

**SUTTAPITAKE
KHUDDAKANIKĀYE
KHMER**

**16TH INTERNATIONAL TIPITAKA
CHANTING CEREMONY
BODHGAYA, INDIA**

**Dhammagiri Pāli Ganthamālā Roman
Suttapitake Khuddakanikāye
The Pali Text of Chatta Sangayana in Khmer Script**

Copyright (c) 2022 Dharma Publishing
Text copyright (c) 1995 Vipassana Research Institute
Artwork & Design (c) Light of Buddhadharma Foundation
International

ISBN 0-89800-420-9; 978-0-89800-420-5

First Edition: 2016

Any reproductions of these volumes must be preceded by prior
In collaboration with the Vipassana Research Institute, Dharma
Publishing is printing the Pali text of the Chatta Sangayana in
Roman, Khmer, Devangari, Bengali Script. Any reproductions of
these volumes must be preceded by prior permission from both
Dharma Publishing and Vipassana Research Institute.

Editor & Co-publisher
Vipassana Research Institute
Dhamma Giri, Igatpuri 422 403, India
Tel: (91) 2553-244076, 244086. Fax: 244176
www.vri.dhamma.org, www.dhamma.org

Sponsored by
Light of Buddhadharma Foundation International
2108 Allston Way, Berkeley, California, 94704 USA
www.lbdfi.org

For Free Distribution
Publisher
Dharma Publishing
35788 Hauser Bridge Road, Cazadero, California 95421 USA
Tel: 707-847-3717 Fax: 707-847-3380
www.dharmapublishing.com

Dhammagiri Pāli Ganthamālā
Khmer

Suttapitake
Khuddakanikāye

Milindapañhapāli
Petakopadesapāli

Printed for free distribution by
The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation
11F., 55, Sec. 1, Hang Chow South Road, Taipei, Taiwan, R.O.C.
Tel: 886-2-23951198 , Fax: 886-2-23913415
Email: overseas@budaedu.org
Website: <http://www.budaedu.org>
Mobile Web: m.budaedu.org

This book is strictly for free distribution, it is not to be sold.

សម្រាប់ចែកជាតម្ចាស់

Printed in Taiwan

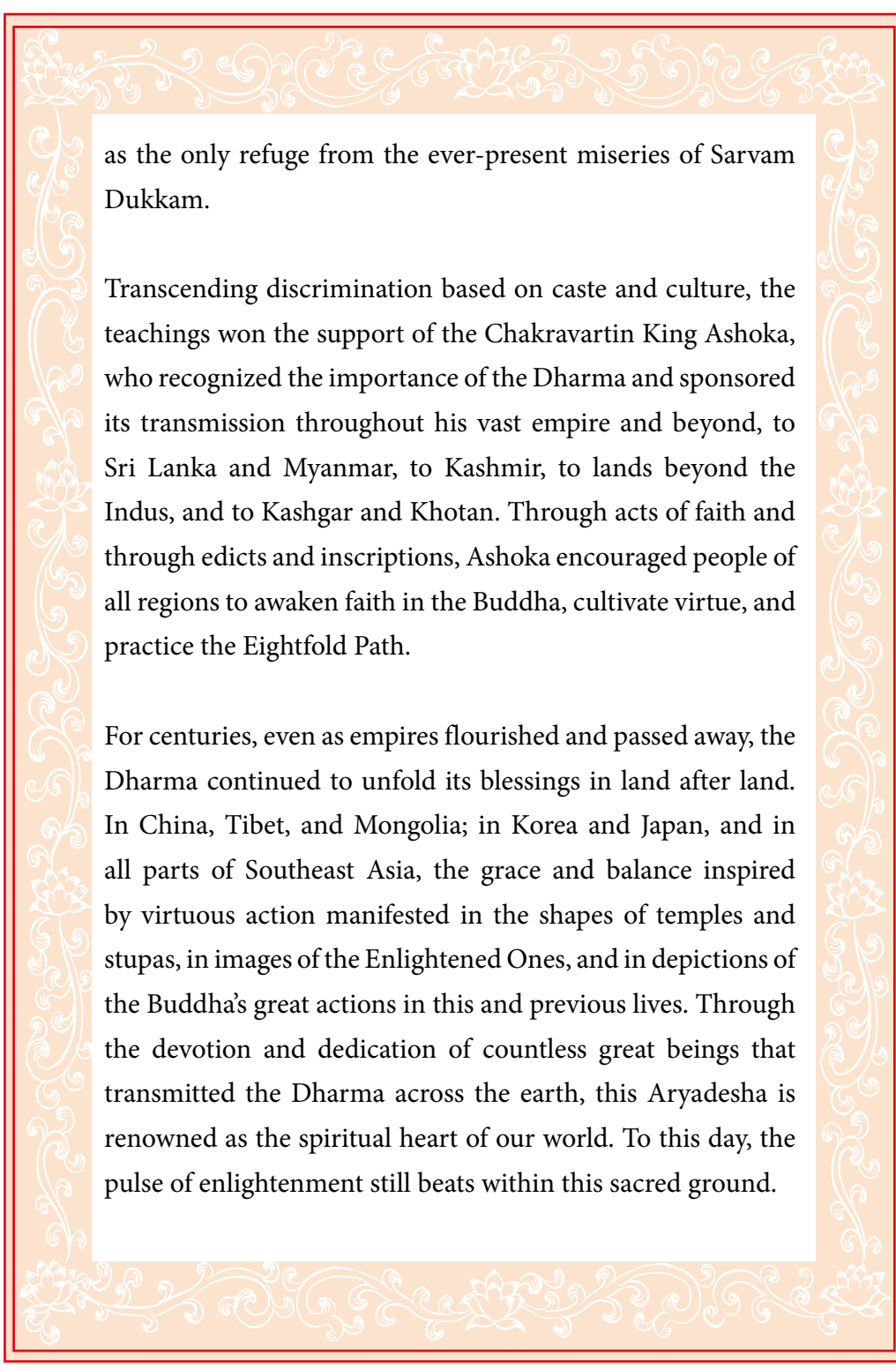
DEDICATION

Homage to the Buddha, Dharma, and Sangha!

Here under the sacred Bodhi Tree, where Bhagavan Buddha Shakyamuni brought the blessings of Enlightenment into our world, the Mahasangha from eleven countries has assembled once again to recite the Tipitaka. The teachings we commemorate here were spoken to the Sangha at various places in India. They were affirmed by five hundred Arhats who assembled at the Satipattana cave in Rajgir a year after the Blessed One passed into Parinirvana. Led by Mahakassapa, Ananda, and Upali, the noble Arhats, empowered with full recall of all they had heard, recited the teachings and confirmed them as the true words of the Tathagata.

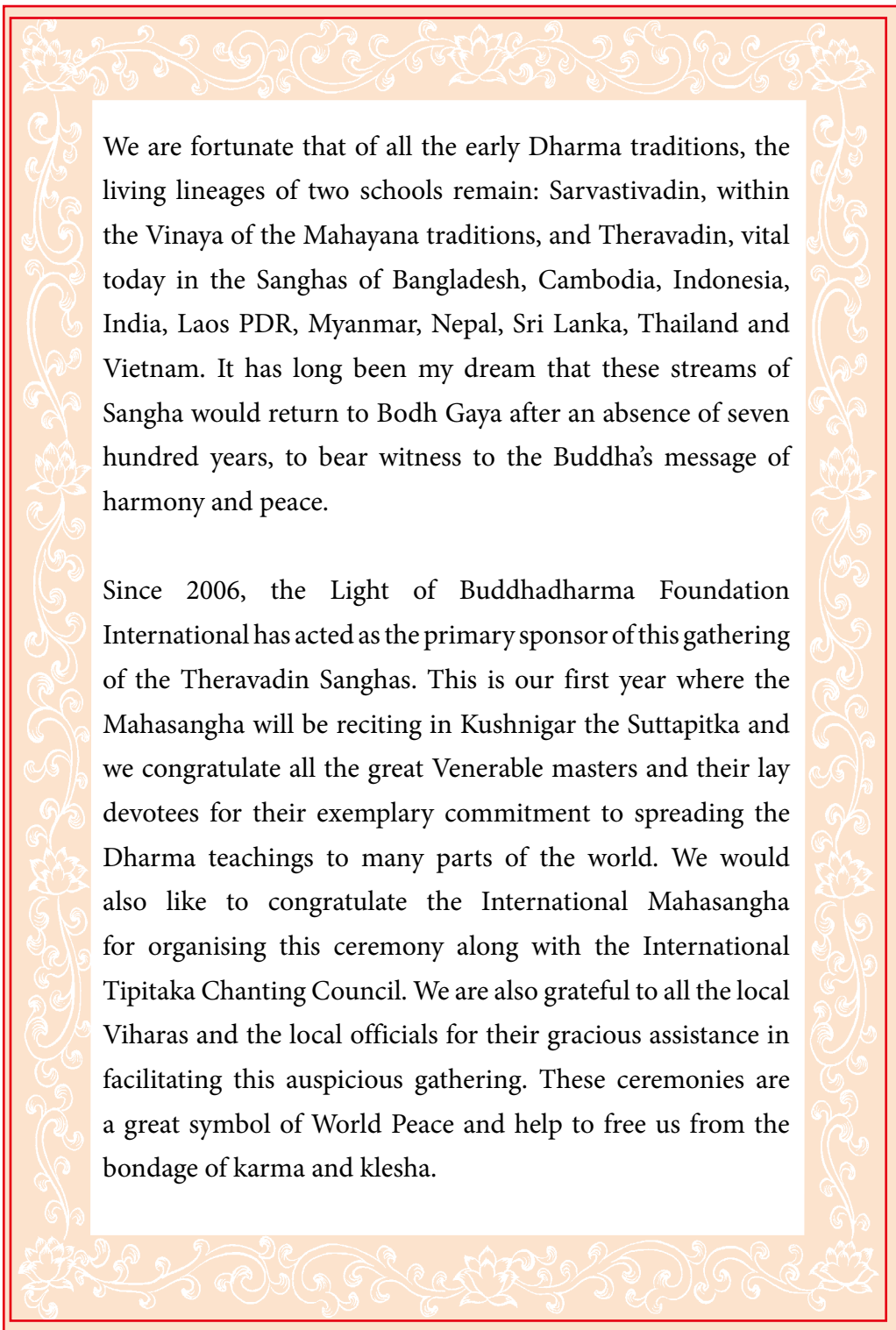
Since this first great council, the Sangha has kept alive the memory of the Buddha's presence and faithfully transmitted the Four Noble Truths and the Eightfold Path in all directions. From their dedication, four major traditions took form and gave rise to eighteen schools. While they emphasized different aspects of the teachings, all relied on the Three Jewels

as the only refuge from the ever-present miseries of Sarvam Dukkam.

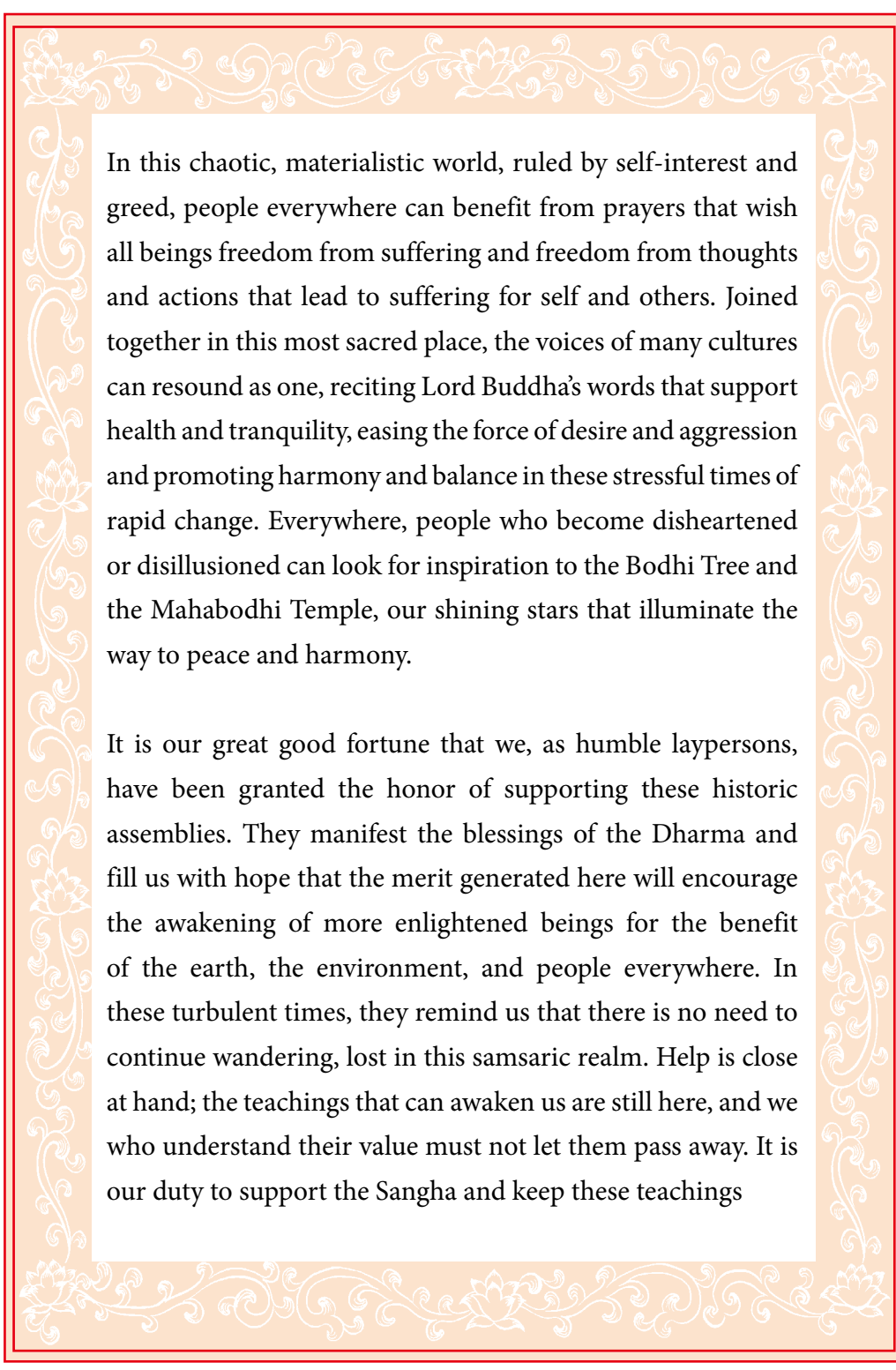
Transcending discrimination based on caste and culture, the teachings won the support of the Chakravartin King Ashoka, who recognized the importance of the Dharma and sponsored its transmission throughout his vast empire and beyond, to Sri Lanka and Myanmar, to Kashmir, to lands beyond the Indus, and to Kashgar and Khotan. Through acts of faith and through edicts and inscriptions, Ashoka encouraged people of all regions to awaken faith in the Buddha, cultivate virtue, and practice the Eightfold Path.

For centuries, even as empires flourished and passed away, the Dharma continued to unfold its blessings in land after land. In China, Tibet, and Mongolia; in Korea and Japan, and in all parts of Southeast Asia, the grace and balance inspired by virtuous action manifested in the shapes of temples and stupas, in images of the Enlightened Ones, and in depictions of the Buddha's great actions in this and previous lives. Through the devotion and dedication of countless great beings that transmitted the Dharma across the earth, this Aryadesha is renowned as the spiritual heart of our world. To this day, the pulse of enlightenment still beats within this sacred ground.

We are fortunate that of all the early Dharma traditions, the living lineages of two schools remain: Sarvastivadin, within the Vinaya of the Mahayana traditions, and Theravadin, vital today in the Sanghas of Bangladesh, Cambodia, Indonesia, India, Laos PDR, Myanmar, Nepal, Sri Lanka, Thailand and Vietnam. It has long been my dream that these streams of Sangha would return to Bodh Gaya after an absence of seven hundred years, to bear witness to the Buddha's message of harmony and peace.

Since 2006, the Light of Buddhadharma Foundation International has acted as the primary sponsor of this gathering of the Theravadin Sanghas. This is our first year where the Mahasangha will be reciting in Kushnigar the Suttapitka and we congratulate all the great Venerable masters and their lay devotees for their exemplary commitment to spreading the Dharma teachings to many parts of the world. We would also like to congratulate the International Mahasangha for organising this ceremony along with the International Tipitaka Chanting Council. We are also grateful to all the local Viharas and the local officials for their gracious assistance in facilitating this auspicious gathering. These ceremonies are a great symbol of World Peace and help to free us from the bondage of karma and klesha.

In this chaotic, materialistic world, ruled by self-interest and greed, people everywhere can benefit from prayers that wish all beings freedom from suffering and freedom from thoughts and actions that lead to suffering for self and others. Joined together in this most sacred place, the voices of many cultures can resound as one, reciting Lord Buddha's words that support health and tranquility, easing the force of desire and aggression and promoting harmony and balance in these stressful times of rapid change. Everywhere, people who become disheartened or disillusioned can look for inspiration to the Bodhi Tree and the Mahabodhi Temple, our shining stars that illuminate the way to peace and harmony.

It is our great good fortune that we, as humble laypersons, have been granted the honor of supporting these historic assemblies. They manifest the blessings of the Dharma and fill us with hope that the merit generated here will encourage the awakening of more enlightened beings for the benefit of the earth, the environment, and people everywhere. In these turbulent times, they remind us that there is no need to continue wandering, lost in this samsaric realm. Help is close at hand; the teachings that can awaken us are still here, and we who understand their value must not let them pass away. It is our duty to support the Sangha and keep these teachings

alive through our practice and devotion. We pray that we may continue to support these ceremonies as they carry significant blessings for the world.

I am grateful to the leaders of the Sangha for allowing me this opportunity to commemorate the Lord Buddha and honor the beauty of his heritage. I thank my daughter Kunzang Wangmo, who has coordinated these assemblies over the last ten years in Bodhgaya. May the offering of this year's printed volume of the Khuddakanikāye be received with the great wish that these precious teachings continue to be recited by the Mahasangha for the benefit of all beings. May the sound of the Buddavaccana be loud and heard throughout all realms!

Sarvam Mangalam
Tarthang-pa Kunga Gellek Yeshe Dorje
Tarthang Rinpoche
Founder of the Bodh Gaya Monlam Chenmo,
World Peace Ceremony
Founder, Light of Buddhadharma Foundation International
March 2022

16th Ceremony
Organized by the International Tipitaka Chanting Council

Note on Pronunciation of Pāli

Pāli was a spoken language of northern India in the time of Gotama the Buddha. It was written in the Brāhmi script in India in the time of Emperor Asoka and has been preserved in the scripts of the various countries where the language has been maintained. In Roman script, the following set of diacritical marks is used to indicate the proper pronunciation.

The alphabet consists of forty-one characters: eight vowels, thirty-two consonants and one nasal sound (niggahita).

Vowels: a, ā, i, ī, u, ū, e, o

Consonants:

Velar: k, kh, g, gh, ṅ

Palatal: c, ch, j, jh, ñ

Retroflex: ṭ, ṭh, ḍ, ḍh, ṇ

Dental: t, th, d, dh, n

Labial: p, ph, b, bh, m

Miscellaneous: y, r, l, v, s, h, ḷ

Nasal sound (niggahita): ṃ

The vowels a, i, u are short; ā, ī, ū are long; e and o are pronounced short before double consonants: mettā, khetta, koṭṭha, sotthi; and long before single consonants: deva, senā, loka, odana.

a is pronounced like 'a' in 'about';
ā like 'a' in 'father';
i is pronounced like 'i' in 'mint';
ī like 'ee' in 'see';
u is pronounced like 'u' in 'put';
ū like 'oo' in 'cool'

Consonants are pronounced mostly as in English. The consonant c is pronounced as 'ch' in 'church'. All the aspirated consonants are pronounced with an audible expulsion of breath following the normal unaspirated sound. Therefore th is not as in 'three' but more like the sound in 'Thailand', and ph is not as in 'photo' but rather is pronounced 'p' accompanied by an expulsion of breath.

The retroflex consonants, ṭ, ṭh, ḍ, ḍh, ṇ are pronounced with the tip of the tongue turned back; whereas in the dental consonants, t, th, d, dh, n it touches the upper front teeth.

The palatal nasal, ñ, is the same as the Spanish 'ñ', as in 'señor'. The velar nasal, ṅ, is pronounced like 'ng' in 'singer' but occurs only with the other consonants in its group: ṅk, ṅkh, ṅg, ṅgh. The pronunciation of ṁ is similar to ṅ but occurs most commonly as a terminal nasalization: 'evam me sutam'. The Pāli v is a soft 'v' or 'w' and ḷ produced with the tongue retroflexed, is almost a combined 'rl' sound.

Double consonants are very frequent in Pāli and must be strictly pronounced as long consonants, thus nn is like the English 'nn' in 'unnecessary'.

។ នមោ តស្ស កគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

មិលិន្ទបញ្ចបាឡិ

១.

មិលិន្ទោ នាម សោ រាជា, សាគលាយំ បុរុត្តមេ;
ឧបគញ្ញំ នាគសេនំ, គង្គា ច [គង្គាវ (សី. បី.)] យថា សាគរំ។

អាសដ្ឋ រាជា ចិត្រកថី, ឧក្កាធារំ តមោនុទំ;
អបុច្ឆំ និបុណេ បញ្ចេ, វេនាដ្ឋានគតេ បុថុ។

បុច្ឆា វិសដ្ឋនា [វិស្សដ្ឋនា (សី. បី.)] ចេវ, គម្ពីរត្ថបនិស្សិតា;
ហទយដ្ឋមា កណ្ណសុខា, អពុតា លោមហំសនា។

អភិធម្មវិនយោគាឡា, សុត្តជាលសមគ្គិតា;
នាគសេនកថា ចិត្រា, ឱបម្មេហិ នយេហិ ច។

តត្ថ ញ្ញាណំ បណិធាយ, ហាសយិត្វាន មានសំ;
សុណាថ និបុណេ បញ្ចេ, កង្ខាដ្ឋានវិទាលនេតិ។

២. តំ យថានុស្សយតេ – អត្ថិ យោនកានំ នានាបុដកេទនំ សាគលំ នាម នគរំ
 នទីបព្ពតសោភិតំ រមណីយភូមិប្បទេសកាគំ អាវាមុយ្យានោបវនតឡាកបោក្ខរណិសម្បន្នំ
 នទីបព្ពតវនរាមណេយ្យកំ សុតវន្តនិម្មិតំ និហតបច្ចត្តិកំ [និប្បច្ចត្តិកំ
 (ក.)] បច្ចាមិត្តានុបបីឡិតំ វិវិធវិចិត្រទឡមដ្ឋាលកោដ្ឋកំ វរបវរគោបុរ [បរបបចុរគោបុរ
 (សី.)] តោរណំ គម្ពីរបរិខាបណ្ណារបាការបរិក្ខិត្តន្តេបុរំ។
 សុរិកត្តវិចិត្តចូរចតុក្កសិដ្ឋាជកំ សុប្បសាវិតានេកវិធវរកណ្ណបរិបូរិតន្តរាបណំ វិវិធានគ្គស
 តសមុបសោភិតំ [សតសមុបសោភិតំ (សី.)
 បី.)] ហិមគិរិសិខរសង្កាសវរកវនសតសហស្សប្បដិមណ្ឌិតំ គដហយរថបត្តិសមាកុលំ
 អភិរូបនរាវគណនុចរិតំ អាកិណ្ណជនមនុស្សំ បុថុខត្តិយព្រាហ្មណវេស្សសុទ្ធំ
 វិវិធសមណព្រាហ្មណសភាជន [សភាជន (សី. បី.), សម្មាភាជន (ក.)] សង្ឃជិតំ
 ពហុវិធវិជ្ជាវន្ត [វិជ្ជាធរ (ក.)] នរចរ [នរវរ (សី. បី.)] និសេវិតំ
 កាសិកកោដ្ឋម្ពិកាទិនានាវិធវត្ថាបណសម្បន្នំ សុប្បសាវិតរុចិរពហុវិធវបុគ្គតន្ទាបណំ
 គន្ធគន្ធិតំ អាសីសនីយពហុរតនបរិបូរិតំ ទិសាមុខសុប្បសាវិតាបណំ
 សិដ្ឋារវាណិជគណនុចរិតំ កហាបណរេជតសុវណ្ណកំសបត្តរបរិបូរំ បដ្ឋោតមាននិធិនិកេតំ
 បហូតធនធិញ្ញវិគ្គបករណំ បរិបុណ្ណកោសកោដ្ឋាគារំ ពហុន្ទបាទំ
 ពហុវិធវិជ្ជាគោដ្ឋលេយ្យបេយ្យសាយនីយំ ឧត្តរកុរុសង្កាសំ សម្បន្នសស្សំ អាឡកមន្ទា វិយ
 ទេវបុរំ។

ឯត្ថ ឋត្វា តេសំ បុព្ពកម្មំ កថេតព្ពំ, កថេន្តេន ច ឆដា វិកជិត្វា កថេតព្ពំ។ សេយ្យថីទំ –
 បុព្ពយោគោ មិលិន្ទបញ្ចំ លក្ខណបញ្ចំ មេណ្ឌកបញ្ចំ អនុមានបញ្ចំ ឱបម្មកថាបញ្ចន្តិ។

តត្ថ មិលិន្ទបញ្ចោ លក្ខណបញ្ចោ, វិមតិច្ឆេទនបញ្ចោតិ ទុរិដោ។ មេណ្ឌកបញ្ចោបិ
 មហាវគ្គោ, យោគិកថាបញ្ចោតិ ទុរិដោ។

បុព្ពយោគោតិ តេសំ បុព្ពកម្មំ។

១. ពាហិរកថា

បុព្វយោគាទិ

៣. អតីតេ កិរ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ វត្តមានេ គង្គាយ សមីបេ ឯកស្មី អាវាសេ
មហាកិក្ខុសង្ឃោ បដិវសតិ, តត្ថ វត្តសីលសម្បត្តា ភិក្ខុ បាតោវ ឧដ្ឋាយ
យដ្ឋិសម្មជ្ជនិយោ[យដ្ឋិសម្មញ្ញនិយោ (សី. បី.)] អាទាយ ពុទ្ធកុណោ អាវជ្ជេន្តា អង្គណំ
សម្មជ្ជិត្វា កចវព្យហំ ករោន្តិ។ អថេកោ ភិក្ខុ ឯកំ សាមណេរំ “ឯហិ សាមណេរ, ឥមំ កចវំ
ឆខ្មេហី” តិ អាហ, សោ អសុណន្តោ វិយ គច្ឆតិ, សោ ទុតិយម្បិ...បេ.... តតិយម្បិ
អាមន្តិយមា នោ អសុណន្តោ វិយ គច្ឆតេវ។ តតោ សោ ភិក្ខុ “ទុព្ពចោ វតាយំ
សាមណេរោ” តិ កុទ្ធោ សម្មជ្ជនិទណ្ឌេន បហារំ អទាសិ។ តតោ សោ រោទន្តោ ភយេន
កចវំ ឆខ្មេន្តោ “ឥមិនា កចវឆខ្មេនបុញ្ញកម្មេន យាវាហំ និព្វានំ បាបុណាមិ[ន បាបុណាមិ
(ស្យា.)], ឯត្ថន្តវេ និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ មជ្ឈន្តិកសូរិយោ[សុរិយោ (សី. បី.)] វិយ មហេសក្ខោ
មហាតេជោ ភវេយ្យ” តិ បឋមំ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។ កចវំ ឆខ្មេត្វា នហានត្ថាយ គង្គាតិគ្គំ
គតោ គង្គាយ ឧមិវេគំ គត្តរាយមា នំ ទិស្វា “យាវាហំ និព្វានំ បាបុណាមិ[ន បាបុណាមិ
(ស្យា.)], ឯត្ថន្តវេ និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ អយំ ឧមិវេគោ វិយ ឋានុប្បត្តិកបដិកានោ ភវេយ្យំ
អក្ខយបដិកានោ” តិ ទុតិយម្បិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។

សោបិ ភិក្ខុ សម្មជ្ជនិសាលាយ សម្មជ្ជនី វេបេត្វា នហានត្ថាយ គង្គាតិគ្គំ គច្ឆន្តោ
សាមណេរស្ស បត្ថនំ សុត្វា “ឯស មយា បយោជិតោបិ តាវ ឯវំ បត្តេតិ, មយ្ហំ កី ន
សមិជ្ឈិស្សតី” តិ ចិន្តេត្វា “យាវាហំ និព្វានំ បាបុណាមិ[ន បាបុណាមិ (ស្យា.)], ឯត្ថន្តវេ
និព្ពត្តនិព្ពត្តដ្ឋានេ អយំ គង្គាឧមិវេគោ វិយ អក្ខយបដិកានោ ភវេយ្យំ, ឥមិនា បុច្ឆិតបុច្ឆិតំ
សព្ពំ បញ្ចបដិកានំ វិជជេតុំ និព្ពេលេតុំ សមត្តោ ភវេយ្យ” តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ។

តេ ឧគោបិ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សំសារន្តា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ខេបេសុ។ អថ អម្បាកំ

កត់តាបិ យថា មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេវា ទិស្សតិ, ឯវមេតេបិ ទិស្សន្តិ មម បរិនិព្វានតោ
បញ្ចវស្សសតេ អតិក្កន្តេ ឯតេ ឧប្បជ្ឈិស្សន្តិ, យំ មយា សុខុមំ កត្វា ទេសិតំ ធម្មវិនយំ, តំ
ឯតេ បញ្ចបុច្ឆនឱបម្មយុត្តិវសេន និជ្ឈដំ និគ្គម្ហំ កត្វា វិភជិស្សន្តិតិ និទ្ធិដ្ឋា។

៤. តេសុ សាមណេវា ជម្ពុទីបេ សាគលនគរេ មិលិន្ទោ នាម រាជា អហោសិ បណ្ឌិតោ
ព្យត្តោ មេធាវី បដិពលោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ មន្តយោគវិធានកិរិយានំ [សមន្តយោគ
... (សី. បី.)], ករណាកាលេ និសម្មការី ហោតិ, ពហុនិ ចស្ស សត្តានិ ឧត្តហិតានិ ហោន្តិ។
សេយ្យចិទំ, សុតិ សម្មតិ សង្ឃា យោគា នីតិ វិសេសិកា គណិកា គន្ធព្យា តិកិច្ចា
ធនុព្ពេទា [ចតុព្ពេទា (សី. បី.)] បុរាណា ឥតិហាសា ជោតិសា មាយា កេតុ [ហេតុ (សី.
បី.)] មន្តនា យុទ្ធា ឆន្ទសា ពុទ្ធវចនេន [ឆន្ទសាមុទ្ធវចនេន (សី. បី.)] ឯកូនវីសតិ,
វិតណ្ណវាទី [វាទី (សី. បី.)] ទុរាសទោ ទុប្បសហោ បុប្ផតិក្កករានំ អគ្គមក្ខាយតិ,
សកលជម្ពុទីបេ មិលិន្ទេន រញ្ញោ សមោ កោចិ នាហោសិ យទិទំ ថាមេន ជវេន សូរេន
បញ្ញាយ, អន្លោ មហាទូនោ មហាកោតោ អនន្តពលវាហនោ។

៥. អថេកទិវសំ មិលិន្ទោ រាជា អនន្តពលវាហនំ ចតុវង្គិនី ពលគ្គសេនាព្យហំ
ទស្សនកម្មតាយ នគរា និក្ខមិត្វា ពហិនគរេ សេនង្គទស្សនំ កត្វា [សេនាគណនំ ការេត្វា
(សី. បី.)] សារេត្វា សោ រាជា ភស្សប្បវាទកោ លោកាយតវិតណ្ណ [បវត្ត (សី.
បី.)] ជនសលាបប្បវ ចិត្តកោតូហលោ វិសារទោ វិជម្ពកោ សូរិយំ ឱលោកេត្វា អមច្ចេ
អាមន្តេសិ “ពហុ ភណោ តាវ ទិវសាវសេសោ កំ ករិស្សាម, ឥទានេវ នគរំ បរិសិទ្ធា អត្ថិ
កោចិ បណ្ឌិតោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា សង្ឃី គណី គណាចរិយោ អបិ អរហន្តំ
សម្មាសម្ពុទ្ធំ បដិជានមាទោ, យោ មយា សទ្ធិ សល្លបិតុំ សក្កោតិ កង្ខំ បដិវិនេតុំ, តំ
ឧបសង្កមិត្វា បញ្ចំ បុច្ឆិស្សាម, កង្ខំ បដិវិនយិស្សាមា” តិ។

ឯវំ វុត្តេ បញ្ចសតា យោនកា រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទដោចំ “អត្ថិ, មហាវរាជ, ឆ សត្តារោ
បុរណោ ភស្សបោ មក្ខលិតោសាលោ និតណ្ណោ នាដបុត្តោ [នាថបុត្តោ (សី.

បី.) សញ្ញាយោ ពេលដួបបុត្តោ អជិតោ កេសកម្ពលោ បកុដោ កច្ចាយនោ, តេ សង្ឃិនោ គណិនោ គណាចរិយកា ញាតា យសស្សិនោ តិគ្គករា សាធុសម្មតា ពហុជនស្ស, គច្ច ត្វំ មហារាជ, តេ បញ្ចំ បុច្ឆស្ស, កង្ខំ បដិវិនយស្ស” តិ។

៦. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បញ្ចហិ យោនកសតេហិ បរិវុតោ កទ្រវាហនំ រថវរមារុយ្ហ យេន បូរណោ កស្សបោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បូរណោន កស្សបេន សង្ខំ សម្មោទិ, សម្មោទនីយំ កចំ សារណីយំ វិតិសារេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បូរណំ កស្សបំ ឯតទវោច “កោ, កន្តេ កស្សប, លោកំ បាលេតី” តិ? “បថវី, មហារាជ, លោកំ បាលេតី” តិ។ “យទិ, កន្តេ កស្សប, បថវី [បថវី (សី. ស្យា. បី.)] លោកំ បាលេតិ, អថ កស្មា អវិចិនិយំ គច្ឆន្តា សត្តា បថវី អតិក្កមិត្វា គច្ឆន្តី” តិ? ឯវំ វុត្តេ បូរណោ កស្សបោ នេវ សក្ខិ ឱគីលិត្ថំ, នោ សក្ខិ ឱគីលិត្ថំ, អដោមុខោ បត្តក្ខន្ធធ្វោ តុណ្ហីកូតោ បជ្ឈាយន្តោ និសីទិ។

៧. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា មក្ខលី គោសាលំ ឯតទវោច “អត្ថិ, កន្តេ គោសាល, កុសលាកុសលានិ កម្មានិ, អត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ” តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, កុសលាកុសលានិ កម្មានិ, នត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ។ យេ តេ, មហារាជ, ឥធ លោកេ ខត្តិយា, តេ បរលោកំ គន្ធិបិ បុន ខត្តិយាវ ភវិស្សន្តិ, យេ តេ ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ធា ចណ្ឌាលា បុក្កសា, តេ បរលោកំ គន្ធិបិ បុន ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ធា ចណ្ឌាលា បុក្កសាវ ភវិស្សន្តិ។ កី កុសលាកុសលេហិ កម្មេហិ” តិ? “យទិ, កន្តេ គោសាល, ឥធ លោកេ ខត្តិយា ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ធា ចណ្ឌាលា បុក្កសា, តេ បរលោកំ គន្ធិបិ បុន ខត្តិយា ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ធា ចណ្ឌាលា បុក្កសាវ ភវិស្សន្តិ, នត្ថិ កុសលាកុសលេហិ កម្មេហិ ករណីយំ។ តេន ហិ, កន្តេ គោសាល, យេ តេ ឥធ លោកេ ហត្ថច្ឆិន្នា, តេ បរលោកំ គន្ធិបិ បុន ហត្ថច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ បាទច្ឆិន្នា, តេ បាទច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ ហត្ថបាទច្ឆិន្នា, តេ ហត្ថបាទច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ កណ្ណច្ឆិន្នា, តេ កណ្ណច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ នាសច្ឆិន្នា, តេ នាសច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ។ យេ កណ្ណនាសច្ឆិន្នា, តេ កណ្ណនាសច្ឆិន្នាវ ភវិស្សន្តិ” តិ។ ឯវំ វុត្តេ

គោសាលោ តុណ្ហី អហោសិ។

អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ ឯតទហោសិ “តុច្ឆោ វត កោ ជម្ពុទីបោ, បលាបោ វត កោ ជម្ពុទីបោ, នត្ថិ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, យោ មយា សទ្ធិ សលូបិតុំ សក្កោតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ” ន្តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អមច្ចេ អាមន្តេសិ “រមណីយា វត កោ ទោសិនា រត្ថិ, កំ នុ ខុដ្ឋ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា ឧបសង្កមេយ្យាម បញ្ចំ បុច្ឆិតុំ, កោ មយា សទ្ធិ សលូបិតុំ សក្កោតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ” ន្តិ? ឯវំ វុត្តេ អមច្ចា តុណ្ហីភូតា រញ្ជោ មុខំ ឱលោកយមាទា អដ្ឋសុ។

តេន ខោ បន សមយេន សាគលនគរំ ទ្វាទស វស្សានិ សុញ្ញំ អហោសិ សមណាព្រាហ្មណគហបតិបណ្ឌិតេហិ, យត្ថ សមណាព្រាហ្មណគហបតិបណ្ឌិតា បដិវសន្តីតិ សុណាតិ, តត្ថ គន្ធារាជា តេ បញ្ចំ បុច្ឆតិ, តេ សព្វេបិ បញ្ចវិសដ្ឋនេន រាជានំ អាវាធេតុំ អសក្កោន្តា យេន វា តេន វា បក្កមន្តិ។ យេ អញ្ញំ ទិសំ ន បក្កមន្តិ, តេ សព្វេ តុណ្ហីភូតា អច្ឆន្តិ។ ភិក្ខុ បន យេកុយ្យេន ហិមវន្តមេវ គច្ឆន្តិ។

៨. តេន ខោ បន សមយេន កោដិសតា អរហន្តោ ហិមវន្តេ បព្ពតេ រក្ខិតតលេ បដិវសន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ទិញ្ចាយ សោតជាតុយា មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ វចនំ សុត្វា យុគន្ធរមត្ថកេ ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតេស្វា ភិក្ខុ បុច្ឆិ “អត្តាវុសោ កោចិ ភិក្ខុ បដិពលោ មិលិន្ទេន រញ្ជោ សទ្ធិ សលូបិតុំ កង្ខំ បដិវិនេតុ” ន្តិ?

ឯវំ វុត្តេ កោដិសតា អរហន្តោ តុណ្ហី អហោសុំ។ ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ បុដ្ឋា តុណ្ហី អហោសុំ។ អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឯតទវោច “អត្តាវុសោ តាវតីសកវនេ វេជយន្តស្ស បាចីនតោ កេតុមតី នាម វិមាទំ, តត្ថ មហាសេនោ នាម ទេវបុត្តោ បដិវសតិ, សោ បដិពលោ តេន មិលិន្ទេន រញ្ជោ សទ្ធិ សលូបិតុំ កង្ខំ បដិវិនេតុ” ន្តិ។

អថ ខោ កោដិសតា អរហន្តោ យុគន្ធរបព្ភតេ អន្តរហិតា តាវតីសកវនេ បាតុរហេសុំ។
អទ្ធសា ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តេ ភិក្ខុ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តេ, ទិស្វាន យេនាយស្នា អស្សគុត្តោ
តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ, ឯកមន្តំ បិតោ
ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទេវោច “មហា ខោ, ភន្តេ, ភិក្ខុសង្ឃោ
អនុប្បត្តោ, អហំ សង្ឃស្ស អារាមិកោ, កេនត្ថោ, កំ មយា ករណីយ” ន្តិ?

អថ ខោ អាយស្នា អស្សគុត្តោ សក្កំ ទេវានមិន្តំ ឯតទេវោច “អយំ ខោ, មហារាជ,
ជម្ពូទីបេ សាគលនគរេ មិលិន្ទោ នាម រាជា វិតណ្ណាវាទី ទុរាសទោ ទុប្បសហោ បុប្ផតិក្ខុករានំ
អគ្គមក្ខាយតិ, សោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឧបសង្កមិត្វា ទិដ្ឋិវាទេន បញ្ចំ បុច្ឆិត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ វិហេលេតី” តិ។

អថ ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទេវោច “អយំ ខោ, ភន្តេ,
មិលិន្ទោ រាជា ឥតោ ចុតោ មនុស្សេសុ ឧប្បន្នោ, ឯសោ ខោ, ភន្តេ, កេតុមតិវិមាទេ
មហាសេនោ នាម ទេវបុត្តោ បដិវសតិ, សោ បដិពាលោ តេន មិលិន្ទេន រញ្ជោ សទ្ធិ សល្លបិតុំ
កង្ខំ បដិវនេតុំ, តំ ទេវបុត្តំ យាចិស្សាម មនុស្សលោកូបបត្តិយា” តិ។

អថ ខោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ភិក្ខុសង្ឃំ បុរាណា កេតុមតិវិមាទំ បរិសិត្វា មហាសេនំ
ទេវបុត្តំ អាណិដ្ឋិត្វា ឯតទេវោច “យាចតិ តំ, មារិស, ភិក្ខុសង្ឃោ មនុស្សលោកូបបត្តិយា” តិ។
“ន មេ, ភន្តេ, មនុស្សលោកេនត្ថោ កម្មពហុលេន, តិញ្ញោ មនុស្សលោកោ, ឥធនវាហំ, ភន្តេ,
ទេវលោកេ ឧប្បប្បបត្តិកោ ហត្វា បរិនិព្វាយិស្សាមី” តិ។ ទុតិយម្បិ... បេ.... តតិយម្បិ ខោ
សក្កេន ទេវានមិន្ទេន យាចិតោ មហាសេនោ ទេវបុត្តោ ឯវមាហ “ន មេ, ភន្តេ,
មនុស្សលោកេនត្ថោ កម្មពហុលេន, តិញ្ញោ មនុស្សលោកោ, ឥធនវាហំ, ភន្តេ, ទេវលោកេ
ឧប្បប្បបត្តិកោ ហត្វា បរិនិព្វាយិស្សាមី” តិ។

អថ ខោ អាយស្នា អស្សគុត្តោ មហាសេនំ ទេវបុត្តំ ឯតទេវោច “ឥធន មយំ, មារិស,
សទេវកំ លោកំ អនុវិលោកយមាទា អញ្ញាត្រ តយា មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ វាទំ ភិន្ទិត្វា សាសនំ

បគ្គហេតុំ សមត្ថំ អញ្ញំ កញ្ចំ ន បស្សាម, យាចតិ តំ, មារិស, ភិក្ខុសង្ឃោ, សាធុ សប្បុរិស
មនុស្សលោកេ និព្ពត្តិត្វា ទសពលស្ស សាសនំ បគ្គណ្ហាហី”តិ។ ឯវំ វុត្តេ មហាសេនោ
ទេវបុត្តោ “អហំ កិរ មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ វាទំ ភិនិត្វា ពុទ្ធសាសនំ បគ្គហេតុំ សមត្តោ
ភវិស្សាមី”តិ ហដ្ឋបហដ្ឋោ ឧទគ្គុទត្តោ ហត្វា “សាធុ, ភន្តេ, មនុស្សលោកេ ឧប្បជ្ឈិស្សាមី”តិ
បដិញ្ញំ អទាសិ។

៩. អថ ខោ តេ ភិក្ខុ ទេវលោកេ តំ ករណីយំ តីវេត្វា ទេវេសុ តាវតីសេសុ អន្តរហិតា
ហិមវន្តេ បព្ពតេ រក្ខិតតលេ បាតុរហេសំ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឯតទវោច “អត្តាវុសោ, ឥមស្មី ភិក្ខុសង្ឃោ
កោចិ ភិក្ខុ សន្និបាតំ អនាគតោ”តិ។ ឯវំ វុត្តេ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទវោច
“អត្ថិ, ភន្តេ, អាយស្មា រោហណោ ឥតោ សត្តមេ ទិវសេ ហិមវន្តំ បព្ពតំ បរិសិត្វា និរោធំ
សមាបន្នោ, តស្ស សន្តិកេ ទូតំ បាហេថា”តិ។ អាយស្មាបិ រោហណោ តង្គណញ្ញេវ និរោធា
វុដ្ឋាយ “សង្ឃោ មំ បដិមាទេតី”តិ ហិមវន្តេ បព្ពតេ អន្តរហិតោ រក្ខិតតលេ កោដិសតានំ
អរហន្តានំ បុរតោ បាតុរហេសិ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ អាយស្មន្តំ រោហណំ ឯតទវោច “កី នុ ខោ, អាវុសោ,
រោហណ ពុទ្ធសាសនេ ភិជ្ជន្តេ [បលុជ្ជន្តេ (សី. បី.)] ន បស្សសិ សង្ឃស្ស ករណីយានី”តិ។
“អមនសិការោ មេ, ភន្តេ, អហោសី”តិ។

“តេន, ហាវុសោ រោហណ, ទណ្ហកម្មំ ករោហី”តិ។ “កី, ភន្តេ, ករោមី”តិ?
“អត្តាវុសោ រោហណ, ហិមវន្តបព្ពតបស្សេ គជង្គលំ [គជង្គលំ (សី. បី.)] នាម
ព្រាហ្មណគាមោ, តត្ថ សោណុត្តរោ នាម ព្រាហ្មណោ បដិវសតិ, តស្ស បុត្តោ
ឧប្បជ្ឈិស្សតិ នាគសេនោតិ នាម ទារកោ, តេន ហិ ភ្នំ, អាវុសោ រោហណ, ទសមាសាធិការិ
សត្ត វស្សានិ តំ កុលំ បិណ្ឌាយ បរិសិត្វា នាគសេនំ ទារកំ នីហិត្វា បញ្ញាដេហិ, បព្ពជិតេវ

តស៊ី ទណ្ឌកម្មតោ មុច្ឆិស្សសី” តិ។ អាយស្ថាបិ ខោ រោហណោ “សាធុ” តិ សម្បជ្ជិថិ។

១០. មហាសេនាបិ ខោ ទេវបុត្តោ ទេវលោកា ចរិត្វា សោណុត្តរព្រាហ្មណស្ស ភរិយាយ កុច្ឆិស្ថី បដិសន្ធិ អគ្គហេសិ, សហ បដិសន្ធិគ្គហណា តយោ អច្ឆរិយា អពុតា ធម្មា បាតុរហេសំ, អាវុធកណ្ឌានិ បដ្ឋលីសុ, អគ្គសស្សំ អភិនិប្បន្នំ, មហាមេយោ អភិប្បវស្សិ។ អាយស្ថាបិ ខោ រោហណោ តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ ទសមាសាធិការិនិ សត្ត វស្សានិ តំ កុលំ បិណ្ឌាយ បរិសន្តោ ឯកទិវសម្បិ កដប្បមត្តំ កត្តំ វា ឧឡង្គមត្តំ យាគំ វា អភិវាទនំ វា អញ្ញលិកម្មំ វា សាមីចិកម្មំ វា នាលត្ថ, អថ ខោ អក្កោសញ្ញេវ បរិកាសញ្ញេវ បដិលកតិ “អតិច្ឆថ កន្តេ” តិ វចនមត្តម្បិ វត្តា នាម នាហោសិ, ទសមាសាធិការិនំ បន សត្តន្នំ វស្សានំ អច្ឆយេន ឯកទិវសំ “អតិច្ឆថ កន្តេ” តិ វចនមត្តំ អលត្ថ។ តំ ទិវសមេវ ព្រាហ្មណេបិ ពហិ កម្មន្តា អាគច្ឆន្តោ បដិបថេ ថេវ ទិស្វា “កី, កោ បព្ពជិត, អម្ពា គេហំ អគមិត្តា” តិ អាហ។ “អាម, ព្រាហ្មណ, អគមម្ពា” តិ។ “អបិ កិញ្ចិ លកិត្តា” តិ។ “អាម, ព្រាហ្មណ, លកិត្តា” តិ។ សោ អនត្តមនោ គេហំ គន្ធា បុច្ឆិ “តស្ស បព្ពជិតស្ស កិញ្ចិ អទត្តា” តិ។ “ន កិញ្ចិ អទម្ពា” តិ។ ព្រាហ្មណោ ទុតិយទិវសេ យវទ្វារេ យេវ និសីទិ “អជ្ជ បព្ពជិតំ មុសាវាទេន និគ្គហេស្សាមី” តិ។ ថេវោ ទុតិយទិវសេ ព្រាហ្មណស្ស យវទ្វារំ សម្បត្តោ។

ព្រាហ្មណោ ថេវ ទិស្វាវ ឯវមាហ “តុម្ពេ ហិយេ្យា អម្ពា គេហេ កិញ្ចិ អលកិត្តាវ “លកិត្តា” តិ អវោចុត្ថ, វដ្ឋតិ នុ ខោ តុម្ពា មុសាវាទោ” តិ។ ថេវោ អាហ “មយំ, ព្រាហ្មណ, តុម្ពា គេហេ () [(បរិសន្តា) (ក.)] ទសមាសាធិការិនិ សត្ត វស្សានិ ‘អតិច្ឆថា’ តិ វចនមត្តម្បិ អលកិត្តា ហិយេ្យា ‘អតិច្ឆថា’ តិ វចនមត្តំ លកិត្តា, អថេតំ វាចាបដិសន្ធាវ [បដិសន្ធាវ (សី. បី.)] ឧបាទាយ ឯវមវោចុត្តា” តិ។

ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ “ឥមេ វាចាបដិសន្ធាវមត្តម្បិ លកិត្តា ជនមជ្ឈេ ‘លកិត្តា’ តិ បសំសន្តិ, អញ្ញំ កិញ្ចិ ខាទនីយំ វា កោជនីយំ វា លកិត្តា កស្មា នប្បសំសន្តិ” តិ

បសីទិដ្ឋា អត្តនោ អត្តាយ បដិយាទិតកត្តតោ កដ្ឋកិក្ខុំ, តទុបិយញ្ច ព្យញ្ជនំ ទាបេត្វា “ឥមំ កិក្ខុំ សព្ពកាលំ តុម្កេ លភិស្សថា” តិ អាហ។

សោ បុនទិវសតោ បកុតិ ឧបសង្កមន្តស្ស ថេរស្ស ឧបសមំ ទិស្វា ភិយ្យោសោ មត្តាយ បសីទិដ្ឋា ថេរំ និច្ចកាលំ អត្តនោ យវេ ភត្តវិស្សគ្គករណត្តាយ យាចិ។ ថេរោ តុណ្ហិកាវេន អធិវាសេត្វា ទិវសេ ទិវសេ ភត្តកិច្ចំ កត្វា គច្ឆន្តោ ថោកំ ថោកំ ពុទ្ធវចនំ កថេត្វា គច្ឆតិ។ សាបិ ខោ ព្រាហ្មណី ទសមាសច្ចយេន បុត្តំ វិជាយិ, “នាគសេនោ” តិស្ស នាមមកំសុ, សោ អនុក្កមេន វឌ្ឍនោ សត្តវស្សិកោ ជាតោ។

១១. អថ ខោ នាគសេនស្ស ទារកស្ស បិតា នាគសេនំ ទារកំ ឯតទវោច “ឥមស្មី ខោ, តាត នាគសេន, ព្រាហ្មណកុលេ សិក្ខានិ សិក្ខេយ្យាសី” តិ។ “កតមាទិ, តាត, ឥមស្មី ព្រាហ្មណកុលេ សិក្ខានិ នាមា” តិ? “តយោ ខោ, តាត នាគសេន, វេទា សិក្ខានិ នាម, អវសេសានិ សិប្បានិ សិប្បំ នាមា” តិ។ “តេន ហិ, តាត, សិក្ខិស្សាមី” តិ។

អថ ខោ សោណុត្តរោ ព្រាហ្មណោ អាចរិយព្រាហ្មណស្ស អាចរិយកាតំ សហស្សំ ទត្វា អន្តោបាសាទេ ឯកស្មី គព្ពេ ឯកតោ មញ្ចកំ បញ្ញបេត្វា អាចរិយព្រាហ្មណំ ឯតទវោច “សជ្ឈាបេហិ ខោ, ត្វំ ព្រាហ្មណ, ឥមំ ទារកំ មន្តានីតិ។ តេន ហិ ‘តាត ទារក’ ឧត្តណ្ណាហិ មន្តានី” តិ។ អាចរិយព្រាហ្មណោ សជ្ឈាយតិ នាគសេនស្ស ទារកស្ស ឯកេនេវ ឧទ្ទេសេន តយោ វេទា ហទយង្គតា វាចុត្តតា សូបធាវិតា សុវវត្ថាបិតា សុមនសិកតា អហេសុំ, សកិមេវ ចក្ខុំ ឧទបាទិ តីសុ វេទេសុ សនិយណ្តកេដុកេសុ [សនិយណ្តកេដុកេសុ (ក.)] សាក្ខវប្បកេទេសុ ឥតិហាសបញ្ចមេសុ បទកោ វេយ្យាករណោ លោកាយតមហាបុរិសលក្ខណេសុ អនវយោ អហោសិ។

អថ ខោ នាគសេនោ ទារកោ បិតរំ ឯតទវោច “អត្ថិ នុ ខោ, តាត, ឥមស្មី ព្រាហ្មណកុលេ ឥតោ ឧត្តរិម្បិ សិក្ខិតញ្ញានិ, ឧទាហុ ឯត្តកានេវា” តិ។ “នត្ថិ, តាត នាគសេន,

ឥមស្មី ព្រាហ្មណកុលេ ឥតោ ឧត្តរំ សិក្ខិតញ្ញានិ, ឯត្ថកានេវ សិក្ខិតញ្ញានី” តិ។

អថ ខោ នាគសេនោ ទារកោ អាចរិយស្ស អនុយោគំ ទត្វា បាសាទា ឱរុយ្ហ
បុព្ពវាសនាយ ចោទិតហទយោ រហោគតោ បដិសល្លិនោ អត្តនោ សិប្បស្ស
អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ ឱលោកេន្តោ អាទិម្ហំ វា មជ្ឈេ វា បរិយោសានេ វា អប្បមត្តកម្មំ សារំ
អទិស្វា “តុច្ឆា វត កោ ឥមេ វេទា, បលាបា វត កោ ឥមេ វេទា អសារា និស្សារា” តិ
វិប្បជិសារី អនត្តមនោ អហោសិ។

១២. តេន ខោ បន សមយេន អាយស្វា រោហណោ វត្ថុនិយេ សេនាសនេ និសិន្នោ
នាគសេនស្ស ទារកស្ស ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ
វត្ថុនិយេ សេនាសនេ អន្តរហិតោ គជង្គលព្រាហ្មណគាមស្ស បុរតោ បាតុរហោសិ។ អទ្ធសា
ខោ នាគសេនោ ទារកោ អត្តនោ ទារកោដ្ឋកេ បិតោ អាយស្មន្តំ រោហណំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ,
ទិស្វាន អត្តមនោ ឧទត្តោ បមុទិតោ បិតិសោមនស្សជាតោ “អប្បេវ នាមាយំ បព្ពជិតោ
កញ្ចិ សារំ ជានេយ្យា” តិ យេនាយស្វា រោហណោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា
អាយស្មន្តំ រោហណំ ឯតទវោច “កោ នុ ខោ, ត្វំ មារិស, ឯទិសោ កណ្តុកាសាវវេសនោ” តិ។
“បព្ពជិតោ [បាបកានំ មលានំ បញ្ញាជេតុំ បព្ពជិតោ (សី. បី.)] នាមាហំ ទារកា” តិ។ “កេន,
ត្វំ មារិស, បព្ពជិតោ នាមាសី” តិ? “បាបកានិ មលានិ បញ្ញាជេតិ, តស្មាហំ, ទារក, បព្ពជិតោ
នាមា” តិ។ “កីការណា, មារិស, កេសា តេ ន យថា អញ្ញេស” ត្ថិ? “សោឡសិមេ, ទារក,
បលិពោធនេ ទិស្វា កេសមស្សំ ឱហារេត្វា បព្ពជិតោ។ “កតមេ សោឡស”?
“អលង្ការបលិពោធនោ មណ្ឌនបលិពោធនោ តេលមក្ខនបលិពោធនោ ជោវនបលិពោធនោ
មាលាបលិពោធនោ គន្ធបលិពោធនោ វាសនបលិពោធនោ ហរីដកបលិពោធនោ
អាមលកបលិពោធនោ វង្គបលិពោធនោ ពន្ធនបលិពោធនោ កោច្ឆបលិពោធនោ
កប្បកបលិពោធនោ វិដជនបលិពោធនោ ឧកាបលិពោធនោ, កេសេសុ វិលូនេសុ សោចន្តិ
កិលមន្តិ បរិទេវន្តិ ឧរត្តាឡំ កន្ធន្តិ សម្មោហំ អាបជ្ជន្តិ, ឥមេសុ ខោ, ទារក, សោឡសសុ
បលិពោធនេសុ បលិគុណិតា មនុស្សា សញ្ញានិ អតិសុខុមានិ សិប្បានិ នាសេន្តិ” តិ។

“ក៏ការណា, មារិស, វត្តានិបិ តេ ន យថា អញ្ជេស”ន្តិ? “កាមនិស្សិតានិ ខោ, ទារក, វត្តានិ, កាមនិស្សិតានិ គិហិព្យញ្ញនកណ្ណានិ [កមនីយានិ គិហិព្យញ្ញនានិ (សី. បី.)], យានិ កានិចិ ខោ ភយានិ វត្តតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, តានិ កាសាវេសនស្ស ន ហោន្តិ, តស្មា វត្តានិបិ មេ ន យថា អញ្ជេស”ន្តិ។ “ជានាសិ ខោ, ភំ មារិស, សិប្បានិ នាមា”តិ? “អាម, ទារក, ជានាមហំ សិប្បានិ, យំ លោកេ ឧត្តមំ មន្តំ, តម្បិ ជានាមី”តិ។ “មយ្ហម្បិ តំ, មារិស, ទាតុំ សក្កា”តិ? “អាម, ទារក, សក្កា”តិ។ “តេន ហិ មេ ទេហី”តិ។ “អកាលោ ខោ, ទារក, អន្តរយរំ បិណ្ឌាយ បរិដ្ឋម្ហា”តិ។

អថ ខោ នាគសេនោ ទារកោ អាយស្មតោ រោហណស្ស ហត្ថតោ បត្តំ គហេត្វា យរំ បវេសេត្វា បណីតេន ខាទនីយេន កោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេត្វា សម្បវាវេត្វា អាយស្មន្តំ រោហណំ កុត្តាវី ឱនីតបត្តបាណី ឯតទវោច “ទេហិ មេ ទានិ, មារិស, មន្ត”ន្តិ។ “យទា ខោ ភំ, ទារក, និប្បលិពោជោ ហុត្វា មាតាបិតរោ អនុជានាបេត្វា មយា គហិតំ បព្ពជិតវេសំ គណ្ឌិស្សសិ, តទា ទស្សាមី”តិ អាហ។

អថ ខោ នាគសេនោ ទារកោ មាតាបិតរោ ឧបសង្កមិត្វា អាហ “អម្មតាតា, អយំ បព្ពជិតោ យំ លោកេ ឧត្តមំ មន្តំ, តំ ជានាមី”តិ វេទតិ, ន ច អត្តនោ សន្តិកេ អបព្ពជិតស្ស វេទតិ, អហំ ឯតស្ស សន្តិកេ បព្ពជិត្វា តំ ឧត្តមំ មន្តំ ឧត្តណ្ឌិស្សាមី”តិ។ អថស្ស មាតាបិតរោ “បព្ពជិត្វាបិ នោ បុត្តោ មន្តំ គណ្ឌតុ, គហេត្វា បុន អាគច្ឆិស្សតី”តិ មញ្ញមាទា “គណ្ឌ បុត្តា”តិ អនុជានីស្ម។

១៣. អថ ខោ អាយស្មា រោហណោ នាគសេនំ ទារកំ អាទាយ យេន វត្តនិយំ សេនាសនំ, យេន វិជម្ពវត្ថុ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា វិជម្ពវត្ថុស្មី សេនាសនេ ឯកវត្ថុំ វេសិត្វា យេន វត្ថិតតលំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា កោជិសតានំ អរហន្តានំ មជ្ឈេ នាគសេនំ ទារកំ បញ្ជាជេសិ។ បព្ពជិតោ ច បនាយស្មា នាគសេនោ អាយស្មន្តំ រោហណំ ឯតទវោច “គហិតោ មេ, ភន្តេ, តវ វេសោ, ទេថ មេ ទានិ មន្ត”ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា

ពោហណោ “កិម្ហិនុ ខោហំ នាគសេនំ វិនេយ្យំ បប័មំ វិនេយេ វា សុត្តន្តេ វា អភិធម្មេ វា” តិ
ចិន្តេត្វា “បណ្ឌិតោ ខោ អយំ នាគសេនោ, សក្កោតិ សុខេនេវ អភិធម្មំ បរិយាបុណិតុ” ន្តិ
បប័មំ អភិធម្មេ វិនេសិ។

អាយស្មា ច នាគសេនោ “កុសលា ធម្មា, អកុសលា ធម្មា, អព្យាកតា ធម្មា” តិ
តិកទុកបដិមណ្ឌិតំ ធម្មសង្កណីបករណំ, ខន្ធវិកង្គាទិ អដ្ឋារស វិកង្គបដិមណ្ឌិតំ
វិកង្គប្បករណំ, “សង្កហោ អសង្កហោ” តិ អាទិនា ចុទ្ធសវិធនេ វិកង្គំ ជាតុកថាបករណំ,
“ខន្ធបញ្ញត្តិ អាយតនបញ្ញត្តិ” តិ អាទិនា ធម្មិធនេ វិកង្គំ បុគ្គលបញ្ញត្តិប្បករណំ, សកវាទេ
បញ្ចសុត្តសតានិ បរវាទេ បញ្ចសុត្តសតានីតិ សុត្តសហស្សំ សមោធានេត្វា វិកង្គំ
កថាវត្ថុប្បករណំ, “មូលយមកំ ខន្ធយមក” ន្តិ អាទិនា ទសវិធនេ វិកង្គំ យមកប្បករណំ,
“ហេតុបច្ចយោ អារម្មណបច្ចយោ” តិ អាទិនា ចតុវិសតិវិធនេ វិកង្គំ បដ្ឋានប្បករណានិ សព្វំ
តំ អភិធម្មបិដកំ ឯកេនេវ សជ្ឈាយេន បគុណំ កត្វា “តិដ្ឋថ ភន្តេ, ន បុន ឱសាវេថ,
ឯត្ថកេនេវាហំ សជ្ឈាយិស្សាមី” តិ អាហ។

១២. អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ យេន កោដិសតា អរហន្តោ តេនុបសង្កមិ,
ឧបសង្កមិត្វា កោដិសតេ អរហន្តេ ឯតទវោច “អហំ ខោ ភន្តេ ‘កុសលា ធម្មា, អកុសលា
ធម្មា, អព្យាកតា ធម្មា’ តិ ឥមេសុ តីសុ បទេសុ បក្ខិបិត្វា សព្វំ តំ អភិធម្មបិដកំ វិគ្គារេន
ឱសាវេស្សាមី” តិ។ “សាធុ, នាគសេន, ឱសាវេហី” តិ។

អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ សត្តំ មាសានិ សត្តំ បករណានិ វិគ្គារេន ឱសាវេសិ,
បថវី ខន្ធទិ, ទេវតា សាធុការមទំសុ, ព្រហ្មានោ អដ្ឋោដេសំ, ទិញ្ចានិ ចន្ទនចុណ្ណានិ ទិញ្ចានិ ច
មន្ទារវបុព្វានិ អភិប្បវស្សីសុ។

១៣. អថ ខោ កោដិសតា អរហន្តោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ បរិបុណ្ណវិសតិវស្សំ
រក្ខិតតលេ ឧបសម្បទេសុ។ ឧបសម្បន្នោ ច បនាយស្មា នាគសេនោ តស្សា រត្តិយា

អច្ចយេន បុព្ពណ្ណសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ ឧបជ្ឈាយេន សទ្ធិំ តាមំ បិណ្ឌាយ
បរិសន្តោ ឯវុបំ បរិវិតក្កំ ឧប្បាទេសិ “តុច្ឆោ វត មេ ឧបជ្ឈាយោ, ពាលោ វត មេ
ឧបជ្ឈាយោ, បេត្វា អវសេសំ ពុទ្ធវចនំ បឋមំ មំ អភិជម្មេ វិនេសី” តិ។

អថ ខោ អាយស្មា ពោហណោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស ចេតសា
ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទេវោច “អនន្ទច្ឆវិកំ ខោ នាគសេន បរិវិតក្កំ
វិតក្កេសិ, ន ខោ បនេតំ នាគសេន តវាន្ទច្ឆវិកំ” ន្តិ។

អថ ខោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស ឯតទេវោច “អច្ចរិយំ វត កោ, អព្ពតំ វត កោ,
យត្រ ហិ នាម មេ ឧបជ្ឈាយោ ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កំ ជានិស្សតិ, បណ្ឌិតោ វត មេ
ឧបជ្ឈាយោ, យំនូនាហំ ឧបជ្ឈាយំ ខមាបេយ្យ” ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ
អាយស្មន្តំ ពោហណំ ឯតទេវោច “ខមថ មេ, កន្តេ, ន បុន ឯវុបំ វិតក្កេស្សាមី” តិ។

អថ ខោ អាយស្មា ពោហណោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទេវោច “ន ខោ ត្យាហំ
នាគសេន ឯត្តាវតា ខមាមិ, អត្ថិ ខោ នាគសេន សាគលំ នាម នគរំ, តត្ថ មិលិន្ទោ នាម រាជា
រជ្ជំ កាវេតិ, សោ ទិដ្ឋិវាទេន បញ្ចំ បុច្ឆិត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ វិហេបេតិ, សចេ ត្វំ តត្ថ គន្ធា តំ រាជានំ
ទមេត្វា ពុទ្ធសាសនេ បសាទេស្សសិ, ឯវាហំ តំ ខមិស្សាមី” តិ។

“តិដ្ឋតុ, កន្តេ, ឯកោ មិលិន្ទោ រាជា; សចេ, កន្តេ, សកលជម្ពុទីបេ សព្ពេ រាជានោ
អាគន្ធា មំ បញ្ចំ បុច្ឆេយ្យំ, សព្ពំ តំ វិសជ្ជេត្វា សម្បទាលេស្សាមិ, ‘ខមថ មេ កន្តេ’ តិ វត្វា, ‘ន
ខមាមី’ តិ វុត្តេ ‘តេន ហិ, កន្តេ, ឥមំ តេមាសំ កស្ស សន្តិកេ វសិស្សាមី’ តិ អាហ” ។ អយំ ខោ,
នាគសេន, អាយស្មា អស្សគុត្តោ វត្តនិយេ សេនាសនេ វិហរេតិ, គច្ឆ ត្វំ, នាគសេន,
យេនាយស្មា អស្សគុត្តោ តេនុបសង្កម, ឧបសង្កមិត្វា មម វចនេន អាយស្មតោ អស្សគុត្តស្ស
បាទេ សិរសា វន្ទ, ឯវញ្ច នំ វទេហិ ‘ឧបជ្ឈាយោ មេ, កន្តេ, តុម្កាកំ បាទេ សិរសា វន្ទតិ,
អប្បាពាធំ អប្បាតង្គំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ជាសុវិហារំ បុច្ឆតិ, ឧបជ្ឈាយោ មេ, កន្តេ, ឥមំ

តើមាសំ តុម្កាក់ សន្តិកេ វសិតុំ មំ បហិណ្ឌីតិ, ‘កោនាមោ តេ ឧបជ្ឈាយោ’តិ ច វុត្តេ
‘រោហណត្ថេរោ នាម ភន្តេ’តិ វទេយ្យាសិ, ‘អហំ កោនាមោ’តិ វុត្តេ ឯវំ វទេយ្យាសិ ‘មម
ឧបជ្ឈាយោ, ភន្តេ, តុម្កាក់ នាមំ ជានាតី’តិ។ “ឯវំ ភន្តេ”តិ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ
អាយស្មន្តំ រោហណំ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បត្តចីវរមាទាយ អនុបុព្វេន ចារិកំ
ចរមានោ យេន វត្ថុនិយំ សេនាសនំ, យេនាយស្មា អស្សគុត្តោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា
អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ, ឯកមន្តំ បិតោ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ
អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទវោច “ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, តុម្កាក់ បាទេ សិរសា វន្ទតិ, ឯវញ្ច
វទេតិ អប្បាពាជំ អប្បាតង្គំ លហដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆតិ, ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, ឥមំ
តើមាសំ តុម្កាក់ សន្តិកេ វសិតុំ មំ បហិណ្ឌីតិ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សគុត្តោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភ្នំ កិន្ទាមោសី”តិ។
“អហំ, ភន្តេ, នាគសេនោ នាមា”តិ។ “កោនាមោ តេ ឧបជ្ឈាយោ”តិ? “ឧបជ្ឈាយោ មេ,
ភន្តេ, រោហណោ នាមា”តិ។ “អហំ កោនាមោ”តិ។ “ឧបជ្ឈាយោ មេ, ភន្តេ, តុម្កាក់ នាមំ
ជានាតី”តិ។

“សាធុ, នាគសេន, បត្តចីវំ បដិសាមេហី”តិ។ “សាធុ ភន្តេ”តិ បត្តចីវំ បដិសាមេត្វា
បុនទិវសេ បរិវេណំ សម្មជ្ជិត្វា មុខោទកំ ទន្តបោណំ ឧបដ្ឋបេសិ។ ថេរោ សម្មជ្ជិតដ្ឋានំ
បដិសម្មជ្ជិ, តំ ឧទកំ ឆខ្មេត្វា អញ្ញំ ឧទកំ អាហរិ, តញ្ច ទន្តកដ្ឋំ អបនេត្វា អញ្ញំ ទន្តកដ្ឋំ
គណ្ហិ, ន អាណាបសល្លាបំ អកាសិ, ឯវំ សត្ត ទិវសានិ កត្វា សត្តមេ ទិវសេ បុន បុច្ឆិត្វា បុន
តេន តថេវ វុត្តេ វស្សវាសំ អនុជានិ។

១៦. តេន ខោ បន សមយេន ឯកា មហាឧបាសិកា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ តីសមគ្គានិ
វស្សានិ ឧបដ្ឋាសិ។ អថ ខោ សា មហាឧបាសិកា តើមាសច្ចយេន យេនាយស្មា អស្សគុត្តោ
តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ ឯតទវោច “អត្ថិ នុ ខោ, តាត, តុម្កាក់
សន្តិកេ អញ្ញោ ភិក្ខុ”តិ។ “អត្ថិ, មហាឧបាសិកេ, អម្កាក់ សន្តិកេ នាគសេនោ នាម ភិក្ខុ”តិ។

“តែន ហិ, តាត អស្សុគុត្ត, អធិវាសេហិ នាគសេនេន សទ្ធិ ស្វាតនាយ កត្ត” ន្តិ។ អធិវាសេសិ
ខោ អាយស្មា អស្សុគុត្តោ តុណ្ហិកាវេន។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សុគុត្តោ តស្សា វត្តិយា អច្ចយេន បុព្ពណ្ណសមយំ និវាសេត្វា
បត្តចីវរមាទាយ អាយស្មតា នាគសេនេន សទ្ធិ បញ្ចសមណេន យេន មហាឧបាសិកាយ
និវេសនំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ អថ ខោ សា មហាឧបាសិកា
អាយស្មន្តំ អស្សុគុត្តំ អាយស្មន្តញ្ច នាគសេនំ បណីតេន ខាទនីយេន កោជនីយេន សហត្ថា
សន្តប្បេសិ សម្បវាវេសិ។ អថ ខោ អាយស្មា អស្សុគុត្តោ កុត្តាវី ឱនីតបត្តបាណី អាយស្មន្តំ
នាគសេនំ ឯតទវោច “ត្ថំ, នាគសេន, មហាឧបាសិកាយ អនុមោទនំ ករោហី” តិ ឥទំ វត្ថា
ឧដ្ឋាយាសនា បក្កាមិ។

អថ ខោ សា មហាឧបាសិកា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “មហាណិកា ខោហិ,
តាត នាគសេន, គម្ពីរាយ ធម្មកថាយ មយ្ហំ អនុមោទនំ ករោហី” តិ។ អថ ខោ អាយស្មា
នាគសេនោ តស្សា មហាឧបាសិកាយ គម្ពីរាយ ធម្មកថាយ លោកុត្តរាយ
សុញ្ញតប្បដិសំយត្តាយ អនុមោទនំ អកាសិ។ អថ ខោ តស្សា មហាឧបាសិកាយ តស្មីយេវ
អាសនេ វិវជំ វិតមលំ ធម្មចក្កំ ឧទបាទិ “យំ កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្វំ តំ និរោធធម្ម” ន្តិ។
អាយស្មាបិ ខោ នាគសេនោ តស្សា មហាឧបាសិកាយ អនុមោទនំ កត្វា អត្តនា ទេសិតំ ធម្មំ
បច្ចវេក្ខន្តោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា តស្មីយេវ អាសនេ និសិន្នោ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ។

អថ ខោ អាយស្មា អស្សុគុត្តោ មណ្ឌលមាឡេ និសិន្នោ ទិដ្ឋិម្បិ ធម្មចក្កបដិលាភំ ញត្វា
សាធុការំ បវត្តេសិ “សាធុ សាធុ នាគសេន, ឯកេន កណ្ឌប្បហារេន ទេ មហាកាយា
បទាលិតា” តិ, អនេកានិ ច ទេវតាសហស្សានិ សាធុការំ បវត្តេសុំ។

១៧. អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ ឧដ្ឋាយាសនា យេនាយស្មា អស្សុគុត្តោ
តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ អស្សុគុត្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នំ

ខោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អាយស្មា អស្សគុត្តោ ឯតទេវោច “គច្ច, ភ្នំ នាគសេន, បាដលិបុត្តំ,
បាដលិបុត្តនគរេ អសោកាភរមេ អាយស្មា ធម្មវត្តិតោ បដិវសតិ, តស្ស សន្តិកេ ពុទ្ធវចនំ
បរិយាបុណ្ណាហី” តិ។ “កីវ ទូរោ, ភន្តេ, ឥតោ បាដលិបុត្តនគរ” ន្តិ។ “យោជនសតានិ ខោ
នាគសេនា” តិ។ “ទូរោ ខោ, ភន្តេ, មគ្គោ។ អន្តរាមគ្គេ ភិក្ខា ទុល្លភា, កថាហំ
គមិស្សាមី” តិ។ “គច្ច, ភ្នំ នាគសេន, អន្តរាមគ្គេ បិណ្ឌបាតំ លភិស្សសិ សាលីនំ ឱទេនំ
វិតតកាឡកំ អនេកសូបំ អនេកព្យញ្ជន” ន្តិ។ “ឯវំ ភន្តេ” តិ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ
អាយស្មន្តំ អស្សគុត្តំ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បត្តចីវរមាទាយ យេន បាដលិបុត្តំ តេន
ចារិកំ បក្កាមិ។

១៨. តេន ខោ បន សមយេន បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ បញ្ចហិ សកដសតេហិ
បាដលិបុត្តតាមិមគ្គំ បដិបន្នោ ហោតិ។ អទ្ធសា ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ អាយស្មន្តំ
នាគសេនំ ទូរោវ អាគច្ចន្តំ, ទិស្វាន យេនាយស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា
អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា “កុហំ គច្ចសិ តាតា” តិ អាហា។ “បាដលិបុត្តំ
គហបតី” តិ។ “សាធុ តាត, មយម្បិ បាដលិបុត្តំ គច្ឆាម។ អម្ពេហិ សទ្ធិ សុខំ គច្ចថា” តិ។

អថ ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស ឥរិយាបថេ បសីទិត្វា
អាយស្មន្តំ នាគសេនំ បណីតេន ខាទនីយេន គោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេត្វា
សម្បវាវេត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ កុត្តាវំ ឱនីតបត្តបាណំ អញ្ញតរំ នីចំ អាសនំ គហេត្វា
ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទេវោច
“កិន្នាមោសិ ភ្នំ តាតា” តិ។ “អហំ, គហបតិ, នាគសេនោ នាមា” តិ។ “ជានាសិ ខោ, ភ្នំ
តាត, ពុទ្ធវចនំ នាមា” តិ។ “ជានាមិ ខោហំ, គហបតិ, អភិធម្មបទានី” តិ។ “លាភា នោ
តាត, សុលទ្ធំ នោ តាត, អហម្បិ ខោ, តាត, អភិធម្មិកោ, ភូម្បិ អភិធម្មិកោ, ភណ, តាត,
អភិធម្មបទានី” តិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ បាដលិបុត្តកស្ស សេដ្ឋិស្ស អភិធម្មំ
ទេសេសិ, ទេសេន្តេ យេវ បាដលិបុត្តកស្ស សេដ្ឋិស្ស វិវដំ វិតមលំ ធម្មចក្កំ ឧទបាទិ “យំ
កិញ្ចិ សមុទយធម្មំ, សព្វំ តំ និរោធធម្ម” ន្តិ។

អថ ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ បញ្ចមគ្គានិ សកដសតានិ បុរតោ ឧយ្យោជេត្វា សយំ
បច្ឆតោ គច្ឆន្តោ បាដលិបុត្តស្ស អវិទូរេ ទ្វេជាបថេ ឋិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច
“អយំ ខោ, តាត នាគសេន, អសោកាវាមស្ស មគ្គោ, ឥទំ ខោ, តាត, អម្ពាកំ កម្ពលរតនំ
សោឡសហត្ថំ អាយាមេន, អដ្ឋហត្ថំ វិត្តាវេន, បដិគ្គណ្ហាហិ ខោ, តាត,
ឥទំ កម្ពលរតនំ អនុកម្មំ ឧបាទាយា”តិ។ បដិគ្គហេសិ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ តំ
កម្ពលរតនំ អនុកម្មំ ឧបាទាយ។ អថ ខោ បាដលិបុត្តកោ សេដ្ឋិ អត្ថមនោ ឧទគ្គោ បមុទិតោ
បីតិសោមនស្សជាតោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា បក្កាមិ។

១៩. អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ យេន អសោកាវាមោ យេនាយស្មា ធម្មរក្ខិតោ
តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ ធម្មរក្ខិតំ អភិវាទេត្វា អត្ថនោ អាគតការណំ កថេត្វា
អាយស្មតោ ធម្មរក្ខិតស្ស សន្តិកេ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ឯកេនេវ ឧទ្ទេសេន តីហិ មាសេហិ
ព្យញ្ជនសោ បរិយាបុណិត្វា បុន តីហិ មាសេហិ អត្ថសោ មនសាកាសិ។

អថ ខោ អាយស្មា ធម្មរក្ខិតោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “សេយ្យថាបិ,
នាគសេន, គោបាលកោ គាវោ រក្ខតិ, អញ្ញោ គោរសំ បរិកុញ្ញន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, ត្វំ នាគសេន,
តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ធារេន្តោបិ ន កាគី សាមញ្ញស្សា”តិ។ “ហោតុ, ភន្តេ, អលំ ឯត្តកេនា”តិ។
តេនេវ ទិវសកាគេន តេន វត្តិកាគេន សហ បដិសម្ពិទាហិ អរហត្ថំ បាបុណិ, សហ
សច្ចប្បដិវេធន អាយស្មតោ នាគសេនស្ស សញ្ញេ ទេវា សាធុការមទំសុ, បថវី ឧន្ទទិ,
ព្រហ្មានោ អប្បោជេសុំ, ទិញ្ញានិ ចន្ទនចុណ្ណានិ ទិញ្ញានិ ច មន្ទារវបុច្ឆានិ អភិប្បវស្សីសុ។

២០. តេន ខោ បន សមយេន កោដិសតា អរហន្តោ ហិមវន្តេ បព្ពតេ រក្ខិតតលេ
សន្និបតិត្វា អាយស្មតោ នាគសេនស្ស សន្តិកេ ទូតំ បាហេសុំ “អាគច្ឆតុ នាគសេនោ,
ទស្សនកាមា មយំ នាគសេន”ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ ទូតស្ស វចនំ សុត្វា
អសោកាវាមេ អន្តរហិតោ ហិមវន្តេ បព្ពតេ រក្ខិតតលេ កោដិសតានំ អរហន្តានំ បុរតោ
បាតុរហោសិ។

អថ ខោ កោដិសតា អរហន្តោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទេវោចំ “ឯសោ ខោ, នាគសេន, មិលិន្ទោ រាជា ភិក្ខុសង្ឃំ វិហារេតិ វាទប្បដិវាទេន បញ្ចបុត្រាយ។ សាធុ, នាគសេន, គច្ឆ ត្វំ មិលិន្ទំ រាជានំ ទមេហី” តិ។ “តិដ្ឋតុ, ភន្តេ, ឯកោ មិលិន្ទោ រាជា; សចេ, ភន្តេ, សកលជម្ពូទីបេ រាជានោ អាគន្ធា មំ បញ្ចំ បុច្ឆេយ្យំ, សព្ពំ តំ វិសជ្ជេត្វា សម្បទាលេស្យាមិ, គច្ឆថ វោ, ភន្តេ, អច្ឆមិតា សាគលនគរ” តិ។ អថ ខោ ថេរា ភិក្ខុ សាគលនគរំ កាសាវប្បជ្ជោតំ ឥសិវាតបដិវាតំ អកំសុ។

២១. តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា អាយុបាលោ សង្ឃេយ្យបរិវេណោ បដិវេសតិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អមច្ឆេ ឯតទេវោច “រមណីយា វត កោ ទោសិនា រត្តិ, កន្ទ ខុដ្ឋ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា ឧបសង្កមេយ្យាម សាកច្ឆាយ បញ្ចបុត្រនាយ, កោ មយា សទ្ធិ សល្លបិតុំ ឧស្សហតិ កង្ខំ បដិវេនេតុ” តិ។ ឯវំ វុត្តេ បញ្ចសតា យោនកា រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទេវោចំ “អត្ថិ, មហារាជ, អាយុបាលោ នាម ថេរោ តេបិដកោ ពហុស្សុតោ អាគតាគមោ, សោ ឯតរហិ សង្ឃេយ្យបរិវេណោ បដិវេសតិ; គច្ឆ, ត្វំ មហារាជ, អាយស្មន្តំ អាយុបាលំ បញ្ចំ បុច្ឆេស្ស” តិ។ “តេន ហិ, កណោ, កទន្តស្ស អាពោចេថា” តិ។

អថ ខោ នេមិត្តិកោ អាយស្មតោ អាយុបាលស្ស សន្តិកេ ទូតំ បាលោសិ “រាជា, ភន្តេ, មិលិន្ទោ អាយស្មន្តំ អាយុបាលំ ទស្សនកាមោ” តិ។ អាយស្មាបិ ខោ អាយុបាលោ ឯវមាហ “តេន ហិ អាគច្ឆតុ” តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បញ្ចមត្តេហិ យោនកសតេហិ បរិវុតោ រថវមារុយ្ហ យេន សង្ឃេយ្យបរិវេណំ យេនាយស្មា អាយុបាលោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មតា អាយុបាលេន សទ្ធិ សម្មោទិ, សម្មោទនីយំ កបំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ អាយុបាលំ ឯតទេវោច “កិមត្ថិយា, ភន្តេ អាយុបាល, តុម្ហាកំ បព្ពជ្ជា, កោ ច តុម្ហាកំ បរមត្ថោ” តិ។ ថេរោ អាហ “ធម្មចរិយសមចរិយត្ថា ខោ, មហារាជ, បព្ពជ្ជា, សាមញ្ញផលំ ខោ បន អម្ហាកំ បរមត្ថោ” តិ។ “អត្ថិ បន, ភន្តេ, កោចិ តិហីបិ ធម្មចារី សមចារី” តិ? “អាម, មហារាជ, អត្ថិ តិហីបិ ធម្មចារី សមចារី, ភគវតិ ខោ, មហារាជ, ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិត្តទាយេ

ធម្មចក្កំ បវត្ថេន្ត អដ្ឋារសន្តំ ព្រហ្មកោដិនំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, ទេវតានំ បន
ធម្មាភិសមយោ គណនបថំ វិតិវត្ថោ, សព្ពេតេ គិហិកូតា, ន បព្ពជិតា។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ភគវតា ខោ មហាសមយសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ,
មហាមង្គលសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ, សមចិត្តបរិយាយសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ,
រាហុលោវាទសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ, បរាភវសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ គណនបថំ វិតិវត្ថានំ
ទេវតានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, សព្ពេតេ គិហិកូតា, ន បព្ពជិតា” តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ
អាយុបាល, និវត្តិកា តុម្កាកំ បព្ពជ្ជា, បុព្ពេ កតស្ស បាបកម្មស្ស និស្សន្ទេន សមណា
សក្យបុត្តិយា បព្ពជន្តិ ជុតង្គានិ ច បរិហរន្តិ។ យេ ខោ តេ, ភន្តេ អាយុបាល, ភិក្ខុ
ឯកាសនិកា, នូន តេ បុព្ពេ បវេសំ ភោគហារកា ចោរា, តេ បវេសំ ភោគេ អច្ឆិន្ទិត្វា តស្ស
កម្មស្ស និស្សន្ទេន ឯតរហិ ឯកាសនិកា ភវន្តិ, ន លកន្តិ កាលេន កាលំ បរិកុញ្ញតុំ, នត្តិ
តេសំ សីលំ, នត្តិ តបោ, នត្តិ ព្រហ្មចរិយំ។ យេ ខោ បន តេ, ភន្តេ អាយុបាល, ភិក្ខុ
អញ្ញោកាសិកា, នូន តេ បុព្ពេ តាមយាតកា ចោរា, តេ បវេសំ គេហានិ វិនាសេត្វា តស្ស
កម្មស្ស និស្សន្ទេន ឯតរហិ អញ្ញោកាសិកា ភវន្តិ, ន លកន្តិ សេនាសនានិ បរិកុញ្ញតុំ, នត្តិ
តេសំ សីលំ, នត្តិ តបោ, នត្តិ ព្រហ្មចរិយំ។ យេ ខោ បន តេ, ភន្តេ អាយុបាល, ភិក្ខុ
នេសជ្ជិកា, នូន តេ បុព្ពេ បន្តទូសកា ចោរា, តេ បវេសំ បថិកេ ជនេ គហេត្វា ពន្ធិត្វា
និសីទាបេត្វា តស្ស កម្មស្ស និស្សន្ទេន ឯតរហិ នេសជ្ជិកា ភវន្តិ, ន លកន្តិ សេយ្យំ កប្បតុំ,
នត្តិ តេសំ សីលំ, នត្តិ តបោ, នត្តិ ព្រហ្មចរិយំ” តិ អាហ។

ឯវំ វុត្ថេ អាយស្មា អាយុបាលោ តុណ្ហី អហោសិ, ន កិញ្ចិ បដិកាសិ។ អថ ខោ
បញ្ចសតា យោនកា រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទេវេថុំ “បណ្ឌិតោ, មហារាជ, ថេរោ, អបិ ច ខោ
អវិសារទោ ន កិញ្ចិ បដិកាសតី” តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ អាយុបាលំ តុណ្ហីកូតំ ទិស្វា អញ្ញោដេត្វា ឧក្កដ្ឋំ កត្វា
យោនកេ ឯតទេវេថ “តុច្ឆោ វត ភោ ជម្ពុទីបោ, បលាបោ វត ភោ ជម្ពុទីបោ, នត្តិ កោចិ

សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, យោ មយា សទ្ធិ សល្លបិតំ ឧស្សហតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ”ន្តី។

២២. អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ សព្ពំ តំ បរិសំ អនុវិលោកេន្តស្ស អភិតេ អមង្កកូតេ យោនកេ ទិស្វា ឯតទហោសិ “និស្សំសយំ អត្ថិ មញ្ជោ អញ្ជោ កោចិ បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ, យោ មយា សទ្ធិ សល្លបិតំ ឧស្សហតិ, យេនិមេ យោនកា ន មង្កកូតា”តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា យោនកេ ឯតទវោច “អត្ថិ, ភណោ, អញ្ជោ កោចិ បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ, យោ មយា សទ្ធិ សល្លបិតំ ឧស្សហតិ កង្ខំ បដិវិនេតុ”ន្តី។

តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា នាគសេនោ សមណគណបរិវុតោ សង្ឃី គណី គណាចរិយោ ញាតោ យសស្សី សាធុសម្មតោ ពហុជនស្ស បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី និបុណោ វិញ្ញូ វិភាវី វិនីតោ វិសារទោ ពហុស្សតោ តេបិដកោ វេទគូ បកិន្ទពុទ្ធិមា អាគតាគមោ បកិន្ទបដិសម្ពិទោ នវង្គសត្តសាសនេ បរិយត្តិធកោ បារមិប្បត្តោ ជិនវចនេ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធកុសលោ អក្ខយវិចិត្របដិភានោ ចិត្រកថី កល្យាណាវក្ករណោ ទុរាសទោ ទុប្បសហោ ទុរុត្តរោ ទុរាវរណោ ទុន្និវារយោ, សាគរោ វិយ អក្ខោកោ, គិរិរាជា វិយ និច្ចលោ, រណញ្ញហោ តមោនុទោ បកង្ករោ មហាកថី បរគណិតណមថនោ បរតិគ្គិយមទ្ធនោ ភិក្ខុនំ ភិក្ខុនីនំ ឧបាសកានំ ឧបាសិកានំ រាជ្ជនំ រាជមហាមគ្គានំ សក្កតោ គុកតោ មាទិតោ បូជិតោ អបចិតោ លាភី ចីវរិបណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារានំ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ វុទ្ធានំ វិញ្ញនំ សោតាវជានេន សមន្នាគតានំ សន្ធុស្សេន្តោ នវង្គំ ជិនសាសនរតនំ, ឧបទិសន្តោ ធម្មមគ្គំ, ធារេន្តោ ធម្មប្បជ្ជោតំ, ឧស្សាបេន្តោ ធម្មយូបំ, យជន្តោ ធម្មយាគំ, បគ្គណ្ណន្តោ ធម្មទ្ធជំ, ឧស្សាបេន្តោ ធម្មកេតុំ, ធមេន្តោ [ឧប្បទ្យាសេន្តោ (សី. បី.)] ធម្មសង្ឃំ, អាហានន្តោ ធម្មភេរិ, នទន្តោ សីហនាទំ, គជ្ជន្តោ ឥន្ទគជ្ជិតំ, មជ្ជរគិរគជ្ជិតេន ញាណាវរិជ្ជជាលបរិវេបិតេន កុរុណាជលភរិតេន មហតា ធម្មាមតមេយេន សកលលោកមភិតប្បយន្តោ តាមនិគមរាជធានីសុ ចារិកំ ចរមាទោ អនុបុព្វេន សាគលនគរំ អនុប្បត្តោ ហោតិ។ តត្រេ សុទំ អាយស្មា នាគសេនោ អសីតិយា

កិក្ខុសហស្សេហិ សទ្ធិ សង្ឃេយ្យបរិវេណោ បដិវេសតិ។ តេនាហុ បោរាណា –

“ពហុស្សុតោ ចិត្រកថី, និបុណោ ច វិសារទោ;
សាមយិកោ ច កុសលោ, បដិគានេ ច កោវិទោ។

“តេ ច តេបិដកា ភិក្ខុ, បញ្ចនេកាយិកាបិ ច;
ចតុនេកាយិកា ចេវ, នាគសេនំ បុរុក្ខុវ។

“គម្ពីរបញ្ញោ មេធាវី, មគ្គាមគ្គស្ស កោវិទោ;
ឧត្តមគ្គំ អនុប្បត្តោ, នាគសេនោ វិសារទោ។

“តេហិ ភិក្ខុហិ បរិវេតោ, និបុណោហិ សច្ចវាទិកិ;
ចរន្តោ គាមនិគមំ, សាគលំ ឧបសង្កមិ។

“សង្ឃេយ្យបរិវេណស្មី, នាគសេនោ តទា វេសិ;
កថេតិ សោ មនុស្សេហិ, បព្ពតេ កេសរី យថា” តិ។

២៣. អថ ខោ ទេវមន្តិយោ រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទវោច “អាគមេហិ, ភ្នំ មហារាជ; អត្ថិ, មហារាជ, នាគសេនោ នាម ថេរោ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី វិនិតោ វិសារទោ ពហុស្សុតោ ចិត្រកថី កល្យាណបដិគានោ អត្ថធម្មនិរុត្តិបដិការបដិសម្ពិទាសុ បារមិប្បត្តោ, សោ ឯតរហិ សង្ឃេយ្យបរិវេណោ បដិវេសតិ, គច្ច, ភ្នំ មហារាជ, អាយស្មន្តំ នាគសេនំ បញ្ចំ បុច្ឆស្ស, ឧស្សហតិ សោ តយា សទ្ធិ សល្លបិតុំ កង្ខំ បដិវេនេតុ” តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ សហសា “នាគសេនោ” តិ សទ្ធិ សុត្វាវ អហុទេវ កយំ, អហុទេវ ធម្មិតត្ថំ, អហុទេវ លោមហំសោ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “ឧស្សហតិ កោ នាគសេនោ

ភិក្ខុ មយា សទ្ធិ សល្លបិត្តន្តិ? “ឧស្សហតិ, មហារាជ, អបិ ឥន្ទយមវុណាកុវេរបជាបតិ
សុយាម សន្តសិតលោកបាលេហិបិ បិតុបិតាមហោន មហាព្រហ្មនាបិ សទ្ធិ សល្លបិតុំ, កិមង្គី
បន មនុស្សកូតេនា” តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “តេន ហិ, តុំ ទេវមន្តិយ, ភទន្តស្ស
សន្តិកេ ទូតំ បេសេហី” តិ។ “ឯវំ ទេវា” តិ ខោ ទេវមន្តិយោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស
សន្តិកេ ទូតំ បាលេសិ “រាជ, ភន្តេ, មិលិន្ទោ អាយស្មន្តំ ទស្សនកាមោ” តិ។ អាយស្មាបិ ខោ
នាគសេនោ ឯវមាហ “តេន ហិ អាគច្ឆត្ថ” តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បញ្ចមត្តេហិ យោនកសតេហិ បរិវុតោ រថវមារុយ្ហ មហតា
ពលកាយេន សទ្ធិ យេន សង្ឃេយ្យបរិវេណំ យេនាយស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ។ តេន
ខោ បន សមយេន អាយស្មា នាគសេនោ អសីតិយា ភិក្ខុសហស្សេហិ សទ្ធិ មណ្ឌលមាឡេ
និសិន្នោ ហោតិ។ អទ្ធសា ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មតោ នាគសេនស្ស បរិសំ ទូរតោវ,
ទិស្វាន ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “កស្សេសា, ទេវមន្តិយ, មហតី បរិសា” តិ? “អាយស្មតោ
ខោ, មហារាជ, នាគសេនស្ស បរិសា” តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស បរិសំ ទូរតោវ ទិស្វា អហុទេវ
ភយំ, អហុទេវ ឆម្ពិតត្ថំ, អហុទេវ លោមហំសោ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ខត្តបរិវារិតោ វិយ
គជោ, គរុឡបរិវារិតោ វិយ នាគោ, អជគរុបរិវារិតោ វិយ កោត្តកោ [កោត្តកោ (សី. បី.)],
មហីសបរិវារិតោ វិយ អញ្ចោ, នាគានុពន្ធា វិយ មណ្ឌកោ, សទ្ធិលានុពន្ធា វិយ មិគោ,
អហិតុណ្ឌិកសមាគតោ [អភិគុណ្ឌិកសមាគតោ (សី. បី.)] វិយ បន្ទគោ, មជ្ឈារសមាគតោ
វិយ ឧន្ទរោ, កូតវេជ្ជសមាគតោ វិយ បិសាចោ, រាហុមខគតោ វិយ ចន្ទោ, បន្ទគោ វិយ
បេឡន្តរគតោ, សកុណោ វិយ បញ្ចរន្តរគតោ, មញ្ចោ វិយ ជាលន្តរគតោ, វាឡវនមនុប្បវិដ្ឋោ
វិយ បុរិសោ, វេស្សវណាបរាជិកោ វិយ យត្តោ, បរិក្ខីណាយុកោ វិយ ទេវបុត្តោ ភីតោ
ឧត្តិគ្គោ ឧត្រស្តោ សំរិគ្គោ លោមហាដ្ឋជាតោ វិមនោ ទុម្មនោ ភន្តចិត្តោ វិបរិណាតមានសោ

“មា មំ អយំ បរិជនោ បរិករី” តិ សតី [ជីតី (សី. បី.)] ឧបដ្ឋបេត្វា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច –
“មា ខោ, ត្វំ ទេវមន្តិយ, អាយស្មន្តំ នាគសេនំ មយ្ហំ អាចិក្ខេយ្យាសិ, អនក្ខាតញ្ញេវាហំ
នាគសេនំ ជានិស្សាមី” តិ។ “សាជុ, មហារាជ, ត្វញ្ញេវ ជានាហី” តិ។

តេន ខោ បន សមយេន អាយស្មា នាគសេនោ តស្សា ភិក្ខុបរិសាយ បុរតោ
ចត្តាលីសាយ ភិក្ខុសហស្សានំ នវកតរោ ហោតិ បច្ចតោ ចត្តាលីសាយ ភិក្ខុសហស្សានំ
វុឌ្ឍតរោ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា សព្វំ តំ ភិក្ខុសង្ឃំ បុរតោ ច បច្ចតោ ច មជ្ឈតោ ច
អនុវិលោកេន្តោ អទ្ធសា ខោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ទូរតោវ ភិក្ខុសង្ឃស្ស មជ្ឈេ និសិទ្ធិ
កេសរសីហំ វិយ វិតតភយកេវំ វិតតលោមហំសំ វិតតភយសារជ្ជំ, ទិស្វាន អាការេនេវ
អញ្ញាសិ “ឯសោ ខោ ឯត្ថ នាគសេនោ” តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “ឯសោ ខោ, ទេវមន្តិយ, អាយស្មា
នាគសេនោ” តិ។ “អាម, មហារាជ, ឯសោ ខោ នាគសេនោ, សុដ្ឋ ខោ, ត្វំ មហារាជ,
នាគសេនំ អញ្ញាសី” តិ។ តតោ រាជា តុដ្ឋោ អហោសិ “អនក្ខាតោវ មយា នាគសេនោ
អញ្ញាតោ” តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ញោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ទិស្វាវ អហុទេវ ភយំ,
អហុទេវ ឆម្ពិតត្ថំ, អហុទេវ លោមហំសោ។

តេនាហុ –

“ចរណេន ច សម្បន្តំ, សុទន្តំ ឧត្តមេ ទមេ;

ទិស្វា រាជា នាគសេនំ, ឥទំ វចនមព្រវិ។

“កថិតា [កថិតា (សី. បី.)] មយា ពហុ ទិដ្ឋា, សាកញ្ញា ឱសដា ពហុ;

ន តាទិសំ ភយំ អាសិ, អដ្ឋ តាសោ យថា មម។

“និស្សំសយំ បរាជយោ, មម អដ្ឋ កវិស្សតិ;

ជយោ ច នាគសេនស្ស, យថា ចិត្តំ ន សណ្ឌិត”ន្តិ។

ពាហិរកថា និដ្ឋិតា។

២-៣. មិលិន្ទបញ្ចោ

១. មហាវគ្គោ

១. បញ្ញត្តិបញ្ចោ

១. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា យេនាយស្មា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មតា នាគសេនេន សទ្ធិំ សម្មោទិ, សម្មោទនីយំ កថំ សារណីយំ វីតិសារេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ អាយស្មាបិ ខោ នាគសេនោ បដិសម្មោទនីយេនេវ[បដិសម្មោទិ, តេនេវ (សី.)] មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ ចិត្តំ អាវាធសិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “កថំ ភទន្តោ ញាយតិ, កិន្នាមោសិ ភន្តេ”តិ? “នាគសេនោ”តិ ខោ អហំ, មហារាជ, ញាយាមិ, “នាគសេនោ”តិ ខោ មំ, មហារាជ, សព្វហ្មចារី សមុទាចរន្តិ, អបិ ច មាតាបិតរោ នាមំ ករោន្តិ “នាគសេនោ”តិ វា “សូរសេនោ”តិ វា “វីរសេនោ”តិ វា “សីហសេនោ”តិ វា, អបិ ច ខោ, មហារាជ, សង្ឃា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ នាមមគ្គំ យទិទំ នាគសេនោតិ, ន ហេតុ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ឯវមាហ “សុណន្ត មេ កោន្តោ បញ្ចសតា យោនកា
 អសីតិសហស្សា ច កិក្ខុ, អយំ នាគសេនោ ឯវមាហ ‘ន ហេត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតី’តិ, កល្លំ
 នុ ខោ តទភិនន្ទិត្ថ”ន្តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “សចេ,
 ភន្តេ នាគសេន, បុគ្គលោ នូបលព្ពតិ, កោ ចរហិ តុម្កាកំ
 ចីវរវណ្ណបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយកេសជ្ជបរិក្ខារំ ទេតិ, កោ តំ បរិកុញ្ញតិ, កោ សីលំ
 រក្ខតិ, កោ ភាវនមនុយុញ្ញតិ, កោ មគ្គផលនិព្វានានិ សច្ចិករោតិ, កោ បាណំ ហនតិ, កោ
 អទិន្នំ អាទិយតិ, កោ កាមេសុមិច្ឆាចារំ ចរតិ, កោ មុសា ភណតិ, កោ មជ្ឈំ បិវតិ, កោ
 បញ្ជានន្តរិយកម្មំ ករោតិ, តស្មា នត្ថិ កុសលំ, នត្ថិ អកុសលំ, នត្ថិ កុសលាកុសលានំ កម្មានំ
 កត្តា វា កាវេតា វា, នត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ, សចេ, ភន្តេ នាគសេន, យោ
 តុម្កោ មាវេតិ, នត្ថិ តស្សាបិ បាណាតិបាតោ, តុម្កាកម្មិ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថិ អាចរិយោ, នត្ថិ
 ឧបជ្ឈាវយោ, នត្ថិ ឧបសម្បទា។ ‘នាគសេនោតិ មំ, មហារាជ, សព្វហ្មចារី សមុទាចរន្តី’តិ
 យំ វទេសិ, ‘កតមោ ឯត្ថ នាគសេនោ ? កិន្ទ ខោ, ភន្តេ, កេសា នាគសេនោ’តិ? “ន ហិ
 មហារាជា”តិ។ “លោមា នាគសេនោ”តិ? “ន ហិ មហារាជា”តិ។ “នខា...បេ....
 ទន្តា...បេ.... តចោ...បេ.... មំសំ...បេ.... ត្រាវ...បេ.... អដ្ឋិ...បេ.... អដ្ឋិមិញ្ញំ...បេ....
 វក្កំ...បេ.... ហទយំ...បេ.... យកនំ...បេ.... កិលោមកំ...បេ.... បិហកំ...បេ....
 បច្ឆាសំ...បេ.... អន្តំ...បេ.... អន្តគុណំ...បេ.... ឧទរិយំ...បេ.... ករិសំ...បេ.... បិក្កំ...បេ....
 សេម្ហំ...បេ.... បុញ្ញោ...បេ.... លោហិតំ...បេ.... សេទោ...បេ.... មេទោ...បេ....
 អស្សុ...បេ.... វសា...បេ.... ខេឡោ...បេ.... សិជ្ឈាណិកា...បេ.... លសិកា...បេ....
 មុត្តំ...បេ.... មត្តកេ មត្តលុដ្ឋំ នាគសេនោ”តិ? “ន ហិមហារាជា”តិ។ “កី នុ ខោ, ភន្តេ, រូបំ
 នាគសេនោ”តិ? “នហិ មហារាជា”តិ។ “វេទនា នាគសេនោ”តិ? “ន ហិ មហារាជា”តិ។
 “សញ្ញា នាគសេនោ”តិ? “ន ហិ មហារាជា”តិ។ “សង្ខារ នាគសេនោ”តិ? “ន ហិ
 មហារាជា”តិ។ “វិញ្ញាណំ នាគសេនោ”តិ? “ន ហិ មហារាជា”តិ។ “កី បន, ភន្តេ,
 រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណំ នាគសេនោ”តិ? “ន ហិ មហារាជា”តិ។ “កី បន, ភន្តេ,
 អញ្ញត្រ រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណំ នាគសេនោ”តិ? “ន ហិ មហារាជា”តិ។ “តមហំ

កន្លែ, បុច្ឆន្តោ បុច្ឆន្តោ ន បស្សមិ នាគសេនំ។ នាគសេនសង្ខោ យេវ នុ ខោ, កន្លែ,
នាគសេនោ”តិ? “ន ហិ មហារាជ”តិ។ “កោ បនេត្ថ នាគសេនោ, អលិកំ ភ្នំ, កន្លែ,
កាសសិ មុសាវាទំ, នត្ថិនាគសេនោ”តិ។

អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ មិលិន្ទំ រាជានំ ឯតទេវោច “ភ្នំ ខោសិ, មហារាជ,
ខត្តិយសុខុមាលោ អច្ឆន្តសុខុមាលោ, តស្ស តេ, មហារាជ, មជ្ឈន្តិកសមយំ តត្ថាយ ភូមិយា
ឧណ្ណាយ វាលិកាយ ខរាយ សក្ខរកថលិកាយ [ខរា សក្ខរកថលវាលិកា (សី. បី.)] មទ្ធិត្វា
បាទេនាគច្ឆន្តស្ស បាទា រុដ្ឋន្តិ, កាយោ កិលមតិ, ចិត្តំ ឧបហញ្ញតិ, ទុក្ខសហគតំ
កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, កី នុ ខោ ភ្នំ បាទេនាគតោសិ, ឧទាហ វាហនេនា”តិ? “នាហំ,
កន្លែ, បាទេនាគញ្ញមិ, រថេនាហំ អាគតោស្មី”តិ។ “សចេ, ភ្នំ មហារាជ, រថេនាគតោសិ, រថំ
មេ អាពោចេហិ, កី នុ ខោ, មហារាជ, ឦសា រថោ”តិ? “ន ហិ កន្លែ”តិ។ “អក្ខោ រថោ”តិ?
“ន ហិ កន្លែ”តិ។ “ចក្កានិ រថោ”តិ? “ន ហិ កន្លែ”តិ។ “រថបញ្ចរំ រថោ”តិ? “ន ហិ
កន្លែ”តិ។ “រថទណ្ឌកោ រថោ”តិ? “ន ហិ កន្លែ”តិ។ “យុគំ រថោ”តិ? “ន ហិ កន្លែ”តិ។
“រស្មិយោ រថោ”តិ? “ន ហិ កន្លែ”តិ។ “បតោទលដ្ឋិ រថោ”តិ? “ន ហិ កន្លែ”តិ។ “កី នុ
ខោ, មហារាជ, ឦសាអក្ខចក្ករថបញ្ចរថទណ្ឌយុគរស្មិបតោទា រថោ”តិ? “ន ហិ
កន្លែ”តិ។ “កី បន, មហារាជ, អញ្ញត្រ ឦសាអក្ខចក្ករថបញ្ចរថទណ្ឌយុគរស្មិបតោទា
រថោ”តិ? “ន ហិ កន្លែ”តិ។ “តមហំ, មហារាជ, បុច្ឆន្តោ បុច្ឆន្តោ ន បស្សមិ រថំ
រថសង្ខោយេវ នុ ខោ, មហារាជ, រថោ”តិ? “ន ហិ កន្លែ”តិ។ “កោ បនេត្ថ រថោ, អលិកំ, ភ្នំ
មហារាជ, កាសសិ មុសាវាទំ, នត្ថិ រថោ, ភ្នំសិ, មហារាជ, សកលជម្ពូទីបេ អគ្គរាជ, កស្ស
បន ភ្នំ កាយិត្វា មុសាវាទំ កាសសិ, សុណន្ត មេ កោន្តោ បញ្ចសតា យោនកា
អសីតិសហស្សា ច ភិក្ខុ, អយំ មិលិន្ទោ រាជា ឯវមាហ រថេនាហំ អាគតោស្មី”តិ, សចេ ភ្នំ,
មហារាជ, រថេនាគតោសិ, រថំ មេ អាពោចេហិ”តិ វុត្តោ សមាទោ រថំ ន សម្បទេតិ, កល្លំ នុ
ខោ តទភិនន្ទិតុ”ន្តិ។ ឯវំ វុត្តោ បញ្ចសតា យោនកា អាយស្មតោ នាគសេនស្ស សាធុការំ
ទត្វា មិលិន្ទំ រាជានំ ឯតទេវោច “ឥទានិ ខោ ភ្នំ, មហារាជ, សក្កោន្តោ កាសស្ស”តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទេវោច “នាហំ, កន្តេ នាគសេន,
មុសា កណាមិ, ល្បិសញ្ច បដិច្ច អក្ខញ្ច បដិច្ច ចក្កានិ ច បដិច្ច រថបញ្ចរញ្ច បដិច្ច
រថទណ្ឌកញ្ច បដិច្ច រថោតិ សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ នាមមគ្គំ បវត្ថតី” តិ។

“សាធុ ខោ, ភ្នំ មហារាជ, រថ ជានាសិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មយ្ហម្បិ កេសេ ច បដិច្ច
លោមេ ច បដិច្ច... បេ.... មត្តកេ មត្តលុដ្ឋញ្ច បដិច្ច រូបញ្ច បដិច្ច វេទនញ្ច បដិច្ច សញ្ញញ្ច
បដិច្ច សង្ខារេ ច បដិច្ច វិញ្ញាណញ្ច បដិច្ច ‘នាគសេនោតិ សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ
នាមមគ្គំ បវត្ថតិ, បរមត្ថតោ បនេត្ថ បុគ្គលោ នូបលព្ពតិ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, វជិរាយ
កិក្ខុនិយា កគវតោ សម្មាខា –

“យថា ហិ អង្គសម្ភារ, ហោតិ សទ្ធោ រថោ ឥតិ;

ឯវំ ខន្ទេសុ សន្តេសុ, ហោតិ “សត្តោ” តិ សម្មតី” តិ [បស្ស សំ. និ. ១.១៧១]។

“អច្ចរិយំ, កន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ, កន្តេ នាគសេន, អតិចិត្រានិ បញ្ចបដិការានិ
វិសជ្ជិតានិ, យទិ ពុទ្ធោ តិដ្ឋេយ្យ សាធុការំ ទទេយ្យ, សាធុ សាធុ នាគសេន, អតិចិត្រានិ
បញ្ចបដិការានិ វិសជ្ជិតានី” តិ។

បញ្ញត្តិបញ្ជោ បឋមោ។

២. វស្សគណនបញ្ជោ

២. “កតិវស្សាសិ ភ្នំ, កន្តេ នាគសេនា” តិ? “សត្តវស្សាហំ, មហារាជា” តិ។ “កេ តេ,
កន្តេ, សត្ត, ភ្នំ វា សត្ត, គណនា វា សត្តា” តិ?

តេន ខោ បន សមយេន មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ សញ្ញាករណបដិមណ្ឌិតស្ស

អលង្ក្រតបដិយត្ថស្ស បថវិយំ ឆាយា ទិស្សតិ, ឧទកមណិកេ ច ឆាយា ទិស្សតិ។ អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ មិលិន្ទំ រាជានំ ឯតទវោច “អយំ តេ, មហារាជ, ឆាយា បថវិយំ ឧទកមណិកេ ច ទិស្សតិ, កី បន, មហារាជ, ភ្នំ វា រាជា, ឆាយា វា រាជា” តិ? “អហំ, ភន្តេ នាគសេន, រាជា, នាយំ ឆាយា រាជា, មំ បន និស្សាយ ឆាយា បវត្តតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វស្សានំ គណនា សត្ត, ន បនាហំ សត្ត, មំ បន និស្សាយ សត្ត បវត្តតិ, ឆាយុបមំ មហារាជា” តិ។ “អច្ឆវិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ, ភន្តេ នាគសេន, អតិច្ឆត្រានិ បញ្ចបដិកានានិ វិសដ្ឋិតានី” តិ។

វស្សគណនបញ្ចេ ទុតិយោ។

៣. វិមំសនបញ្ចេ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សល្លបិស្សសិ មយា សទ្ធិ” តិ? “សចេ, ភ្នំ មហារាជ, បណ្ឌិតវាទំ [បណ្ឌិតវាទា (សី. បី.)] សល្លបិស្សសិ សល្លបិស្សមិ, សចេ បន រាជវាទំ សល្លបិស្សសិ ន សល្លបិស្សមី” តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, បណ្ឌិតា សល្លបន្តី” តិ? “បណ្ឌិតានំ ខោ, មហារាជ, សល្លាបេ អាវេបនម្បិ កយិរតិ, និព្ពេបនម្បិ កយិរតិ, និគ្គហោបិ កយិរតិ, បដិកម្មម្បិ កយិរតិ, វិស្សាសោបិ [វិសេសោបិ (សី. បី.)] កយិរតិ, បដិវិស្សាសោបិ កយិរតិ, ន ច តេន បណ្ឌិតា កុប្បន្តិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, បណ្ឌិតា សល្លបន្តី” តិ។ “កថំ បន, ភន្តេ, រាជានោ សល្លបន្តី” តិ? “រាជានោ ខោ, មហារាជ, សល្លាបេ ឯកំ វត្ថុំ បដិជានន្តិ, យោ តំ វត្ថុំ វិលោមេតិ, តស្ស ទណ្ឌំ អាណាបេន្តិ ‘ឥមស្ស ទណ្ឌំ បណោថា’ តិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, រាជានោ សល្លបន្តី” តិ។ “បណ្ឌិតវាទាហំ, ភន្តេ, សល្លបិស្សមិ, នោ រាជវាទំ, វិស្សដ្ឋោ ភទន្តោ សល្លបតុ យថា ភិក្ខុនា វា សាមណេវេន វា ឧបាសកេន វា អារាមិកេន វា សទ្ធិ សល្លបតិ, ឯវំ វិស្សដ្ឋោ ភទន្តោ សល្លបតុ មា ភាយត្វ” តិ។ “សុដ្ឋ មហារាជា” តិ ថេរោ អញ្ញនុមោទិ។

រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, បុច្ឆិស្សាមី” តិ។ “បុច្ឆ មហារាជា” តិ។ “បុច្ឆិតោសិ មេ កន្តេ” តិ។ “វិសជ្ជិតំ មហារាជា” តិ។ “កី បន, កន្តេ, តយា វិសជ្ជិត” ន្តិ? “កី បន, មហារាជ, តយា បុច្ឆិត” ន្តិ។

វិមំសនបញ្ចោ តតិយោ។

៤. អនន្តកាយបញ្ចោ

៤. អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ ឯតទហោសិ “បណ្ឌិតោ ខោ អយំ ភិក្ខុ បដិពលោ មយា សទ្ធិ សល្លបិតុំ, ពហុកានិ ច មេ ឋានានិ បុច្ឆិតញ្ញានិ កវិស្សន្តិ, យាវ អបុច្ឆិតានិ យេវ តានិ ឋានានិ កវិស្សន្តិ, អថ សូរិយោ អត្ថំ គមិស្សតិ, យំនូនាហំ ស្នេ អន្តេបុរេ សល្លបេយ្យ” ន្តិ។ អថ ខោ រាជា ទេវមន្តិយំ ឯតទវោច “តេន ហិ, តុំ ទេវមន្តិយ, កទន្តស្ស អាពោចេយ្យាសិ ‘ស្នេ អន្តេបុរេ រញ្ជោ សទ្ធិ សល្លាបោ កវិស្សតី’” តិ។ ឥទំ វត្ថោ មិលិន្ទោ រាជា ឧដ្ឋាយាសនា ថេរំ នាគសេនំ អាបុច្ឆិតោ ថេរំ អភិរូហិតោ “នាគសេនោ នាគសេនោ” តិ សជ្ឈាយំ ករោន្តោ បក្កាមិ។

អថ ខោ ទេវមន្តិយោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “រាជា, កន្តេ, មិលិន្ទោ ឯវមាហ ‘ស្នេ អន្តេបុរេ រញ្ជោ សទ្ធិ សល្លាបោ កវិស្សតី’” តិ។ “សុដ្ឋ” តិ ថេរោ អញ្ញានុមោទិ។ អថ ខោ តស្សា រត្តិយា អច្ចយេន ទេវមន្តិយោ ច អនន្តកាយោ ច មង្គរោ ច សព្ពទិន្នោ ច យេន មិលិន្ទោ រាជា តេនុបសង្កមីសុ, ឧបសង្កមិត្ថោ រាជានំ មិលិន្ទំ ឯតទវោច “អាគច្ឆតុ, មហារាជ, កទន្តោ នាគសេនោ” តិ? “អាម អាគច្ឆតុ” តិ។ “កិត្តកេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ អាគច្ឆតុ” តិ? “យត្តកេ ភិក្ខុ ឥច្ឆតិ, តត្តកេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ អាគច្ឆតុ” តិ។

អថ ខោ សព្ពទិន្នោ អាហ “អាគច្ឆតុ, មហារាជ, ទសហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ” ន្តិ, ទុតិយម្បិ ខោ រាជា អាហ “យត្តកេ ភិក្ខុ ឥច្ឆតិ, តត្តកេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ អាគច្ឆតុ” តិ។ ទុតិយម្បិ ខោ

សព្វទិដ្ឋោ អាហ “អាគច្ឆតុ, មហារាជ, ទសហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ” ន្តិ។ តតិយម្បិ ខោ រាជា អាហ “យត្ថកេ ភិក្ខុ ឥច្ឆតិ, តត្ថកេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ អាគច្ឆតុ” តិ។ តតិយម្បិ ខោ សព្វទិដ្ឋោ អាហ “អាគច្ឆតុ, មហារាជ, ទសហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ” ន្តិ។ “សញ្ញោ បនាយំ សក្ការោ បដិយាទិតោ, អហំ ភណាមិ ‘យត្ថកេ ភិក្ខុ ឥច្ឆតិ, តត្ថកេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ អាគច្ឆតុ’ តិ។ អយំ, ភណោ សព្វទិដ្ឋោ, អញ្ញថា ភណាតិ, កំ នុ មយំ នប្បដិពលា ភិក្ខុនំ កោជនំ ទាតុ” ន្តិ? ឯវំ វុត្តេ សព្វទិដ្ឋោ មង្គ អហោសិ។

អថ ខោ ទេវមន្តិយោ ច អនន្តកាយោ ច មង្គរោ ច យេនាយស្នា នាគសេនោ តេនុបសង្កមីសុ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោចំ “រាជា, ភន្តេ, មិលិន្នោ ឯវមាហ ‘យត្ថកេ ភិក្ខុ ឥច្ឆតិ, តត្ថកេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិ អាគច្ឆតុ’ តិ។ អថ ខោ អាយស្នា នាគសេនោ បុព្វណ្ណសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ អសីតិយា ភិក្ខុសហស្សេហិ សទ្ធិ សាគលំ បារិសិ។

អថ ខោ អនន្តកាយោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ និស្សាយ គច្ឆន្តោ អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘នាគសេនោតិ, កតមោ ឯត្ថ, នាគសេនោ’ តិ? ថេវោ អាហ “កោ បនេត្ថ ‘នាគសេនោតិ មញ្ញាសី’ តិ? “យោ សោ, ភន្តេ, អព្ពន្ធអេ វាតោ ជីវោ បរិសតិ ច និក្ខមតិ ច, សោ ‘នាគសេនោតិ មញ្ញាមី’ តិ។ “យទិ បនេសោ វាតោ និក្ខមិត្វា នប្បវិសេយ្យ, បរិសិត្វា ន និក្ខមេយ្យ, ជីវេយ្យ នុ ខោ សោ បុរិសោ” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “យេ បនិមេ សង្ខជមកា សង្ខំ ធមេន្តិ, តេសំ វាតោ បុន បរិសតី” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “យេ បនិមេ វិសជមកា វិសំ ធមេន្តិ, តេសំ វាតោ បុន បរិសតី” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “យេ បនិមេ សង្ខជមកា សង្ខំ ធមេន្តិ, តេសំ វាតោ បុន បរិសតី” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “អថ កិស្ស បន តេន ន មវន្តី” តិ។ “នាហំ បដិពលោ តយា វាទិនា សទ្ធិ សល្លបិតុំ, សាធុ, ភន្តេ, អត្ថំ ជប្បេហី” តិ។ “នេសោ ជីវោ, អស្សាសបស្សាសា នាមេតេ កាយសង្ខារា” តិ ថេវោ អភិធម្មកថំ កថេសិ។ អថ អនន្តកាយោ ឧបាសកត្ថំ បដិវេទេសីតិ។

អនន្តកាយបញ្ចោ ចតុត្ថោ

៥. បព្ពជ្ជបញ្ចោ

៥. អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ យេន មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ និវេសនំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ សបរិសំ បណីតេន ខាទនីយេន កោជនីយេន សហត្ថា សន្តប្បេត្វា សម្បវាវេត្វា ឯកមេកំ ភិក្ខុំ ឯកមេកេន ទុស្សយុគេន អច្ឆាទេត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ តិចីវរេន អច្ឆាទេត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន ទសហិ, ភិក្ខុហិ សទ្ធិំ ឥធ និសីទថ, អវសេសា គច្ឆន្តិ” តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ភុត្តាវំ ឱនីតបត្តបាណំ វិទិត្វា អញ្ញតំ នីចំ អាសនំ គហេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសីទន្ទោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន, ភិម្ហិ ហោតិ កថាសល្លាបោ” តិ។ “អត្ថេន មយំ, មហារាជ, អត្ថិកា, អត្ថេ ហោតុ កថាសល្លាបោ” តិ។

រាជា អាហ “ភិមត្ថិយា, ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហាកំ បព្ពជ្ជ, កោ ច តុម្ហាកំ បរមត្ថោ” តិ។ ថេរោ អាហ “កិន្តិ, មហារាជ, ឥទំ ទុក្ខំ និរុជ្ឈយ្យ, អញ្ញញ្ច ទុក្ខំ ន ឧប្បជ្ឈេយ្យាតិ។ ឯតទត្ថោ, មហារាជ, អម្ហាកំ បព្ពជ្ជា, អនុបាទា បរិនិព្វានំ ខោ បន អម្ហាកំ បរមត្ថោ” តិ។

“កំ បន, ភន្តេ នាគសេន, សព្វេ ឯតទត្ថាយ បព្ពជ្ជន្តិ” តិ។ “ន ហិ, មហារាជ, កេចិ ឯតទត្ថាយ បព្ពជ្ជន្តិ, កេចិ រាជភិនីតា [រាជភីតិតា (សី.)] បព្ពជ្ជន្តិ, កេចិ ចោរភិនីតា [ចោរភីតិតា (សី.)] បព្ពជ្ជន្តិ, កេចិ ឥណដ្ឋា បព្ពជ្ជន្តិ, កេចិ អាជីវិកត្ថាយ បព្ពជ្ជន្តិ, យេ បន សម្មា បព្ពជ្ជន្តិ, តេ ឯតទត្ថាយ បព្ពជ្ជន្តិ” តិ។

“ត្ងំ បន, កន្តេ, ឯតទត្ថាយ បព្ពជិតោសី” តិ? “អហំ ខោ, មហារាជ, ទហរកោ សន្តោ បព្ពជិតោ, ន ជានាមិ ឥមស្ស នាមត្ថាយ បព្ពជាមីតិ, អបិ ច ខោ មេ ឯរំ អហោសិ ‘បណ្ឌិតា ឥមេ សមណា សក្យបុត្តិយា, តេ មំ សិក្ខាបេស្សន្តី’ តិ, ស្វាហំ តេហិ សិក្ខាបិតោ ជានាមិ ច បស្សាមិ ច ‘ឥមស្ស នាមត្ថាយ បព្ពជ្ជា’” តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

បព្ពជ្ជបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. បដិសន្ធិបញ្ចោ

៦. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កោចិ មតោ ន បដិសន្ធិហតី” តិ។ ថេរោ អាហ “កោចិ បដិសន្ធិហតិ, កោចិ ន បដិសន្ធិហតី” តិ។ “កោ បដិសន្ធិហតិ, កោ ន បដិសន្ធិហតី” តិ? “សកិលេសោ, មហារាជ, បដិសន្ធិហតិ, និក្កិលេសោ ន បដិសន្ធិហតី” តិ។ “ត្ងំ បន, កន្តេ នាគសេន, បដិសន្ធិហិស្សសី” តិ? “សចេ, មហារាជ, សឧបាទានោ កវិស្សាមិ បដិសន្ធិហិស្សាមិ, សចេ អនុបាទានោ កវិស្សាមិ ន បដិសន្ធិហិស្សាមី” តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

បដិសន្ធិបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. យោនិសោមនសិការបញ្ចោ

៧. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, យោ ន បដិសន្ធិហតិ, ននុ សោ យោនិសោ មនសិការេន ន បដិសន្ធិហតី” តិ? “យោនិសោ ច មហារាជ, មនសិការេន បញ្ញាយ ច

អញ្ជើញហិ ច កុសលេហិ ជម្នេហី” តិ។ “ននុ, ភន្តេ, យោនិសោ មនសិការោ យេវ បញ្ញា” តិ។
“ន ហិ, មហារាជ, អញ្ញោ មនសិការោ, អញ្ញោ បញ្ញា, ឥមេសំ ខោ, មហារាជ,
អដេឡុកគោណមហីសឱដ្ឋគុទ្រោនម្យិ មនសិការោ អត្ថិ, បញ្ញា បន តេសំ នត្ថិ” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

យោនិសោមនសិការបញ្ញោ សត្តមោ។

៨. មនសិការលក្ខណបញ្ញោ

៨. រាជា អាហ “កីលក្ខណោ, ភន្តេ នាគសេន, មនសិការោ, កីលក្ខណោ បញ្ញា” តិ។
“ឧបនលក្ខណោ ខោ, មហារាជ, មនសិការោ, ឆេទនលក្ខណោ បញ្ញា” តិ។

“កថំ ឧបនលក្ខណោ មនសិការោ, កថំ ឆេទនលក្ខណោ បញ្ញា, ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។
“ជានាសិ, ត្វំ មហារាជ, យវលាវកេ” តិ។ “អាម, ភន្តេ, ជានាមី” តិ។ “កថំ, មហារាជ,
យវលាវកា យវំ លុនត្ថិ” តិ។ “វាមេន, ភន្តេ, ហត្ថេន យវកលាបំ គហេត្វា ទក្ខិណេន
ហត្ថេន ទាត្ថំ គហេត្វា ទាត្ថេន ឆិន្ទត្ថិ” តិ។

“យថា, មហារាជ, យវលាវកោ វាមេន ហត្ថេន យវកលាបំ គហេត្វា ទក្ខិណេន
ហត្ថេន ទាត្ថំ គហេត្វា យវំ ឆិន្ទតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ មនសិការេន
មានសំ គហេត្វា បញ្ញាយ កិលេសេ ឆិន្ទតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, ឧបនលក្ខណោ
មនសិការោ, ឯវំ ឆេទនលក្ខណោ បញ្ញា” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

មនសិការលក្ខណបញ្ញោ អដ្ឋមោ។

៩. សីលលក្ខណ៍បញ្ចេញ

៩. រាជា អាហា “កន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ អញ្ជេហិ ច កុសលេហិ ធម្មេហិ” តិ,
កតមេ តេ កុសលា ធម្មា” តិ។ “សីលំ, មហារាជ, សទ្ធា វីរីយំ សតិ សមាធិ, ឥមេ តេ
កុសលា ធម្មា” តិ។ “កីលក្ខណំ, កន្តេ, សីល” ន្តិ? “បតិដ្ឋានលក្ខណំ, មហារាជ, សីល
សព្ពេសំ កុសលានំ ធម្មានំ,
ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈវ្ព័មគ្គុត្ថំសតិបដ្ឋានសម្មប្បធានឥន្ទ្រិបាទឈានវិមោក្ខស- មាធិសមាបត្តិនំ
សីលំ បតិដ្ឋំ, សីលេ បតិដ្ឋិតោ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ
បតិដ្ឋាយ បញ្ចន្ទ្រិយានិ កាវេតិ សន្ទ្រិយំ វីរីយន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ចន្ទ្រិយន្តិ,
សព្ពេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តី” តិ។ “ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, យេ កេចិ
ពិជគាមកូតតាមា វុឡី វិរុឡី វេបុលំ អាបជ្ជន្តិ, សព្ពេ តេ បថវី និស្សាយ បថវីយំ បតិដ្ឋាយ
វុឡី វិរុឡី វេបុលំ អាបជ្ជន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ
បតិដ្ឋាយ បញ្ចន្ទ្រិយានិ កាវេតិ សន្ទ្រិយំ វីរីយន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ
បញ្ចន្ទ្រិយ” ន្តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, យេ កេចិ ពលករណីយា កម្មន្តា កយិរន្តិ, សព្វេ តេ បថវី និស្សាយ បថវិយំ បតិជ្ជាយ កយិរន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិជ្ជាយ បញ្ញត្តិយានិ ភាវេតិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វិវិយន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញត្តិយា” ន្តិ ។

“កិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, នគរវង្សក៏ នគរំ មាបេតុកាមោ បបមំ
នគរដ្ឋានំ សោធាបេត្វា ខណ្ឌកណ្តកំ អបកង្កាបេត្វា ភូមិ សមំ ការាបេត្វា តតោ អបរភាគេ
វិចិតតក្កសិដ្ឋាជកាទិបរិច្ឆេទេន វិភជិត្វា នគរំ មាបេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ បញ្ញត្រ្តិយានិ ភាវេតិ សទ្ធិត្រ្តិយំ វិវិយត្រ្តិយំ
សតិត្រ្តិយំ សមាធិត្រ្តិយំ បញ្ញិត្រ្តិយ” តិ។

“កិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, លង្វ័កោ សិប្បំ ទស្សេតុកាមោ បថវី
ខណ្ឌាបេត្តា សក្ខរកថលំ អបកឧបេត្តា ភូមិ សមំ កាវាបេត្តា មុទុកាយ ភូមិយា សិប្បំ
ទស្សេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ
បញ្ញត្តិយានិ កាវេតិ សទ្ធិត្រិយំ វិយត្រិយំ សត្តត្រិយំ សមាជិត្រិយំ បញ្ញត្តិយន្តិ។
កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា –

“សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សបញ្ញោ, ចិត្តំ បញ្ញញ្ច កាវយំ;

អាតាបី និបកោ ភិក្ខុ, សោ ឥមំ វិជជយេ ជជន្តិ [បស្ស សំ. និ. ១.២៣]។

“អយំ បតិដ្ឋា ធរណីវ បាណិនំ, ឥទញ្ច មូលំ កុសលាភិវុទ្ធិយា;

មុខញ្ជិទំ សព្វជិនានុសាសនេ, យោ សីលក្ខន្ធា វរបាតិមោក្ខិយោ” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

សីលលក្ខណបញ្ញោ នវមោ។

១០. សម្បសាទនលក្ខណសទ្ធាបញ្ញោ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កីលក្ខណា សទ្ធា” តិ? “សម្បសាទនលក្ខណា ច,
មហារាជ, សទ្ធា, សម្បក្ខន្ធនលក្ខណា ចា” តិ។ “កថំ, ភន្តេ, សម្បសាទនលក្ខណា
សទ្ធា” តិ? “សទ្ធា ខោ, មហារាជ, ឧប្បជ្ជមានា នីវរណេ វិក្ខម្ពេតិ, វិនីវរណំ ចិត្តំ ហោតិ
អច្ចំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សម្បសាទនលក្ខណា សទ្ធា” តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, រាជា ចក្កវត្ថី ចតុវង្គិនិយា សេនាយ សទ្ធិ
អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ បរិត្តំ ឧទកំ តវេយ្យ, តំ ឧទកំ ហត្ថិហិ ច អស្សេហិ ច រថេហិ ច បត្តិហិ

ច ឧកិតំ ភវេយ្យ អារិលំ លុឡិតំ កលលីកូតំ។ ឧត្តិណ្ណោ ច រាជា ចក្កវត្ថី មនុស្ស
អាណាបេយ្យ ‘បានីយំ, កណេ, អាហរថ, បិវិស្សាមី’តិ, រញ្ជោ ច ឧទកប្បសាទកោ មណិ
ភវេយ្យ។ ‘ឯវំ ទេវា’តិ ខោ តេ មនុស្សា រញ្ជោ ចក្កវត្ថិស្ស បដិស្សត្វា តំ ឧទកប្បសាទកំ
មណី ឧទកេ បក្ខិបេយ្យំ, តស្មី ឧទកេ បក្ខិមត្តេ សង្ខសេវាលបណកំ វិតច្ឆេយ្យ, កទ្ធមោ ច
សន្និសីទេយ្យ, អច្ឆំ ភវេយ្យ ឧទកំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ។ តតោ រញ្ជោ ចក្កវត្ថិស្ស បានីយំ
ឧបនាមេយ្យំ ‘បិវតុ, ទេវ, បានីយ’ន្តិ។

“យថា, មហារាជ, ឧទកំ, ឯវំ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ពំ, យថា តេ មនុស្សា, ឯវំ យោគាវចរោ ទដ្ឋញ្ជោ,
យថា សង្ខសេវាលបណកំ កទ្ធមោ ច, ឯវំ កិលេសា ទដ្ឋញ្ជា។ យថា ឧទកប្បសាទកោ
មណិ, ឯវំ សទ្ធា ទដ្ឋញ្ជា, យថា ឧទកប្បសាទកេ មណិម្ហិ ឧទកេ បក្ខិមត្តេ
សង្ខសេវាលបណកំ វិតច្ឆេយ្យ, កទ្ធមោ ច សន្និសីទេយ្យ, អច្ឆំ ភវេយ្យ ឧទកំ វិប្បសន្នំ
អនាវិលំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សទ្ធា ឧប្បជ្ជមានា នីវរណោ វិក្ខម្ពេតិ, វិនីវរណំ ចិត្តំ ហោតិ
អច្ឆំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, សម្មសាទនលក្ខណា សទ្ធា”តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សម្មសាទនលក្ខណសទ្ធាបញ្ជោ ទសមោ។

១១. សម្មក្ខន្ធនលក្ខណសទ្ធាបញ្ជោ

១១. “កថំ, ភន្តេ, សម្មក្ខន្ធនលក្ខណា សទ្ធា”តិ, “យថា, មហារាជ, យោគាវចរោ
អញ្ជេសំ ចិត្តំ វិមុត្តំ បស្សិត្វា សោតាបត្តិផលេ វា សកទាគាមិផលេ វា អនាគាមិផលេ វា
អរហត្តេ វា សម្មក្ខន្ធាតិ យោគំ ករោតិ អប្បត្តស្ស បត្តិយា អនធិគតស្ស អធិគមាយ
អសច្ចិកតស្ស សច្ចិកិរិយាយ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សម្មក្ខន្ធនលក្ខណា សទ្ធា”តិ។

“ឱបម្ចំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, ឧបរិបព្ពតេ មហាមេឃោ អភិប្បវស្សេយ្យ, តំ ឧទកំ យថានិទ្ទំ បវត្ថុមានំ បព្ពតកន្ធរបទរសាខា បរិបូរេត្វា នទី បរិបូរេយ្យ, សា ឧកតោ កូលានិ សំវិស្សន្ទន្តី គច្ឆេយ្យ, អថ មហាជនកាយោ អាគន្ធា តស្សា នទិយា ឧត្តានតំ វា គម្ពីរតំ វា អជានន្តោ ភីតោ វិត្ថតោ តីវេ តិដ្ឋេយ្យ, អថញ្ញតរោ បុរិសោ អាគន្ធា អត្ថនោ ថាមញ្ច ពលញ្ច សម្បស្សន្តោ គាឡំ កច្ចំ ពន្ធិត្វា បក្ខន្ធិត្វា តវេយ្យ, តំ តិណ្ណំ បស្សិត្វា មហាជនកាយោបិ តវេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគាវចរោ អញ្ជេសំ ចិត្តំ វិមុត្តំ បស្សិត្វា សោតាបត្តិផលេ វា សកទាគាមិផលេ វា អនាគាមិផលេ វា អរហត្តេ វា សម្បក្ខន្ធិតិ យោគំ ករោតិ អប្បត្ថស្ស បត្តិយា អនធិគតស្ស អធិគមាយ អសច្ចិកតស្ស សច្ចិកិរិយាយ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សម្បក្ខន្ធនលក្ខណា សទ្ធាតិ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា សំយុត្តនិកាយវេ-

“សទ្ធាយ តវតី ឱយំ, អប្បមាទេន អណ្ណវំ;

វីរិយេន ទុក្ខមច្ចេតិ, បញ្ញាយ បរិសុជ្ឈតី” តិ [បស្ស សំ. និ. ១.២២៦]។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

សម្បក្ខន្ធនលក្ខណសទ្ធាបញ្ជោ ឯកាទសមោ។

១២. វីរិយលក្ខណបញ្ជោ

១២. រាជា អាហា “ភន្តេ នាគសេន, កំលក្ខណំ វីរិយ” ន្តិ? “ឧបត្ថម្ភនលក្ខណំ, មហារាជ, វីរិយំ, វីរិយូបត្ថម្ភិតា សព្វេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តី” តិ។

“ឱបម្ចំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរិសោ គេហេ បតន្តេ អញ្ជេន ទារុនា ឧបត្ថម្ភេយ្យ, ឧបត្ថម្ភិតំ សន្តំ ឯវំ តំ គេហំ ន បតេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,

ឧបត្ថម្ភនលក្ខណ៍ វិរិយំ, វិរិយូបត្ថម្ភិតា សព្វេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តី” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, បរិត្តកំ សេនំ មហតី សេនា ភព្វេយ្យ, តតោ រាជា អញ្ញមញ្ញំ អនុស្សារេយ្យ អនុបេសេយ្យ អត្តនោ បរិត្តកាយ សេនាយ ពលំ អនុបទំ ទទេយ្យ, តាយ សទ្ធិំ បរិត្តកា សេនា មហតី សេនំ ភព្វេយ្យ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧបត្ថម្ភនលក្ខណ៍ វិរិយំ, វិរិយូបត្ថម្ភិតា សព្វេ កុសលា ធម្មា ន បរិហាយន្តិ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា – ‘វិរិយវា ខោ, ភិក្ខុវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បដហតិ, កុសលំ កាវេតិ។ សាវជ្ឈំ បដហតិ, អនវជ្ឈំ កាវេតិ។ សុទ្ធមគ្គានំ បរិហរតី’” តិ។

“កណ្ឌោសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

វិរិយលក្ខណបញ្ញោ ទ្វាទសមោ។

១៣. សតិលក្ខណបញ្ញោ

១៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កីលក្ខណា សតី” តិ? “អបិលាបនលក្ខណា, មហារាជ, សតិ, ឧបត្តណ្តនលក្ខណា ចា” តិ។ “កថំ, ភន្តេ, អបិលាបនលក្ខណា សតី” តិ? “សតិ, មហារាជ, ឧប្បជ្ជមានា កុសលាកុសលសាវជ្ជានវជ្ជហីនប្បណីតកណ្ឌសុក្កសប្បជីកាគធម្មេ អបិលាបេតិ ‘ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ឥមេ ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ឥមេ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, ឥមានិ បញ្ច ពលានិ, ឥមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គា, អយំ អរិយោ អដ្ឋង្គីកោ មគ្គោ, អយំ សមថោ, អយំ វិបស្សនា, អយំ វិជ្ជា, អយំ វិមុត្តិ’ តិ។ តតោ យោគាវចរោ សេវិតព្តេ ធម្មេ សេវតិ, អសេវិតព្តេ ធម្មេ ន សេវតិ។ កជិតព្តេ ធម្មេ កជតិ អកជិតព្តេ ធម្មេ ន កជតិ។ ឯវ ខោ, មហារាជ, អបិលាបនលក្ខណា សតី” តិ។

“ឱបម្ចី ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, រញ្ជោ ចក្កវត្ថិស្ស កណ្ណាគារិកោ រាជានំ ចក្កវត្ថិ សាយំ បាតំ យសំ សវាបេតិ ‘ឯត្ថកា, ទេវ, តេ ហត្ថិ, ឯត្ថកា អស្សា, ឯត្ថកា រថា, ឯត្ថកា បត្ថិ, ឯត្ថកំ ហិរញ្ញំ, ឯត្ថកំ សុវណ្ណំ, ឯត្ថកំ សាបតេយ្យំ, តំ ទេវោ សវត្ថុតិ រញ្ជោ សាបតេយ្យំ អបិលាបេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សតិ ឧប្បជ្ជមានា កុសលាកុសលសាវជ្ជានវជ្ជហិនប្បណីតកណ្ណសុក្កសប្បដិភាគធម្មេ អបិលាបេតិ ‘ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ឥមេ ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ឥមេ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, ឥមានិ បញ្ញត្តិយានិ, ឥមានិ បញ្ញ ពលានិ, ឥមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គា, អយំ អវិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, អយំ សមថោ, អយំ វិបស្សនា, អយំ វិជ្ជា, អយំ វិមុត្តិ” តិ។ តតោ យោគាវចរោ សេវិតព្កេ ធម្មេ សេវតិ, អសេវិតព្កេ ធម្មេ ន សេវតិ។ កជិតព្កេ ធម្មេ កជតិ, អកជិតព្កេ ធម្មេ ន កជតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, អបិលាបនលក្ខណា សតិ” តិ។

“កថំ, ភន្តេ, ឧបគ្គណ្ណនលក្ខណា សតិ” តិ? “សតិ, មហារាជ, ឧប្បជ្ជមានា ហិតាហិតានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្ទេតិ ‘ឥមេ ធម្មា ហិតា, ឥមេ ធម្មា អហិតា។ ឥមេ ធម្មា ឧបកាវ, ឥមេ ធម្មា អនុបកាវ” តិ។ តតោ យោគាវចរោ អហិតេ ធម្មេ អបនុទេតិ, ហិតេ ធម្មេ ឧបគ្គណ្ណាតិ។ អនុបកាវ ធម្មេ អបនុទេតិ, ឧបកាវ ធម្មេ ឧបគ្គណ្ណាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, ឧបគ្គណ្ណនលក្ខណា សតិ” តិ។

“ឱបម្ចី ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, រញ្ជោ ចក្កវត្ថិស្ស បរិណាយករតនំ រញ្ជោ ហិតាហិតេ ជានាតិ ‘ឥមេ រញ្ជោ ហិតា, ឥមេ អហិតា។ ឥមេ ឧបកាវ, ឥមេ អនុបកាវ” តិ។ តតោ អហិតេ អបនុទេតិ, ហិតេ ឧបគ្គណ្ណាតិ។ អនុបកាវ អបនុទេតិ, ឧបកាវ ឧបគ្គណ្ណាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សតិ ឧប្បជ្ជមានា ហិតាហិតានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្ទេតិ ‘ឥមេ ធម្មា ហិតា, ឥមេ ធម្មា អហិតា។ ឥមេ ធម្មា ឧបកាវ, ឥមេ ធម្មា អនុបកាវ” តិ។ តតោ យោគាវចរោ អហិតេ ធម្មេ អបនុទេតិ, ហិតេ ធម្មេ ឧបគ្គណ្ណាតិ។ អនុបកាវ ធម្មេ អបនុទេតិ, ឧបកាវ ធម្មេ ឧបគ្គណ្ណាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, ឧបគ្គណ្ណនលក្ខណា សតិ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា – ‘សតិញ្ច ខ្លាហំ, ភិក្ខុវេ,

សព្វគ្គីកំ វេទាមី” តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

សតិលក្ខណបញ្ចេ តេសមោ។

១៤. សមាធិបញ្ចេ

១៤. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, កិលក្ខណោ សមាធិ” តិ? “បមុខលក្ខណោ, មហារាជ, សមាធិ, យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ សមាធិបមុខា ហោន្តិ សមាធិនិន្នា សមាធិបោណា សមាធិបញ្ចា” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, ក្នុងគារស្ស យា យាចិ គោបានសិយោ, សព្វា តា ក្នុងផ្នែមា ហោន្តិ ក្នុងនិន្នា ក្នុងសមោសរណា, ក្នុង តាសំ អគ្គមក្ខាយតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ សមាធិបមុខា ហោន្តិ សមាធិនិន្នា សមាធិបោណា សមាធិបញ្ចា” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិ រាជា ចតុវគ្គិនិយា សេនាយ សន្ធិ សង្គមំ ឱតវេយ្យ, សព្វាវ សេនា ហត្ថិ ច អស្សា ច រថា ច បត្តិ ច តប្បមុខា [តម្បមុខា (ស្យា. ក.)] កវេយ្យំ តន្តិន្នា តប្បោណា តប្បញ្ចា តំ យេវ អនុបរិយាយេយ្យំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ សមាធិបមុខា ហោន្តិ សមាធិនិន្នា សមាធិបោណា សមាធិបញ្ចា។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, បមុខលក្ខណោ សមាធិ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា – “សមាធិ, ភិក្ខុវេ, ភាវេថ, សមាហិតោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ យថាក្ខតំ បដានាតី” តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

សមាជិកបញ្ចេញ ចុំទូសមោ។

១៥. បញ្ញាលក្ខណបញ្ចេញ

១៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ក៏លក្ខណា បញ្ញា” តិ? “បុព្វេវ ខោ, មហារាជ, មយា វុត្តំ ‘ឆេទនលក្ខណា បញ្ញា’ តិ, អបិ ច ឱកាសនលក្ខណា បញ្ញា” តិ។ “កបំ, ភន្តេ, ឱកាសនលក្ខណា បញ្ញា” តិ? “បញ្ញា, មហារាជ, ឧប្បជ្ជមានា អវិជ្ជន្ធការំ វិធមេតិ, វិជ្ជោកាសំ ជនេតិ, ញាណាលោកំ វិទំសេតិ, អរិយសច្ចានិ បាកដានិ ករោតិ។ តតោ យោគាវចរោ ‘អនិច្ច’ ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ ន្តិ វា ‘អនត្តា’ តិ វា សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតី” តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរិសោ អន្ធការេ គេហេ បទីបំ បវេសេយ្យ, បរិវេជ្ជា បទីបោ អន្ធការំ វិធមេតិ, ឱកាសំ ជនេតិ, អាណេកំ វិទំសេតិ, រូបានិ បាកដានិ ករោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា ឧប្បជ្ជមានា អវិជ្ជន្ធការំ វិធមេតិ, វិជ្ជោកាសំ ជនេតិ, ញាណាលោកំ វិទំសេតិ, អរិយសច្ចានិ បាកដានិ ករោតិ។ តតោ យោគាវចរោ ‘អនិច្ច’ ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ ន្តិ វា ‘អនត្តា’ តិ វា សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, ឱកាសនលក្ខណា បញ្ញា” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

បញ្ញាលក្ខណបញ្ចេញ បន្ទរសមោ។

១៦. នានាធម្មានំ ឯកកិច្ចអភិនិច្ឆាទនបញ្ចេញ

១៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ឥមេ ធម្មា នានា សន្តា ឯកំ អត្ថំ អភិនិច្ឆាទេន្តី” តិ? “អាម, មហារាជ, ឥមេ ធម្មា នានា សន្តា ឯកំ អត្ថំ អភិនិច្ឆាទេន្តី, កិលេសេ ហនន្តី” តិ។

“កប៉ំ, កន្ត្រៃ, ឥមេ ធម្មា នានា សន្តា ឯកំ អត្ថំ អភិនិច្ឆ័យទេន្តិ, កិលេសេ ហនន្តិ? ឱបម្ចំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, សេនា នានា សន្តា ហត្ថី ច អស្សា ច រថា ច បត្តី ច ឯកំ អត្ថំ អភិនិច្ឆ័យទេន្តិ, សង្គ្រាមេ បរសេនំ អភិវឌ្ឍនន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេ ធម្មា នានា សន្តា ឯកំ អត្ថំ អភិនិច្ឆ័យទេន្តិ, កិលេសេ ហនន្តិ” តិ។

“កល្យាណិ, កន្ត្រៃ នាគសេនា” តិ។

នានាធម្មានំ ឯកកិច្ចអភិនិច្ឆ័យទេនបញ្ចោ សោឡសមោ។

មហាវគ្គោ បបមោ។

ឥមស្មី វគ្គោ សោឡស បញ្ចោ។

២. អន្ធានវគ្គោ

១. ធម្មសន្តតិបញ្ចោ

១. រាជា អាហ “កន្ត្រៃ នាគសេន, យោ ឧប្បជ្ជតិ, សោ ឯវ សោ, ឧទាហុ អញ្ជោ” តិ។
ថេរោ អាហ “ន ច សោ, ន ច អញ្ជោ” តិ។

“ឱបម្ចំ ករោហី” តិ។ “តំ កី មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ត្វំ ទហរោ តុរុណោ មន្វោ ឧត្តានសេយ្យកោ អហោសិ, សោ យេវ ត្វំ ឯតរហិ មហន្តោ” តិ។ “ន ហិ, កន្ត្រៃ, អញ្ជោ សោ ទហរោ តុរុណោ មន្វោ ឧត្តានសេយ្យកោ អហោសិ, អញ្ជោ អហំ ឯតរហិ មហន្តោ” តិ។
“ឯវំ សន្តេ ខោ, មហារាជ, មាតាតិបិ ន កវិស្សតិ, បិតាតិបិ ន កវិស្សតិ, អាចរិយោតិបិ ន កវិស្សតិ, សិប្បវាតិបិ ន កវិស្សតិ, សីលវាតិបិ ន កវិស្សតិ, បញ្ញវាតិបិ ន កវិស្សតិ។ កី នុ ខោ, មហារាជ, អញ្ជោ ឯវ កលលស្ស មាតា, អញ្ជោ អព្ពទស្ស មាតា, អញ្ជោ បេសិយា មាតា,

អញ្ជា យនស្ស មាតា, អញ្ជា ឧទ្ទកស្ស មាតា, អញ្ជា មហន្តស្ស មាតា, អញ្ជា សិប្បំ សិក្ខតិ, អញ្ជា សិក្ខតោ កវតិ, អញ្ជា បាបកម្មំ ករោតិ, អញ្ជស្ស ហត្ថបាទា វិជ្ជន្តី” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ។ ត្វំ បន, ភន្តេ, ឯវំ វុត្តេ កី វទេយ្យាសី” តិ? ថេវោ អាហ “អហញ្ជេវ ខោ, មហារាជ, ទហរោ អហោសី តុណ្ហោ មន្ទោ ឧត្តានសេយ្យកោ, អហញ្ជេវ ឯតវហិ មហន្តោ, ឥមមេវ កាយំ និស្សាយ សព្ពេ តេ ឯកសង្កហិតា” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ បទីបំ បទីបេយ្យ, កី សោ សព្ពវត្ថុំ បទីបេយ្យា” តិ? “អាម, ភន្តេ, សព្ពវត្ថុំ បទីបេយ្យា” តិ។ “កី នុ ខោ, មហារាជ, យា បុរិមេ យាមេ អច្ចិ, សា មជ្ឈិមេ យាមេ អច្ចិ” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “យា មជ្ឈិមេ យាមេ អច្ចិ, សា បច្ចិមេ យាមេ អច្ចិ” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “កី នុ ខោ, មហារាជ, អញ្ជោ សោ អហោសិ បុរិមេ យាមេ បទីបេ, អញ្ជោ មជ្ឈិមេ យាមេ បទីបេ, អញ្ជោ បច្ចិមេ យាមេ បទីបេ” តិ? “ន ហិ ភន្តេ, តំ យេវ និស្សាយ សព្ពវត្ថុំ បទីបិតោ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធម្មសន្តតិ សន្តហតិ, អញ្ជោ ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ជោ និរុជ្ឈតិ, អបុព្វំ អចរិមំ វិយ សន្តហតិ, តេន ន ច សោ, ន ច អញ្ជោ, បុរិមវិញ្ញាណោ បច្ចិមវិញ្ញាណំ សង្កហំ គច្ឆតី” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, ខីរំទុយ្ហមាទំ កាលន្តវេន ទធិ បរិវត្តេយ្យ, ទធិតោ នវនីតំ, នវនីតតោ យតំ បរិវត្តេយ្យ, យោ នុ ខោ, មហារាជ, ឯវំ វទេយ្យ ‘យំ យេវ ខីរំ តំ យេវ ទធិ, យំ យេវ ទធិ តំ យេវ នវនីតំ, យំ យេវ នវនីតំ តំ យេវ យតន្តិ, សម្មា នុ ខោ សោ, មហារាជ, វទេមនោ វទេយ្យា” តិ? “ន ហិ ភន្តេ, តំ យេវ និស្សាយ សម្ពុត” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធម្មសន្តតិ សន្តហតិ, អញ្ជោ ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ជោ និរុជ្ឈតិ, អបុព្វំ អចរិមំ វិយ សន្តហតិ, តេន ន ច សោ, ន ច អញ្ជោ, បុរិមវិញ្ញាណោ បច្ចិមវិញ្ញាណំ សង្កហំ គច្ឆតី” តិ។

“កល្យាសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ធម្មសន្តតិបញ្ញា បឋមោ។

២. បដិសន្ធិហានបញ្ញា

២. រាជា អាហា “ភន្តេ នាគសេន, យោ ន បដិសន្ធិហតិ, ជានាតិ សោ ‘ន បដិសន្ធិហិស្សាមី’តិ? “អាម, មហារាជ, យោ ន បដិសន្ធិហតិ, ជានាតិ សោ ‘ន បដិសន្ធិហិស្សាមី’តិ។ “កថំ, ភន្តេ, ជានាតី”តិ? “យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ, មហារាជ, បដិសន្ធិហនាយ, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស ឧបរមា ជានាតិ សោ ‘ន បដិសន្ធិហិស្សាមី’”តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កស្សកោ គហបតិកោ កសិគ្គា ច វបិគ្គា ច ធួញ្ញាគារំ បរិបូរេយ្យ។ សោ អបរេន សមយេន នេវ កស្សេយ្យ ន វប្បេយ្យ, យថាសម្ពុតញ្ច ធួញ្ញំ បរិគុញ្ញេយ្យ វា វិសជ្ជេយ្យ វា យថា បច្ចយំ វា ករេយ្យ, ជានេយ្យ សោ, មហារាជ, កស្សកោ គហបតិកោ ‘ន មេ ធួញ្ញាគារំ បរិបូរេស្សតី’តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យា”តិ។ “កថំ ជានេយ្យា”តិ? “យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ ធួញ្ញាគារស្ស បរិបូរណាយ, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស ឧបរមា ជានាតិ ‘ន មេ ធួញ្ញាគារំ បរិបូរេស្សតី’”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ បដិសន្ធិហនាយ, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស ឧបរមា ជានាតិ សោ ‘ន បដិសន្ធិហិស្សាមី’តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

បដិសន្ធិហានបញ្ញា ទុតិយោ។

៣. ញាណបញ្ញាបញ្ញា

៣. រាជា អាហា “ភន្តេ នាគសេន, យស្ស ញាណំ ឧប្បន្នំ, តស្ស បញ្ញា ឧប្បន្នា”តិ?

“អាម, មហារាជ, យស្ស ញាណំ ឧប្បន្នំ, តស្ស បញ្ញា ឧប្បន្នា” តិ។ “កី, ភន្តេ, យញ្ជេវញ្ញាណំ សា យេវ បញ្ញា” តិ។ “អាម, មហារាជ, យញ្ជេវញ្ញាណំ សា យេវ បញ្ញា” តិ។ “យស្ស បន, ភន្តេ, តញ្ជេវញ្ញាណំ សា យេវ បញ្ញា ឧប្បន្នា, កី សម្មយ្ហេយ្យ សោ, ឧទាហុ ន សម្មយ្ហេយ្យា” តិ។ “កត្ថចិ, មហារាជ, សម្មយ្ហេយ្យ, កត្ថចិ ន សម្មយ្ហេយ្យា” តិ។ “កុហី, ភន្តេ, សម្មយ្ហេយ្យា” តិ។ “អញ្ញាតបុព្ពេសុ វា, មហារាជ, សិប្បជ្ជានេសុ, អគតបុព្ពាយ វា ទិសាយ, អស្សតបុព្ពាយ វា នាមបញ្ញត្តិយា សម្មយ្ហេយ្យា” តិ។ “កុហី ន សម្មយ្ហេយ្យា” តិ។ “យំ ខោ បន, មហារាជ, តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ ន្តិ វា ‘អនត្តា’ តិ វា, តហី ន សម្មយ្ហេយ្យា” តិ។ “មោហោ បនស្ស, ភន្តេ, កុហី គច្ឆតី” តិ។ “មោហោ ខោ, មហារាជ, ញាណោ ឧប្បន្នមត្តេ តត្ថេវ និរុជ្ឈតី” តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ អន្ធការគេហោ បទីបំ អាពាបេយ្យ, តតោ អន្ធការោ និរុជ្ឈយ្យ, អាណោកោ បាតុកវេយ្យា ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ញាណោ ឧប្បន្នមត្តេ មោហោ តត្ថេវ និរុជ្ឈតី” តិ។

“បញ្ញា បន, ភន្តេ, កុហី គច្ឆតី” តិ។ “បញ្ញាបិ ខោ, មហារាជ, សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ ន្តិ វា ‘អនត្តា’ តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រុសិ ‘បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ ន្តិ វា ‘អនត្តា’ តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី’ តិ, តស្ស ឱបម្មំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, យោ កោចិ បុរិសោ រត្តំ លេខំ បេសេតុកាមោ លេខកំ បក្កោសាបេត្វា បទីបំ អាពាបេត្វា លេខំ លិខាបេយ្យ, លិខិតេ បន លេខេ បទីបំ វិជ្ជាបេយ្យ, វិជ្ជាបិតេបិ បទីបេ លេខំ ន វិនស្សេយ្យា ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ ន្តិ វា ‘អនត្តា’ តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរត្ថិមេសុ ជនបទេសុ មនុស្សា អនុយំ បញ្ច បញ្ច ឧទកយដកានិ វេបេន្តិ អាណិម្បនំ វិជ្ជាបេតុំ, យវេ បទិត្តេ តានិ បញ្ច ឧទកយដកានិ យវស្សបរិ ឱបន្តិ, តតោ អគ្គិ វិជ្ជាយតិ, កី នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ មនុស្សានំ ឯវំ ហោតិ ‘បុន តេហិ យដេហិ យដកិច្ចំ ករិស្សាមា’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អលំ តេហិ យដេហិ, កី តេហិ យដេហី”តិ? “យថា, មហារាជ, បញ្ច ឧទកយដកានិ, ឯវំ បញ្ចន្ត្រិយានិ ទដ្ឋញ្ញានិ សទ្ធិន្ត្រិយំ វិយន្ត្រិយំ សតិន្ត្រិយំ សមាធិន្ត្រិយំ បញ្ញន្ត្រិយំ យថា តេ មនុស្សា, ឯវំ យោគាវចរោ ទដ្ឋញ្ញោ។ យថា អគ្គិ, ឯវំ កិលេសា ទដ្ឋញ្ញោ។ យថា បញ្ចហិ ឧទកយដកេហិ អគ្គិ វិជ្ជាបីយតិ, ឯវំ បញ្ចន្ត្រិយេហិ កិលេសា វិជ្ជាបីយន្តិ, វិជ្ជាបីតាបិ កិលេសា ន បុន សម្ភវន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, វេជ្ជោ បញ្ចមូលភេសជ្ជានិ គហេត្វា គិលានកំ ឧបសង្កមិត្វា តានិ បញ្ចមូលភេសជ្ជានិ បិសិត្វា [បិសិត្វា (សី. បី.)] គិលានកំ បាយេយ្យ, តេហិ ច ទោសា និទ្ធមេយ្យំ, កី នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស វេជ្ជស្ស ឯវំ ហោតិ ‘បុន តេហិ បញ្ចមូលភេសជ្ជេហិ ភេសជ្ជកិច្ចំ ករិស្សាមី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អលំ តេហិ បញ្ចមូលភេសជ្ជេហិ, កី តេហិ បញ្ចមូលភេសជ្ជេហី”តិ? “យថា, មហារាជ, បញ្ចមូលភេសជ្ជានិ, ឯវំ បញ្ចន្ត្រិយានិ ទដ្ឋញ្ញានិ សទ្ធិន្ត្រិយំ វិយន្ត្រិយំ សតិន្ត្រិយំ សមាធិន្ត្រិយំ បញ្ញន្ត្រិយំ, យថា វេជ្ជោ, ឯវំ យោគាវចរោ ទដ្ឋញ្ញោ។ យថា ព្យាធិ, ឯវំ កិលេសា ទដ្ឋញ្ញោ។ យថា ព្យាធិតោ បុរិសោ, ឯវំ បុព្វជ្ជនោ ទដ្ឋញ្ញោ។ យថា បញ្ចមូលភេសជ្ជេហិ គិលានស្ស ទោសា និទ្ធគ្តា, ទោសេ និទ្ធគ្តេ គិលានោ អរោគោ ហោតិ, ឯវំ បញ្ចន្ត្រិយេហិ កិលេសា និទ្ធមីយន្តិ, និទ្ធមីតា ច កិលេសា ន បុន សម្ភវន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ន្តិ វា ‘អនត្តា’តិ វា, តំ ន និរុជ្ឈតី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, សង្គាមាវចរោ យោធា បញ្ច

កណ្តានិ គហេត្វា សង្គមំ ឱតវេយ្យ បរសេនំ វិជេតំ, សោ សង្គមគតោ តានិ បញ្ច កណ្តានិ
 ខិបេយ្យ, តេហិ ច បរសេនា ភិជ្ជេយ្យ, កី នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស សង្គាមាវចរស្ស
 យោធស្ស ឯវំ ហោតិ ‘បុន តេហិ កណ្តោហិ កណ្តាកិច្ចំ កវិស្សាមី’ តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អលំ
 តេហិ កណ្តោហិ, កី តេហិ កណ្តោហី” តិ? “យថា, មហារាជ, បញ្ច កណ្តានិ, ឯវំ
 បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ទដ្ឋញ្ញានិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ។ យថា,
 មហារាជ, សង្គាមាវចរោ យោធា, ឯវំ យោតាវចរោ ទដ្ឋញ្ញោ។ យថា បរសេនា, ឯវំ
 កិលេសា ទដ្ឋញ្ញោ។ យថា បញ្ចហិ កណ្តោហិ បរសេនា ភិជ្ជតិ, ឯវំ បញ្ចិន្ទ្រិយេហិ កិលេសា
 ភិជ្ជន្តិ, ភគ្គា ច កិលេសា ន បុន សម្ភវន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បញ្ញា សកិច្ចយំ កត្វា
 តត្ថេវ និរុជ្ឈតិ, យំ បន តាយ បញ្ញាយ កតំ ‘អនិច្ច’ ន្តិ វា ‘ទុក្ខ’ ន្តិ វា ‘អនត្តា’ តិ វា, តំ ន
 និរុជ្ឈតី” តិ។

“កណ្តោសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ញាណបញ្ញាបញ្ចោ តតិយោ។

៤. បដិសន្ធិហនបុគ្គលវេទិយនបញ្ចោ

៤. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ន បដិសន្ធិហតិ, វេទេតិ សោ កិញ្ចិ ទុក្ខំ
 វេទន” ន្តិ? ថេរោ អាហ “កិញ្ចិ វេទេតិ, កិញ្ចិ ន វេទេតី” តិ។ “កី វេទេតិ, កី ន វេទេតី” តិ?
 “កាយិកំ, មហារាជ, វេទនំ វេទេតិ, ចេតសិកំ វេទនំ ន វេទេតី” តិ។ “កថំ, ភន្តេ, កាយិកំ
 វេទនំ វេទេតិ, កថំ ចេតសិកំ វេទនំ ន វេទេតី” តិ? “យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ កាយិកាយ
 ទុក្ខវេទនាយ ឧប្បត្តិយា, តស្ស ហេតុស្ស តស្ស បច្ចយស្ស អនុបរមា កាយិកំ ទុក្ខវេទនំ
 វេទេតិ, យោ ហេតុ យោ បច្ចយោ ចេតសិកាយ ទុក្ខវេទនាយ ឧប្បត្តិយា, តស្ស ហេតុស្ស
 តស្ស បច្ចយស្ស ឧបរមា ចេតសិកំ ទុក្ខវេទនំ ន វេទេតិ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា –
 ‘សោ ឯកំ វេទនំ វេទេតិ កាយិកំ ន ចេតសិកំ’” ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យោ ទុក្ខំ វេទនំ វេទេតិ, កស្មា សោ ន បរិនិព្វាយតី” តិ? “នត្ថិ,
មហារាជ, អរហតោ អនុនយោ វា បដិយោ វា, ន ច អរហន្តោ អបក្កំ បាតេន្តិ បរិបាកំ
អាគមេន្តិ បណ្ឌិតា។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“នាកិនន្ទាមិ មរណំ, នាកិនន្ទាមិ ជីវិតំ;

កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, និព្វិសំ ភតកោ យថា។

“នាកិនន្ទាមិ មរណំ, នាកិនន្ទាមិ ជីវិតំ;

កាលញ្ច បដិកង្ខាមិ, សម្បជានោ បតិស្សតោ” តិ។

“កណ្ឌោសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ [បស្ស ថេរគា. ៦៥៤]។

បដិសន្ធិហនបុគ្គលវេទិយនបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. វេទនាបញ្ចោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សុខា វេទនា កុសលា វា អកុសលា វា អព្យាកតា
វា” តិ? “សិយា, មហារាជ, កុសលា, សិយា អកុសលា, សិយា អព្យាកតា” តិ។ “យទិ,
ភន្តេ, កុសលា ន ទុក្ខា, យទិ ទុក្ខា ន កុសលា, កុសលំ ទុក្ខន្តិ នុប្បជ្ជតី” តិ។ “តំ កី មញ្ញសិ,
មហារាជ, ឥធិ បុរិសស្ស ហត្ថេ តត្ថំ អយោគុជ្ឈំ និក្ខិបេយ្យ, ទុតិយេ ហត្ថេ សីតំ ហិមបិណ្ឌំ
និក្ខិបេយ្យ, កី នុ ខោ, មហារាជ, ឧកោបិ តេ ទហេយ្យ” តិ? “អាម, ភន្តេ, ឧកោបិ តេ
ទហេយ្យ” តិ។ “កី នុ ខោ, តេ មហារាជ, ឧកោបិ ឧណ្ណា” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “កី បន
តេ, មហារាជ, ឧកោបិ សីតលា” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “អាជានាហិ និគ្គហំ យទិ តត្ថំ
ទហតិ, ន ច តេ ឧកោបិ ឧណ្ណា, តេន នុប្បជ្ជតិ។ យទិ សីតលំ ទហតិ, ន ច តេ ឧកោបិ
សីតលា, តេន នុប្បជ្ជតិ។ កិស្ស បន តេ, មហារាជ, ឧកោបិ ទហន្តិ, ន ច តេ ឧកោបិ ឧណ្ណា,

ន ច តើ ឧកោបិ សីតលា? ឯកំ ឧណ្ណំ, ឯកំ សីតលំ, ឧកោបិ តើ ទហន្តិ, តេន នុប្បជ្ជតី” តិ។
“នាហំ បដិពលោ តយា វាទិនា សទ្ធិ សល្លបិតុំ, សាធុ អត្ថំ ជប្បេហី” តិ។ ថេរោ
អភិធម្មសំយុត្តាយ កថាយ រាជានំ មិលិន្ទំ សញ្ញាបេសិ –

“ឆយិមានិ, មហារាជ, គេហនិស្សិតានិ សោមនស្សានិ, ឆ នេក្ខម្មនិស្សិតានិ
សោមនស្សានិ, ឆ គេហនិស្សិតានិ ទោមនស្សានិ, ឆ នេក្ខម្មនិស្សិតានិ ទោមនស្សានិ, ឆ
គេហនិស្សិតា ឧបេក្ខា, ឆ នេក្ខម្មនិស្សិតា ឧបេក្ខាតិ, ឥមានិ ឆ ឆក្កានិ, អតីតាបិ ឆត្ថីសវិទា
វេទនា, អនាគតាបិ ឆត្ថីសវិទា វេទនា, បច្ចុប្បន្នាបិ ឆត្ថីសវិទា វេទនា, តទេកជ្ឈំ
អភិសញ្ញាហិត្វា អភិសម្មិណ្ឌោត្វា អដ្ឋសតំ វេទនា ហោន្តី” តិ។

“កណ្ឌេសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

វេទនាបញ្ចេ បញ្ចមោ។

៦. នាមរូបឯកត្តនានត្ថបញ្ចេ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កោ បដិសន្ធិហតី” តិ? ថេរោ អាហ “នាមរូបំ ខោ,
មហារាជ, បដិសន្ធិហតី” តិ។ “កី ឥមំ យេវ នាមរូបំ បដិសន្ធិហតី” តិ? “ន ខោ, មហារាជ,
ឥមំ យេវ នាមរូបំ បដិសន្ធិហតិ, ឥមិនា បន, មហារាជ, នាមរូបេន កម្មំ ករោតិ សោកនំ វា
បាបកំ វា, តេន កម្មេន អញ្ញំ នាមរូបំ បដិសន្ធិហតី” តិ។ “យទិ, ភន្តេ, ន ឥមំ យេវ នាមរូបំ
បដិសន្ធិហតិ, ននុ សោ មុត្តោ កវិស្សតិ បាបកេហិ កម្មេហី” តិ? ថេរោ អាហ “យទិ ន
បដិសន្ធិហេយ្យ, មុត្តោ កវេយ្យ បាបកេហិ កម្មេហិ។ យស្មា ច ខោ, មហារាជ, បដិសន្ធិហតិ,
តស្មា ន មុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ អញ្ញតរស្ស បុរិសស្ស អម្ពំ

អវហវេយ្យ, តមេនំ អម្ពសាមិកោ គហេត្វា រញ្ជោ ទស្សេយ្យ ‘ឥមិនា ទេវំ បុរិសេន មយ្ហំ អម្ពា អវហជា’តិ, សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ, ទេវ, ឥមស្ស អម្ពេ អវហាមិ, អញ្ជោ តេ អម្ពា, យេ ឥមិនា រោបិតា, អញ្ជោ តេ អម្ពា, យេ មយា អវហជា, នាហំ ទណ្ឌប្បត្តោ’តិ។ កី នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, បុរិមំ, ភន្តេ, អម្ពំ អប្បច្ចក្ខាយ បច្ចិមេន អម្ពេន សោ បុរិសោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមិនា នាមរូបេន កម្មំ ករោតិ សោកនំ វា បាបកំ វា, តេន កម្មេន អញ្ញំ នាមរូបំ បដិសន្ធិហតិ, តស្មា ន មុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវំ បុរិសោ អញ្ញតវស្ស បុរិសស្ស សាលី អវហវេយ្យ...លេ.... ឧច្ចំ អវហវេយ្យ...លេ.... យថា មហារាជ កោចិ បុរិសោ ហេមន្តកាលេ អគ្គិ ជាលេត្វា វិសិព្ពេត្វា [វិសិវេត្វា (សី. បី.)] អវិជ្ជាបេត្វា បក្កមេយ្យ, អថ ខោ សោ អគ្គិ អញ្ញតវស្ស បុរិសស្ស ខេត្តំ ឧហេយ្យ [ឧបឧហេយ្យ (ក.)], តមេនំ ខេត្តសាមិកោ គហេត្វា រញ្ជោ ទស្សេយ្យ ‘ឥមិនា, ទេវ, បុរិសេន មយ្ហំ ខេត្តំ ទឡន្តិ។ សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ, ទេវ, ឥមស្ស ខេត្តំ ឈាបេមិ, អញ្ជោ សោ អគ្គិ, យោ មយា អវិជ្ជាបិតោ, អញ្ជោ សោ អគ្គិ, យេនិមស្ស ខេត្តំ ទឡន្តំ, នាហំ ទណ្ឌប្បត្តោ’តិ។ កី នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, បុរិមំ, ភន្តេ, អគ្គិ អប្បច្ចក្ខាយ បច្ចិមេន អគ្គិនា សោ បុរិសោ ទណ្ឌប្បត្តោ ភវេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមិនា នាមរូបេន កម្មំ ករោតិ សោកនំ វា បាបកំ វា, តេន កម្មេន អញ្ញំ នាមរូបំ បដិសន្ធិហតិ, តស្មា ន មុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវំ បុរិសោ បទីបំ អាទាយ បាសាទំ អភិរូហិត្វា កុញ្ចេយ្យ, បទីបោ ឈាយមា នោ តិណំ ឈាបេយ្យ, តិណំ ឈាយមា នំ យរំ ឈាបេយ្យ, យរំ ឈាយមា នំ តាមំ ឈាបេយ្យ, តាមជ នោ តំ បុរិសំ គហេត្វា ឯវំ វទេយ្យ

‘កិស្ស ត្នំ, កោ បុរិស, គាមំ ឈាបេសីតិ, សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ, កោ, គាមំ ឈាបេមិ, អញ្ញោ សោ បទីបគ្គិ, យស្សាហំ អាណោកេន ភុញ្ញី, អញ្ញោ សោ អគ្គិ, យេន គាមោ ឈាបិតោតិ, តេ វិវេទមាណា តវំ សន្តិកេ អាគច្ឆេយ្យំ, កស្ស ត្នំ, មហារាជ, អង្គំ[អគ្គំ (សី. បី.)] ជាធរយ្យាសី’តិ? “គាមជនស្ស ភន្តេ”តិ។ “កី ការណា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, អបិ ច តតោ ឯវំ សោ អគ្គិ និព្ពត្តោ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កិញ្ចាបិ អញ្ញំ មារណន្តិកំ នាមរូបំ, អញ្ញំ បដិសន្ធិស្មី នាមរូបំ, អបិ ច តតោ យេវំ តំ និព្ពត្តំ, តស្មា ន មុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“កិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវំ បុរិសោ ទហិវំ ទារិកំ វាវេត្វា សុដ្ឋំ ទត្វា បក្កមេយ្យ។ សា អបរេន សមយេន មហតី អស្ស វេយ្យត្តា, តតោ អញ្ញោ បុរិសោ សុដ្ឋំ ទត្វា វិវាហំ ករេយ្យ, ឥតរោ អាគន្ធា ឯវំ វទេយ្យ ‘កិស្ស បន មេ ត្នំ, អម្ពោ បុរិស, ភរិយំ នេសីតិ? សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ តវំ ភរិយំ នេមិ, អញ្ញោ សា ទារិកា ទហិវំ តុណ្ហិ, យា តយា វារិតា ច ទិន្នសុដ្ឋា ច, អញ្ញាយំ ទារិកា មហតី វេយ្យត្តា មយា វារិតា ច ទិន្នសុដ្ឋា ចាតិ, តេ វិវេទមាណា តវំ សន្តិកេ អាគច្ឆេយ្យំ កស្ស ត្នំ, មហារាជ, អង្គំ ជាធរយ្យាសី’តិ? “បុរិមស្ស ភន្តេ”តិ។ “កី ការណា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, អបិ ច តតោ យេវំ សា មហតី និព្ពត្តា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កិញ្ចាបិ អញ្ញំ មារណន្តិកំ នាមរូបំ, អញ្ញំ បដិសន្ធិស្មី នាមរូបំ, អបិ ច តតោ យេវំ តំ និព្ពត្តំ, តស្មា នបរិមុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី”តិ។

“កិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវំ បុរិសោ គោបាលកស្ស ហត្ថតោ ខីរយដំ កិណិត្វា តស្សេវំ ហត្ថេ និក្ខិបិត្វា បក្កមេយ្យ ‘ស្មេ គហេត្វា គមិស្សាមី’តិ, តំ អបរដ្ឋ ទធំ សម្បជ្ឈេយ្យ។ សោ អាគន្ធា ឯវំ វទេយ្យ ‘ទេហិ មេ ខីរយដំន្តិ។ សោ ទធំ ទស្សេយ្យ។ ឥតរោ ឯវំ វទេយ្យ ‘នាហំ តវំ ហត្ថតោ ទធំ កិណាមិ, ទេហិ មេ ខីរយដំន្តិ។ សោ ឯវំ វទេយ្យ ‘អជានតោ តេ ខីរំ ទធំភូតន្តិ តេ វិវេទមាណា តវំ សន្តិកេ អាគច្ឆេយ្យំ, កស្ស ត្នំ មហារាជ, អង្គំ ជាធរយ្យាសី’តិ? “គោបាលកស្ស ភន្តេ”តិ។ “កី ការណា”តិ? “កិញ្ចាបិ សោ ឯវំ វទេយ្យ, អបិ ច តតោ យេវំ តំ និព្ពត្តំ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កិញ្ចាបិ អញ្ញំ

មារណន្តិកំ នាមរូបំ, អញ្ញំ បដិសន្ធិស្មី នាមរូបំ, អបិ ច តតោ យេវ តំ និព្ពត្តំ, តស្មា ន បរិមុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី” តិ។

“កណ្ឌោសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

នាមរូបឯកត្តនានត្ថបញ្ញោ ៤ ដង្ហា។

៧. ថេរបដិសន្ធិហនាបដិសន្ធិហនបញ្ញោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ត្វំ បន បដិសន្ធិហិស្សសី” តិ។ “អលំ, មហារាជ, កំ តេ តេន បុច្ឆិតេន, ននុ មយា បដិកច្ចេវ អក្ខាតំ ‘សចេ, មហារាជ, សឧបាទានោ ភវិស្សាមិ, បដិសន្ធិហិស្សាមិ, សចេ អនុបាទានោ ភវិស្សាមិ, ន បដិសន្ធិហិស្សាមី” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ រញ្ញោ អធិការំ កវេយ្យ។ រាជា តុដ្ឋោ អធិការំ ទទេយ្យ, សោ តេន អធិការេន បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមង្គិតោ បរិចវេយ្យ, សោ ចេ ជនស្ស អាហារេយ្យ ‘ន មេ រាជា កិញ្ចិ បដិករោតី’ តិ។ កំ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ យុត្តការី កវេយ្យា” តិ។ “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កំ តេ តេន បុច្ឆិតេន, ននុ មយា បដិកច្ចេវ អក្ខាតំ ‘សចេ សឧបាទានោ ភវិស្សាមិ, បដិសន្ធិហិស្សាមិ, សចេ អនុបាទានោ ភវិស្សាមិ, ន បដិសន្ធិហិស្សាមី” តិ។

“កណ្ឌោសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ថេរបដិសន្ធិហនាបដិសន្ធិហនបញ្ញោ សត្តមោ។

៨. នាមរូបបដិសន្ធិហនបញ្ញោ

៨. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រុសិ ‘នាមរូប’ន្តិ, តត្ថ កតមំ នាមំ, កតមំ រូប’ន្តិ។ “យំ តត្ថ, មហារាជ, ឱឡារិកំ, ឯតំ រូបំ, យេ តត្ថ សុខុមា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, ឯតំ នាម’ន្តិ។ “កន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន នាមំ យេវ ន បដិសន្ធិហតិ, រូបំ យេវ វា’តិ? “អញ្ញមញ្ញបនិស្សិតា, មហារាជ, ឯតេ ធម្មា ឯកតោវ ឧប្បជ្ជន្តិ”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កុក្កដិយា កលលំ ន ភវេយ្យ, អណ្ណម្មិ ន ភវេយ្យ, យញ្ច តត្ថ កលលំ, យញ្ច អណ្ណំ, ឧកោបេតេ អញ្ញមញ្ញបនិស្សិតា, ឯកតោវ នេសំ ឧប្បត្តិ ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ តត្ថ នាមំ ន ភវេយ្យ, រូបម្មិ ន ភវេយ្យ, យញ្ជេវ តត្ថ នាមំ, យញ្ជេវ រូបំ, ឧកោបេតេ អញ្ញមញ្ញបនិស្សិតា, ឯកតោវ នេសំ ឧប្បត្តិ ហោតិ។ ឯវមេតំ ទីយមទ្វានំ សន្ធាវិត”ន្តិ។

“កល្យាសិ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

នាមរូបបដិសន្ធិហនបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. អទ្វានបញ្ចោ

៩. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រុសិ ‘ទីយមទ្វាន’ន្តិ, កិមេតំ អទ្វានំ នាមា”តិ? “អតីតោ, មហារាជ, អទ្វា, អនាគតោ អទ្វា, បច្ចុប្បន្នោ អទ្វា”តិ។ “កី បន, កន្តេ, សព្វេ អទ្វា អត្ថី”តិ? “កោចិ, មហារាជ, អទ្វា អត្ថិ, កោចិ នត្ថី”តិ។ “កតមោ បន, កន្តេ, អត្ថិ, កតមោ នត្ថី”តិ? “យេ តេ, មហារាជ, សង្ខារា អតីតា វិតតា និរុទ្ធា វិបរិណតា, សោ អទ្វា នត្ថិ, យេ ធម្មា វិបាកា, យេ ច វិបាកធម្មធម្មា, យេ ច អញ្ញត្រ បដិសន្ធិ ទេន្តិ, សោ អទ្វា អត្ថិ។ យេ សត្តា កាលង្គតា អញ្ញត្រ ឧប្បន្នា, សោ ច អទ្វា អត្ថិ។ យេ សត្តា កាលង្គតា អញ្ញត្រ អនុប្បន្នា, សោ អទ្វា នត្ថិ។ យេ ច សត្តា បរិនិព្ពតា, សោ ច អទ្វា នត្ថិ បរិនិព្ពតត្តា”តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

អន្ទានបញ្ចេន វេហោ។

អន្ទានវគ្គោ ទុតិយោ។

ឥមស្មី វគ្គោ នវ បញ្ចោ។

៣. វិចារវគ្គោ

១. អន្ទានមូលបញ្ចេន

១. រាជា អាហា “កន្តេ នាគសេន, អតីតស្ស អន្ទានស្ស កំ មូលំ, អនាគតស្ស អន្ទានស្ស កំ មូលំ, បច្ចុប្បន្នស្ស អន្ទានស្ស កំ មូល” តិ? “អតីតស្ស ច, មហារាជ, អន្ទានស្ស អនាគតស្ស ច អន្ទានស្ស បច្ចុប្បន្នស្ស ច អន្ទានស្ស អវិជ្ជា មូលំ។ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារ, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនំ, សឡាយតនបច្ចយា ផស្សៈ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា ភវេ, ភវបច្ចយា ជាតិ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសា សម្មុទ្ធិ។ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អន្ទានស្ស [ទុក្ខក្ខន្ធស្ស អន្ទានស្ស (សី.)] បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី” តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

អន្ទានមូលបញ្ចេន បវេហោ។

២. បុរិមកោដិបញ្ចេន

២. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី’តិ,
តស្ស ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរិសោ បរិត្តំ [បរិបក្កំ (ក.)] ពីដំ បថវិយំ
និក្ខិបេយ្យ, តតោ អង្គរោ ឧដ្ឋហិត្វា អនុបុព្ភេន វុឌ្ឍិ វិរុទ្ធិ វេបុលំ អាបជ្ជិត្វា ផលំ ទទេយ្យ។
តតោ ពីដំ គហេត្វា បុន រោបេយ្យ, តតោបិ អង្គរោ ឧដ្ឋហិត្វា អនុបុព្ភេន វុឌ្ឍិ វិរុទ្ធិ វេបុលំ
អាបជ្ជិត្វា ផលំ ទទេយ្យ។ ឯវមេតិស្សា សន្តតិយា អត្ថិ អន្តោ”តិ? “នត្ថិ កន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, អទ្ទានស្សាបិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ។

“កិយេ្យា ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កុក្កដិយា អណ្ណំ កវេយ្យ, អណ្ណតោ
កុក្កដី កុក្កដិយា អណ្ណន្តិ។ ឯវមេតិស្សា សន្តតិយា អត្ថិ អន្តោ”តិ? “នត្ថិ កន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, អទ្ទានស្សាបិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ។

“កិយេ្យា ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ ថេរោ បថវិយា ចក្កំ លិខិត្វា មិលិន្ទំ រាជានំ ឯតទរោច
“អត្ថិ, មហារាជ, ឥមស្ស ចក្កស្ស អន្តោ”តិ? “នត្ថិ កន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
ឥមានិ ចក្កានិ វុត្តានិ ភគវតា ‘ចក្កញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្កវិញ្ញាណំ, តិណ្ណំ សង្កតិ
ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ,
ឧបាទានបច្ចយា កម្មំ, កម្មតោ បុន ចក្កំ ជាយតី’តិ។ ឯវមេតិស្សា សន្តតិយា អត្ថិ អន្តោ”តិ?
“នត្ថិ កន្តេ”តិ។

“...សោតញ្ច បដិច្ច សទ្ធេ ច...លេ.... មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ច ឧប្បជ្ជតិ មនោវិញ្ញាណំ,
តិណ្ណំ សង្កតិ ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ,
ឧបាទានបច្ចយា កម្មំ, កម្មតោ បុន មនោ ជាយតី’តិ។ ឯវមេតិស្សា សន្តតិយា អត្ថិ
អន្តោ”តិ? “នត្ថិ កន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទ្ទានស្សាបិ បុរិមា កោដិ ន
បញ្ញាយតី”តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

បុរិមកោដិបញ្ញាយនបញ្ចេញ ទុតិយោ។

៣. កោដិបញ្ញាយនបញ្ចេញ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ,
កតមា ច សា បុរិមា កោដី”តិ? “យោ ខោ, មហារាជ, អតីតោ អទ្ធា, ឯសា បុរិមា
កោដី”តិ។ “ភន្តេ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ, កំ បន, ភន្តេ,
សញ្ញាបិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ? “កាចិ, មហារាជ, បញ្ញាយតិ, កាចិ ន
បញ្ញាយតី”តិ។ “កតមា, ភន្តេ, បញ្ញាយតិ, កតមា ន បញ្ញាយតី”តិ? “ឥតោ បុព្វេ,
មហារាជ, សព្វេន សព្វំ សព្វថា សព្វំ អវិជ្ជា នាហោសីតិ ឯសា បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតិ,
យំ អហុត្វា សម្ពោតិ, ហុត្វា បដិវិគច្ចតិ, ឯសប បុរិមា កោដិ បញ្ញាយតី”តិ ។

“ភន្តេ នាគសេន, យំ អហុត្វា សម្ពោតិ, ហុត្វា បដិវិគច្ចតិ, ននុ តំ ឧភតោ ធិន្នំ អត្ថំ
គច្ចតី”តិ? “យទិ, មហារាជ, ឧភតោ ធិន្នំ អត្ថំ គច្ចតិ, ឧភតោ ធិន្នា សក្កា វខ្សេតុ”ន្តិ?
“អាម, សាបិ សក្កា វខ្សេតុ”ន្តិ។”នាហំ, ភន្តេ, ឯតំ បុព្វាមិ កោដិតោ សក្កា វខ្សេតុ”ន្តិ?
“អាម សក្កា វខ្សេតុ”ន្តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី”តិ។ ថេរោ តស្ស រុក្ខបមំ អកាសិ, ខន្ធា ច កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
ពីជានី”តិ។

“កល្យាសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

កោដិបញ្ញាយនបញ្ចេញ តតិយោ។

៤. សង្ខារជាយមានបញ្ចេញ

២. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កេចិ សង្ខារ, យេ ជាយន្តី” តិ? “អាម, មហារាជ, អត្ថិ សង្ខារ, យេ ជាយន្តី” តិ។ “កតមេ តេ, កន្តេ” តិ? “ចក្ខុស្មិញ្ច ខោ, មហារាជ, សតិ រូបេសុ ច ចក្ខុវិញ្ញាណំ ហោតិ, ចក្ខុវិញ្ញាណោ សតិ ចក្ខុសម្មស្សោ ហោតិ, ចក្ខុសម្មស្សេ សតិ វេទនា ហោតិ, វេទនាយ សតិ តណ្ហា ហោតិ, តណ្ហាយ សតិ ឧបាទានំ ហោតិ, ឧបាទានេ សតិ ភវេ ហោតិ, ភវេ សតិ ជាតិ ហោតិ, ជាតិយា សតិ ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសា សម្ពវន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។ ចក្ខុស្មិញ្ច ខោ, មហារាជ, អសតិ រូបេសុ ច អសតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ន ហោតិ, ចក្ខុវិញ្ញាណោ អសតិ ចក្ខុសម្មស្សោ ន ហោតិ, ចក្ខុសម្មស្សេ អសតិ វេទនា ន ហោតិ, វេទនាយ អសតិ តណ្ហា ន ហោតិ, តណ្ហាយ អសតិ ឧបាទានំ ន ហោតិ, ឧបាទានេ អសតិ ភវេ ន ហោតិ, ភវេ អសតិ ជាតិ ន ហោតិ, ជាតិយា អសតិ ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសា ន ហោតិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធនោ ហោតី” តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

សង្ខារជាយមានបញ្ចេ ចតុត្ថោ។

៥. កវន្តសង្ខារជាយមានបញ្ចេ

៥. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កេចិ សង្ខារ, យេ អកវន្តា ជាយន្តី” តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, កេចិ សង្ខារ, យេ អកវន្តា ជាយន្តិ, កវន្តា យេវ ខោ, មហារាជ, សង្ខារ ជាយន្តី” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “តំ កី មញ្ញសិ, មហារាជ, ឥទំ គេហំ អកវន្តំ ជាតំ, យត្ថំ ត្ថំ និសិន្នេសី” តិ? “នត្ថិ កិញ្ចិ, កន្តេ, ឥធ អកវន្តំ ជាតំ, កវន្តំ យេវ ជាតំ, ឥមានិ ខោ, កន្តេ,

ទារុនី វេន អហេសំ, អយញ្ច មត្តិកា បថវិយំ អហោសិ, ឥត្ថិនញ្ច បុរិសានញ្ច តជ្ជេន
វាយាមេន ឯវមិទំ គេហំ និព្ពត្តំ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អកវន្តា
ជាយន្តិ, កវន្តា យេវ សង្ខារា ជាយន្តិ”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, យេ កេចិ ពឹងគាមកូតគាមា បថវិយំ
និក្ខត្តា អនុបុព្វេន វុឡី វិទ្យុឡី វេបុលំ អាបជ្ជមានា បុច្ឆានិ ច ផលានិ ច ទទេយ្យំ, ន តេ រុក្ខា
អកវន្តា ជាតា, កវន្តា យេវ តេ រុក្ខា ជាតា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ
អកវន្តា ជាយន្តិ, កវន្តា យេវ តេ សង្ខារា ជាយន្តិ”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កុម្មុការោ បថវិយា មត្តិកំ ឧទ្ធវិទ្ធា
នានាកាជនានិ ករោតិ, ន តានិ កាជនានិ អកវន្តានិ ជាតានិ, កវន្តានិ យេវ ជាតានិ។ ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អកវន្តា ជាយន្តិ, កវន្តា យេវ សង្ខារា ជាយន្តិ”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, វីណាយ បត្តំ ន សិយា, ចម្មំ ន
សិយា, ទោណិ ន សិយា, ទណ្ឌោ ន សិយា, ឧបវីណោ ន សិយា, តន្តិយោ ន សិយំ,
កោណោ ន សិយា, បុរិសស្ស ច តជ្ជោ វាយាមោ ន សិយា, ជាយេយ្យ សទ្ធោ”តិ។ “ន ហិ
ភន្តេ”តិ។ “យតោ ច ខោ, មហារាជ, វីណាយ បត្តំ សិយា, ចម្មំ សិយា, ទោណិ សិយា,
ទណ្ឌោ សិយា, ឧបវីណោ សិយា, តន្តិយោ សិយំ, កោណោ សិយា, បុរិសស្ស ច តជ្ជោ
វាយាមោ សិយា, ជាយេយ្យ សទ្ធោ”តិ។ “អាម, ភន្តេ, ជាយេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អកវន្តា ជាយន្តិ, កវន្តា យេវ ខោ សង្ខារា ជាយន្តិ”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, អរណិ ន សិយា, អរណិបោតកោ ន
សិយា, អរណិយោត្តកំ ន សិយា, ឧត្តររណិ ន សិយា, ចោឡកំ ន សិយា, បុរិសស្ស ច
តជ្ជោ វាយាមោ ន សិយា, ជាយេយ្យ សោ អត្ថី”តិ។ “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “យតោ ច ខោ,
មហារាជ, អរណិ សិយា, អរណិបោតកោ សិយា, អរណិយោត្តកំ សិយា, ឧត្តររណិ

សិយា, ចោឡកំ សិយា, បុរិសស្ស ច តជ្ជោ វាយាមោ សិយា, ជាយេយ្យ សោ អគ្គី”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជាយេយ្យ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ ខោ សង្ខារា ជាយន្តី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, មណិ ន សិយា, អាតបោ ន សិយា, គោមយំ ន សិយា, ជាយេយ្យ សោ អគ្គី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “យតោ ច ខោ, មហារាជ, មណិ សិយា, អាតបោ សិយា, គោមយំ សិយា, ជាយេយ្យ សោ អគ្គី”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជាយេយ្យ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ ខោ សង្ខារា ជាយន្តី”តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, អាទាសោ ន សិយា, អាភា ន សិយា, មុខំ ន សិយា, ជាយេយ្យ អត្តា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “យតោ ច ខោ, មហារាជ, អាទាសោ សិយា, អាភា សិយា, មុខំ សិយា, ជាយេយ្យ អត្តា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជាយេយ្យ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ កេចិ សង្ខារា, យេ អភវន្តា ជាយន្តិ, ភវន្តា យេវ ខោ សង្ខារា ជាយន្តី”តិ។

“កល្យាសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ភវន្តសង្ខារោជាយមានបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. វេទគូបញ្ចោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, វេទគូ ឧបលព្ពតី”តិ? “កោ បនេស, មហារាជ, វេទគូ នាមា”តិ? “យោ, ភន្តេ, អព្ពន្ធអេ ជីវោ ចក្កនា រូបំ បស្សតិ, សោតេន សទ្ធិំ សុណាតិ, ឃានេន គន្ធិំ ឃាយតិ, ជ្ឈិវាយ រសំ សាយតិ, កាយេន ផោដ្ឋព្ពំ ផុសតិ, មនសា ធម្មំ វិជានតិ,

យថា មយំ ឥធិ បាសាទេ និសិន្នា យេន យេន វាតបាទេន ឥច្ឆេយ្យាម បស្សិតុំ, តេន តេន វាតបាទេន បស្សេយ្យាម, បុរត្ថិមេនបិ វាតបាទេន បស្សេយ្យាម, បច្ឆិមេនបិ វាតបាទេន បស្សេយ្យាម, ឧត្តរេនបិ វាតបាទេន បស្សេយ្យាម, ទក្ខិណេនបិ វាតបាទេន បស្សេយ្យាម។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ, អយំ អព្ពន្ធអេ ជីវោ យេន យេន ទ្វារេន ឥច្ឆតិ បស្សិតុំ, តេន តេន ទ្វារេន បស្សតី”តិ។

ថេវោ អាហ “បញ្ចទ្វារំ, មហារាជ, ភណិស្សាមិ, តំ សុណោហិ, សាធុកំ មនសិករោហិ, យទិ អព្ពន្ធអេ ជីវោ ចក្កនា រូបំ បស្សតិ, យថា មយំ ឥធិ បាសាទេ និសិន្នា យេន យេន វាតបាទេន ឥច្ឆេយ្យាម បស្សិតុំ, តេន តេន វាតបាទេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, បុរត្ថិមេនបិ វាតបាទេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, បច្ឆិមេនបិ វាតបាទេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, ឧត្តរេនបិ វាតបាទេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, ទក្ខិណេនបិ វាតបាទេន រូបំ យេវ បស្សេយ្យាម, ឯវមេតេន អព្ពន្ធអេ ជីវេន សោតេនបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ, ឃានេនបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ, ជ្ឈិវាយបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ, កាយេនបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ, មនសាបិ រូបំ យេវ បស្សិតព្ពំ; ចក្កនាបិ សទ្ធោ យេវ សោតព្ពោ, ឃានេនបិ សទ្ធោ យេវ សោតព្ពោ, ជ្ឈិវាយបិ សទ្ធោ យេវ សោតព្ពោ, កាយេនបិ សទ្ធោ យេវ សោតព្ពោ, មនសាបិ សទ្ធោ យេវ សោតព្ពោ; ចក្កនាបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ, សោតេនបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ, ជ្ឈិវាយបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ, កាយេនបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ, មនសាបិ គន្ធោ យេវ ឃាយិតព្ពោ; ចក្កនាបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ, សោតេនបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ, ឃានេនបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ, កាយេនបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ, មនសាបិ រសោ យេវ សាយិតព្ពោ; ចក្កនាបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ, សោតេនបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ, ឃានេនបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ, ជ្ឈិវាយបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ, មនសាបិ ផោដ្ឋព្ពំ យេវ ផុសិតព្ពំ; ចក្កនាបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ, សោតេនបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ, ឃានេនបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ, ជ្ឈិវាយបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ, កាយេនបិ ធម្មំ យេវ វិជានិតព្ពំ”ន្តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។

“ន ខោ តេ, មហារាជ, យុជ្ឈតិ បុរិមេន វា បច្ឆិមំ, បច្ឆិមេន វា បុរិមំ, យថា វា បន,

មហារាជ, អយំ ឥធិ បាសាទេ និសិន្នា ឥមេសុ ជាលវាតបារេសុ ឧត្តាជិតេសុ មហាន្តេន
អាកាសេន ពហិមុខា សុដ្ឋតំ រូបំ បស្សម, ឯវមេតេន អព្ពន្ធកេ ជីវេនាបិ ចក្ខុទ្ធាវេសុ
ឧត្តាជិតេសុ មហាន្តេន អាកាសេន សុដ្ឋតំ រូបំ បស្សិតព្ពំ, សោតេសុ ឧត្តាជិតេសុ...បេ....
យានេ ឧត្តាជិតេ...បេ.... ជ្ឈវាយ ឧត្តាជិតាយ...បេ.... កាយេ ឧត្តាជិតេ មហាន្តេន
អាកាសេន សុដ្ឋតំ សទ្ធោ សោតញ្ចោ, គន្ធោ យាយិតញ្ចោ, រសោ សាយិតញ្ចោ, ផោដ្ឋញ្ចោ
ផុសិតញ្ចោ”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។

“ន ខោ តេ, មហារាជ, យុជ្ជតិ បុរិមេន វា បច្ឆិមំ, បច្ឆិមេន វា បុរិមំ, យថា វា បន,
មហារាជ, អយំ ទិន្នោ និក្ខមិត្តា ពហិទ្ធារកោដ្ឋកេ តិជ្ជេយ្យ, ជានាសិ ភ្នំ, មហារាជ, ‘អយំ
ទិន្នោ និក្ខមិត្តា ពហិទ្ធារកោដ្ឋកេ បិតោ’”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានាមី”តិ។ “យថា វា បន,
មហារាជ, អយំ ទិន្នោ អន្តោ បរិសិត្តា តវ បុរេតោ តិជ្ជេយ្យ, ជានាសិ ភ្នំ, មហារាជ, ‘អយំ
ទិន្នោ អន្តោ បរិសិត្តា មម បុរេតោ បិតោ’”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានាមី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, អព្ពន្ធកេ សោ ជីវោ ជ្ឈវាយ រសេ និក្ខិត្តេ ជានេយ្យ អម្ពិលត្ថំ វា លវណត្ថំ វា តិត្តកត្ថំ
វា កដុកត្ថំ វា កសាយត្ថំ វា មជុរត្ថំ វា”តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យា”តិ។ “តេ រសេ អន្តោ
បរិជ្ជេ ជានេយ្យ អម្ពិលត្ថំ វា លវណត្ថំ វា តិត្តកត្ថំ វា កដុកត្ថំ វា កសាយត្ថំ វា មជុរត្ថំ វា”តិ។
“ន ហិ ភន្តេ”តិ។

“ន ខោ តេ, មហារាជ, យុជ្ជតិ បុរិមេន វា បច្ឆិមំ, បច្ឆិមេន វា បុរិមំ, យថា, មហារាជ,
កោចិទេវ បុរិសោ មជ្ជយដសតំ អាហារបេត្វា មជ្ជទោណី បូរាបេត្វា បុរិសស្ស មុខំ
បិទហិត្វា [បិទហិត្វាវ (ក.)] មជ្ជទោណិយា បក្ខិបេយ្យ, ជានេយ្យ, មហារាជ, សោ បុរិសោ
មជ្ជំ សម្បន្នំ វា ន សម្បន្នំ វា”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេនា”តិ។ “ន ហិ តស្ស,
ភន្តេ, មុខេ មជ្ជ បរិជ្ជ”ន្តិ។

“ន ខោ តេ, មហារាជ, យុជ្ជតិ បុរិមេន វា បច្ឆិមំ, បច្ឆិមេន វា បុរិម”ន្តិ។ “នាហំ
បដិពលោ តយា វាទិនា សទ្ធិ សល្លបិតុំ; សាធុ, ភន្តេ, អត្ថំ ជប្បហី”តិ។

ថេរោ អភិធម្មសំយុត្តាយ កថាយ រាជានំ មិលិន្ទំ សញ្ញាបេសិ – “ឥធិ, មហារាជ, ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ, តំសហជាតា ផស្ស្យា វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយំ មនសិការោតិ ឯវមេតេ ធម្មា បច្ចយតោ ជាយន្តិ, ន ហេតុ វេទគុ ឧបលព្ពតិ, សោតញ្ច បដិច្ច សទ្ធេ ច...បេ.... មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ច ឧប្បជ្ជតិ មនោវិញ្ញាណំ, តំសហជាតា ផស្ស្យា វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយំ មនសិការោតិ ឯវមេតេ ធម្មា បច្ចយតោ ជាយន្តិ, ន ហេតុ វេទគុ ឧបលព្ពតិ” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

វេទគុបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. ចក្ខុវិញ្ញាណាទិបញ្ចោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ” តិ? “អាម, មហារាជ, យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ” តិ។

“កំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, បបមំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា មនោវិញ្ញាណំ, ឧទាហុ មនោវិញ្ញាណំ បបមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា ចក្ខុវិញ្ញាណ” តិ? “បបមំ, មហារាជ, ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា មនោវិញ្ញាណ” តិ។

“កំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ចក្ខុវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, ត្វម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហី’ តិ, ឧទាហុ មនោវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថ ត្វំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមី’ តិ? “ន ហិ, មហារាជ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហី” តិ។

“កបំ, កន្តេ នាគសេន, យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ” តិ? “និន្ទត្តា ច, មហារាជ, ទ្វារត្តា ច ចិន្តត្តា ច សមុទាចរិតត្តា ចា” តិ។

“កបំ, កន្តេ នាគសេន, និន្ទត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ? ឱបម្មំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, ទេវេ វស្សន្តេ កតមេន ឧទកំ គច្ឆេយ្យា” តិ? “យេន, កន្តេ, និន្ទំ, តេន គច្ឆេយ្យា” តិ។ “អថាបរេន សមយេន ទេវោ វស្សេយ្យ, កតមេន តំ ឧទកំ គច្ឆេយ្យា” តិ។ “យេន, កន្តេ, បុរិមំ ឧទកំ គតំ, តម្បិ តេន គច្ឆេយ្យា” តិ។

“កំ នុំ ខោ, មហារាជ, បុរិមំ ឧទកំ បច្ចិមំ ឧទកំ អាណាបេតិ ‘យេនាហំ គច្ឆាមិ, តូម្បិ តេន គច្ឆាហី’ តិ, បច្ចិមំ វា ឧទកំ បុរិមំ ឧទកំ អាណាបេតិ ‘យេន តំ គច្ឆិស្សសិ, អហម្បិ តេន គច្ឆិស្សាមី’” តិ។ “ន ហិ, កន្តេ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, និន្ទត្តា គច្ឆន្តី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និន្ទត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ, ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, តូម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហី’ តិ, នាបិ មនោវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថ តំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមី’ តិ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, និន្ទត្តា ឧប្បជ្ជន្តី” តិ។

“កបំ, កន្តេ នាគសេន, ទ្វារត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ? អបេបម្មំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, រញ្ជោ បច្ចន្តិមំ នគរំ អស្ស ទឡ្ហបាការតោរណំ ឯកទ្វារំ, តតោ បុរិសោ និក្ខមិត្តកាមោ ភវេយ្យ, កតមេន និក្ខមេយ្យា” តិ? “ទ្វារេន, កន្តេ, និក្ខមេយ្យា” តិ។ “អថាបរោ បុរិសោ និក្ខមិត្តកាមោ ភវេយ្យ, កតមេន សោ និក្ខមេយ្យា” តិ? “យេន, កន្តេ, បុរិមោ បុរិសោ និក្ខន្តោ, សោបិ តេន និក្ខមេយ្យា” តិ។

“កំ នុំ ខោ, មហារាជ, បុរិមោ បុរិសោ បច្ចិមំ បុរិសំ អាណាបេតិ ‘យេនាហំ គច្ឆាមិ,

តូម្បិ តែន គច្ឆាហ៍តិ, បច្ឆិមោ វា បុរិសោ បុរិមំ បុរិសំ អាណាបេតិ យេន តំ គច្ឆិស្សសិ, អហម្បិ តែន គច្ឆិស្សាមីតិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, ទ្វារត្តា គច្ឆន្តី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទ្វារត្តា យត្ថ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ, ន ចក្កវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, តូម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហ៍តិ, នាបិ មនោវិញ្ញាណំ ចក្កវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ យត្ថ តំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមីតិ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, ទ្វារត្តា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“កថំ, ភន្តេ នាគសេន, ចិណ្ឌត្តា យត្ថ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ? ឱបម្ពំ ករោហី”តិ។ “តំ កី មញ្ញសិ, មហារាជ, បឋមំ ឯកំ សកដំ គច្ឆេយ្យ, អថ ទុតិយំ សកដំ កតមេន គច្ឆេយ្យ”តិ? “យេន, ភន្តេ, បុរិមំ សកដំ គតំ, តម្បិ តែន គច្ឆេយ្យ”តិ។

“កី នុ ខោ, មហារាជ, បុរិមំ សកដំ បច្ឆិមំ សកដំ អាណាបេតិ យេនាហំ គច្ឆាមិ, តូម្បិ តែន គច្ឆាហ៍តិ, បច្ឆិមំ វា សកដំ បុរិមំ សកដំ អាណាបេតិ យេន តំ គច្ឆិស្សសិ, អហម្បិ តែន គច្ឆិស្សាមី”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, ចិណ្ឌត្តា គច្ឆន្តី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចិណ្ឌត្តា យត្ថ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ, ន ចក្កវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, តូម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហ៍តិ, នាបិ មនោវិញ្ញាណំ ចក្កវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ យត្ថ តំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមីតិ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, ចិណ្ឌត្តា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ។

“កថំ, ភន្តេ នាគសេន, សមុទាចរិតត្តា យត្ថ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ? ឱបម្ពំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, មុទ្ធាគណនាសង្ឃាលេខាសិប្បដ្ឋានេសុ អាទិកម្មិកស្ស ទន្ធយនា ភវតិ, អថាបរេន សមយេន និសម្មកិរិយាយ សមុទាចរិតត្តា អទន្ធយនា ភវតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,

សមុទាចរិតត្តា យត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតិ, ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថាហំ ឧប្បជ្ជាមិ, ភូម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជាហី’តិ, នាបិ មនោវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ អាណាបេតិ ‘យត្ថ ភ្នំ ឧប្បជ្ជិស្សសិ, អហម្បិ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សាមី’តិ, អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, សមុទាចរិតត្តា ឧប្បជ្ជន្តី’តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យត្ថ សោតវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី’តិ...បេ.... យត្ថ ឃានវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ...បេ.... យត្ថ ជីវាវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ...បេ.... យត្ថ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី’តិ? “អាម, មហារាជ, យត្ថ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មនោវិញ្ញាណម្បិ ឧប្បជ្ជតី’តិ។

“កី នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, បឋមំ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា មនោវិញ្ញាណំ, ឧទាហុ មនោវិញ្ញាណំ បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា កាយវិញ្ញាណា’ន្តិ? “កាយវិញ្ញាណំ, មហារាជ, បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា មនោវិញ្ញាណា’ន្តិ។

“កី នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន,...បេ.... អនាលាបោ តេសំ អញ្ញមញ្ញេហិ, សមុទាចរិតត្តា ឧប្បជ្ជន្តី’តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា’តិ។

ចក្ខុវិញ្ញាណាទិបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. ផស្សលក្ខណបញ្ចោ

៨. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យត្ថ មនោវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, ផស្សេហិ វេទនាបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតី’តិ? “អាម, មហារាជ, យត្ថ មនោវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, ផស្សេហិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, វេទនាបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, សញ្ញាបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, ចេតនាបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, វិតក្កេហិ តត្ថ

ឧប្បជ្ជតិ, វិចារោបិ តត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, សព្វេបិ ផស្សប្បមុខា ធម្មា តត្ថ ឧប្បជ្ជន្តី” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កំលក្ខណោ ផស្សោ” តិ? “ផសនលក្ខណោ, មហារាជ, ផស្សោ” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, ទ្វេ មេណ្ឌោ យុជ្ឈយ្យំ, តេសុ យថា ឯកោ មេណ្ឌោ, ឯវំ ចក្ខុ ទដ្ឋព្ពំ យថា ទុតិយោ មេណ្ឌោ, ឯវំ រូបំ ទដ្ឋព្ពំ យថា តេសំ សន្និបាតោ, ឯវំ ផស្សោ ទដ្ឋព្ពោ” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, ទ្វេ បាណី វជ្ឈយ្យំ, តេសុ យថា ឯកោ បាណិ, ឯវំ ចក្ខុ ទដ្ឋព្ពំ យថា ទុតិយោ បាណិ, ឯវំ រូបំ ទដ្ឋព្ពំ យថា តេសំ សន្និបាតោ, ឯវំ ផស្សោ ទដ្ឋព្ពោ” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, ទ្វេ សម្មា វជ្ឈយ្យំ, តេសុ យថា ឯកោ សម្មោ, ឯវំ ចក្ខុ ទដ្ឋព្ពំ យថា ទុតិយោ សម្មោ, ឯវំ រូបំ ទដ្ឋព្ពំ យថា តេសំ សន្និបាតោ, ឯវំ ផស្សោ ទដ្ឋព្ពោ” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ផស្សលក្ខណបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. វេទនាលក្ខណបញ្ចោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, កំលក្ខណោ វេទនា” តិ? “វេទយិតលក្ខណោ, មហារាជ, វេទនា អនុកវេនលក្ខណោ ចា” តិ។

“ឱបម្ចំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវំ បុរិសោ រញ្ជោ អធិការំ កវេយ្យ, តស្ស រាជា តុដ្ឋោ អធិការំ ទេយ្យ, សោ តេន អធិការេន បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមដ្ឋិតោ បរិចវេយ្យ, តស្ស ឯវមស្ស ‘មយា ខោ បុព្វេ រញ្ជោ អធិការោ កតោ, តស្ស មេ រាជា តុដ្ឋោ អធិការំ អទាសិ, ស្វាហំ តតោនិទានំ ឥមំ ឯវរូបំ វេទនំ វេទយាមី” តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិទេវំ បុរិសោ កុសលំ កម្ចំ កត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតី សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជេយ្យ, សោ ច តត្ថ ទិព្វេហិ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សមប្បិតោ សមដ្ឋិតោ បរិចវេយ្យ, តស្ស ឯវមស្ស ‘ស្វាហំ ខោ បុព្វេ កុសលំ កម្ចំ អកាសី, សោហំ តតោនិទានំ ឥមំ ឯវរូបំ វេទនំ វេទយាមី” តិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, វេទយិតលក្ខណា វេទនា អនុភវនលក្ខណា ចា” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

វេទនាលក្ខណបញ្ចេន វេទនា

១០. សញ្ញាលក្ខណបញ្ចេន

១០. “ភន្តេ នាគសេន, កីលក្ខណា សញ្ញា” តិ? “សញ្ញាននលក្ខណា, មហារាជ, សញ្ញា។ កី សញ្ញានាតិ? នីលម្បិ សញ្ញានាតិ, បីតម្បិ សញ្ញានាតិ, លោហិតម្បិ សញ្ញានាតិ, ឱទាតម្បិ សញ្ញានាតិ, មញ្ជិដ្ឋម្បិ [មញ្ជេដ្ឋម្បិ (សី. បី.)] សញ្ញានាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សញ្ញាននលក្ខណា សញ្ញា” តិ។

“ឱបម្ចំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, រញ្ជោ កណ្តាគារិកោ កណ្តាគារំ បរិសិទ្ធា នីលបីតលោហិតោទាតមញ្ជិដ្ឋានិ [មញ្ជេដ្ឋានិ (សី. បី.)] រាជគោគានិ រូបានិ បស្សិត្វា សញ្ញានាតិ។ ឯវំ ខោ, មហារាជ, សញ្ញាននលក្ខណា សញ្ញា” តិ។

“កល្យាណ, កន្លែងនាគសេនា” តិ។

សញ្ញាលក្ខណបញ្ជាក់ ទសមោ។

១១. ចេតនាលក្ខណបញ្ជាក់

១១. “កន្លែងនាគសេនា, កំលក្ខណ ចេតនា” តិ? “ចេតនាធិតលក្ខណ, មហារាជ, ចេតនា អភិសង្ខារលក្ខណ ចា” តិ។

“ឱបម្ភ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ វិសំ អភិសង្ខារិក្ខា អត្តនា ច បិវេយ្យ, បរេ ច បាយេយ្យ, សោ អត្តនាបិ ទុក្ខតោ ភវេយ្យ, បរេបិ ទុក្ខតា ភវេយ្យំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥនេកច្ចោ បុគ្គលោ អកុសលំ កម្មំ ចេតនាយ ចេតនិក្ខា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុក្ខតំ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជេយ្យ។ យេបិ តស្ស អនុសិក្ខន្តិ, តេបិ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា អបាយំ ទុក្ខតំ វិនិបាតំ និរយំ ឧបបជ្ជន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ សប្បិនវនីតតេលមធុផាណិតំ ឯកជ្ឈំ អភិសង្ខារិក្ខា អត្តនា ច បិវេយ្យ, បរេ ច បាយេយ្យ, សោ អត្តនា សុខិតោ ភវេយ្យ, បរេបិ សុខិតា ភវេយ្យំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥនេកច្ចោ បុគ្គលោ កុសលំ កម្មំ ចេតនាយ ចេតនិក្ខា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតំ សង្កំ លោកំ ឧបបជ្ជតិ។ យេបិ តស្ស អនុសិក្ខន្តិ, តេបិ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតំ សង្កំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តិ។ ឯវ ខោ, មហារាជ, ចេតនាធិតលក្ខណ ចេតនា អភិសង្ខារលក្ខណ ចា” តិ។

“កល្យាណ, កន្លែងនាគសេនា” តិ។

ចេតនាលក្ខណបញ្ជាក់ ឯកាទសមោ។

១២. វិញ្ញាណលក្ខណបញ្ចេ

១២. “ភន្តេ នាគសេន, កីលក្ខណំ វិញ្ញាណ”ន្តិ? “វិជាននលក្ខណំ, មហារាជ, វិញ្ញាណ”ន្តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, នគរគុត្តិកោ មជ្ឈេ នគរសិដ្ឋាជកេ និសិន្នោ បស្សេយ្យ បុរតិមទិសតោ បុរិសំ អាគច្ឆន្តំ, បស្សេយ្យ ទត្តិណទិសតោ បុរិសំ អាគច្ឆន្តំ, បស្សេយ្យ បច្ឆិមទិសតោ បុរិសំ អាគច្ឆន្តំ, បស្សេយ្យ ឧត្តរទិសតោ បុរិសំ អាគច្ឆន្តំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យញ្ច បុរិសោ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ យញ្ច សោតេន សទ្ធំ សុណាតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ យញ្ច ឃានេន គន្ធនំ ឃាយតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ យញ្ច ជ្ឈង្គយ រសំ សាយតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ យញ្ច កាយេន ផោដ្ឋព្វំ ផុសតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ, យញ្ច មនសា ធម្មំ វិជានាតិ, តំ វិញ្ញាណេន វិជានាតិ។ ឯវ ខោ, មហារាជ, វិជាននលក្ខណំ វិញ្ញាណ”ន្តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

វិញ្ញាណលក្ខណបញ្ចេ ទ្វាទសមោ។

១៣. វិតក្កលក្ខណបញ្ចេ

១៣. “ភន្តេ នាគសេន, កីលក្ខណោ វិតក្កោ”តិ? “អប្បនាលក្ខណោ មហារាជ, វិតក្កោ”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, វុឌ្ឍកី សុបរិកម្មកតំ ទារុំ សន្និស្សី អប្បេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អប្បនាលក្ខណោ វិតក្កោ”តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

វិតក្កលក្ខណបញ្ចោ តេរសមោ។

១២. វិចារលក្ខណបញ្ចោ

១២. “កន្តេ នាគសេន, ក៏លក្ខណោ វិចារោ” តិ។ “អនុមជ្ជនលក្ខណោ, មហារាជ, វិចារោ” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កំសថាលំ អាគោដិតំ បច្ឆា អនុវត្តិ អនុសន្ធិហតិ [អនុសទ្ធាយតិ (ក.)], យថា, មហារាជ, អាគោដនា, ឯវំ វិតក្កោ ទដ្ឋញ្ចោ។ យថា អនុវរនា [អនុមជ្ជនា (ក.)], ឯវំ វិចារោ ទដ្ឋញ្ចោ” តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

វិចារលក្ខណបញ្ចោ ចុទ្ធសមោ។

វិចារវគ្គោ តតិយោ។

ឥមស្មី វគ្គោ ចុទ្ធស បញ្ចោ។

៤. និព្ពានវគ្គោ

១. ផស្ស្យទិវិនិព្វជនបញ្ចោ

១. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, សក្កា ឥមេសំ ធម្មានំ ឯកតោការគតានំ វិនិព្វជិត្វា វិនិព្វជិត្វា នានាករណំ បញ្ញាបេត្តំ អយំ ផស្ស្យា, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា,

ឥទ្ធំ វិញ្ញាណំ, អយំ វិតក្កោ, អយំ វិចារោតិ”? “ន សក្កា, មហារាជ, ឥមេសំ ធម្មានំ
ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្វជិត្វា វិនិព្វជិត្វា នានាករណំ បញ្ញាបេតុំ អយំ ផស្ស្យា, អយំ វេទនា,
អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទ្ធំ វិញ្ញាណំ, អយំ វិតក្កោ, អយំ វិចារោតិ” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, រញ្ជោ សូទោ អរសំ វា រសំ វា [យូសំ វា រសំ វា
(សី. ស្យា. បី.)] កវេយ្យ, សោ តត្ថ ទទិម្បិ បក្ខិបេយ្យ, លោណម្បិ បក្ខិបេយ្យ, សិដ្ឋិវេរម្បិ
បក្ខិបេយ្យ, ជីរកម្បិ បក្ខិបេយ្យ, មរិចម្បិ បក្ខិបេយ្យ, អញ្ញានិបិ បកាភានិ បក្ខិបេយ្យ, តមេនំ
រាជា ឯវំ វេទេយ្យ, ‘ទទិស្ស មេ រសំ អាហរ, លោណស្ស មេ រសំ អាហរ, សិដ្ឋិវេរស្ស មេ រសំ
អាហរ, ជីរកស្ស មេ រសំ អាហរ, មរិចស្ស មេ រសំ អាហរ, សព្ពេសំ មេ បក្ខិត្តានំ រសំ
អាហរា’ តិ។ សក្កា នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ រសានំ ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្វជិត្វា វិនិព្វជិត្វា
រសំ អាហរិតុំ អម្ពិលត្ថំ វា លវណត្ថំ វា តិត្តកត្ថំ វា កដុកត្ថំ វា កសាយត្ថំ វា មជុវត្ថំ វា” តិ។ “ន
ហិ, ភន្តេ, សក្កា តេសំ រសានំ ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្វជិត្វា វិនិព្វជិត្វា រសំ អាហរិតុំ អម្ពិលត្ថំ
វា លវណត្ថំ វា តិត្តកត្ថំ វា កដុកត្ថំ វា កសាយត្ថំ វា មជុវត្ថំ វា, អបិ ច ខោ បន សកេន
សកេន លក្ខណេន ឧបដ្ឋហន្តី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន សក្កា ឥមេសំ ធម្មានំ
ឯកតោភាវគតានំ វិនិព្វជិត្វា វិនិព្វជិត្វា នានាករណំ បញ្ញាបេតុំ អយំ ផស្ស្យា, អយំ វេទនា,
អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទ្ធំ វិញ្ញាណំ, អយំ វិតក្កោ, អយំ វិចារោតិ, អបិ ច ខោ បន
សកេន សកេន លក្ខណេន ឧបដ្ឋហន្តី” តិ។

“កល្យាសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ផស្ស្យាទិវិនិព្វជនបញ្ចោ បឋមោ។

២. នាគសេនបញ្ចោ

២. ថេរោ អាហ “លោណំ, មហារាជ, ចក្ខុវិញ្ញេយ្យ” តិ។ “អាម, ភន្តេ,

ចក្ខុវិញ្ញ័យ”ន្តិ។ “សុដ្ឋ ខេ, មហារាជ, ជានាហិ”តិ។ “កី បន, ភន្តេ, ជ្ឈិវិញ្ញ័យ”ន្តិ?
“អាម, មហារាជ, ជ្ឈិវិញ្ញ័យ”ន្តិ។ “កី បន, ភន្តេ, សព្វំ លោណំ ជ្ឈិវិញ្ញ័យ វិជានតី”តិ?
“អាម, មហារាជ, សព្វំ លោណំ ជ្ឈិវិញ្ញ័យ វិជានតី”។

“យទិ, ភន្តេ, សព្វំ លោណំ ជ្ឈិវិញ្ញ័យ វិជានតិ, កិស្ស បន តំ សកដេហិ
ពលីពទ្ធា[ពលីពទ្ធា (សី. បី.)] អាហរន្តិ, ននុ លោណមេវ អាហរិតព្ព”ន្តិ? “ន សក្កា,
មហារាជ, លោណមេវ អាហរិតុំ ឯកតោភាវគតា ឯតេ ធម្មា តោចរនានគ្គគតា លោណំ
គុកាវោ ចាតិ។ សក្កា បន, មហារាជ, លោណំ តុលាយ តុលយិតុ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ,
សក្កា”តិ។ “ន សក្កា, មហារាជ, លោណំ តុលាយ តុលយិតុំ, គុកាវោ តុលាយ
តុលយិតី”តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

នាគសេនបញ្ចេ ទុតិយោ។

៣. បញ្ចាយតនកម្មនិព្ពត្តបញ្ចេ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យានិមានិ បញ្ចាយតនានិ, កី នុ តានិ នានាកម្មេហិ
និព្ពត្តានិ, ឧទាហ ឯកេន កម្មេនា”តិ? “នានាកម្មេហិ, មហារាជ, និព្ពត្តានិ, ន ឯកេន
កម្មេនា”តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហិ”តិ។ “តំ កី មញ្ញសិ, មហារាជ, ឯកស្មី ខេត្តេ នានាពីជានិ វប្បយ្យំ,
តេសំ នានាពីជានំ នានាផលានិ និព្ពត្តេយ្យ”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, និព្ពត្តេយ្យ”ន្តិ។ “ឯវមេវ
ខេ, មហារាជ, យានិ យានិ បញ្ចាយតនានិ, តានិ តានិ នានាកម្មេហិ និព្ពត្តានិ, ន ឯកេន
កម្មេនា”តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

បញ្ចាយតនកម្មនិព្ពត្តបញ្ចោ តតិយោ។

៤. កម្មនានាករណបញ្ចោ

៤. រាជ អាហ “កន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន មនុស្សា ន សង្គេ សមកា, អញ្ចេ អប្បាយុកា, អញ្ចេ ទីយាយុកា, អញ្ចេ ពហ្វាពាធា អញ្ចេ អប្បាពាធា, អញ្ចេ ទុព្ពណ្ណា, អញ្ចេ វណ្ណវន្តោ, អញ្ចេ អប្បេសក្ខា, អញ្ចេ មហេសក្ខា, អញ្ចេ អប្បកោតា, អញ្ចេ មហាកោតា, អញ្ចេ នីចកុលីនា, អញ្ចេ មហាកុលីនា, អញ្ចេ ទុប្បញ្ញា, អញ្ចេ បញ្ញវន្តោ” តិ។

ថេរោ អាហ “កិស្ស បន, មហារាជ, វុត្តា ន សង្គេ សមកា, អញ្ចេ អម្ពិលា, អញ្ចេ លវណា, អញ្ចេ តិត្តកា, អញ្ចេ កដុកា, អញ្ចេ កសាវា, អញ្ចេ មជ្ជរា” តិ។ “មញ្ញាមិ, កន្តេ, ពីជានំ នានាករណេនា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មានំ នានាករណេន មនុស្សា ន សង្គេ សមកា, អញ្ចេ អប្បាយុកា, អញ្ចេ ទីយាយុកា, អញ្ចេ ពហ្វាពាធា, អញ្ចេ អប្បាពាធា, អញ្ចេ ទុព្ពណ្ណា, អញ្ចេ វណ្ណវន្តោ, អញ្ចេ អប្បេសក្ខា, អញ្ចេ មហេសក្ខា, អញ្ចេ អប្បកោតា, អញ្ចេ មហាកោតា, អញ្ចេ នីចកុលីនា, អញ្ចេ មហាកុលីនា, អញ្ចេ ទុប្បញ្ញា, អញ្ចេ បញ្ញវន្តោ។ ភាសិតម្យេតំ មហារាជ ភគវតា – ‘កម្មស្សកា, មាណវ, សត្តា កម្មទាយាទា កម្មយោនី កម្មពន្ធុ កម្មប្បជីសវណា, កម្មំ សត្តេ វិភជតិ យទិទំ ហីនប្បណីតតាយា’” តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

កម្មនានាករណបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. វាយាមករណបញ្ចោ

៥. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, តុម្កេ កណ្តាថ ‘កិន្តិ ឥមំ ទុក្ខំ និរុជ្ឈយ្យ, អញ្ញញ្ច ទុក្ខំ
នុប្បជ្ឈយ្យាតិ ។ ឯតទត្ថា, មហារាជ, អម្ពកំ បព្ពជ្ជា” តិ។ “កំ បដិកច្ឆេវ វាយមិតេន, ននុ
សម្បត្តេ កាលេ វាយមិត្ត” តិ? ថេរោ អាហ “សម្បត្តេ កាលេ, មហារាជ, វាយាមោ
អកិច្ចករោ កវតិ, បដិកច្ឆេវ វាយាមោ កិច្ចករោ កវតី” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ភ្នំ បិបាសិតោ ភវយ្យាសិ, តទា
ភ្នំ ឧទបាទំ ខណ្ឌបេយ្យាសិ, តឡាកំ ខណ្ឌបេយ្យាសិ ‘បាទីយំ បិវិស្សាមីតិ? “ន ហិ,
កន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បត្តេ កាលេ វាយាមោ អកិច្ចករោ កវតិ, បដិកច្ឆេវ
វាយាមោ កិច្ចករោ កវតី” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ភ្នំ ពុក្ខត្ថិតោ ភវយ្យាសិ,
តទា ភ្នំ ខេត្តំ កសាបេយ្យាសិ, សាលី រោបាបេយ្យាសិ, ធួញ្ញំ អតិហរាបេយ្យាសិ ‘កត្តំ
កុញ្ញិស្សាមីតិ? “ន ហិ, កន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បត្តេ កាលេ វាយាមោ
អកិច្ចករោ កវតិ, បដិកច្ឆេវ វាយាមោ កិច្ចករោ កវតី” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា តេ សង្គ្គាមោ
បច្ចុប្បត្តិតោ ភវយ្យ, តទា ភ្នំ បរិខំ ខណ្ឌបេយ្យាសិ, បាការំ កាវាបេយ្យាសិ, គោបុរំ
កាវាបេយ្យាសិ, អដ្ឋាលកំ កាវាបេយ្យាសិ, ធួញ្ញំ អតិហរាបេយ្យាសិ, តទា ភ្នំ ហត្ថិស្មី
សិក្ខេយ្យាសិ, អស្សស្មី សិក្ខេយ្យាសិ, រថស្មី សិក្ខេយ្យាសិ, ធនុស្មី សិក្ខេយ្យាសិ, ថវុស្មី
សិក្ខេយ្យាសី” តិ? “ន ហិ, កន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បត្តេ កាលេ វាយាមោ
អកិច្ចករោ កវតិ, បដិកច្ឆេវ វាយាមោ កិច្ចករោ កវតិ។ ភាសិតម្យេតំ មហារាជ កគវតា –

“បដិកច្ឆេវ តំ កយិរា, យំ ជញ្ញា ហិតមគ្គនោ;

ន សាកដិកចិន្តាយ, មន្តា ជីរោ បរក្កមេ។

“យថា សាកដិកោ មជ្ឈំ [នាម (សី. បី. ក.) សំ. និ. ១.១០៣], សមំ ហិត្វា
មហាបថំ;

វិសមំ មគ្គមារុយ្ហ, អក្ខច្ឆិន្ទោវ ឈាយតិ។

“ឯវំ ធម្មា អបក្កម្ម, អធម្មមនុវត្តិយ;

មន្ទោ មច្ច មុខំ បត្តោ, អក្ខច្ឆិន្ទោវ ឈាយតី” តិ [សោចតីតិ (សព្ពត្ថំ)]។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

វាយាមករណបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. នេរយិកគ្គិឧណ្ណការបញ្ចោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ពេ ភណថ ‘បាកតិកអគ្គិតោ នេរយិកោ អគ្គិ
មហាភិតាបតរោ ហោតិ, ខុទ្ទកោបិ បាសាណោ បាកតិកេ អគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តោ ទិវសម្បិ
បច្ចមានោ [ធម្មមានោ (សី. បី.)] ន វិលយំ គច្ឆតិ, ក្នុងគារមត្តោបិ បាសាណោ
នេរយិកគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តោ ខណេន វិលយំ គច្ឆតីតិ, ឯតំ វចនំ ន សទ្ធហាមិ, ឯវញ្ច បន វទេថ
‘យេ ច តត្ថ ឧប្បន្នា សត្តា, តេ អនេកានិបិ វស្សសហស្សានិ និរយេ បច្ចមានា ន វិលយំ
គច្ឆន្តីតិ, តម្បិ វចនំ ន សទ្ធហាមី’ តិ។

ថេរោ អាហ “តំ កី មញ្ញសិ, មហារាជ, យា តា សន្តិ មករិនិយោបិ សុសុមារិនិយោបិ
កច្ចបិនិយោបិ មោរិនិយោបិ កបោតិនិយោបិ, កីនុ តា កក្ខទ្យានិ បាសាណានិ សក្ខរាយោ ច
ខាទន្តី” តិ? “អាម, ភន្តេ, ខាទន្តី” តិ។ “កី បន តានិ តាសំ កុច្ឆិយំ កោដ្ឋព្ពន្ធរតតានិ វិលយំ
គច្ឆន្តី” តិ? “អាម, ភន្តេ, វិលយំ គច្ឆន្តី” តិ។ “យោ បន តាសំ កុច្ឆិយំ គព្ពោ, សោបិ វិលយំ
គច្ឆតី” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “កេន ការណេនា” តិ? “មញ្ញាមិ, ភន្តេ, កម្មាជិកតេន ន

វិលយំ គួរត្រូវតិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មាធិកតេន នេរយិកា សត្តា អនេកានិបិ
វស្សសហស្សានិ និរយេ បច្ចុមាទា ន វិលយំ គួរត្រូវ កាសិកម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា –
សោ ន តាវ កាលំ ករោតិ, យាវ ន តំ បាបកម្មំ ព្យន្តីហោតី” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យា តា សន្តិ សីហិនិយោបិ
ព្យគ្យិនិយោបិ ទីបិនិយោបិ កុក្កិនិយោបិ, កំនុ តា កក្ខណ្ឌានិ អដ្ឋកានិ មំសានិ ខាទន្តីតិ?
“អាម, ភន្តេ, ខាទន្តី” តិ។ “កំ បន តានិ តាសំ កុច្ឆិយំ កោដ្ឋព្ពន្ធរគតានិ វិលយំ គួរត្រូវ” តិ?
“អាម, ភន្តេ, វិលយំ គួរត្រូវ” តិ។ “យោ បន តាសំ កុច្ឆិយំ គព្ពោ, សោបិ វិលយំ គួរត្រូវ” តិ?
“ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “កេន ការណេនា” តិ? “មញ្ញាមិ, ភន្តេ, កម្មាធិកតេន ន វិលយំ
គួរត្រូវ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មាធិកតេន នេរយិកា សត្តា អនេកានិបិ
វស្សសហស្សានិ និរយេ បច្ចុមាទា ន វិលយំ គួរត្រូវ” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យា តា សន្តិ
យោនកសុខុមាលិនិយោបិ ខត្តិយសុខុមាលិនិយោបិ ព្រាហ្មណសុខុមាលិនិយោបិ
គបាបតិសុខុមាលិនិយោបិ, កំនុ តា កក្ខណ្ឌានិ ខដ្ឋកានិ មំសានិ ខាទន្តី” តិ? “អាម, ភន្តេ,
ខាទន្តី” តិ។ “កំ បន តានិ តាសំ កុច្ឆិយំ កោដ្ឋព្ពន្ធរគតានិ វិលយំ គួរត្រូវ” តិ? “អាម, ភន្តេ,
វិលយំ គួរត្រូវ” តិ។ “យោ បន តាសំ កុច្ឆិយំ គព្ពោ សោបិ វិលយំ គួរត្រូវ” តិ? “ន ហិ
ភន្តេ” តិ។ “កេន ការណេនា” តិ។ “មញ្ញាមិ, ភន្តេ, កម្មាធិកតេន ន វិលយំ គួរត្រូវ” តិ។
“ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មាធិកតេន នេរយិកា សត្តា អនេកានិបិ វស្សសហស្សានិ និរយេ
បច្ចុមាទា ន វិលយំ គួរត្រូវ កាសិកម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា – “សោ ន តាវ កាលំ ករោតិ,
យាវ ន តំ បាបកម្មំ ព្យន្តីហោតី” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

នេរយិកត្តិឧណ្ណកាវបញ្ចោ ៤ដ្ឋោ។

៧. បថវិសន្ធារកបញ្ចោ

៧. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, តុម្កេ កណ៌ថ ‘អយំ មហា បថវី ឧទកេ បតិជ្ជិតា, ឧទកំ វាតេ បតិជ្ជិតំ, វាតោ អាកាសេ បតិជ្ជិតោ’តិ, ឯតម្បិ វចនំ ន សទ្ធហាមី”តិ។ ថេរោ ធម្មករកេន [ធម្មករណេន (ក.)] ឧទកំ គហេត្វា រាជានំ មិលិន្ទំ សញ្ញាបេសិ “យថា, មហារាជ, ឥមំ ឧទកំ វាតេន អាធារិតំ, ឯវំ តម្បិ ឧទកំ វាតេន អាធារិតា”ន្តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

បថវិសន្ធារកបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. និរោធនិព្ពានបញ្ចោ

៨. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, និរោធន និព្ពាន”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, និរោធន និព្ពាន”ន្តិ។ “កថំ, កន្តេ, នាគសេន, និរោធន និព្ពាន”ន្តិ? “សព្ពេ ពាលបុប្ផជ្ជនា ខោ, មហារាជ, អជ្ឈត្តិកពាហិវេ អាយតនេ អភិនន្ទតិ អភិវទតិ អជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ, តេ តេន សោតេន វុយ្ហន្តិ, ន បរិមុច្ចន្តិ ជាតិយា ជរាយ មរណេន សោកេន បរិទេវេន ទុក្ខេហិ ទោមនស្សេហិ ឧបាយាសេហិ ន បរិមុច្ចន្តិ ទុក្ខស្មាតិ វទាមិ។ សុតវា ច ខោ, មហារាជ, អរិយសាវកោ អជ្ឈត្តិកពាហិវេ អាយតនេ នាភិនន្ទតិ នាភិវទតិ នាជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតិ, តស្ស តំ អនភិនន្ទតោ អនភិវទតោ អនជ្ឈោសាយ តិដ្ឋតោ តណ្ហា និវុជ្ឈតិ, តណ្ហានិរោធនា ឧបាទាននិរោធនា, ឧបាទាននិរោធនា កវនិរោធនា, កវនិរោធនា ជាតិនិរោធនា, ជាតិនិរោធនា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា និវុជ្ឈន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស និរោធនោ ហោតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, និរោធន និព្ពាន”ន្តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

និរោធនិព្វានបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. និព្វានលក្ខនបញ្ចោ

៩. រាជា អាហា “ភន្តេ នាគសេន, សព្ទេវ លក្ខន្តិ និព្វាន”ន្តិ? “ន ខោ, មហារាជ, សព្ទេវ លក្ខន្តិ និព្វានំ, អបិ ច ខោ, មហារាជ, យោ សម្មា បដិបន្នោ អភិញ្ញេយ្យេ ធម្មេ អភិជានាតិ, បរិញ្ញេយ្យេ ធម្មេ បរិជានាតិ, បហាតព្កេ ធម្មេ បដហតិ, កាវេតព្កេ ធម្មេ កាវេតិ, សច្ចិកាតព្កេ ធម្មេ សច្ចិកវោតិ, សោ លក្ខតិ និព្វាន”ន្តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

និព្វានលក្ខនបញ្ចោ នវមោ។

១០. និព្វានសុខជាននបញ្ចោ

១០. រាជា អាហា “ភន្តេ នាគសេន, យោ ន លក្ខតិ និព្វានំ, ជានាតិ សោ ‘សុខំ និព្វាន’”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, យោ ន លក្ខតិ និព្វានំ, ជានាតិ សោ ‘សុខំ និព្វាន’”ន្តិ។ “កបំ, ភន្តេ នាគសេន, អលកន្តោ ជានាតិ ‘សុខំ និព្វាន’”ន្តិ? “តំ កី មញ្ញសិ, មហារាជ, យេសំ នច្ចិន្នា ហត្ថបាទា, ជានេយ្យំ តេ, មហារាជ, ‘ទុក្ខំ ហត្ថបាទច្នេទន’”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យ”ន្តិ។ “កបំ ជានេយ្យ”ន្តិ? “អញ្ញេសំ, ភន្តេ, ធិន្ទហត្ថបាទានំ បរិទេវិតសទ្ធិ សុត្វា ជានន្តិ ‘ទុក្ខំ ហត្ថបាទច្នេទន’”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេសំ ទិដ្ឋំ និព្វានំ, តេសំ សទ្ធិ សុត្វា ជានាតិ ‘សុខំ និព្វាន’”ន្តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

និព្វានសុខជាននបញ្ចោ ទសមោ។

និព្វានវគ្គោ ចតុត្ថោ។

ឥមស្មី វគ្គេ ទស បញ្ចោ។

៥. ពុទ្ធវគ្គោ

១. ពុទ្ធស្ស អត្ថិនត្ថិការបញ្ចោ

១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ តយា ទិដ្ឋោ” តិ? “ន ហិ, មហារាជា” តិ។
“អថ តេ អាចរិយេហិ ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ” តិ? “ន ហិ, មហារាជា” តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ
នាគសេន, នត្ថិ ពុទ្ធោ” តិ។ “កី បន, មហារាជ, ហិមវតិ ឧហា នទី តយា ទិដ្ឋោ” តិ? “ន ហិ,
ភន្តេ” តិ។ “អថ តេ បិតវា ឧហា នទី ទិដ្ឋោ” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ,
នត្ថិ ឧហា នទី” តិ។ “អត្ថិ, ភន្តេ, កិញ្ចាបិ មយា ឧហា នទី ន ទិដ្ឋា, បិតវាបិ មេ ឧហា នទី ន
ទិដ្ឋា, អបិ ច អត្ថិ ឧហា នទី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កិញ្ចាបិ មយា ភគវា ន ទិដ្ឋោ,
អាចរិយេហិបិ មេ ភគវា ន ទិដ្ឋោ, អបិ ច អត្ថិ ភគវា” តិ។

“កល្យាណ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ពុទ្ធស្ស អត្ថិនត្ថិការបញ្ចោ បឋមោ។

២. ពុទ្ធស្ស អនុត្តរការបញ្ចោ

២. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ អនុត្តរោ” តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា
អនុត្តរោ” តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, អទិដ្ឋបុព្វំ ជានាសិ ពុទ្ធោ អនុត្តរោ” តិ? “តំ កី
មញ្ញាសិ, មហារាជ, យេហិ អទិដ្ឋបុព្វោ មហាសមុទ្រោ, ជានេយ្យំ តេ, មហារាជ, មហាន្តោ ខោ
មហាសមុទ្រោ គម្ពីរោ អប្បមេយេវា ទុប្បរិយោគាហោ, យត្ថិមា បញ្ច មហានទិយោ សតតំ

សមិតំ អប្បេន្ទិ, សេយ្យចិទំ, គង្គា យមុនា អចិវតី សរក្ខ មហី, នេវ តស្ស ឧនត្ថំ វា បូរត្ថំ វា បញ្ញាយតី”តិ ? “អាម, ភន្តេ, ជានេយ្យ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សាវកេ មហាន្តេ បរិនិព្កតេ បស្សិត្វា ជានាមិ ‘ភគវា អនុត្តរោ’”តិ។

“កណ្ឌោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ពុទ្ធស្ស អនុត្តរការបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. ពុទ្ធស្ស អនុត្តរការជាននបញ្ចោ

៣. រាជា អាហា “ភន្តេ នាគសេន, សក្កា ជានិត្តំ ‘ពុទ្ធា អនុត្តរោ’”តិ? “អាម, មហារាជ, សក្កា ជានិត្តំ ‘ភគវា អនុត្តរោ’”តិ។ “កបំ, ភន្តេ នាគសេន, សក្កា ជានិត្តំ ‘ពុទ្ធា អនុត្តរោ’”តិ។ “ភូតបុព្ពំ, មហារាជ, តិស្សត្ថេរោ នាម លេខាចរិយោ អហោសិ, ពហូនិ វស្សានិ អព្ពតីតានិ កាលផ្គុតស្ស កបំ សោ ញាយតី”តិ។ “លេខេន ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ធម្មំ បស្សតិ, សោ ភគវន្តំ បស្សតិ, ធម្មោ ហិ, មហារាជ, ភគវតា ទេសិតោ”តិ។

“កណ្ឌោសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ពុទ្ធស្ស អនុត្តរការជាននបញ្ចោ តតិយោ។

៤. ធម្មទិដ្ឋបញ្ចោ

៤. រាជា អាហា “ភន្តេ នាគសេន, ធម្មោ តយា ទិដ្ឋោ”តិ។ “ពុទ្ធនេត្តិយា ខោ, មហារាជ, ពុទ្ធបញ្ញត្តិយា យាវជីវំ សាវកេហិ វត្តិតព្ព”ន្តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ធម្មទិដ្ឋបញ្ញោ ចតុត្ថោ។

៥. អសង្កមនបដិសន្ធិហានបញ្ញោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ធិហាន ចា” តិ។ “អាម, មហារាជ, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ធិហាន ចា” តិ។ “កថំ, ភន្តេ នាគសេន, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ធិហាន ច, ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវំ បុរិសោ បទីបតោ បទីបំ បទីបេយ្យ, កំនុ ខោ សោ, មហារាជ, បទីបេយ្យ បទីបម្ពា សង្កន្តោ” តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ធិហាន ចា” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “អភិជានាសិ នុ, ភំ មហារាជ, ទហរកោ សន្តោ សិលោកាចរិយស្ស សន្តិកេ កិញ្ចិ សិលោកំ គហិត” តិ។ “អាម, ភន្តេ” តិ។ “កំនុ ខោ, មហារាជ, សោ សិលោកោ អាចរិយម្ពា សង្កន្តោ” តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន ច សង្កមតិ បដិសន្ធិហាន ចា” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

អសង្កមនបដិសន្ធិហានបញ្ញោ បញ្ចមោ។

៦. វេទគូបញ្ញោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, វេទគូ ឧបលព្ពតី” តិ។ ថេរោ អាហ “បរមត្ថេន ខោ, មហារាជ, វេទគូ ឧបលព្ពតី” តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

វេទគូបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. អញ្ញកាយសង្កមនបញ្ចោ

៧. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កោចិ សត្តោ យោ ឥមម្ហា កាយា អញ្ញំ កាយំ សង្កមតី” តិ។ “ន ហិ, មហារាជ” តិ។ “យទិ, កន្តេ នាគសេន, ឥមម្ហា កាយា អញ្ញំ កាយំ សង្កមន្តោ នត្ថិ, ននុ មុត្តោ កវិស្សតិ បាបកេហិ កម្មេហី” តិ។ “អាម, មហារាជ, យទិ ន បដិសន្ធិហេយ្យ, មុត្តោ កវិស្សតិ បាបកេហិ កម្មេហីតិ, យស្មា ច ខោ, មហារាជ, បដិសន្ធិហតិ, តស្មា ន បរិមុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ អញ្ញតរស្ស បុរិសស្ស អម្ពំ អវហរេយ្យ, កំ សោ ទណ្ហប្បត្តោ កវេយ្យា” តិ។ “អាម, កន្តេ, ទណ្ហប្បត្តោ កវេយ្យា” តិ។ “ន ខោ សោ, មហារាជ, តានិ អម្ពានិ អវហរិ, យានិ តេន រោបិតានិ, កស្មា ទណ្ហប្បត្តោ កវេយ្យា” តិ។ “តានិ, កន្តេ, អម្ពានិ និស្សាយ ជាតានិ, តស្មា ទណ្ហប្បត្តោ កវេយ្យា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមិនា នាមរូបេន កម្ពំ ករោតិ សោភនំ វា អសោភនំ វា, តេន កម្មេន អញ្ញំ នាមរូបំ បដិសន្ធិហតិ, តស្មា ន បរិមុត្តោ បាបកេហិ កម្មេហី” តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

អញ្ញកាយសង្កមនបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. កម្មផលអត្ថិការបញ្ចោ

៨. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, ឥមិនា នាមរូបេន កម្ពំ កតំ កុសលំ វា អកុសលំ វា,

កុហំ តានិ កម្មានិ តិដ្ឋន្តី”តិ? “អនុពន្ធឡ្យំ ខោ, មហារាជ, តានិ កម្មានិ ឆាយាវ អនបាយិនី”តិ [អនុបាយិនីតិ (ក.)]។ “សក្កា បន, កន្តេ, តានិ កម្មានិ ទស្សេត្ថំ ‘ឥធិ វា ឥធិ វា តានិ កម្មានិ តិដ្ឋន្តី’”តិ? “ន សក្កា, មហារាជ, តានិ កម្មានិ ទស្សេត្ថំ ‘ឥធិ វា ឥធិ វា តានិ កម្មានិ តិដ្ឋន្តី’”តិ។

“ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យានិមានិ រុក្ខានិ អនិព្ពត្តផលានិ, សក្កា តេសំ ផលានិ ទស្សេត្ថំ ‘ឥធិ វា ឥធិ វា តានិ ផលានិ តិដ្ឋន្តី’”តិ។ “ន ហិ, កន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អញ្ញោច្ឆិន្ទាយ សន្តតិយា ន សក្កា តានិ កម្មានិ ទស្សេត្ថំ ‘ឥធិ វា ឥធិ វា តានិ កម្មានិ តិដ្ឋន្តី’”តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

កម្មផលអត្ថិការបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. ឧប្បជ្ជតិជាននបញ្ចោ

៩. រាជា អាហា “កន្តេ នាគសេន, យោ ឧប្បជ្ជតិ, ជានាតិ សោ ‘ឧប្បជ្ជិស្សាមី’”តិ? “អាម, មហារាជ, យោ ឧប្បជ្ជតិ ជានាតិ សោ ‘ឧប្បជ្ជិស្សាមី’”តិ។ “ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “យថា, មហារាជ, កស្សកោ គហបតិកោ ពីជានិ បថវិយំ និក្ខិបិត្វា សម្មា ទេវេ វស្សន្តេ ជានាតិ ‘ធម្មំ និព្ពត្តិស្សតី’”តិ? “អាម, កន្តេ, ជានេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ឧប្បជ្ជតិ, ជានាតិ សោ ‘ឧប្បជ្ជិស្សាមី’”តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

ឧប្បជ្ជតិជាននបញ្ចោ នវមោ។

១០. ពុទ្ធនិទស្សនបញ្ចោ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ អត្ថី” តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា អត្ថី” តិ។
“សក្កា បន, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ និទស្សេត្ថំ ឥធឯ វា ឥធឯវា” តិ? “បរិនិព្វតោ, មហារាជ,
ភគវា អនុបាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា, ន សក្កា ភគវា និទស្សេត្ថំ ‘ឥធឯ វា ឥធឯ វា’” តិ។

“ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, មហតោ អត្ថិក្ខន្ធស្ស ជលមានស្ស យា
អច្ចិ អត្ថង្គតា, សក្កា សា អច្ចិ ទស្សេត្ថំ ‘ឥធឯ វា ឥធឯ វា’” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, និរុទ្ធា សា អច្ចិ
អប្បញ្ញត្ថិ គតា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា អនុបាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា
បរិនិព្វតោ អត្ថង្គតោ, ន សក្កា ភគវា និទស្សេត្ថំ ‘ឥធឯ វា ឥធឯ វា’ តិ, ធម្មកាយេន បន ខោ,
មហារាជ, សក្កា ភគវា និទស្សេត្ថំ។ ធម្មោ ហិ, មហារាជ, ភគវតោ ទេសិតោ” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ពុទ្ធនិទស្សនបញ្ចោ ទសមោ។

ពុទ្ធវគ្គោ បញ្ចមោ។

ឥមស្មី វគ្គេ ទស បញ្ចោ។

៦. សតិវគ្គោ

១. កាយបិយាយនបញ្ចោ

១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, បិយោ បព្ពជិតានំ កាយោ” តិ? “ន ខោ, មហារាជ,
បិយោ បព្ពជិតានំ កាយោ” តិ។ “អថ ភិស្ស នុ ខោ, ភន្តេ, កេលាយថ មមាយថា” តិ? “កំ

បន តេ, មហារាជ, កថាចិ ករហចិ សង្គ្រាមគតិស្ស កណ្ណប្បហារោ ហោតី” តិ? “អាម, កន្តេ, ហោតី” តិ។ “ក៏នុ ខោ, មហារាជ, សោ វណោ អាលេបេន ច អាណិម្បិយតិ តេលេន ច មក្ខិយតិ សុខុមេន ច ចោឡបដ្ឋេន បលិវេបីយតី” តិ? “អាម, កន្តេ, អាលេបេន ច អាណិម្បិយតិ តេលេន ច មក្ខិយតិ សុខុមេន ច ចោឡបដ្ឋេន បលិវេបីយតី” តិ។ “ក៏នុ ខោ, មហារាជ, បិយោ តេ វណោ, តេន អាលេបេន ច អាណិម្បិយតិ តេលេន ច មក្ខិយតិ សុខុមេន ច ចោឡបដ្ឋេន បលិវេបីយតី” តិ? “ន មេ, កន្តេ, បិយោ វណោ, អបិ ច មំសស្ស រុហនត្ថាយ អាលេបេន ច អាណិម្បិយតិ តេលេន ច មក្ខិយតិ សុខុមេន ច ចោឡបដ្ឋេន បលិវេបីយតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អប្បិយោ បព្ពជិតានំ កាយោ, អថ ច បព្ពជិតា អនជ្ឈេសិតា កាយំ បរិហរន្តិ ព្រហ្មចរិយានុត្តហាយ។ អបិ ច ខោ, មហារាជ, វណ្ណបមោ កាយោ វុត្តោ ភគវតា, តេន បព្ពជិតា វណមិវ កាយំ បរិហរន្តិ អនជ្ឈេសិតា។ កាសិតម្យេតំ មហារាជ ភគវតា –

“អលូចម្មបដិច្ចន្នោ, នវទ្វារោ មហាវណោ;

សមន្តតោ បក្សវតិ, អសុចិបូតិគន្ធិយោ” តិ។

“កណ្ឌេសិ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

កាយបិយាយនបញ្ចោ បឋមោ។

២. សព្ពញ្ញកាវបញ្ចោ

២. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធា សព្ពញ្ញ សព្ពទស្សាវី” តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញ សព្ពទស្សាវី” តិ។ “អថ កិស្ស នុ ខោ, កន្តេ នាគសេន, សាវកានំ អនុបុព្វេន សិក្ខាបទំ បញ្ញបេសី” តិ? “អត្ថិ បន តេ មហារាជ, កោចិ វេជ្ជោ, យោ ឥមិស្សំ បថវិយំ សព្ពភេសជ្ជានិ ជានាតី” តិ? “អាម, កន្តេ, អត្ថី” តិ។ “ក៏នុ ខោ, មហារាជ, សោ វេជ្ជោ

គិលានកំ សម្បត្តិ កាលេ ភេសជ្ជៈ បាយេតិ, ឧទាហ អសម្បត្តិ កាលេ”តិ? “សម្បត្តិ កាលេ, ភន្តេ, គិលានកំ ភេសជ្ជៈ បាយេតិ, នោ អសម្បត្តិ កាលេ”តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញ សព្ពទស្សវី ន អសម្បត្តិ កាលេ សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេតិ, សម្បត្តិ កាលេ សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេតិ យាវជីវំ អនតិក្កមនីយ”ន្តិ។

“កល្យាណ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

សព្ពញ្ញការបញ្ចេ ទុតិយោ។

៣. មហាបុរិសលក្ខណបញ្ចេ

៣. រាជ អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធា ទ្ធត្ថិសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្មាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ញេហិ បរិវេញិតោ សុវណ្ណវណ្ណា កញ្ចនសន្និកត្ថចោ ព្យាមប្បភោ”តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា ទ្ធត្ថិសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្មាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ញេហិ បរិវេញិតោ សុវណ្ណវណ្ណា កញ្ចនសន្និកត្ថចោ ព្យាមប្បភោ”តិ។

“កំ បនស្ស, ភន្តេ, មាតាបិតារេហិ ទ្ធត្ថិសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្មាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ញេហិ បរិវេញិតោ សុវណ្ណវណ្ណា កញ្ចនសន្និកត្ថចោ ព្យាមប្បភោ”តិ? “នោ ចស្ស, មហារាជ, មាតាបិតារេ ទ្ធត្ថិសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្មាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ញេហិ បរិវេញិតោ សុវណ្ណវណ្ណា កញ្ចនសន្និកត្ថចោ ព្យាមប្បភោ”តិ។

“ឯវំ សន្តេ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ន ឧប្បជ្ជតិ ពុទ្ធា ទ្ធត្ថិសមហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្មាគតោ អសីតិយា ច អនុព្យញ្ញេហិ បរិវេញិតោ សុវណ្ណវណ្ណា កញ្ចនសន្និកត្ថចោ ព្យាមប្បភោតិ, អបិ ច មាតុសទិសោ វា បុត្តោ ហោតិ មាតុបក្ខោ វា, បិតុសទិសោ វា បុត្តោ

៥. ភគវតោ ឧបសម្បទាបញ្ចោ

៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ឧបសម្បទា សុន្ទរា”តិ? “អាម, មហារាជ, ឧបសម្បទា សុន្ទរា”តិ។ “អត្ថិ បន, ភន្តេ, ពុទ្ធស្ស ឧបសម្បទា, ឧទាហុ នត្ថិ”តិ? “ឧបសម្បន្នោ ខោ, មហារាជ, ភគវា ពោធិរុក្ខមូលេ សហ សព្ពញ្ញតញ្ញាណេន, នត្ថិ ភគវតោ ឧបសម្បទា អញ្ញេហិ ទិន្នា, យថា សាវកានំ, មហារាជ, ភគវា សិក្ខាបទំ បញ្ញបេតិ យាវជំរំ អនតិក្កមនីយ”ន្តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ភគវតោ ឧបសម្បទាបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. អស្សុភេសជ្ជាភេសជ្ជបញ្ចោ

៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ច មាតរិ មតាយ រោទតិ, យោ ច ធម្មបេមេន រោទតិ, ឧភិន្នំ តេសំ រោទន្តានំ កស្ស អស្សុ ភេសជ្ជំ, កស្ស ន ភេសជ្ជ”ន្តិ? “ឯកស្ស ខោ, មហារាជ, អស្សុ រាគទោសមោហេហិ សមលំ ឧណ្ហំ, ឯកស្ស បីតិសោមនស្សេន វិមលំ សីតលំ។ យំ ខោ, មហារាជ, សីតលំ, តំ ភេសជ្ជំ, យំ ឧណ្ហំ, តំ ន ភេសជ្ជ”ន្តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អស្សុភេសជ្ជាភេសជ្ជបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. សភគវីតភគនាភករណបញ្ចោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ភី នាភករណំ សភគស្ស ច វីតភគស្ស ចា”តិ?

“ឯកោ ខោ, មហារាជ, អង្គរសិរី, ឯកោ អនង្គរសិរី” តិ។ “ក៏ ឯតំ, កន្ត្រៃ, អង្គរសិរី អនង្គរសិរី នាមា” តិ។ “ឯកោ ខោ, មហារាជ, អត្ថិកោ, ឯកោ អនត្ថិកោ” តិ។ “បស្សមហំ, កន្ត្រៃ, ឯវុបំ យោ ច សរាគោ, យោ ច វិតរាគោ, សញ្ញាបេសោ សោគនំ យេវ ឥច្ឆតិ ខាទនីយំ វា កោជនីយំ វា, ន កោចិ បាបកំ ឥច្ឆតិ” តិ។ “អវិតរាគោ ខោ, មហារាជ, រសបដិសំវេទី ច រសរាគបដិសំវេទី ច កោជនំ កុញ្ញតិ, វិតរាគោ បន រសបដិសំវេទី កោជនំ កុញ្ញតិ, នោ ច ខោ រសរាគបដិសំវេទី” តិ។

“កល្យាណិ, កន្ត្រៃ នាគសេនា” តិ។

សរាគវិតរាគនាគរណបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. បញ្ញាបតិដ្ឋានបញ្ចោ

៨. រាជា អាហា “កន្ត្រៃ នាគសេន, បញ្ញា កុហំ បដិវេសតិ” តិ។ “ន កត្តចិ មហារាជា” តិ។ “តេន ហិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, នត្តិ បញ្ញា” តិ។ “វាតោ, មហារាជ, កុហំ បដិវេសតិ” តិ។ “ន កត្តចិ កន្ត្រៃ” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, នត្តិ វាតោ” តិ។

“កល្យាណិ, កន្ត្រៃ នាគសេនា” តិ។

បញ្ញាបតិដ្ឋានបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. សំសារបញ្ចោ

៩. រាជា អាហា “កន្ត្រៃ នាគសេន, យំ បនេតំ ព្រូសិ ‘សំសារោ’ តិ, កតមោ សោ សំសារោ” តិ។ “ឥធិ, មហារាជ, ជាតោ ឥធិវេ មរតិ, ឥធិ មតោ អញ្ញត្រ ឧប្បជ្ជតិ, តហំ ជាតោ តហំ យេវ មរតិ, តហំ មតោ អញ្ញត្រ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, សំសារោ

ហោតី” តិ។ “ឱបម្ចំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវំ បុរិសោ បក្កំ អម្ពំ ខាទិត្វា អដ្ឋិ
រោបេយ្យ, តតោ មហាន្តោ អម្ពុក្ខោ និព្ពត្តិត្វា ផលានិ ទទេយ្យ, អថ សោ បុរិសោ តតោបិ
បក្កំ អម្ពំ ខាទិត្វា អដ្ឋិ រោបេយ្យ, តតោបិ មហាន្តោ អម្ពុក្ខោ និព្ពត្តិត្វា ផលានិ ទទេយ្យ,
ឯវមេតេសំ រុក្ខានំ កោជំ ន បញ្ញាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥធ ជាតោ ឥធេវ មរតិ, ឥធ
មតោ អញ្ញាត្រ ឧប្បជ្ជតិ, តហំ ជាតោ តហំ យេវ មរតិ, តហំ មតោ អញ្ញាត្រ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ ខោ,
មហារាជ, សំសារោ ហោតី” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

សំសារបញ្ចេន នវមោ។

១០. ចិរកតសរណបញ្ចេ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កេន អតីតំ ចិរកតំ សរតី” តិ? “សតិយា,
មហារាជា” តិ។ “ននុ, ភន្តេ នាគសេន, ចិត្តេន សរតិ នោ សតិយា” តិ? “អភិជានាសិ នុ, ភំ
មហារាជ, កិញ្ចិទេវំ ករណីយំ កត្វា បម្មជ្ជ” តិ? “អាម ភន្តេ” តិ។ “កំ នុ ខោ, ភំ មហារាជ,
តស្មី សមយេ អចិត្តកោ អហោសី” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សតិ តស្មី សមយេ នាហោសី” តិ។
“អថ កស្មា, ភំ មហារាជ, ឯវមាហ ‘ចិត្តេន សរតិ, នោ សតិយា’” តិ?

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ចិរកតសរណបញ្ចេ ទសមោ។

១១. អភិជានន្តសតិបញ្ចេ

១១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, សញ្ញា សតិ អភិជានន្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ឧទាហុ កដុមិការ

សតី” តិ? “អភិជានន្តិបិ, មហារាជ, កដុមិកាបិ សតី” តិ។ “ឯវញ្ជិ ខោ, កន្តេ នាគសេន,
សញ្ញា សតិ អភិជានន្តិ, នត្ថិ កដុមិកា សតី” តិ? “យទិ នត្ថិ, មហារាជ, កដុមិកា សតិ, នត្ថិ
កិញ្ចិ សិប្បិការំ កម្មាយតនេហិ វា សិប្បាយតនេហិ វា វិជ្ជាដ្ឋានេហិ វា ករណីយំ, និរត្តកា
អាចរិយា, យស្មា ច ខោ, មហារាជ, អត្ថិ កដុមិកា សតិ, តស្មា អត្ថិ កម្មាយតនេហិ វា
សិប្បាយតនេហិ វា វិជ្ជាដ្ឋានេហិ វា ករណីយំ, អត្តោ ច អាចរិយេហិ” តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា” តិ។

អភិជានន្តសតិបញ្ចោ ឯកាទសមោ។

សតិវគ្គោ ឆដោ។

ឥមស្មី វគ្គោ ឯកាទស បញ្ចោ។

៧. អរូបធម្មវគ្គនវគ្គោ

១. សតិឧប្បជ្ជនបញ្ចោ

១. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, កតិហាការេហិ សតិ ឧប្បជ្ជតី” តិ?
“សត្តរសហាការេហិ, មហារាជ, សតិ ឧប្បជ្ជតី” តិ។ “កតមេហិ សត្តរសហាការេហិ” តិ?
“អភិជានតោបិ, មហារាជ, សតិ ឧប្បជ្ជតិ, កដុមិកាយបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ,
ឱឡារិកវិញ្ញាណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, ហិតវិញ្ញាណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ,
អហិតវិញ្ញាណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, សភាគនិមិត្តតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, វិសភាគនិមិត្តតោបិ
សតិ ឧប្បជ្ជតិ, កថាភិញ្ញាណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, លក្ខណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ,
សារណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, មុទ្ធាតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, គណនាតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ,
ធារណតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, ការវនតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, បោត្តកនិពន្ធនតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ,

ឧបនិក្ខេបតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, អនុភូតតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតីតិ។

“កថំ អភិជានតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យថា, មហារាជ, អាយស្មា ច អានន្ទោ ឧដ្ឋត្តរា ច ឧបាសិកា, យេ វា បន អញ្ជេបិ កេចិ ជាតិស្សរា ជាតី សវន្តិ, ឯវំ អភិជានតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ កដុមិកាយ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យោ បកតិយា មុដ្ឋស្សតិកោ, បវេ ច តំ សវាបនត្ថំ និពន្ធន្តិ, ឯវំ កដុមិកាយ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ឱឡារិកវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យទា រជ្ជេ វា អភិសិទ្តោ ហោតិ, សោតាបត្តិផលំ វា បត្តោ ហោតិ, ឯវំ ឱឡារិកវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ហិតវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យម្ហិ សុខាបិសោ, ‘អមុកស្មី ឯវំ សុខាបិសោ’ តិ សវតិ, ឯវំ ហិតវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ អហិតវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យម្ហិ ទុក្ខាបិសោ, ‘អមុកស្មី ឯវំ ទុក្ខាបិសោ’ តិ សវតិ, ឯវំ អហិតវិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ សភាគនិមិត្តតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? សទិសំ បុគ្គលំ ទិស្វា មាតរំ វា បិតរំ វា ភាតរំ វា ភគិនី វា សវតិ, ឱដ្ឋំ វា គោណំ វា គទ្រកំ វា ទិស្វា អញ្ញំ តាទិសំ ឱដ្ឋំ វា គោណំ វា គទ្រកំ វា សវតិ, ឯវំ សភាគនិមិត្តតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ វិសភាគនិមិត្តតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? អសុកស្ស នាម វណ្ណោ ឯទិសោ, សទ្ធោ ឯទិសោ, គន្ធោ ឯទិសោ, រសោ ឯទិសោ, ផោដ្ឋញ្ចោ ឯទិសោតិ សវតិ, ឯវម្មិ វិសភាគនិមិត្តតោបិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ កថាភិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យោ បកតិយា មុដ្ឋស្សតិកោ ហោតិ, តំ បវេ

សរាបេន្តិ, តេន សោ សរតិ, ឯវំ កថាភិញ្ញាណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ លក្ខណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យោ បកតិយា ពលីពទ្ធានំ អង្កេន ជានាតិ, លក្ខណេន ជានាតិ, ឯវំ លក្ខណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ សារណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? យោ បកតិយា មុដ្ឋស្សតិកោ ហោតិ, យោ តំ ‘សរាហិ កោ, សរាហិ កោ’ តិ បុនប្បុនំ សរាបេតិ, ឯវំ សារណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ មុទ្ធាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? លិបិយា សិក្ខិតត្តា ជានាតិ ‘ឥមស្ស អក្ខរស្ស អនន្តំ ឥមំ អក្ខរំ កាតព្វ’ ត្តិ ឯវំ មុទ្ធាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ គណនាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? គណនាយ សិក្ខិតត្តា គណកា ពហុម្បិ គណេន្តិ, ឯវំ គណនាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ធារណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? ធារណាយ សិក្ខិតត្តា ធារណកា ពហុម្បិ ធារេន្តិ, ឯវំ ធារណតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ការវនាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? ឥធិ ភិក្ខុ អនេកវិហិតំ បុព្វេនិវាសំ អនុស្សរតិ, សេយ្យថីទំ, ឯកម្បិ ជាតី ទ្វេបិ ជាតិយោ...បេ.... ឥតិ សាការំ សឧទ្ទេសំ បុព្វេនិវាសំ អនុស្សរតិ, ឯវំ ការវនាតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ បោត្តកនិពន្ធនតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? រាជានោ អនុសាសនិយំ អស្សរន្តា [អនុស្សរន្តា (សព្ពត្ថ)] ឯតំ បោត្តកំ អាហរថាតិ, តេន បោត្តកេន អនុស្សរន្តិ, ឯវំ បោត្តកនិពន្ធនតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ ឧបនិក្ខេបតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? ឧបនិក្ខិត្តំ ភណ្ឌំ ទិស្វា សរតិ, ឯវំ ឧបនិក្ខេបតោ

សតិ ឧប្បជ្ជតិ។

“កថំ អនុភូតតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ? ទិដ្ឋត្តា រូបំ សរតិ, សុតត្តា សទ្ធិំ សរតិ, ឃាយិតត្តា គន្ធិំ សរតិ, សាយិតត្តា រសំ សរតិ, ផុដ្ឋត្តា ផោដ្ឋព្ពំ សរតិ, វិញ្ញាតត្តា ធម្មំ សរតិ, ឯវំ អនុភូតតោ សតិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, សត្តរសហាការេហិ សតិ ឧប្បជ្ជតិ” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

សតិឧប្បជ្ជនបញ្ចោ បឋមោ។

២. ពុទ្ធភុណ្ឌសតិបដិលាភបញ្ចោ

២. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ឯតំ ភណថ ‘យោ វស្សសតំ អកុសលំ កវេយ្យ, មរណកាលេ ច ឯកំ ពុទ្ធភុណ្ឌំ សតិ បដិលកេយ្យ, សោ ទេវេសុ ឧប្បជ្ឈេយ្យា’ តិ ឯតំ ន សទ្ធិហាមិ, ឯវញ្ច បន វទេថ ‘ឯតេន បាណាតិបាតេន និរយេ ឧប្បជ្ឈេយ្យា’ តិ ឯតម្បិ ន សទ្ធិហាមី” តិ។

“តំ កី មញ្ញសិ, មហារាជ, ឧទ្ធកោបិ បាសាណោ វិនា នាវាយ ឧទកេ ឧប្បិលវេយ្យា” តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “កី នុ ខោ, មហារាជ, វាហសតម្បិ បាសាណានំ នាវាយ អាវោបិតំ ឧទកេ ឧប្បិលវេយ្យា” តិ? “អាម, ភន្តេ” តិ។ “យថា, មហារាជ, នាវា, ឯវំ កុសលានិ កម្មានិ ទដ្ឋញ្ញនី” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ពុទ្ធភុណ្ឌសតិបដិលាភបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. ទុក្ខប្បហានវាយមបព្ភោ

៣. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កំ តុម្កេ អតីតស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថា”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “កំ បន, ភន្តេ, អនាគតស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថា”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “កំ បន បច្ចុប្បន្នស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថា”តិ? “ន ហិ, មហារាជា”តិ។ “យទិ តុម្កេ ន អតីតស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថ, ន អនាគតស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថ, ន បច្ចុប្បន្នស្ស ទុក្ខស្ស បហានាយ វាយមថ, អថ កិមត្ថាយ វាយមថា”តិ។ ថេរោ អាហ “កិន្តិ, មហារាជ, ឥទេព្វ ទុក្ខំ និរុដ្ឋយ្យ, អញ្ញញ្ច ទុក្ខំ នុប្បជ្ជេយ្យ”តិ ឯតទត្ថាយ វាយមាមា”តិ។

“អត្ថិ បន តេ, ភន្តេ នាគសេន, អនាគតំ ទុក្ខ”ន្តិ? “នត្ថិ កថា. ៨២៨, ៨២៩ បស្សិតញ្ញំ, មហារាជា”តិ “តុម្កេ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អតិបណ្ឌិតា, យេ តុម្កេ អសន្តានំ អនាគតានំ ទុក្ខានំ បហានាយ វាយមថា”តិ? “អត្ថិ បន តេ, មហារាជ, កេចិ បដិរាជានោ បច្ចត្តិកា បច្ចាមិត្តា បច្ចុបដ្ឋិតា ហោតី”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថី”តិ។ “កំនុ ខោ, មហារាជ, តទា តុម្កេ បរិខំ ខណាបេយ្យាថ, បាការំ ចិនាបេយ្យាថ គោបុរំ កាវាបេយ្យាថ, អដ្ឋាលកំ កាវាបេយ្យាថ, ធម្មំ អតិហរាបេយ្យាថា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បដិកថេវ តំ បដិយត្តំ ហោតី”តិ។ “កំ តុម្កេ, មហារាជ, តទា ហត្ថិស្មី សិក្ខេយ្យាថ, អស្សស្មី សិក្ខេយ្យាថ, រថស្មី សិក្ខេយ្យាថ, ធនុស្មី សិក្ខេយ្យាថ, ថរុស្មី សិក្ខេយ្យាថា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បដិកថេវ តំ សិក្ខិតំ ហោតី”តិ។ “កិស្សត្ថាយា”តិ? “អនាគតានំ, ភន្តេ, ភយានំ បដិពាហនត្ថាយា”តិ។ “កំ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ អនាគតំ ភយ”ន្តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ”តិ។ “តុម្កេ ច ខោ, មហារាជ, អតិបណ្ឌិតា, យេ តុម្កេ អសន្តានំ អនាគតានំ ភយានំ បដិពាហនត្ថាយ បដិយាទេថា”តិ។

“កិយេ្យា ឱបម្ពំ ករោហិតិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ភំ បិបាសិតោ ភវេយ្យាសិ, តទា ភំ ឧទបានំ ខណាបេយ្យាសិ, បោក្ខរណី ខណាបេយ្យាសិ, តឡាកំ ខណាបេយ្យាសិ ‘បានីយំ បិវិស្សាមី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បដិកថេវ តំ បដិយត្តំ ហោតី”តិ។

“កិស្សត្ថាយា”តិ? “អនាគតានំ, កន្តេ, បិបាសានំ បដិពាហនត្ថាយ បដិយត្ថំ ហោតី”តិ។
“អត្ថិ បន, មហារាជ, អនាគតា បិបាសា”តិ? “នត្ថិ, កន្តេ”តិ។ “តុម្ពេ ខោ, មហារាជ,
អតិបណ្ឌិតា, យេ តុម្ពេ អសន្តានំ អនាគតានំ បិបាសានំ បដិពាហនត្ថាយ តំ
បដិយាទេថា”តិ។

“កិយ្យោ ឱបម្មំ ករោហី”តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, យទា ត្វំ ពុកុក្ខិតោ ភវេយ្យាសិ,
តទា ត្វំ ខេត្តំ កសាបេយ្យាសិ, សាលី វេបាបេយ្យាសិ ‘កត្តំ កុញ្ញិស្សាមី’”តិ? “ន ហិ, កន្តេ,
បដិកច្ឆេវ តំ បដិយត្ថំ ហោតី”តិ។ “កិស្សត្ថាយា”តិ។ “អនាគតានំ, កន្តេ, ពុកុក្ខានំ
បដិពាហនត្ថាយា”តិ។ “អត្ថិ បន, មហារាជ, អនាគតា ពុកុក្ខា”តិ? “នត្ថិ, កន្តេ”តិ។
“តុម្ពេ ខោ, មហារាជ, អតិបណ្ឌិតា, យេ តុម្ពេ អសន្តានំ អនាគតានំ ពុកុក្ខានំ
បដិពាហនត្ថាយ បដិយាទេថា”តិ។

“កល្យាណ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

ទុក្ខប្បហានវាយមបញ្ចោ តតិយោ។

២. ព្រហ្មលោកបញ្ចោ

២. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, កីវទូរោ ឥតោ ព្រហ្មលោកោ”តិ? “ទូរោ ខោ,
មហារាជ, ឥតោ ព្រហ្មលោកោ ក្នុងគារមត្តា សិលា តម្លា បតិសា អហោរត្តេន
អដ្ឋចត្តាលីសយោជនសហស្សានិ កស្សមាណា ចត្វហិ មាសេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋហេយ្យា”តិ។

“កន្តេ នាគសេន, តុម្ពេ ឯវំ កណ្ឌថ ‘សេយ្យថាបិ ពលវា បុរិសោ សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ
បសាវេយ្យ, បសាវិតំ វា ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ, ឯវមេវ ឥទ្ធិមា ភិក្ខុ ចេតោវសិប្បត្តោ ជម្ពុទីបេ
អន្តរហិតោ ព្រហ្មលោកេ បាតុកវេយ្យា”តិ ឯតំ វចនំ ន សទ្ធិហាមិ, ឯវំ អតិសីយំ តាវ ពហូនិ

យោជនសតានិ គច្ចិស្សតី”តិ។

ថេរោ អាហ “កុហំ បន, មហារាជ, តវ ជាតភូមិ”តិ? “អត្ថិ, ភន្តេ, អលសន្នោ នាម ទីបោ, តត្ថាហំ ជាតោ”តិ។ “កីវ ទូរោ, មហារាជ, ឥតោ អលសន្នោ ហោតី”តិ? “ទ្វិមគ្គានិ, ភន្តេ, យោជនសតានី”តិ។ “អភិជានាសិ នុ ត្ថំ, មហារាជ, តត្ថ កិញ្ចិទេវ ករណីយំ កវិត្វា សវិតា”តិ? “អាម, ភន្តេ, សរាមី”តិ។ “លហំ ខោ ត្ថំ, មហារាជ, គតោសិ ទ្វិមគ្គានិ យោជនសតានី”តិ។

“កល្យាសិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ព្រហ្មលោកបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. ទ្វិន្នំ លោកុប្បន្នានំ សមកការបញ្ចោ

ថ. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ឥធ កាលង្គតោ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, យោ ច ឥធ កាលង្គតោ កស្មីវេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, កោ ចិរតំ កោ សីយតវ”ន្តិ? “សមកំ, មហារាជា”តិ។

“ឱបម្មករោហី”តិ។ “កុហំ បន, មហារាជ, តវជាតនគវ”ន្តិ? “អត្ថិ, ភន្តេ, កលសិតាមោ នាម, តត្ថាហំ ជាតោ”តិ។ “កីវ ទូរោ, មហារាជ, ឥតោ កលសិតាមោ ហោតី”តិ។ “ទ្វិមគ្គានិ, ភន្តេ, យោជនសតានី”តិ។ “កីវ ទូរំ, មហារាជ, ឥតោ កស្មីវេ ហោតី”តិ? “ទ្វាទស, ភន្តេ, យោជនានី”តិ។ “ឥជ្ឈ, ត្ថំ មហារាជ, កលសិតាមំ ចិន្តេហី”តិ។ “ចិន្តិតោ, ភន្តេ”តិ។ “ឥជ្ឈ, ត្ថំ មហារាជ, កស្មីវំ ចិន្តេហី”តិ។ “ចិន្តិតំ ភន្តេ”តិ។ “កតមំ នុ ខោ, មហារាជ, ចិនេន ចិន្តិតំ, កតមំ សីយតវ”ន្តិ? “សមកំ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ឥធ កាលង្គតោ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជេយ្យ, យោ ច ឥធ

កាល​ផ្ដុំ​តោ កស្មី​វេ ឧប្បជ្ឈេយ្យ, សមកំ យេវ ឧប្បជ្ឈន្តី” តិ។

“ភិយ្យោ ឱបម្ពំ ករោហី” តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, ទ្វេ សកុណា អាកាសេន គច្ឆេយ្យំ, តេសុ ឯកោ ឧច្ឆេ រុក្ខេ និសីទេយ្យ, ឯកោ នីចេ រុក្ខេ និសីទេយ្យ, តេសំ សមកំ បតិជ្ជិតានំ កតមស្ស ឆាយា បឋមតរំ បថវិយំ បតិជ្ជហេយ្យ, កតមស្ស ឆាយា ចិវេន បថវិយំ បតិជ្ជហេយ្យា” តិ? “សមកំ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ ឥធ កាលផ្ដុំតោ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ឈេយ្យ, យោ ច ឥធ កាលផ្ដុំតោ កស្មីវេ ឧប្បជ្ឈេយ្យ, សមកំ យេវ ឧប្បជ្ឈន្តី” តិ។

“កល្យាសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ទ្វិន្ទំ លោកុប្បន្នានំ សមកភាវបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. ពោជ្ឈង្គបញ្ចោ

៦. រាជា អាហ “កតិ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ពោជ្ឈង្គា” តិ? “សត្ត ខោ, មហារាជ, ពោជ្ឈង្គា” តិ។ “កតិហិ បន, ភន្តេ, ពោជ្ឈង្គេហិ ពុជ្ឈតី” តិ? “ឯកេន ខោ, មហារាជ, ពោជ្ឈង្គេន ពុជ្ឈតិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គេនា” តិ។ “អថ កិស្ស នុ ខោ, ភន្តេ, វុច្ឆន្តិ ‘សត្ត ពោជ្ឈង្គា’” តិ? “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, អសិ កោសិយា បក្ខិត្តោ អគ្គហិតោ ហត្ថេន ឧស្សហតិ ឆេជ្ជំ ឆិន្ទិតុ” តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គេន វិនា ឆហិ ពោជ្ឈង្គេហិ ន ពុជ្ឈតី” តិ។

“កល្យាសិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ពោជ្ឈង្គបញ្ចោ ឆដោ។

៧. បាបបុញ្ញានំ អប្បានប្បការវបញ្ចោ

៧. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, កតំ នុ ខោ ពហុតំ បុញ្ញំ វា អបុញ្ញំ វា” តិ? “បុញ្ញំ ខោ, មហារាជ, ពហុតំ, អបុញ្ញំ ថោក” ភន្តិ។ “កេន ការណេនា” តិ? “អបុញ្ញំ ខោ, មហារាជ, ករោន្តោ វិប្បជីសារី ហោតិ ‘បាបកម្មំ មយា កត’ ភន្តិ, តេន បាបំ ន វឌ្ឍតិ។ បុញ្ញំ ខោ, មហារាជ, ករោន្តោ អវិប្បជីសារី ហោតិ, អវិប្បជីសារីនោ បាមោជ្ជំ ជាយតិ, បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតិ, បីតិមនស្ស កាយោ បស្សម្ពតិ, បស្សទ្ធកាយោ សុខំ វេទេតិ, សុខិនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ, សមាហិតោ យថាក្ខតំ បដានាតិ, តេន ការណេន បុញ្ញំ វឌ្ឍតិ។ បុរិសោ ខោ, មហារាជ, ឆន្ទហត្ថបាទោ ភគវតោ ឯកំ ឧប្បលហត្ថំ ទត្វា ឯកនវុតិកប្បានិ វិនិបាតំ ន គច្ឆិស្សតិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន ភណាមិ ‘បុញ្ញំ ពហុតំ, អបុញ្ញំ ថោក’” ភន្តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

បាបបុញ្ញានំ អប្បានប្បការវបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. ជានន្តាជានន្តបាបករណបញ្ចោ

៨. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, យោ ជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, យោ អជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, កស្ស ពហុតំ អបុញ្ញំ” ភន្តិ? ថេរោ អាហ “យោ ខោ, មហារាជ, អជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, តស្ស ពហុតំ អបុញ្ញំ” ភន្តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, យោ អម្ពាភំ រាជបុត្តោ វា រាជមហាមត្តោ វា អជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, តំ មយំ ទិគុណំ ទណ្ឌោមា” តិ? “តំ កី មញ្ញសិ, មហារាជ, តត្ថំ អយោគុទ្ធិំ អាទិត្តំ សម្បជ្ជលិតំ សជោតិក្ខតំ ឯកោ ជានន្តោ គណ្ណេយ្យ, ឯកោ អជានន្តោ គណ្ណេយ្យ, កតមោ [កស្ស (ក.)] ពលវតំ ឧប្បេយ្យា” តិ។ “យោ ខោ, ភន្តេ, អជានន្តោ គណ្ណេយ្យ, សោ [តស្ស (បី. ក.)] ពលវតំ ឧប្បេយ្យា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ អជានន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ, តស្ស ពហុតំ អបុញ្ញំ” ភន្តិ។

“កល្យាណ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ជានន្តាជានន្តបាបករណបញ្ចេ អដ្ឋមោ។

៩. ឧត្តរកុរុកាទិគមនបញ្ចេ

៩. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កោចិ, យោ ឥមិនា សរីរេន ឧត្តរកុរុំ វា គច្ឆេយ្យ, ព្រហ្មលោកំ វា, អញ្ញំ វា បន ទីប” តិ។ “អត្ថិ, មហារាជ, យោ ឥមិនា ចាតុម្មហាកូតិកេន កាយេន ឧត្តរកុរុំ វា គច្ឆេយ្យ, ព្រហ្មលោកំ វា, អញ្ញំ វា បន ទីប” តិ។

“កថំ, ភន្តេ នាគសេន, ឥមិនា ចាតុម្មហាកូតិកេន កាយេន ឧត្តរកុរុំ វា គច្ឆេយ្យ, ព្រហ្មលោកំ វា, អញ្ញំ វា បន ទីប” តិ។ “អភិជានាសិ នុ, ត្វំ មហារាជ, ឥមិស្សា បថវិយា វិទត្ថិ វា រតនំ វា លង្ក្រិតា” តិ។ “អាម, ភន្តេ, អភិជានាមិ ‘អហំ, ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋបិ រតនិយោ លង្ក្រមី’ តិ។ “កថំ, ត្វំ មហារាជ, អដ្ឋបិ រតនិយោ លង្ក្រសី” តិ។ “អហញ្ញិ, ភន្តេ, ចិត្តំ ឧប្បាទេមិ ‘ឯត្ថ និបតិស្សាមី’ តិ សហ ចិត្តុប្បាទេន កាយោ មេ លហុកោ ហោតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥទ្ធិមា ភិក្ខុ ចេតោវសិប្បត្តោ កាយំ ចិត្តេ សមាវោបេត្វា ចិត្តវសេន វេហាសំ គច្ឆតី” តិ។

“កល្យាណ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

ឧត្តរកុរុកាទិគមនបញ្ចេ នវមោ។

១០. ទីយដ្ឋិបញ្ចេ

១០. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ឯវំ កណ្ត អដ្ឋិកានិ ទីយានិ យោជនសតិកានិបី តិ, រុក្ខាបិ តាវ នត្ថិ យោជនសតិកោ, កុតោ បន អដ្ឋិកានិ ទីយានិ

យោជនសតិកានិ កវិស្សន្តី”តិ?

“តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, សុតំ តេ ‘មហាសមុទ្ទេ បញ្ចយោជនសតិកាបិ មញ្ញ
អត្ថី”តិ? “អាម, ភន្តេ, សុត”ន្តិ។ “ននុ មហារាជ, បញ្ចយោជនសតិកស្ស មច្ចស្ស
អដ្ឋិកានិ ទីយានិ កវិស្សន្តិ យោជនសតិកានិបី”តិ?

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

ទីយដ្ឋិបញ្ចេ ទសមោ។

១១. អស្សាសបស្សាសនិរោធបញ្ចេ

១១. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ឯរំ ភណថ ‘សក្កា អស្សាសបស្សាសេ
និរោធតុ”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, សក្កា អស្សាសបស្សាសេ និរោធតុ”ន្តិ។ “កថំ, ភន្តេ
នាគសេន, សក្កា អស្សាសបស្សាសេ និរោធតុ”ន្តិ។ “តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, សុតបុញ្ញោ
តេ កោចិ កាកច្ចមាវោ”តិ។ “អាម, ភន្តេ, សុតបុញ្ញោ”តិ។ “កំ នុ ខោ, មហារាជ, សោ
សទ្ធោ កាយេ នមិតេ វិរមេយ្យា”តិ។ “អាម, ភន្តេ, វិរមេយ្យា”តិ។ “សោ ហិ នាម,
មហារាជ, សទ្ធោ អភាវិតកាយស្ស អភាវិតសីលស្ស អភាវិតចិត្តស្ស អភាវិតបញ្ញស្ស កាយេ
នមិតេ វិរមិស្សតិ, កំ បន ភាវិតកាយស្ស ភាវិតសីលស្ស ភាវិតចិត្តស្ស ភាវិតបញ្ញស្ស
ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបន្នស្ស អស្សាសបស្សាសា ន និរុដ្ឋិស្សន្តី”តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា”តិ។

អស្សាសបស្សាសនិរោធបញ្ចេ ឯកាទសមោ។

១២. សមុទ្ទបញ្ចេ

១២. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, ‘សមុទ្រោ សមុទ្រោ’តិ វុច្ចតិ, កេន ការណេន ឧទកំ ‘សមុទ្រោ’តិ វុច្ចតិ’តិ? ថេវោ អាហ “យត្តកំ, មហារាជ, ឧទកំ, តត្ថកំ លោណំ។ យត្តកំ លោណំ, តត្ថកំ ឧទកំ។ តស្មា ‘សមុទ្រោ’តិ វុច្ចតិ’តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

សមុទ្ធបញ្ញោ ទ្វាទសមោ។

១៣. សមុទ្ធដករសបញ្ញោ

១៣. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន សមុទ្រោ ឯករសោ លោណារសោ”តិ? “ចិរសណ្ឌិតត្តា ខោ, មហារាជ, ឧទកស្ស សមុទ្រោ ឯករសោ លោណារសោ”តិ។

“កល្យាណិ, កន្តេ នាគសេនា”តិ។

សមុទ្ធដករសបញ្ញោ តេរសមោ។

១៤. សុខុមបញ្ញោ

១៤. រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, សក្កា សព្វំ សុខុមំ ឆិន្ទិតុ”ន្តិ? “អាម, មហារាជ, សក្កា សព្វំ សុខុមំ ឆិន្ទិតុ”ន្តិ។ “កំ បន, កន្តេ, សព្វំ សុខុម”ន្តិ? “ធម្មោ ខោ, មហារាជ, សព្វសុខុមោ, ន ខោ, មហារាជ, ធម្មា សព្វេ សុខុមា, ‘សុខុម’ន្តិ វា ‘ចូល’ន្តិ វា ធម្មានមេតមជិវចនំ។ យំ កិញ្ចិ ឆិន្ទិតព្ពំ, សព្វំ តំ បញ្ញាយ ឆិន្ទិតិ, នត្ថិ ទុតិយំ បញ្ញាយ ឆេទន”ន្តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

សុខុមបញ្ចោ ចុទ្ធសមោ។

១៥. វិញ្ញាណនានត្ថបញ្ចោ

១៥. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ‘វិញ្ញាណ’ន្តិ វា ‘បញ្ញា’តិ វា ‘ភូតស្មី’ ជីវោ’តិ វា ឥមេ ធម្មា នានត្ថា ចេវ នានាព្យញ្ញនា ច, ឧទាហ ឯកត្ថា ព្យញ្ញនមេវ នាន”ន្តិ ? “វិជាននលក្ខណំ, មហារាជ, វិញ្ញាណំ, បដាននលក្ខណា បញ្ញា, ភូតស្មី ជីវោ នុបលព្ពតី” តិ។ “យទិ ជីវោ នុបលព្ពតិ, អថ កោ ចរហិ ចក្កនា រូបំ បស្សតិ, សោតេន សទ្ធិ សុណាតិ, ឃានេន គន្ធិ ឃាយតិ, ជីវាយ រសំ សាយតិ, កាយេន ផោដ្ឋព្ពំ ផុសតិ, មនសា ធម្មំ វិជានាតី” តិ? ថេរោ អាហ “យទិ ជីវោ ចក្កនា រូបំ បស្សតិ... បេ.... មនសា ធម្មំ វិជានាតិ, សោ ជីវោ ចក្កទ្វារេសុ ឧប្បាជិតេសុ មហន្តេន អាកាសេន ពហិមុខោ សុដ្ឋតំ រូបំ បស្សេយ្យ, សោតេសុ ឧប្បាជិតេសុ, ឃានេ ឧប្បាជិតេ, ជីវាយ ឧប្បាជិតាយ, កាយេ ឧប្បាជិតេ មហន្តេន អាកាសេន សុដ្ឋតំ សទ្ធិ សុណេយ្យ, គន្ធិ ឃាយេយ្យ, រសំ សាយេយ្យ, ផោដ្ឋព្ពំ ផុសេយ្យា” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ភូតស្មី ជីវោ នុបលព្ពតី” តិ។

“កល្យាណិ, ភន្តេ នាគសេនា” តិ។

វិញ្ញាណនានត្ថបញ្ចោ បន្ទរសមោ។

១៦. អរូបធម្មវត្ថានទុក្ខរូបញ្ចោ

១៦. រាជា អាហ “ភន្តេ នាគសេន, ទុក្ខំ នុ ខោ ភគវតា កត” តិ? ថេរោ អាហ “ទុក្ខំ, មហារាជ, ភគវតា កត” តិ។ “កី បន, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ទុក្ខំ កត” តិ។ “ទុក្ខំ,

មហារាជ, ភគវតី កតំ ឥមេសំ អរូបិនំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ ឯការម្មណោ វត្តមានានំ វត្តានំ អក្ខតំ អយំ ផស្សោ, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទំ ចិត្តំ” ត្តិ។

“ឱបម្ចំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, កោចិទេវេ បុរិសោ នាវាយ មហាសមុទ្រំ អជ្ឈេតាហេត្វា ហត្ថបុជេន ឧទកំ គហេត្វា ជ្ឈាយ សាយិត្វា ជានេយ្យ នុ ខោ, មហារាជ, សោ បុរិសោ “ឥទំ គង្គាយ ឧទកំ, ឥទំ យមុនាយ ឧទកំ, ឥទំ អចិវតិយា ឧទកំ, ឥទំ សរកុយា ឧទកំ, ឥទំ មហិយា ឧទកំ” ត្តិ? “ទុក្កំ, ភន្តេ, ជានិត្តំ” ត្តិ។ “ឥតោ ទុក្ករតំ ខោ, មហារាជ, ភគវតី កតំ ឥមេសំ អរូបិនំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ ឯការម្មណោ វត្តមានានំ វត្តានំ អក្ខតំ អយំ ផស្សោ, អយំ វេទនា, អយំ សញ្ញា, អយំ ចេតនា, ឥទំ ចិត្តំ” ត្តិ។ “សុដ្ឋ, ភន្តេ” តិ រាជា អញ្ញនុមោទីតិ។

អរូបធម្មវត្តានទុក្ករុបញ្ចោ សោឡសមោ។

អរូបធម្មវត្តានវគ្គោ សត្តមោ។

ឥមស្មី វគ្គោ សោឡស បញ្ចោ។

មិលិន្ទបញ្ចបុត្រាវិសជ្ជនា

ថេរោ អាហ “ជានាសិ ខោ, មហារាជ, សម្បតិ កា វេលា” តិ។ “អាម, ភន្តេ, ជានាមិ ‘សម្បតិ បឋមោ យាមោ អតិក្កន្តោ, មជ្ឈិមោ យាមោ បវត្តតិ, ឧក្កា បទីបីយន្តិ, ចត្តាវិ បដាកានិ អាណត្តានិ គមិស្សន្តិ កណ្តោតោ រាជទេយ្យានី” តិ។

យោនកា ឯវមាហំសុ “កល្យាណិ, មហារាជ, បណ្ឌិតោ ថេរោ” តិ។ “អាម, ភណេ, បណ្ឌិតោ ថេរោ, ឯទិសោ អាចរិយោ ភវេយ្យ មាទិសោ ច អន្តេវាសី, នចិវស្សេវ បណ្ឌិតោ ធម្មំ អាជានេយ្យា” តិ។ តស្ស បញ្ចវេយ្យករណេន តុដ្ឋោ រាជា ថេរំ នាគសេនំ

សតសហស្សគ្បុនកេន កម្ពុលេន អច្ឆាទេត្វា “កន្តេ នាគសេន, អដ្ឋតគ្គេ តេ អដ្ឋសតំ កត្តំ
 បញ្ញបេមិ, យំ កិញ្ចិ អន្តេបុរេ កប្បិយំ, តេន ច បរាមេ” តិ អាហា។ អលំ មហារាជ ជីវាមី” តិ។
 “ជានាមិ, កន្តេ នាគសេន, ជីវសិ, អបិ ច អត្តានញ រក្ខ, មមញ រក្ខាហី” តិ។ “កថំ អត្តានំ
 រក្ខសិ, ‘នាគសេនោ មិលិន្ទំ រាជានំ បសាទេតិ, ន ច កិញ្ចិ អលភី’ តិ បរាបរាទោ [បរាប្បរាទោ
 (ក.)] អាគច្ឆេយ្យាតិ, ឯវំ អត្តានំ រក្ខា។ កថំ មមំ រក្ខសិ, ‘មិលិន្ទោ រាជា បសន្នោ បសន្នាការំ ន
 ករោតី’ តិ បរាបរាទោ អាគច្ឆេយ្យាតិ, ឯវំ មមំ រក្ខាហី” តិ។ “តថា ហោតុ, មហារាជា” តិ។
 “សេយ្យថាបិ, កន្តេ, សីហោ មិត្តរាជា សុវណ្ណបញ្ចវេ បក្ខិក្កេបិ ពហិមុខោ យេវ ហោតិ,
 ឯវមេវ ខោ អហំ, កន្តេ, កិញ្ចាបិ អគារំ អដ្ឋាវសាមិ ពហិមុខោ យេវ បន អច្ឆមិ។ សចេ
 អហំ, កន្តេ, អគារស្មា អនាគារិយំ បព្ពជេយ្យំ, ន ចិវំ ជីវេយ្យំ, ពហូ មេ បច្ចត្តិកា” តិ។

អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ បញ្ចំ វិសជ្ជេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា
 សង្ឃារាមំ អគមាសិ។ អចិរបក្កន្តេ ច អាយស្មន្តេ នាគសេនេ មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ ឯតទហោសិ
 “កី មយា បុច្ឆិតំ, កី ភទន្តេន នាគសេនេន វិសជ្ជិត” តិ? អថ ខោ មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ
 ឯតទហោសិ “សព្ពំ មយា សុបុច្ឆិតំ, សព្ពំ ភទន្តេន នាគសេនេន សុវិសជ្ជិត” តិ។
 អាយស្មតោបិ នាគសេនស្ស សង្ឃារាមគតស្ស ឯតទហោសិ “កី មិលិន្ទេន រញ្ជោ បុច្ឆិតំ, កី
 មយា វិសជ្ជិត” តិ។ អថ ខោ អាយស្មតោ នាគសេនស្ស ឯតទហោសិ “សព្ពំ មិលិន្ទេន រញ្ជោ
 សុបុច្ឆិតំ, សព្ពំ មយា សុវិសជ្ជិត” តិ។

អថ ខោ អាយស្មា នាគសេនោ តស្សា វត្តិយា អចូយេន បុព្ពណ្ណសមយំ និវាសេត្វា
 បត្តចិវរមាទាយ យេន មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ និវេសនំ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បញ្ញត្តេ
 អាសនេ និសីទិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ,
 ឯកមន្តំ និសីទន្តោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទរោច –

“មា ខោ ភទន្តស្ស ឯវំ អហោសិ ‘នាគសេនោ មយា បញ្ចំ បុច្ឆិតោ’ តិ តេនេវ
 សោមនស្សេន តំ វត្តាវសេសំ វិតិនាមេសីតិ ន តេ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ តស្ស មយ្ហំ, កន្តេ, តំ

រត្តាវសេសំ ឯតទហោសិ ‘កំ មយា បុច្ឆិតំ, កំ ភទន្តេន វិសជ្ជិត’ន្តិ, ‘សព្វំ មយា សុបុច្ឆិតំ,
សព្វំ ភទន្តេន សុវិសជ្ជិត’”ន្តិ។

ថេរោបិ ឯវមាហ – “មា ខោ មហារាជស្ស ឯវំ អហោសិ ‘មិលិន្ទស្ស រញ្ជោ មយា
បញ្ជោ វិសជ្ជិតោ’តិ តេនេវ សោមនស្សេន តំ រត្តាវសេសំ វិតីនាមេសីតិ ន តេ ឯវំ ទដ្ឋព្ភំ។
តស្ស មយ្ហំ, មហារាជ, តំ រត្តាវសេសំ ឯតទហោសិ ‘កំ មិលិន្ទេន រញ្ជោ បុច្ឆិតំ, កំ មយា
វិសជ្ជិត’ន្តិ, ‘សព្វំ មិលិន្ទេន រញ្ជោ សុបុច្ឆិតំ, សព្វំ មយា សុវិសជ្ជិត’”ន្តិ ឥតិហ តេ មហានាគា
អញ្ញមញ្ញស្ស សុកាសិតំ សមនុមោទីសូតិ។

មិលិន្ទបញ្ចបុច្ឆាវិសជ្ជនា និដ្ឋិតា។

មេណ្ឌកបញ្ចារម្ភកថា

អដ្ឋមន្តបរិវដ្ឋនីយដ្ឋានានិ

ភស្សប្បវាទោ [ភស្សប្បវេទី (សី. បី.)] វេតណ្ឌី, អតិពុទ្ធិ វិចក្ខណោ;

មិលិន្ទោ ញាណកេទាយ, នាគសេនមុបាគមិ។

វសន្តោ តស្ស ឆាយាយ, បរិបុច្ឆំ បុនប្បុនំ;

បកិន្ទពុទ្ធិ ហុត្វាន, សោបិ អាសិ តិបេដកោ។

នវង្គំ អនុមជ្ឈន្តោ, រត្តិកាគេ រហោគតោ;

អទ្ធក្ខិ មេណ្ឌកេ បញ្ចេ, ទុន្តិវេវេ សនិគ្គហេ។

“បរិយាយកាសិតំ អត្ថិ, អត្ថិ សន្ធាយកាសិតំ;

សកាវកាសិតំ អត្ថិ, ធម្មរាជស្ស សាសនេ។

“តេសមគ្គំ អវិញ្ញាយ, មេណ្ឌកេ ជិនកាសិតេ;

អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, វិគ្គហោ តត្ថ ហេស្សតិ។

“ហន្ត កថំ បសាទេត្វា, ឆេជ្ឈបេស្សាមិ មេណ្ឌកេ;

តស្ស និទ្ធិដ្ឋមគ្គេន, និទ្ធិសិស្សន្តរនាគតេ” តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បកាតាយ រត្តិយា ឧទ្ធចស្តេ [ឧដ្ឋិតេ (ស្យា.), ឧត្តតេ (សី. បី.)] អរុណោ សីសំ ន្តត្វា សិរសិ អញ្ចលំ បគ្គហេត្វា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេ សម្មាសម្ពុទ្ធេ អនុស្សវិត្វា អដ្ឋ វត្ថុបទានិ សមាទិយិ “ឥតោ មេ អនាគតានិ សត្តំ ទិវសានិ អដ្ឋ គុណេ សមាទិយិត្វា តបោ ចរិតញ្ចោ កវិស្សតិ, សោហំ ចិណ្ឌតបោ សមាទោ អាចរិយំ អាវាធេត្វា មេណ្ឌកេ បញ្ឆោ បុច្ឆិស្សាមី” តិ។ អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា បកតិទុស្សយុគំ អបនេត្វា អាករណានិ ច ឱមុញ្ជិត្វា កាសាវំ និវាសេត្វា មុណ្ឌកបដិសីសកំ សីសេ បដិមុញ្ជិត្វា មុនិការមុបគន្ធា អដ្ឋ គុណេ សមាទិយិ “ឥមំ សត្តាហំ មយា ន រាជត្តោ អនុសាសិតញ្ចោ, ន រាគូបសញ្ជិតំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្ពំ, ន ទោសូបសញ្ជិតំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្ពំ, ន មោហូបសញ្ជិតំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្ពំ, ទាសកម្មករោរិសេ ជនេបិ និវាតវុត្តិនា ករិតព្ពំ, កាយិកំ វាចសិកំ អនុវត្តិតព្ពំ, ឆបិ អាយតនានិ និវេសេសតោ អនុវត្តិតញ្ញានិ, មេត្តាកាវនាយ មានសំ បក្ខិបិតព្ពំ” តិ។ ឥមេ អដ្ឋ គុណេ សមាទិយិត្វា តេស្សេវ អដ្ឋសុ គុណេសុ មានសំ បតិដ្ឋបេត្វា ពហិ អនិក្ខមិត្វា សត្តាហំ វិតិនាមេត្វា អដ្ឋមេ ទិវសេ បកាតាយ រត្តិយា បគេវ បាតរាសំ កត្វា ឱក្ខិត្តចក្ខុ មិត្តភាណី សុសណ្ឌិតេន ឥរិយាបថេន អវិក្ខិតេន ចិត្តេន ហដ្ឋេន ឧទេគ្គេន វិប្បសន្នេន ថេរំ នាគសេនំ ឧបសង្កមិត្វា ថេរស្ស បាទេ សិរសា វន្តិត្វា ឯកមន្តំ បិតោ ឥទមវោច –

“អត្ថិ មេ, កន្តេ នាគសេន, កោចិ អត្ថោ តុម្ពេហិ សទ្ធិ មន្តយិតញោ, ន តត្ថ អញ្ញោ កោចិ តតិយោ ឥច្ឆិតញោ, សុញ្ញោ ឱកាសេ បរិវិត្តេ អរញ្ញោ អដ្ឋង្គំបាគតេ សមណសារុប្បោ តត្ថ សោ បញ្ញោ បុច្ឆិតញោ កវិស្សតិ, តត្ថ មេ គុយ្យំ ន កាតព្វំ ន រហស្សកំ, អរហាមហំ រហស្សកំ សុណិតំ សុមន្តនេ ឧបគតេ, ឧបមាយបិ សោ អត្ថោ ឧបបរិក្ខិតញោ, យថា កំ វិយ, យថា នាម, កន្តេ នាគសេន, មហាបថវី និក្ខេបំ អរហតិ និក្ខេបេ ឧបគតោ ឯវមេវ ខោ, កន្តេ នាគសេន, អរហាមហំ រហស្សកំ សុណិតំ សុមន្តនេ ឧបគតោ” តិ។ គុនា សហ បរិវិត្តបវនំ បរិសិត្វា ឥទមវោច – “កន្តេ នាគសេន, ឥធិ បុរិសេន មន្តយិតកាមេន អដ្ឋ ឋានានិ បរិវជ្ជយិតញានិ កវន្តិ, ន តេសុ ឋានេសុ វិញ្ញូ បុរិសោ អត្ថំ មន្តេតិ, មន្តិតោបិ អត្ថោ បរិបតតិ ន សម្ភវតិ។ កតមានិ អដ្ឋ ឋានានិ? វិសមដ្ឋានំ បរិវជ្ជនីយំ, សកយំ បរិវជ្ជនីយំ, អតិវាតដ្ឋានំ បរិវជ្ជនីយំ, បដិច្ចន្នដ្ឋានំ បរិវជ្ជនីយំ, ទេវដ្ឋានំ បរិវជ្ជនីយំ, បន្តោ បរិវជ្ជនីយោ, សង្ហាមោ [សង្កមោ (សី. បី.)] បរិវជ្ជនីយោ, ឧទកតិត្ថំ បរិវជ្ជនីយំ។ ឥមានិ អដ្ឋ ឋានានិ បរិវជ្ជនីយានី” តិ។

ថេរោ អាហ “កោ ទោសោ វិសមដ្ឋានេ, សកយេ, អតិវាតេ, បដិច្ចន្នេ, ទេវដ្ឋានេ, បន្តេ, សង្ហាមេ, ឧទកតិត្ថេ” តិ? “វិសមេ, កន្តេ នាគសេន, មន្តិតោ អត្ថោ វិកិរតិ វិធមតិ បគ្បរតិ ន សម្ភវតិ, សកយេ មនោ សន្តស្សតិ, សន្តស្សិតោ ន សម្មា អត្ថំ សមនុបស្សតិ, អតិវាតេ សទ្ធោ អវិក្ខតោ ហោតិ, បដិច្ចន្នេ ឧបស្សតិ តិដ្ឋន្តិ, ទេវដ្ឋានេ មន្តិតោ អត្ថោ គុកំ បរិណាមតិ, បន្តេ មន្តិតោ អត្ថោ តុច្ឆោ កវតិ, សង្ហាមេ ចញ្ចលោ កវតិ, ឧទកតិត្ថេ បាកដោ កវតិ។ កវតិហ –

“វិសមំ សកយំ អតិវាតោ, បដិច្ចន្នំ ទេវនិស្សិតំ;

បន្តោ ច សង្ហាមោ តិត្ថំ, អដ្ឋេតេ បរិវជ្ជិយា” តិ។

អដ្ឋ មន្តនស្ស បរិវជ្ជនីយដ្ឋានានិ។

អដ្ឋមន្តវិនាសកបុគ្គលា

“កន្ត្រៃ នាគសេន, អង្គមេ បុគ្គលា មន្ត្រីយមាណា មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេន្តិ។ កតមេ អង្គ? រាគចរិតោ ទោសចរិតោ មោហចរិតោ មានចរិតោ លុទ្ធា អលសោ ឯកចិន្តី ពាលោតិ។ ឥមេ អង្គ បុគ្គលា មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេន្តិ” តិ។

ថេរោ អាហ “តេសំ កោ ទោសោ” តិ? “រាគចរិតោ, កន្ត្រៃ នាគសេន, រាគវសេន មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, ទោសចរិតោ ទោសវសេន មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, មោហចរិតោ មោហវសេន មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, មានចរិតោ មានវសេន មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, លុទ្ធា លោកវសេន មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, អលសោ អលសតាយ មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, ឯកចិន្តី ឯកចិន្តិតាយ មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ, ពាលោ ពាលតាយ មន្ត្រីតំ អត្ថំ ព្យាបាទេតិ។ កវតីហ –

“រត្តោ ទុដ្ឋោ ច មូឡោ ច, មានី លុទ្ធា តថាលសោ;

ឯកចិន្តី ច ពាលោ ច, ឯតេ អត្ថវិនាសកា” តិ។

អង្គ មន្ត្រីវិនាសកបុគ្គលា។

នវគុយ្យមន្ត្រីវិជ្ជសកំ

“កន្ត្រៃ នាគសេន, នវិមេ បុគ្គលា មន្ត្រីតំ គុយ្យំ វិវេន្តិ ន ជារេន្តិ។ កតមេ នវ? រាគចរិតោ ទោសចរិតោ មោហចរិតោ ភីរុកោ អាមិសគរុកោ ឥត្ថី សោណ្ណោ បណ្ណកោ ទារកោ” តិ។

ថេរោ អាហ “តេសំ កោ ទោសោ” តិ? “រាគចរិតោ, កន្ត្រៃ នាគសេន, រាគវសេន មន្ត្រីតំ គុយ្យំ វិវេតិ ន ជារេតិ, ទោសចរិតោ, កន្ត្រៃ , ទោសវសេន មន្ត្រីតំ គុយ្យំ វិវេតិ ន ជារេតិ, មូឡោ មោហវសេន មន្ត្រីតំ គុយ្យំ វិវេតិ ន ជារេតិ, ភីរុកោ ភយវសេន មន្ត្រីតំ គុយ្យំ វិវេតិ ន ជារេតិ, អាមិសគរុកោ អាមិសហេតុ មន្ត្រីតំ គុយ្យំ វិវេតិ ន ជារេតិ, ឥត្ថី បញ្ញាយ ឥត្ថវតាយ មន្ត្រីតំ

គុយ្យំ វិវេតិ ន ជារេតិ, សោណ្ហិកោ សុរាលោលតាយ មន្តិតំ គុយ្យំ វិវេតិ ន ជារេតិ, បណ្ណកោ
អនេកំសិកតាយ មន្តិតំ គុយ្យំ វិវេតិ ន ជារេតិ, ទារកោ ចបលតាយ មន្តិតំ គុយ្យំ វិវេតិ ន
ជារេតិ។ ភវតីហ –

“រត្តោ ទុដ្ឋោ ច មូឡោ ច, ភីរុ អាមិសគុកោ [អាមិសចក្ខុកោ (សី. បី.)];

ឥត្ថី សោណ្ហោ បណ្ណកោ ច, នវមោ ភវតិ ទារកោ។

“នវេតេ បុគ្គលា លោកេ, ឥត្តរា ចលិតា ចលា;

ឯតេហិ មន្តិតំ គុយ្យំ, ខិប្បំ ភវតិ បាកដ”ន្តិ។

នវ គុយ្យមន្តិវិជំសកា បុគ្គលា។

អដ្ឋ បញ្ញាបដិលាភការណំ

“ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋហិ ការណេហិ ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ។ កតមេហិ
អដ្ឋហិ? វេយបរិណាមេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, យសបរិណាមេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ
បរិបាកំ គច្ឆតិ, បរិបុត្តាយ ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, តិត្ថសំវាសេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ
បរិបាកំ គច្ឆតិ, យោនិសោ មនសិការេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, សាកញ្ញាយ ពុទ្ធិ
បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ, ស្នេហុបសេវនេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ,
បតិរូបទេសវាសេន ពុទ្ធិ បរិណមតិ បរិបាកំ គច្ឆតិ។ ភវតីហ –

“វេយេន យសបុត្តាហិ, តិត្ថវាសេន យោនិសោ;

សាកញ្ញា ស្នេហាសំសេវា, បតិរូបវសេន ច។

“ឯតានិ អដ្ឋ វាទានិ, ពុទ្ធវិសទការណា;

យេសំ ឯតានិ សម្ពោន្តិ, តេសំ ពុទ្ធិ បកិដ្ឋតី” តិ។

អដ្ឋ បញ្ញាបដិលាភការណានិ។

អាចរិយគុណំ

“ភន្តេ នាគសេន, អយំ ភូមិកាគោ អដ្ឋ មន្តទោសវិជ្ជិតោ, អហញ្ច លោកេ បរមោ មន្តិសហាយោ [មន្តសហាយោ (សី.)], គុយ្យមនុក្ខិ ចាហំ យាវាហំ ជីវិស្សាមិ តាវ គុយ្យមនុក្ខិស្សាមិ, អដ្ឋហិ ច មេ ការណេហិ ពុទ្ធិ បរិណាមំ គតា, ទុល្លកោ ឯតរហិ មាទិសោ អន្តេវាសី, សម្មា បដិបន្នេ អន្តេវាសិកេ យេ អាចរិយានំ បញ្ចវីសតិ អាចរិយគុណា, តេហិ គុណេហិ អាចរិយេន សម្មា បដិបជ្ជិតញ្ញំ។ កតមេ បញ្ចវីសតិ គុណា?

“ឥធឯ, ភន្តេ នាគសេន, អាចរិយេន អន្តេវាសិម្ហិ សតតំ សមិតំ អារក្ខា ឧបដ្ឋបេតញ្ញំ, អសេវនសេវនា ជានិតញ្ញំ, បមត្តាប្បមត្តា ជានិតញ្ញំ, សេយ្យវកាសោ ជានិតញ្ញំ, គេលញ្ញំ ជានិតញ្ញំ, កោជនស្ស [កោជនីយំ (ស្ស.)] លទ្ធាលទ្ធិំ ជានិតញ្ញំ, វិសេសោ ជានិតញ្ញំ, បត្តគតំ សំរិកជិតញ្ញំ, អស្សាសិតញ្ញោ ‘មា កាយិ, អត្ថោ តេ អភិក្កមតី’ តិ, ‘ឥមិនា បុគ្គលេន បដិចរតី’ តិ [បដិចរហតី តិ (ក.)] បដិចារោ ជានិតញ្ញំ, គាមេ បដិចារោ ជានិតញ្ញំ, វិហារេ បដិចារោ ជានិតញ្ញំ, ន តេន ហាសោ ទវោ កាតញ្ញោ [ន តេន សហ សល្លាបោ កាតញ្ញោ (សី. បី.)], តេន សហ អាណាបោ កាតញ្ញោ, ធិទ្ធិំ ទិស្វា អធិវាសេតញ្ញំ, សក្កច្ចការិនា ភវិតញ្ញំ, អខណ្ឌការិនា ភវិតញ្ញំ, អរហស្សការិនា ភវិតញ្ញំ, និវេសេសការិនា ភវិតញ្ញំ, ‘ជនេមិមំ [ជានេមិមំ (ស្ស.)] សិប្បេស្វតិ ជនកចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតញ្ញំ, ‘កមំ អយំ ន បរិហាយេយ្យា’ តិ វឌ្ឍិចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតញ្ញំ, ‘ពលវំ ឥមំ ករោមិ សិក្ខាពលេនា’ តិ ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតញ្ញំ, មេត្តចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតញ្ញំ, អាបទាសុ ន វិជហិតញ្ញំ, ករណីយេ នប្បមជ្ជិតញ្ញំ, ខលិតេ ធម្មេន បត្តិហេតញ្ញេតិ។ ឥមេ ខោ, ភន្តេ, បញ្ចវីសតិ អាចរិយស្ស អាចរិយគុណា, តេហិ គុណេហិ មយិ សម្មា បដិបជ្ជស្ស, សំសយោ មេ, ភន្តេ, ឧប្បន្នោ, អត្ថិ មេណ្ឌកបញ្ញា

ជិនកាសិតា , អនាគតេ អទ្ធានេ តត្ថ វិគ្គហោ ឧប្បជ្ឈិស្សតិ, អនាគតេ ច អទ្ធានេ ទុល្លកា
ភវិស្សន្តិ តុម្ហាទិសា ពុទ្ធិមន្តោ, តេសុ មេ បញ្ចេសុ ចក្ខុំ ទេហិ បរវាទានំ និគ្គហាយា”តិ។

ឧបាសកគុណំ

ថេរោ “សាធុ”តិ សម្បជ្ជិច្ឆិត្វា ទេស ឧបាសកស្ស ឧបាសកគុណោ បរិទីបេសិ។ “ទេស
ឥមេ, មហារាជ, ឧបាសកស្ស ឧបាសកគុណា។ កតមេ ទេស , ឥធិ, មហារាជ, ឧបាសកោ
សង្ឃេន សមាទសុខទុក្ខោ ហោតិ, ធម្មាធិបតេយ្យោ ហោតិ, យថាពលំ សំវិភាគរតោ
ហោតិ, ជិនសាសនបរិហានី ទិស្វា អភិវឌ្ឍិយា វាយមតិ។ សម្មាទិដ្ឋិកោ ហោតិ,
អបគតកោតូហលមង្គលិកោ ជីវិតហេតុបិ ន អញ្ញំ សត្តារំ ឧទ្ធិសតិ, កាយិកវាចសិកញ្ចស្ស
រក្ខិតំ ហោតិ, សមគ្គារាមោ ហោតិ សមគ្គរតោ, អនុស្សយកោ ហោតិ, ន ច
កុហនវសេន សាសនេ ចរតិ, ពុទ្ធិំ សរណំ គតោ ហោតិ, ធម្មំ សរណំ គតោ ហោតិ, សង្ឃំ
សរណំ គតោ ហោតិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទេស ឧបាសកស្ស ឧបាសកគុណា, តេ សញ្ញេ
គុណា តយិ សំវិជ្ជន្តិ, តំ តេ យុត្តំ បត្តំ អនុច្ឆរិកំ បតិរូបំ យំ ត្វំ ជិនសាសនបរិហានី ទិស្វា
អភិវឌ្ឍី ឥច្ឆសិ, ករោមិ តេ ឱកាសំ, បុច្ឆ មំ ត្វំ យថាសុខ”ន្តិ។

មេណ្ឌកបញ្ចារម្ភកថា និដ្ឋិតា។

៤. មេណ្ឌកបញ្ចោ

១. ឥទ្ធិពលវគ្គោ

១. កតាធិការសផលបញ្ចោ

១. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា កតាវកាសោ និបច្ច គរុនោ បាទេ សិរសិ អញ្ចលី កត្វា

ឯតទវោច “កន្តេ នាគសេន, ឥមេ តិគ្គិយា ឯវំ កណ្ឌន្តិវ្រញោ កវតិ អផលោ (សី. បី. ក.)] ‘យទិ ពុទ្ធា បូជំ សាទិយតិ, ន បរិនិព្ពុតោ ពុទ្ធា សំយុត្តោ លោកេន អន្តោកវិកោ លោកស្មី លោកសាធារណោ, តស្មា តស្ស កតោ អធិការោ អវញ្ញោ កវតិ សផលោ។ យទិ បរិនិព្ពុតោ វិសំយុត្តោ លោកេន និស្សដោ សព្វកវេហិ, តស្ស បូជា នុប្បជ្ជតិ, បរិនិព្ពុតោ ន កិញ្ចិ សាទិយតិ, អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ វញ្ញោ កវតិ អផលោ’តិ ឧកតោ កោដិកោ ឯសោ បញ្ចោ, នេសោ វិសយោ អប្បត្តមានសានំ, មហន្តានំ យេវេសោ វិសយោ, កិន្ទេតំ ទិដ្ឋិជាលំ ឯកំសេ បឋម, តវេសោ បញ្ចោ អនុប្បត្តោ, អនាគតានំ ជិនបុត្តានំ ចក្ខុ ទេហិ បរវាទនិគ្គហាយា”តិ។

ថេរោ អាហ “បរិនិព្ពុតោ, មហារាជ, ភគវា, ន ច ភគវា បូជំ សាទិយតិ, ពោធិមូលេ យេវ តថាគតស្ស សាទិយនា បហីនា, កី បន អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតស្ស។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សាវិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“បូជិយន្តា [បូជិតា (ស្យា.)] អសមសមា, សទេវមាទុសេហិ តេ;
ន សាទិយន្តិ សក្ការំ, ពុទ្ធានំ ឯស ធម្មតា”តិ។

រាជា អាហ “កន្តេ នាគសេន, បុត្តោ វា បិតុនោ វណ្ណំ កាសតិ, បិតា វា បុត្តស្ស វណ្ណំ កាសតិ, ន ចេតំ ការណំ បរវាទានំ និគ្គហាយ, បសាទប្បកាសនំ នាមេតំ, ឥឡ្យ មេ ភ្នំ តត្ថ ការណំ សម្មា ព្រហិ សកវាទស្ស បតិដ្ឋាបនាយ ទិដ្ឋិជាលវិនិវេបនាយា”តិ។

ថេរោ អាហ “បរិនិព្ពុតោ, មហារាជ, ភគវា, ន ច ភគវា បូជំ សាទិយតិ, អសាទិយន្តស្សេវ តថាគតស្ស ទេវមនុស្សា ធាតុរតនំ វត្ថុំ កវិទ្ធា តថាគតស្ស ញាណរតនារម្មណេន សម្មាបដិបត្តិ សេវន្តា តិស្សោ សម្បត្តិយោ បដិលកន្តិ។

“យថា, មហារាជ, មហាតិមហាអគ្គិក្ខន្ធា បជ្ជុលិត្វា និព្ពាយេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ,

មហារាជ, មហាអគ្គិក្ខត្តោ សាទិយតិ តិណកដ្ឋបាទាន”ន្តិ? “ជលមាទោបិ សោ, ភន្តេ, មហាអគ្គិក្ខត្តោ តិណកដ្ឋបាទានំ ន សាទិយតិ, កំ បន និព្ពតោ ឧបសន្តោ អចេតនោ សាទិយតិ? “តស្មី បន, មហារាជ, អគ្គិក្ខត្តោ ឧបរតេ ឧបសន្តេ លោកេ អគ្គិ សុញ្ញោ ហោតី”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, កដ្ឋំ អគ្គិស្ស វត្ថុ ហោតិ ឧបាទានំ, យេ កេចិ មនុស្សា អគ្គិកាមា, តេ អគ្គនោ ថាមពលវិរិយេន បច្ចត្តបុរិសការេន កដ្ឋំ មន្ទយិត្វា [មទ្ធិត្វា (ក.)] អគ្គំ និព្ពត្តេត្វា តេន អគ្គិនា អគ្គិករណីយានិ កម្មានិ ករោន្តី”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តិត្ថិយានំ វចនំ មិច្ឆា កវតិ អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ វញ្ញោ កវតិ អផលោ”តិ។

“យថា, មហារាជ, មហាតិមហាអគ្គិក្ខត្តោ បដ្ឋលិ, ឯវមេវ ភគវា ទសសហស្សិយា [ទសសហស្សិម្ហិ (សី. បី. ក.)] លោកធាតុយា ពុទ្ធសិរិយា បដ្ឋលិ។ យថា, មហារាជ, មហាតិមហាអគ្គិក្ខត្តោ បដ្ឋលិត្វា និព្ពតោ, ឯវមេវ ភគវា ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា ពុទ្ធសិរិយា បដ្ឋលិត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពតោ។ យថា, មហារាជ, និព្ពតោ អគ្គិក្ខត្តោ តិណកដ្ឋបាទានំ ន សាទិយតិ, ឯវមេវ ខោ លោកហិតស្ស សាទិយនា បហីនា ឧបសន្តា។ យថា, មហារាជ, មនុស្សា និព្ពតេ អគ្គិក្ខត្តោ អនុបាទានេ អគ្គនោ ថាមពលវិរិយេន បច្ចត្តបុរិសការេន កដ្ឋំ មន្ទយិត្វា អគ្គំ និព្ពត្តេត្វា តេន អគ្គិនា អគ្គិករណីយានិ កម្មានិ ករោន្តិ, ឯវមេវ ខោ ទេវមនុស្សា តថាគតស្ស បរិនិព្ពតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ ធាតុរតនំ វត្ថុំ ករិត្វា តថាគតស្ស ញាណរតនារម្មណេន សម្មាបដិបត្តិ សេវន្តា តិស្សោ សម្បត្តិយោ បដិលកន្តិ, ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ វញ្ញោ កវតិ សផលោ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរំ ការណំ សុណោហិ យេន ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ វញ្ញោ កវតិ សផលោ។ យថា, មហារាជ, មហាតិមហាវតោ វាយិត្វា ឧបរមេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, ឧបរតោ វតោ សាទិយតិ បុន និព្ពត្តាបន”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ឧបរតស្ស វតស្ស អាគោគោ វា មនសិការោ វា បុន និព្ពត្តាបនាយ”។ “កំ ការណំ”? “អចេតនា សា វាយោធាត្វ”តិ។ “អបិ នុ តស្ស,

មហារាជ, ឧបរតស្ស វាតស្ស វាតោតិ សមញ្ញា អបគច្ឆតី”តិ? “ន ហិ, កន្តេ, តាលវណ្ណវិជ្ជបនានិ វាតស្ស ឧប្បត្តិយា បច្ចយា, យេ កេចិ មនុស្សា ឧណ្ណាកិតត្តា បរិឡាហបរិបីឡិតា, តេ តាលវណ្ណេន វា វិជ្ជបនេន វា អត្តនោ ថាមពលវិរិយេន បច្ចត្តបុរិសការេន តំ និព្វត្តេត្វា តេន វាតេន ឧណ្ណំ និព្វាបេន្តិ បរិឡាហំ វូបសមេន្តិ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តិច្ឆិយានំ វចនំ មិច្ឆា ភវតិ ‘អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ វញ្ញោ ភវតិ អផលោ’តិ។

“យថា, មហារាជ, មហតិមហាវាតោ វាយិ, ឯវមេវ ភគវា ទសសហស្សិយា លោកជាតុយា សីតលមជ្ជរសន្តសុខុមមេត្តាវាតេន ឧបវាយិ។ យថា, មហារាជ, មហតិមហាវាតោ វាយិត្វា ឧបរតោ, ឯវមេវ ភគវា សីតលមជ្ជរសន្តសុខុមមេត្តាវាតេន ឧបវាយិត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្វានជាតុយា បរិនិព្វតោ។ យថា, មហារាជ, ឧបរតោ វាតោ បុន និព្វត្តាបនំ ន សាទិយតិ, ឯវមេវ លោកហិតស្ស សាទិយនា បហីនា ឧបសន្តា។ យថា, មហារាជ, តេ មនុស្សា ឧណ្ណាកិតត្តា បរិឡាហបរិបីឡិតា, ឯវមេវ ទេវមនុស្សា តិវិជគ្គិសន្តាបបរិឡាហបរិបីឡិតា។ យថា តាលវណ្ណវិជ្ជបនានិ វាតស្ស និព្វត្តិយា បច្ចយា ហោន្តិ, ឯវមេវ តថាគតស្ស ជាតុ ច ញ្ញាណរតនញ្ច បច្ចយោ ហោតិ តិស្សន្នំ សម្បត្តិនំ បដិលាភាយ។ យថា មនុស្សា ឧណ្ណាកិតត្តា បរិឡាហបរិបីឡិតា តាលវណ្ណេន វា វិជ្ជបនេន វា វាតំ និព្វត្តេត្វា ឧណ្ណំ និព្វាបេន្តិ បរិឡាហំ វូបសមេន្តិ, ឯវមេវ ទេវមនុស្សា តថាគតស្ស បរិនិព្វតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ ជាតុញ្ច ញ្ញាណរតនញ្ច បូជេត្វា កុសលំ និព្វត្តេត្វា តេន កុសលេន តិវិជគ្គិសន្តាបបរិឡាហំ និព្វាបេន្តិ វូបសមេន្តិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្វតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ញោ ភវតិ សផលោតិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរំ ការណំ សុណោហិ បរវាទានំ និគ្គហាយ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ ភេរិ អាកោដេត្វា សទ្ធិំ និព្វត្តេយ្យ, យោ សោ ភេរិសទ្ធោ បុរិសេន និព្វត្តិតោ, សោ សទ្ធោ អន្តរាយេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, សទ្ធោ សាទិយតិ បុន និព្វត្តាបនំ”ន្តិ?

“ន ហិ, កន្តេ, អន្តរហិតោ សោ សទ្ធោ, នត្ថិ តស្ស បុន ឧប្បាទាយ អាគោគោ វា មនសិកាវោ វា, សកំ និព្ពត្តេ ភេរិសទ្ធោ អន្តរហិតេ សោ ភេរិសទ្ធោ សមុច្ឆិន្នោ ហោតិ។ ភេរី បន, កន្តេ, បច្ចយោ ហោតិ សទ្ធស្ស និព្ពត្តិយា, អថ បុរិសោ បច្ចយេ សតិ អត្តជេន វាយាមេន ភេរី អកោដេត្វា សទ្ធិំ និព្ពត្តេតិ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនបរិភាវិតំ ធាតុរតនញ្ច ធម្មញ្ច វិនយញ្ច អនុសិដ្ឋញ្ច [អនុសត្តិញ្ច (សី. បី.)] សត្តារំ ប្រយិទ្ធា សយំ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពតោ, ន ច បរិនិព្ពតេ ភគវតិ សម្បត្តិលាភោ ឧបច្ឆិន្នោ ហោតិ, កវុទ្ធក្នបដិប្បឡាតា សត្តា ធាតុរតនញ្ច ធម្មញ្ច វិនយញ្ច អនុសិដ្ឋញ្ច បច្ចយំ កវិត្វា សម្បត្តិកាមា សម្បត្តិយោ បដិលកន្តិ, ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិកាវោ អវញ្ញោ ភវតិ សដលោតិ។

“ទិដ្ឋព្មេតំ, មហារាជ, ភគវតា អនាគតមទ្ធានំ។ កថិតញ្ច ភណិតញ្ច អាចិក្ខិតញ្ច ‘សិយា ខោ បនានន្ទ, តុម្កាកំ ឯវមស្ស អតីតសត្តកំ បាវចនំ នត្ថិ នោ សត្តាតិ, ន ខោ បនេតំ, អានន្ទ, ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, យោ វោ, អានន្ទ, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្តា’ តិ។ បរិនិព្ពតស្ស តថាគតស្ស អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិកាវោ វញ្ញោ ភវតិ អដលោតិ, តំ តេសំ តិត្ថិយានំ វចនំ មិច្ឆា អក្ខតំ វិតថំ អលិកំ វិទ្ធិំ វិបរិតំ ទុក្ខទាយកំ ទុក្ខវិបាកំ អបាយគមនីយន្តិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរំ ការណំ សុណោហិ យេន ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្ពតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិកាវោ អវញ្ញោ ភវតិ សដលោ។ សាទិយតិ នុ ខោ, មហារាជ, អយំ មហាបថវី ‘សព្ពពីជានិ មយិ សំវិហន្តូ’ តិ។ “ន ហិ, កន្តេ” តិ។ “កិស្ស បន តានិ, មហារាជ, ពីជានិ អសាទិយន្តិយា មហាបថវិយា សំវិហិត្វា ទឡមូលដជាបតិដ្ឋិតា ខន្ធសារសាខាបរិវិត្តិណ្ណា បុប្ផផលធរា ហោន្តី” តិ។ “អសាទិយន្តីបិ, កន្តេ, មហាបថវី តេសំ ពីជានំ វត្ថុំ ហោតិ បច្ចយំ ទេតិ វិហនាយ, តានិ ពីជានិ តំ វត្ថុំ និស្សាយ តេន បច្ចយេន សំវិហិត្វា ទឡមូលដជាបតិដ្ឋិតា ខន្ធសារសាខាបរិវិត្តិណ្ណា

“កិស្ស បន តេ, មហារាជ, រោគា អសាទិយន្តានំ កាយេ និបតន្តី” តិ? “បុព្វេ កតេន, កន្តេ, ទុច្ចរិតេនា” តិ។ “យទិ, មហារាជ, បុព្វេ កតំ អកុសលំ ឥធិ វេទនីយំ ហោតិ, តេន ហិ, មហារាជ, បុព្វេ កតម្មិ ឥធិ កតម្មិ កុសលាកុសលំ កម្មំ អវញ្ញំ កវតិ សផលន្តិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្វតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ញោ កវតិ សផលោតិ។

“សុតបុព្វំ បន តយា, មហារាជ, នន្ទកោ នាម យក្ខោ ថេរី សារិបុត្តំ អាសាទិយិត្វា បថវី បរិដ្ឋោ” តិ? “អាម, កន្តេ, សុយ្យតិ, លោកេ បាកដោ ឯសោ” តិ។ “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ថេរោ សារិបុត្តោ សាទិយិ នន្ទកស្ស យក្ខស្ស មហាបថវិគិលន” តិ [បវត្តមាទេសិ (ស្យា.)]។ “ឧព្ពត្តិយន្តេបិ, កន្តេ, សទេវកេ លោកេ បតមាទេសិ ធមាយំ ចន្ទិមស្សរិយេ វិកិរន្តេបិ សិនេរុបព្ពតរាជេ ថេរោ សារិបុត្តោ ន បរស្ស ទុក្ខំ សាទិយេយ្យ។ តំ កិស្ស ហេតុ? យេន ហេតុនា ថេរោ សារិបុត្តោ កុជ្ឈេយ្យ វា ទុស្សេយ្យ វា, សោ ហេតុ ថេរស្ស សារិបុត្តស្ស សមូហតោ សមុច្ឆិន្នោ, ហេតុនោ សមុគ្គាតិតត្តា, កន្តេ, ថេរោ សារិបុត្តោ ជីវិតហារកេបិ កោបំ ន ករេយ្យា” តិ។ “យទិ, មហារាជ, ថេរោ សារិបុត្តោ នន្ទកស្ស យក្ខស្ស បថវិគិលនំ ន សាទិយិ, កិស្ស បន នន្ទកោ យក្ខោ បថវី បរិដ្ឋោ” តិ? “អកុសលស្ស, កន្តេ, កម្មស្ស ពលវតាយា” តិ។ “យទិ, មហារាជ, អកុសលស្ស កម្មស្ស ពលវតាយ នន្ទកោ យក្ខោ បថវី បរិដ្ឋោ, អសាទិយន្តស្សាបិ កតោ អបរាជោ អវញ្ញោ កវតិ សផលោ។ តេន ហិ, មហារាជ, អកុសលស្សាបិ កម្មស្ស ពលវតាយ អសាទិយន្តស្ស កតោ អធិការោ អវញ្ញោ កវតិ សផលោតិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន តថាគតស្ស បរិនិព្វតស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ញោ កវតិ សផលោតិ។

“កតិ នុ ខោ តេ, មហារាជ, មនុស្សា, យេ ឯតរហិ មហាបថវី បរិដ្ឋោ, អត្ថិ តេ តត្ថ សវណា” តិ? “អាម, កន្តេ, សុយ្យតី” តិ។ “ឥជ្ឈំ ភ្នំ, មហារាជ, សាវេហី” តិ? “ចិញ្ចមាណវិកា, កន្តេ, សុប្បពុទ្ធា ច សក្កោ, ទេវទត្តោ ច ថេរោ, នន្ទកោ ច យក្ខោ, នន្ទោ ច មាណវកោតិ។ សុតមេតំ, កន្តេ, ឥមេ បញ្ច ជនា មហាបថវី បរិដ្ឋោ” តិ។ “កិស្មី តេ,

មហារាជ, អបរទ្ធា”តិ? “ភគវតី ច, ភន្តេ, សាវកេសុ ចា”តិ។ “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ភគវា វា សាវកា វា សាទិយីសុ ឥមេសំ មហាបថវិបវិសន”ន្តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តថាគតស្ស បរិនិព្ព័តស្ស អសាទិយន្តស្សេវ កតោ អធិការោ អវញ្ញោ កវតិ សផលោ”តិ។ “សុវិញ្ញាបិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ចោ គម្ពីរោ ឧត្តានីកតោ, គុយ្ហំ វិទំសិតំ, គណ្ឌិ ភិន្នោ, គហនំ អគហនំ កតំ, នដ្ឋា បរវាទា, កត្តា កុទិដ្ឋី, និប្បតា ជាតា កុតិត្ថិយា, ត្វំ គណីវរបរមាសជ្ជា”តិ។

កតាធិការសផលបញ្ចោ បឋមោ។

២. សព្ពញ្ញាកាវបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ សព្ពញ្ញ”តិ? “អាម, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញ, ន ច ភគវតោ សតតំ សមិតំ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ, អារជ្ជនបដិពទ្ធំ ភគវតោ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ, អារជ្ជិត្វា យទិច្ឆកំ ជានាតី”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ អសព្ពញ្ញតិ។ យទិ តស្ស បរិយេសនាយ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ ហោតី”តិ។ “វាហសតំ ខោ, មហារាជ, វីហីនំ អឌ្ឍចូឡញ្ច វាហា វីហិសត្តម្ពណានិ ទ្វេ ច តុម្ពា ឯកច្ឆរក្ខណេ បវត្តចិត្តស្ស ឯត្តកា វីហី លក្ខំ បប្បិយមាណា[បប្បិយមាណេ (សី. បី.)] បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆេយ្យំ?”

“តត្រិមេ សត្តវិជា ចិត្តា បវត្តន្តិ, យេ តេ, មហារាជ, សរាគា សទោសា សមោហា សកិលេសា អភាវិតកាយា អភាវិតសីលា អភាវិតចិត្តា អភាវិតបញ្ញា, តេសំ តំ ចិត្តំ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិំ បវត្តតិ។ កី ការណា? អភាវិតត្តា ចិត្តស្ស។ យថា, មហារាជ, វិសនាឡស្ស វិតតស្ស វិសាលស្ស វិត្តិណ្ណស្ស សំសិព្ពិតវិសិព្ពិតស្ស សាខាដដាដដិតស្ស អាកឌ្ឍិយន្តស្ស គរុកំ ហោតិ អាគមនំ ទន្ធិំ។ កី ការណា? សំសិព្ពិតវិសិព្ពិតត្តា សាខានំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សរាគា សទោសា សមោហា សកិលេសា អភាវិតកាយា អភាវិតសីលា

អភាវិតចិត្តា អភាវិតបញ្ញា, តេសំ តំ ចិត្តំ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិំ បវត្តតិ។ កី ការណា?
សំសិព្ពិតវិសិព្ពិតត្តា កិលេសេហិ, ឥទំ បឋមំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ ទុតិយំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, សោតាបន្នា បិហិតាបាយា
ទិដ្ឋិប្បត្តា វិញ្ញាតសត្តសាសនា, តេសំ តំ ចិត្តំ តីសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ
បវត្តតិ។ ឧបរិក្ខមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិំ បវត្តតិ។ កី ការណា? តីសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស
បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហ៊ានត្តា។ យថា, មហារាជ, វិសនាឡស្ស
តិបព្ពគណ្ឌិបរិសុទ្ធស្ស ឧបរិ សាខាជដាជដិតស្ស អាកខ្សិយន្តស្ស យាវ តិបព្ពំ តាវ លហុកំ
ឯតិ, តតោ ឧបរិ ថទ្ធាំ កី ការណា? ហេដ្ឋា បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ សាខាជដាជដិតត្តា។ ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, យេ តេ សោតាបន្នា បិហិតាបាយា ទិដ្ឋិប្បត្តា វិញ្ញាតសត្តសាសនា, តេសំ តំ
ចិត្តំ តីសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិក្ខមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិំ បវត្តតិ។
កី ការណា? តីសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហ៊ានត្តា, ឥទំ ទុតិយំ
ចិត្តំ។

“តត្រិទំ តតិយំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, សកទាគាមិនោ, យេសំ
រាគទោសមោហា តនុក្ខតា, តេសំ តំ ចិត្តំ បញ្ចសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ,
ឧបរិក្ខមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិំ បវត្តតិ។ កី ការណា? បញ្ចសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា
ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហ៊ានត្តា។ យថា, មហារាជ, វិសនាឡស្ស បញ្ចបព្ពគណ្ឌិបរិសុទ្ធស្ស
ឧបរិ សាខាជដាជដិតស្ស អាកខ្សិយន្តស្ស យាវ បញ្ចបព្ពំ តាវ លហុកំ ឯតិ, តតោ ឧបរិ
ថទ្ធាំ កី ការណា? ហេដ្ឋា បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ សាខាជដាជដិតត្តា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ
តេ សកទាគាមិនោ, យេសំ រាគទោសមោហា តនុក្ខតា, តេសំ តំ ចិត្តំ បញ្ចសុ ឋានេសុ
លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិក្ខមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិំ បវត្តតិ។ កី ការណា?
បញ្ចសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធត្តា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហ៊ានត្តា, ឥទំ តតិយំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ ចតុត្ថំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, អនាគាមិនោ, យេសំ

បញ្ចេញមតិយានិ សញ្ញាជនានិ បរិនានិ, តេសំ តំ ចិត្តំ ទសសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិកូមីសុ គុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិ បវត្តតិ។ កី ការណា? ទសសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធគ្នា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហិនត្តា។ យថា, មហារាជ, វិសនាឡស្ស ទសបព្ពគណ្ឌិបរិសុទ្ធស្ស ឧបរិ សាខាជដាជជិតស្ស អាកខ្សិយន្តស្ស យាវ ទសបព្ពំ តាវ លហុកំ ឯតិ, តតោ ឧបរិ ថទ្ធិ។ កី ការណា? ហេជ្ជា បរិសុទ្ធគ្នា ឧបរិ សាខាជដាជជិតត្តា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ អនាគាមិនោ, យេសំ បញ្ចេញមតិយានិ សញ្ញាជនានិ បរិនានិ, តេសំ តំ ចិត្តំ ទសសុ ឋានេសុ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, ឧបរិកូមីសុ គុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិ បវត្តតិ។ កី ការណា? ទសសុ ឋានេសុ ចិត្តស្ស បរិសុទ្ធគ្នា ឧបរិ កិលេសានំ អប្បហិនត្តា, ឥទំ ចតុត្ថំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ បញ្ចមំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, អរហន្តោ ខីណាសវា ជោតមលា វន្តកិលេសា វុសិតវន្តោ កតករណីយា ឱហិតភាវា អនុប្បត្តសទត្តា បរិក្ខីណាវសញ្ញាជនា បត្តបដិសម្មិទា សាវកកូមីសុ បរិសុទ្ធា, តេសំ តំ ចិត្តំ សាវកវិសយេ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, បច្ចេកពុទ្ធកូមីសុ គុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិ បវត្តតិ។ កី ការណា? បរិសុទ្ធគ្នា សាវកវិសយេ, អបរិសុទ្ធគ្នា បច្ចេកពុទ្ធវិសយេ។ យថា, មហារាជ, វិសនាឡស្ស សព្ពបព្ពគណ្ឌិបរិសុទ្ធស្ស អាកខ្សិយន្តស្ស លហុកំ ហោតិ អាគមនំ អទន្ធិ។ កី ការណា? សព្ពបព្ពគណ្ឌិបរិសុទ្ធគ្នា អគហនត្តា វិសស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ អរហន្តោ ខីណាសវា ជោតមលា វន្តកិលេសា វុសិតវន្តោ កតករណីយា ឱហិតភាវា អនុប្បត្តសទត្តា បរិក្ខីណាវសញ្ញាជនា បត្តបដិសម្មិទា សាវកកូមីសុ បរិសុទ្ធា, តេសំ តំ ចិត្តំ សាវកវិសយេ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, បច្ចេកពុទ្ធកូមីសុ គុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិ បវត្តតិ។ កី ការណា? បរិសុទ្ធគ្នា សាវកវិសយេ, អបរិសុទ្ធគ្នា បច្ចេកពុទ្ធវិសយេ, ឥទំ បញ្ចមំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ ឆដ្ឋំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, បច្ចេកពុទ្ធា សយមុនោ អនាចរិយកា ឯកចារិនោ ខត្តវិសាណាកប្បា សកវិសយេ បរិសុទ្ធវិមលចិត្តា, តេសំ តំ ចិត្តំ សកវិសយេ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, សព្ពញ្ញពុទ្ធកូមីសុ គុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិ បវត្តតិ។

ក៏ ការណា? បរិសុទ្ធគ្នា សករិសយេ មហន្តគ្នា សព្វញ្ញពុទ្ធវិសយស្ស។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ សករិសយំ បរិត្តំ នទី រត្តិម្បិ ទិវាបិ យទិច្ចក អច្ឆម្ពិគោ ឱតវេយ្យ, អថ បរតោ មហាសមុទ្រំ គម្ពីរំ វិត្តតំ អគាធមបារំ ទិស្វា កាយេយ្យ, ទន្ធាយេយ្យ ន វិសហេយ្យ ឱតវិត្តំ។ ក៏ ការណា? តិណ្ឌគ្នា[ចិណ្ឌគ្នា (សី. ស្យា. បី.)] សករិសយស្ស, មហន្តគ្នា ច មហាសមុទ្រស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ បច្ចេកពុទ្ធា សយម្ពុនោ អនាចរិយកា ឯកចារិនោ ខត្តវិសាណកប្បា សករិសយេ បរិសុទ្ធវិមលចិត្តា, តេសំ តំ ចិត្តំ សករិសយេ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ, សព្វញ្ញពុទ្ធកូមីសុ គរុកំ ឧប្បជ្ជតិ ទន្ធិ បវត្តតិ។ ក៏ ការណា? បរិសុទ្ធគ្នា សករិសយេ មហន្តគ្នា សព្វញ្ញពុទ្ធវិសយស្ស, ឥទំ ឆដ្ឋំ ចិត្តំ។

“តត្រិទំ សត្តមំ ចិត្តំ វិភត្តមាបជ្ជតិ – យេ តេ, មហារាជ, សម្មាសម្ពុទ្ធា សព្វញ្ញនោ ទសពលធរា ចតុវេសារជ្ជវិសារទា អដ្ឋារសហិ ពុទ្ធជម្មេហិ សមន្មាគតា អនន្តជិនា អនាវរណញ្ញាណា, តេសំ តំ ចិត្តំ សព្វត្ថ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ។ ក៏ ការណា? សព្វត្ថ បរិសុទ្ធគ្នា។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, នារាចស្ស សុជោតស្ស វិមលស្ស និគ្គណ្ឌិស្ស សុខុមធារស្ស អជិម្ពស្ស អវ័ង្គស្ស អកុដិលស្ស ទឡ្ហចាបសមាទ្យស្ស ខោមសុខុមេ វា កប្បាសសុខុមេ វា កម្ពុលសុខុមេ វា ពលវេនិបាតិតស្ស ទន្ធាយិតត្ថំ វា លក្ខនំ វា ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, “ក៏ ការណា”? “សុខុមត្តា វត្ថានំ សុជោតត្តា នារាចស្ស និបាតស្ស ច ពលវត្ថា”តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សម្មាសម្ពុទ្ធា សព្វញ្ញនោ ទសពលធរា ចតុវេសារជ្ជវិសារទា អដ្ឋារសហិ ពុទ្ធជម្មេហិ សមន្មាគតា អនន្តជិនា អនាវរណញ្ញាណា, តេសំ តំ ចិត្តំ សព្វត្ថ លហុកំ ឧប្បជ្ជតិ លហុកំ បវត្តតិ។ ក៏ ការណា? សព្វត្ថ បរិសុទ្ធគ្នា, ឥទំ សត្តមំ ចិត្តំ។

“តត្រ, មហារាជ, យទិទំ សព្វញ្ញពុទ្ធានំ ចិត្តំ, តំ ឆន្ទម្បិ ចិត្តានំ គណនំ អតិក្កមិត្តា អសង្ខេយ្យេន គុណេន បរិសុទ្ធព្វេ លហុកញ្ច។ យស្មា ច ភគវតោ ចិត្តំ បរិសុទ្ធព្វេ លហុកញ្ច, តស្មា, មហារាជ, ភគវា យមកបាដិហីរំ ទស្សេតិ។ យមកបាដិហីវេ, មហារាជ, ញាតព្ពំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ ចិត្តំ ឯវំ លហុបរិវត្តនិ, ន តត្ថ សក្កា ឧត្តរំ ការណំ វត្ថុំ, តេបិ,

មហារាជ, បាដិហីរា សព្វញ្ញពុទ្ធានំ ចិត្តំ ឧបាទាយ គណនម្បិ សង្ខម្បិ កលម្បិ កលភាគម្បិ
ន ឧបេន្តិ, អារជ្ជនបដិពទ្ធំ, មហារាជ, ភគវតោ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ, អារជ្ជេត្វា យទិច្ចកំ
ជានាតិ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ ហត្ថេ ឋបិតំ យំ កិញ្ចិ ទុតិយេ ហត្ថេ ឋបេយ្យ វិវេជន
មុខេន វាចំ និច្ឆាវេយ្យ, មុខគតំ កោជនំ តិលេយ្យ, ឧម្មិលេត្វា វា និមិលេយ្យ, និមិលេត្វា វា
ឧម្មិលេយ្យ, សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ បសាវេយ្យ, បសាវិតំ វា ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ, ចិរតំ ឯតំ,
មហារាជ, លហុតំ ភគវតោ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ, លហុតំ អារជ្ជនំ, អារជ្ជេត្វា យទិច្ចកំ
ជានាតិ, អារជ្ជនវិកលមត្តកេន ន តាវតា ពុទ្ធា ភគវតោ អសព្វញ្ញនោ នាម ហោន្តី” តិ។

“អារជ្ជនម្បិ, ភន្តេ នាគសេន, បរិយេសនាយ កាតព្វំ, ឥឡ្យំ មំ តត្ថ ការណេន
សញ្ញាបេហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, បុរិសស្ស អឌ្ឍស្ស មហទ្ធនស្ស មហាកោគស្ស
បហុតជាត្វបរជតស្ស បហុតវិត្ថុបករណស្ស បហុតធនធាញ្ញស្ស
សាលីវិហិយវតណ្ហលតិលមុត្តមាសបុព្វណ្ណាបរណ្ណសប្បិវេលនវនីតខីរទេមិមុត្តុផាណិ
តា ច ខឡោបិកុម្មិបីបរកោដ្ឋភាជនគតា ភវេយ្យំ, តស្ស ច បុរិសស្ស បាហុនកោ អាគច្ឆេយ្យ
ភត្តារហោ ភត្តាភិកដ្ឋី, តស្ស ច គេហេ យំ រន្ធ�ំ កោជនំ, តំ បរិនិដ្ឋិតំ ភវេយ្យ, កុម្មិតោ
តណ្ហលេ នីហរិត្វា កោជនំ រន្ធយ្យ, អបិ ច ខោ សោ, មហារាជ, តាវតកេន
កោជនវេកលមត្តកេន អធនោ នាម កបណោ នាម ភវេយ្យា” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ,
ចក្កវត្ថិរញ្ញោ យវេបិ, ភន្តេ, អកាលេ កោជនវេកលំ ហោតិ, កំ បន គហបតិកស្សា” តិ?
“ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស អារជ្ជនវិកលមត្តកំ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ អារជ្ជេត្វា
យទិច្ចកំ ជានាតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, វុក្ខោ អស្ស ផលិតោ ឱណតវិនតោ បិណ្ឌិការភវិតោ, ន
កិញ្ចិ តត្ថ បតិកំ ផលំ ភវេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, វុក្ខោ តាវតកេន
បតិកផលវេកលមត្តកេន អផលោ នាម ភវេយ្យា” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បតនបដិពទ្ធានិ តានិ

រុក្ខផលានិ, បតិភេតេ យទិច្ចកំ លកតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស
អាវជ្ជនបដិពទ្ធំ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ អាវជ្ជេត្វា យទិច្ចកំ ជានាតី”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, អាវជ្ជេត្វា អាវជ្ជេត្វា ពុទ្ធា យទិច្ចកំ ជានាតី”តិ? “អាម, មហារាជ,
ភគវា អាវជ្ជេត្វា អាវជ្ជេត្វា យទិច្ចកំ ជានាតី”តិ។

“យថា, មហារាជ, ចក្កវត្ថុ រាជា យទា ចក្កវតនំ សរតិ ‘ឧបេតុ មេ ចក្កវតន’ន្តិ, សរិតេ
ចក្កវតនំ ឧបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ អាវជ្ជេត្វា អាវជ្ជេត្វា យទិច្ចកំ
ជានាតី”តិ។ “ទទ្ធំ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ, ពុទ្ធា សព្វញ្ញ, សម្មជីព្វាម ពុទ្ធា
សព្វញ្ញ”តិ។

ពុទ្ធសព្វញ្ញការបញ្ចេ ទុតិយោ។

៣. ទេវទត្តបព្ពជ្ជបញ្ចេ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ទេវទត្តោ កេន បញ្ចជិតោ”តិ? “ឆ យិមេ, មហារាជ,
ខត្តិយកុមារា ភទ្ធិយោ ច អនុរុទ្ធា ច អានន្ទោ ច ភគុ ច កិមិលោ [កិម្ពិលោ (សី. បី.) ម. និ.
២.១៦៦ បស្សិតព្ធី] ច ទេវទត្តោ ច ឧបាលិកប្បកោ សត្តមោ អភិសម្ពុទ្ធេ សត្វិ
សក្យកុលានន្ទជនេ ភគវន្តំ អនុបព្ពជ្ជន្តា និក្ខមីសុ, តេ ភគវា បញ្ចជេសី”តិ។ “ននុ, ភន្តេ,
ទេវទត្តេន បព្ពជិត្វា សង្ឃោ ភិន្នោ”តិ? “អាម, មហារាជ, ទេវទត្តេន បព្ពជិត្វា សង្ឃោ
ភិន្នោ, ន គិហី សង្ឃំ ភិន្នតិ, ន ភិក្ខុនី, ន សិក្ខមាណា, ន សាមណេរោ, ន សាមណេរី សង្ឃំ
ភិន្នតិ, ភិក្ខុ បកតត្តោ សមានសំវាសកោ សមានសីមាយំ បិតោ សង្ឃំ ភិន្នតីតិ។
សង្ឃិកេទកោ, ភន្តេ, បុគ្គលោ កី កម្មំ ផុសតី”តិ? “កប្បដ្ឋិតិកំ, មហារាជ, កម្មំ ផុសតី”តិ។

“កី បន, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធា ជានាតិ ‘ទេវទត្តោ បព្ពជិត្វា សង្ឃំ ភិន្និស្សតិ, សង្ឃំ

កិន្ទិត្វា កប្បំ និរយេ បច្ចិស្សតី”តិ? “អាម, មហារាជ, តថាគតោ ជានាតិ ‘ទេវទត្តោ បព្ពជិត្វា សង្ឃំ កិន្ទិស្សតិ, សង្ឃំ កិន្ទិត្វា កប្បំ និរយេ បច្ចិស្សតី”តិ។ “យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ ជានាតិ ‘ទេវទត្តោ បព្ពជិត្វា សង្ឃំ កិន្ទិស្សតិ, សង្ឃំ កិន្ទិត្វា កប្បំ និរយេ បច្ចិស្សតី”តិ, តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ ការុណិកោ អនុកម្មកោ ហិតេសី សព្ពសត្តានំ អហិតំ អបនេត្វា ហិតមុបទហតីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តំ អជានិត្វា បញ្ញាជេសី, តេន ហិ ពុទ្ធោ អសព្ពញ្ញតិ, អយម្មិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ញោ តវានុប្បត្តោ, វិជដេហិ ឯតំ មហាជដំ, កិន្ទ បរាបវាទំ, អនាគតេ អទ្ធានេ តយា សទិសា ពុទ្ធិមន្តោ ភិក្ខុ ទុល្លភា ភវិស្សន្តិ, ឯត្ថ តវំ ពលំ បកាសេហី”តិ។

“ការុណិកោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញ ច, ការុញ្ញេន, មហារាជ, ភគវា សព្ពញ្ញតញ្ញាណេន ទេវទត្តស្ស គតី ឱលោកេន្តោ អទូស ទេវទត្តំ អាបាយិកំ កម្មំ[អបរាបរិយកម្មំ (សី. ស្យា. បី.)] អាយុហិត្វា អនេកានិ កប្បកោដិសតសហស្សានិ និរយេន និរយំ វិនិបាតេន វិនិបាតំ គច្ឆន្តំ, តំ ភគវា សព្ពញ្ញតញ្ញាណេន ជានិត្វា ឥមស្ស អបរិយន្តកតំ កម្មំ មម សាសនេ បព្ពជិតស្ស បរិយន្តកតំ ភវិស្សតិ, បុរិមំ ឧបាទាយ បរិយន្តកតំ ទុក្ខំ ភវិស្សតិ, អបព្ពជិតោបិ អយំ មោឃបុរិសោ កប្បជ្ឈិយមេវ កម្មំ អាយុហិត្វាតិ ការុញ្ញេន ទេវទត្តំ បញ្ញាជេសី”តិ។

“តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធោ វជិត្វា តេលេន មក្ខេតិ, បបាតេ បាតេត្វា ហត្ថំ ទេតិ, មារេត្វា ជីវិតំ បរិយេសតិ, យំ សោ បបមំ ទុក្ខំ ទត្វា បច្ឆា សុខំ ឧបទេហតី”តិ? “វជេតិបិ, មហារាជ, តថាគតោ សត្តានំ ហិតវសេន, បាតេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, មារេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, វជិត្វាបិ, មហារាជ, តថាគតោ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទេហតិ, បាតេត្វាបិ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទេហតិ, មារេត្វាបិ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទេហតិ។ យថា, មហារាជ, មាតាបិតរោ នាម វជិត្វាបិ បាតយិត្វាបិ បុត្តានំ ហិតមេវ ឧបទេហន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ វជេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, បាតេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, មារេតិបិ សត្តានំ ហិតវសេន, វជិត្វាបិ, មហារាជ, តថាគតោ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទេហតិ, បាតេត្វាបិ សត្តានំ ហិតមេវ

ឧបទហតិ, មាវេត្តាបិ សត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ, យេន យេន យោគេន សត្តានំ គុណវុឌ្ឍិ
ហោតិ, តេន តេន យោគេន សព្ពសត្តានំ ហិតមេវ ឧបទហតិ។ សចេ, មហារាជ, ទេវទត្តោ
ន បញ្ញាជេយ្យ, គិហិកូតោ សមាទោ និរយសំវត្ថុនិកំ ពហំ បាបកម្មំ កត្វា អនេកានិ
កប្បកោដិសតសហស្សានិ និរយេន និរយំ វិនិបាតេន វិនិបាតំ គច្ឆន្តោ ពហំ ទុក្ខំ
វេទេយិស្សតិ, តំ ភគវា ជានមាទោ ការុញ្ញេន ទេវទត្ថំ បញ្ញាជេសិ, ‘មម សាសនេ បព្ពជិតស្ស
ទុក្ខំ បរិយន្តកតំ ភវិស្សតី’ តិ ការុញ្ញេន គរុកំ ទុក្ខំ លហុកំ អកាសិ។

“យថា វា, មហារាជ, ធនយសសិវិញ្ញាតិពលេន ពលវា បុរិសោ អត្តនោ ញ្ញាតី វា មិត្តំ
វា រញ្ញា គរុកំ ទណ្ឌំ ធារេន្តំ អត្តនោ ពហុវិស្សត្តកាវេន សមត្ថតាយ គរុកំ ទណ្ឌំ លហុកំ
អកាសិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា ពហុនិ កប្បកោដិសតសហស្សានិ ទុក្ខំ វេទេយមានំ
ទេវទត្ថំ បញ្ញាជេត្វា សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិពលសមត្ថកាវេន គរុកំ ទុក្ខំ លហុកំ អកាសិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កុសលោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ គរុកំ រោគំ
ពលវោសធពលេន លហុកំ ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពហុនិ
កប្បកោដិសតសហស្សានិ ទុក្ខំ វេទេយមានំ ទេវទត្ថំ ភគវា រោគញ្ញតាយ បញ្ញាជេត្វា
ការុញ្ញពលោ បត្តទ្ធផម្មេសធពលេន គរុកំ ទុក្ខំ លហុកំ អកាសិ។ អបិ នុ ខោ សោ,
មហារាជ, ភគវា ពហុវេទនីយំ ទេវទត្ថំ អប្បវេទនីយំ ករោត្តោ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ
អាបជ្ជេយ្យ” តិ? “ន កិញ្ចិ, ភន្តេ, អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យ អន្តមសោ គទូហនមត្តម្បី” តិ។
“ឥមម្បី ខោ, មហារាជ, ការណំ អត្តតោ សម្បជិច្ឆ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្ថំ
បញ្ញាជេសិ។

“អបរម្បី, មហារាជ, ឧត្តរំ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្ថំ
បញ្ញាជេសិ។ យថា, មហារាជ, ចោរំ អាគុចារី គហេត្វា រញ្ញោ ទស្សេយ្យំ, ‘អយំ ខោ, ទេវ,
ចោរោ អាគុចារី, ឥមស្ស យំ ឥច្ឆសិ, តំ ទណ្ឌំ បណោហី’ តិ។ តមេនំ រាជា ឯវំ វេទេយ ‘តេន
ហិ, ភណ, ឥមំ ចោរំ ពហិនគរំ និហរិត្វា អាយាតនេ សីសំ ធិន្ទថា’ តិ, ‘ឯវំ ទេវា’ តិ ខោ តេ

រញ្ជោ បដិស្សត្វា តំ ពហិនគរំ នីហរិត្វា អាយាតនំ នយេយ្យំ។ តមេនំ បស្សេយ្យ កោចិទេវ
 បុរិសោ រញ្ជោ សន្តិកា លទ្ធវារោ លទ្ធយសធនកោគោ អាទេយ្យវចនោ ពលវិច្ឆិតការី, សោ
 តស្ស កាបុញ្ញំ កត្វា តេ បុរិសេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អលំ, កោ, កី តុម្កាកំ ឥមស្ស សីសច្ចេទនេន,
 តេន ហិ កោ ឥមស្ស ហត្ថំ វា បាទំ វា ធិន្ទិត្វា ជីវិតំ រក្ខថ, អហមេតស្ស ការណា រញ្ជោ
 សន្តិកេ បដិវចនំ កវិស្សាមីតិ។ តេ តស្ស ពលវតោ វចនេន តស្ស ចោរស្ស ហត្ថំ វា បាទំ វា
 ធិន្ទិត្វា ជីវិតំ រក្ខេយ្យំ។ អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ ឯវំ ការី តស្ស ចោរស្ស កិច្ចការី
 អស្សា” តិ? “ជីវិតទាយកោ សោ, កន្តេ, បុរិសោ តស្ស ចោរស្ស, ជីវិតេ ទិន្នេ កី តស្ស អកតំ
 នាម អត្ថី” តិ? “យា បន ហត្ថបាទច្ចេទនេ វេទនា, សោ តាយ វេទនាយ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ
 អាបជ្ឈេយ្យា” តិ? “អត្តនោ កតេន សោ, កន្តេ, ចោរោ ទុក្ខវេទនំ វេទយតិ, ជីវិតទាយកោ
 បន បុរិសោ ន កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ឈេយ្យា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា កាបុញ្ញេន
 ទេវទត្ថំ បញ្ញាជេសិ ‘មម សាសនេ បព្ពជិតស្ស ទុក្ខំ បរិយន្តកតំ កវិស្សតី’ តិ។ បរិយន្តកតញ្ច,
 មហារាជ, ទេវទត្ថស្ស ទុក្ខំ, ទេវទត្តោ, មហារាជ, មរណកាលេ –

“តមេហិ អដ្ឋិហិ តមគ្គបុគ្គលំ, ទេវាតិទេវំ នរទម្មសារថី;

សមន្តចក្ខុំ សតបុញ្ញលក្ខណំ, បាណេហិ ពុទ្ធិំ សរណំ ឧបេមី តិ។

“បាណុបេតំ សរណមគមាសិ។ ទេវទត្តោ, មហារាជ, ឆ កោដ្ឋាសេ កតេ កប្បេ
 អតិក្កន្តេ បឋមកោដ្ឋាសេ សង្ឃំ ភិន្និ, បញ្ច កោដ្ឋាសេ និរយេ បច្ចិត្វា តតោ មុច្ចិត្វា អដ្ឋិស្សរោ
 នាម បច្ចេកពុទ្ធា កវិស្សតិ។ អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, ភគវា ឯវំ ការី ទេវទត្ថស្ស កិច្ចការី
 អស្សា” តិ? “សព្ពទទោ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតោ ទេវទត្ថស្ស, យំ តថាគតោ ទេវទត្ថំ
 បច្ចេកពោជំ បាបេស្សតិ, កី តថាគតេន ទេវទត្ថស្ស អកតំ នាម អត្ថី” តិ? “យំ បន,
 មហារាជ, ទេវទត្តោ សង្ឃំ ភិន្និត្វា និរយេ ទុក្ខវេទនំ វេទយតិ, អបិ នុ ខោ ភគវា តតោនិទានំ
 កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ឈេយ្យា” តិ? “ន ហិ, កន្តេ, អត្តនោ កតេន, កន្តេ, ទេវទត្តោ កប្បំ និរយេ
 បច្ចតិ, ទុក្ខបរិយន្តការកោ សត្តា ន កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ឈតី” តិ។ “ឥមម្បិ ខោ, ភំ មហារាជ,

ការណ៍ អត្ថតោ សម្បជ្ជិច្ច, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្ថំ បញ្ញាជេសិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណ៍ សុណោហិ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្ថំ បញ្ញាជេសិ។ យថា, មហារាជ, កុសលោ ភិសក្កោ សលូកត្តោ វាតបិត្តសេម្មសន្និបាតឧតុបរិណាមវិសមបរិហារឱបក្កមិកោបក្កន្តំ បូតិកុណាបទុត្តន្ទាភិសញ្ញន្នំ អន្តោសលំ សុសិរគតំ បុព្វុហិរសម្បណ្ណំ វណំ រូបសមេន្តោ វណមុខំ កក្ខឡតិខិណាខារកដុកេន ភេសជ្ជេន អនុលិម្បតិ បរិបច្ចនាយ, បរិបច្ចិត្វា មុទុការមុបគតំ សត្តេន វិកន្តយិត្វា ឧហតិ សលាកាយ, ទខ្មេ ខាលវណំ ទេតិ, ភេសជ្ជេន អនុលិម្បតិ វណុហនាយ ព្យាធិតស្ស សោត្តិការមនុប្បត្តិយា, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, ភិសក្កោ សលូកត្តោ អហិតចិត្តោ ភេសជ្ជេន អនុលិម្បតិ, សត្តេន វិកន្តេតិ, ឧហតិ សលាកាយ, ខាលវណំ ទេតិ” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ហិតចិត្តោ សោត្តិកាមោ តានិ កិរិយានិ ករោតិ” តិ។ “យា បនស្ស ភេសជ្ជកិរិយាករណេន ឧប្បន្ទា ទុក្ខវេទនា, តតោនិទានំ សោ ភិសក្កោ សលូកត្តោ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ឈេយ្យា” តិ? “ហិតចិត្តោ, ភន្តេ, សោត្តិកាមោ ភិសក្កោ សលូកត្តោ តានិ កិរិយានិ ករោតិ, កំ សោ តតោនិទានំ អបុញ្ញំ អាបជ្ឈេយ្យ, សគ្គតាមី សោ, ភន្តេ, ភិសក្កោ សលូកត្តោ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ការុញ្ញេន ភគវា ទេវទត្ថំ បញ្ញាជេសិ ទុក្ខបរិមុត្តិយា។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណ៍ សុណោហិ, យេន ការណេន ភគវា ទេវទត្ថំ បញ្ញាជេសិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ កណ្តាកេន វិទ្ធោ អស្ស, អថញ្ញតរោ បុរិសោ តស្ស ហិតកាមោ សោត្តិកាមោ តិណ្ណេន កណ្តាកេនវា សត្តមុខេន វា សមន្តតោ ធិន្ទិត្វា បត្យវន្តេន លោហិតេន តំ កណ្តកំ នីហរេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ អហិតកាមោ តំ កណ្តកំ នីហរតិ” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ហិតកាមោ សោ, ភន្តេ, បុរិសោ សោត្តិកាមោ តំ កណ្តកំ នីហរតិ។ សចេ សោ, ភន្តេ, តំ កណ្តកំ ន នីហរេយ្យ, មរណំ វា សោ តេន បាបុណេយ្យ មរណមត្តំ វា ទុក្ខ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ការុញ្ញេន ទេវទត្ថំ បញ្ញាជេសិ ទុក្ខបរិមុត្តិយា។ សចេ មហារាជ, ភគវា ទេវទត្ថំ ន បញ្ញាជេយ្យ,

កប្បកោដិសតសហស្សម្បិ ទេវទត្តោ កវបរម្បរាយ និរយេ បច្ចេយ្យា” តិ។

“អនុសោតតាមី, ភន្តេ នាគសេន, ទេវទត្តំ តថាគតោ បដិសោតំ បាបេសិ,
វិបន្តបដិបន្តំ ទេវទត្តំ បន្តេ បដិបាទេសិ, បបាតេ បតិស្ស ទេវទត្តស្ស បតិដ្ឋំ អទាសិ,
វិសមគតំ ទេវទត្តំ តថាគតោ សមំ អាហេបេសិ, ឥមេ ច, ភន្តេ នាគសេន, ហេតុ ឥមានិ ច
ការណានិ ន សក្កា អញ្ញេន សន្ធុស្សេត្តំ អញ្ញត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា” តិ។

ទេវទត្តបព្ពដ្ឋបញ្ចោ តតិយោ។

៤. បថវិចលនបញ្ចោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា – ‘អដ្ឋិមេ, ភិក្ខុវេ[អដ្ឋិមេ អានន្ទ (អ. និ.
៨.៧០)], ហេតុ អដ្ឋ បច្ចយា មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុកាវាយា” តិ។ អសេសវចនំ ឥទំ,
និស្សេសវចនំ ឥទំ, និប្បរិយាយវចនំ ឥទំ, នត្ថញ្ញោ នវមោ ហេតុ មហតោ ភូមិចាលស្ស
បាតុកាវាយ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អញ្ញោ នវមោ ហេតុ កវេយ្យ មហតោ ភូមិចាលស្ស
បាតុកាវាយ, តម្បិ ហេតុំ ភគវា កវេយ្យ។ យស្មា ច ខោ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថញ្ញោ នវមោ
ហេតុ មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុកាវាយ, តស្មា អនាចិក្ខិតោ ភគវតា, អយញ្ច នវមោ ហេតុ
ទិស្សតិ មហតោ ភូមិចាលស្ស បាតុកាវាយ, យំ វេស្សន្តវេន រញ្ញោ មហាទានេ ទីយមាទេ
សត្តក្ខត្តំ មហាបថវី កម្មិតាតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋេវ ហេតុ អដ្ឋ បច្ចយា មហតោ
ភូមិចាលស្ស បាតុកាវាយ, តេន ហិ វេស្សន្តវេន រញ្ញោ មហាទានេ ទីយមាទេ សត្តក្ខត្តំ
មហាបថវី កម្មិតាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ វេស្សន្តវេន រញ្ញោ មហាទានេ ទីយមាទេ
សត្តក្ខត្តំ មហាបថវី កម្មិតា, តេន ហិ អដ្ឋេវ ហេតុ អដ្ឋ បច្ចយា មហតោ ភូមិចាលស្ស
បាតុកាវាយាតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ សុខុមោ
ទុន្និវេបិយោ អន្ទករណោ ចេវ គម្ពីរោ ច, សោ តវានុប្បត្តោ, នេសោ អញ្ញេន ឥត្តរបញ្ញេន
សក្កា វិសដ្ឋេត្តំ អញ្ញត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា” តិ។

“កាសិតម្យោត, មហារាជ, ភគវត្ថា – ‘អដ្ឋមេ, ភិក្ខុវេ, ហេតុ អដ្ឋ បច្ចយា មហាតោ ភូមិចាលស្ស បាតុកាវាយា’តិ។ យំ វេស្សន្តរេន រញ្ជោ មហាទានេ ទីយមាទេ សត្តក្ខត្តំ មហាបថវី កម្មិតា, តញ្ច បន អកាលិកំ កទាចុប្បត្តិកំ អដ្ឋហិ ហេតុហិ វិប្បមុត្តំ, តស្មា អគណិតំ អដ្ឋហិ ហេតុហិ។

“យថា, មហារាជ, លោកេ តយោ យេវ មេយា គណីយន្តិ វស្សិកោ ហេមន្តិកោ បាវុសកោតិ។ យទិ តេ មុញ្ញិត្វា អញ្ជោ មេយោ បវស្សតិ, ន សោ មេយោ គណីយតិ សម្មតេហិ មេយេហិ, អកាលមេយោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរេន រញ្ជោ មហាទានេ ទីយមាទេ យំ សត្តក្ខត្តំ មហាបថវី កម្មិតា, អកាលិកំ ឯតំ កទាចុប្បត្តិកំ អដ្ឋហិ ហេតុហិ វិប្បមុត្តំ, ន តំ គណីយតិ អដ្ឋហិ ហេតុហិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ហិមវត្តា បព្ពតា បញ្ច នទិសតានិ សន្ធឹ, តេសំ, មហារាជ, បញ្ចន្ធិំ នទិសតានំ ទសេវ នទិយោ នទិគណនាយ គណីយន្តិ។ សេយ្យថីទំ, គង្គា យមុនា អចិវតី សរក្ខ មហី សិន្ទុ សរស្សតី វេត្រវតី វិតំសា ចន្ទកាគាតិ, អវសេសា នទិយោ នទិគណនាយ អគណិតា។ កី ការណា? ន តា នទិយោ ជុវសលិលា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរេន រញ្ជោ មហាទានេ ទីយមាទេ យំ សត្តក្ខត្តំ មហាបថវី កម្មិតា, អកាលិកំ ឯតំ កទាចុប្បត្តិកំ អដ្ឋហិ ហេតុហិ វិប្បមុត្តំ, ន តំ គណីយតិ អដ្ឋហិ ហេតុហិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, រញ្ជោ សតម្បិ ទិសតម្បិ តិសតម្បិ អមច្ចា ហោន្តិ, តេសំ ឆ យេវ ជនា អមច្ចគណនាយ គណីយន្តិ។ សេយ្យថីទំ, សេនាបតិ បុរោហិតោ អក្ខទស្សោ ភណ្ឌាគារិកោ ឆត្តគ្គាហកោ ឧត្តគ្គាហកោ។ ឯតេ យេវ អមច្ចគណនាយ គណីយន្តិ។ កី ការណា? យុត្តត្តា រាជគុណេហិ, អវសេសា អគណិតា, សព្វេ អមច្ចាត្វេវ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរេន រញ្ជោ មហាទានេ ទីយមាទេ យំ សត្តក្ខត្តំ មហាបថវី កម្មិតា, អកាលិកំ ឯតំ កទាចុប្បត្តិកំ អដ្ឋហិ ហេតុហិ វិប្បមុត្តំ, ន តំ គណីយតិ អដ្ឋហិ ហេតុហិ។

“សុយ្យតិ នុ ខោ, មហារាជ, ឯតរហិ ជិនសាសនេ កតាធិការានំ ទិដ្ឋជម្មសុខវេទនីយកម្មំ, កិត្តិ ច យេសំ អព្ពគ្គតា ទេវមនុស្សេស្វ” តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ ឯតរហិ ជិនសាសនេ កតាធិការានំ ទិដ្ឋជម្មសុខវេទនីយកម្មំ, កិត្តិ ច យេសំ អព្ពគ្គតា ទេវមនុស្សេស្វ សត្ត ជនាតិ”។ “កេ ច តេ, មហារាជា” តិ? “សុមនោ ច, ភន្តេ, មាលាការោ, ឯកសាដកោ ច ព្រាហ្មណោ, បុណ្ណោ ច ភតកោ, មល្លិកា ច ទេវី, តោបាលមាតា ច ទេវី, សុប្បិយា ច ឧបាសិកា, បុណ្ណោ ច ទាសីតិ ឥមេ សត្ត ទិដ្ឋជម្មសុខវេទនីយា សត្តា, កិត្តិ ច ឥមេសំ អព្ពគ្គតា ទេវមនុស្សេស្វ” តិ។

“អបរេបិ សុយ្យន្តិ នុ ខោ អតីតេ មានុសកេនេវ សរីរេហោនេ តិទសកវនំ គតា” តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យន្តិ” តិ។ “កេ ច តេ, មហារាជា” តិ? “គុត្តិលោ ច គន្ធព្ពោ, សាធីនោ ច រាជា, និមិ ច រាជា, មន្ទាតា ច រាជាតិ ឥមេ ចតុរោ ជនា សុយ្យន្តិ, តេនេវ មានុសកេនេ សរីរេហោនេ តិទសកវនំ គតា” តិ។ “សុចិរម្បិ កតំ សុយ្យតិ សុកតទុក្កដន្តិ? សុតបុព្វំ បន តយា, មហារាជ, អតីតេ វា អទ្ធានេ វត្ថុមាទេ វា អទ្ធានេ ឥត្ថន្ទាមស្ស ទានេ ទីយមាទេ សកំ វា ទិក្ខុត្ថំ វា តិក្ខុត្ថំ វា មហាបថវី កម្សិតា” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “អត្ថិ មេ, មហារាជ, អាគមោ អធិគមោ បរិយត្តិ សវនំ សិក្ខាពលំ សុស្សសា បរិបុច្ឆា អាចរិយុបាសនំ, មយាបិ ន សុតបុព្វំ ‘ឥត្ថន្ទាមស្ស ទានេ ទីយមាទេ សកំ វា ទិក្ខុត្ថំ វា តិក្ខុត្ថំ វា មហាបថវី កម្សិតា’ តិ បេបត្វា វេស្សន្តរស្ស រាជវសកស្ស ទានវំ។ ភគវតោ ច, មហារាជ, កស្សបស្ស, ភគវតោ ច សក្យមុនិនោតិ ទិទ្ធិំ ពុទ្ធានំ អន្តរេ គណនបថវី វិតិវត្តា វស្សកោដិយោ អតិក្កន្តា, តត្ថបិ មេ សវនំ នត្ថិ ‘ឥត្ថន្ទាមស្ស ទានេ ទីយមាទេ សកំ វា ទិក្ខុត្ថំ វា តិក្ខុត្ថំ វា មហាបថវី កម្សិតា’ តិ។ ន, មហារាជ, តាវតកេន វិរិយេន តាវតកេន បរក្កមេន មហាបថវី កម្សិតិ, គុណការករិតា, មហារាជ, សព្ពសោចេយ្យកិរិយគុណការករិតា ជាវេតុំ ន វិសហន្តិ មហាបថវី ចលតិ កម្សិតិ បវេជតិ។

“យថា, មហារាជ, សកដស្ស អតិការករិតស្ស នាភិយោ ច នេមិយោ ច ផលន្តិ អក្ខោ កិដ្ឋតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពសោចេយ្យកិរិយគុណការករិតា មហាបថវី ជាវេតុំ ន

វិសហន្តី ចលតិ កម្មតិ បវេជតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, គគនំ អនិលជលវេគសញ្ញាទិតំ ឧស្សន្នជលការករិតំ អតិវាតេន ផុជិតត្តា នទតិ វេតិ គឡគឡាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មហាបថវី រញ្ជោ វេស្សន្តរស្ស ទានពលវិបុលឧស្សន្នការករិតា ជាវេតុំ ន វិសហន្តី ចលតិ កម្មតិ បវេជតិ។ ន ហិ, មហារាជ, រញ្ជោ វេស្សន្តរស្ស ចិត្តំ រាគវសេន បវត្ថតិ, ន ទោសវសេន បវត្ថតិ, ន មោហវសេន បវត្ថតិ, ន មានវសេន បវត្ថតិ, ន ទិដ្ឋិវសេន បវត្ថតិ, ន កិលេសវសេន បវត្ថតិ, ន វិតក្កវសេន បវត្ថតិ, ន អរតិវសេន បវត្ថតិ, អថ ខោ ទានវសេន ពហុលំ បវត្ថតិ ‘កិន្តិ អនាគតា យាចកា មម សន្តិកេ អាគច្ឆេយ្យំ, អាគតា ច យាចកា យថាកាមំ លភិត្វា អត្តមនា ភវេយ្យុន្តិ សតតំ សមិតំ ទានំ បតិ មានសំ បបិតំ ហោតិ។ រញ្ជោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស សតតំ សមិតំ ទសសុ វាវេសុ មានសំ បបិតំ ហោតិ ទមេ សមេ ខន្តិយំ សំវេ យមេ និយមេ អក្កោធនេ អវិហឹសាយំ សច្ចេ សោចេយ្យេ។ រញ្ជោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស កាមេសនា បហីនា, ភវេសនា បដិប្បស្សន្ទា, ព្រហ្មចរិយេសនាយ យេវ ឧស្សក្កំ អាបន្នោ, រញ្ជោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស អត្តរក្ខា[បររក្ខាយ (សី. បី.)] បហីនា, សព្ពសត្តរក្ខាយ ឧស្សក្កំ អាបន្នោ ‘កិន្តិ ឥមេ សត្តា សមគ្គា អស្ស អរោគា សធនា ទីយាយុកា’ តិ ពហុលំ យេវ មានសំ បវត្ថតិ។ ទទមា នោ ច, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា តំ ទានំ ន កវសម្បត្តិហេតុ ទេតិ, ន ធនហេតុ ទេតិ, ន បដិទានហេតុ ទេតិ, ន ឧបលាបនហេតុ ទេតិ, ន អាយុហេតុ ទេតិ, ន វណ្ណហេតុ ទេតិ, ន សុខហេតុ ទេតិ, ន ពលហេតុ ទេតិ, ន យសហេតុ ទេតិ, ន បុត្តហេតុ ទេតិ, ន ជីតុហេតុ ទេតិ, អថ ខោ សព្ពញ្ញតញ្ញាណហេតុ សព្ពញ្ញតញ្ញាណរតនស្ស ការណា ឯវូបេ អតុលវិបុលានុត្តរេ ទានវេ អទាសិ, សព្ពញ្ញតំ បត្តោ ច ឥមំ គាថំ អកាសិ-

“...ជាលី កណ្តាជិនំ ជីតំ, មទ្ធិទេវី បតិព្ពតំ;

ចជមា នោ ន ចិន្តេសី, ពោធិយា យេវ ការណា’តិ។

“វេស្សន្តរោ, មហារាជ, រាជា អក្កោជេន កោធំ ជិនាតិ, អសាជុំ សាជុនា ជិនាតិ, កទិយំ ទានេន ជិនាតិ, អលិកវាទិនំ សច្ចេន ជិនាតិ, សព្ពំ អកុសលំ កុសលេន ជិនាតិ។ តស្ស ឯវំ ទទមានស្ស ធម្មានុគតស្ស ធម្មសីសកស្ស [ធម្មសីសកស្ស (ក.)] ទាននិស្សន្ទពលវ [ទាននិស្សន្ទពល (សី. បី.)] វិរិយវិបុលវិច្ឆារេន ហេដ្ឋា មហាវតា សញ្ញលន្តិ សណិកំ សណិកំ សកំ សកំ អាកុលាកុលា វាយន្តិ ឱនមន្តិ ឧន្ទមន្តិ វិនមន្តិ, ធិន្ទបត្តបាទបា [សីន្ទបត្តបាទបា (សី.)] បបតន្តិ, គុម្ពំ គុម្ពំ វលាហកា គតនេ សន្ធាវន្តិ, រជោសញ្ញិតា វតា ទារុណា ហោន្តិ, គតនំ ឧប្បិឡិតា វតា វាយន្តិ, សហសា ធម្មធមាយន្តិ, មហាភីមោ សទ្ធោ និច្ឆរតិ, តេសុ វាតេសុ កុបិតេសុ ឧទកំ សណិកំ សណិកំ ចលតិ, ឧទកេ ចលិតេ ឧព្ពន្ធិ មច្ចកច្ចបា, យមកយមកា ឧមិយោ ជាយន្តិ, ជលចរា សត្តា តសន្តិ, ជលវិចិ យុគនទ្ធោ វត្ថុតិ, វិចិនាទោ បវត្ថុតិ, យោរា ពុព្ពឡា [បុព្ពឡា (ក.)] ឧដ្ឋហន្តិ, ផេណមាលា ភវន្តិ, ឧត្តរតិ មហាសមុទ្ធោ, ទិសាវិទិសំ ជារតិ ឧទកំ, ឧទ្ទំសោតបដិសោតមុខា សន្ធិន្តិ សលិលជារា, តសន្តិ អសុរា គុរុឡា នាតា យក្ខា, ឧត្តិជ្ជន្តិ ‘កំ នុ ខោ, កថំ នុ ខោ, សាគរោ វិបវិវត្តតិ’ តិ, គមនបថមេសន្តិ ភីតចិត្តា, ឧភិតេ លុឡិតេ ជលជារេ បកម្យតិ មហាបថវី សនគា សសាគរា, បរិវត្តតិ សិនេតុតិ ក្នុងសេលសិខរោ វិនមមាទោ ហោតិ, វិមនា ហោន្តិ អហិនកុលពិឡារកោដ្ឋកស្កករមិតបក្ខិនោ, រុទន្តិ យក្ខា អប្បេសក្ខា, ហសន្តិ យក្ខា មហេសក្ខា កម្យមានាយ មហាបថវិយា។

“យថា, មហារាជ, មហាតិ មហាបរិយោគេ ឧទ្ទនគតេ ឧទកសម្បណ្ណោ អាកិណ្ណតណ្ហលេ ហេដ្ឋតោ អត្ថិ ជលមាទោ បបមំ តាវ បរិយោគំ សន្តាបេតិ, បរិយោគោ សន្តត្ថោ ឧទកំ សន្តាបេតិ, ឧទកំ សន្តត្ថំ តណ្ហលំ សន្តាបេតិ, តណ្ហលំ សន្តត្ថំ ឧម្ពដ្ឋតិ និម្ពដ្ឋតិ, ពុព្ពឡកជាតំ ហោតិ, ផេណមាលា ឧត្តរតិ; ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា យំ លោកេ ទុច្ចជំ, តំ ចជិ, តស្ស តំ ទុច្ចជំ ចជន្តស្ស ទានស្ស សភាវិនិស្សន្ទេន ហេដ្ឋា មហាវតា ជារតុំ ន វិសហន្តា បរិកុប្បិសុ [បរិកម្បិសុ (ក.)], មហាវតេសុ បរិកុបិតេសុ [បរិឧត្តិតេសុ (ស្យា.)] ឧទកំ កម្យិ, ឧទកេ កម្យិតេ មហាបថវី កម្យិ, ឥតិ តទា

មហាវតី ច ឧទកញ្ច មហាបថវី ចាតិ ឥមេ តយោ ឯកមនា វិយ អហេសុំ
 មហាទាននិស្សន្ទេន វិបុលពលវិរិយេន នត្ថេទិសោ, មហារាជ, អញ្ញស្ស ទានានុភាវោ,
 យថា វេស្សន្តរស្ស រញ្ញោ មហាទានានុភាវោ។ យថា, មហារាជ, មហិយា ពហុវិធា
 មណយោ វិជ្ជន្តិ។ សេយ្យថីទំ, ឥន្ទនីលោ មហានីលោ ជោតិរសោ វេឡុរិយោ ឧម្មាបុប្ផោ
 សិរីសបុប្ផោ មនោហរោ សូរិយកន្តោ ចន្ទកន្តោ វជិរោ ខជ្ជេបនកោ
 ផុស្សរតោ លោហិតង្គោ មសារគល្លោតិ, ឯតេ សញ្ញេ អតិក្កម្ម ចក្កវត្តិមណិ អគ្គមក្ខាយតិ,
 ចក្កវត្តិមណិ, មហារាជ, សមន្តា យោជនំ ឱភាសេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យំ កិញ្ចិ
 មហិយា ទានំ វិជ្ជតិ អបិ អសទិសទានំ បរមំ, តំ សព្វំ អតិក្កម្ម វេស្សន្តរស្ស រញ្ញោ មហាទានំ
 អគ្គមក្ខាយតិ, វេស្សន្តរស្ស, មហារាជ, រញ្ញោ មហាទានេ ទីយមាទេ សត្តក្ខត្តំ មហាបថវី
 កម្មិតា”តិ។

“អច្ឆរិយំ, កន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធានំ, អពុតំ, កន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធានំ, យំ តថាគតោ
 ពោធិសត្តោ សមាទោ អសមោ លោកេន ឯវំខន្តិ ឯវំចិត្តោ ឯវំអធិមុត្តិ ឯវំអធិប្បាយោ,
 ពោធិសត្តានំ, កន្តេ នាគសេន, បរក្កមោ ទក្ខាបិតោ, បារមី ច ជិនានំ កិយ្យោ ឱភាសិតា,
 ចរិយំ ចរតោបិ តាវ តថាគតស្ស សទេវកេ លោកេ សេដ្ឋភាវោ អនុទស្សិតោ។ សាធុ, កន្តេ
 នាគសេន, ថោមិតំ ជិនសាសនំ, ជោតិតា ជិនបារមី, ឆិន្នោ តិត្តិយានំ វាទគណ្ឌិ, កិន្នោ
 បរាបវាទកុម្មោ[គុម្មោ តយា វិទ្ធិសិតោ (ស្ស.)], បញ្ញោ គម្ពីរោ ឧត្តានីកតោ, គហនំ
 អគហនំ កតំ, សម្មា លទ្ធិំ ជិនបុត្តានំ និព្វាហនំ [និព្វាយនំ (ក.)], ឯវមេតំ គណិវរបវរ តថា
 សម្មជិច្ឆាមា”តិ។

បថវិចលនបញ្ញោ ចតុត្ថោ។

៥. សិរិរាជចក្ខុទានបញ្ញោ

៥. “កន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ឯវំ កណាថ ‘សិរិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខុនិ ទិដ្ឋានិ, អន្ធស្ស

សតោ បុន ទិព្វចក្ខុនិ ឧប្បន្នានីតិ, ឯតម្បិ វេចនំ សកសដំ សនិគ្គហំ សទោសំ
‘ហេតុសមុត្តាហេតុ អហេតុស្មី អវត្ថុស្មី នត្ថិ ទិព្វចក្ខុស្ស ឧប្បាទោតិ សុត្តេ វុត្ថំ, យទិ, ភន្តេ
នាគសេន, សិរិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខុនិ ទិន្នានិ, តេន ហិ ‘បុន ទិព្វចក្ខុនិ ឧប្បន្នានីតិ យំ
វេចនំ, តំ មិច្ឆា; យទិ ទិព្វចក្ខុនិ ឧប្បន្នានិ, តេន ហិ ‘សិរិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខុនិ ទិន្នានីតិ
យំ វេចនំ, តម្បិ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ គណ្ឌិតោបិ គណ្ឌិតោ វេបតោបិ
វេបតោ គហានតោបិ គហានតោ, សោ តវានុប្បត្តោ, តត្ថ ឆន្ទមកិដនេហិ និព្វាហនាយ
បរវាទានំ និគ្គហាយា”តិ។

“ទិន្នានិ, មហារាជ, សិរិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខុនិ, តត្ថ មា វិមត្ថី ឧប្បាទេហិ,
បុន ទិព្វានិ ច ចក្ខុនិ ឧប្បន្នានិ, តត្ថាបិ មា វិមត្ថី ជនេហី”តិ។ “អបិ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន,
ហេតុសមុត្តាហេតុ អហេតុស្មី អវត្ថុស្មី ទិព្វចក្ខុ ឧប្បជ្ជតិ”តិ? “ន ហិ, មហារាជ”តិ។ “កំ
បន, ភន្តេ, ឯត្ថ ការណំ, យេន ការណេន ហេតុសមុត្តាហេតុ អហេតុស្មី អវត្ថុស្មី ទិព្វចក្ខុ
ឧប្បជ្ជតិ, ឥដ្ឋ តាវ ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។

“កំ បន, មហារាជ, អត្ថិ លោកេ សច្ចំ នាម, យេន សច្ចវាទិនោ សច្ចកិរិយំ ករោនី”តិ?
“អាម, ភន្តេ, អត្ថិ លោកេ សច្ចំ នាម, សច្ចេន, ភន្តេ នាគសេន, សច្ចវាទិនោ សច្ចកិរិយំ កត្វា
ទេវំ វស្សាបេន្តិ, អត្ថិ និព្វាបេន្តិ, វិសំ បដិហនន្តិ, អញ្ញម្បិ វិវិដំ កត្តព្ពំ ករោនី”តិ។ “តេន ហិ,
មហារាជ, យុជ្ជតិ សមេតិ សិរិរាជស្ស សច្ចពលេន ទិព្វចក្ខុនិ ឧប្បន្នានីតិ, សច្ចពលេន,
មហារាជ, អវត្ថុស្មី ទិព្វចក្ខុ ឧប្បជ្ជតិ, សច្ចំ យេវ តត្ថ វត្ថុ ភវតិ ទិព្វចក្ខុស្ស ឧប្បាទាយ។

“យថា, មហារាជ, យេ កេចិ សត្តា សច្ចមនុគាយន្តិ ‘មហាមេយោ បវស្សត្ថ’តិ, តេសំ
សហ សច្ចមនុគីតេន មហាមេយោ បវស្សតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ អាកាសេ
វស្សហេតុ សន្និចិត្តោ ‘យេន ហេតុនា មហាមេយោ បវស្សតី’”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សច្ចំ យេវ
តត្ថ ហេតុ ភវតិ មហតោ មេយស្ស បវស្សនាយា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ តស្ស
បកតិហេតុ, សច្ចំ យេវត្ថ វត្ថុ ភវតិ ទិព្វចក្ខុស្ស ឧប្បាទាយាតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, យេ កេចិ សត្តា សច្ចមនុគាយន្តិ
 ‘ជលិតបជ្ជលិតមហាអគ្គិក្ខន្ធា បដិនិវត្តត្ថ’តិ, តេសំ សហ សច្ចមនុគីតេន
 ជលិតបជ្ជលិតមហាអគ្គិក្ខន្ធា ខណេន បដិនិវត្តត្ថា អបិ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ តស្មី
 ជលិតបជ្ជលិតេ មហាអគ្គិក្ខន្ធា ហេតុ សន្និច្ចិតោ ‘យេន ហេតុនា
 ជលិតបជ្ជលិតមហាអគ្គិក្ខន្ធា ខណេន បដិនិវត្តត្ថ’តិ? “ន ហិ, កន្តេ, សច្ចំ យេវ តត្ថ វត្ថុ
 ហោតិ តស្ស ជលិតបជ្ជលិតស្ស មហាអគ្គិក្ខន្ធស្ស ខណេន បដិនិវត្តនាយា”តិ។ “ឯវមេវ
 ខោ, មហារាជ, នត្ថិ តស្ស បកតិហេតុ, សច្ចំ យេវេត្ថ វត្ថុ កវតិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទាយាតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, យេ កេចិ សត្តា សច្ចមនុគាយន្តិ វិសំ ហលាហលំ អគទំ
 កវត្ថុតិ។ តេសំ សហ សច្ចមនុគីតេន វិសំ ហលាហលំ ខណេន អគទំ កវតិ, អបិ នុ ខោ,
 មហារាជ, អត្ថិ តស្មី ហលាហលវិសេ ហេតុ សន្និច្ចិតោ ‘យេន ហេតុនា វិសំ ហលាហលំ
 ខណេន អគទំ កវតិ’”តិ? “ន ហិ, កន្តេ, សច្ចំ យេវ តត្ថ ហេតុ កវតិ វិសស្ស
 ហលាហលស្ស ខណេន បដិយាតាយា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វិនា បកតិហេតុំ សច្ចំ
 យេវេត្ថ វត្ថុ កវតិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទាយាតិ។

“ចតុន្ទម្បិ, មហារាជ, អរិយសច្ចានំ បដិវេជយ នត្ថញ្ញំ វត្ថុ, សច្ចំ វត្ថុំ កត្វា ចត្តាវិ
 អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈន្តិតិ។ អត្ថិ, មហារាជ, ចិនវិសយេ ចិនរាជា, សោ មហាសមុទ្ទេ
 កិឡិកុកាមោ [ពលំ កាតុកាមោ (សី. បី.)] ចតុមាសេ ចតុមាសេ សច្ចកិរិយំ កត្វា សហ
 រថេន អន្តោមហាសមុទ្ទេ យោជនំ បរិសតិ, តស្ស រថសីសស្ស បុរតោ បុរតោ មហាវារិក្ខន្ធា
 បដិក្កមតិ, និក្ខន្ធស្ស បុន ឱត្ថវតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, សោ មហាសមុទ្ទោ
 សទេវមនុស្សេនបិ លោកេន បកតិកាយពលេន សក្កា បដិក្កមាបេតុ”ន្តិ? “អតិបរិវត្តកេបិ,
 កន្តេ, តឡាភេ ឧទកំ ន សក្កា សទេវមនុស្សេនបិ លោកេន បកតិកាយពលេន
 បដិក្កមាបេតុំ, កំ បន មហាសមុទ្ទេ ឧទក”ន្តិ? “ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន សច្ចពលំ
 ញាតញ្ចំ ‘នត្ថិ តំ ឋានំ, យំ សច្ចេន ន បត្តញ្ច’ន្តិ។

“នគរ, មហារាជ, បាដលីបុត្រ អសោកោ ធម្មរាជា
 សនេគមជានបទអមច្ចកដពលមហាមត្ថេហិ បរិវតោ គង្គី នទី[គង្គានទី
 (សី.)] នវសលិលសម្បណ្ណំ សមតិភិកំ សម្បតិំ បញ្ចយោជនសតាយាមំ យោជនបុប្ផលំ
 សន្ទមាទំ ទិស្វា អមច្ចេ ឯវមាហ ‘អត្ថិ កោចិ, ភណេ, សមត្ថោ, យោ ឥមំ មហាគង្គី
 បដិសោតំ សន្ទាបេតុន្តិ។ អមច្ចា អាហំសុ ទុក្កំ ទេវាតិ។

“តស្មី យេវ គង្គាកូលេ បិតា ពន្ទមតី នាម គណិកា អស្សោសិ រញ្ញា កិវ ឯវុត្តំ ‘សក្កា
 នុ ខោ ឥមំ មហាគង្គី បដិសោតំ សន្ទាបេតុន្តិ, សា ឯវមាហ ‘អហញ្ញិ នគរេ បាដលីបុត្រ
 គណិកា រូបបដិវិនី អន្តិមជីវិកា, មម តាវ រាជា សច្ចកិរិយំ បស្សត្ថតិ។ អថ សា សច្ចកិរិយំ
 អកាសិ, សហ តស្សា សច្ចកិរិយាយ ខណេន សា មហាគង្គា គឡុគឡាយន្តី បដិសោតំ
 សន្ទិគ្គ មហតោ ជនកាយស្ស បស្សតោ។

“អថ រាជា គង្គាយ អាវដ្ឋឧមវេគជនិគំ ហលាហលសទ្ធិំ សុត្វា វិម្ពិតោ
 អច្ចរិយពុតជាតោ អមច្ចេ ឯវមាហ ‘កិស្សាយំ, ភណេ, មហាគង្គា បដិសោតំ សន្ទតីតិ?
 ‘ពន្ទមតី, មហារាជ, គណិកា តវ វចនំ សុត្វា សច្ចកិរិយំ អកាសិ, តស្សា សច្ចកិរិយាយ
 មហាគង្គា ឧទ្ធិមុខា សន្ទតីតិ។

“អថ សំវិគ្គហទយោ រាជា តុវិតតុវិតោ សយំ គន្ធាតំ គណិកំ បុច្ឆិ ‘សច្ចំ កិវ, ជេ, តយា
 សច្ចកិរិយាយ អយំ គង្គា បដិសោតំ សន្ទាបិតាតិ? ‘អាម ទេវាតិ។ រាជា អាហ ‘កី តេ តត្ថ
 ពលំ អត្ថិ, កោ វា តេ វចនំ អាទិយតិ អនុម្មត្ថោ, កេន ត្វំ ពលេន ឥមំ មហាគង្គី បដិសោតំ
 សន្ទាបេសីតិ? សា អាហ ‘សច្ចពលេនាហំ, មហារាជ, ឥមំ មហាគង្គី បដិសោតំ
 សន្ទាបេសិន្តិ។ រាជា អាហ ‘កី តេ សច្ចពលំ អត្ថិ ចោរិយា ជុត្តិយា អសតិយា ធិន្ទិកាយ
 បាបិយា ភិន្នសីលាយ[បាបិកាយ ភិន្នសីមាយ (សី.)] ហិរិអតិក្កន្តិកាយ
 អន្ធានបលោភិកាយាតិ។ ‘សច្ចំ, មហារាជ, តាទិសិកា អហំ, តាទិសិកាយបិ មេ, មហារាជ,
 សច្ចកិរិយា អត្ថិ, យាយាហំ ឥច្ចមាទា សទេវកម្មិ លោកំ បរិវត្តេយ្យន្តិ។ រាជា អាហ ‘កតមា

បន សា ហោតិ សច្ចកិរិយា, ឥឡូវ មំ សាវេហី'តិ។ ‘យោ មេ, មហារាជ, ជនំ ទេតិ ខត្តិយោ វា ព្រាហ្មណោ វា វេស្សោ វា សុទ្ធោ វា អញ្ញោ វា កោចិ, តេសំ សមកំ យេវ ឧបដ្ឋហាមិ, “ខត្តិយោ”តិ វិសេសោ នត្ថិ, “សុទ្ធោ”តិ អតិមញ្ញនា[អតិមញ្ញមា នោ (ក.)] នត្ថិ, អនុនយប្បជ័យវិប្បមុត្តា ធនស្យាមិកំ បរិចរាមិ, ឯសា មេ ទេវ សច្ចកិរិយា, យាយាហំ ឥមំ មហាគង្គំ បដិសោតំ សន្ទាបេសិ'ន្តិ។

“ឥតិបិ, មហារាជ, សច្ចេ បិតា ន កិញ្ចិ អត្ថំ ន វិន្ទន្តិ។ ទិដ្ឋានិ ច, មហារាជ, សិរិរាជេន យាចកស្ស ចក្ខុនិ, ទិព្ពចក្ខុនិ ច ឧប្បន្នានិ, តញ្ច សច្ចកិរិយាយ។ យំ បន សុត្តេ វុត្ថំ ‘មំសច្ចុស្សី នដ្ឋេ អហេតុស្សី អវត្ថុស្សី នត្ថិ ទិព្ពចក្ខុស្ស ឧប្បាទោ'តិ។ តំ ការនាមយំ ចក្ខុ សន្ទាយ វុត្ថំ, ឯវមេតំ, មហារាជ, ជាវេហី'តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិព្ពេហិតោ បញ្ចោ, សុនិទ្ធិដ្ឋោ និគ្គហោ, សុមទ្ធិតា បរវាទា, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិញាមី'តិ។

សិរិរាជចក្ខុទានបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. គញ្ញាវក្កន្តិបញ្ចោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខុវេ, សន្និបាតា គព្ពស្ស អវក្កន្តិ[គព្ពស្សាវក្កន្តិ (ម. និ. ១.៤០៨)] ហោតិ, ឥធិ មាតាបិតរោ ច សន្និបតិកា ហោន្តិ, មាតា ច ឧតុនី ហោតិ, គន្ធព្ពោ ច បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតិ, ឥមេសំ ខោ, ភិក្ខុវេ, តិណ្ណំ សន្និបាតា គព្ពស្ស អវក្កន្តិ ហោតិ'តិ, អសេសវចនមេតំ, និស្សេសវចនមេតំ, និប្បរិយាយវចនមេតំ, អរហស្សវចនមេតំ, សទេវមនុស្សានំ មជ្ឈេ និសីទិត្វា កណិតំ, អយញ្ច ទ្ធិន្នំ សន្និបាតា គព្ពស្ស អវក្កន្តិ ទិស្សតិ, ទុក្ខលេន តាបសេន បារិកាយ តាបសិយា ឧតុនិកាលេ ទក្ខិណេន ហត្ថង្គដ្ឋេន នាភិ បរាមដ្ឋា, តស្ស តេន នាភិបរាមសនេន សាមកុមារោ និព្ពត្តោ។ មាតង្គេនាបិ ឥសិនា ព្រាហ្មណកញ្ញាយ ឧតុនិកាលេ ទក្ខិណេន ហត្ថង្គដ្ឋេន នាភិ បរាមដ្ឋា, តស្ស តេន នាភិបរាមសនេន មណ្ឌព្យោ នាម មាណវកោ និព្ពត្តោតិ។ យទិ, ភន្តេ

នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខុវេ, សន្និបាតា គព្ពស្ស អវក្កន្តិ ហោតី’ តិ។
តេន ហិ សាមោ ច កុមារោ មណ្ឌព្យោ ច មាណវកោ ឧកោបិ តេ នាភិបរាមសនេន
និព្ពត្តាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ, ភន្តេ, តថាគតេន ភណិតំ ‘សាមោ ច កុមារោ មណ្ឌព្យោ
ច មាណវកោ នាភិបរាមសនេន និព្ពត្តា’ តិ, តេន ហិ ‘តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខុវេ,
សន្និបាតា គព្ពស្ស អវក្កន្តិ ហោតី’ តិ យំ វចនំ, តម្បិ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ
សុគម្ពីរោ សុនិបុណោ វិសយោ ពុទ្ធិមន្តានំ, សោ តវានុប្បត្តោ, ឆិន្ទ វិមតិបថំ, ជាវេហិ
ញាណវប្បជ្ជោត” តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘តិណ្ណំ ខោ បន, ភិក្ខុវេ, សន្និបាតា គព្ពស្ស អវក្កន្តិ
ហោតិ, ឥធ មាតាបិតរោ ច សន្និបតិសា ហោន្តិ, មាតា ច ឧតុនី ហោតិ, គន្ធព្ពោ ច
បច្ចុប្បត្តោ ហោតិ, ឯវំ តិណ្ណំ សន្និបាតា គព្ពស្ស អវក្កន្តិ ហោតី’ តិ។ ភណិតញ ‘សាមោ ច
កុមារោ មណ្ឌព្យោ ច មាណវកោ នាភិបរាមសនេន និព្ពត្តា’ តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ
នាគសេន, យេន ការណេន បញ្ចោ សុវិនិច្ឆ័តោ ហោតិ, តេន ការណេន មំ
សញ្ញាបេហី” តិ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, សំកិច្ចោ ច កុមារោ ឥសិសិដ្ឋោ ច តាបសោ ថេរោ ច
កុមារកស្សបោ ‘ឥមិនា នាម តេ និព្ពត្តា’ តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ, អព្ពត្តតា តេសំ ជាតិ,
ទ្វេ មិត្តេនុយោ តាវ ឧតុនិកាលេ ទ្វិន្នំ តាបសានំ បស្សាវដ្ឋានំ អាគន្ធា សសម្ពុំ បស្សាវ
បិវិសុ, តេន បស្សាវសម្ពុវេន សំកិច្ចោ ច កុមារោ ឥសិសិដ្ឋោ ច តាបសោ និព្ពត្តា។ ថេរស្ស
ឧទាយិស្ស ភិក្ខុនុបស្សយំ ឧបគតស្ស រត្តចិត្តេន ភិក្ខុនិយា អង្គជាតំ ឧបនិជ្ឈាយន្តស្ស សម្ពុំ
កាសាវេ មុច្ឆិ។ អថ ខោ អាយស្មា ឧទាយិ តំ ភិក្ខុនី ឯតទវោច ‘គច្ឆ ភគិនិ, ឧទកំ អាហរ
អន្តរាសកំ ជោវិស្សាមី’ តិ។ ‘អាហរយ្យ អហមេវ ជោវិស្សាមី’ តិ។ តតោ សា ភិក្ខុនី
ឧតុនិសមយេ តំ សម្ពុំ ឯកទេសំ មុខេន អគ្គហេសិ, ឯកទេសំ អង្គជាតេ បក្ខិបិ, តេន ថេរោ
កុមារកស្សបោ និព្ពត្តោតិ ឯតំ ជនោ អាហា” តិ។

“អបិ នុ ខោ ភ្នំ, មហារាជ, សទ្ធិហសិ តំ វចន” ឆ្លើយ “អាម កន្តេ, ពលវំ តត្ថ មយំ ការណំ ឧបលកាម, យេន មយំ ការណេន សទ្ធិហាម ‘ឥមិនា ការណេន និព្វត្តា’ តិ។ “កំ បនេត្ថ, មហារាជ, ការណ” ឆ្លើយ “សុបរិកម្មកតេ, កន្តេ, កលលេ ពីជំ និបតិស្វា ខិប្បំ សំរុហតី” តិ។ “អាម មហារាជ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, កន្តេ, សា ភិក្ខុនី ឧត្តនី សមាទា សណ្ឌិតេ កលលេ រុហិរេ បច្ឆិន្ទវេតេ បិតាយ ធាតុយា តំ សម្ពុំ គហេត្វា តស្មី កលលេ បក្ខិបិ, តេន តស្សា គព្ពោ សណ្ឌាសិ, ឯវំ តត្ថ ការណំ បច្ឆេម តេសំ និព្វត្តិយា” តិ។ “ឯវមេតំ, មហារាជ, តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមិ, យោនិប្បវេសេន គព្ពោ សម្ពុវតីតិ។ សម្បជ្ជិច្ឆាសិ បន, ភ្នំ មហារាជ, ថេរស្ស កុមារកស្សបស្ស គព្ពាវក្កមន” ឆ្លើយ “អាម កន្តេ” តិ។ “សាជុ, មហារាជ, បច្ឆាគតោសិ មម វិសយំ, ឯកវិជេនបិ គព្ពាវក្កន្តី កថយន្តោ មមាទុពលំ កវិស្សសិ, អថ យា បន តា ទ្វេ មិត្តេនុយោ បស្សាវំ បិវិត្វា គព្ពំ បដិលកីសុ, តាសំ ភ្នំ សទ្ធិហសិ គព្ពស្សាវក្កមន” ឆ្លើយ “អាម, កន្តេ, យំ កិញ្ចិ កុត្តំ បីតំ ខាយិតំ លេហិតំ, សព្ពំ តំ កលលំ ឱសរតិ, ឋានគតំ វុឌ្ឍិមាបជ្ជតិ។ យថា, កន្តេ នាគសេន, យា កាចិ សរិតា នាម, សព្ពា តា មហាសម្ពុទ្ធំ ឱសរតិ, ឋានគតា វុឌ្ឍិមាបជ្ជន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, កន្តេ នាគសេន, យំ កិញ្ចិ កុត្តំ បីតំ ខាយិតំ លេហិតំ, សព្ពំ តំ កលលំ ឱសរតិ, ឋានគតំ វុឌ្ឍិមាបជ្ជតិ, តេនាហំ ការណេន សទ្ធិហាមិ មុខគតេនបិ គព្ពស្ស អវក្កន្តិ ហោតី” តិ។ “សាជុ, មហារាជ, គាឡតវំ ឧបគតោសិ មម វិសយំ, មុខបាទេនបិ ទ្វយសន្និបាតោ កវតិ។ សំកិច្ចស្ស ច, មហារាជ, កុមារស្ស ឥសិសិដ្ឋស្ស ច តាបសស្ស ថេរស្ស ច កុមារកស្សបស្ស គព្ពាវក្កមនំ សម្បជ្ជិច្ឆាសិ” តិ។ “អាម, កន្តេ, សន្និបាតោ ឱសរតី” តិ។

“សាមោបិ, មហារាជ, កុមារោ មណ្ឌព្យាបិ មាណវកោ តីសុ សន្និបាតេសុ អន្តោគធា, ឯករសា យេវ បុរិមេន, តត្ថ ការណំ វត្តាមិ។ ទុក្ខលោ ច, មហារាជ, តាបសោ បារិកា ច តាបសី ឧកោបិ តេ អវញ្ញវាសា អហេសុំ បរិវេកាធិមុត្តា ឧត្តមត្ថគវេសកា, តបតេជេន យាវ ព្រហ្មលោកំ សន្តាបេសុំ។ តេសំ តទា សក្កោ ទេវានមិន្ទោ សាយំ បាតំ ឧបដ្ឋានំ អាគច្ឆតិ។ សោ តេសំ គរុកតមេត្តតាយ ឧបជាវន្តោ អទ្ធិស អនាគតមទ្ធានេ ទ្វិន្ទម្បិ តេសំ ចក្ខុនំ

អន្តរជាន់, ទិស្វា តេ ឯវមាហា ‘ឯកំ មេ, កោន្តោ, វចនំ ករោថ, សាធុ ឯកំ បុត្តំ ជនេយ្យាថ, សោ តុម្កាកំ ឧបដ្ឋាកោ ភវិស្សតិ អាលម្ពនោ ចាតិ។ ‘អលំ, កោសិយ, មា ឯវំ កណីតិ។ តេ តស្ស តំ វចនំ ន សម្មជីវ្ហិសុ។ អនុកម្មកោ អត្ថកាមោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ទុតិយម្បិ...បេ.... តតិយម្បិ តេ ឯវមាហា ‘ឯកំ មេ, កោន្តោ, វចនំ ករោថ, សាធុ ឯកំ បុត្តំ ជនេយ្យាថ, សោ តុម្កាកំ ឧបដ្ឋាកោ ភវិស្សតិ អាលម្ពនោ ចាតិ។ តតិយម្បិ តេ អាហំសុ ‘អលំ, កោសិយ, មា ត្វំ ខោ អម្ពេ អនត្ថេ និយោជេហិ, កទាយំ កាយោ ន ភិជ្ជិស្សតិ, ភិជ្ជតុ អយំ កាយោ ភេទនជម្ពោ, ភិជ្ជន្តិយាបិ ជរណិយា បតន្តេបិ សេលសិខវេ ផលន្តេបិ អាកាសេ បតន្តេបិ ចន្ទិមសុរិយេ នេវ មយំ លោកជម្ពេហិ មិស្សយិស្សាម, មា ត្វំ អម្កាកំ សម្មុខការំ ឧបគច្ឆ, ឧបគតស្ស តេ ឯសោ វិស្សាសោ, អនត្ថចរោ ត្វំ មញ្ញេតិ។

តតោ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តេសំ មនំ អលកមា នោ គរុកតោ បញ្ចលិកោ បុន យាចិ ‘យទិ មេ វចនំ ន ឧស្សហថ កាតុំ, យទា តាបសី ឧតុនី ហោតិ បុប្ផវតី, តទា ត្វំ, ភន្តេ, ទក្ខិណេន ហត្ថង្គជ្ជេន នាកី បរាមសេយ្យាសិ, តេន សា គព្ពំ លច្ឆតិ, សន្និបាតោ យេវេស គព្ពាវក្កន្តិយាតិ។ ‘សក្កោមហំ, កោសិយ, តំ វចនំ កាតុំ, ន តាវតកេន អម្កាកំ តបោ ភិជ្ជតិ, ហោត្វតិ សម្មជីវ្ហិសុ។ តាយ ច បន វេលាយ ទេវភវនេ អត្ថិ ទេវបុត្តោ ឧស្សន្ទកុសលមូលោ ខីណាយុកោ អាយុក្ខយប្បត្តោ យទិច្ឆកំ សមត្តោ ឱក្ខមិតុំ អបិ ចក្កវត្ថិកុលេបិ។ អថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តំ ទេវបុត្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯវមាហា ‘ឯហិ ខោ, មារិស, សុបភាតោ តេ ទិវសោ, អត្ថសិទ្ធិ ឧបគតា, យមហំ តេ ឧបដ្ឋានមាគមី, រមណីយេ តេ ឱកាសេ វាសោ ភវិស្សតិ, បតិវបេ កុលេ បដិសន្ធិ ភវិស្សតិ, សុន្ទវេហិ មាតាបិតុហិ វខ្សេតញ្ញោ, ឯហិ មេ វចនំ ករោហីតិ យាចិ។ ទុតិយម្បិ...បេ.... តតិយម្បិ យាចិ សិរសិ បញ្ចលិកតោ។

តតោ សោ ទេវបុត្តោ ឯវមាហា ‘កតមំ តំ, មារិស, កុលំ, យំ ត្វំ អភិក្ខណំ កិត្តយសិ បុនប្បុនន្តិ។ ‘ទុក្ខលោ ច តាបសោ បារិកា ច តាបសីតិ។ សោ តស្ស វចនំ សុត្វា តុដ្ឋោ សម្មជីវ្ហិ ‘សាធុ, មារិស, យោ តវ ឆន្ទោ, សោ ហោតុ, អាកង្គមា នោ អហំ, មារិស, បត្តិតេ

កុលេ ឧប្បជ្ឈេយ្យំ, កិម្ហិ កុលេ ឧប្បជ្ឈាមិ អណ្ណជេ វា ជលាពុជេ វា សំសេទេជេ វា ឱបបាតិកេ វាតិ? ‘ជលាពុជាយ, មារិស, យោនិយា ឧប្បជ្ឈាហីតិ។ អថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ឧប្បត្តិទិវសំ វិគណេត្វា ទុក្ខលស្ស តាបសស្ស អាពោចេសិ ‘អសុកស្មី នាម ទិវសេ តាបសី ឧតុនី ភវិស្សតិ បុប្ផវតី, តទា ភ្នំ, កន្តេ, ទក្ខិណេន ហត្ថង្គដ្ឋេន នាគី បរាមសេយ្យាសីតិ។ តស្មី, មហារាជ, ទិវសេ តាបសី ច ឧតុនី បុប្ផវតី អហោសិ, ទេវបុត្តោ ច តត្ថបគោ បច្ចុបដ្ឋិតោ អហោសិ, តាបសោ ច ទក្ខិណេន ហត្ថង្គដ្ឋេន តាបសិយា នាគី បរាមសិ, ឥតិ តេ តយោ សន្និបាតា អហោសំ, នាគិបរាមសនេន តាបសិយា រាគោ ឧទេបាទិ, សោ បនស្សា រាគោ នាគិបរាមសនំ បដិច្ច មា ភ្នំ សន្និបាតំ អជ្ឈាចារមេវ មញ្ញិ, ឧហសនម្បិ[ហសនម្បិ (ក.)] សន្និបាតោ, ឧលូបនម្បិ សន្និបាតោ, ឧបនិជ្ឈាយនម្បិ សន្និបាតោ, បុព្វភាគភាវតោ រាគស្ស ឧប្បាទាយ អាមសនេន សន្និបាតោ ជាយតិ, សន្និបាតា ឱក្កមនំ ហោតីតិ។

“អនជ្ឈាចារេបិ, មហារាជ, បរាមសនេន គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។ យថា, មហារាជ, អត្ថិ ជលមាទោ អបរាមសនោបិ ឧបគតស្ស សីតំ ព្យបហន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អនជ្ឈាចារេបិ បរាមសនេន គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។

“ចតុន្និ, មហារាជ, វសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ កម្មវសេន យោនិវសេន កុលវសេន អាយាចនវសេន, អបិ ច សព្ពេបេតេ សត្តា កម្មសម្ភវា កម្មសមុដ្ឋានា។

“កថំ, មហារាជ, កម្មវសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ? ឧស្សន្ទកុសលមូលា, មហារាជ, សត្តា យទិច្ចកំ ឧប្បជ្ឈន្តិ ខត្តិយមហាសាលកុលេ វា ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ វា គហបតិមហាសាលកុលេ វា ទេវេសុ វា អណ្ណជាយ វា យោនិយា ជលាពុជាយ វា យោនិយា សំសេទជាយ វា យោនិយា ឱបបាតិកាយ វា យោនិយា។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ អន្លោមហទ្ធនោ មហាគោគោ បហូតជាត្រូបរជគោ បហូតវិត្ថុបករណោ បហូតធនធាញ្ញោ បហូតញាតិបក្ខោ ទាសី វា ទាសំ វា ខេត្តំ វា វត្តំ វា គាមំ វា និគមំ វា ជនបទំ វា យំ កិញ្ចិ មនសា អភិបត្តិតំ, យទិច្ចកំ ទិគុណាតិគុណាម្បិ ជនំ ទត្វា កិណាតិ, ឯវមេវ ខោ,

មហារាជ, ឧប្បជ្ជត្តិកុសលមូលា សត្តា យទិច្ចកំ ឧប្បជ្ជន្តិ ខត្តិយមហាសាលកុលេ វា ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ វា គហបតិមហាសាលកុលេ វា ទេវេសុ វា អណ្ណជាយ វា យោនិយា ជលាពុជាយ វា យោនិយា សំសេទជយ វា យោនិយា ឱបបាតិកាយ វា យោនិយា។ ឯវំកម្មវសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។

“កថំ យោនិវសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ? កុក្កដានំ, មហារាជ, វាតេន គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។ ពលាកានំ មេយសទ្ទេន គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។ សព្វេបិ ទេវា អគព្ពសេយ្យកា សត្តា យេវ, តេសំ នានាវណ្ណេន គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។ យថា, មហារាជ, មនុស្សា នានាវណ្ណេន មហិយា ចរន្តិ, កេចិ បុរេតោ បដិច្ចាទេន្តិ, កេចិ បច្ចុតោ បដិច្ចាទេន្តិ, កេចិ នគ្គា ហោន្តិ, កេចិ ភណ្ណា ហោន្តិ សេតបដធរា, កេចិ មោឡិពទ្ធា ហោន្តិ, កេចិ ភណ្ណា កាសាវសនា ហោន្តិ, កេចិ កាសាវសនា មោឡិពទ្ធា ហោន្តិ, កេចិ ជដិនោ វាកចីរធរា[វាកចីរា (ក.)] ហោន្តិ, កេចិ ចម្មវសនា ហោន្តិ, កេចិ រស្មិយោ និវាសេន្តិ, សព្វេបេតេ មនុស្សា នានាវណ្ណេន មហិយា ចរន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សត្តា យេវ តេ សព្វេ, តេសំ នានាវណ្ណេន គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។ ឯវំយោនិវសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។

“កថំ កុលវសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ? កុលំ នាម, មហារាជ, ចត្តារិ កុលានិ អណ្ណជំ ជលាពុជំ សំសេទជំ ឱបបាតិកំ។ យទិ តត្ថ គន្ធពញ្ញោ យតោ កុតោចិ អាគន្ធិអណ្ណជេ កុលេ ឧប្បជ្ជតិ, សោ តត្ថ អណ្ណជោ ហោតិ...បេ.... ជលាពុជេ កុលេ...បេ.... សំសេទជេ កុលេ...បេ.... ឱបបាតិកេ កុលេ ឧប្បជ្ជតិ, សោ តត្ថ ឱបបាតិកោ ហោតិ។ តេសុ តេសុ កុលេសុ តាទិសា យេវ សត្តា សម្មវន្តិ។ យថា, មហារាជ, ហិមវតិ នេរុបព្ពតំ យេ កេចិ មិគបក្ខិនោ ឧបេន្តិ, សព្វេ តេ សកវណ្ណំ វិដហិត្វា សុវណ្ណវណ្ណា ហោន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ គន្ធពញ្ញោ យតោ កុតោចិ អាគន្ធិអណ្ណជំ យោនី ឧបគន្ធិ សភាវណ្ណំ វិដហិត្វា អណ្ណជោ ហោតិ...បេ.... ជលាពុជំ...បេ.... សំសេទជំ...បេ.... ឱបបាតិកំ យោនី ឧបគន្ធិ សភាវណ្ណំ វិដហិត្វា ឱបបាតិកោ ហោតិ, ឯវំកុលវសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។

“កថំ អាយាចនវសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ? ឥធ, មហារាជ, កុលំ ហោតិ អបុត្តកំ ពហុសាបតេយ្យំ សទ្ធំ បសន្នំ សីលវន្តំ កល្យាណធម្មំ តបនិស្សិតំ, ទេវបុត្តោ ច ឧស្សន្ទកុសលមូលោ ចវនធម្មោ ហោតិ។ អថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តស្ស កុលស្ស អនុកម្មាយ តំ ទេវបុត្តំ អាយាចតិ ‘បណិធមហិ, មាវិស, អសុកស្ស កុលស្ស មហេសិយា កុច្ឆិន្តិ។ សោ តស្ស អាយាចនហេតុ តំ កុលំ បណិធមតិ។ យថា, មហារាជ, មនុស្សា បុញ្ញកាមា សមណំ មនោភាវនីយំ អាយាចិត្តា គេហំ ឧបនេន្តិ, អយំ ឧបគន្ធា សព្ភស្ស កុលស្ស សុខាវហោ ភវិស្សតីតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កោ ទេវានមិន្ទោ តំ ទេវបុត្តំ អាយាចិត្តា តំ កុលំ ឧបនេតិ។ ឯវអាយាចនវសេន សត្តានំ គព្ពាវក្កន្តិ ហោតិ។

“សាមោ, មហារាជ, កុមារោ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន អាយាចិតោ បារិកាយ តាបសិយា កុច្ឆិ ឱក្កន្តោ។ សាមោ, មហារាជ, កុមារោ កតបុញ្ញោ, មាតាបិតារោ សីលវន្តោ កល្យាណធម្មា, អាយាចកោ សក្កោ, តិណ្ណំ ចេតោបណិធមិយា សាមោ កុមារោ និព្ពត្តោ។ ឥធ, មហារាជ, នយកុសលោ បុរិសោ សុកដ្ឋេ អន្ទបខេត្តេ ពីដំ រោបេយ្យ, អបិ នុ តស្ស ពីដស្ស អន្តរាយំ វិវេជ្ជន្តស្ស វុឌ្ឍិយា កោចិ អន្តរាយោ ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, និរុបយាតំ ពីដំ ឱប្បំ សំវិហេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សាមោ កុមារោ មុត្តោ ឧប្បន្នន្តរាយេហិ តិណ្ណំ ចេតោបណិធមិយា និព្ពត្តោ។

“អបិ នុ ខោ, មហារាជ, សុតបុព្វំ តយា ឥសីនំ មនោបទោសេន ឥទ្ធោ ផីតោ មហាជនបទោ សជនោ សមុច្ឆិន្ទោ”តិ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ។ មហិយា ទណ្ឌការញ្ញំ [ទណ្ឌកិរញ្ញំ (ម. និ. ២.៦៥)] មជ្ឈារញ្ញំ កាលិដ្ឋារញ្ញំ មាតដ្ឋារញ្ញំ, សព្វំ តំ អរញ្ញំ អរញ្ញកូតំ, សព្ពេបេតេ ជនបទា ឥសីនំ មនោបទោសេន ខយំ គតា”តិ។ “យទិ, មហារាជ, តេសំ មនោបទោសេន សុសមិទ្ធា ជនបទា ឧច្ឆិជ្ជន្តិ, អបិ នុ ខោ តេសំ មនោបទោសេន កិញ្ចិ និព្ពត្តេយ្យា”តិ? “អាម ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, សាមោ កុមារោ តិណ្ណំ ពលវន្តានំ ចេតោបទោសេន និព្ពត្តោ ឥសិនិម្មិតោ ទេវិនិម្មិតោ បុញ្ញនិម្មិតោតិ។ ឯវមេតំ, មហារាជ, ជារហិ។

“តយោមេ, មហារាជ, ទេវបុត្តា សក្កេន ទេវានមិន្ទេន អាយាចិតា កុលំ ឧប្បន្នា។ កតមេ តយោ? សាមោ កុមារោ មហាបនាទោ កុសរាជា, តយោបេតេ ពោជិសត្តា” តិ។

“សុនិទ្ធិដ្ឋា, ភន្តេ នាគសេន, គព្ពាវក្កន្តិ, សុកចិតំ ការណំ, អន្ធការោ អាណោកោ កតោ, ជជា វិជជិតា, និច្ចទ្វា បរវាទា, ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វមី” តិ។

គព្ពាវក្កន្តិបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. សទ្ធម្មន្តរធានបញ្ចោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ [វស្សសហស្សានិ (សី.) បស្ស អ. និ. ៨.៥១] សទ្ធម្មោ វស្សតីតិ។ បុន ច បរិនិព្វានសមយេ សុកទ្ទេន បរិព្ពាជកេន បញ្ចំ បុដ្ឋេន ភគវតា ភណិតំ ‘ឥមេ ច, សុកទ្ទ [ទី. និ. ២.២១២ បស្សិតញ្ចំ], ភិក្ខុ សម្មា វិហរេយ្យំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ, អសេសវចនមេតំ, និស្សេសវចនមេតំ, និប្បវិយាយវចនមេតំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភណិតំ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ វស្សតីតិ, តេន ហិ ‘អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ, តេន ហិ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ វស្សតីតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ គហនតោបិ គហនតោ ពលវតោបិ ពលវតោ គណ្ឌិតោបិ គណ្ឌិតោ, សោ តវានុប្បត្តោ, តត្ថ តេ ញាណពលវិជ្ជាវំ ទស្សេហិ មកោ វិយ សាគរព្ពន្ធរតតោ” តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ វស្សតីតិ។ បរិនិព្វានសមយេ ច សុកទ្ទស្ស បរិព្ពាជកស្ស ភណិតំ ‘ឥមេ ច, សុកទ្ទ, ភិក្ខុ សម្មា វិហរេយ្យំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ។ តញ្ច បន, មហារាជ, ភគវតោ វចនំ នានត្ថញ្ចេវ ហោតិ នានាព្យញ្ជនញ្ច, អយំ សាសនបរិច្ឆេទោ, អយំ បដិបត្តិ បរិទីបនាតិ

ទូរំ វិជ្ជិតា តេ ឧកោ អញ្ញមញ្ញំ។ យថា, មហារាជ, នកំ បថវិតោ ទូរំ វិជ្ជិតំ, និរយំ សគ្គតោ ទូរំ វិជ្ជិតំ, កុសលំ អកុសលតោ ទូរំ វិជ្ជិតំ, សុខំ ទុក្ខតោ ទូរំ វិជ្ជិតំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តេ ឧកោ អញ្ញមញ្ញំ ទូរំ វិជ្ជិតា។

“អបិ ច, មហារាជ, មា តេ បុត្រា មោយា អស្ស[អស្ស (សី. ស្យា.)], វសតោ តេ សំសន្និទ្ធា កថយិស្សាមិ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ វស្សតីតិ យំ ភគវា អាហ, តំ ខយំ បរិទីបយន្តោ សេសកំ បរិច្ឆិន្ទិ, វស្សសហស្សំ, អានន្ទ, សទ្ធម្មោ តិដ្ឋេយ្យ, សចេ កិក្ខុនិយោ ន បញ្ញាដេយ្យំ។ បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ វស្សតីតិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ភគវា ឯវំ វទន្តោ សទ្ធម្មស្ស អន្តរធានំ វា វទេតិ អភិសមយំ វា បដិក្កោសតី’តិ? ‘ន ហិ ភន្តេ’តិ។ ‘នដ្ឋំ, មហារាជ, បរិកិត្តយន្តោ សេសកំ បរិទីបយន្តោ បរិច្ឆិន្ទិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ នដ្ឋាយិកោ សព្ពសេសកំ គហេត្វា ជនស្ស បរិទីបេយ្យ ‘ឯត្ថកំ មេ ភណ្ឌំ នដ្ឋំ, ឥទំ សេសក’ន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា នដ្ឋំ បរិទីបយន្តោ សេសកំ ទេវមនុស្សានំ កថេសិ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ វស្សតីតិ។ យំ បន, មហារាជ, ភគវតា ភណិតំ ‘បញ្ចេវ ទានិ, អានន្ទ, វស្សសតានិ សទ្ធម្មោ វស្សតីតិ, សាសនបរិច្ឆេទោ ឯសោ។

“យំ បន បរិនិព្វានសមយេ សុភទ្ធស្ស បរិញ្ញាជកស្ស សមណោ បរិកិត្តយន្តោ អាហ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ធ, កិក្ខុ សម្មា វិហរេយ្យំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ, បដិបត្តិបរិទីបនា ឯសា, ត្វំ បន តំ បរិច្ឆេទញ្ច បរិទីបនញ្ច ឯករសំ ករោសិ។ យទិ បន តេ ឆន្នោ, ឯករសំ កត្វា កថយិស្សាមិ, សាធុកំ សុណោហិ មនសិករោហិ អវិកិត្តមានសោ [អវិចលមានសោ (សី.) អវិមានសោ (បី. ក.)]។

“ឥធន, មហារាជ, តឡាកោ ភវេយ្យ នវសលិលសម្បណ្ណោ សម្មុខមុត្តរិយមា នោ បរិច្ឆិន្នោ បរិវដ្តមកតោ, អបរិយាទិណ្ណោ យេវ តស្មី តឡាកេ ឧទកូបរិ មហាមេយោ អបរាបរំ អនុប្បពន្ធា អភិវស្សេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្មី តឡាកេ ឧទកំ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ

គឺឆ្លើយៗ”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា”តិ? “មេយស្ស, ភន្តេ, អនុប្បពន្ធតាយា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជិនសាសនវរសទ្ធម្មតឡាកោ អាចារសីលគុណវត្ថុបដិបត្តិវិមលនវសលិលសម្បុណ្ណោ ឧត្តរិយមា នោ កវគ្គមភិកវិត្វា បិគោ។ យទិ តត្ថ ពុទ្ធបុត្តា អាចារសីលគុណវត្ថុបដិបត្តិមេយវស្សំ អបរាបរំ អនុប្បពន្ធបេយ្យំ អភិវស្សាបេយ្យំ។ ឯវមិទំ ជិនសាសនវរសទ្ធម្មតឡាកោ ចិរំ ទីយមទ្វានំ តិដ្ឋេយ្យ, អរហន្តេហិ លោកោ អសុញ្ញោ ភវេយ្យ, ឥមមត្ថំ ភគវតា សន្ទាយ កាសិតំ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ធ, ភិក្ខុ សម្មា វិហរេយ្យំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ។

“ឥធិ បន, មហារាជ, មហតិ មហាអគ្គិក្ខន្ធន្ទេ ជលមា នេ អបរាបរំ សុក្ខតិណកដ្ឋគោមយានិ ឧបសំហរេយ្យំ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, អគ្គិក្ខន្ធនោ និព្វាយេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ភិយ្យោ ភិយ្យោ សោ អគ្គិក្ខន្ធនោ ជលេយ្យ, ភិយ្យោ ភិយ្យោ បកាសេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទេសសហស្សិយា [ទេសសហស្សិម្ហិ (ពហូសុ)] លោកជាតុយា ជិនសាសនវរម្ហិ អាចារសីលគុណវត្ថុបដិបត្តិយា ជលតិ បកាសតិ។ យទិ បន, មហារាជ, តទុត្ថវី ពុទ្ធបុត្តា បញ្ចហិ បធានិយង្កេហិ សមន្មាគតា សតតមប្បមត្តា បទហេយ្យំ, តីសុ សិក្ខាសុ ធន្ទជាតា សិក្ខេយ្យំ, ចារិត្តញ្ច សីលំ សមត្ថំ បរិបូរេយ្យំ, ឯវមិទំ ជិនសាសនវរំ ភិយ្យោ ភិយ្យោ ចិរំ ទីយមទ្វានំ តិដ្ឋេយ្យ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ ឥមមត្ថំ ភគវតា សន្ទាយ កាសិតំ ‘ឥមេ ច, សុភទ្ធ, ភិក្ខុ សម្មា វិហរេយ្យំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សា’តិ។

“ឥធិ បន, មហារាជ, សិនិទ្ធសមសុមជ្ជិតសប្បកាសវិមលាទាសំ [សប្បកំ សុវិមលាទាសំ (សី.)] សណ្តសុខុមគេរុកចុណ្ណេន អបរាបរំ មជ្ជេយ្យំ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្មី អាទាសេ មលកទ្ធមរដោជល្លំ ជាយេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អញ្ញទត្ថុ វិមលតំ យេវ ភវេយ្យា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជិនសាសនវរំ បកតិនិម្មលំ ព្យបគតកិលេសមលរដោជល្លំ, យទិ តំ ពុទ្ធបុត្តា អាចារសីលគុណវត្ថុបដិបត្តិសល្លេខធុតតុណេន ជិនសាសនវរំ សល្លក្ខេយ្យំ [សល្លិក្ខេយ្យំ

(សី. បី.)), ឯវមិទំ ជិនសាសនវំ ចិវំ ទីយមទ្វានំ តិដ្ឋយ្យ, អសុញ្ញោ ច លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ ឥមមត្តំ ភគវតោ សន្ធាយ កាសិតំ ឥមេ ច, សុកទ្ធ, ភិក្ខុ សម្មា វិហរេយ្យំ, អសុញ្ញោ លោកោ អរហន្តេហិ អស្សាតិ។ បដិបត្តិមូលកំ, មហារាជ, សត្តសាសនំ បដិបត្តិការណំ បដិបត្តិយា អនន្តរហិតាយ តិដ្ឋតិ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, ‘សទ្ធម្មន្តរធាន’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ សទ្ធម្មន្តរធាន”ន្តិ? “តីណិមាទិ, មហារាជ, សាសនន្តរធានាទិ។ កតមាទិ តីណិ? អធិគមន្តរធានំ បដិបត្តន្តរធានំ លិង្គន្តរធានំ, អធិគមេ, មហារាជ, អន្តរហិតេ សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ, បដិបត្តិយា អន្តរហិតាយ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិ អន្តរធាយតិ, លិង្គិយេវ តិដ្ឋតិ, លិង្គេ អន្តរហិតេ បវេណុបច្ឆេទោ ហោតិ, ឥមាទិ ខោ, មហារាជ, តីណិ អន្តរធានាទី” តិ។

“សុវិញ្ញាបិតោ, កន្តេ នាគសេន, បញ្ញោ, គម្ពីរោ ឧត្តានីកតោ, គណ្ឌិ ភិន្នោ, នដ្ឋា បរវាទា ភគ្គា និប្បកា កតា, ត្វំ គណិវវេសកមាសដ្ឋាតិ។

សទ្ធម្មន្តរធានបញ្ញោ សត្តមោ។

៨. អកុសលច្ឆេទនបញ្ញោ

៨. “កន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សព្វំ អកុសលំ ឈាបេត្វា សព្វញ្ញតំ បត្តោ, ឧទាហុ សាវសេសេ អកុសលេ សព្វញ្ញតំ បត្តោ” តិ? “សព្វំ, មហារាជ, អកុសលំ ឈាបេត្វា ភគវា សព្វញ្ញតំ បត្តោ, នត្តិ ភគវតោ សេសេកំ អកុសល” តិ។

“កី បន, កន្តេ, ទុក្ខា វេទនា តថាគតស្ស កាយេ ឧប្បន្នបុព្វា” តិ? “អាម, មហារាជ, រាជគហេ ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ [សក្ខលិកាយ (ស្យា. ក.)] ខតោ,

លោហិតបក្ខន្ធិកាពាជោ ឧប្បន្នោ, កាយេ អភិសន្នេ ជីវកេន វិរេកោ ការិតោ, វាតាពាជេ
ឧប្បន្នេ ឧបដ្ឋាកេន ថេវេន ឧណ្ហោទកំ បរិយដ្ឋំ”ន្តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សព្វំ អកុសលំ ឈាបេត្វា សព្វញ្ញតំ បត្តោ, តេន
ហិ ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ, លោហិតបក្ខន្ធិកា ច អាពាជោ ឧប្បន្នោតិ យំ វចនំ,
តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតស្ស បាទោ សកលិកាយ ខតោ, លោហិតបក្ខន្ធិកា ច អាពាជោ
ឧប្បន្នោ, តេន ហិ តថាគតោ សព្វំ អកុសលំ ឈាបេត្វា សព្វញ្ញតំ បត្តោតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។
នត្ថិ, ភន្តេ, វិនា កម្មេន វេទយិតំ, សព្វំ តំ វេទយិតំ កម្មមូលកំ, តំ កម្មេនេវ វេទយតិ, អយម្បិ
ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ”តិ[និព្វាយិតញ្ចោតិ
(ក.)]។”

“ន ហិ, មហារាជ, សព្វំ តំ វេទយិតំ កម្មមូលកំ។ អដ្ឋហិ, មហារាជ, ការណេហិ
វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, យេហិ ការណេហិ បុថុ សត្តា វេទនា វេទិយន្តិ។ ភតមេហិ អដ្ឋហិ?
វាតសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, មហារាជ, ឥនេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, បិត្តសមុដ្ឋានានិបិ ខោ,
មហារាជ...បេ.... សេម្ហសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, មហារាជ...បេ.... សន្និបាតិកានិបិ ខោ,
មហារាជ...បេ.... ឧតុបរិណាមជានិបិ ខោ, មហារាជ...បេ.... វិសមបរិហារជានិបិ ខោ,
មហារាជ...បេ.... ឱបក្កមិកានិបិ ខោ, មហារាជ...បេ.... កម្មវិបាកជានិបិ ខោ, មហារាជ,
ឥនេកច្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, អដ្ឋហិ ការណេហិ បុថុ សត្តា
វេទនា វេទិយន្តិ។ តត្ថ យេ តេ បុគ្គលា ‘សត្តេ កម្មំ វិពាធិ’តិ វេទយ្យំ, តេ ឥមេ បុគ្គលា
សត្តការណំ បដិពាហន្តិ។ តេសំ តំ វចនំ មិច្ឆា”តិ។ “ភន្តេ នាគសេន, យញ្ច វាតិកំ យញ្ច
បិត្តិកំ យញ្ច សេម្ហិកំ យញ្ច សន្និបាតិកំ យញ្ច ឧតុបរិណាមជំ យញ្ច វិសមបរិហារជំ យញ្ច
ឱបក្កមិកំ, សព្វេតេ កម្មសមុដ្ឋានា យេវ, កម្មេនេវ តេ សព្វេ សម្បវន្តី”តិ។

“យទិ, មហារាជ, តេបិ សព្វេ កម្មសមុដ្ឋានាវ អាពាជា កវេយ្យំ, ន តេសំ កោដ្ឋាសតោ
លក្ខណានិ កវេយ្យំ។ វាតោ ខោ, មហារាជ, កុប្បមាទោ ទសវិធន កុប្បតិ សីតេន ឧណ្ហេន

ជួយប្រយោជន៍ វិបាកសាយ អតិកុត្តន ឋាននេន បដានេន អាធាវនេន ឧបក្កមេន កម្មវិបាកេន។
តត្រ យេ តេ នវ វិធា, ន តេ អតីតេ, ន អនាគតេ, វត្ថុមានកេ កវេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា ន វត្ថុញ្ញា
‘កម្មសម្ភវា សញ្ញា វេទនាតិ។ បិគ្គំ, មហារាជ, កុប្បមាទំ តិវិជេន កុប្បតិ សីតេន ឧណ្ហេន
វិសមភោជនេន។ សេម្ហំ, មហារាជ, កុប្បមាទំ តិវិជេន កុប្បតិ សីតេន ឧណ្ហេន អន្ធិបាទេន។
យោ ច, មហារាជ, វាតោ យញ្ញ បិគ្គំ យញ្ញ សេម្ហំ, តេហិ តេហិ កោបេហិ កុប្បិក្ខា មិស្សី
ហុត្វា សកំ សកំ វេទនំ អាកខ្យតិ។ ឧតុបរិណាមជា, មហារាជ, វេទនា ឧតុបរិយាមេន
ឧប្បជ្ជតិ។ វិសមបរិហារជា វេទនា វិសមបរិហារេន ឧប្បជ្ជតិ។ ឱបក្កមិកា, មហារាជ, វេទនា
អត្ថិ កិរិយា, អត្ថិ កម្មវិបាកា, កម្មវិបាកជា វេទនា បុព្វេ កតេន កម្មេន ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ ខោ,
មហារាជ, អប្បំ កម្មវិបាកជំ, ពហុតរំ អវសេសំ។ តត្ថ ពាលា ‘សព្ពំ កម្មវិបាកជំ យេវាតិ
អតិធាវន្តិ។ តំ កម្មំ ន សក្កា វិនា ពុទ្ធភ្ញាណេន វេត្ថានំ កាតុំ។

“យំ បទ, មហារាជ, ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ, តំ វេទយីតំ នេវ
វាតសមុដ្ឋានំ, ន បិគ្គសមុដ្ឋានំ, ន សេម្ហសមុដ្ឋានំ, ន សន្និបាតិកំ, ន ឧតុបរិណាមជំ, ន
វិសមបរិហារជំ, ន កម្មវិបាកជំ, ឱបក្កមិកំ យេវ។ ទេវទត្តោ ហិ, មហារាជ, ពហុនិ
ជាតិសតសហស្សានិ តថាគតេ អាយាតំ ពន្ធិ, សោ តេន អាយាតេន មហតី គុំ សិលំ
គហេត្វា ‘មត្តកេ បាតេស្សាមីតិ មុញ្ញិ, អថញ្ញេ ទ្វេ សេលា អាកន្ធា តំ សិលំ តថាគតំ
អសម្បត្តំ យេវ សម្បជ្ជិច្ឆិសុ, តាសំ បហារេន បបដិកា ភិជ្ជិត្វា ភគវតោ បាទេ បតិត្វា
រុហិវំ[និបតិត្វា រុជិវំ (ស្យា.)] ឧប្បាទេសិ, កម្មវិបាកតោ វា, មហារាជ, ភគវតោ ឯសា វេទនា
និព្ពត្តា កិរិយតោ វា, តត្ថុនំ នត្ថញ្ញា វេទនា។

“យថា, មហារាជ, ខេត្តទុដ្ឋតាយ វា ពីជំ ន សម្បវតិ ពីជទុដ្ឋតាយ វា។ ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, កម្មវិបាកតោ វា ភគវតោ ឯសា វេទនា និព្ពត្តា កិរិយតោ វា, តត្ថុនំ នត្ថញ្ញា
វេទនា។

“យថា វា បទ, មហារាជ, កោដ្ឋទុដ្ឋតាយ វា កោជនំ វិសមំ បរិណាមតិ

អាហារទុដ្ឋតាយ វា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កម្មវិបាកតោ វា ភគវតោ ឯសា វេទនា និព្ពត្តា
កិរិយតោ វា, តត្ថំ នត្តញ្ញា វេទនា។ អបិ ច, មហារាជ, នត្ថិ ភគវតោ កម្មវិបាកជា វេទនា,
នត្ថិ វិសមបរិហារជា វេទនា, អវសេសេហិ សមុដ្ឋានេហិ ភគវតោ វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, តាយ ច
បន វេទនាយ ន សក្កា ភគវន្តំ ជីវិតា វោរោបេតុំ។

“និបតន្តិ, មហារាជ, ឥមស្មី ចាតុមហាកូតិកេ [ចាតុមហាកូតិកេ (សី.)] កាយេ
ឥដ្ឋានិដ្ឋា សុភាសុកវេទនា។ ឥធ, មហារាជ, អាកាសេ ខិត្តោ លេខ្ព មហាបថវិយា និបតតិ,
អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, លេខ្ព បុព្ពេ កតេន មហាបថវិយា និបតី” តិ? “ន ហិ, កន្តេ, នត្ថិ
សោ, កន្តេ, ហេតុ មហាបថវិយា, យេន ហេតុនា មហាបថវី កុសលាកុសលវិបាកំ
បដិសំវេទេយ្យ, បច្ចុប្បន្នេន , កន្តេ, អកម្មកេន ហេតុនា សោ លេខ្ព មហាបថវិយំ និបតតិ។
យថា, មហារាជ, មហាបថវី, ឯវំ តថាគតោ ទដ្ឋញ្ញោ។ យថា លេខ្ព បុព្ពេ អកតេន
មហាបថវិយំ និបតតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស បុព្ពេ អកតេន សា
សកលិកាបាទេ និបតតិ។

“ឥធ បន, មហារាជ, មនុស្សា មហាបថវី ភិន្នន្តិ ច ខណ្ឌន្តិ ច, អបិ នុ ខោ, មហារាជ,
តេ មនុស្សា បុព្ពេ កតេន មហាបថវី ភិន្នន្តិ ច ខណ្ឌន្តិ ចា” តិ? “ន ហិ កន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, យា សា សកលិកា ភគវតោ បាទេ និបតតិ, ន សា សកលិកា បុព្ពេ កតេន
ភគវតោ បាទេ និបតតិ។ យោបិ, មហារាជ, ភគវតោ លោហិតបក្ខន្ធិកាពាធោ ឧប្បន្នោ,
សោបិ អាពាធោ ន បុព្ពេ កតេន ឧប្បន្នោ, សន្និបាតិកេនេវ ឧប្បន្នោ, យេ កេចិ, មហារាជ,
ភគវតោ កាយិកា អាពាធោ ឧប្បន្នោ, ន តេ កម្មាភិនិព្ពត្តា, ឆន្នំ ឯតេសំ សមុដ្ឋានានំ
អញ្ញតរតោ និព្ពត្តា។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវលញ្ញកេ
មោឡិយសីវកេ [មោលិយសីវកេ (ស្យា. ក.) សំ. និ. ៤.២៦៩ បស្សិតញ្ញំ] វេយ្យាករណេ –

“បិត្តសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, សីវក, ឥន្ទេកញ្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ សាមម្បិ ខោ ឯតំ, សីវក, វេទិតព្គំ, យថា បិត្តសមុដ្ឋានានិបិ ឥន្ទេកញ្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ លោកស្សបិ ខោ ឯតំ, សីវក, សច្ចសម្មតំ, យថា បិត្តសមុដ្ឋានានិបិ ឥន្ទេកញ្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តត្រ, សីវក, យេ តេ សមណព្រាហ្មណា ឯវំវាទិនោ ឯវំទិដ្ឋិនោ “យំ កិញ្ចាយំ បុរិសបុគ្គលោ បដិសំវេទេតិ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, សព្ពំ តំ បុព្វេ កតហេតុ” តិ។ យញ្ច សាមំ ញាតំ, តញ្ច អតិជារន្តិ, យញ្ច លោកេ សច្ចសម្មតំ, តញ្ច អតិជារន្តិ។ តស្មា តេសំ សមណព្រាហ្មណានំ មិច្ឆាតិ វទាមិ។

“សេម្ហសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, សីវក, ឥន្ទេកញ្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ វាតសមុដ្ឋានានិបិ ខោ, សីវក...បេ.... សន្និបាតិកានិបិ ខោ, សីវក...បេ.... ឧតុបរិណាមជានិបិ ខោ, សីវក...បេ.... វិសមបរិហារជានិបិ ខោ, សីវក...បេ.... ឱបក្កមិកានិបិ ខោ, សីវក...បេ.... កម្មវិបាកជានិបិ ខោ, សីវក, ឥន្ទេកញ្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ សាមម្បិ ខោ ឯតំ, សីវក, វេទិតព្គំ, យថា កម្មវិបាកជានិបិ ឥន្ទេកញ្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ លោកស្សបិ ខោ ឯតំ, សីវក, សច្ចសម្មតំ, យថា កម្មវិបាកជានិបិ ឥន្ទេកញ្ចានិ វេទយិតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តត្រ, សីវក, យេ តេ សមណព្រាហ្មណា ឯវំវាទិនោ ឯវំទិដ្ឋិនោ “យំ កិញ្ចាយំ បុរិសបុគ្គលោ បដិសំវេទេតិ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, សព្ពំ តំ បុព្វេ កតហេតុ” តិ។ យញ្ច សាមំ ញាតំ, តញ្ច អតិជារន្តិ, យញ្ច លោកេ សច្ចសម្មតំ, តញ្ច អតិជារន្តិ។ តស្មា តេសំ សមណព្រាហ្មណានំ មិច្ឆាតិ វទាមិ” តិ។

“ឥតិបិ, មហាវាជ, ន សព្ពា វេទនា កម្មវិបាកជា, សព្ពំ, មហាវាជ, អកុសលំ ឈាបេត្វា ភគវា សព្ពញ្ញតំ បត្តោតិ ឯវមេតំ ជាវេហី” តិ។ “សាជុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ឈន្តិមី” តិ។

អកុសលច្ចេទនបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. ឧត្តរិករណីយបញ្ចេ

៩. “កន្តេ នាគសេន, តុម្កេ កណ៌ថ ‘យំ កិញ្ចិ ករណីយំ តថាគតស្ស, សព្ពំ តំ ពោធិយា យេវ មូលេ បរិនិដ្ឋិតំ, នត្ថិ តថាគតស្ស ឧត្តរិ ករណីយំ, កតស្ស វា បតិចយោតិ, ឥទញ្ច តេមាសំ បដិសល្លានំ ទិស្សតិ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, យំ កិញ្ចិ ករណីយំ តថាគតស្ស, សព្ពំ តំ ពោធិយា យេវ មូលេ បរិនិដ្ឋិតំ, នត្ថិ តថាគតស្ស ឧត្តរិ ករណីយំ, កតស្ស វា បតិចយោ, តេន ហិ ‘តេមាសំ បដិសល្លិនោតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តេមាសំ បដិសល្លិនោ, តេន ហិ ‘យំ កិញ្ចិ ករណីយំ, តថាគតស្ស, សព្ពំ តំ ពោធិយា យេវ មូលេ បរិនិដ្ឋិតំន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ នត្ថិ កតករណីយស្ស បដិសល្លានំ, សករណីយស្សេវ បដិសល្លានំ យថា នាម ព្យាធិតស្សេវ ភេសជ្ជេន ករណីយំ ហោតិ, អព្យាធិតស្ស កី ភេសជ្ជេន។ ឆាតស្សេវ កោជនេន ករណីយំ ហោតិ, អឆាតស្ស កី កោជនេន។ ឯវមេវ ខោ, កន្តេ នាគសេន, នត្ថិ កតករណីយស្ស បដិសល្លានំ, សករណីយស្សេវ បដិសល្លានំ។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចេ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចេ” តិ។

“យំ កិញ្ចិ, មហារាជ, ករណីយំ តថាគតស្ស, សព្ពំ តំ ពោធិយា យេវ មូលេ បរិនិដ្ឋិតំ, នត្ថិ តថាគតស្ស ឧត្តរិ ករណីយំ, កតស្ស វា បតិចយោ, ភគវា ច តេមាសំ បដិសល្លិនោ, បដិសល្លានំ ខោ, មហារាជ, ពហុគុណំ, សព្ពេបិ តថាគតា បដិសល្លិយិត្វា សព្ពញ្ញតំ បត្តា, តំ តេ សុកតគុណមនុស្សរន្តោ បដិសល្លានំ សេវន្តិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ រញ្ចោ សន្តិកា លទ្ធវរោ បដិលទ្ធកោតោ តំ សុកតគុណមនុស្សរន្តោ អបរាបរំ រញ្ចោ ឧបដ្ឋានំ ឯតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពេបិ តថាគតា បដិសល្លិយិត្វា សព្ពញ្ញតំ បត្តា, តំ តេ សុកតគុណមនុស្សរន្តោ បដិសល្លានំ សេវន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ អាតុរោ ទុក្ខតោ ពាឡុគិលានោ ភិសក្កមុបសេវិត្វា សោត្ថិមនុប្បត្តោ តំ សុកតគុណមនុស្សរន្តោ អបរាបរំ ភិសក្កមុបសេវិតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្ពេបិ តថាគតា បដិសល្លិយិត្វា សព្ពញ្ញតំ បត្តា, តំ តេ សុកតគុណមនុស្សរន្តោ

បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ។

“អដ្ឋវីសតិ ខោ បនិមេ, មហារាជ, បដិសណ្ឋានគុណា, យេ គុណេ សមនុស្សរន្តា [សមនុបស្សន្តា (សី. បី.)] តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ។ កតមេ អដ្ឋវីសតិ? ឥធន, មហារាជ, បដិសណ្ឋានំ បដិសល្លិយមានំ អត្តានំ រក្ខតិ, អាយុំ វុឌ្ឍតិ, ពលំ ទេតិ, វដ្តំ បិទហតិ, អយសមបនេតិ, យសមុបនេតិ, អរតី វិនោទេតិ, រតិមុបទហតិ, ភយមបនេតិ, វេសារដ្ឋំ ករោតិ, កោសជ្ជមបនេតិ, វីរិយមភិជនេតិ, រាគមបនេតិ, ទោសមបនេតិ, មោហមបនេតិ, មានំ និហន្តិ, វិតក្កំ កញ្ចតិ, ចិត្តំ ឯកក្កំ ករោតិ, មានសំ ស្មេហយតិ [សោភយតិ (សី.)], ហាសំ ជនេតិ, គរុកំ ករោតិ, លាភមុប្បាទយតិ, នមស្សិយំ ករោតិ, បីតិ បាបេតិ, បាមោជ្ជំ ករោតិ, សង្ខារានំ សភាវំ ទស្សយតិ, ភវប្បដិសន្ធិ ឧត្ត្យាដេតិ, សព្ពសាមញ្ញំ ទេតិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, អដ្ឋវីសតិ បដិសណ្ឋានគុណា, យេ គុណេ សមនុស្សរន្តា តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ។

“អបិ ច ខោ, មហារាជ, តថាគតា សន្តំ សុខំ សមាបត្តិរតី អនុភវិតុកាមា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ បរិយោសិតសង្កប្បា។ ចតូហិ ខោ, មហារាជ, ការណេហិ តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ។ កតមេហិ ចតូហិ? វិហារជាសុតាយបិ, មហារាជ, តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ, អនវដ្ឋគុណពហុលតាយបិ តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ, អសេសអវិយវីចិតោបិ តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ, សព្ពពុទ្ធានំ ថុតថោមិតវណ្ណិតបសត្ថតោបិ តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, ចតូហិ ការណេហិ តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ។ ឥតិ ខោ, មហារាជ, តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ ន សករណីយតាយ, ន កតស្ស វា បតិចយាយ, អថ ខោ គុណវិសេសទស្សវិតាយ តថាគតា បដិសណ្ឋានំ សេវន្តិ”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី”តិ។

ឧត្តរិករណីយបញ្ចោ នវមោ។

១០. ឥទ្ធិពលទស្សនបញ្ចោ

១០. “កន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា ពហុលីកតា យានីកតា វត្ថុកតា អនុដ្ឋិតា បរិចិតា សុសមាទ្វា, សោ អាកង្ខមាទោ, អានន្ទ, តថាគតោ កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា’តិ។ បុន ច កណិតំ ‘ឥតោ តិណ្ណំ មាសានំ អច្ចយេន តថាគតោ បរិនិព្វាយិស្សតី’តិ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, ភគវតា កណិតំ ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា...បេ.... កប្បាវសេសំ វា’តិ, តេន ហិ តេមាសបរិច្ឆេទោ មិច្ឆា។ យទិ, កន្តេ, តថាគតេន កណិតំ ‘ឥតោ តិណ្ណំ មាសានំ អច្ចយេន តថាគតោ បរិនិព្វាយិស្សតី’តិ, តេន ហិ “តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា...បេ.... កប្បាវសេសំ វា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ នត្ថិ តថាគតានំ អដ្ឋានេ គដ្ឋិតំ។ អមោយវចនា ពុទ្ធា ភគវតោ តថវចនា អទ្ទេជ្ឈវចនា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ គម្ពីរោ សុនិបុណោ ទុន្ទិជ្ឈបយោ តវានុប្បត្តោ, កិន្ទេតំ ទិដ្ឋិជាលំ, ឯកំសេ វបបយ, កិន្ទ បរវាទ”ន្តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា...បេ.... កប្បាវសេសំ វា’តិ, តេមាសបរិច្ឆេទោ ច កណិតោ, សោ ច បន កប្បោ អាយុកប្បោ វុច្ចតិ។ ន, មហារាជ, ភគវា អត្តនោ ពលំ កិត្តយមាទោ ឯវមាហ, ឥទ្ធិពលំ បន មហារាជ, ភគវា បរិកិត្តយមាទោ ឯវមាហ ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា...បេ.... កប្បាវសេសំ វា’តិ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ជោ អស្សាជានីយោ កវេយ្យ សីយគតិ អនិលជវោ, តស្ស រាជា ជវពលំ បរិកិត្តយន្តោ សនេគមជានបទកដពលព្រាហ្មណគហបតិកអមច្ចជនមជ្ឈេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អាកង្ខមាទោ មេ, ភោ, អយំ ហយវរោ សាគរជលបរិយន្តំ មហី អនុវិចរិត្វា ខណេន ឥធាគច្ឆេយ្យា’តិ, ន ច តំ ជវគតី តស្សំ បរិសាយំ ទស្សេយ្យ, វិជ្ជតិ ច សោ ជវោ តស្ស, សមត្តោ ច សោ ខណេន សាគរជលបរិយន្តំ មហី អនុវិចរិត្វា ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,

ភគវា អត្តនោ ឥទ្ធិពលំ បរិកិត្តយមា នោ ឯវមាហ, តម្បិ តេវិជ្ជានំ ធម្មកិញ្ញានំ អរហន្តានំ
 វិមលខីណាសវានំ ទេវមនុស្សានញ្ច មជ្ឈេ និសីទិត្វា កណ៌តំ ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ទ,
 ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវិតា ពហុលីកតា យានីកតា វត្ថុកតា អនុដ្ឋិតា បរិចិត្តា សុសមារទ្ធ,
 សោ អាកង្ខមា នោ, អានន្ទ, តថាគតោ កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា’តិ។ វិជ្ជតិ ច តំ,
 មហារាជ, ឥទ្ធិពលំ ភគវតោ, សមត្តោ ច ភគវា ឥទ្ធិពលេន កប្បំ វា ហតុំ កប្បាវសេសំ វា, ន
 ច ភគវា តំ ឥទ្ធិពលំ តស្សំ បរិសាយំ ទស្សេតិ, អនត្តិកោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពកវេហិ,
 គរហិតា ច តថាគតស្ស សព្ពកវា។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘សេយ្យថាបិ, កិក្ខវេ,
 អប្បមត្តកោបិ គូថោ ទុគ្គន្ទោ ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ អហំ, កិក្ខវេ, អប្បមត្តកម្មិ កវំ ន វណ្ណេមិ
 អន្តមសោ អច្ចរាសង្ឃតមត្តម្បី’តិ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ភគវា សព្ពកវគតិយោនិយោ
 គូថសមំ ទិស្វា ឥទ្ធិពលំ និស្សាយ ភវេសុ ធន្តរាគំ ករេយ្យា’តិ? “ន ហិ ភន្តេ’តិ។ “តេន
 ហិ, មហារាជ, ភគវា ឥទ្ធិពលំ បរិកិត្តយមា នោ ឯវរូបំ ពុទ្ធសីហនាទេមភិនទី’តិ។ “សាធុ,
 ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជីញ្ញមី’តិ។

ឥទ្ធិពលទស្សនបញ្ចោ ទសមោ។

ឥទ្ធិពលវគ្គោ បបមោ។

ឥមស្មី វគ្គោ ទស បញ្ចោ។

២. អភេជ្ជវគ្គោ

១. ខុទ្ទានុខុទ្ទកបញ្ចោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘អភិញ្ញាយាហំ, កិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ
 អនភិញ្ញាយា’តិ។ បុន ច វិនយបញ្ញត្តិយា ឯវំ កណ៌តំ ‘អាកង្ខមា នោ, អានន្ទ, សង្ឃោ

មមចូយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហានត្វតិ។ កី នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន,
 ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ ទុប្បញ្ញត្តានិ, ឧទាហុ អវត្ថុស្មី អជានិត្វា បញ្ញត្តានិ, យំ ភគវា
 អត្ថនោ អចូយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហានាបេតិ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន,
 ភគវតា ភណិតំ ‘អភិញ្ញាយាហំ, ភិក្ខុវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ អនភិញ្ញាយា’តិ, តេន ហិ
 ‘អាកង្ខមាទោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមចូយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហានត្វតិ យំ
 វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេ វិនយបញ្ញត្តិយា ឯវំ ភណិតំ ‘អាកង្ខមាទោ, អានន្ទ, សង្ឃោ
 មមចូយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហានត្វតិ តេន ហិ ‘អភិញ្ញាយាហំ, ភិក្ខុវេ, ធម្មំ
 ទេសេមិ នោ អនភិញ្ញាយា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ សុខុមោ
 និបុណោ គម្ពីរោ សុគម្ពីរោ ទុន្ទិជ្ឈាបយោ, សោ តវានុប្បត្តោ, តត្ថ តេ ញាណពលវិជ្ជាវំ
 ទស្សេហី’តិ។

“ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អភិញ្ញាយាហំ, ភិក្ខុវេ, ធម្មំ ទេសេមិ នោ
 អនភិញ្ញាយា’តិ, វិនយបញ្ញត្តិយាហិ ឯវំ ភណិតំ ‘អាកង្ខមាទោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមចូយេន
 ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហានត្វតិ, តំ បន, មហារាជ, តថាគតោ ភិក្ខុ វីមំសមាទោ
 អាហ ‘ឧក្កលេស្សន្តិ [ឧក្កឌ្ឍិស្សន្តិ (សី.), ឧស្សក្កិស្សន្តិ (ស្យា.)] នុ ខោ មម សាវកា មយា
 វិស្សជ្ជាប័យមាទោ មមចូយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ, ឧទាហុ អាទិយិស្សន្តី’តិ។

“យថា, មហារាជ, ចក្កវត្ថី រាជា បុត្តេ ឯវំ វទេយ្យ ‘អយំ ខោ, តាតា, មហាជនបទោ
 សព្វទិសាសុ សាគរបរិយន្តោ, ទុក្ករោ, តាតា, តាវតកេន ពលេន ជាវេតុំ, ឯថ តុម្ពេ, តាតា,
 មមចូយេន បច្ចន្តេ បច្ចន្តេ ទេសេ បដហថា’តិ។ អបិ នុ ខោ តេ, មហារាជ, កុមារា
 បិតុអចូយេន ហត្ថគតេ ជនបទេ សព្វេ តេ បច្ចន្តេ បច្ចន្តេ ទេសេ មុញោយ្យ’ន្តិ? “ន ហិ
 ភន្តេ, រាជតោ [រាជានោ (សី. បី.)], ភន្តេ, លុទ្ធភា [លុទ្ធភា (ក.)] កុមារា រជ្ជលោកេន
 តទុត្តរំ ទិគុណតិគុណំ ជនបទំ បរិគ្គណ្ឌេយ្យំ [បរិកឌ្ឍេយ្យំ (សី. បី.)], កី បន តេ ហត្ថគតំ
 ជនបទំ មុញោយ្យ’ន្តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ភិក្ខុ វីមំសមាទោ ឯវមាហ
 ‘អាកង្ខមាទោ, អានន្ទ, សង្ឃោ មមចូយេន ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ សមូហានត្វតិ។

ទុក្ខបរិមុត្តិយា, មហារាជ, ពុទ្ធបុត្តា ធម្មលោកេន អញ្ញម្បិ ឧត្តរិ ទិយឧស្សនិក្ខាបទសតំ
គោលេយ្យំ, កំ បន បកតិបញ្ញត្តំ សិក្ខាបទំ មុញោយ្យ”ន្តិ?

“ភន្តេ នាគសេន, យំ ភគវា អាហ ‘ឧទ្ទានុឧទ្ទកានិ សិក្ខាបទានី’តិ, ឯត្ថាយំ ជនោ
សម្មុទ្ពោ វិមតិជាតោ អធិកតោ សំសយបក្ខន្តោ។ ភគមាទិ តានិ ឧទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ,
ភគមាទិ អនុឧទ្ទកានិ សិក្ខាបទានីតិ? ទុក្ខដំ, មហារាជ, ឧទ្ទកំ សិក្ខាបទំ, ទុញ្ញាសិតំ
អនុឧទ្ទកំ សិក្ខាបទំ, ឥមាទិ ទ្វេ ឧទ្ទានុឧទ្ទកានិ សិក្ខាបទានិ, បុព្វកេហិបិ, មហារាជ,
មហាថេរេហិ ឯត្ថ វិមតិ ឧប្បាទិតា, តេហិបិ ឯកជ្ឈំ ន កតោ ធម្មសណ្ឋិតិបរិយាយេ ភគវតា
ឯសោ បញ្ចោ ឧបទិដ្ឋោតិ។ ចិនិក្ខិត្តំ, ភន្តេ នាគសេន, ជិនរហស្សំ អដ្ឋេតរហិ លោកេ វិវដំ
បាកដំ ភត”ន្តិ។

ឧទ្ទានុឧទ្ទកបញ្ចោ បឋមោ។

២. អព្យាករណីយបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘នត្ថានន្ទ តថាគតស្ស ធម្មេសុ
អាចរិយមុដ្ឋី’តិ, បុន ច ថេរេន មាលុក្យបុត្តេន[មាលុដ្ឋ័បុត្តេន (សី. ស្យា. បី.) សំ. និ.
២.៩៥; អ. និ. ១.២.២៥៧ បស្សិតព្ពំ] បញ្ចំ បុដ្ឋោ ន ព្យាកាសិ។ ឯសោ ខោ, ភន្តេ នាគសេន,
បញ្ចោ ទ្វយន្តោ [ទ្វយតោ (សី.)] ឯកន្តិនិស្សិតោ ភវិស្សតិ អជាននេន វា គុយ្យករណេន វា។
យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា កណិតំ ‘នត្ថានន្ទ តថាគតស្ស ធម្មេសុ អាចរិយមុដ្ឋី’តិ, តេន
ហិ ថេរស្ស មាលុក្យបុត្តស្ស អជាននេន ន ព្យាកតំ។ យទិ ជាននេន ន ព្យាកតំ, តេន ហិ
អត្ថិ តថាគតស្ស ធម្មេសុ អាចរិយមុដ្ឋិ។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ
តយា និព្វាហិតញ្ចោ”តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘នត្ថានន្ទ តថាគតស្ស ធម្មេសុ អាចរិយមុដ្ឋី’តិ,

អព្យាក្រឹត ច ថេរេន មាលុក្យបុត្តេន បុត្តិភោ បញ្ចោ, តញ្ច បន ន អជានន្តេន ន
គុយ្យករណេន។ ចត្តាវិមាទិ, មហារាជ, បញ្ចព្យាករណានិ។ កតមាទិ ចត្តាវិ?
ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ចោ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ចោ បដិបុត្តព្យាករណីយោ បញ្ចោ
ឋបនីយោ បញ្ចោតិ។

“កតមោ ច, មហារាជ, ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ចោ? ‘រូបំ អនិច្ច’ន្តិ
ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ចោ, ‘វេទនា អនិច្ច’តិ...បេ.... ‘សញ្ញា អនិច្ច’តិ...បេ.... ‘សង្ខារ
អនិច្ច’តិ...បេ.... ‘វិញ្ញាណំ អនិច្ច’ន្តិ ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ចោ, អយំ
ឯកំសព្យាករណីយោ បញ្ចោ។

“កតមោ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ចោ? ‘អនិច្ចំ បន រូប’ន្តិ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ចោ,
‘អនិច្ចា បន វេទនា’តិ...បេ.... ‘អនិច្ចា បន សញ្ញា’តិ...បេ.... ‘អនិច្ចា បន
សង្ខារ’តិ...បេ.... ‘អនិច្ចំ បន វិញ្ញាណ’ន្តិ វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ចោ, អយំ
វិភជ្ជព្យាករណីយោ បញ្ចោ។

“កតមោ បដិបុត្តព្យាករណីយោ បញ្ចោ? ‘កំ នុ ខោ ចក្កុនា សព្វំ វិជានាតី’តិ អយំ
បដិបុត្តព្យាករណីយោ បញ្ចោ។

“កតមោ ឋបនីយោ បញ្ចោ? ‘សស្សតោ លោកោ’តិ ឋបនីយោ បញ្ចោ, ‘អសស្សតោ
លោកោ’តិ។ ‘អន្តវា លោកោ’តិ។ ‘អនន្តវា លោកោ’តិ។ ‘អន្តវា ច អនន្តវា ច លោកោ’តិ។
‘នេវន្តវា នានន្តវា លោកោ’តិ។ ‘តំ ជីវំ តំ សរីរ’ន្តិ។ ‘អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរ’ន្តិ។ ‘ហោតិ
តថាគតោ បរំ មរណា’តិ។ ‘ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’តិ។ ‘ហោតិ ច ន ច ហោតិ
តថាគតោ បរំ មរណា’តិ។ ‘នេវ ហោតិ ន ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា’តិ ឋបនីយោ
បញ្ចោ, អយំ ឋបនីយោ បញ្ចោ។

“ភគវា, មហារាជ, ថេរស្ស មាលុក្យបុគ្គស្ស តំ បេនីយំ បញ្ចំ ន ព្យាកាសិ។ សោ បន បញ្ចោ កំ ការណា បេនីយោ? ន តស្ស ទីបនាយ ហេតុ វា ការណំ វា អត្ថិ, តស្មា សោ បញ្ចោ បេនីយោ។ នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អការណមហេតុកំ គិរមុទីរណា”ន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វាមី”តិ។

អព្យាករណីយបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. មច្ចុកាយនាកាយនបញ្ចោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ កាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ, បុន ភណិតំ ‘អរហា សព្ពកយមតិក្កន្តោ’តិ។ កំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អរហា ទណ្ឌកយា តសតិ, និរយេ វា នេរយិកា សត្តា ជលិតា កុបិតា តត្តា សន្តត្តា តម្លា ជលិតត្ថិជាលកា មហានិរយា ចវមាទា មច្ចុនោ កាយន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ កាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ, តេន ហិ ‘អរហា សព្ពកយមតិក្កន្តោ’តិ យំ វេចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ភគវតា ភណិតំ ‘អរហា សព្ពកយមតិក្កន្តោ’តិ, តេន ហិ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ កាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ តម្បិ វេចនំ មិច្ឆា។ អយំ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញោ”តិ។

“នេតំ, មហារាជ, វេចនំ ភគវតា អរហន្តេ ឧបាទាយ ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ កាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ។ បរិភោ អរហា តស្មី វត្ថុស្មី, សមូហតោ ភយហេតុ អរហតោ។ យេ តេ, មហារាជ, សត្តា សកិលេសា, យេសញ្ច អធិមត្តា អត្តានុទិដ្ឋិ, យេ ច សុខទុក្ខេសុ ឧន្ទតាវនតា, តេ ឧបាទាយ ភគវតា ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ កាយន្តិ មច្ចុនោ’តិ។ អរហតោ, មហារាជ, សព្ពគតិ ឧបច្ឆិន្ទា, យោនិ វិទ្ធិសិតា, បដិសន្ធិ ឧបហតា, ភត្តា ផាសុកា, សមូហតា សព្ពកវាលយា, សមុច្ឆិន្ទា សព្ពសង្ខារា, ហតំ កុសលាកុសលំ, វិហតា អវិជ្ជា, អពិជំ វិញ្ញាណំ កតំ, ទឧស្សា សព្ពកិលេសា, អតិវត្តា លោកធម្មា, តស្មា អរហា

“ឥធឯ, មហារាជ, រញ្ជ្រា ចត្តារោ មហាមគ្គា ភវេយ្យំ អនុរក្ខា លទ្ធយសា វិស្សាសិកា ប្រតិសា មហតិ ឥស្សរិយេ ឋានេ។ អថ រាជា កិស្សិញ្ចិ ទេវ ករណីយេ សមុប្បន្នេ យាវតា សកវិជិតេ សព្ពជនស្ស អាណាបេយ្យ ‘សព្ពេវ មេ ពលី ករោន្ត, សាធម៌ តុម្ភេ ចត្តារោ មហាមគ្គា តំ ករណីយន្តិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ ចតុន្នំ មហាមគ្គានំ ពលិកយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ឈេយ្យា” តិ? “ន ហិ កន្តេ” តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា” តិ។ “ប្រតិសា តេ, កន្តេ, រញ្ជ្រា ឧត្តមជ្ជានេ, នត្ថិ តេសំ ពលិ, សមតិក្កន្តពលិនោ តេ, អវសេសេ ឧបាទាយ រញ្ជ្រា អាណាបិតំ ‘សព្ពេវ មេ ពលី ករោន្ត” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតំ វចនំ ភគវតា អរហន្តេ ឧបាទាយ ភណិតំ, ប្រតិសោ អរហា តស្មី វត្ថុស្មី, សមូហតោ ភយហេតុ អរហតោ, យេ តេ, មហារាជ, សត្តា សកិលេសា, យេសញ្ច អធិមគ្គា អត្តានុទិដ្ឋិ, យេ ច សុខទុក្ខេសុ ឧន្ទតាវនតា, តេ ឧបាទាយ ភគវតា ភណិតំ ‘សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ កាយន្តិ មច្ចុនោ” តិ។ តស្មា អរហា ន តសតិ សព្ពកយេហិ” តិ។

“នេតំ, កន្តេ នាគសេន, វចនំ សាវសេសំ, និវសេសវចនមេតំ ‘សព្ពេ” តិ។ តត្ថ មេ ឧត្តរី ការណំ ព្រហ្មិ តំ វចនំ បតិដ្ឋាបេតុ” តិ។

“ឥធឯ, មហារាជ, គាមេ គាមស្សាមិកោ អាណាបកំ អាណាបេយ្យ ‘ឯហិ, កោ អាណាបក, យាវតា គាមេ គាមិកា, តេ សព្ពេ សីយំ មម សន្តិកេ សន្និបាតេហិ” តិ។ សោ ‘សាធុ សាមីតិ សម្បជិច្ឆិត្វា គាមមជ្ឈេ ឋិត្វា តិក្ខុត្ថំ សទ្ធមនុស្សាវេយ្យ ‘យាវតា គាមេ គាមិកា, តេ សព្ពេ សីយសីយំ សាមិនោ សន្តិកេ សន្និបតន្ត” តិ។ តតោ តេ គាមិកា អាណាបកស្ស វចនេន តុវិតតុវតា សន្និបតិត្វា គាមស្សាមិកស្ស អាហោចេន្តិ ‘សន្និបតិតា, សាមិ, សព្ពេ គាមិកា, យំ តេ ករណីយំ តំ ករោហិ” តិ។ ឥតិ សោ, មហារាជ, គាមស្សាមិកោ កុដិបុរិសេ សន្និបាតេន្តោ សព្ពេ គាមិកេ អាណាបេតិ, តេ ច អាណត្តា ន សព្ពេ សន្និបតន្តិ, កុដិបុរិសា យេវ សន្និបតន្តិ, ‘ឯត្តកា យេវ មេ គាមិកា” តិ គាមស្សាមិកោ ច តថា សម្បជិច្ឆតិ,

អញ្ជើ ពហុតរា អនាគតា ឥត្តិបុរិសា ទាសិទាសា ភតកា កម្មករា គាមិកា គិលានា
 គោមហិសា អដេឡុកា សុវាណា, យេ អនាគតា, សព្វេ តេ អគណិតា, កុដិបុរិសេ យេវ
 ឧបាទាយ អាណាបិតត្តា ‘សព្វេ សន្និបត្តន្ធ’ តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតំ វចនំ ភគវតា
 អរហន្តេ ឧបាទាយ ភណិតំ, ឋបិតោ អរហា តស្មី វត្ថុស្មី, សមូហតោ ភយហេតុ អរហតោ,
 យេ តេ, មហារាជ, សត្តា សកិលេសា, យេសញ្ច អធិមត្តា អត្តានុទិដ្ឋិ, យេ ច សុខទុក្ខេសុ
 ឧន្ទតាវនតា, តេ ឧបាទាយ ភគវតា ភណិតំ ‘សព្វេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្វេ កាយន្តិ
 មច្ចុនោ’ តិ។ តស្មា អរហា ន តសតិ សព្វកយេហិ។

“អត្ថិ, មហារាជ, សាវសេសំ វចនំ សាវសេសោ អត្តោ, អត្ថិ សាវសេសំ វចនំ
 និវសេសោ អត្តោ, អត្ថិ និវសេសំ វចនំ សាវសេសោ អត្តោ, អត្ថិ និវសេសំ វចនំ
 និវសេសោ អត្តោ។ តេន តេន អត្តោ សម្បជ្ជិច្ឆិតញ្ចោ។

“បញ្ចវិធរហិ, មហារាជ, ការណេហិ អត្តោ សម្បជ្ជិច្ឆិតញ្ចោ អាហច្ចបទេន រសេន
 អាចរិយវិសេន [អាចរិយវិសតាយ (បី. ក.)] អធិប្បាយា ការណុត្តរិយតាយ។ ឯត្ថ
 ហិ អាហច្ចបទន្តិ សុត្តំ អធិប្បេតំ។ រសោតិ សុត្តានុលោមំ អាចរិយវិសោតិ
 អាចរិយវាទោ។ អធិប្បាយោតិ អត្តនោ មតិ។ ការណុត្តរិយតាតិ ឥមេហិ ចត្វហិ
 សមេន្តំ [សមេតំ (សី.)] ការណំ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, បញ្ចហិ ការណេហិ អត្តោ
 សម្បជ្ជិច្ឆិតញ្ចោ។ ឯវមេសោ បញ្ចោ សុវិនិច្ឆិតោ ហោតិ” តិ។

“ហោតុ, ភន្តេ នាគសេន, តថា តំ សម្បជ្ជិច្ឆាមិ។ ឋបិតោ ហោតុ អរហា តស្មី វត្ថុស្មី,
 តសន្ត អវសេសា សត្តា, និរយេ បន នេរយិកា សត្តា ទុក្ខា តិព្វា កដុកា វេទនា វេទយមានា
 ជលិតបដ្ឋលិតសព្វដ្ឋបច្ចដ្ឋា រុណ្ណការុញ្ញកន្ទិតបរិទេវិតលាលប្បិតមុខា
 អសយ្ហតិព្វទុក្ខាភិក្ខុតា អតាណា អសរណា អសរណីក្ខតា អនប្បសោកាតុរា
 អន្តិមបច្ឆិមគតិកា ឯកន្តសោកបរាយណា ឧណ្ហតិខិណ្ឌចណ្ឌខរតបនតេជវន្តោ
 ភិមកយជនកនិទាទមហាសទ្ធា សំសិព្ពិតតព្ពិជជាលាមាលាកុលា សមន្តា

សតយោជនានុផណច្ចិវេតា កទរិយា តបនា មហានិរយា ចវមាទា មច្ចុនោ កាយន្តី”តិ?
“អាម, មហារាជ”តិ។

“ននុ, ភន្តេ នាគសេន, និរយោ ឯកន្តទុក្ខវេទនីយោ, កិស្ស បន តេ នេរយិកា សត្តា
ឯកន្តទុក្ខវេទនីយា និរយា ចវមាទា មច្ចុនោ កាយន្តី, កិស្ស និរយេ រមន្តី”តិ? “ន តេ,
មហារាជ, នេរយិកា សត្តា និរយេ រមន្តី, មុញ្ញិតុកាមាវ តេ និរយា។ មរណស្សេវ
សោ[មរណស្សេសោ (សី. បី.)], មហារាជ, អានុកាវោ, យេន តេសំ សន្តាសោ
ឧប្បជ្ជតី”តិ។ “ឯតំ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ន សទ្ធហាមិ, យំ មុច្ចិតុកាមាទំ ចុតិយា សន្តាសោ
ឧប្បជ្ជតីតិ, ហាសនីយំ, ភន្តេ នាគសេន, តំ ឋានំ, យំ តេ បត្តិតំ លកន្តិ, ការណេន មំ
សញ្ញាបេហី”តិ។

“មរណន្តិ ខោ, មហារាជ, ឯតំ អទិដ្ឋសច្ចានំ តាសនីយដ្ឋានំ, ឯត្ថាយំ ជនោ តសតិ ច
ឧត្តិជ្ជតិ ច។ យោ ច, មហារាជ, កណ្តសប្បស្ស កាយតិ, សោ មរណស្ស កាយន្តោ
កណ្តសប្បស្ស កាយតិ។ យោ ច ហត្ថិស្ស កាយតិ...បេ.... សីហស្ស...បេ....
ព្យគ្យស្ស...បេ.... ទីបិស្ស...បេ.... អច្ឆស្ស...បេ.... តរច្ឆស្ស...បេ.... មហីសស្ស...បេ....
គវ័យស្ស...បេ.... អគ្គិស្ស...បេ.... ឧទកស្ស...បេ.... ខាណុកស្ស...បេ.... កណ្តកស្ស
កាយតិ។ យោ ច សត្តិយា កាយតិ, សោ មរណស្ស កាយន្តោ សត្តិយា កាយតិ។
មរណស្សេវ សោ[មរណស្សេសោ (សី. បី.)], មហារាជ,
សរសសភាវតេជោ[សរសភាវតេជោ (សី. បី.)], តស្ស សរសសភាវតេជេន សកិលេសា
សត្តា មរណស្ស តសន្តិ កាយន្តិ, មុច្ចិតុកាមាបិ, មហារាជ, នេរយិកា សត្តា មរណស្ស
តសន្តិ កាយន្តិ។

“ឥធន, មហារាជ, បុរិសស្ស កាយេ មេទោ គណ្ឌិ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ សោ តេន វោគេន
ទុក្ខិតោ ឧបទ្ធាវា បរិមុច្ចិតុកាមោ ភិសក្កំ សលូកត្តំ អាមន្តាបេយ្យ។ តស្ស វេចនំ សោ ភិសក្កោ
សលូកត្តោ សម្បជិច្ឆិតា តស្ស វោគស្ស ឧទ្ធរណាយ ឧបករណំ ឧបដ្ឋាបេយ្យ, សត្តកំ

តិខិណំ កវេយ្យ, យមកសលាកា[ទហនសលាកំ (ក.)] អគ្គិម្ហិ បក្ខិបេយ្យ, ខារលវណំ
និសទាយ បិសាបេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស អាតុរស្ស តិខិណសត្តកច្ឆេទនេន
យមកសលាកាទហនេន ខារលោណប្បវេសនេន តាសោ ឧប្បជ្ឈេយ្យា”តិ? “អាម
ភន្តេ”តិ។ “ឥតិ, មហារាជ, តស្ស អាតុរស្ស រោគា មុច្ចិតុកាមស្សាបិ វេទនាកយា សន្តាសោ
ឧប្បជ្ឈតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និរយា មុច្ចិតុកាមានម្យិ នេរយិកានំ សត្តានំ មរណកយា
សន្តាសោ ឧប្បជ្ឈតិ។

“ឥធ, មហារាជ, បុរិសោ ឥស្សរាបរាជិកោ ពទ្ធោ សង្ខលិកពន្ធនេន គព្ពេ បក្ខិត្តោ
បរិមុច្ចិតុកាមោ អស្ស, តមេនំ សោ ឥស្សរោ មោចេតុកាមោ បក្កោសាបេយ្យ។ អបិ នុ ខោ,
មហារាជ, តស្ស ឥស្សរាបរាជិកស្ស បុរិសស្ស ‘កតទោសោ អហ’ន្តិ ជានន្តស្ស
ឥស្សរេស្សនេន សន្តាសោ ឧប្បជ្ឈេយ្យា”តិ? “អាម ភន្តេ”តិ។ “ឥតិ, មហារាជ, តស្ស
ឥស្សរាបរាជិកស្ស បុរិសស្ស បរិមុច្ចិតុកាមស្សាបិ ឥស្សរកយា សន្តាសោ ឧប្បជ្ឈតិ។ ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, និរយា មុច្ចិតុកាមានម្យិ នេរយិកានំ សត្តានំ មរណកយា សន្តាសោ
ឧប្បជ្ឈតិ”តិ។

“អបរម្យិ, ភន្តេ, ឧត្តរិ ការណំ ព្រហ្មិ, យេនាហំ ការណេន ឱកប្បេយ្យ”ន្តិ។ “ឥធ,
មហារាជ, បុរិសោ ទដ្ឋវិសេន អាសីវិសេន ទដ្ឋោ កវេយ្យ, សោ តេន វិសវិកាវេន បតេយ្យ
ឧប្បតេយ្យ វដ្តេយ្យ បវដ្តេយ្យ, អថញ្ញតរោ បុរិសោ ពលវន្តេន មន្តបទេន តំ ទដ្ឋវិសំ
អាសីវិសំ អាទេត្វា តំ ទដ្ឋវិសំ បច្ចាចមាបេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស វិសគតស្ស
បុរិសស្ស តស្មី ទដ្ឋវិសេ សប្បេ សោត្តិហេតុ ឧបគច្ឆន្តេ សន្តាសោ ឧប្បជ្ឈេយ្យា”តិ? “អាម
ភន្តេ”តិ។ “ឥតិ, មហារាជ, តថារូបេ អហិម្ហិ សោត្តិហេតុបិ ឧបគច្ឆន្តេ តស្ស សន្តាសោ
ឧប្បជ្ឈតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និរយា មុច្ចិតុកាមានម្យិ នេរយិកានំ សត្តានំ មរណកយា
សន្តាសោ ឧប្បជ្ឈតិ។ អនិដ្ឋំ, មហារាជ, សព្ពសត្តានំ មរណំ, តស្មា នេរយិកា សត្តា និរយា
បរិមុច្ចិតុកាមាបិ មច្ចុនោ ភាយន្តិ”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា
សម្បជិច្ឆាមី”តិ។

មច្ចុកាយនាកាយនបញ្ចោ តតិយោ។

២. មច្ចុបាសមុត្តិបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា –

“ន អន្តលិក្ខេ ន សមុទ្ធមជ្ឈេ, ន បព្ពតានំ វិវំ បរិស្ស;

ន វិជ្ជតី សោ ជគតិប្បទេសោ, យត្ថដ្ឋិតោ មុច្ចេយ្យ មច្ចុបាសា’តិ។

“បុន ភគវតា បរិត្តា ច ឧទ្ទិដ្ឋា។ សេយ្យចិទំ, រតនសុត្តំ មេត្តសុត្តំ ខន្ធបរិត្តំ មោរបរិត្តំ ជជគ្គបរិត្តំ អាជានាជិយបរិត្តំ អង្គលិមាលបរិត្តំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អាកាសគតោបិ សមុទ្ធមជ្ឈគតោបិ បាសាទកុដិលេណគុហាបញ្ចារទរិពិលគិវិ វិវបព្ពតន្តរគតោបិ ន មុច្ចតិ មច្ចុបាសា, តេន ហិ បរិត្តកម្មំ មិច្ឆា។ យទិ បរិត្តករណេន មច្ចុបាសា បរិមុត្តិ ភវតិ, តេន ហិ ‘ន អន្តលិក្ខេ...បេ.... មច្ចុបាសា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ គណ្ឌិតោបិ គណ្ឌិតោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញោ” តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ន អន្តលិក្ខេ...បេ.... មច្ចុបាសា’តិ, បរិត្តា ច ភគវតា ឧទ្ទិដ្ឋា, តញ្ច បន សាវសេសាយុកស្ស វេយសម្បន្នស្ស អបេតកម្មាវរណស្ស, នត្ថិ, មហារាជ, ខីណាយុកស្ស បិតិយា កិរិយា វា ឧបក្កមោ វា។

“យថា មហារាជ មតស្ស រុក្ខស្ស សុក្ខស្ស កោឡាបស្ស និស្នេហស្ស ឧបរុទ្ធជីវិតស្ស គតាយុសង្ខារស្ស កុម្មសហស្សេនបិ ឧទកេ អាកិរន្តេ អល្លត្ថំ វា បល្លវិតហរិតកាវោ វា ន ភវេយ្យា ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កេសជ្ជបរិត្តកម្មេន នត្ថិ ខីណាយុកស្ស បិតិយា កិរិយា វា ឧបក្កមោ វា, យានិ តានិ, មហារាជ, មហិយា ឱសធានិ កេសជ្ជានិ, តានិបិ ខីណាយុកស្ស អភិច្ចករនិ ភវន្តិ។ សាវសេសាយុកំ, មហារាជ, វេយសម្បន្នំ អបេតកម្មាវរណំ បរិត្តំ រក្ខតិ

គោលេតិ, តស្សត្ថាយ ភគវតា បរិត្តា ឧទ្ទិដ្ឋា។

“យថា, មហារាជ, កស្សកោ បរិបក្កេ ជញ្ញេ មតេ សស្សនាឡេ ឧទកប្បវេសនំ វាវេយ្យ, យំ បន សស្សំ តុណំ មេយសន្និកំ វេយសម្បន្នំ, តំ ឧទកវឌ្ឍិយា វឌ្ឍតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ខីណាយុកស្ស ភេសជ្ជបរិត្តកិរិយា បបិតា បដិក្ខិត្តា, យេ បន តេ មនុស្សា សាវសេសាយុកា វេយសម្បន្នា, តេសំ អត្ថាយ បរិត្តភេសជ្ជានិ ភណិតានិ, តេ បរិត្តភេសជ្ជេហិ វឌ្ឍនី” តិ។

“យទិ, កន្តេ នាគសេន, ខីណាយុកោ មរតិ, សាវសេសាយុកោ ជីវតិ, តេន ហិ បរិត្តភេសជ្ជានិ និរត្តកានិ ហោនី” តិ។ “ទិដ្ឋបុញ្ញោ បន តយា, មហារាជ, កោចិ វោគោ ភេសជ្ជេហិ បដិនិវត្តិតោ” តិ។ “អាម, កន្តេ, អនេកសតានិ ទិដ្ឋានី” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ‘បរិត្តភេសជ្ជកិរិយា និរត្តកា’ តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវតី” តិ។

“ទិស្សន្តិ, កន្តេ នាគសេន, វេជ្ជានំ ឧបក្កមា ភេសជ្ជបាទានុលេបា, តេន តេសំ ឧបក្កមេន វោគោ បដិនិវត្តិតី” តិ។ “បរិត្តានម្បិ, មហារាជ, បវត្ថីយមាទានំ សទ្ធោ សុយ្យតិ, ជ្ជិវា សុក្ខតិ, ហទយំ ព្យាវដ្តតិ, កណ្ណោ អាតុរតិ។ តេន តេសំ បវត្ថេន សព្ពេ ព្យាធយោ វុបសមន្តិ, សព្ពា ព្យាតិយោ អបគច្ឆន្តិ” តិ។

“ទិដ្ឋបុញ្ញោ បន តយា, មហារាជ, កោចិ អហិនា ទដ្ឋោ មន្តបទេន វិសំ បាតីយមាទោ វិសំ ចិក្ខុស្សន្តោ ឧទ្ធមធោ អាចមយមាទោ” តិ។ “អាម, កន្តេ, អជ្ជេតវហិបិ តំ លោកេ វត្តតី” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ‘បរិត្តភេសជ្ជកិរិយា និរត្តកា’ តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវតិ។ កតបរិត្តញ្ចិ, មហារាជ, បុរិសំ ខំសិតុកាមោ អហិ ន ខំសតិ, វិវដំ មុខំ បិទហតិ, ចោរានំ ឧក្ខិត្តលគុឡម្បិ ន សម្ពវតិ, តេ លគុឡំ មុញ្ញិត្វា បេមំ ករោន្តិ, កុបិតោបិ ហត្ថិនាគោ សមាគន្ធា ឧបរមតិ, បជ្ជលិតមហាអគ្គិក្ខន្ធាបិ ឧបគន្ធា និព្ពាយតិ, វិសំ ហលាហលម្បិ ខាយិតំ អគទំ សម្បជ្ជតិ, អាហារត្ថំ វា ផរតិ, វេជកា ហន្តុកាមា ឧបគន្ធា ទាសក្ខតា សម្បជ្ជន្តិ,

អក្ខន្តោបិ បាសោ ន សំវរតិ [ន សំចរតិ (សី.)]។

“សុតបុព្វំ បន តយា, មហារាជ, ‘មោរស្ស កតបរិក្ខស្ស សត្តវស្សសតានិ លុទ្ធកោ នាសក្ខិ បាសំ ឧបនេត្ថំ, អកតបរិក្ខស្ស តំ យេវ ទិវសំ បាសំ ឧបនេសី’ តិ ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ, អព្ពត្តតោ សោ សទ្ធោ សទេវកេ លោកេ” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ ‘បរិក្ខកេសជ្ជកិរិយា និរត្តកា’ តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា កវតិ។

“សុតបុព្វំ បន តយា, មហារាជ, ‘ទានវោ ភរិយំ បរិក្ខន្តោ សមុគ្គេ បក្ខិបិដ្ឋា គិលិដ្ឋា កុច្ឆិនា បរិហរតិ, អថេកោ វិជ្ជាជរោ តស្ស ទានវស្ស មុខេន បរិសិដ្ឋា តាយ សទ្ធិ អភិរមតិ, យទា សោ ទានវោ អញ្ញាសិ, អថ សមុគ្គំ វមិដ្ឋា វិវិ, សហ សមុគ្គេ វិវេដេ វិជ្ជាជរោ យថាកាមំ [យេន កាមំ (ក.)] បក្កាមី’ តិ ? “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ, អព្ពត្តតោ សោបិ សទ្ធោ សទេវកេ លោកេ” តិ។ “ននុ សោ, មហារាជ, វិជ្ជាជរោ បរិក្ខតលេន [មន្តតលេន (?)] គហណា មុត្តោ” តិ។ “អាម ភន្តេ” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, អត្ថិ បរិក្ខតលំ។

“សុតបុព្វំ បន តយា, មហារាជ, ‘អបរោបិ វិជ្ជាជរោ ពារាណសិរញ្ញោ អន្តេបុរេ មហេសិយា សទ្ធិ សម្បទុដ្ឋោ [សំសដ្ឋោ (សី.)] គហណាប្បត្តោ សមាទោ ខណេន អទស្សនំ គតោ មន្តតលេនា” តិ។ “អាម, ភន្តេ, សុយ្យតិ” តិ។ “ននុ សោ, មហារាជ, វិជ្ជាជរោ បរិក្ខតលេន គហណា មុត្តោ” តិ ? “អាម ភន្តេ” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, អត្ថិ បរិក្ខតលំ” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘កំ សព្វេ យេវ បរិក្ខំ រក្ខតី’ តិ ? “ឯកច្ឆេ, មហារាជ, រក្ខតិ, ឯកច្ឆេ ន រក្ខតី” តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, បរិក្ខំ ន សព្ពត្ថិក” តិ ? “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពេសំ ជីវិតំ រក្ខតី” តិ ? “ឯកច្ឆេ, ភន្តេ, រក្ខតិ, ឯកច្ឆេ ន រក្ខតី” តិ។ “កំ ការណា” តិ។ “យតោ, ភន្តេ, ឯកច្ឆេ តំ យេវ ភោជនំ អតិកុញ្ញិដ្ឋា វិសូចិកាយ មន្តី” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, ភោជនំ ន សព្ពេសំ ជីវិតំ រក្ខតី” តិ ? “ទ្វិហិ, ភន្តេ នាគសេន,

ការណេហិ កោជនំ ជីវិតំ ហរតិ អតិកុត្តេន វា ឧស្មាទុព្ពលតាយ វា, អាយុទទំ, កន្តេ នាគសេន, កោជនំ ទុបចារេន ជីវិតំ ហរតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បរិត្តំ ឯកច្ឆេ រក្ខតិ, ឯកច្ឆេ ន រក្ខតិ។

“តីហិ, មហារាជ, ការណេហិ បរិត្តំ ន រក្ខតិ កម្មារណេន, កិលេសារណេន, អសទុហនតាយ។ សត្តានុរក្ខណំ, មហារាជ, បរិត្តំ អត្តនា កតេន អារក្ខំ ជហតិ, យថា, មហារាជ, មាតា បុត្តំ កុច្ឆិតតំ បោសេតិ, ហិតេន ឧបចារេន ជនេតិ, ជនយិត្វា អសុចិមលសិជ្ឈណិកមបនេត្វា ឧត្តមវសុគន្ធិំ ឧបលិម្បតិ, សោ អបរេន សមយេន បរេសំ បុត្តេ អក្កោសន្តេ វា បហរន្តេ វា បហារំ ទេតិ។ តេ តស្ស កុជ្ឈិត្វា បរិសាយ អាកខ្សិត្វា តំ គហេត្វា សាមិនោ ឧបនេន្តិ, យទិ បន តស្ស បុត្តោ អបរទ្ធោ ហោតិ វេលាតិវត្តោ។ អថ នំ សាមិនោ មនុស្សា អាកខ្សយមាតា ទណ្ឌមុត្តរជាណុមុដ្ឋិហិ តាឡេន្តិ បោថេន្តិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស មាតា លភតិ អាកខ្សនបរិកខ្សនំ តាហំ សាមិនោ ឧបនយនំ កាតុ” តិ? “ន ហិ កន្តេ” តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា” តិ។ “អត្តនោ, កន្តេ, អបរាជេនា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សត្តានំ អារក្ខំ បរិត្តំ អត្តនោ អបរាជេន វញ្ជំ ករោតី” តិ [ការវតីតិ (សី.)]។ “សាជុ, កន្តេ នាគសេន, សុវិនិច្ឆិតោ បញ្ចេ, គហនំ អគហនំ កតំ, អន្ធការោ អាលោកោ កតោ, វិនិវេបិតំ ទិដ្ឋិជាលំ, ត្វំ គណិវបវរមាសជ្ជា” តិ។

មច្ចុបាសមុត្តិបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. ពុទ្ធលាភក្ករាយបញ្ចោ

៥. “កន្តេ នាគសេន, តុម្ពេ ភណថ ‘លាភី តថាគតោ ចីវរិបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារាន’ តិ។ បុន ច តថាគតោ បញ្ចសាលំ ព្រាហ្មណតាមំ បិណ្ឌាយ បរិសិត្វា កិញ្ចិទេវ អលភិត្វា យថាជោតេន បត្តេន និក្ខន្តោតិ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតោ លាភី

ចីវរវិបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយកេសជ្ជបរិក្ខារានំ, តេន ហិ បញ្ចសាលំ
ព្រាហ្មណគាមំ បិណ្ឌាយ បរិសិត្វា កិញ្ចិទេវ អលកិត្វា យថាជោតេន បត្តេន និក្ខន្តោតិ យំ
វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ បញ្ចសាលំ ព្រាហ្មណគាមំ បិណ្ឌាយ បរិសិត្វា កិញ្ចិទេវ អលកិត្វា
យថាជោតេន បត្តេន និក្ខន្តោ, តេន ហិ លាភី តថាគតោ
ចីវរវិបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយកេសជ្ជបរិក្ខារានន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ
ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ សុមហន្តោ ទុន្និញ្ចេហោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និញ្ចាហិតញ្ចោ” តិ។

“លាភី, មហារាជ, តថាគតោ

ចីវរវិបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយកេសជ្ជបរិក្ខារានំ, បញ្ចសាលញ្ច ព្រាហ្មណគាមំ
បិណ្ឌាយ បរិសិត្វា កិញ្ចិទេវ អលកិត្វា យថាជោតេន បត្តេន និក្ខន្តោ, តញ្ច បន មារស្ស
បាបិមតោ ការណា” តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតោ គណនបថំ
វិតិវត្តកប្ប [គណនបថវិតិវត្តេ កប្ប (សី.)] អភិសង្ខតំ កុសលំ កិន្តិ និដ្ឋិតំ, អធុនុដ្ឋិតេន
មារេន បាបិមតា តស្ស កុសលស្ស ពលវេតំ [តំ កុសលពលវេតវិចារំ (សី.)] កិន្តិ បិហិតំ,
តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, តស្មី វត្ថុស្មី ទ្វីសុ ហានេសុ ឧបវាទោ អាគច្ឆតិ, កុសលតោបិ
អកុសលំ ពលវតំ ហោតិ, ពុទ្ធពលតោបិ មារពលំ ពលវតំ ហោតីតិ, តេន ហិ រុក្ខស្ស
មូលតោបិ អគ្គំ ភារតំ ហោតិ, គុណសម្បវិកិណ្ណតោបិ បាបិយំ ពលវតំ ហោតី” តិ។ “ន,
មហារាជ, តាវតកេន កុសលតោបិ អកុសលំ ពលវតំ នាម ហោតិ, ន ពុទ្ធពលតោបិ
មារពលំ ពលវតំ នាម ហោតិ។ អបិ ចេត្ត ការណំ ឥច្ឆិតញ្ចំ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ រញ្ចោ ចក្កវត្ថិស្ស មជ្ជំ វា មជ្ជបិណ្ឌិកំ វា អញ្ញំ វា ឧបាយនំ
អភិហរេយ្យ, តមេនំ រញ្ចោ ទ្វារបាលោ ឯវំ វេយ្យ ‘អកាលោ, កោ, អយំ រញ្ចោ ទស្សនាយ,
តេន ហិ, កោ, តវ ឧបាយនំ គហេត្វា សីយសីយំ បដិនិវត្ត, បុរេ តវ រាជា ទណ្ឌំ
ធារេស្សតី” តិ [មា តេ រាជា ទណ្ឌំ បាបេយ្យាតិ (សី.)]។ តតោ សោ បុរិសោ ទណ្ឌកយា
តសិតោ ឧត្តិគ្គោ តំ ឧបាយនំ អាទាយ សីយសីយំ បដិនិវត្តេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ,
មហារាជ, រាជា ចក្កវត្ថី តាវតកេន ឧបាយនំ វិកលមគ្គកេន ទ្វារបាលតោ ទុព្ពលតរោ នាម

ហោតិ, អញ្ជី វា បន កិញ្ចិ ឧបាយនំ ន លកេយ្យា”តិ? “ន ហិ, កន្តេ, ឥស្សាបកតោ សោ, កន្តេ, ទ្វារបាលោ ឧបាយនំ និវាសេ, អញ្ជេន បន ទ្វារេន សតសហស្សគុណម្បិ រញ្ជោ ឧបាយនំ ឧបេតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥស្សាបកតោ មារោ បាបិមា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្ធាវិសិ, អញ្ជានិ បន អនេកានិ ទេវតាសតសហស្សានិ អមតំ ទិព្គំ ឱដំ គហេត្វា ឧបគតានិ ‘កគវតោ កាយេ ឱដំ ឱទហិស្សាមា’តិ កគវន្តំ នមស្សមាទានិ បញ្ចលិកានិ បិតានី”តិ។

“ហោតុ, កន្តេ នាគសេន, សុលកា កគវតោ ចត្តារោ បច្ចយា លោកេ ឧត្តមបុរិសស្ស, យាចិតោវ កគវា ទេវមនុស្សោហិ ចត្តារោ បច្ចយេ បរិកុញ្ញតិ, អបិ ច ខោ បន មារស្ស យោ អធិប្បាយោ, សោ តាវតកេន សិទ្ធោ, យំ សោ កគវតោ កោជនស្ស អន្តរាយមកាសី។ ឯត្ថ មេ, កន្តេ, កង្ខារ ន ចិដ្ឋតិ, វិមតិជាតោហំ តត្ថ សំសយបក្ខន្ធា។ ន មេ តត្ថ មានសំ បក្ខន្ធា, យំ តថាគតស្ស អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សទេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលវរស្ស កុសលវរបុញ្ញសម្ភវស្ស អសមសមស្ស អនុបមស្ស អប្បដិសមស្ស ឆវកំ លាមកំ បរិត្តំ បាបំ អនវិយំ វិបន្នំ មារោ លាកន្តរាយមកាសី”តិ។

“ចត្តារោ ខោ, មហារាជ, អន្តរាយា អទិដ្ឋន្តរាយោ ឧទ្ទិស្ស កតន្តរាយោ ឧបក្ខដន្តរាយោ បរិកោគន្តរាយោតិ។ តត្ថ កតមោ អទិដ្ឋន្តរាយោ? អនោទិស្ស អទស្សនេន អនភិសង្កតំ កោចិ អន្តរាយំ ករោតិ ‘កំ បរស្ស ទិន្នេនា’តិ, អយំ អទិដ្ឋន្តរាយោ នាម។

“កតមោ ឧទ្ទិស្ស កតន្តរាយោ? ឥធនេកច្ចំ បុគ្គលំ ឧបទិសិទ្ធា ឧទ្ទិស្ស កោជនំ បដិយត្តំ ហោតិ, តំ កោចិ អន្តរាយំ ករោតិ, អយំ ឧទ្ទិស្ស កតន្តរាយោ នាម។

“កតមោ ឧបក្ខដន្តរាយោ? ឥធន យំ កិញ្ចិ ឧបក្ខដំ ហោតិ អប្បដិគ្គហិតំ, តត្ថ កោចិ អន្តរាយំ ករោតិ, អយំ ឧបក្ខដន្តរាយោ នាម។

“កតមោ បរិភោគន្តរាយោ? ឥធិ យំ កិញ្ចិ បរិភោគំ, តត្ថ កោចិ អន្តរាយំ ករោតិ, អយំ បរិភោគន្តរាយោ នាម។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ចត្តារោ អន្តរាយា។

“យំ បន មារោ បាបិមា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្ធាវិសិ, តំ នេវ ភគវតោ បរិភោគំ ន ឧបក្ខដំ ន ឧទ្ធិស្សកតំ, អនាគតំ អសម្បត្តំ អទស្សនេន អន្តរាយំ កតំ, តំ បន នេកស្ស ភគវតោ យេវ, អថ ខោ យេ តេ តេន សមយេន និក្ខត្តា អញ្ញាគតា, សព្ពេបិ តេ តំ ទិវសំ ភោជនំ ន លភីសុ, នាហំ តំ, មហារាជ, បស្សាមិ សទេវកេ លោកេ សមារកេ សព្វហ្មកេ សស្សមណព្រាហ្មណិយា បជាយ សទេវមនុស្សាយ, យោ តស្ស ភគវតោ ឧទ្ធិស្ស កតំ ឧបក្ខដំ បរិភោគំ អន្តរាយំ ករេយ្យ។ សចេ កោចិ ឥស្សាយ ឧទ្ធិស្ស កតំ ឧបក្ខដំ បរិភោគំ អន្តរាយំ ករេយ្យ, ផលេយ្យ តស្ស មុទ្ធា សតតា វា សហស្សជា វា។

“ចត្តារោមេ, មហារាជ, តថាគតស្ស កេនចិ អនាវរណីយា គុណា។ កតមេ ចត្តារោ? លាភោ, មហារាជ, ភគវតោ ឧទ្ធិស្ស កតោ ឧបក្ខដោ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ; សវីរានុគតា, មហារាជ, ភគវតោ ព្យាមប្បភា ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ; សព្ពញ្ញតំ, មហារាជ, ភគវតោ ញ្ញាណរតនំ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ; ជីវិតំ, មហារាជ, ភគវតោ ន សក្កា កេនចិ អន្តរាយំ កាតុំ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ចត្តារោ តថាគតស្ស កេនចិ អនាវរណីយា គុណា, សព្ពេបេតេ, មហារាជ, គុណា ឯករសា អរោគា អកុប្បា អបរូបក្កមា អផុសានិ កិរិយានិ។ អទស្សនេន, មហារាជ, មារោ បាបិមា និលីយិត្វា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្ធាវិសិ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ជោ បច្ចន្តេ ទេសេ វិសមេ អទស្សនេន និលីយិត្វា ចោរា បន្តំ ទូសេន្តិ។ យទិ បន រាជា តេ ចោរេ បស្សេយ្យ, អបិ នុ ខោ តេ ចោរា សោត្តិ លកេយ្យ” តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, ផរសុនា ផាលាបេយ្យ សតតា វា សហស្សជា វា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទស្សនេន មារោ បាបិមា និលីយិត្វា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្ធាវិសិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឥត្ថី សបតិកា អទស្សនេន និលីយិត្វា បរហុវិសំ សេវតិ,
 ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទស្សនេន មារោ បាបិមា និលីយិត្វា បញ្ចសាលកេ
 ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្ធាវិសិ។ យទិ, មហារាជ, ឥត្ថី សាមិកស្ស សមុខា បរហុវិសំ សេវតិ,
 អបិ នុ ខោ សា ឥត្ថី សោត្ថី លកេយ្យា” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ហនេយ្យាបិ តំ, ភន្តេ, សាមិកោ
 វេធយ្យាបិ ពន្ធយ្យាបិ ទាសិត្តំ វា ឧបនេយ្យា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អទស្សនេន
 មារោ បាបិមា និលីយិត្វា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្ធាវិសិ។ យទិ, មហារាជ,
 មារោ បាបិមា ភគវតោ ឧទ្ទិស្ស កតំ ឧបក្ខដំ បរិភោគំ អន្តរាយំ កវេយ្យ, ផលេយ្យ តស្ស
 មុទ្ធា សត្តា វា សហស្សជា វា” តិ។ “ឯវមេតំ, ភន្តេ នាគសេន, ចោរិកាយ កតំ មារេន
 បាបិមតា, និលីយិត្វា មារោ បាបិមា បញ្ចសាលកេ ព្រាហ្មណគហបតិកេ អន្ធាវិសិ។ សចេ
 សោ, ភន្តេ, មារោ បាបិមា ភគវតោ ឧទ្ទិស្ស កតំ ឧបក្ខដំ បរិភោគំ អន្តរាយំ កវេយ្យ, មុទ្ធា
 វាស្ស ផលេយ្យ សត្តា វា សហស្សជា វា, កាយោ វាស្ស ភុសមុដ្ឋិ វិយ វិកិវេយ្យ, សាធុ, ភន្តេ
 នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជិច្ឆាមី” តិ។

ពុទ្ធលាភក្ករាយបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. អបុញ្ញបញ្ចោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ភណថ ‘យោ អជានន្តោ បាណាតិបាតំ ករោតិ, សោ
 ពលវតំ អបុញ្ញំ បសវតី’ តិ។ បុន ច ភគវតា វិនយបញ្ញត្តិយា ភណិតំ ‘អនាបត្តិ
 អជានន្តស្ស’ តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, អជានិត្វា បាណាតិបាតំ ករោន្តោ ពលវតំ អបុញ្ញំ
 បសវតិ, តេន ហិ ‘អនាបត្តិ អជានន្តស្ស’ តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ អនាបត្តិ អជានន្តស្ស,
 តេន ហិ ‘អជានិត្វា បាណាតិបាតំ ករោន្តោ ពលវតំ អបុញ្ញំ បសវតី’ តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។
 អយម្បិ ឧភតោ កោជិកោ បញ្ចោ ទុវត្ថរោ ទុវតិក្កមោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា
 និញ្ញាហិតញ្ញោ” តិ។

“ភាសិតម្ប៉េត, មហាវាជ, ភគវតា ‘យោ អជានន្តោ បាណាតិបាតំ ករោតិ, សោ ពលវតំ អបុញ្ញំ បសវតី’ តិ។ បុន ច វិនយបញ្ញត្តិយា ភគវតា ភណិតំ ‘អនាបត្តិ អជានន្តស្ស’ តិ។ តត្ថ អត្ថន្តរំ អត្ថិ។ ភគមំ អត្ថន្តរំ ? អត្ថិ, មហាវាជ, អាបត្តិ សញ្ញាវិមោក្ខា, អត្ថិ អាបត្តិ នោសញ្ញាវិមោក្ខា។ យាយំ, មហាវាជ, អាបត្តិ សញ្ញាវិមោក្ខា, តំ អាបត្តិ អារព្វ ភគវតា ភណិតំ ‘អនាបត្តិ អជានន្តស្ស’ តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី” តិ។

អបុញ្ញបញ្ចេ ឆដោ។

៧. កិក្ខុសង្ឃបរិហរណបញ្ចេ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្ប៉េត ភគវតា ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ត, ន ឯវំ ហោតិ ‘អហំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី’ តិ វា, “មមុទ្ទេសិកោ កិក្ខុសង្ឃោ” តិ វា តិ។ បុន ច មេត្តេយ្យស្ស ភគវតោ សភាវគុណំ បរិទីបយមាទេន ភគវតា ឯវំ ភណិតំ “សោ អនេកសហស្សំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សតិ, សេយ្យថាបិ អហំ ឯតរហិ អនេកសតំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរាមី” តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ត, ន ឯវំ ហោតិ “អហំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី” តិ វា, “មមុទ្ទេសិកោ កិក្ខុសង្ឃោ” តិ វា តិ, តេន ហិ អនេកសតំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរាមីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘សោ អនេកសហស្សំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សតិ, សេយ្យថាបិ អហំ ឯតរហិ អនេកសតំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរាមី’ តិ, តេន ហិ តថាគតស្ស ខោ, អានន្ត, ន ឯវំ ហោតិ ‘អហំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី’ តិ វា, ‘មមុទ្ទេសិកោ កិក្ខុសង្ឃោ’ តិ វា តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា, អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញោ” តិ។

“ភាសិតម្ប៉េត, មហាវាជ, ភគវតា ‘តថាគតស្ស ខោ, អានន្ត, ន ឯវំ ហោតិ “អហំ កិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាមី” តិ វា, “មមុទ្ទេសិកោ កិក្ខុសង្ឃោ” តិ វា តិ។ បុន ច មេត្តេយ្យស្សាបិ

ភគវតោ សភាវគុណំ បរិទីបយមាទេន ភគវតា ភណិតំ ‘សោ អនេកសហស្សំ ភិក្ខុសង្ឃំ
បរិហរិស្សតិ, សេយ្យថាបិ អហំ ឯតរហិ អនេកសតំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរាមីតិ។ ឯតស្មិញ្ច,
មហារាជ, បញ្ចេ ឯកោ អត្ថោ សាវសេសោ, ឯកោ អត្ថោ និវេសេសោ។ ន, មហារាជ,
តថាគតោ បរិសាយ អនុគាមិកោ, បរិសា បន តថាគតស្ស អនុគាមិកា ។ សម្មតិ, មហារាជ,
ឯសា ‘អហ’ន្តិ ‘មមា’តិ, ន បរមត្ថោ ឯសោ, វិតតំ, មហារាជ, តថាគតស្ស បេមំ, វិតតោ
សិនេហោ, ‘មយ្ហ’ន្តិបិ តថាគតស្ស គហណំ នត្ថិ, ឧបាទាយ បន អវស្សយោ ហោតិ។

“យថា, មហារាជ, បថវី ភូមដ្ឋានំ សត្តានំ បតិដ្ឋា ហោតិ ឧបស្សយំ, បថវិដ្ឋា ចេតេ
សត្តា, ន ច មហាបថវិយា ‘មយ្ហេតេ’តិ អបេក្ខា ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ
សព្ពសត្តានំ បតិដ្ឋា ហោតិ ឧបស្សយំ, តថាគតដ្ឋា [តថាគតបតិដ្ឋា ឯវ (សី.)] ចេតេ សត្តា,
ន ច តថាគតស្ស ‘មយ្ហេតេ’តិ អបេក្ខា ហោតិ។ យថា វា បន, មហារាជ, មហាតិមហាមេយោ
អភិវស្សន្តោ តិណារុក្ខបសុមនុស្សានំ វុឡំ ទេតិ សន្តតិ អនុបាលេតិ។ វុដ្ឋបជីវិនោ ចេតេ
សត្តា សព្ពេ, ន ច មហាមេយស្ស ‘មយ្ហេតេ’តិ អបេក្ខា ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
តថាគតោ សព្ពសត្តានំ កុសលធម្មេ ជនេតិ អនុបាលេតិ, សត្តបជីវិនោ ចេតេ សត្តា សព្ពេ,
ន ច តថាគតស្ស ‘មយ្ហេតេ’តិ អបេក្ខា ហោតិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? អត្តានុទិដ្ឋិយា
បហិនត្តា”តិ។

“សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិព្តេបិតោ បញ្ចោ ពហុវិធរហិ ការណោហិ, គម្ពីរោ
ឧត្តានីកតោ, គណ្ឌិ ភិន្នោ, គហនំ អគហនំ កតំ, អន្ធការោ អាណោកោ កតោ, ភត្តា បរវាទា,
ជិនបុត្តានំ ចក្ខុំ ឧប្បាទិត”ន្តិ។

ភិក្ខុសង្ឃបរិហរណបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. អភេជ្ជបរិសបញ្ចោ

៨. “កន្ត្រៃ នាគសេន, តុម្កែ កណ្តា ថ ‘តថាគតោ អភេជ្ជបរិសោ’តិ, បុន ច កណ្តា ថ ‘ទេវទត្តេន ឯកប្បហារំ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ភិក្ខុនី’តិ។ យទិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, តថាគតោ អភេជ្ជបរិសោ, តេន ហិ ទេវទត្តេន ឯកប្បហារំ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ភិក្ខុនីតិ យំ វេចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ទេវទត្តេន ឯកប្បហារំ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ភិក្ខុនិ, តេន ហិ ‘តថាគតោ អភេជ្ជបរិសោ’តិ តម្បិ វេចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, គម្ពីរោ ទុន្និវេបិយោ, គណ្ឌិតោបិ គណ្ឌិតោ, ឯត្ថាយំ ជនោ អារដោ និវុតោ ឱវុតោ បិហិតោ បរិយោនទ្ធោ, ឯត្ថ តវញ្ញាណាពលំ ទស្សេហិ បរវាទេសូ”តិ។

“អភេជ្ជបរិសោ, មហារាជ, តថាគតោ, ទេវទត្តេន ច ឯកប្បហារំ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ភិក្ខុនិ, តញ្ច បន ភេទកស្ស ពលេន, ភេទកេ វិជ្ជមានេ នត្ថិ, មហារាជ, អភេជ្ជ នាម។ ភេទកេ សតិ មាតាបិ បុត្តេន ភិជ្ជតិ, បុត្តោបិ មាតាភិ ភិជ្ជតិ, បិតាបិ បុត្តេន ភិជ្ជតិ, បុត្តោបិ បិតាភិ ភិជ្ជតិ, ភាតាបិ ភគិនិយា ភិជ្ជតិ, ភគិនីបិ ភាតាភិ ភិជ្ជតិ, សហាយោបិ សហាយេន ភិជ្ជតិ, នាវាបិ នានាទារុសង្ឃជិតា ឧមិវេគសម្បហារេន ភិជ្ជតិ, រុក្ខោបិ មជ្ជកប្បសម្បន្នផលោ អនិលពលវេតាកិហតោ ភិជ្ជតិ, សុវណ្ណម្បិ ជាតិមន្តំ [ជាតុបម្បិ (សី.)] លោហេន ភិជ្ជតិ។ អបិ ច, មហារាជ, នេសោ អធិប្បាយោ វិញ្ញនំ, នេសា ពុទ្ធានំ អធិមុត្តិ, នេសោ បណ្ឌិតានំ ឆន្ទោ ‘តថាគតោ ភេជ្ជបរិសោ’តិ។ អបិ ចេត្ថ ការណំ អត្ថិ, យេន ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘អភេជ្ជបរិសោ’តិ។ កតមំ ឯត្ថ ការណំ? តថាគតស្ស, មហារាជ, កតេន អទានេន វា អប្បិយវចនេន វា អនត្តចរិយាយ វា អសមានត្តតាយ វា យតោ កុតោចិ ចរិយំ ចរន្តស្សបិ បរិសា ភិក្ខុនិ ន សុតបុព្វំ, តេន ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘អភេជ្ជបរិសោ’តិ។ តយាបេតំ, មហារាជ, ញាតព្វំ ‘អត្ថិ កិញ្ចិ នវង្កេ ពុទ្ធវចនេ សុត្តាគតំ, ឥមិនា នាម ការណេន ពោធិសត្តស្ស កតេន តថាគតស្ស បរិសា ភិក្ខុនី’តិ? “នត្ថិ កន្ត្រៃ, នោ ចេតំ លោកេ ទិស្សតិ នោបិ សុយ្យតិ។ សាធុ, កន្ត្រៃ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី”តិ។

អភេជ្ជបរិសបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

អកេដ្ឋវគ្គោ ទុតិយោ។

ឥមស្មី វគ្គេ អដ្ឋ បញ្ចា។

៣. បណាមិតវគ្គោ

១. សេដ្ឋធម្មបញ្ចោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘ធម្មោ ហិ, វាសេដ្ឋ, សេដ្ឋោ ជនេតស្មី ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ចាតិ។ បុន ច ‘ឧបាសកោ គិហី សោតាបន្នោ បិហិតាបាយោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ វិញ្ញាតសាសនោ ភិក្ខុំ វា សាមណេរំ វា បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតិ’ តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘ធម្មោ ហិ, វាសេដ្ឋ, សេដ្ឋោ ជនេតស្មី ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ចាតិ, តេន ហិ ‘ឧបាសកោ គិហី សោតាបន្នោ បិហិតាបាយោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ វិញ្ញាតសាសនោ ភិក្ខុំ វា សាមណេរំ វា បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតិ’ តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ‘ឧបាសកោ គិហី សោតាបន្នោ បិហិតាបាយោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ វិញ្ញាតសាសនោ ភិក្ខុំ វា សាមណេរំ វា បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតិ’, តេន ហិ ‘ធម្មោ ហិ, វាសេដ្ឋ, សេដ្ឋោ ជនេតស្មី ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ចាតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ’ តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ធម្មោ ហិ, វាសេដ្ឋ, សេដ្ឋោ ជនេតស្មី ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ចាតិ, ‘ឧបាសកោ ច គិហី សោតាបន្នោ បិហិតាបាយោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ វិញ្ញាតសាសនោ ភិក្ខុំ វា សាមណេរំ វា បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតិ’។ តត្ថ បន ការណំ អត្ថិ។ កតមំ តំ ការណំ?

“វីសតិ ខោ បនិមេ, មហារាជ, សមណស្ស សមណករណា ធម្មា ទេ ច លិង្គានិ,

យេហិ សមណោ អភិវាទនបច្ចដ្ឋានសមាននបូជនារហោ ហោតិ។ កតមេ វីសតិ
 សមណស្ស សមណករណា ធម្មា ទ្វេ ច លិង្គានិ? សេដ្ឋោ [សេដ្ឋភូមិសយោ (សី. ស្យា.),
 សេដ្ឋោ យមោ (បី.)] ធម្មារមោ, អគ្គោ និយមោ, ចារោ វិហារោ សំយមោ សំវេរោ ខន្តិ
 សោរច្ចំ ឯកត្ថបរិយា ឯកត្ថាភិរតិ បដិសល្លានំ ហិវិឱត្តប្បំ វិវិយំ អប្បមាទោ
 សិក្ខាសមាទានំ [សិក្ខាបធានំ (សី. ស្យា.), សុក្កាវទានំ (ក.)] ឧទ្ទេសោ បរិបុច្ឆា
 សីលាទិអភិរតិ និរាលយតា សិក្ខាបទបារិបូរិតា, កាសាវធារណំ, ភណ្ឌកាវោ។ ឥមេ ខោ,
 មហារាជ, វីសតិ សមណស្ស សមណករណា ធម្មា ទ្វេ ច លិង្គានិ។ ឯតេ គុណោ ភិក្ខុ
 សមាទាយ វត្តតិ, សោ តេសំ ធម្មានំ អនូនត្តា បរិបុណ្ណត្តា សម្បន្នត្តា សមន្នាគតត្តា
 អសេក្ខភូមិ អរហន្តភូមិ ឱក្ខមតិ, សេដ្ឋំ ភូមន្តំ ឱក្ខមតិ, អរហត្តាសន្នគតោតិ អរហតិ
 ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុប្ផជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចដ្ឋាតុំ។

“ខីណាសវេហិ សោ សាមញ្ញំ ឧបគតោ, នត្ថិ មេ សោ សមយោតិ [តំ សាមញ្ញំ”ន្តិ
 (?)] អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុប្ផជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចដ្ឋាតុំ។

“អគ្គបរិសំ សោ ឧបគតោ, នាហំ តំ ឋានំ ឧបគតោតិ អរហតិ ឧបាសកោ
 សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុប្ផជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចដ្ឋាតុំ។

“លភតិ សោ បាតិមោក្ខទ្ទេសំ សោតុំ, នាហំ តំ លភាមិ សោតុន្តិ អរហតិ ឧបាសកោ
 សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុប្ផជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចដ្ឋាតុំ។

“សោ អញ្ញោ បញ្ញាជេតិ ឧបសម្មាទេតិ ជិនសាសនំ វខ្សេតិ, អហមេតំ ន លភាមិ
 កាតុន្តិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុប្ផជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចដ្ឋាតុំ។

“អប្បមាណេសុ សោ សិក្ខាបទេសុ សមត្តការី, នាហំ តេសុ វត្តាមីតិ អរហតិ
 ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុប្ផជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចដ្ឋាតុំ។

“ឧបគតោ សោ សមណលិង្គំ, ពុទ្ធាធិប្បាយេ បិតោ, តេនាហំ លិង្គេន ទូរមបគតោតិ
អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“បុរុក្ខក្ខណោមោ សោ អនញ្ញិតអមណ្ឌិតោ អនុលត្តសីលគន្ធា, អហំ បន
មណ្ឌនវិភូសនាភិរតោតិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ
បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“អបិ ច, មហារាជ, ‘យេ តេ វីសតិ សមណករណា ធម្មា ទ្វេ ច លិង្គានិ, សព្វេបេតេ
ធម្មា ភិក្ខុស្ស សំវិជ្ជន្តិ, សោ យេវ តេ ធម្មេ ជារតិ, អញ្ញេបិ តត្ថ សិក្ខាបេតិ, សោ មេ
អាគមោ សិក្ខាបនញ្ច នត្ថិតិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ
បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“យថា, មហារាជ, រាជកុមារោ បុរោហិតស្ស សន្តិកេ វិជ្ជំ អជីយតិ, ខត្តិយធម្មំ សិក្ខតិ,
សោ អបរេន សមយេន អភិសិក្កោ អាចរិយំ អភិវាទេតិ បច្ចុដ្ឋេតិ ‘សិក្ខាបកោ មេ អយ’ន្តិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ‘ភិក្ខុ សិក្ខាបកោ វិសធរោតិ អរហតិ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ ភិក្ខុំ
បុថុជ្ជនំ អភិវាទេតុំ បច្ចុដ្ឋាតុំ។

“អបិ ច, មហារាជ, ឥមិនាបេតំ បរិយាយេន ជានាហិ ភិក្ខុភូមិយា មហន្តតំ
អសមវិបុលការំ។ យទិ, មហារាជ, ឧបាសកោ សោតាបន្នោ អរហត្ថំ សច្ចិករោតិ, ទ្វេវ តស្ស
គតិយោ ភវន្តិ អនញ្ញា តស្មី យេវ ទិវសេ បរិនិព្វាយេយ្យ វា, ភិក្ខុការំ វា ឧបគច្ឆេយ្យ។
អចលា ហិ សា, មហារាជ, បព្ពដ្ឋា, មហតី អច្ចគ្គតា, យទិទំ ភិក្ខុភូមិ”តិ។ “ញាណគតោ,
ភន្តេ នាគសេន, បញ្ចោ សុនិព្កេបិតោ ពលវតា អតិពុទ្ធិនា តយា, ន យិមំ បញ្ចំ សមត្ថោ
អញ្ញោ ឯវំវិនិវេបេតុំ អញ្ញត្រេ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា”តិ។

សេដ្ឋធម្មបញ្ចោ បឋមោ។

២. សព្វសត្តហិតផរណបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ កណ៌ តថាគតោ សព្វសត្តានំ អហិតមបនេត្វា ហិតមុបទហតីតិ។ បុន ច កណ៌ អគ្គិក្ខន្ធរូបមេ ធម្មបរិយាយេ ភញ្ញមាទេ សង្ខមត្តានំ ភិក្ខុនំ ឧណ្ណំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតន្តិ។ អគ្គិក្ខន្ធរូបមំ, ភន្តេ, ធម្មបរិយាយំ ទេសេន្តេន តថាគតេន សង្ខមត្តានំ ភិក្ខុនំ ហិតមបនេត្វា អហិតមុបទហិតំ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សព្វសត្តានំ អហិតមបនេត្វា ហិតមុបទហតិ, តេន ហិ អគ្គិក្ខន្ធរូបមេ ធម្មបរិយាយេ ភញ្ញមាទេ សង្ខមត្តានំ ភិក្ខុនំ ឧណ្ណំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ អគ្គិក្ខន្ធរូបមេ ធម្មបរិយាយេ ភញ្ញមាទេ សង្ខមត្តានំ ភិក្ខុនំ ឧណ្ណំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតំ, តេន ហិ តថាគតោ សព្វសត្តានំ អហិតមបនេត្វា ហិតមុបទហតីតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“តថាគតោ, មហារាជ, សព្វសត្តានំ អហិតមបនេត្វា ហិតមុបទហតិ, អគ្គិក្ខន្ធរូបមេ ធម្មបរិយាយេ ភញ្ញមាទេ សង្ខមត្តានំ ភិក្ខុនំ ឧណ្ណំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតំ, តញ្ច បន ន តថាគតស្ស កតេន, តេសំ យេវ អត្ថនោ កតេនា” តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ អគ្គិក្ខន្ធរូបមំ ធម្មបរិយាយំ ន ភាសេយ្យ, អបិ នុ តេសំ ឧណ្ណំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គច្ឆេយ្យាតិ, ន ហិ, មហារាជ, មិច្ឆាបដិបន្នានំ តេសំ ភគវតោ ធម្មបរិយាយំ សុត្វា បរិច្ចាហោ កាយេ ឧប្បជ្ឈិ, តេន តេសំ បរិច្ចាហេន ឧណ្ណំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតន្តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតស្សេវ កតេន តេសំ ឧណ្ណំ លោហិតំ មុខតោ ឧគ្គតំ, តថាគតោ យេវ តត្ថ អធិកាវោ តេសំ នាសនាយ, យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, អហិ វម្មិកំ បរិសេយ្យ, អថញ្ញតវោ បំសុកាមោ បុរិសោ វម្មិកំ ភិន្និត្វា បំសុ ហវេយ្យ, តស្ស បំសុហរណេន វម្មិកស្ស សុសិរំ បិទហេយ្យ, អថ តត្ថេវ សោ អស្សាសំ អលកមាទោ មវេយ្យ, ននុ សោ, ភន្តេ, អហិ តស្ស បុរិសស្ស កតេន មរណប្បត្តោ” តិ។ “អាម មហារាជា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ យេវ តត្ថ អធិកាវោ តេសំ

នាសនាយា”តិ។

“តថាគតោ, មហារាជ, ធម្មំ ទេសយមា នោ អនុនយប្បដិឃំ ន ករោតិ, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, ឯវំ ធម្មេ ទេសីយមា នេ យេ តត្ថ សម្មាបដិបន្នា, តេ ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ បតន្តិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសស្ស អម្ពំ វា ជម្ពំ វា មជ្ជកំ វា ចាលយមានស្ស យានិ តត្ថ ផលានិ សារានិ ទុទ្ធពន្ធនានិ, តានិ តត្ថេវ អច្ចុតានិ តិដ្ឋន្តិ, យានិ តត្ថ ផលានិ បូតិវណ្ណមូលានិ ទុព្ពលពន្ធនានិ, តានិ បតន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ធម្មំ ទេសយមា នោ អនុនយប្បដិឃំ ន ករោតិ, អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, ឯវំ ធម្មេ ទេសីយមា នេ យេ តត្ថ សម្មាបដិបន្នា, តេ ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ បតន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កស្សកោ ធម្មំ ពោបេតុកាមោ ខេត្តំ កសតិ, តស្ស កសន្តស្ស អនេកសតសហស្សានិ តិណានិ មរន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បរិបក្កមានសេ សត្តេ ពោធនេន្តោ [ពោធនេតំ (សី.)] អនុនយប្បដិឃវិប្បមុត្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, ឯវំ ធម្មេ ទេសីយមា នេ យេ តត្ថ សម្មាបដិបន្នា, តេ ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ តិណានិ វិយ មរន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មនុស្សា រសហេតុ យន្តេន ឧច្ចំ បីឡយន្តិ, តេសំ ឧច្ចំ បីឡយមា នានំ យេ តត្ថ យន្តមុខគតា កិមយោ, តេ បីឡយន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បរិបក្កមានសេ សត្តេ ពោធនេន្តោ ធម្មយន្តមភិបីឡយតិ [ធម្មយន្តមតិបីឡយតិ (ក.)], យេ តត្ថ មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ កិមី វិយ មរន្តិ”តិ។

“ននុ, ភន្តេ នាគសេន, តេ ភិក្ខុ តាយ ធម្មទេសនាយ បតិសា”តិ? “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តច្ចកោ រុក្ខំ តច្ចន្តោ [រុក្ខន្តោ (សី. បី.)] ឧជុកំ បរិសុទ្ធិំ ករោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, វជ្ជនីយំ អបនេត្វា តច្ចកោ រុក្ខំ ឧជុកំ បរិសុទ្ធិំ ករោតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,

តថាគតោ បរិសំ រក្ខត្តោ ន សក្កោតិ ពោធនេយ្យេ [អពោធនីយេ (ស្យា.)] សត្តេ ពោធនតំ,
មិច្ឆាបដិបន្នេ បន សត្តេ អបនេត្វា ពោធនេយ្យេ សត្តេ ពោធនតិ, អត្តកតេន បន តេ,
មហារាជ, មិច្ឆាបដិបន្នា បតន្តិ។

“យថា, មហារាជ, កទលី វេឡុ អស្សតិ អត្តជេន [អត្តជេន ផលេន (សី.)] ហញ្ញតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ អត្តកតេន ហញ្ញន្តិ បតន្តិ។

“យថា, មហារាជ, ចោរា អត្តកតេន ចក្ខុប្បាជនំ សូលារោបនំ សីសច្ឆេទនំ បាបុណន្តិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ មិច្ឆាបដិបន្នា, តេ អត្តកតេន ហញ្ញន្តិ បតន្តិ [ជិនសាសនា
បតន្តិ (សី. បី.)]។ យេសំ, មហារាជ, សង្ឃមគ្គានំ ភិក្ខុនំ ឧណ្ណំ លោហិតំ មុខតោ ឧត្តតំ,
តេសំ តំ នេវ ភគវតោ កតេន, ន បរេសំ កតេន, អថ ខោ អត្តនោ យេវ កតេន។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ សព្ពជនស្ស អមតំ ទទេយ្យ, តេ តំ អមតំ អសិក្ខា អរោគា
ទីហាយុកា សព្ពតិកតោ [សព្ពតិកាយា (សី.)] បរិមុច្ឆេយ្យំ, អថញ្ញតរោ បុរិសោ ទុរុបចារេន តំ
អសិក្ខា មរណំ បាបុណេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, អមតទាយកោ បុរិសោ
តតោនិទានំ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ អាបជ្ជេយ្យា” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
តថាគតោ ទសសហស្សិយា លោកជាតុយា ទេវមនុស្សានំ អមតំ ធម្មទានំ ទេតិ, យេ តេ
សត្តា ភក្កា, តេ ធម្មាមតេន ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន តេ សត្តា អភក្កា, តេ ធម្មាមតេន ហញ្ញន្តិ
បតន្តិ។ កោជនំ, មហារាជ, សព្ពសត្តានំ ជីវិតំ រក្ខតិ, តមេកច្ចេ កុញ្ញិត្វា វិសូចិកាយ មរន្តិ,
អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, កោជនទាយកោ បុរិសោ តតោនិទានំ កិញ្ចិ អបុញ្ញំ
អាបជ្ជេយ្យា” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ទសសហស្សិយា
លោកជាតុយា ទេវមនុស្សានំ អមតំ ធម្មទានំ ទេតិ, យេ តេ សត្តា ភក្កា, តេ ធម្មាមតេន
ពុជ្ឈន្តិ។ យេ បន តេ សត្តា អភក្កា, តេ ធម្មាមតេន ហញ្ញន្តិ បតន្តិ” តិ។ “សាជុ, ភន្តេ
នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិត្វាមី” តិ។

សព្ទសត្តហិតផរណបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. វត្ថុគុយ្យនិទស្សនបញ្ចោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ តថាគតេន –

“កាយេន សំវរោ សាធុ [ធម្ម. ប. ៣៦១], សាធុ វាចាយ សំវរោ;

មនសា សំវរោ សាធុ, សាធុ សព្ទត្ថំ សំវរោ”តិ។

“បុន ច តថាគតោ ចតុន្នំ បរិសានំ មជ្ឈេ និសីទិត្វា បុរតោ ទេវមនុស្សានំ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស កោសោហិតំ វត្ថុគុយ្យំ ទស្សេសិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា កណិតំ ‘កាយេន សំវរោ សាធុ’តិ, តេន ហិ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស កោសោហិតំ វត្ថុគុយ្យំ ទស្សេសីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស កោសោហិតំ វត្ថុគុយ្យំ ទស្សេតិ, តេន ហិ ‘កាយេន សំវរោ សាធុ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ”តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘កាយេន សំវរោ សាធុ’តិ, សេលស្ស ច ព្រាហ្មណស្ស កោសោហិតំ វត្ថុគុយ្យំ ទស្សិតំ។ យស្ស ខោ, មហារាជ, តថាគតេ កង្ខា ឧប្បន្នា, តស្ស ពោធនត្ថាយ ភគវា ឥទ្ធិយា តប្បដិកាគំ កាយំ ទស្សេតិ, សោ យេវ តំ បាដិហារិយំ បស្សតី”តិ។

“កោ បនេតំ, ភន្តេ នាគសេន, សទ្ធិហិស្សតិ, យំ បរិសគតោ ឯកោ យេវ តំ គុយ្យំ បស្សតិ, អវសេសា តត្ថេវ វសន្តា ន បស្សន្តីតិ។ ឥដ្ឋំ មេ ភំ តត្ថ ការណំ ឧបទិស, ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។ “ទិដ្ឋបុញ្ញោ បន តយា, មហារាជ, កោចិ ព្យាធិតោ បុរិសោ បរិកិណ្ណោ ញាតិមិគ្គេហី”តិ។ “អាម ភន្តេ”តិ។ “អបិ នុ ខោ សា, មហារាជ, បរិសា បស្សតេតំ វេទនំ,

យាយ សោ បុរិសោ វេទនាយ វេទយតី” តិ។ “ន ហិ កន្តេ, អត្តនា យេវ សោ, កន្តេ, បុរិសោ វេទយតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យស្សេវ តថាគតេ កង្ខា ឧប្បន្នា, តស្សេវ តថាគតោ ពោធនត្ថាយ ឥទ្ធិយា តប្បដិភាគំ កាយំ ទស្សេតិ, សោ យេវ តំ បាដិហារិយំ បស្សតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កញ្ចិទេវ បុរិសំ ភូតោ អាវិសេយ្យ, អបិ នុ ខោ សា, មហារាជ, បរិសា បស្សតិ តំ ភូតាគមន” ន្តិ? “ន ហិ, កន្តេ, សោ យេវ អាតុរោ តស្ស ភូតស្ស អាគមនំ បស្សតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យស្សេវ តថាគតេ កង្ខា ឧប្បន្នា, តស្សេវ តថាគតោ ពោធនត្ថាយ ឥទ្ធិយា តប្បដិភាគំ កាយំ ទស្សេតិ, សោ យេវ តំ បាដិហារិយំ បស្សតី” តិ។

“ទុក្ករំ, កន្តេ នាគសេន, ភគវតា កតំ, យំ ឯកស្សបិ អទស្សនីយំ, តំ ទស្សេន្តេនា” តិ។ “ន, មហារាជ, ភគវា គុយ្យំ ទស្សេសិ, ឥទ្ធិយា បន ឆាយំ ទស្សេសី” តិ។ “ឆាយាយបិ, កន្តេ, ទិដ្ឋាយ ទិដ្ឋំ យេវ ហោតិ គុយ្យំ, យំ ទិស្វា និដ្ឋំ គតោ” តិ។ “ទុក្ករញ្ចាបិ, មហារាជ, តថាគតោ ករោតិ ពោធនេយ្យេ សត្តេ ពោធនេត្ថំ។ យទិ, មហារាជ, តថាគតោ កិរិយំ ហាបេយ្យ, ពោធនេយ្យា សត្តា ន ពុជ្ឈេយ្យំ។ យស្មា ច ខោ, មហារាជ, យោគញ្ច តថាគតោ ពោធនេយ្យេ សត្តេ ពោធនេត្ថំ, តស្មា តថាគតោ យេន យេន យោគេន ពោធនេយ្យា ពុជ្ឈន្តិ, តេន តេន យោគេន ពោធនេយ្យេ ពោធនេតិ។

“យថា, មហារាជ, ភិសក្កោ សល្លកត្តោ យេន យេន ភេសជ្ជេន អាតុរោ អរោគោ ហោតិ, តេន តេន ភេសជ្ជេន អាតុរំ ឧបសង្កមតិ, វមនីយំ វមេតិ, វិវេចនីយំ វិវេចេតិ, អនុលេបនីយំ អនុលិម្យេតិ, អនុវាសនីយំ អនុវាសេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ យេន យេន យោគេន ពោធនេយ្យា សត្តា ពុជ្ឈន្តិ, តេន តេន យោគេន ពោធនេតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឥត្ថី មូឡគញ្ចា ភិសក្កស្ស អទស្សនីយំ គុយ្យំ ទស្សេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ពោធនេយ្យេ សត្តេ ពោធនេត្ថំ អទស្សនីយំ គុយ្យំ ឥទ្ធិយា ឆាយំ

ទស្សន៍សិរី នត្តិ, មហារាជ, អទស្សនីយោ នាម ឱកាសោ បុគ្គលំ ឧបាទាយ។ យទិ,
មហារាជ, កោចិ ភគវតោ ហទយំ ទិស្វា ពុជ្ឈយ្យ, តស្សបិ ភគវា យោគេន ហទយំ
ទស្សយ្យ, យោគញ្ញ, មហារាជ, តថាគតោ ទេសនាកុសលោ។

“ននុ, មហារាជ, តថាគតោ ថេរស្ស នន្ទស្ស អធិបុត្តំ ជានិច្ចា តំ ទេវកវនំ នេត្វា
ទេវកញ្ញាយោ ទស្សន៍សិរី ‘ឥមិនាយំ កុលបុត្តោ ពុជ្ឈិស្សតី’តិ, តេន ច សោ កុលបុត្តោ ពុជ្ឈិ។
ឥតិ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ អនេកបរិយាយេន សុភនិមិត្តំ ហឺឡេន្តោ គរហន្តោ
ជិត្តច្ឆន្តោ តស្ស ពោធនហេតុ កក្កដបាទិនិយោ អច្ឆរាយោ ទស្សន៍សិរី ឯវម្បិ តថាគតោ
យោគញ្ញ ទេសនាកុសលោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តថាគតោ ថេរស្ស ចូឡបន្ទកស្ស ភាគរា និក្ខុឡិតស្ស ទុក្ខិតស្ស
ទុម្ពនស្ស ឧបគន្ធា សុខុមំ ចោឡុខណ្ឌំ អទាសិ ‘ឥមិនាយំ កុលបុត្តោ ពុជ្ឈិស្សតី’តិ, សោ ច
កុលបុត្តោ តេន ការណេន ជិនសាសនេ វសីការំ បាបុណិ។ ឯវម្បិ, មហារាជ, តថាគតោ
យោគញ្ញ ទេសនាកុសលោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តថាគតោ ព្រាហ្មណស្ស មោឃរាជស្ស យាវ តតិយំ បញ្ចំ
បុដ្ឋោ ន ព្យាកាសិ ‘ឯវមិមស្ស កុលបុត្តស្ស មានោ ឧបសមិស្សតិ, មានូបសមា អភិសមយោ
ភវិស្សតី’តិ, តេន ច តស្ស កុលបុត្តស្ស មានោ ឧបសមិ, មានូបសមា សោ ព្រាហ្មណោ ឆសុ
អភិញ្ញាសុ វសីការំ បាបុណិ។ ឯវម្បិ, មហារាជ, តថាគតោ យោគញ្ញ ទេសនាកុសលោ”តិ។

“សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, សុនិព្កេបិតោ បញ្ចោ ពហុវិធមហិ ការណេហិ, គហនំ
អគហនំ កតំ, អន្ធការោ អាណោកោ កតោ, គណ្ឌិ ភិន្នោ, កត្តា បរវាទា, ជិនបុត្តានំ ចក្ខុ
តយា ឧប្បាទិតំ, និប្បជីកានា តិគ្គិយា, ភ្នំ គណិវរបរមាសជ្ជា”តិ។

វត្ថុគុយ្យនិទស្សនបញ្ចោ តតិយោ។

២. ផុសវាចាការបញ្ចេញ

២. “កន្ត្រៃ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា ‘បរិសុទ្ធវិចីសមាចារោ អាវុសោ តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស វិចីទុច្ឆរិតំ, យំ តថាគតោ រក្ខេយ្យ ‘មា មេ ឥទំ បរោ អញ្ញាសីតិ។ បុន ច តថាគតោ ថេរស្ស សុទិន្ទស្ស កលន្ធបុគ្គស្ស អបរាជេ បារាជិកំ បញ្ញាបេន្តោ ផុសាហិ វាចាហិ មោឃបុរិសវាទេន សមុទាចរិ, តេន ច សោ ថេរោ មោឃបុរិសវាទេន មង្គុចិត្តវសេន រុទ្ធិតត្តា វិប្បដិសារី នាសក្ខិ អរិយមគ្គំ បដិវិជ្ឈិតំ។ យទិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, បរិសុទ្ធវិចីសមាចារោ តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស វិចីទុច្ឆរិតំ, តេន ហិ តថាគតេន ថេរស្ស សុទិន្ទស្ស កលន្ធបុគ្គស្ស អបរាជេ មោឃបុរិសវាទេន សមុទាចិណ្ឌន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ភគវតា ថេរស្ស សុទិន្ទស្ស កលន្ធបុគ្គស្ស អបរាជេ មោឃបុរិសវាទេន សមុទាចិណ្ឌំ, តេន ហិ បរិសុទ្ធវិចីសមាចារោ តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស វិចីទុច្ឆរិតន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា ‘បរិសុទ្ធវិចីសមាចារោ អាវុសោ តថាគតោ, នត្ថិ តថាគតស្ស វិចីទុច្ឆរិតំ, យំ តថាគតោ រក្ខេយ្យ ‘មា មេ ឥទំ បរោ អញ្ញាសីតិ។ អាយស្មតោ ច សុទិន្ទស្ស កលន្ធបុគ្គស្ស អបរាជេ បារាជិកំ បញ្ញាបេន្តេន ភគវតា មោឃបុរិសវាទេន សមុទាចិណ្ឌំ, តញ្ច បន អទុដ្ឋចិត្តេន អសារម្កេន យាថាវលក្ខណេន។ កិញ្ច តត្ថ យាថាវលក្ខណំ, យស្ស, មហារាជ, បុគ្គលស្ស ឥមស្មំ អត្តភាវេ ចតុសប្បាភិសមយោ ន ហោតិ, តស្ស បុរិសត្ថនំ មោឃំ អញ្ញំ កយិរមាទំ អញ្ជេន សម្ពវតិ, តេន វុច្ឆតិ ‘មោឃបុរិសោ’ តិ។ ឥតិ, មហារាជ, ភគវតា អាយស្មតោ សុទិន្ទស្ស កលន្ធបុគ្គស្ស សតាវចនេន សមុទាចិណ្ឌំ, នោ អក្ខតវាទេនា” តិ។

“សភាវម្បិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, យោ អក្កោសន្តោ ភណតិ, តស្ស មយំ កហាបណំ ទណ្ឌំ ធារេម, អបរាជោ យេវ សោ វត្ថុំ និស្សាយ វិសុំ វោហារំ អាចរន្តោ អក្កោសតិ” តិ។ “អត្ថិ បន,

មហារាជ, សុតបុព្វតយា ខលិតស្ស អភិវាទនំ វា បច្ចុជ្ជានំ វា សក្ការំ វា ឧបាយនានុប្បទានំ វា” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យតោ កុតោចិ យត្ថ កត្ថចិ ខលិតោ, សោ បរិភាសនារហោ ហោតិ តជ្ជនារហោ, ឧត្តមង្គម្បិស្ស ធិន្ទន្តិ ហនន្តិបិ ពន្ទន្តិបិ យាតេន្តិបិ ឈាបេន្តិបី” តិ [ជាបេន្តិបីតិ (សី. បី.)]។ “តេន ហិ, មហារាជ, ភគវតា កិរិយា យេវ ភតា, នោ អកិរិយា” តិ។

“កិរិយម្បិ, ភន្តេ នាគសេន, កុរុមាទេន បតិវុបេន កាតព្វំ អនុច្ឆរិកេន, សវនេនបិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតស្ស សទេវកោ លោកោ ឱត្តប្បតិ ហិរិយតិ ភិយ្យោ ទស្សនេន តត្ថត្ថិ ឧបសង្កមនេន បយិរុបាសនេនា” តិ។ “អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តិកិច្ចកោ អភិសន្តេ កាយេ កុបិតេ ទោសេ សិនេហនីយានិ ភេសជ្ជានិ ទេតី” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, តិណ្ហានិ លេខនីយានិ ភេសជ្ជានិ ទេតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សព្វកិលេសព្យាធិវុបសមាយ អនុសិដ្ឋី ទេតិ, ផុសាបិ, មហារាជ, តថាគតស្ស វាចា សត្តេ សិនេហយតិ, មុទុកេ ករោតិ។ យថា, មហារាជ, ឧណ្ហម្បិ ឧទកំ យំ កិញ្ចិ សិនេហនីយំ សិនេហយតិ, មុទុកំ ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ផុសាបិ តថាគតស្ស វាចា អត្ថវតី ហោតិ កុរុណាសហគតា។ យថា, មហារាជ, បិតុវចនំ បុត្តានំ អត្ថវន្តំ ហោតិ កុរុណាសហគតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ផុសាបិ តថាគតស្ស វាចា អត្ថវតី ហោតិ កុរុណាសហគតា។ ផុសាបិ, មហារាជ, តថាគតស្ស វាចា សត្តានំ កិលេសប្បហានា [កិលេសប្បហានាយ (សី.)] ហោតិ។ យថា, មហារាជ, ទុក្ខន្ធម្បិ គោមុត្តំ បីតំ វិរសម្បិ អគទំ ខាយិតំ សត្តានំ ព្យាធិ ហនតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ផុសាបិ តថាគតស្ស វាចា អត្ថវតី កុរុណាសហគតា។ យថា, មហារាជ, មហន្តោបិ តូលបុញ្ញោ [តូលបិច្ច (សី. ស្យា.)] បរស្ស កាយេ និបតិក្ខា រុជំ ន ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ផុសាបិ តថាគតស្ស វាចា ន កស្សចិ ទុក្ខំ ឧប្បាទេតី” តិ។ “សុវិនិច្ឆ័តោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ញោ ពហូហិ ការណេហិ, សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី” តិ។

ផុសាវាចាការបញ្ញោ ចតុត្ថោ។

៥. រុក្ខអចេតនាការបញ្ចេញ

៥. “កន្ត្រៃ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ តថាគតេន –

“អចេតនំ ព្រាហ្មណ អស្សណន្តំ, ជានោ អជានន្តមិមំ បលាសំ;
អារទ្ធវិរិយោ ជុវំ អប្បមត្តោ, សុខសេយ្យំ បុច្ឆសិ កិស្ស ហេតុតិ [ជា. ១.៤.២៥]។

បុន ច ភណិតំ –

“ឥតិ ផន្ទនរុក្ខោបិ, តាវទេ អជ្ឈកាសថ;
មយ្ហម្បិ វចនំ អត្ថិ, ការទ្វាជ សុណោហិ មេតិ [ជា. ១.១៣.២០]។

“យទិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, រុក្ខោ អចេតនោ, តេន ហិ ផន្ទនេន រុក្ខេន ការទ្វាជេន សហ សល្លបិតន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ផន្ទនេន រុក្ខេន ការទ្វាជេន សទ្ធិ សល្លបិតំ, តេន ហិ រុក្ខោ អចេតនោតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បតោ, សោ តយា និព្វាហិតញោ”តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘រុក្ខោ អចេតនោ’តិ, ផន្ទនេន ច រុក្ខេន ការទ្វាជេន សទ្ធិ សល្លបិតំ, តញ្ច បន វចនំ លោកសមញ្ញាយ ភណិតំ។ នត្ថិ, មហារាជ, អចេតនស្ស រុក្ខស្ស សល្លាបោ នាម, អបិ ច, មហារាជ, តស្មី រុក្ខេ អធិវត្ថាយ ទេវតាយេតំ អធិវចនំ រុក្ខោតិ, រុក្ខោ សល្លបតីតិ ចេសា លោកបណ្ណត្ថិ, យថា, មហារាជ, សកដំ ធម្មស្ស បរិបូរិតំ ធម្មសកដន្តិ ជនោ វោហរតិ, ន ច តំ ធម្មមយំ សកដំ, រុក្ខមយំ សកដំ, តស្មី សកដេ ធម្មស្ស បន អាកិរិតត្ថា ធម្មសកដន្តិ ជនោ វោហរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន រុក្ខោ សល្លបតិ, រុក្ខោ អចេតនោ, យា បន តស្មី រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា, តស្សា យេវ តំ អធិវចនំ រុក្ខោតិ, រុក្ខោ សល្លបតីតិ ចេសា លោកបណ្ណត្ថិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ទេពី មន្ទយមាទោ តក្កំ មន្ទេមីតិ វេហរតិ, ន តំ តក្កំ, យំ សោ មន្ទេតិ, ទេពី យេវ សោ មន្ទេន្តោ តក្កំ មន្ទេមីតិ វេហរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន រុក្ខោ សល្លបតិ, រុក្ខោ អចេតនោ។ យា បន តស្មី រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា, តស្សាយេវ តំ អធិវចនំ រុក្ខោតិ, រុក្ខោ សល្លបតីតិ ចេសា លោកបណ្ណតិ។”

“យថា វា បន, មហារាជ, អសន្តំ សាធម្មតកាមោ សន្តំ សាធម្មីតិ វេហរតិ, អសិទ្ធិ សិទ្ធិន្តិ វេហរតិ, ឯវមេសា លោកសមញ្ញា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន រុក្ខោ សល្លបតិ, រុក្ខោ អចេតនោ។ យា បន តស្មី រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា, តស្សាយេវ តំ អធិវចនំ រុក្ខោតិ, រុក្ខោ សល្លបតីតិ ចេសា លោកបណ្ណតិ, យាយ, មហារាជ, លោកសមញ្ញាយ ជនោ វេហរតិ, តថាគតោបិ តាយេវ លោកសមញ្ញាយ សត្តានំ ធម្មំ ទេសេតី” តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី” តិ។

រុក្ខអចេតនាភាវបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. បិណ្ឌបាតមហាប្បលបញ្ចោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ធម្មសង្កឹតិការកេហិ ថេវេហិ –

“បុន្ទស្ស ភត្តំ ភុញ្ញត្ថា, កម្មារស្សាតិ មេ សុតំ;

អាពាធំ សម្មសី ជីវេ, បពាទ្យំ មារណន្តិកន្តិ [ទី. និ. ២.១៩០]។

“បុន ច ភគវតា ភណិតំ ‘ទ្វេមេ, អានន្ទ, បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិរិយ អញ្ជេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហាប្បលតរា ច មហានិសំសតរា ច។ កតមេ ទ្វេ? យញ្ច បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ញត្ថា តថាគតោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធំ អភិសម្ពុជ្ឈិ, យញ្ច បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ញត្ថា តថាគតោ អនុបាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា បរិនិព្វាយតិ។ ឥមេ ទ្វេ

បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា, អតិវិយ អញ្ជេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហាបួលតរា ច
មហានិសំសតរា ចាតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតោ ចុន្ទស្ស ភត្តំ កុត្តាវិស្ស[កុញ្ជិត្វា
(សី.)] ខរោ អាពាធោ ឧប្បន្នោ, បពាទ្ធ ច វេទនា បវត្តា មារណន្តិកា, តេន ហិ ‘ទ្វេមេ,
អានន្ទ, បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ជេហិ បិណ្ឌបាតេហិ
មហាបួលតរា ច មហានិសំសតរា ចាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ទ្វេមេ
បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ជេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហាបួលតរា
ច មហានិសំសតរា ច, តេន ហិ ភគវតោ ចុន្ទស្ស ភត្តំ កុត្តាវិស្ស[កុញ្ជិត្វា (សី.)] ខរោ
អាពាធោ ឧប្បន្នោ, បពាទ្ធ ច វេទនា បវត្តា មារណន្តិកាតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ កំនុ ខោ, ភន្តេ
នាគសេន, សោ បិណ្ឌបាតោ វិសគតតាយ មហាបួលោ, រោគុប្បាទកតាយ មហាបួលោ,
អាយុវិនាសកតាយ មហាបួលោ, ភគវតោ ជីវិតហារណតាយ មហាបួលោ? តត្ថ មេ ការណំ
ព្រូហិ បរវាទានំ និគ្គហាយ, ឯត្ថាយំ ជនោ សម្មទ្គោ លោកវសេន អតិពហំ ខាយិ តេន
លោហិតបក្ខន្ធិកា ឧប្បន្នាតិ។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា
និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ធម្មសង្កឹតិការកេហិ ថេវេហិ –

“ចុន្ទស្ស ភត្តំ កុញ្ជិត្វា, កម្មារស្សាតិ មេ សុតំ;

អាពាធំ សម្ពុសី ជីវោ, បពាទ្ធំ មារណន្តិកន្តិ។

“ភគវតោ ច ភណិតំ ‘ទ្វេមេ, អានន្ទ, បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ
អញ្ជេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហាបួលតរា ច មហានិសំសតរា ច។ កតមេ ទ្វេ? យញ្ច បិណ្ឌបាតំ
បរិកុញ្ជិត្វា តថាគតោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុជ្ឈិ, យញ្ច បិណ្ឌបាតំ បរិកុញ្ជិត្វា
តថាគតោ អនុបាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា បរិនិព្វាយតិ[បរិនិព្វាយិ (សី.)], ឥមេ ទ្វេ
បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា, អតិវិយ អញ្ជេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហាបួលតរា ច

មហានិសំសត្វា ចា”តិ។

“សោ បន បិណ្ឌបាតោ ពហុគុណោ អនេកានិសំសោ។ ទេវតា, មហារាជ, ហដ្ឋា បសន្នមានសា ‘អយំ ភគវតោ បច្ចិមោ បិណ្ឌបាតោ’តិ ទិព្វំ ឱដំ សូករមទ្ធុវេ អាកិរិសុ។ តញ្ច បន សម្មាបុគ្គំ លហុបុគ្គំ [ពហុបុគ្គំ (សី.)] មនុញ្ញំ ពហុវសំ ជដ្ឋវគ្គិតេជស្ស ហិតំ។ ន, មហារាជ, តតោនិទានំ ភគវតោ កោចិ អនុប្បន្នោ ពោតោ ឧប្បន្នោ, អបិ ច, មហារាជ, ភគវតោ បកតិទុព្ពលេ សវីវេ ខីណោ អាយុសង្ខារេ ឧប្បន្នោ ពោតោ ភិយ្យោ អភិវឌ្ឍិ។

“យថា, មហារាជ, បកតិយា ជលមាទោ អត្ថិ អញ្ញស្មី ឧបាទានេ ទិន្នេ ភិយ្យោ បជ្ជលតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ បកតិទុព្ពលេ សវីវេ ខីណោ អាយុសង្ខារេ ឧប្បន្នោ ពោតោ ភិយ្យោ អភិវឌ្ឍិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សោតោ បកតិយា សន្នមាទោ អភិវុដ្ឋេ មហាមេយេ ភិយ្យោ មហោយោ ឧទកវាហកោ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ បកតិទុព្ពលេ សវីវេ ខីណោ អាយុសង្ខារេ ឧប្បន្នោ ពោតោ ភិយ្យោ អភិវឌ្ឍិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បកតិយា អភិសន្នជាតុ កុច្ឆិ អញ្ញស្មី អជ្ឈាហរិតេ ភិយ្យោ អាយមេយ្យ [អាមយេយ្យ (សី.)], ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ បកតិទុព្ពលេ សវីវេ ខីណោ អាយុសង្ខារេ ឧប្បន្នោ ពោតោ ភិយ្យោ អភិវឌ្ឍិ, នត្ថិ, មហារាជ, តស្មី បិណ្ឌបាតេ ទោសោ, ន ច តស្ស សក្កា ទោសំ អាពោបេតុ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន តេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្បលតា ច មហានិសំសត្វា ចា”តិ។
“ធម្មានុមជ្ជនសមាបត្តិវសេន, មហារាជ, តេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហប្បលតា ច មហានិសំសត្វា ចា”តិ។

“កន្តេ នាគសេន, កតមេសំ ធម្មានំ អនុមជ្ជនសមាបត្តិវសេន តេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហាបួលតរា ច មហានិសំសតរា ចា”តិ? “នវន្តំ, មហារាជ, អនុបុព្វវិហារសមាបត្តិនំ អនុលោមប្បដិលោមសមាបជ្ជនវសេន តេ ទ្វេ បិណ្ឌបាតា សមសមផលា សមវិបាកា អតិវិយ អញ្ញេហិ បិណ្ឌបាតេហិ មហាបួលតរា ច មហានិសំសតរា ចា”តិ។

“កន្តេ នាគសេន, ទ្វីសុ យេវ ទិវសេសុ អធិមត្តំ តថាគតោ នវានុបុព្វវិហារសមាបត្តិយោ អនុលោមប្បដិលោមំ សមាបជ្ជី”តិ? “អាម, មហារាជា”តិ។ “អច្ឆរិយំ, កន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ កន្តេ នាគសេន។ យំ ឥមស្មី ពុទ្ធកេត្តេ អសទិសំ បរមទានំ, តម្បិ ឥមេហិ ទ្វីហិ បិណ្ឌបាតេហិ អគណិតំ។ អច្ឆរិយំ, កន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ, កន្តេ នាគសេន។ យាវ មហន្តា នវានុបុព្វវិហារសមាបត្តិយោ, យត្រ ហិ នាម នវានុបុព្វវិហារសមាបត្តិវសេន ទានំ មហាបួលតរំ ហោតិ មហានិសំសតរញ្ច។ សាធុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

បិណ្ឌបាតមហាបួលបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. ពុទ្ធបូជនបញ្ចោ

៧. “កន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ តថាគតេន ‘អព្យាវដា តុម្កេ, អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយា’តិ។ បុន ច ភណិតំ—

“បូជេថ នំ បូជនិយស្ស ធាតុំ;

ឯវំ កិរ សគ្គមិតោ គមិស្សថា’តិ។

“យទិ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភណិតំ ‘អព្យាវដា តុម្កេ, អានន្ទ, ហោថ

តថាគតស្ស សរីរបូជាយាតិ, តេន ហិ ‘បូជេថ នំ បូជនិយស្ស ធាតុំ, ឯវំ កវា សគ្គមិតោ
គមិស្សថាតិ យំ វេចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន កណិតំ ‘បូជេថ នំ បូជនិយស្ស ធាតុំ, ឯវំ
កវា សគ្គមិតោ គមិស្សថាតិ, តេន ហិ ‘អព្យាវដា តុម្ពេ អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស
សរីរបូជាយាតិ តម្បិ វេចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ
តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“កាសិតម្យេតិ, មហារាជ, ភគវតា ‘អព្យាវដា តុម្ពេ, អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស
សរីរបូជាយាតិ, បុន ច កណិតំ ‘បូជេថ នំ បូជនិយស្ស ធាតុំ, ឯវំ កវា សគ្គមិតោ
គមិស្សថាតិ, តញ្ច បន ន សព្ពេសំ ជិនបុត្តានំ យេវ អារព្ព កណិតំ ‘អព្យាវដា តុម្ពេ, អានន្ទ,
ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយាតិ។ អកម្មំ ហេតុំ, មហារាជ, ជិនបុត្តានំ យទិទំ បូជា,
សម្មសនំ សង្ខារនំ, យោនិសោ មនសិការោ, សតិបដ្ឋានានុបស្សនា, អារម្មណសារគ្គាហោ,
កិលេសយុទ្ធិ, សទត្ថមនុយុញ្ជនា, ឯតំ ជិនបុត្តានំ ករណីយំ, អវសេសានំ ទេវមនុស្សានំ
បូជា ករណីយា។

“យថា, មហារាជ, មហិយា រាជបុត្តានំ
ហត្ថិអស្សរេជនុបុលេខមុទ្ធាសិក្ខាខត្តមន្តសុតិ- សម្មតិយុទ្ធយុជ្ឈាបនកិរិយា ករណីយា,
អវសេសានំ បុថុវេស្សសុទ្ធានំ កសិ វណិជ្ជា គោរក្ខា ករណីយា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
អកម្មំ ហេតុំ ជិនបុត្តានំ យទិទំ បូជា, សម្មសនំ សង្ខារនំ, យោនិសោ មនសិការោ,
សតិបដ្ឋានានុបស្សនា, អារម្មណសារគ្គាហោ, កិលេសយុទ្ធិ, សទត្ថមនុយុញ្ជនា, ឯតំ
ជិនបុត្តានំ ករណីយំ, អវសេសានំ ទេវមនុស្សានំ បូជា ករណីយា។

“យថា វា បន, មហារាជ, ព្រាហ្មណមាណវកានំ ឥវេវេទំ យជុវេទំ សាមវេទំ
អថព្ពណវេទំ លក្ខណំ ឥតិហាសំ បុរាណំ និយណ្ត កេដុកំ អក្ខរឃ្លកេទំ បទំ វេយ្យាករណំ
កាសមគ្គំ ឧប្បាតំ សុបិនំ និមិត្តំ ឆឡង្គំ ចន្ទគ្គាហំ សុរិយគ្គាហំ សុក្ករាហុចរិតំ
ឧឡ្ហគ្គហយុទ្ធិ [ឧឡ្ហគ្គហយុទ្ធិ (ក.)] ទេវទុន្ទកិស្សរំ ឱក្កន្តិ ឧក្កាបាតំ ភូមិកម្មំ [ភូមិកម្មំ (សី.

បី.)] ទិសាទាហំ ភុម្មន្តលិក្ខំ ជោតិសំ លោកាយតិកំ សាចក្កំ មិត្តចក្កំ អន្តរចក្កំ មិស្សកុប្បាទំ
 សកុណារុត្តរវិតំ [សកុណារុត្តំ (សី.)] សិក្ខា ករណីយា, អវសេសានំ បុប្ផវេស្សសុទ្ធានំ កសិ
 វណិជ្ជា គោរក្ខា ករណីយា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អកម្មំ ហេតំ ជិនបុត្តានំ យទិទំ បូជា,
 សម្មសនំ សង្ខារានំ, យោនិសោ មនសិការោ, សតិបដ្ឋានានុបស្សនា, អារម្មណសារគ្គាហោ,
 កិលេសយុទ្ធិ, សទត្ថមនុយុញ្ជនា, ឯតំ ជិនបុត្តានំ ករណីយំ, អវសេសានំ ទេវមនុស្សានំ
 បូជា ករណីយា, តស្មា, មហារាជ, តថាគតោ ‘មា ឥមេ អកម្មេ យុញ្ជន្ត, កម្មេ
 ឥមេ យុញ្ជន្ត’ តិ អាហ ‘អព្យាវដា តុម្ភេ, អានន្ទ, ហោថ តថាគតស្ស សរីរបូជាយា’ តិ។
 យទេតំ, មហារាជ, តថាគតោ ន កណេយ្យ, បត្តចីវរម្បិ អត្តនោ បរិយាទាបេត្វា កិក្ខុ
 ពុទ្ធបូជំ យេវ ករេយ្យ” ត្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជីវ្ហមី” តិ។

ពុទ្ធបូជនបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. បាទសកលិកាហតបញ្ចោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្ភេ ភណថ ‘ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អយំ អចេតនា មហាបថវី និន្និ
 ឧន្ទមតិ, ឧន្ទតំ ឱនមតី’ តិ, បុន ច ភណថ ‘ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ’ តិ។ យា សា
 សកលិកា ភគវតោ បាទេ បតិសា, កិស្ស បន សា សកលិកា ភគវតោ បាទា ន និវត្តា។ យទិ,
 ភន្តេ នាគសេន, ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អយំ អចេតនា មហាបថវី និន្និ ឧន្ទមតិ, ឧន្ទតំ ឱនមតិ,
 តេន ហិ ‘ភគវតោ បាទោ សកលិកាយ ខតោ’ តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ភគវតោ បាទោ
 សកលិកាយ ខតោ, តេន ហិ ‘ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អយំ អចេតនា មហាបថវី និន្និ ឧន្ទមតិ
 ឧន្ទតំ ឱនមតី’ តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ
 តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“សច្ចំ, មហារាជ, អត្ថេតំ ភគវតោ គច្ឆន្តស្ស អយំ អចេតនា មហាបថវី និន្និ ឧន្ទមតិ
 ឧន្ទតំ ឱនមតិ, ភគវតោ ច បាទោ សកលិកាយ ខតោ, ន ច បន សា សកលិកា អត្តនោ

ធម្មតាយ បតីតា, ទេវទត្តស្ស ឧបក្កមេន បតីតា។ ទេវទត្តោ, មហារាជ, ពហុនិ
ជាតិសតសហស្សានិ ភគវតី អាយាតំ ពន្ធិ, សោ តេន អាយាតេន ‘មហន្តំ កូដាគារប្បមាណំ
បាសាណំ ភគវតោ ឧបរិ បាតេស្សមីតិ មុញ្ញិ។ អថ ទ្វេ សេលា បថវិតោ ឧដ្ឋហិត្វា តំ
បាសាណំ សម្បជ្ជិច្ឆីសុ, អថ នេសំ សម្បហារេន បាសាណាតោ បបដិកា កិដ្ឋិត្វា យេន វា
តេន វា បតន្តី ភគវតោ បាទេ បតីតា”តិ។

“យថា ច, ភន្តេ នាគសេន, ទ្វេ សេលា បាសាណំ សម្បជ្ជិច្ឆីសុ, តថេវ បបដិកាបិ
សម្បជ្ជិតញ្ញា”តិ? “សម្បជ្ជិតម្បិ, មហារាជ, ឥធលកច្ចំ បត្យរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ,
យថា, មហារាជ, ឧទកំ បាណិនា គហិតំ អង្គលន្តរិកាហិ បត្យរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ,
ខិរំ តក្កំ មជ្ជំ សប្បិ តេសំ មច្ឆរេសំ មំសរេសំ បាណិនា គហិតំ អង្គលន្តរិកាហិ បត្យរតិ បសវតិ
ន ឋានមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បជ្ជិច្ឆន្តំ ឧបគតានំ ទ្វិន្នំ សេលានំ
សម្បហារេន បាសាណាតោ បបដិកា កិដ្ឋិត្វា យេន វា តេន វា បតន្តី ភគវតោ បាទេ បតីតា។

“យថា វា បន, មហារាជ, សណ្តសុខុមអណ្តរេជសមំ បុឡិនំ មុដ្ឋិនា គហិតំ
អង្គលន្តរិកាហិ បត្យរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បជ្ជិច្ឆន្តំ
ឧបគតានំ ទ្វិន្នំ សេលានំ សម្បហារេន បាសាណាតោ បបដិកា កិដ្ឋិត្វា យេន វា តេន វា
បតន្តី ភគវតោ បាទេ បតីតា។

“យថា វា បន, មហារាជ, កពឡោ មុខេន គហិតោ ឥធលកច្ចស្ស មុខតោ មុច្ឆិត្វា
បត្យរតិ បសវតិ ន ឋានមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បជ្ជិច្ឆន្តំ ឧបគតានំ ទ្វិន្នំ
សេលានំ សម្បហារេន បាសាណាតោ បបដិកា កិដ្ឋិត្វា យេន វា តេន វា បតន្តី ភគវតោ
បាទេ បតីតា”តិ។

“ហោតុ, ភន្តេ នាគសេន, សេលេហិ បាសាណោ សម្បជ្ជិតោ, អថ បបដិកាយបិ
អបចិត្តិ កាតញ្ញា យថេវ មហាបថវិយា”តិ? “ទ្វាទសិមេ, មហារាជ, អបចិត្តិ ន ករោន្តិ។

កតមេ ទ្វាទស? រត្នោ ភគវសេន អបចិត្តំ ន ករោតិ, ទុដ្ឋោ ទោសវសេន, មូឡោ មោហវសេន, ឧន្ទតោ មានវសេន, និគ្គណោ អវិសេសតាយ, អតិថេន្ទោ អនិសេធនតាយ, ហីនោ ហីនសភាវតាយ, វចនករោ អនិស្សរតាយ, បាបោ កទរិយតាយ, ទុក្ខាបិតោ បដិទុក្ខាបនតាយ, លុទ្ធា លោភាភិក្ខុតតាយ, អាយូហិតោ អត្ថសាធនតាយ [អត្ថសាធនេន (ស្យា. បី. ក.)] អបចិត្តំ ន ករោតិ។ ឥមេ ខោ មហារាជ ទ្វាទស អបចិត្តំ ន ករោតិ។ សា ច បន បបដិកា បាសាណសម្បហារេន ភិជ្ជិត្វា អនិមិត្តកតទិសា យេន វា តេន វា បតមាទា ភគវតោ បាទេ បតិសា។

“យថា វា បន, មហារាជ, សណ្ឋសុខុមអណ្តរដោ អនិលពលសមាហតោ អនិមិត្តកតទិសោ យេន វា តេន វា អភិកិរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សា បបដិកា បាសាណសម្បហារេន ភិជ្ជិត្វា អនិមិត្តកតទិសា យេន វា តេន វា បតមាទា ភគវតោ បាទេ បតិសា។ យទិ បន, មហារាជ, សា បបដិកា បាសាណតោ វិសុំ ន ភវេយ្យ, តម្បិ តេ សេលា បាសាណបបដិកំ ឧប្បតិស្វា គណ្ណេយ្យំ។ ឯសា បន, មហារាជ, បបដិកា ន ភូមដ្ឋា ន អាកាសដ្ឋា, បាសាណសម្បហារវគេន ភិជ្ជិត្វា អនិមិត្តកតទិសា យេន វា តេន វា បតមាទា ភគវតោ បាទេ បតិសា។

“យថា វា បន, មហារាជ, វាតមណ្ឌលិកាយ ឧក្ខិត្តំ បុរាណបណ្ឌំ អនិមិត្តកតទិសំ យេន វា តេន វា បតតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯសា បបដិកា បាសាណសម្បហារវគេន អនិមិត្តកតទិសា យេន វា តេន វា បតមាទា ភគវតោ បាទេ បតិសា។ អបិ ច, មហារាជ, អកតញ្ញស្ស កទរិយស្ស ទេវទត្ថស្ស ទុក្ខានុភវនាយ បបដិកា ភគវតោ បាទេ បតិសា”តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី”តិ។

បាទសកលិកាហតបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. អត្ថគ្គិសមណបញ្ចោ

៩. “កន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យោតំ ភគវតា ‘អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី’តិ។
បុន ច កណិតំ—

“ចតុព្វិ ធម្មេហិ សមង្គិកូតំ, តំ វេ នវំ សមណំ អាហុ លោកេ’តិ។

តត្រិមេ ចត្តារោ ធម្មា ខន្តិ អប្បាហារតា វតិវិប្បហានំ អាកិញ្ចញ្ញំ។ សញ្ញានិ បនេតានិ
អបរិក្ខណាសវស្ស សកិលេសស្សេវ ហោន្តិ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, អាសវានំ ខយា
សមណោ ហោតិ, តេន ហិ ‘ចតុព្វិ ធម្មេហិ សមង្គិកូតំ, តំ វេ នវំ សមណំ អាហុ
លោកេ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ចតុព្វិ ធម្មេហិ សមង្គិកូតោ សមណោ ហោតិ, តេន ហិ
‘អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា, អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ
តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ’តិ។

“កាសិតម្យោតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី’តិ។ បុន ច
កណិតំ ‘ចតុព្វិ ធម្មេហិ សមង្គិកូតំ, តំ វេ នវំ សមណំ អាហុ លោកេ’តិ។ តទិទំ, មហារាជ,
វចនំ តេសំ តេសំ បុគ្គលានំ គុណវសេន កណិតំ ‘ចតុព្វិ ធម្មេហិ សមង្គិកូតំ, តំ វេ នវំ
សមណំ អាហុ លោកេ’តិ, ឥទំ បន និវេសេសវចនំ ‘អាសវានំ ខយា សមណោ ហោតី’តិ។

“អបិ ច, មហារាជ, យេ កេចិ កិលេសូបសមាយ បដិបន្នា, តេ សញ្ញេ
ឧបាទាយុបាទាយ សមណោ ខីណាសវោ អគ្គមក្ខាយតិ។ យថា, មហារាជ, យានិ កានិចិ
ជលជលជបុប្ផានិ, វស្សិកំ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ, អវសេសានិ យានិ កានិចិ វិវិធានិ
បុប្ផជាតានិ, សញ្ញានិ តានិ បុប្ផានិ យេវ, ឧបាទាយុបាទាយ បន វស្សិកំ យេវ បុប្ផំ ជនស្ស
បត្តិតំ បិហយិតំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ កិលេសូបសមាយ បដិបន្នា, តេ សញ្ញេ
ឧបាទាយុបាទាយ សមណោ ខីណាសវោ អគ្គមក្ខាយតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សព្វធម្មានំ សាលិ អគ្គមក្ខាយតិ, យា កាចិ អវសេសា វិវិធា

ធម្មជាតិយោ, តា សញ្ញា ឧបាទាយុបាទាយ ភោជនានិ សរីរយាបនាយ, សាលិ យេវ តេសំ
អគ្គមក្ខាយតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ កិលេសូបសមាយ បដិបន្នា, តេ សញ្ញោ
ឧបាទាយុបាទាយ សមណោ ខីណាសវោ អគ្គមក្ខាយតិ” តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន,
ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វាមី” តិ។

អគ្គត្ថសមណបញ្ចោ នវមោ។

១០. វណ្ណភណនបញ្ចោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘មមំ វា, ភិក្ខុវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យំ,
ធម្មស្ស វា, សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យំ, តត្រ តុម្កេហិ ន អានន្នោ, ន សោមនស្សំ,
ន ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្ថំ ករណីយន្តិ បុន ច តថាគតោ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស
យថាភុច្ចេ វណ្ណោ ភញ្ញមានេ អានន្និតោ សុមនោ ឧប្បិលាវិតោ ភិយ្យោ ឧត្តរំ សកគុណំ
បកិក្កេសិ-

“រាជាហមស្មិ សេលាតិ, ធម្មរាជា អនុត្តរោ;

ធម្មេន ចក្កំ វត្ថេមិ, ចក្កំ អប្បជីវត្ថិយន្តិ [ម. និ. ២.៣៩៩]។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘មមំ វា, ភិក្ខុវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យំ, ធម្មស្ស
វា សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យំ, តត្រ តុម្កេហិ ន អានន្នោ, ន សោមនស្សំ, ន ចេតសោ
ឧប្បិលាវិតត្ថំ ករណីយន្តិ, តេន ហិ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ចេ វណ្ណោ ភញ្ញមានេ
អានន្និតោ សុមនោ ឧប្បិលាវិតោ ភិយ្យោ ឧត្តរំ សកគុណំ បកិក្កេសីតិ យំ វចនំ, តំ មិព្វា។
យទិ សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ចេ វណ្ណោ ភញ្ញមានេ អានន្និតោ សុមនោ
ឧប្បិលាវិតោ ភិយ្យោ ឧត្តរំ សកគុណំ បកិក្កេសិ, តេន ហិ ‘មមំ វា, ភិក្ខុវេ, បរេ វណ្ណំ
ភាសេយ្យំ, ធម្មស្ស វា សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យំ, តត្រ តុម្កេហិ ន អានន្នោ, ន

សោមនស្សំ, ន ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្ថំ ករណីយន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ
កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘មមំ វា, ភិក្ខុវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យំ, ធម្មស្ស វា
សង្ឃស្ស វា វណ្ណំ ភាសេយ្យំ, តត្រ តុម្កេហិ ន អានន្ទោ, ន សោមនស្សំ, ន ចេតសោ
ឧប្បិលាវិតត្ថំ ករណីយន្តិ។ សេលស្ស ច ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ឆេ វណ្ណេ ភញ្ញមាទេ
ភិយ្យោ ឧត្តរី សកគុណំ បកិគ្គិតំ –

“រាជាហមស្មិ សេលាតិ, ធម្មរាជា អនុត្តរោ;
ធម្មេន ចក្កំ វត្ថេមិ, ចក្កំ អប្បដិវត្តិយន្តិ។

“បឋមំ, មហារាជ, ភគវតា ធម្មស្ស សភាវសរសលក្ខណំ សភាវំ អវិតថំ ភូតំ តថ្ឋំ
តថត្ថំ បរិទីបយមាទេន ភណិតំ ‘មមំ វា ភិក្ខុវេ, បរេ វណ្ណំ ភាសេយ្យំ, ធម្មស្ស វា សង្ឃស្ស វា
វណ្ណំ ភាសេយ្យំ, តត្រ តុម្កេហិ ន អានន្ទោ, ន សោមនស្សំ, ន ចេតសោ ឧប្បិលាវិតត្ថំ
ករណីយន្តិ។ យំ បន ភគវតា សេលស្ស ព្រាហ្មណស្ស យថាភុច្ឆេ វណ្ណេ ភញ្ញមាទេ
ភិយ្យោ ឧត្តរី សកគុណំ បកិគ្គិតំ ‘រាជាហមស្មិ សេលាតិ, ធម្មរាជា អនុត្តរោ’ តិ តំ ន
លាភហេតុ, ន យសហេតុ, ន អត្តហេតុ, ន បក្ខហេតុ, ន អន្តេវាសិកម្យតាយ, អថ ខោ
អនុកម្មាយ ការុញ្ញេន ហិតវសេន ឯវំ ឥមស្ស ធម្មាភិសមយោ ភវិស្សតិ តិណ្ណញ្ច
មាណវកសតានន្តិ, ឯវំ ភិយ្យោ ឧត្តរី សកគុណំ ភណិតំ ‘រាជាហមស្មិ សេលាតិ, ធម្មរាជា
អនុត្តរោ’ តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ឆាមី” តិ។

វណ្ណកណនបញ្ចោ ទសមោ។

១១. អហិសានិគ្គហបញ្ចោ

១១. “កន្ត្រៃ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘អហីសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘និគ្គណ្ណេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ណេ បគ្គហារហា’ន្តិ។ និគ្គហោ នាម, កន្ត្រៃ នាគសេន, ហត្ថច្ឆេទោ បាទច្ឆេទោ វេជោ ពន្ធនំ ការណា មារណំ សន្តតិវិកោបនំ, ន ឯតំ វេចនំ ភគវតោ យុត្តំ, ន ច ភគវា អរហតិ ឯតំ វេចនំ វត្ថុំ។ យទិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘អហីសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ’តិ, តេន ហិ “និគ្គណ្ណេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ណេ បគ្គហារហា’ន្តិ យំ វេចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ “និគ្គណ្ណេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ណេ បគ្គហារហា’ន្តិ, តេន ហិ “អហីសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ’តិ តម្បិ វេចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចេតវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចេ”តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អហីសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ’តិ, ភណិតញ្ច ‘និគ្គណ្ណេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ណេ បគ្គហារហា’ន្តិ។ ‘អហីសយំ បរំ លោកេ, បិយោ ហោហិសិ មាមកោ’តិ សព្វេសំ, មហារាជ, តថាគតានំ អនុមតំ ឯតំ, ឯសា អនុសិដ្ឋិ, ឯសា ធម្មទេសនា, ធម្មោ ហិ, មហារាជ, អហីសាលក្ខណោ, សកាវវេចនំ ឯតំ។ យំ បន, មហារាជ, តថាគតោ អាហ ‘និគ្គណ្ណេ និគ្គហារហំ, បគ្គណ្ណេ បគ្គហារហា’ន្តិ, កាសា ឯសា, ឧទ្ទតំ, មហារាជ, ចិត្តំ និគ្គហេតព្ភំ, លីនំ ចិត្តំ បគ្គហេតព្ភំ។ អកុសលំ ចិត្តំ និគ្គហេតព្ភំ, កុសលំ ចិត្តំ បគ្គហេតព្ភំ។ អយោនិសោ មនសិការោ និគ្គហេតព្ភោ, យោនិសោ មនសិការោ បគ្គហេតព្ភោ។ មិច្ឆាបដិបន្នោ និគ្គហេតព្ភោ, សម្មាបដិបន្នោ បគ្គហេតព្ភោ។ អនវិយោ និគ្គហេតព្ភោ អវិយោ បគ្គហេតព្ភោ។ ចោរោ និគ្គហេតព្ភោ, អចោរោ បគ្គហេតព្ភោ”តិ។

“ហោតុ, កន្ត្រៃ នាគសេន, ឥទានិ ត្វំ បច្ឆាគតោសិ មម វិសយំ, យមហំ បុច្ឆមិ, សោ មេ អត្ថោ ឧបគតោ។ ចោរោ បន, កន្ត្រៃ នាគសេន, និគ្គណ្ណន្តេន កថំ និគ្គហេតព្ភោ”តិ? “ចោរោ, មហារាជ, និគ្គណ្ណន្តេន ឯរំ និគ្គហេតព្ភោ, បរិកាសនីយោ បរិកាសិតព្ភោ, ទណ្ឌនីយោ ទណ្ឌតព្ភោ, បញ្ចជនីយោ បញ្ចជេតព្ភោ, ពន្ធនីយោ ពន្ធតព្ភោ, ឃាតនីយោ ឃាតេតព្ភោ”តិ។ “យំ បន, កន្ត្រៃ នាគសេន, ចោរានំ ឃាតនំ, តំ តថាគតានំ អនុមតំ”ន្តិ?

“ន ហិ, មហារាជ” តិ។ “កិស្ស បន ចោរោ អនុសាសនីយោ អនុមតោ តថាគតាន” តិ។
 “យោ សោ, មហារាជ, ឃាតីយតិ, ន សោ តថាគតានំ អនុមតិយា ឃាតីយតិ, សយំកតេន
 សោ ឃាតីយតិ, អបិ ច ធម្មានុសិដ្ឋិយា អនុសាសីយតិ, សក្កា បន, មហារាជ, តយា បុរិសំ
 អការកំ អនបរាជំ វិចីយំ ចរន្តំ គហេត្វា ឃាតយិតុ” តិ។ “ន សក្កា, ភន្តេ” តិ។ “កេន
 ការណេន, មហារាជ” តិ។ “អការកត្តា, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន ចោរោ
 តថាគតានំ អនុមតិយា ហញ្ញតិ, សយំកតេន សោ ហញ្ញតិ, កំ បនេត្ថ អនុសាសកោ កិញ្ចិ
 ទោសំ អាបជ្ជតី” តិ។ “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, តថាគតានំ អនុសិដ្ឋិ
 សម្មានុសិដ្ឋិ ហោតី” តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជិញ្ញមី” តិ។

អហីសានិគ្គហបញ្ចោ ឯកាទសមោ។

១២. កិក្ខុបណាមិតបញ្ចោ

១២. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘អក្កោជនោ វិតតខិលោហមស្មី’ តិ, បុន
 ច តថាគតោ ថេរេ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ សបរិសេ បណាមេសិ, កំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន,
 តថាគតោ កុបិតោ បរិសំ បណាមេសិ, ឧទាហុ តុដ្ឋោ បណាមេសិ, ឯតំ តាវ ជានាហិ ឥមំ
 នាមាតិ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន, កុបិតោ បរិសំ បណាមេសិ, តេន ហិ តថាគតស្ស កោជោ
 អប្បជីវត្តិតោ, យទិ តុដ្ឋោ បណាមេសិ, តេន ហិ អវត្ថុស្មី អជានន្តេន បណាមិតា។ អយម្យិ
 ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និញ្ញាហិតញ្ញោ” តិ។

“ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘អក្កោជនោ វិតតខិលោហមស្មី’ តិ, បណាមិតា ច
 ថេរេ សារិបុត្តមោគ្គល្លានា សបរិសា, តញ្ច បន ន កោបេន, ឥធម៌, មហារាជ, កោចិទេវ
 បុរិសោ មហាបថវិយា មូលេ វា ខាណុកេ វា បាសាណោ វា កបលេ វា វិសមេ វា ភូមិកាគេ
 ខលិត្វា បតតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, មហាបថវី កុបិតា តំ បាតេតី” តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, នត្តិ
 មហាបថវិយា កោបោ វា បសាទោ វា, អនុនយប្បជ័យវិប្បមុត្តា មហាបថវី, សយមេវ សោ

អលសោ ខលិត្តា បតិគោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ តថាគតានំ កោបោ វា បសាទោ
វា, អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តា តថាគតា អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, អថ ខោ សយំ កតេនេវ តេ
អត្ថនោ អបរាជេន បណាមិតា។

“ឥធិ បន, មហារាជ, មហាសមុទ្រោ ន មតេន កុណបេន សំវេសតិ, យំ ហោតិ
មហាសមុទ្រេ មតំ កុណបំ, តំ ខិប្បមេវ និច្ចកតិ ថលំ ឧស្សារេតិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ,
មហាសមុទ្រោ កុបិតោ តំ កុណបំ និច្ចកតិ” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, នត្ថិ មហាសមុទ្ធស្ស កោបោ
វា បសាទោ វា, អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តា មហាសមុទ្រោ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ
តថាគតានំ កោបោ វា បសាទោ វា, អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តា តថាគតា អរហន្តោ
សម្មាសម្ពុទ្ធា, អថ ខោ សយំ កតេនេវ តេ អត្ថនោ អបរាជេន បណាមិតា។

“យថា, មហារាជ, បថវិយា ខលិតោ បតីយតិ, ឯវំ ជិនសាសនវេ ខលិតោ
បណាមីយតិ។ យថា, មហារាជ, សមុទ្រេ មតំ កុណបំ និច្ចកីយតិ, ឯវំ ជិនសាសនវេ
ខលិតោ បណាមីយតិ។ យំ បន តេ, មហារាជ, តថាគតោ បណាមេសិ, តេសំ អត្ថកាមោ
ហិតកាមោ សុខកាមោ វិសុទ្ធិកាមោ ‘ឯវំ ឥមេ ជាតិជរាព្យាធិមរណេហិ បរិមុច្ចិស្សន្តី’ តិ
បណាមេសី” តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជីព្វមី” តិ។

ភិក្ខុបណាមិតបញ្ចេ ទ្វាទសមោ។

បណាមិតវគ្គោ តតិយោ។

ឥមស្មី វគ្គោ ទ្វាទស បញ្ចោ។

៤. សព្ពញ្ញតញ្ញាណវគ្គោ

១. ឥទ្ធិកម្មវិបាកបញ្ចោ

១. “កន្ត្រៃ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ ឥទ្ធិមន្តានំ យទិទំ មហាមោគ្គល្លានោតិ។ បុន ច កិរ សោ លគុឡេហិ បរិបោចិតោ ភិន្ទសីសោ សញ្ញណ្ឌិតជ្ជមំសធមនិធិន្ទបរិគត្តោ បរិនិព្វតោ[ធមនិមជ្ជបរិគត្តោ (សី. បី.), ធម្មនិមិត្តបរិគត្តោ (ស្យា.)]។ យទិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, ថេរោ មហាមោគ្គល្លានោ ឥទ្ធិយា កោដី គតោ, តេន ហិ លគុឡេហិ បោចិតោ បរិនិព្វតោតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ លគុឡេហិ បរិបោចិតោ បរិនិព្វតោ, តេន ហិ ឥទ្ធិយា កោដី គតោតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ កំ ន សមត្តោ ឥទ្ធិយា អត្តនោ ឧបយាតំ អបនយិតុំ, សទេវកស្សបិ លោកស្ស បដិសរណំ ភវិតុំ អរហេតិ? អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ ឥទ្ធិមន្តានំ យទិទំ មហាមោគ្គល្លានោតិ។ អាយស្មា ច មហាមោគ្គល្លានោ លគុឡេហិតោ បរិនិព្វតោ, តញ្ច បន កម្មាធិគ្គហិតេនា” តិ។

“នន្ទ, កន្ត្រៃ នាគសេន, ឥទ្ធិមតោ ឥទ្ធិវិសយោបិ កម្មវិបាកោបិ ទ្វេ អចិន្តិយា, អចិន្តិយេន អចិន្តិយំ អបនយិតព្ពំ។ យថា នាម, កន្ត្រៃ, កេចិ ផលកាមា កបិត្តេន កបិត្តំ បោថេន្តិ, អម្ពេន អម្ពំ បោថេន្តិ, ឯវមេវ ខោ, កន្ត្រៃ នាគសេន, អចិន្តិយេន អចិន្តិយំ បោថយិត្វា អបនេតព្ព” តិ? “អចិន្តិយានម្បិ, មហារាជ, ឯកំ អធិមត្តំ ពលវតំ, យថា, មហារាជ, មហិយា រាជានោ ហោន្តិ សមជ្ជប្ចា, សមជ្ជបានម្បិ តេសំ ឯកោ សព្វេ អភិកវិត្វា អាណំ បវត្តេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តេសំ អចិន្តិយានំ កម្មវិបាកំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតំ, កម្មវិបាកំ យេវ សព្វេ អភិកវិយ អាណំ បវត្តេតិ, កម្មាធិគ្គហិតស្ស អវសេសា កិរិយា ឱកាសំ ន លកន្តិ។

“ឥធិ បន, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ កិស្មិញ្ចិទេវ បករណោ អបរជ្ឈតិ, ន តស្ស មាតា វា បិតា វា ភគិនី វា ភាតរោ វា សខី វា សហាយកា វា [ភគិនិភាតរោ វា សខិសហាយកា វា (សី. បី. ក.)] តាយន្តិ, អថ ខោ រាជា យេវ តត្ថ អភិកវិយ អាណំ បវត្តេតិ។ កំ តត្ថ ការណំ?

អបរាជិកតា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តេសំ អចិន្តិយានំ កម្មវិបាកំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតំ, កម្មវិបាកំ យេវ សព្វេ អភិករិយ អាណំ បវត្ថេតិ, កម្មាធិគ្គហិតស្ស អវសេសា កិរិយា ឱកាសំ ន លកន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហិយា ទវខាហេ សមុជ្ឈិតេ យដសហស្សម្បិ ឧទកំ ន សក្កេតិ និព្វាបេតុំ, អថ ខោ អត្ថិ យេវ តត្ថ អភិករិយ អាណំ បវត្ថេតិ។ កំ តត្ថ ការណំ? ពលវតា តេជស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តេសំ អចិន្តិយានំ កម្មវិបាកំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតំ, កម្មវិបាកំ យេវ សព្វេ អភិករិយ អាណំ បវត្ថេតិ, កម្មាធិគ្គហិតស្ស អវសេសា កិរិយា ឱកាសំ ន លកន្តិ, តស្មា, មហារាជ, អាយស្មតោ មហាមោគ្គល្លានស្ស កម្មាធិគ្គហិតស្ស លគុឡេហិ បោចិយមានស្ស ឥទ្ធិយា សមន្ទាហារោ នាហោសី”តិ។ “សាធុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ឈិច្ចាមី”តិ។

ឥទ្ធិកម្មវិបាកបញ្ចោ បឋមោ។

២. ធម្មវិនយបដិច្ចន្ទាបដិច្ចន្ទបញ្ចោ

២. “កន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘តថាគតប្បវេទិតោ, ភិក្ខុវេ, ធម្មវិនយោ វិវដោ វិរោចតិ នោ បដិច្ចន្ទោ’តិ។ បុន ច បាតិមោក្ខទ្ធេសោ កេវលញ្ច វិនយបិដកំ បិហិតំ បដិច្ចន្ទំ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, ជិនសាសនេ យុត្តំ វា បត្តំ វា សមយំ លកេថ, វិនយបណ្ណត្តិ វិវដា សោកេយ្យ។ កេន ការណេន? កេវលំ តត្ថ សិក្ខា សំយមោ និយមោ សីលគុណអាចារបណ្ណត្តិ អត្ថរសោ ធម្មរសោ វិមុត្តិរសោ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, ភគវតា កណិតំ ‘តថាគតប្បវេទិតោ, ភិក្ខុវេ, ធម្មវិនយោ វិវដោ វិរោចតិ នោ បដិច្ចន្ទោ’តិ, តេន ហិ ‘បាតិមោក្ខទ្ធេសោ កេវលញ្ច វិនយបិដកំ បិហិតំ បដិច្ចន្ទំ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ បាតិមោក្ខទ្ធេសោ កេវលញ្ច វិនយបិដកំ បិហិតំ បដិច្ចន្ទំ, តេន ហិ ‘តថាគតប្បវេទិតោ, ភិក្ខុវេ, ធម្មវិនយោ វិវដោ វិរោចតិ នោ បដិច្ចន្ទោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។

អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“កាសិតម្មេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘តថាគតប្បវេទិតោ, ភិក្ខុវេ, ធម្មវិនយោ វិវដោ វិរោចតិ នោ បដិច្ចន្នោ’ តិ។ បុន ច បាតិមោក្ខទ្ធេសោ កេវលញ្ច វិនយបិដកំ បិហិតំ បដិច្ចន្នំ, តញ្ច បន ន សព្ពេសំ, សីមំ កត្វា បិហិតំ។

“តិវិធន, មហារាជ, ភគវតា បាតិមោក្ខទ្ធេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ, បុព្ពកានំ តថាគតានំ វិសវសេន បាតិមោក្ខទ្ធេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ, ធម្មស្ស គុកុត្តា បិហិតោ, ភិក្ខុភិមិយា គុកុត្តា បិហិតោ។

“កថំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ វិសវសេន បាតិមោក្ខទ្ធេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ, ឯសោ វិសោ, មហារាជ, សព្ពេសំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ យទិទំ ភិក្ខុមជ្ឈេ បាតិមោក្ខទ្ធេសោ អវសេសានំ បិហិតោ។ យថា, មហារាជ, ខត្តិយានំ ខត្តិយមាយា ខត្តិយេសុ យេវ ចរតិ, ឯវមេតំ ខត្តិយានំ លោកស្ស បវេណី អវសេសានំ បិហិតា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯសោ វិសោ សព្ពេសំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ យទិទំ ភិក្ខុមជ្ឈេ បាតិមោក្ខទ្ធេសោ អវសេសានំ បិហិតោ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហិយា គណា វត្ថុន្តិ, សេយ្យចិទំ, មល្លា អតោណា បព្ពតា ធម្មតិរិយា ព្រហ្មតិរិយា នដកា នច្ចកា លង្សកា បិសាចា មណិកទ្វា បុណ្ណពទ្វា ចន្ទិមស្សរិយា សិរិទេវតា កាលិទេវតា, សិវា វសុទេវា យនិកា អសិបាសា ភទ្ធិបុត្តាតិ, តេសំ តេសំ រហស្សំ តេសុ តេសុ គណេសុ យេវ ចរតិ, អវសេសានំ បិហិតំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯសោ វិសោ សព្ពេសំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ យទិទំ ភិក្ខុមជ្ឈេ បាតិមោក្ខទ្ធេសោ អវសេសានំ បិហិតោ។ ឯវំ បុព្ពកានំ តថាគតានំ វិសវសេន បាតិមោក្ខទ្ធេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ។

“កប់ ធម្មស្ស គុកត្តា បាតិមោក្ខទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ? ធម្មោ, មហារាជ, គុកោ ការិយោ, តត្ថ សម្មត្តការី អញ្ញំ អារាជេតិ, តំ តត្ថ បរម្បរាសម្មត្តការិតាយ បាបុណាតិ, ន តំ តត្ថ បរម្បរាសម្មត្តការិតាយ បាបុណាតិ, មា ចាយំ សារធម្មោ វេធម្មោ អសម្មត្តការីនំ ហត្ថគតោ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហិឡិតោ ឱឡិតោ គរហិតោ កវតុ, មា ចាយំ សារធម្មោ វេធម្មោ ទុជ្ជនគតោ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហិឡិតោ ឱឡិតោ គរហិតោ កវតូតិ។ ឯវំ ធម្មស្ស គុកត្តា បាតិមោក្ខទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ។

“យថា, មហារាជ, សារវបវរអភិជាតជាតិមន្តវត្ថុលោហិតចន្ទនំ នាម សវបុរមនុគតំ ឱញ្ញាតំ អវញ្ញាតំ ហិឡិតំ ឱឡិតំ គរហិតំ កវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មា ចាយំ សារធម្មោ វេធម្មោ បរម្បរាសម្មត្តការីនំ ហត្ថគតោ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហិឡិតោ ឱឡិតោ គរហិតោ កវតុ, មា ចាយំ សារធម្មោ វេធម្មោ ទុជ្ជនគតោ ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហិឡិតោ ឱឡិតោ គរហិតោ កវតូតិ។ ឯវំ ធម្មស្ស គុកត្តា បាតិមោក្ខទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ ។

“កប់ ភិក្ខុភូមិយា គុកត្តា បាតិមោក្ខទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ, ភិក្ខុភាវោ ខោ, មហារាជ, លោកេ អតុលិយោ អប្បមាណោ អនត្ថិយោ, ន សក្កា កេនចិ អត្ថាបេតុំ តុលេតុំ បរិមេតុំ, មាយំ ឯវុបេ ភិក្ខុភាវេ បិតោ លោកេន សមសមោ កវតូតិ ភិក្ខុនំ យេវ អន្តរេ បាតិមោក្ខទ្ទេសោ ចរតិ។ យថា, មហារាជ, លោកេ វបវរកណ្ឌំ វត្ថំ វា អត្ថរណំ វា គដតុរង្គ័រថសុវណ្ណរជតមណិមុត្តាតត្ថិរតនាទីនិ វា វិជិតកម្មសូរា វា [និជ្ជិតកម្មសូរា វា (សី. បី.)] សព្វេ តេ រាជានមុបគច្ឆន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យាវតា លោកេ [លោកេ សិក្ខា (សី. បី.)] សុគតាគមបរិយត្តិអាចារសំយមសីលសំវគុណា, សព្វេ តេ ភិក្ខុសង្ឃមុបគតា កវន្តិ។ ឯវំ ភិក្ខុភូមិយា គុកត្តា បាតិមោក្ខទ្ទេសោ សីមំ កត្វា បិហិតោ”តិ។ “សាជុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មិជ្ជិញមី”តិ។

ធម្មវិនយបដិច្ចន្ទាបដិច្ចន្ទបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. មុសាវាទគុណហុកាវបញ្ចោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘សម្មជានមុសាវាទេ បារាជិកោ ហោតី’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘សម្មជានមុសាវាទេ លហុកំ អាបត្តិ អាបជ្ជតិ ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសនាវត្ថុក’ន្តិ។ ភន្តេ នាគសេន, កោ បនេត្ថ វិសេសោ, កំ ការណំ, យញ្ចេកេន មុសាវាទេន ឧច្ឆិជ្ជតិ, យញ្ចេកេន មុសាវាទេន សតេកិច្ចោ ហោតិ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘សម្មជានមុសាវាទេ បារាជិកោ ហោតី’តិ, តេន ហិ ‘សម្មជានមុសាវាទេ លហុកំ អាបត្តិ អាបជ្ជតិ ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសនាវត្ថុក’ន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘សម្មជានមុសាវាទេ លហុកំ អាបត្តិ អាបជ្ជតិ ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសនាវត្ថុក’ន្តិ, តេន ហិ ‘សម្មជានមុសាវាទេ បារាជិកោ ហោតី’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោជិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ”តិ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘សម្មជានមុសាវាទេ បារាជិកោ ហោតី’តិ។ ភណិតញ្ច ‘សម្មជានមុសាវាទេ លហុកំ អាបត្តិ អាបជ្ជតិ ឯកស្ស សន្តិកេ ទេសនាវត្ថុក’ន្តិ, តញ្ច បន វត្ថុវសេន គុកលហុកំ ហោតិ។ តំ កំ មញ្ញសិ, មហារាជ, ឥធ កោចិ បុរិសោ បរស្ស បាណិនា បហារំ ទទេយ្យ, តស្ស តុម្កេ កំ ទណ្ឌំ ជារេថា”តិ។ “យទិ សោ, ភន្តេ, អាហ ‘នក្ខមាមី’តិ, តស្ស មយំ អក្ខមមាទេ កហាបណំ ហារាបេមា”តិ “ឥធ បន, មហារាជ, សោ យេវ បុរិសោ តវ បាណិនា បហារំ ទទេយ្យ, តស្ស បន កោ ទណ្ឌោ”តិ។ “ហត្ថម្បិស្ស, ភន្តេ, ឆេទាបេយ្យាម, បាទម្បិ ឆេទាបេយ្យាម, យាវ សីសំ កឡិវច្ឆេជ្ជំ ឆេទាបេយ្យាម, សព្ពម្បិ តំ គេហំ វិលុម្ពាបេយ្យាម, ឧកតោបក្ខេ [ឧកតោបស្សេ (សី. បី. ក.)] យាវ សត្តមំ កុលំ សមុគ្គាតាបេយ្យាមា”តិ។ “កោ បនេត្ថ, មហារាជ, វិសេសោ, កំ ការណំ, យំ ឯកស្ស បាណិប្បហារេ សុខុមោ កហាបណោ ទណ្ឌោ, យំ តវ បាណិប្បហារេ ហត្ថច្ឆេជ្ជំ បាទច្ឆេជ្ជំ យាវ កឡិវច្ឆេជ្ជំ សព្ពគេហាទានំ ឧកតោបក្ខេ យាវ សត្តមកុលា សមុគ្គាតោ”តិ។ “មនុស្សន្តរេន, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្មជានមុសាវាទោ វត្ថុវសេន គុកលហុកោ ហោតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជិត្តាមី”តិ។

មុសាវាទគុណហុការបញ្ចេញ តតិយោ។

២. ពោធិសត្តជម្ពតាបញ្ចេញ

២. “កន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ជម្ពតាជម្ពបរិយាយេ ‘បុព្វេវ ពោធិសត្តានំ មាតាបិតរោ និយតា ហោន្តិ, ពោធិ និយតា ហោតិ, អគ្គសាវកា និយតា ហោន្តិ, បុត្តោ និយតោ ហោតិ, ឧបដ្ឋាកោ និយតោ ហោតី’ តិ។ បុន ច តុម្ពេ ភណ្ឌេ ‘តុសិតេ កាយេ បិតោ ពោធិសត្តោ អដ្ឋ មហាវិលោកនានិ វិលោកេតិ, កាលំ វិលោកេតិ, ទីបំ វិលោកេតិ, ទេសំ វិលោកេតិ, កុលំ វិលោកេតិ, ជនេត្តិ វិលោកេតិ, អាយុំ វិលោកេតិ, មាសំ វិលោកេតិ, នេក្ខម្មំ វិលោកេតី’ តិ។ កន្តេ នាគសេន, អបរិបក្កេ ញាណេ ពុជ្ឈនំ នត្ថិ, បរិបក្កេ ញាណេ ន សក្កា និមេសន្តរម្បិ អាគមេតុំ, អនតិក្កមនីយំ បរិបក្កមានសំ។ កស្មា ពោធិសត្តោ កាលំ វិលោកេហិ ‘កម្មិ កាលេ ឧប្បជ្ជាមី’ តិ។ អបរិបក្កេ ញាណេ ពុជ្ឈនំ នត្ថិ, បរិបក្កេ ញាណេ ន សក្កា និមេសន្តរម្បិ អាគមេតុំ, កស្មា ពោធិសត្តោ កុលំ វិលោកេតិ ‘កម្មិ កុលេ ឧប្បជ្ជាមី’ តិ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, បុព្វេវ ពោធិសត្តស្ស មាតាបិតរោ និយតា, តេន ហិ ‘កុលំ វិលោកេតី’ តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ កុលំ វិលោកេតិ, តេន ហិ ‘បុព្វេវ ពោធិសត្តស្ស មាតាបិតរោ និយតា’ តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចេញ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញោ” តិ។

“និយតា, មហារាជ, បុព្វេវ ពោធិសត្តស្ស មាតាបិតរោ, កុលញ ពោធិសត្តោ វិលោកេតិ។ កិន្តិ បន កុលំ វិលោកេតិ ‘យេ មេ មាតាបិតរោ, តេ ខត្តិយា ឧទាហុ ព្រាហ្មណា’ តិ។ ឯវំ កុលំ វិលោកេតិ។

“អដ្ឋន្តិ, មហារាជ, បុព្វេវ អនាគតំ ឱលោកេតព្ពំ ហោតិ។ កតមេសំ អដ្ឋន្តិ? វាណិជស្ស, មហារាជ, បុព្វេវ វិក្កយកណ្តំ ឱលោកេតព្ពំ ហោតិ, ហត្ថិនាគស្ស បុព្វេវ សោណ្តាយ អនាគតោ មគ្គោ ឱលោកេតញោ ហោតិ, សាកដិកស្ស បុព្វេវ អនាគតំ តិត្តិ

ឱលោកេតព្គំ ហោតិ, និយាមកស្ស បុព្វេវ អនាគតំ តីរំ ឱលោកេត្វា នាវា បេសេតញ្ញា ហោតិ,
ភិសក្កស្ស បុព្វេវ អាយុំ ឱលោកេត្វា អាតុរោ ឧបសង្កមិតញ្ញោ ហោតិ, ឧត្តរសេតុស្ស បុព្វេវ
ចិរាចិរការំ ជានិត្វា អភិហិតព្គំ ហោតិ, ភិក្ខុស្ស បុព្វេវ អនាគតំ កាលំ បច្ចវេក្ខិត្វា កោជនំ
កុញ្ជិតព្គំ ហោតិ, ពោធិសត្តានំ បុព្វេវ កុលំ ឱលោកេតព្គំ ហោតិ ខត្តិយកុលំ វា
ព្រាហ្មណកុលំ វា តិវា ឥមេសំ ខោ, មហារាជ, អដ្ឋន្នំ បុព្វេវ អនាគតំ ឱលោកេតព្គំ
ហោតី” តិវា “សាធុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វាមី” តិវា

ពោធិសត្តជម្ពតាបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. អត្តនិបាតនបញ្ចោ

៥. “កន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘ន, ភិក្ខុវេ, អត្តានំ បាតេតព្គំ, យោ
បាតេយ្យ, យថាធម្មោ កាវេតញ្ញោ” តិវា បុន ច តុម្កេ ភណ្ឌថ ‘យត្ថ កត្ថចិ ភគវា សាវកានំ ធម្មំ
ទេសយមានោ អនេកបរិយាយេន ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិនោ មរណស្ស សមុច្ឆេទាយ ធម្មំ
ទេសេតិ, យោ ហិ កោចិ ជាតិជរាព្យាធិមរណំ សមតិក្កមតិ, តំ បរមាយ បសំសាយ
បសំសតី” តិវា យទិ, កន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘ន, ភិក្ខុវេ, អត្តានំ បាតេតព្គំ, យោ
បាតេយ្យ, យថាធម្មោ កាវេតញ្ញោ” តិ, តេន ហិ ‘ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិនោ មរណស្ស
សមុច្ឆេទាយ ធម្មំ ទេសេតី” តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា យទិ ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិនោ មរណស្ស
សមុច្ឆេទាយ ធម្មំ ទេសេតិ, តេន ហិ ‘ន, ភិក្ខុវេ, អត្តានំ បាតេតព្គំ, យោ បាតេយ្យ,
យថាធម្មោ កាវេតញ្ញោ” តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ,
សោ តយា និព្វាហិតញ្ញោ” តិវា

“ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ន, ភិក្ខុវេ, អត្តានំ បាតេតព្គំ, យោ បាតេយ្យ,
យថាធម្មោ កាវេតញ្ញោ” តិវា យត្ថ កត្ថចិ ភគវតា សាវកានំ ធម្មំ ទេសយាមានេន ច
អនេកបរិយាយេន ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិនោ មរណស្ស សមុច្ឆេទាយ ធម្មោ ទេសិតោ, តត្ថ

បន ការណ៍ អត្ថិ, យេន ភគវា ការណេន បដិក្ខិបិ សមាទបេសិ ចា”តិ។

“ក៏ បនេត្ថ, ភន្តេ នាគសេន, ការណ៍, យេន ភគវា ការណេន បដិក្ខិបិ សមាទបេសិ ចា”តិ? “សីលវា, មហារាជ, សីលសម្បន្នោ អគទសមោ សត្តានំ កិលេសវិសវិនាសនេ, ឱសធសមោ សត្តានំ កិលេសព្យាធិរូបសមេ, ឧទកសមោ សត្តានំ កិលេសរដោជល្វាបហារណេ, មណិរតនសមោ សត្តានំ សព្ពសម្បត្តិទានេ, នាវាសមោ សត្តានំ ចតុរោយបារគមនេ, សត្តវាហសមោ សត្តានំ ជាតិកន្តារតារណេ, វាតសមោ សត្តានំ តិវិធក្កិសន្តាបនិញ្ញាបនេ, មហាមេឃសមោ សត្តានំ មានសបរិបូរណេ, អាចរិយសមោ សត្តានំ កុសលសិក្ខាបនេ, សុទេសកសមោ សត្តានំ ខេមបថមាចិក្ខណេ។ ឯវុរុបោ, មហារាជ, ពហុគុណោ អនេកគុណោ អប្បមាណគុណោ គុណាភសិ គុណបុញ្ញោ សត្តានំ វុឌ្ឍិករោ សីលវា ‘មា វិនស្សី’តិ សត្តានំ អនុកម្សាយ ភគវា សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេសិ ‘ន, ភិក្ខុវេ, អត្តានំ បាតេតព្ពំ, យោ បាតេយ្យ, យថាធម្មោ ការេតញ្ញោ’តិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណ៍, យេន ការណេន ភគវា បដិក្ខិបិ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន កុមារកស្សបេន វិចិត្រកថិកេន បាយាសិរាជញ្ញាស្ស បរលោកំ ទីបយមាទេន ‘យថា យថា ខោ រាជញ្ញ សមណាព្រាហ្មណា សីលវន្តោ កល្យាណធម្មា ចិរំ ទីយមទ្ធានំ តិដ្ឋន្តិ, តថា តថា ពហុំ បុញ្ញំ បសវន្តិ, ពហុជនហិតាយ ច បដិបដ្ឋន្តិ ពហុជនសុខាយ លោកានុកម្សាយ អត្តាយ ហិតាយ សុខាយ ទេវមនុស្សាន’ន្តិ។

“កេន បន ការណេន ភគវា សមាទបេសិ? ជាតិបិ, មហារាជ, ទុក្ខា, ជរាបិ ទុក្ខា, ព្យាធិបិ ទុក្ខា, មរណម្បិ ទុក្ខំ, សោកោបិ ទុក្ខា, បរិទេវាបិ ទុក្ខា, ទុក្ខម្បិ ទុក្ខំ, ទោមនស្សម្បិ ទុក្ខំ, ឧបាយាសោបិ ទុក្ខា, អប្បិយេហិ សម្បយោគោបិ ទុក្ខា, បិយេហិ វិប្បយោគោបិ ទុក្ខា, មាតុមរណម្បិ ទុក្ខំ, បិតុមរណម្បិ ទុក្ខំ, ភាតុមរណម្បិ ទុក្ខំ, ភគិនិមរណម្បិ ទុក្ខំ, បុត្តិមរណម្បិ ទុក្ខំ, ទារមរណម្បិ ទុក្ខំ, ទាសមរណម្បិ ទុក្ខំ [ឥទំ វាក្យំ សី. បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ], ញាតិមរណម្បិ ទុក្ខំ, ញាតិព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, ពោគព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, ភោគព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, សីលព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, ទិដ្ឋិព្យសនម្បិ ទុក្ខំ, រាជកយម្បិ ទុក្ខំ,

ចោរកយម្បិ ទុក្ខំ, វេរិកយម្បិ ទុក្ខំ, ទុព្វិក្ខកយម្បិ ទុក្ខំ, អត្ថិកយម្បិ ទុក្ខំ, ឧទេកកយម្បិ ទុក្ខំ, ឧមិកយម្បិ ទុក្ខំ, អារដ្ឋកយម្បិ ទុក្ខំ, កុម្មីលកយម្បិ ទុក្ខំ, សុសុកាកយម្បិ ទុក្ខំ, អត្តានុវាទកយម្បិ ទុក្ខំ, បរានុវាទកយម្បិ ទុក្ខំ, ទណ្ឌកយម្បិ ទុក្ខំ, ទុត្តតិកយម្បិ ទុក្ខំ, បរិសាសារជ្ជកយម្បិ ទុក្ខំ, អាជីវកយម្បិ ទុក្ខំ, មរណកយម្បិ ទុក្ខំ, វេត្តេហិ តាឡនម្បិ ទុក្ខំ, កសាហិ តាឡនម្បិ ទុក្ខំ, អទ្ធទណ្ឌកេហិ តាឡនម្បិ ទុក្ខំ, ហត្ថច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, បាទច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, ហត្ថបាទច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, កណ្ណច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, នាសច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, កណ្ណនាសច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, ពិលង្គថាលិកម្បិ ទុក្ខំ, សង្ខមុណ្ឌិកម្បិ ទុក្ខំ, រាហុមុខម្បិ ទុក្ខំ, ជោតិមាលិកម្បិ ទុក្ខំ, ហត្ថបដ្ឋោតិកម្បិ ទុក្ខំ, ឯរកវត្ថិកម្បិ ទុក្ខំ, ចីរកវាសិកម្បិ ទុក្ខំ, ឯណេយ្យកម្បិ ទុក្ខំ, ពឡិសមសិកម្បិ ទុក្ខំ, កហាបណិកម្បិ ទុក្ខំ, ខារាបត្ថិកម្បិ ទុក្ខំ, បលិយបរិវត្ថិកម្បិ ទុក្ខំ, បលាលបីបកម្បិ ទុក្ខំ, តត្ថេន តេលេន ឱសិញ្ចនម្បិ ទុក្ខំ, សុនខេហិ ខាទាបនម្បិ ទុក្ខំ, ជីវសូលារោបនម្បិ ទុក្ខំ, អសិនា សីសច្ឆេទនម្បិ ទុក្ខំ, ឯវុបាទិ, មហារាជ, ពហុវិធានិ អនេកវិធានិ ទុក្ខានិ សំសារគតោ អនុកវតិ។

“យថា, មហារាជ, ហិមវន្តបព្ពតេ អភិវដ្ឋំ ឧទកំ គង្គាយ នទិយា បាសាណា សក្ខរ ខរ មរុម្ព អារដ្ឋ គត្តលក ឧមិកវង្គិចទិក អារវណនីវរណមូលកសាខាសុ បរិយោត្តរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯវុបាទិ ពហុវិធានិ អនេកវិធានិ ទុក្ខានិ សំសារគតោ អនុកវតិ។ បវត្ថំ, មហារាជ, ទុក្ខំ, អប្បវត្ថំ សុខំ។ អប្បវត្ថស្ស គុណំ បវត្ថស្ស [បវត្ថេ (សី. បី. ក.)] ច ភយំ ទីបយមាទោ, មហារាជ, កគវា អប្បវត្ថស្ស សច្ចិកិរិយាយ ជាតិជរាព្យាធិមរណសមតិក្កមាយ សមាទបេសិ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន កគវា សមាទបេសី” តិ។ “សាធុ, កន្តេ នាគសេន, សុនិញ្ជេបិតោ បញ្ចោ, សុកចិតំ ការណំ, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិញ្ជមី” តិ។

អត្ថនិបាតនបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. មេត្តាការវនានិសំសបញ្ចោ

៦. “កន្ត្រៃ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘មេត្តាយ, ភិក្ខុវេ, ចេតោវិមុត្តិយា អាសេវិតាយ ការិតាយ ពហុលីកតាយ យានីកតាយ វត្ថុកតាយ អនុដ្ឋិតាយ បរិចិតាយ សុសមារទ្ធាយ ឯកាទសានិសំសា បាជិកង្វា។ ភគមេ ឯកាទស? សុខំ សុបតិ, សុខំ បដិពុជ្ឈតិ, ន បាបកំ សុបិនំ បស្សតិ, មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, អមនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, ទេវតា រក្ខត្តិ, នាស្ស អគ្គិ វា វិសំ វា សត្តំ វា កមតិ [សត្តំ កមតិ (ស្យា.) អ. និ. ១១.១៥ បស្សិតញ្ញំ, តុវដំ ចិត្តំ សមាធិយតិ, មុខវណ្ណោ វិប្បសីទតិ, អសម្មឡោ កាលំ ករោតិ, ឧត្តរំ អប្បដិវិជ្ឈនោ ព្រហ្មលោកូបគោ ហោតីតិ។ បុន ច តុម្កេ ភណថ ‘សាមោ កុមារោ មេត្តាវិហារី មិត្តសង្ឃេន បរិវុតោ បវនេ វិចរនោ បីឡិយក្ខេន រញ្ញា វិទ្ធោ វិសបីតេន សល្លេន តត្ថេវ មុច្ឆិតោ បតិតោ’តិ។

“យទិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘មេត្តាយ ភិក្ខុវេ...បេ... ព្រហ្មលោកូបគោ ហោតីតិ, តេន ហិ “សាមោ កុមារោ មេត្តាវិហារី មិត្តសង្ឃេន បរិវុតោ បវនេ វិចរនោ បីឡិយក្ខេន រញ្ញា វិទ្ធោ វិសបីតេន សល្លេន តត្ថេវ មុច្ឆិតោ បតិតោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា យទិ សាមោ កុមារោ មេត្តាវិហារី មិត្តសង្ឃេន បរិវុតោ បវនេ វិចរនោ បីឡិយក្ខេន រញ្ញា វិទ្ធោ វិសបីតេន សល្លេន តត្ថេវ មុច្ឆិតោ បតិតោ, តេន ហិ ‘មេត្តាយ, ភិក្ខុវេ...បេ... សត្តំ វា កមតីតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោជិកោ បញ្ចោ សុនិបុណោ បរិសណ្ណោ សុខុមោ គម្ពីរោ, អបិ សុនិបុណានំ មនុជានំ គត្ថេ សេទំ មោចេយ្យ, សោ តវានុប្បត្តោ, វិជដេហិ តំ មហាជដាជដិតំ, អនាគតានំ ជិនបុត្តានំ ចក្ខុំ ទេហិ និព្វាហនាយា”តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘មេត្តាយ ភិក្ខុវេ...បេ... សត្តំ វា កមតីតិ។ សាមោ ច កុមារោ មេត្តាវិហារី មិត្តសង្ឃេន បរិវុតោ បវនេ វិចរនោ បីឡិយក្ខេន រញ្ញា វិទ្ធោ វិសបីតេន សល្លេន តត្ថេវ មុច្ឆិតោ បតិតោ, តត្ថ បន, មហារាជ, ការណំ អត្ថិ។ ភគមំ តត្ថ ការណំ? នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាកាវនាយេតេ គុណា, សាមោ, មហារាជ, កុមារោ យដំ ឧក្ខិបន្តោ តស្មី ខណោ មេត្តាកាវនាយ បមត្តោ អហោសិ។

“យស្មី, មហារាជ, ខណ្ឌ បុគ្គលោ មេត្តំ សមាបន្នោ ហោតិ, ន តស្ស បុគ្គលស្ស តស្មី ខណ្ឌ អគ្គិ វា វិសំ វា សត្តំ វា កមតិ។ តស្ស យេ កេចិ អហិតកាមា ឧបគន្ធា តំ ន បស្សន្តិ, ន តស្មី ឱកាសំ លកន្តិ។ នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាកាវនាយេតេ គុណា។ ឥធ, មហារាជ, បុរិសោ សង្គាមសូរោ អកេជ្ជកវចជាលិកំ សន្នប្បិទ្ធា សង្គាមំ ឱតវេយ្យ, តស្ស សវា ខិត្តា ឧបគន្ធា បតន្តិ វិកិរន្តិ, ន តស្មី ឱកាសំ លកន្តិ, នេសោ, មហារាជ, គុណោ សង្គាមសូរស្ស, អកេជ្ជកវចជាលិកាយេសោ គុណោ, យស្ស សវា ខិត្តា ឧបគន្ធា បតន្តិ វិកិរន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតេ គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាកាវនាយេតេ គុណា។

“យស្មី, មហារាជ, ខណ្ឌ បុគ្គលោ មេត្តំ សមាបន្នោ ហោតិ, ន តស្ស បុគ្គលស្ស តស្មី ខណ្ឌ អគ្គិ វា វិសំ វា សត្តំ វា កមតិ។ តស្ស យេ កេចិ អហិតកាមា ឧបគន្ធា តំ ន បស្សន្តិ, តស្មី ឱកាសំ ន លកន្តិ, នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាកាវនាយេតេ គុណា។ ឥធ បន, មហារាជ, បុរិសោ ទិព្វំ អន្តរធានំ មូលំ ហត្ថេ កវេយ្យ, យាវ តំ មូលំ តស្ស ហត្ថគតំ ហោតិ, តាវ ន អញ្ញោ កោចិ បកតិមនុស្សោ តំ បុរិសំ បស្សតិ។ នេសោ, មហារាជ, គុណោ បុរិសស្ស, មូលស្សេសោ គុណោ អន្តរធានស្ស, យំ សោ បកតិមនុស្សានំ ចក្ខុបថេ ន ទិស្សតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតេ គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាកាវនាយេតេ គុណា។

“យស្មី, មហារាជ, ខណ្ឌ បុគ្គលោ មេត្តំ សមាបន្នោ ហោតិ, ន តស្ស បុគ្គលស្ស តស្មី ខណ្ឌ អគ្គិ វា វិសំ វា សត្តំ វា កមតិ។ តស្ស យេ កេចិ អហិតកាមា ឧបគន្ធា តំ ន បស្សន្តិ, ន តស្មី ឱកាសំ លកន្តិ។ នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាកាវនាយេតេ គុណា។ យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសំ សុកតំ មហាលេណមនុប្បវិជ្ជំ មហាតិមហាមេយោ អភិវស្សន្តោ ន សក្កោតិ តេមយិត្ថំ, នេសោ, មហារាជ, គុណោ បុរិសស្ស, មហាលេណស្សេសោ គុណោ, យំ មហាមេយោ អភិវស្សមា នោ ន តំ តេមេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេតេ គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាកាវនាយេតេ គុណា។

“យស្មី, មហារាជ, ខណ្ឌ បុគ្គលោ មេត្តំ សមាបន្នោ ហោតិ, ន តស្ស បុគ្គលស្ស តស្មី

ខណៈ អគ្គី វា វិសំ វា សត្តំ វា កមតិ។ តស្ស យេ កេចិ អហិតកាមា ឧបគន្ធា តំ ន បស្សន្តិ, ន តស្ស សក្កោន្តិ អហិតំ កាតំ នេតេ, មហារាជ, គុណា បុគ្គលស្ស, មេត្តាកាវនាយេតេ គុណា” តិ។ “អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ ភន្តេ នាគសេន, សព្ពបាបនិវារណា មេត្តាកាវនា” តិ។ “សព្ពកុសលគុណាវហា, មហារាជ, មេត្តាកាវនា ហិតានម្បិ អហិតានម្បិ, យេ តេ សត្តា វិញ្ញាណាពទ្ធា, សព្ពេសំ មហានិសំសា មេត្តាកាវនា សំវិភជិតញ្ញា” តិ។

មេត្តាកាវនានិសំសបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. កុសលាកុសលសមវិសមបញ្ចោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន ‘កុសលការិស្សបិ អកុសលការិស្សបិ វិបាកោ សមសមោ, ឧទាហុ កោចិ វិសេសោ អត្ថី’ តិ? “អត្ថិ, មហារាជ, កុសលស្ស ច អកុសលស្ស ច វិសេសោ, កុសលំ, មហារាជ, សុខវិបាកំ សក្កសំវត្ថុនិកំ, អកុសលំ ទុក្ខវិបាកំ និរយសំវត្ថុនិក” ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ភណថ ‘ទេវទត្តោ ឯកន្តកណ្ណោ, ឯកន្តកណ្ណហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ, ពោធិសត្តោ ឯកន្តសុក្កោ, ឯកន្តសុក្កេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ’ តិ។ បុន ច ទេវទត្តោ ភវេ ភវេ យសេន ច បក្ខេន ច ពោធិសត្តេន សមសមោ ហោតិ, កទាចិ អធិកតរោ វា។ យទា ទេវទត្តោ នគរេ ពារាណសិយំ ព្រហ្មទត្ថស្ស រញ្ជោ បុរោហិតបុត្តោ អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ ឆវកចណ្ឌាលោ អហោសិ វិជ្ជាជរោ, វិជ្ជំ បរិជប្បិទ្ធា អកាលេ អម្ពុផលានិ និព្វត្តេសិ, ឯត្ថ តាវ ពោធិសត្តោ ទេវទត្ថតោ ជាតិយា និហីនោ យសេន ច និហីនោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ រាជា អហោសិ មហា មហីបតិ សព្ពកាមសមង្គី, តទា ពោធិសត្តោ តស្សបកោគោ អហោសិ ហត្ថិនាគោ សព្ពលក្ខណសម្បន្នោ, តស្ស ចារុគតិវិលាសំ អសហមា នោ រាជា វជមិច្ឆន្តោ ហត្ថាចរិយំ ឯវមរោច ‘អសិក្ខិតោ តេ, អាចរិយ, ហត្ថិនាគោ, តស្ស អាកាសគមនំ នាម ការណំ ករោហី’ តិ, តត្ថបិ តាវ ពោធិសត្តោ

ទេវទត្តតោ ជាតិយា និហីនោ លាមកោ តិរច្ឆានគតោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ បវនេ នដ្ឋាយិកោ, តទា ពោជិសត្តោ មហាបថវី នាម មក្កដោ អហោសិ, ឯត្ថបិ តាវ ទិស្សតិ វិសេសោ មនុស្សស្ស ច តិរច្ឆានគតស្ស ច, តត្ថបិ តាវ ពោជិសត្តោ ទេវទត្តតោ ជាតិយា និហីនោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ សោណុត្តរោ នាម នេសាទោ ពលវា ពលវត្ថរោ នាគពលោ, តទា ពោជិសត្តោ ធូន្ទោ នាម នាគរាជា អហោសិ។ តទា សោ លុទ្ធកោ តំ ហត្ថិនាគំ យាតេសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោវ អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ វនចរកោ អនិកេតវាសី, តទា ពោជិសត្តោ សកុណោ អហោសិ តិគ្គិរោ មន្តជ្ឈាយី, តទាបិ សោ វនចរកោ តំ សកុណំ យាតេសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោវ ជាតិយា អធិកតរោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ កលាពុ នាម កាសិរាជា [កាសិករាជា (ក.)] អហោសិ, តទា ពោជិសត្តោ តាបសោ អហោសិ ខន្តិវាទី។ តទា សោ រាជា តស្ស តាបសស្ស កុទ្ធោ ហត្ថបាទេ វិសកឡិវេ វិយ ឆេទាបេសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ ជាតិយា ច យសេន ច។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ វនចរោ, តទា ពោជិសត្តោ នន្ទិយោ នាម វានរិន្ទោ អហោសិ, តទាបិ សោ វនចរោ តំ វានរិន្ទំ យាតេសិ សទ្ធិំ មាតរា កនិដ្ឋកាតិកេន ច, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ ជាតិយា។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ អចេលកោ ការម្ហិយោ នាម, តទា ពោជិសត្តោ បណ្ឌរកោ នាម នាគរាជា អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ

ជាតិយា។

“បុរ ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ បវនេ ជដិលកោ, តទា ពោធិសត្តោ តច្ចកោ នាម មហាសូករោ អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ ជាតិយា អធិកតរោ។

“បុរ ចបរំ យទា ទេវទត្តោ ចេតិសុ សូរបរិចរោ នាម រាជា អហោសិ ឧបរិ បុរិសមត្តេ គតនេ វេហាសង្កមោ, តទា ពោធិសត្តោ កបិលោ នាម ព្រាហ្មណោ អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតរោ ជាតិយា ច យសេន ច។

“បុរ ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ សាមោ នាម, តទា ពោធិសត្តោ រុ នាម មិត្តរាជា អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ ជាតិយា អធិកតរោ។

“បុរ ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មនុស្សោ អហោសិ លុទ្ធកោ បវនចរោ, តទា ពោធិសត្តោ ហត្ថិនាគោ អហោសិ, សោ លុទ្ធកោ តស្ស ហត្ថិនាគស្ស សត្តក្ខត្តំ ទន្តេ ធិន្ទិទ្វា ហរិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ យោនិយា អធិកតរោ។

“បុរ ចបរំ យទា ទេវទត្តោ សិង្កាលោ អហោសិ ខត្តិយធម្មោ, សោ យាវតា ជម្ពុទីបេ បទេសរាជានោ តេ សព្ពេ អនុយុត្តេ អកាសិ, តទា ពោធិសត្តោ វិជុរោ នាម បណ្ឌិតោ អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ យសេន អធិកតរោ។

“បុរ ចបរំ យទា ទេវទត្តោ ហត្ថិនាគោ ហត្ថា លដុកិកាយ សកុណិកាយ បុត្តកេ យាតេសិ, តទា ពោធិសត្តោបិ ហត្ថិនាគោ អហោសិ យូថបតិ, តត្ថ តាវ ឧកោបិ តេ សមសមា អហោសុំ។

“បុរ ចបរំ យទា ទេវទត្តោ យក្ខោ អហោសិ អធម្មោ នាម, តទា ពោធិសត្តោបិ យក្ខោ អហោសិ ធម្មោ នាម, តត្ថបិ តាវ ឧកោបិ សមសមា អហោសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ នារិកោ អហោសិ បញ្ចន្នំ កុលសតានំ ឥស្សរោ, តទា ពោធិសត្តោបិ នារិកោ អហោសិ បញ្ចន្នំ កុលសតានំ ឥស្សរោ, តត្ថបិ តាវ ឧគោបិ សមសមា អហោសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ សត្តវហោ អហោសិ បញ្ចន្នំ សកដសតានំ ឥស្សរោ, តទា ពោធិសត្តោបិ សត្តវហោ អហោសិ បញ្ចន្នំ សកដសតានំ ឥស្សរោ, តត្ថបិ តាវ ឧគោបិ សមសមា អហោសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ សាខោ នាម មិត្តរាជា អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោបិ និគ្រោធា នាម មិត្តរាជា អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ឧគោបិ សមសមា អហោសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ សាខោ នាម សេនាបតិ អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោបិ និគ្រោធា នាម រាជា អហោសិ, តត្ថបិ តាវ ឧគោបិ សមសមា អហោសុំ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ ខណ្ឌហាលោ នាម ព្រាហ្មណោ អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ ចន្ទោ នាម រាជកុមារោ អហោសិ, តទា សោ ខណ្ឌហាលោ យេវ អធិកតោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ ព្រហ្មទត្តោ នាម រាជា អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ តស្ស បុត្តោ មហាបទុមោ នាម កុមារោ អហោសិ, តទា សោ រាជា សកបុត្តំ ចោរបបាតេ ខិបាបេសិ, យតោ កុតោចិ បិតាវ បុត្តានំ អធិកតោ ហោតិ វិសិដ្ឋោតិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ អធិកតោ។

“បុន ចបរំ យទា ទេវទត្តោ មហាបតាបោ នាម រាជា អហោសិ, តទា ពោធិសត្តោ តស្ស បុត្តោ ធម្មបាលោ នាម កុមារោ អហោសិ, តទា សោ រាជា សកបុត្តស្ស ហត្ថបាទេ សីសញ្ច ឆេទាបេសិ, តត្ថបិ តាវ ទេវទត្តោ យេវ ឧត្តរោ អធិកតោ។

អង្គេតហិ ឧកោបិ សក្យកុលេ ជាយស្ម។ ពោធិសត្តោ ពុទ្ធា អហោសិ សព្ពញ្ញ
លោកនាយកោ, ទេវទត្តោ តស្ស ទេវាតិទេវស្ស សាសនេ បព្ពជិត្វា ឥទ្ធី និព្ពត្តេត្វា ពុទ្ធាលយំ
អកាសិ។ កី នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យំ មយា ភណិតំ, តំ សព្ពំ តថំ ឧទាហុ វិតថំ ភិ?

“យំ ភិ, មហារាជ, ពហុវិធំ ការណំ ឱសាវេសិ, សព្ពំ តំ តថេវ, នោ អញ្ញថា” តិ។
“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, កណ្តោបិ សុក្កោបិ សមសមគតិកា ហោន្តិ, តេន ហិ កុសលម្បិ
អកុសលម្បិ សមសមវិបាកំ ហោតិ” តិ? “ន ហិ, មហារាជ, កុសលម្បិ អកុសលម្បិ
សមសមវិបាកំ ហោតិ, ន ហិ, មហារាជ, ទេវទត្តោ សព្ពជនេហិ បដិវិទ្ធោ, ពោធិសត្តេនេវ
បដិវិទ្ធោ។ យោ តស្ស ពោធិសត្តេន បដិវិទ្ធោ, សោ តស្មី តស្មី យេវ ភវេ បច្ចតិ ផលំ ទេតិ។
ទេវទត្តោបិ, មហារាជ, ឥស្សរិយេ បិតោ ជនបទេសុ អារក្ខំ ទេតិ, សេតុំ សកំ បុញ្ញសាលំ
កាវេតិ, សមណាប្រាហ្មណានំ កបណាទិកវណិព្ពកានំ នាថានាថានំ យថាបណិហិតំ ទានំ
ទេតិ។ តស្ស សោ វិបាកេន ភវេ ភវេ សម្បត្តិយោ បដិលភតិ។ កស្សេតំ, មហារាជ, សក្កា វត្ថុ
វិនា ទានេន ទមេន សំយមេន ឧបោសថកម្មេន សម្បត្តិ អនុករិស្សតីតិ?

“យំ បន ភិ, មហារាជ, ឯវំ វទេសិ ‘ទេវទត្តោ ច ពោធិសត្តោ ច ឯកតោ អនុបរិវត្តន្តី’ តិ,
សោ ន ជាតិសតស្ស អច្ចយេន សមាគមោ អហោសិ, ន ជាតិសហស្សស្ស អច្ចយេន, ន
ជាតិសតសហស្សស្ស អច្ចយេន, កទាចិ ករហចិ ពហូនំ អហោរត្តានំ អច្ចយេន សមាគមោ
អហោសិ។ យំ បនេតំ, មហារាជ, ភគវតា កាណាកច្ចបោបមំ ឧបទស្សិតំ
មនុស្សត្ថប្បដិលាភាយ, តថូបមំ, មហារាជ, ឥមេសំ សមាគមំ ជាវេហិ។

“ន, មហារាជ, ពោធិសត្តស្ស ទេវទត្តេនេវ សទ្ធី សមាគមោ អហោសិ, ថេរោបិ,
មហារាជ, សារិបុត្តោ អនេកេសុ ជាតិសតសហស្សេសុ ពោធិសត្តស្ស បិតា អហោសិ,
មហាបិតា អហោសិ, ចូឡបិតា អហោសិ, ភាតា អហោសិ, បុត្តោ អហោសិ, ភាតិនេយ្យា
អហោសិ, មិត្តោ អហោសិ។

“ពោធិសត្តោបិ, មហារាជ, អនេកេសុ ជាតិសតសហស្សេសុ ថេរស្ស សាវិបុត្តស្ស បិតា អហោសិ, មហាបិតា អហោសិ, ចូឡបិតា អហោសិ, ភាតា អហោសិ, បុត្តោ អហោសិ, ភាគិនេយ្យោ អហោសិ, មិត្តោ អហោសិ, សព្តេបិ, មហារាជ, សត្តនិកាយបរិយាបន្នា សំសារសោតមនុគ្គតា សំសារសោតេន វុយ្យន្តា អប្បិយេហិបិ បិយេហិបិ សមាគច្ឆន្តិ។ យថា, មហារាជ, ឧទកំ សោតេន វុយ្យមាទំ សុចិអសុចិកល្យាណបាបកេន សមាគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្តេបិ សត្តនិកាយបរិយាបន្នា សំសារសោតមនុគ្គតា សំសារសោតេន វុយ្យន្តា អប្បិយេហិបិ បិយេហិបិ សមាគច្ឆន្តិ។ ទេវទត្តោ, មហារាជ, យក្ខោ សមាទោ អត្តនា អធម្មោ បវេ អធម្មេ និយោជេត្វា សត្តបញ្ញាសវស្សកោដិយោ សដ្ឋិ ច វស្សសតសហស្សានិ មហានិរយេ បច្ចិ, ពោធិសត្តោបិ, មហារាជ, យក្ខោ សមាទោ អត្តនា ធម្មោ បវេ ធម្មេ និយោជេត្វា សត្តបញ្ញាសវស្សកោដិយោ សដ្ឋិ ច វស្សសតសហស្សានិ សគ្គេ មោទិ សព្ពកាមសមដ្ឋី, អបិ ច, មហារាជ, ទេវទត្តោ ឥមស្មី កវេ ពុទ្ធិ អនាសាទនីយមាសាទយិត្វា សមគ្គញ្ច សង្ឃំ ភិន្ទិត្វា បថវី បាវិសិ, តថាគតោ ពុជ្ឈិត្វា សព្ពធម្មេ បរិនិព្ពតោ ឧបធិសង្ឃយេ” តិ។ “សាធុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជិច្ឆាមី” តិ។

កុសលាកុសលសមវិសមបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. អមរាទេវីបញ្ចោ

៨. “កន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា –

“សចេ លភេថ ខណំ វា រហោ វា, និមន្តកំ [និវាតកំ (កុណាលជាតកេ)] វាបិ លភេថ តាទិសំ;

សញ្ញាវ[សញ្ញាបិ (សី. បី.)] ឥត្ថី កយិវុ[កវេយ្យំ (សី. បី. ក.)] នុ បាបំ, អញ្ញំ អលទ្ធា បីបសប្បិនា សទ្ធិន្តិ។

“បុន ច កថីយតិ ‘មហោសធស្ស ភរិយា អមរា នាម ឥត្ថី តាមកេ ប័បិតា បុត្របតិកា រហោ និសិន្នា វិវិត្តា រាជប្បជិសមំ សាមិកំ ករិត្តា សហស្សេន និមន្តិយមាណា បាបំ នាកាសីតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណ្ឌិតំ ‘សចេ...បេ.... សទ្ធិន្តិ តេន ហិ ‘មហោសធស្ស ភរិយា...បេ.... នាកាសីតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ មហោសធស្ស ភរិយា...បេ.... នាកាសិ, តេន ហិ ‘សចេ...បេ.... សទ្ធិន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញោ” តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘សចេ...បេ.... សទ្ធិន្តិ។ កថីយតិ ច ‘មហោសធស្ស ភរិយា...បេ.... នាកាសីតិ។ ករេយ្យ សា, មហារាជ, ឥត្ថី សហស្សំ លភមាណា តាទិសេន បុរិសេន សទ្ធិ បាបកម្មំ, ន សា ករេយ្យ សចេ ខណំ វា រហោ វា និមន្តកំ វាបិ តាទិសំ លកេយ្យ, វិចិនន្តី សា, មហារាជ, អមរា ឥត្ថី ន អទ្ទស ខណំ វា រហោ វា និមន្តកំ វាបិ តាទិសំ។

“ឥធិ លោកេ គរហភយា ខណំ ន បស្សិ, បរលោកេ និរយភយា ខណំ ន បស្សិ, កដ្ឋកវិបាកំ បាបន្តិ ខណំ ន បស្សិ, បិយំ អមុញ្ជិតុកាមា ខណំ ន បស្សិ, សាមិកស្ស គរុកតាយ ខណំ ន បស្សិ, ធម្មំ អបចាយន្តី ខណំ ន បស្សិ, អនរិយំ គរហន្តី ខណំ ន បស្សិ, ភិរិយំ អភិន្តិតុកាមា ខណំ ន បស្សិ។ ឯវូបេហិ ពហុហិ ការណេហិ ខណំ ន បស្សិ។

“រហោបិ សា លោកេ វិចិនិត្តា អបស្សន្តិ បាបំ នាកាសិ។ សចេ សា មនុស្សេហិ រហោ លកេយ្យ, អថ អមនុស្សេហិ រហោ ន លកេយ្យ។ សចេ អមនុស្សេហិ រហោ លកេយ្យ, អថ បរចិត្តវិទូហិ បព្ពជិតេហិ រហោ ន លកេយ្យ។ សចេ បរចិត្តវិទូហិ បព្ពជិតេហិ រហោ លកេយ្យ, អថ បរចិត្តវិទូនីហិ ទេវតាហិ រហោ ន លកេយ្យ។ សចេ បរចិត្តវិទូនីហិ ទេវតាហិ រហោ លកេយ្យ, អត្តនាវ បាបេហិ រហោ ន លកេយ្យ។ សចេ អត្តនាវ បាបេហិ រហោ លកេយ្យ, អថ អធម្មេន រហោ ន លកេយ្យ។ ឯវូបេហិ ពហុវិធទេហិ ការណេហិ រហោ អលភិត្តា បាបំ នាកាសិ។

“និមន្តកម្ម សា លោកេ វិចិនិត្វា តាទិសំ អលកន្តី បាបំ នាកាសិ។ មហោសណោ,
មហារាជ, បណ្ឌិតោ អដ្ឋវីសតិយា អង្កេហិ សមន្មាគតោ។ កតមេហិ អដ្ឋវីសតិយា អង្កេហិ
សមន្មាគតោ? មហោសណោ, មហារាជ, សូរោ ហិរិមា ឱត្តប្បី សបក្ខោ មិត្តសម្បន្នោ ខមោ
សីលវា សច្ចវាទី សោចេយ្យសម្បន្នោ អក្កោជនោ អនតិមានី អនុសូយកោ វិរិយវា
អាយុហកោ សង្កាហកោ សំវិភាគី សខិលោ និវាតុត្តិ សណ្ឋោ អសហោ អមាយាវី
អតិពុទ្ធិសម្បន្នោ កិត្តិមា វិជ្ជាសម្បន្នោ ហិតេសី ឧបនិស្សិតានំ បត្តិតោ សព្វជនស្ស ធនវា
យសវា។ មហោសណោ, មហារាជ, បណ្ឌិតោ តមេហិ អដ្ឋវីសតិយា អង្កេហិ សមន្មាគតោ។
សា អញ្ញំ តាទិសំ និមន្តកំ អលកិត្វា បាបំ នាកាសី” តិ។ “សាជុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ
តថា សម្បជីព្វមី” តិ។

អមរាទេវីបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. អរហន្តអកាយនបញ្ចោ

៩. “កន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘វិតតកយសន្តាសា អរហន្តោ’ តិ។ បុន ច
នគរេ រាជគហេ ធនបាលកំ ហត្ថី ភគវតិ ឱបតន្តំ ទិស្វា បញ្ច ខីណាសវសតានិ បរិច្ឆេដិត្វា
ជិនវំ បក្កន្តានិ ទិសាវិទិសំ ឯកំ វេបេត្វា ថេវំ អានន្ទំ។ កី នុ ខោ, កន្តេ នាគសេន, តេ
អរហន្តោ ភយា បក្កន្តា, បញ្ញាយិស្សតិ សកេន កម្មេនាតិ ទសេពលំ បាតេតុកាមា បក្កន្តា,
ឧទាហុ តថាគតស្ស អតុលំ វិបុលមសមំ បាដិហារិយំ ទដ្ឋកាមា បក្កន្តា? យទិ, កន្តេ
នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘វិតតកយសន្តាសា អរហន្តោ’ តិ, តេន ហិ ‘នគរេ...បេ...
អានន្ទ’ តិ យំ វេចនំ តំ មិច្ឆា។ យទិ នគរេ រាជគហេ ធនបាលកំ ហត្ថី ភគវតិ ឱបតន្តំ ទិស្វា
បញ្ច ខីណាសវសតានិ បរិច្ឆេដិត្វា ជិនវំ បក្កន្តានិ ទិសាវិទិសំ ឯកំ វេបេត្វា ថេវំ អានន្ទំ, តេន
ហិ ‘វិតតកយសន្តាសា អរហន្តោ’ តិ តម្បិ វេចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ
តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“កាសិតម្យោត៍, មហារាជ, ភគវត្ថា វិគតកយសន្តាសា អរហន្តោតិ, នគរ រាជគហេ
ធនបាលកំ ហត្ថី ភគវតិ ឱបតន្តំ ទិស្វា បញ្ច ខីណាសវសតានិ បរិច្ចជិត្វា ជិនវំ បក្កន្តានិ
ទិសាវិទិសំ ឯកំ ឋបេត្វា ថេរំ អានន្តំ, តញ្ច បន ន ភយា, នាបិ ភគវន្តំ បាតេតុកាមតាយ។

“យេន បន, មហារាជ, ហេតុនា អរហន្តោ កាយេយ្យំ វា តាសេយ្យំ វា, សោ ហេតុ
អរហន្តានំ សមុច្ឆិន្នោ, តស្មា វិគតកយសន្តាសា អរហន្តោ, កាយតិ នុ, មហារាជ, មហាបថវី
ខណន្តេបិ ភិន្នន្តេបិ ជាវេន្តេបិ សមុទ្ធបព្ពតតិវិសិខវេតិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “កេន
ការណេន មហារាជ” តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, មហាបថវិយា សោ ហេតុ, យេន ហេតុនា
មហាបថវីកាយេយ្យ វា តាសេយ្យ វា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ អរហន្តានំ សោ
ហេតុ, យេន ហេតុនា អរហន្តោ កាយេយ្យំ វា តាសេយ្យំ វា។

“កាយតិ នុ, មហារាជ, គិរិសិខំ ធិន្តន្តេ វា ភិន្នន្តេ វា បតន្តេ វា អគ្គិនា ទហន្តេ វា” តិ?
“ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “កេន ការណេន មហារាជ” តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, គិរិសិខវស្ស សោ ហេតុ,
យេន ហេតុនា គិរិសិខំ កាយេយ្យ វា តាសេយ្យ វា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នត្ថិ
អរហន្តានំ សោ ហេតុ, យេន ហេតុនា អរហន្តោ កាយេយ្យំ វា តាសេយ្យំ វា។

“យទិបិ, មហារាជ, លោកធាតុសតសហស្សេសុ យេ កេចិ សត្តនិកាយបរិយាបន្នា
សព្ពេបិ តេ សត្តិហត្ថា ឯកំ អរហន្តំ ឧបជាវិត្វា តាសេយ្យំ, ន ភវេយ្យ អរហតោ ចិត្តស្ស កិញ្ចិ
អញ្ញថត្ថំ។ កំ ការណំ? អដ្ឋានមនវកាសតាយ។

“អបិ ច, មហារាជ, តេសំ ខីណាសវានំ ឯវំ ចេតោបរិវិតក្កោ អហោសិ អដ្ឋ នវវរបវរេ
ជិនវវសកេ នគរវេមនុប្បវិដ្ឋេ វិចិយា ធនបាលកោ ហត្ថី អាបតិស្សតិ,
អសំសយមតិទេវទេវំ ឧបដ្ឋាកោ ន បរិច្ចជិត្វាស្សតិ, យទិ មយំ សព្ពេបិ ភគវន្តំ ន បរិច្ចជិត្វាម,
អានន្តស្ស គុណោ បាកដោ ន ភវិស្សតិ, ន ហេវ ច តថាគតំ សមុបគមិស្សតិ ហត្ថិនាគោ,
ហន្ត មយំ អបគច្ឆាម, ឯវមិទំ មហតោ ជនកាយស្ស កិលេសពន្ធនមោក្ខោ ភវិស្សតិ,

អានន្ទស្ស ច គុណោ បាកដោ ភវិស្សតីតិ។ ឯវំ តេ អរហន្តោ អានិសំសំ ទិស្វា ទិសាវិទិសំ
បក្កន្តា” តិ។ “សុវិកត្តោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ចោ, ឯវមេតំ នត្ថិ អរហន្តានំ ភយំ វា សន្តាសោ
វា, អានិសំសំ ទិស្វា អរហន្តោ បក្កន្តា ទិសាវិទិស” ន្តិ។

អរហន្តអភាយនបញ្ចោ នវមោ។

១០. ពុទ្ធសព្ពញ្ញកាវបញ្ចោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, គុម្ពេ ភណថ ‘តថាគតោ សព្ពញ្ញ’ តិ។ បុន ច ភណថ
‘តថាគតេន សាវិបុត្តមោគ្គល្លានប្បមុខេ ភិក្ខុសង្ឃេ បណាមិតេ ចាតុមេយ្យកា ច សក្យា
ព្រហ្មា ច សហម្បតិ ពីជ្ជបមញ្ញ វច្ឆតុណ្ហបមញ្ញ ឧបទស្សេត្វា ភគវន្តំ បសាទេសុំ ខមាបេសុំ
និជ្ឈត្តំ អកំសូ’ តិ។ កំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អញ្ញាតា តា ឧបមា តថាគតស្ស, យាហិ
តថាគតោ ឧបមាហិ ឱរតោ ខមិតោ ឧបសន្មោ និជ្ឈត្តំ គតោ? យទិ, ភន្តេ នាគសេន,
តថាគតស្ស តា ឧបមា អញ្ញាតា, តេន ហិ ពុទ្ធោ អសព្ពញ្ញ, យទិ ញាតា, តេន ហិ ឱកស្ស
បសយ្ហ វីមំសាបេក្ខោ បណាមេសិ, តេន ហិ តស្ស អកាវុញ្ញតា សម្ពវតិ។ អយម្បិ ឧកតោ
កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និញ្ញាហិតញ្ញោ” តិ។

“សព្ពញ្ញ, មហារាជ, តថាគតោ, តាហិ ច ឧបមាហិ ភគវា បសន្មោ ឱរតោ ខមិតោ
ឧបសន្មោ និជ្ឈត្តំ គតោ។ ធម្មស្សាមី, មហារាជ, តថាគតោ, តថាគតប្បវេទិតេហោវ តេ
ឱបម្មេហិ តថាគតំ អារាជេសុំ តោសេសុំ បសាទេសុំ, តេសញ្ច តថាគតោ បសន្មោ ‘សាធូ’ តិ
អញ្ញានុមោទិ។

“យថា, មហារាជ, ឥត្ថី សាមិកស្ស សន្តកេនេវ ធនេន សាមិកំ អារាជេតិ តោសេតិ
បសាទេតិ, តញ្ច សាមិកោ ‘សាធូ’ តិ អញ្ញានុមោទតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចាតុមេយ្យកា
ច សក្យា ព្រហ្មា ច សហម្បតិ តថាគតប្បវេទិតេហោវ ឱបម្មេហិ តថាគតំ អារាជេសុំ

តោសេសុំ បសាទេសុំ, តេសញ្ច តថាគតោ បសន្នោ ‘សាធ្វ’តិ អញ្ញានុមោទិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កប្បកោ រញ្ជោ សន្តកេនេវ សុវណ្ណផណកេន រញ្ជោ ឧត្តមង្គី បសាធយមាទោ រាជានំ អារាធនិ តោសេតិ បសាទេតិ, តស្ស ច រាជា បសន្នោ ‘សាធ្វ’តិ អញ្ញានុមោទតិ, យចិច្ចិតមនុប្បទេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចាតុមេយ្យកា ច សក្យា ព្រហ្មា ច សហម្បតិ តថាគតប្បវេទិតេហេវ ឱបម្មេហិ តថាគតំ អារាធនំ តោសេសុំ បសាទេសុំ, តេសញ្ច តថាគតោ បសន្នោ ‘សាធ្វ’តិ អញ្ញានុមោទិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សទ្ធិវិហារិកោ ឧបជ្ឈាយាកតំ បិណ្ឌបាតំ គហេត្វា ឧបជ្ឈាយស្ស ឧបនាមេន្តោ ឧបជ្ឈាយំ អារាធនិ តោសេតិ បសាទេតិ, តញ្ច ឧបជ្ឈាយោ បសន្នោ ‘សាធ្វ’តិ អញ្ញានុមោទតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចាតុមេយ្យកា ច សក្យា ព្រហ្មា ច សហម្បតិ តថាគតប្បវេទិតេហេវ ឱបម្មេហិ តថាគតំ អារាធនំ តោសេសុំ បសាទេសុំ, តេសញ្ច តថាគតោ បសន្នោ ‘សាធ្វ’តិ អញ្ញានុមោទិត្វា សព្វទុក្ខបរិមុត្តិយា ធម្មំ ទេសេសី”តិ។ “សាធ្វ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជីព្វាមីតិ។

ពុទ្ធសព្វញ្ញកាវបញ្ចោ ទសមោ។

សព្វញ្ញតញ្ញាណវគ្គោ ចតុត្ថោ។

ឥមស្មំ វគ្គេ ទស បញ្ញា។

៥. សន្តវវគ្គោ

១. សន្តវបញ្ចោ

១. “កន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា –

“សន្តវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រដោ;

អនិកេតមសន្តវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន៍ន្តិ។

“បុន ច ភគវតា ភណិតំ វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សតេតិ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភណិតំ ‘សន្តវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រដោ។ អនិកេតមសន្តវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន៍ន្តិ, តេន ហិ វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សតេតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សតេតិ, តេន ហិ ‘សន្តវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រដោ។ អនិកេតមសន្តវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន៍ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ’តិ។

“កាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘សន្តវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រដោ។ អនិកេតមសន្តវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន៍ន្តិ។ ភណិតញ្ច វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សតេតិ។ យំ, មហារាជ, ភគវតា ភណិតំ ‘សន្តវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រដោ។ អនិកេតមសន្តវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន៍ន្តិ, តំ សកាវវចនំ អសេសវចនំ និស្សេសវចនំ និប្បវិយាយវចនំ សមណានុច្ឆរំ សមណសារុប្បំ សមណប្បតិរូបំ សមណារហំ សមណគោចរំ សមណប្បជីបទា សមណប្បជីបត្តិ។ យថា, មហារាជ, អារញ្ញកោ មិគោ អរញ្ញេ បវនេ ចរមាទោ និវាលយោ អនិកេតោ យចិច្ចកំ សយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុនា ‘សន្តវតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រដោ។ អនិកេតមសន្តវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន៍ន្តិ ចិន្តេតព្ពំ។

“យំ បន, មហារាជ, ភគវតា ភណិតំ វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សតេតិ, តំ ទ្វេ អត្ថវសេ សម្បស្សមាទេន ភគវតា ភណិតំ។ កតមេ ទ្វេ? វិហារទានំ នាម សព្ពពុទ្ធបិ វណ្ណិតំ អនុមតំ ថោមិតំ បសត្ថំ, តំ តេ វិហារទានំ ទត្វា ជាតិជរាមរណា បរិមុច្ចិស្សន្តិតិ។

អយំ តាវ បឋមោ អានិសំសោ វិហារទានេ។

“បុន ចបរំ វិហារេ វិជ្ជមានេ ភិក្ខុនិយោ ព្យត្តសង្កេតា ភវិស្សន្តិ, សុលកំ ទស្សនំ ទស្សនកាមានំ, អនិកេតេ ទុទ្ធស្សនា ភវិស្សន្តិតិ។ អយំ ទុតិយោ អានិសំសោ វិហារទានេ។ ឥមេ ទ្វេ អត្ថវសេ សម្មស្សមាទេន ភគវតា ភណិតំ ‘វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សតេតិ, ន តត្ថ ពុទ្ធបុត្តេន អាលយោ ករណីយោ និកេតោ’តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជីវ្ហាមី’តិ។

សន្តវបញ្ចោ បឋមោ។

២. ឧទេសំយតបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា –

“ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ឈេយ្យ, ឧទេសំយតោ សិយា’តិ។

“បុន ច ភគវតា ភណិតំ ‘អហំ ខោ បនុទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិគ្គិកម្មិ កុញ្ញាមិ, ភិយ្យាបិ កុញ្ញាមី’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ឈេយ្យ, ឧទេសំយតោ សិយា’តិ, តេន ហិ ‘អហំ ខោ បនុទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិគ្គិកម្មិ កុញ្ញាមិ, ភិយ្យាបិ កុញ្ញាមី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘អហំ ខោ បនុទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិគ្គិកម្មិ កុញ្ញាមិ, ភិយ្យាបិ កុញ្ញាមី’តិ, តេន ហិ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ឈេយ្យ, ឧទេសំយតោ សិយា’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្មិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ’តិ។

“ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ឈេយ្យ, ឧទេសំយតោ សិយា’តិ, ភណិតញ្ច ‘អហំ ខោ បនុទាយិ, អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិគ្គិកម្មិ កុញ្ញាមិ, ភិយ្យាបិ

កុញ្ញាមីតិ។ យំ, មហារាជ, ភគវត្ថា ភណិតំ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ឈេយ្យ, ឧទេវ សំយតោ សិយាតិ, តំ សកាវចនំ អសេសវចនំ និស្សេសវចនំ និប្បវិយាយវចនំ កូតវចនំ តច្ចវចនំ យាថាវចនំ អវិបរីតវចនំ ឥសិវចនំ មុនិវចនំ ភគវន្តវចនំ អរហន្តវចនំ បច្ចេកពុទ្ធវចនំ ជិនវចនំ សព្ពញ្ញវចនំ តថាគតស្ស អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស វចនំ។

“ឧទេវ អសំយតោ, មហារាជ, បាណម្បិ ឋានតិ, អទិន្នម្បិ អាទិយតិ, បរទារម្បិ គច្ឆតិ, មុសាបិ ភណតិ, មជ្ឈម្បិ បិវតិ, មាតរម្បិ ជីវិតា វោរោបេតិ, បិតរម្បិ ជីវិតា វោរោបេតិ, អរហន្តម្បិ ជីវិតា វោរោបេតិ, សង្ឃម្បិ ភិន្នតិ, ទុដ្ឋេន ចិត្តេន តថាគតស្ស លោហិតម្បិ ឧប្បាទេតិ។ ននុ, មហារាជ, ទេវទត្តោ ឧទេវ អសំយតោ សង្ឃំ ភិន្និត្វា កប្បជ្ជិយំ កម្មំ អាយុហិ[អាយុហតិ (ក.)]។ ឯវុបាទិ, មហារាជ, អញ្ញានិបិ ពហុវិជានិ ការណានិ ទិស្វា ភគវត្ថា ភណិតំ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ឈេយ្យ, ឧទេវ សំយតោ សិយាតិ។

“ឧទេវ សំយតោ, មហារាជ, ចតុសច្ចាភិសមយំ អភិសមេតិ, ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ សច្ចិករោតិ, ចតុសុ បដិសម្ពិទាសុ អដ្ឋសុ សមាបត្តិសុ ឆសុ អភិញ្ញាសុ វសីការំ បាបុណាតិ, កេវលញ្ច សមណធម្មំ បូរេតិ។ ននុ, មហារាជ, សុកបោតកោ ឧទេវ សំយតោ ហត្ថា យាវ តាវតីសកវនំ កម្មេត្វា សក្កំ ទេវានមិន្ធិំ ឧបដ្ឋានមុបនេសិ, ឯវុបាទិ, មហារាជ, អញ្ញានិបិ ពហុវិជានិ ការណានិ ទិស្វា ភគវត្ថា ភណិតំ ‘ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ឈេយ្យ, ឧទេវ សំយតោ សិយាតិ។

“យំ បន, មហារាជ, ភគវត្ថា ភណិតំ ‘អហំ ខោ បនុទាយិ អប្បេកទា ឥមិនា បត្តេន សមតិគ្គិកម្បិ កុញ្ញាមិ, កិយ្យាបិ កុញ្ញាមីតិ, តំ កតកិច្ចេន និដ្ឋិតកិរិយេន សិទ្ធត្ថេន វុសិតវោសានេន និវរវណេន សព្ពញ្ញានា សយម្ពុនា តថាគតេន អត្តានំ ឧបាទាយ ភណិតំ។

“យថា, មហារាជ, វន្តស្ស វិវិត្តស្ស អនុវាសិតស្ស អាតុរស្ស សប្បាយកិរិយា ឥច្ឆិតញ្ច ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សកិលេសស្ស អទិដ្ឋសច្ចស្ស ឧទេវ សំយមោ ករណីយោ

ហោតិ។ យថា, មហារាជ, មណីរតនស្ស សប្បភាសស្ស ជាតិមន្តស្ស អភិជាតិបរិសុទ្ធស្ស មជ្ឈននិឃំសនបរិសោធនេន ករណីយំ ន ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស ពុទ្ធវិសយេ បារមី គតស្ស កិរិយាករណេសុ អាវរណំ ន ហោតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជិច្ឆាមី”តិ។

ឧទេសំយតបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. ពុទ្ធអប្បាពាធបញ្ចោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតោ ‘អហមស្មិ, ភិក្ខុវេ, ព្រាហ្មណោ យាចយោគោ សទា បយតបាណិ អន្តិមទេហធរោ អនុត្តរោ ភិសក្តោ សល្លកត្តោ’តិ។ បុន ច ភណិតំ ភគវតោ ‘ឯតទគ្គំ, ភិក្ខុវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខុនំ អប្បាពាធានំ យទិទំ ពាកុលោ’តិ។ ភគវតោ ច សរីរេ ពហុក្ខត្តំ អាពាធ�ោ ឧប្បន្នោ ទិស្សតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតោ អនុត្តរោ, តេន ហិ ‘ឯតទគ្គំ...បេ.... ពាកុលោ’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ថេរោ ពាកុលោ អប្បាពាធានំ អគ្គោ, តេន ហិ ‘អហមស្មិ...បេ.... សល្លកត្តោ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ”តិ។

“ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតោ ‘អហមស្មិ...បេ.... សល្លកត្តោ’តិ, ភណិតញ្ចោ ‘ឯតទគ្គំ...បេ.... ពាកុលោ’តិ, តញ្ច បន ពាហិរានំ អាគមានំ អធិគមានំ បរិយត្តិនំ អត្តនិ វិជ្ជមានតំ សន្ធាយ ភាសិតំ។

“សន្តិ ខោ បន, មហារាជ, ភគវតោ សាវកា ឋានចង្គមិកា, តេ ឋានេន ចង្គមេន ទិវារត្តិ វិតីនាមេន្តិ, ភគវា បន, មហារាជ, ឋានេន ចង្គមេន និសជ្ឈាយ សយនេន ទិវារត្តិ វិតីនាមេតិ, យេ តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ឋានចង្គមិកា, តេ តេន អង្កេន អតិរេកា។

“សន្តិ ខោ បន, មហារាជ, ភគវតោ សាវកា ឯកាសនិកា, តេ ជីវិតហេតុបិ ទុតិយំ
កោជនំ ន កុញ្ញន្តិ, ភគវា បន, មហារាជ, ទុតិយម្បិ យាវ តតិយម្បិ កោជនំ កុញ្ញតិ, យេ តេ,
មហារាជ, ភិក្ខុ ឯកាសនិកា, តេ តេន អង្កេន អតិវេកា, អនេកវិជានិ, មហារាជ, តានិ
ការណានិ តេសំ តេសំ តំ តំ សន្ធាយ ភណិតានិ។ ភគវា បន, មហារាជ, អនុត្តរោ សីលេន
សមាធិនា បញ្ញាយ វិមុត្តិយា វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនេន ទសហិ ច ពលេហិ ចត្វហិ វេសារជ្ជេហិ
អដ្ឋារសហិ ពុទ្ធជម្មេហិ ឆហិ អសាធារណេហិ ញ្ញាណេហិ, កេវលេ ច ពុទ្ធវិសយេ តំ
សន្ធាយ ភណិតំ ‘អហមស្មិ...បេ.... សល្លកត្តោ’តិ។

“ឥធិ, មហារាជ, មនុស្សេសុ ឯកោ ជាតិមា ហោតិ, ឯកោ ធនវា, ឯកោ វិជ្ជវា, ឯកោ
សិប្បវា, ឯកោ សូរោ, ឯកោ វិចក្ខណោ, សព្វេបេតេ អភិករិយ រាជា យេវ តេសំ ឧត្តមោ
ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវា សព្វសត្តានំ អត្តោ ជេដ្ឋោ សេដ្ឋោ។

“យំ បន អាយស្មា ពាកុលោ អប្បាពាធ�ោ អហោសិ, តំ អភិនីហារវសេន, សោ ហិ,
មហារាជ, អនោមទស្សិស្ស ភគវតោ ឧទរវតាពាធ�េ ឧប្បន្នេ វិបស្សិស្ស ច ភគវតោ
អដ្ឋសដ្ឋិយា ច ភិក្ខុសតសហស្សានំ តិណបុប្ផករោគេ ឧប្បន្នេ សយំ តាបសោ សមា នោ
នានាកេសជ្ជេហិ តំ ព្យាជី អបនេត្វា អប្បាពាធតំ បត្តោ, ភណិតោ ច ‘ឯតទត្ថំ...បេ....
ពាកុលោ’តិ។

“ភគវតោ, មហារាជ, ព្យាធិម្ហិ ឧប្បជ្ជន្តេបិ អនុប្បជ្ជន្តេបិ ធុតង្គំ អាទិយន្តេបិ
អនាទិយន្តេបិ នត្តិ ភគវតា សទិសោ កោចិ សត្តោ។ កាសិតម្យេតំ មហារាជ ភគវតា
ទេវតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវលញ្ញកេ –

“...យាវតា, ភិក្ខុវេ, សត្តា អបទា វា ទ្វិបទា វា ចតុប្បទា វា ពហុប្បទា វា រូបិនោ វា
អរូបិនោ វា សញ្ញិនោ វា អសញ្ញិនោ វា នេវសញ្ញិនាសញ្ញិនោ វា, តថាគតោ តេសំ
អគ្គមក្ខាយតិ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ’តិ។ ‘សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា

សម្បជីព្វាមី” តិ។

ពុទ្ធអប្បាពាធបញ្ញោ តតិយោ។

២. មគ្គប្បាទនបញ្ញោ

២. “កន្តេ នាគសេន, កាសិកម្មេតំ ភគវតោ ‘តថាគតោ ភិក្ខុវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’ តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘អទ្ធសំ ខ្ជាហំ, ភិក្ខុវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ញសំ បុព្វកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធហិ អនុយាត’ ន្តិ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា, តេន ហិ ‘អទ្ធសំ ខ្ជាហំ, ភិក្ខុវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ញសំ បុព្វកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធហិ អនុយាត’ ន្តិ យំ វេចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘អទ្ធសំ ខ្ជាហំ, ភិក្ខុវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ញសំ បុព្វកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធហិ អនុយាត’ ន្តិ, តេន ហិ ‘តថាគតោ, ភិក្ខុវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’ តិ តម្បិ វេចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ញោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ញោ” តិ។

“កាសិកម្មេតំ, មហារាជ, ភគវតោ ‘តថាគតោ, ភិក្ខុវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’ តិ។ ភណិតញ្ច ‘អទ្ធសំ ខ្ជាហំ, ភិក្ខុវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ញសំ បុព្វកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធហិ អនុយាត’ ន្តិ, តំ ទ្វយម្បិ សភាវេចនមេវ, បុព្វកានំ, មហារាជ, តថាគតានំ អន្តរជានេន អសតិ អនុសាសកេ មគ្គោ អន្តរជាយិ, តំ[សោ តំ (សី. បី. ក.)] តថាគតោ មគ្គំ លុគ្គំ បលុគ្គំ គូឡំ បិហិតំ បដិច្ចន្នំ អសញ្ញរណំ បញ្ញាចក្កនា សម្បស្សមាទោ[សម្មសមាទោ (សី. បី.)] អទ្ធស បុព្វកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធហិ អនុយាតំ, តំការណា អាហ អទ្ធសំ ខ្ជាហំ, ភិក្ខុវេ, បុរាណំ មគ្គំ បុរាណំ អញ្ញសំ បុព្វកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធហិ អនុយាត’ ន្តិ។

“បុព្វកានំ, មហារាជ, តថាគតានំ អន្តរជានេន អសតិ អនុសាសកេ លុគ្គំ បលុគ្គំ គូឡំ

បិហិតំ បដិច្ចន្នំ អសញ្ញរណំ មគ្គំ យំ ទានិ តថាគតោ សញ្ញរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ
‘តថាគតោ, កិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។

“ឥធឯ, មហារាជ, រញ្ជោ ចក្កវត្តិស្ស អន្តរធានេន មណិរតនំ គិរិសិខន្តរេ និលីយតិ,
អបរស្ស ចក្កវត្តិស្ស សម្មាបដិបត្តិយា ឧបគច្ឆតិ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, មណិរតនំ តស្ស
បកត”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, បាកតិកំ យេវ តំ មណិរតនំ, តេន បន និព្ពត្តិត”ន្តិ [និព្ពត្តិត្តិ (សី.
បី.)]។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បាកតិកំ បុព្ពកេហិ តថាគតេហិ អនុចិណ្ឌំ អដ្ឋង្គិកំ សិវំ មគ្គំ
អសតិ អនុសាសកេ លុគ្គំ បលុគ្គំ គូឡំ បិហិតំ បដិច្ចន្នំ អសញ្ញរណំ កគវា បញ្ញាចក្ខុនា
សម្បស្សមា នោ ឧប្បាទេសិ, សញ្ញរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ ‘តថាគតោ, កិក្ខវេ, អរហំ
សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សន្តំ យេវ បុគ្គំ យោនិយា ជនយិត្វា មាតា ‘ជនិកា’តិ វុច្ឆតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សន្តំ យេវ មគ្គំ លុគ្គំ បលុគ្គំ គូឡំ បិហិតំ បដិច្ចន្នំ
អសញ្ញរណំ បញ្ញាចក្ខុនា សម្បស្សមា នោ ឧប្បាទេសិ, សញ្ញរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ
‘តថាគតោ, កិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ យំ កិញ្ចិ នដ្ឋំ បស្សតិ, ‘តេន តំ ភណ្ឌំ
និព្ពត្តិត”ន្តិ ជនោ វោហរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សន្តំ យេវ មគ្គំ លុគ្គំ បលុគ្គំ
គូឡំ បិហិតំ បដិច្ចន្នំ អសញ្ញរណំ បញ្ញាចក្ខុនា សម្បស្សមា នោ ឧប្បាទេសិ,
សញ្ញរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ ‘តថាគតោ, កិក្ខវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស
មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ វនំ សោធនត្វា ភូមិ នីហរតិ, ‘តស្ស សា
ភូមិ’តិ ជនោ វោហរតិ, ន ចេសា ភូមិ តេន បវត្តិតា, តំ ភូមិ ការណំ កត្វា ភូមិសាមិកោ នាម
ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ សន្តំ យេវ មគ្គំ លុគ្គំ បលុគ្គំ គូឡំ បិហិតំ បដិច្ចន្នំ

អសញ្ញរណំ បញ្ញាយ សម្មស្សមា នោ ឧប្បាទេសិ, សញ្ញរណំ អកាសិ, តំការណា អាហ
‘តថាគតោ, ភិក្ខុវេ, អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា’” តិ។ “សាជុ, ភន្តេ
នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វាមី” តិ។

មគ្គប្បាទនបញ្ញោ ចតុត្ថោ។

៥. ពុទ្ធអវិហេវកបញ្ញោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘បុព្វេ វាហំ មនុស្សកូតោ សមា នោ សត្តានំ
អវិហេវកជាតិកោ អហោសិន្តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘លោមសកស្សបោ នាម ឥសិ សមា នោ
អនេកសតេ បាណេ ឃាតយិត្វា វាជបេយ្យំ មហាយញ្ចំ យជីតិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន,
ភគវតា ភណិតំ ‘បុព្វេ វាហំ មនុស្សកូតោ សមា នោ សត្តានំ អវិហេវកជាតិកោ អហោសិន្តិ,
តេន ហិ ‘លោមសកស្សបេន ឥសិនា អនេកសតេ បាណេ ឃាតយិត្វា វាជបេយ្យំ
មហាយញ្ចំ យជិតន្តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ‘លោមសកស្សបេន ឥសិនា អនេកសតេ
បាណេ ឃាតយិត្វា វាជបេយ្យំ មហាយញ្ចំ យជិតំ’, តេន ហិ ‘បុព្វេ វាហំ មនុស្សកូតោ
សមា នោ សត្តានំ អវិហេវកជាតិកោ អហោសិន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ
កោដិកោ បញ្ញោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចេ” តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘បុព្វេ វាហំ មនុស្សកូតោ សមា នោ សត្តានំ
អវិហេវកជាតិកោ អហោសិន្តិ, ‘លោមសកស្សបេន ឥសិនា អនេកសតេ បាណេ
ឃាតយិត្វា វាជបេយ្យំ មហាយញ្ចំ យជិតំ’, តញ្ច បន រាគវសេន វិសញ្ញិនា, នោ
សចេតនេនា” តិ។

“អដ្ឋិមេ, ភន្តេ នាគសេន, បុគ្គលា បាណំ ហានន្តិ។ ភតមេ អដ្ឋ? រត្តោ រាគវសេន
បាណំ ហានតិ, ទុដ្ឋោ ទោសវសេន បាណំ ហានតិ, មូឡោ មោហវសេន បាណំ ហានតិ, មានី

មានវសេន បាណំ ហនតិ, លុទ្ធា លោកវសេន បាណំ ហនតិ, អភិញ្ញនោ ជីវិតត្ថាយ បាណំ ហនតិ, ពាលោ ហស្សវសេន [អញ្ញាណវសេន (ក. សី.)] បាណំ ហនតិ, រាជា វិនយនវសេន បាណំ ហនតិ។ ឥមេ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អដ្ឋ បុគ្គលា បាណំ ហនតិ។ បាកតិកំ យេវ, ភន្តេ នាគសេន, ពោធិសត្តេន កត្តា^១ តិ។ “ន, មហារាជ, បាកតិកំ ពោធិសត្តេន កតំ, យទិ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ បកតិកាវេន ឱនមេយ្យ មហាយញ្ញំ យជិតុំ, ន យិមំ តាថំ កណេយ្យ-

“សសមុទ្ធបរិយាយំ, មហី សាគរកុណ្ឌលំ;

ន ឥច្ឆេ សហ និន្ទាយ, ឯវំ សេយ្យ [សយ្យ (សី. បី.)] វិជានហី តិ។

“ឯវំវាទី, មហារាជ, ពោធិសត្តោ សហ ទស្សនេន ចន្ទវតិយា រាជកញ្ញាយ វិសញ្ញី អហោសិ ខិត្តចិត្តោ រត្តោ វិសញ្ញិកូតោ អាកុលាកុលោ តុរិតតុរិតោ តេន វិក្ខិត្តកន្តលុទ្ធិតចិត្តេន មហតិមហាបសុយាតគលរុហិរសញ្ញយំ វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជិ។

“យថា, មហារាជ, ឧម្មត្តកោ ខិត្តចិត្តោ ជលិតម្យិ ជាតវេទំ អក្កមតិ, កុបិតម្យិ អាសីវិសំ គណ្ណាតិ, មត្តម្យិ ហត្ថំ ឧបេតិ, សមុទ្ធម្យិ អតីរទស្សំ បក្ខន្ធាតិ, ចន្ទនិកម្យិ ឱទ្ធិគល្លម្យិ ឱមទ្ធាតិ, កណ្ណាកាធានម្យិ អភិរុហតិ, បបាតេបិ បតតិ, អសុចិម្យិ ភក្ខេតិ, នត្តោបិ រថិយា ចរតិ, អញ្ញម្យិ ពហុវិធំ អភិវិយំ ករោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ សហ ទស្សនេន ចន្ទវតិយា រាជកញ្ញាយ វិសញ្ញី អហោសិ ខិត្តចិត្តោ រត្តោ វិសញ្ញិកូតោ អាកុលាកុលោ តុរិតតុរិតោ, តេន វិក្ខិត្តកន្តលុទ្ធិតចិត្តេន មហតិមហាបសុយាតគលរុហិរសញ្ញយំ វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញំ យជិ។

“ខិត្តចិត្តេន, មហារាជ, កតំ បាបំ ទិដ្ឋជម្មេបិ ន មហាសាវដ្ឋំ ហោតិ, សម្បរាយេ វិបាកេនបិ នោ តថា។ ឥធន, មហារាជ, កោចិ ឧម្មត្តកោ វដ្ឋ្យមាបដ្ឋេយ្យ, តស្ស តុម្កេ កី ទណ្ឌំ

ជាដើម” តិ? “កោ, កន្តេ, ឧម្មត្តកស្ស ទណ្ឌោ កវិស្សតិ, តំ មយំ បោថាបេត្វា នីហរាបេម,
 ឯសោវ តស្ស ទណ្ឌោ” តិ។ “ឥតិ ខោ, មហារាជ, ឧម្មត្តកស្ស អបរាជេ ទណ្ឌាបិ ន កវតិ,
 តស្មា ឧម្មត្តកស្ស កតេបិ ន ទោសោ កវតិ សតេកិច្ចោ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
 លោមសកស្សបោ ឥសិ សហ ទស្សនេន ចន្ទវតិយា រាជកញ្ញាយ វិសញ្ញី អហោសិ
 ខិត្តចិត្តោ រត្តោ វិសញ្ញិកូតោ វិសដបយាតោ អាកុលាកុលោ តុវិតតុវិតោ, តេន
 វិក្ខិត្តកន្តលុទ្ធិតចិត្តេន មហតិមហាបសុយាតគលរុហិរសញ្ញយំ វាជបេយ្យំ មហាយញ្ញ
 យជិ។ យទា ច បន បកតិចិត្តោ អហោសិ បដិលទ្ធស្សតិ, តទា បុនទេវ បព្ពជិត្វា
 បញ្ចាកិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកូបគោ អហោសី” តិ។ “សាធុ, កន្តេ នាគសេន,
 ឯវមេតំ តថា សម្មជីវ្ហាមី” តិ។

ពុទ្ធអវិហេបកបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. ឆទ្ទន្តជោតិបាលារព្ពបញ្ចោ

៦. “កន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា –

“វជិស្សមេតន្តិ បរាមសន្តោ, កាសាវមទ្ធភ្និ ជជំ ឥសីនំ;

ទុក្ខេន ផុដ្ឋស្សទបាទិ សញ្ញា, អរហន្តជោ សព្វិ អវជ្ឈរូបោ” តិ។

“បុន ច ភណិតំ ‘ជោតិបាលាមាណវោ សមាទោ កស្សបំ ភគវន្តំ អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ
 មុណ្ណកវាទេន សមណកវាទេន អសញ្ញាហិ ផុសាហិ វាចាហិ អក្កោសិ បរិភាសី” តិ។ យទិ,
 កន្តេ នាគសេន, ពោជិសត្តោ តិវច្ឆានគតោ សមាទោ កាសាវំ អភិបូជយិ, តេន ហិ
 ‘ជោតិបាលេន មាណវេន កស្សបោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មុណ្ណកវាទេន
 សមណកវាទេន អសញ្ញាហិ ផុសាហិ វាចាហិ អក្កដោ បរិភាសិតោ” តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។
 យទិ ជោតិបាលេន មាណវេន កស្សបោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មុណ្ណកវាទេន

សមណកវ៉ាទេន អសញ្ញាហិ ផុសាហិ វាចាហិ អកុដ្ឋោ បរិកាសិតោ, តេន ហិ ‘ឆទ្ទន្តេន នាគរាជេន កាសារំ បូជិតន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ យទិ តិវច្ឆានគតេន ពោធិសត្តេន កក្ខឡខរកដុកវេទនំ វេទយមាទេន លុទ្ធកេន និវត្តំ កាសារំ បូជិតំ, កី មនុស្សកូតោ សមាទោ បរិបក្កញ្ញាណោ បរិបក្កាយ ពោធិយា កស្សបំ ភគវន្តំ អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ ទសពលំ លោកនាយកំ ឧទិតោទិតំ ជលិតព្យាមោកាសំ បវុត្តមំ បវរុចិរកាសិកកាសាវមភិបារុតំ ទិស្វា ន បូជយិ? អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និញ្ញាហិតញ្ចោតិ។

“កាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតោ ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា ‘វជិស្សមេតន្តិ...បេ.... អវជ្ឈរូបោតិ។ ជោតិបាលេន ច មាណវេន កស្សបោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មុណ្ណកវ៉ាទេន សមណកវ៉ាទេន អសញ្ញាហិ ផុសាហិ វាចាហិ អកុដ្ឋោ បរិកាសិតោ, តញ្ច បន ជាតិវសេន កុលវសេន។ ជោតិបាលោ, មហារាជ, មាណវោ អស្សទ្វេ អប្បសន្នេ កុលេ បច្ចាជាតោ, តស្ស មាតាបិតរោ ភគិនិកាតរោ ទាសិទាសចេជកបរិវារកមនុស្សា ព្រហ្មទេវតា ព្រហ្មគរុកា, តេ ‘ព្រាហ្មណា ឯវ ឧត្តមា បវរាតិ អវសេសេ បព្ពជិតេ គរហន្តិ ជិតុច្ឆន្តិ, តេសំ តំ វចនំ សុត្វា ជោតិបាលោ មាណវោ យជិកាវេន កុម្មកាវេន សត្តារំ ទស្សនាយ បក្កោសិតោ ឯវមាហ ‘កី បន តេន មុណ្ណកេន សមណកេន ទិដ្ឋេនាតិ។

“យថា, មហារាជ, អមតំ វិសមាសជ្ជ តិក្កកំ ហោតិ, យថា ច សីតោទកំ អគ្គិមាសជ្ជ ឧណ្ហំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជោតិបាលោ មាណវោ អស្សទ្វេ អប្បសន្នេ កុលេ បច្ចាជាតោ, សោ កុលវសេន អន្វោ ហត្វា[សោ កុលជាតិវសេន អន្វោ ភវិត្វា (ស្យា.)] តថាគតំ អក្កោសិ បរិកាសិ។

“យថា, មហារាជ, ជលិតបដ្ឋលិតោ មហាអគ្គិក្ខន្ធា សប្បកាសោ ឧទកមាសជ្ជ ឧបហតប្បកាតេជោ សីតលោ កាឡកោ ភវតិ បរិបក្កនិក្កណ្ឌិផលសទិសោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជោតិបាលោ មាណវោ បុញ្ញវា សទ្វោ ញ្ញាណវិបុលសប្បកាសោ អស្សទ្វេ

អប្បសន្នេ កុលេ បច្ចាជាតោ, សោ កុលវសេន អន្ទោ ហុត្វា តថាគតំ អក្កោសិ បរិកាសិ,
ឧបគន្ធិ ច ពុទ្ធកុណមញ្ញាយ ចេដកក្ខតោ វិយ អហោសិ, ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា អភិញ្ញា ច
សមាបត្តិយោ ច និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មលោកូបគោ អហោសី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន,
ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វាមី”តិ។

ឧទ្ទន្តជោតិបាលារព្ពបញ្ចោ ឆដោ។

៧. យដិការបញ្ចោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘យដិការស្ស កុម្ភការស្ស អាវេសនំ សព្វំ
តេមាសំ អាកាសច្ចទនំ អដ្ឋាសិ, ន ទេវោតិវស្សី”តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘កស្សបស្ស
តថាគតស្ស [ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស (ម. និ. ២.២៨៩)] កុដិ ឱវស្សតី”តិ។ កិស្ស
បន, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតស្ស ឯវមុស្សន្ទកុសលមូលស្ស [ឯវុបស្ស
ឧស្សន្ទកុសលមូលស្ស (ក.)] កុដិ ឱវស្សតិ, តថាគតស្ស នាម សោ អានុកាវោ ឥច្ឆិតញ្ចោ?
យទិ, ភន្តេ នាគសេន, យដិការស្ស កុម្ភការស្ស អាវេសនំ អនោវស្សំ អាកាសច្ចទនំ
អហោសិ, តេន ហិ ‘តថាគតស្ស កុដិ ឱវស្សតី”តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតស្ស កុដិ
ឱវស្សតិ, តេន ហិ ‘យដិការស្ស កុម្ភការស្ស អាវេសនំ អនោវស្សកំ អហោសិ
អាកាសច្ចទន”ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ
តយា និព្ពាហិតញ្ចោ”តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘យដិការស្ស កុម្ភការស្ស អាវេសនំ សព្វំ តេមាសំ
អាកាសច្ចទនំ អដ្ឋាសិ, ន ទេវោតិវស្សី”តិ។ ភណិតញ្ចោ ‘កស្សបស្ស តថាគតស្ស កុដិ
ឱវស្សតី”តិ។ យដិការោ, មហារាជ, កុម្ភការោ សីលវា កល្យាណធម្មោ ឧស្សន្ទកុសលមូលោ
អន្ទេ ជីណ្ហោ មាតាបិតារោ បោសេតិ, តស្ស អសម្មុខា អនាបុច្ឆាយេវស្ស យវេ តិណំ ហវិត្វា
ភគវតោ កុដិ ឆាទេសុំ, សោ តេន តិណាហរណោន អកម្បិតំ អសញ្ញលិតំ សុសណ្ឌិតំ

វិបុលមសមំ បីតី បដិលភតិ, ភិយ្យោ សោមនស្សញ្ច អតុលំ ឧប្បាទេសិ ‘អហោ វត មេ
ភគវា លោកុត្តមោ សុវិស្សត្តោ’តិ, តេន តស្ស ទិដ្ឋជម្មិកោ វិបាកោ និព្វត្តោ។ ន ហិ,
មហារាជ, តថាគតោ តាវតកេន វិការេន ចលតិ។

“យថា, មហារាជ, សិនេរុ គិរិរាជា អនេកសតសហស្សវាតសម្បហារេនបិ ន កម្មតិ ន
ចលតិ, មហោទធំ វេប្បវេសាគរោ អនេកសតនហុតមហាគង្គាសតសហស្សហិបិ ន បូរតិ
ន វិការមាបជ្ជតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ន តាវតកេន វិការេន ចលតិ។

“យំ បន, មហារាជ, តថាគតស្ស កុដិ ឱវស្សតិ, តំ មហតោ ជនកាយស្ស
អនុកម្មាយ។ ទ្វេមេ, មហារាជ, អត្ថវសេ សម្បស្សមាណា តថាគតា សយំ និម្មិតំ បច្ចយំ
នប្បដិសេវន្តិ, ‘អយំ អគ្គទក្ខិណោយ្យោ សត្តា’តិ ភគវតោ បច្ចយំ ទត្វា ទេវមនុស្សា
សព្វទុគ្គតិគោ បរិមុច្ចិស្សន្តីតិ, ទស្សេត្វា វុត្តិ បរិយេសន្តីតិ ‘មា អញ្ញោ ឧបវទេយ្យ’ន្តិ។ ឥមេ
ទ្វេ អត្ថវសេ សម្បស្សមាណា តថាគតា សយំ និម្មិតំ បច្ចយំ នប្បដិសេវន្តិ។ យទិ, មហារាជ,
សក្កោ វា តំ កុដី អនោវស្សំ កវេយ្យ ព្រហ្មា វា សយំ វា, សាវជ្ឈំ កវេយ្យ តំ យេវ
ករណំ [ការណំ (សី. បី.)] សទោសំ សនិគ្គហំ, ឥមេ វិភូតំ [វិភូសំ (សី. បី.)] កត្វា លោកំ
សម្មោហេន្តិ អធិកតំ ករោន្តីតិ, តស្មា តំ ករណំ វជ្ជនីយំ។ ន, មហារាជ, តថាគតា វត្ថុ
យាចន្តិ, តាយ អវត្ថុយាចនាយ អបរិភាសិយា កវន្តី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ
តថា សម្បដិច្ឆាមី”តិ។

យដិការបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. ព្រាហ្មណារាជវាទបញ្ចោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ តថាគតេន ‘អហមស្មិ, ភិក្ខុវេ, ព្រាហ្មណោ
យាចយោគោ’តិ។ បុន ច ភណិតំ ‘រាជាហមស្មិ សេលា’តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតោ

ភណិតំ អហមស្មិ, ភិក្ខុវេ, ព្រាហ្មណោ យាចយោគោតិ, តេន ហិ រាជាហមស្មិ សេលាតិ
យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ រាជាហមស្មិ សេលាតិ, តេន ហិ អហមស្មិ,
ភិក្ខុវេ, ព្រាហ្មណោ យាចយោគោតិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ ខត្តិយោ វា ហិ ភវេយ្យ ព្រាហ្មណោ
វា, នត្ថិ ឯកាយ ជាតិយា ទ្វេ វណ្ណា នាម, អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ,
សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ” តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា អហមស្មិ, ភិក្ខុវេ, ព្រាហ្មណោ យាចយោគោតិ,
បុន ច ភណិតំ រាជាហមស្មិ សេលាតិ, តត្ថ ការណំ អត្ថិ, យេន ការណេន តថាគតោ
ព្រាហ្មណោ ច រាជា ច ហោតិ” តិ។

“កី បន តំ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ, យេន ការណេន តថាគតោ ព្រាហ្មណោ ច
រាជា ច ហោតិ”? “សន្តេ, មហារាជ, បាបកា អកុសលា ធម្មា តថាគតស្ស ពាហិតា បហីនា
អបគតា ព្យបគតា ឧច្ឆិទ្ធា ខីណា ខយំ បត្តា និព្ពតា ឧបសន្តា, តស្មា តថាគតោ
ព្រាហ្មណោតិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម សំសយមនេកំសំ វិមតិបចំ វីតិវត្តោ, ភគវាបិ, មហារាជ,
សំសយមនេកំសំ វិមតិបចំ វីតិវត្តោ, តេន ការណេន តថាគតោ ព្រាហ្មណោតិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម សព្ពកវគតិយោនិនិស្សដោ មលរជគតវិប្បមុត្តោ អសហាយោ,
ភគវាបិ, មហារាជ, សព្ពកវគតិយោនិនិស្សដោ មលរជគតវិប្បមុត្តោ អសហាយោ, តេន
ការណេន តថាគតោ ព្រាហ្មណោតិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម អគ្គសេដ្ឋវេបវេទិព្ពវិហារពហុលោ, ភគវាបិ, មហារាជ,
អគ្គសេដ្ឋវេបវេទិព្ពវិហារពហុលោ, តេនាបិ កបរណេន តថាគតោ ព្រាហ្មណោតិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម អជ្ឈយន អជ្ឈាបន ទានប្បដិគ្គហណា ទម សំយមនិយមបុព្វមនុសិដ្ឋិ បវេណិ វិស ធរណោ, ភគវាបិ, មហារាជ, អជ្ឈយន អជ្ឈាបន ទានប្បដិគ្គហណា ទម សំយម និយម បុព្វជិនាចិន្តា អនុសិដ្ឋិ បវេណិ វិស ធរណោ តេនាបិ ការណេន តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម ព្រហ្មសុខវិហារជ្ឈានឈាយី; ភគវាបិ, មហារាជ, ព្រហ្មសុខវិហារជ្ឈានឈាយី, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោ នាម សព្ពកវាកវគតីសុ អភិជាតិវត្ថុតមនុចរិតំ ជានាតិ, ភគវាបិ, មហារាជ, សព្ពកវាកវគតីសុ អភិជាតិវត្ថុតមនុចរិតំ ជានាតិ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ ‘ព្រាហ្មណោ’តិ វុច្ចតិ។

“ព្រាហ្មណោតិ, មហារាជ, ភគវតោ នេតំ នាមំ មាតរា កតំ, ន បិតរា កតំ, ន ភាតរា កតំ, ន ភគិនិយា កតំ, ន មិត្តាមច្ចេហិ កតំ, ន ញាតិសាលោហិតេហិ កតំ, ន សមណព្រាហ្មណេហិ កតំ, ន ទេវតាហិ កតំ, វិមោក្ខន្តិកមេតំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ នាមំ ពោធិយា យេវ មូលេ មារសេនំ វិធមិត្វា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ ពាហេត្វា សហ សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស បដិលាភា បដិលទ្ធបាតុក្ខតសមុប្បន្នមត្តេ សច្ចិកា បញ្ញត្តិ យទិទំ ព្រាហ្មណោតិ, តេន ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘ព្រាហ្មណោ’”តិ។

“កេន បន, ភន្តេ នាគសេន, ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’”តិ? “រាជា នាម, មហារាជ, យោ កោចិ រជ្ជំ កាវេតិ លោកមនុសាសតិ, ភគវាបិ, មហារាជ, ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា ធម្មេន រជ្ជំ កាវេតិ, សទេវកំ លោកំ សមារកំ សព្វហុកំ សស្សមណព្រាហ្មណំ បដំ សទេវមនុស្សំ អនុសាសតិ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’”តិ។

“រាជា នាម, មហារាជ, សព្វជនមនុស្ស អភិកិច្ចា នន្ទយន្តោ ញាតិសង្ឃ, សោចយន្តោ អមិត្តសង្ឃ, មហាតិមហាយសសិវហរំ ចិរសារទណ្ឌំ អន្ទនសតសលាកាលង្គតំ ឧស្សាបេតិ បណ្ណារិមលសេតច្ចត្តំ, ភគវាបិ, មហារាជ, សោចយន្តោ មារសេនំ មិច្ឆាបដិបន្នំ, នន្ទយន្តោ ទេវមនុស្ស សម្មាបដិបន្នេ ទសសហស្សិយា លោកធាតុយា មហាតិមហាយសសិវហរំ ខន្តិចិរសារទណ្ឌំ ញាណវេសតសលាកាលង្គតំ ឧស្សាបេតិ អគ្គវរិមុត្តិបណ្ណារិមលសេតច្ចត្តំ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’ តិ។

“រាជា នាម ឧបគតសម្បត្តជនានំ ពហូនមភិវន្ទនីយោ ភវតិ, ភគវាបិ, មហារាជ, ឧបគតសម្បត្តិទេវមនុស្សានំ ពហូនមភិវន្ទនីយោ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’ តិ។

“រាជា នាម យស្ស កស្សចិ អាវាធកស្ស បសីទិត្វា វរិតំ វំ ទត្វា កាយេន តប្បយតិ, ភគវាបិ, មហារាជ, យស្ស កស្សចិ កាយេន វាចាយ មនសា អាវាធកស្ស បសីទិត្វា វរិតំ វរមនុត្តំ សព្វទុក្ខបរិមុត្តិ ទត្វា អសេសកាមវេន ច តប្បយតិ, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’ តិ។

“រាជា នាម អាណំ វិតិក្កមន្តំ វិតរហតិ ឈាបេតិ[ជាបេតិ (សី. បី.)] ជំសេតិ, ភគវតោបិ, មហារាជ, សាសនវេ អាណំ អតិក្កមន្តោ អលជ្ជី មជ្ឈកាវេន ឱញ្ញាតោ ហិឡិតោ គរហិតោ ភវិត្វា វជ្ជតិ ជិនសាសនវម្ពា, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ ‘រាជា’ តិ។

“រាជា នាម បុព្ពកានំ ធម្មិកានំ រាជ្ជនំ បវេណិមនុសិដ្ឋិយា ធម្មាធម្មមនុទីបយិត្វា ធម្មេន រជ្ជំ ការយមាទោ បិហយិតោ បិយោ បត្តិតោ ភវតិ ជនមនុស្សានំ, ចិរំ រាជកុលវំសំ បឋយតិ ធម្មគុណពលេន, ភគវាបិ, មហារាជ, បុព្ពកានំ សយម្ហូនំ បវេណិមនុសិដ្ឋិយា ធម្មាធម្មមនុទីបយិត្វា ធម្មេន លោកមនុសាសមាទោ បិហយិតោ បិយោ បត្តិតោ ទេវមនុស្សានំ ចិរំ សាសនំ បវត្តេតិ ធម្មគុណពលេន, តេនាបិ ការណេន តថាគតោ វុច្ចតិ

‘រាជា’តិ។ ឯវេមនេកវិធំ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន តថាគតោ ព្រាហ្មណេបិ ភវេយ្យ រាជាបិ ភវេយ្យ, សុនិបុណោ ភិក្ខុ កប្បម្បិ នោ នំ សម្មាទេយ្យ, កំ អតិពហុំ ភណិភេន, សំខិត្តំ សម្មជិច្ឆិតញ្ញំន្តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវេមតំ តថា សម្មជិច្ឆាមី”តិ។

ព្រាហ្មណរាជវាទបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. គាថាភិគ្គីតកោជនកថាបញ្ចោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, កាសិចម្ពេតំ ភគវតា –

“គាថាភិគ្គីតំ មេ អកោជនេយ្យំ[អកោជនីយំ (ក.) សុ. និ. ៨១ បស្សិតញ្ញំ], សម្មស្សតំ ព្រាហ្មណ នេស ធម្មា;

គាថាភិគ្គីតំ បនុទន្តិ ពុទ្ធា, ធម្មេ សតី ព្រាហ្មណ វុត្តិវេសា”តិ។

“បុន ច ភគវា បរិសាយ ធម្មំ ទេសេន្តោ កថេន្តោ អនុបុព្វិកថំ បឋមំ តាវ ទានកថំ កថេតិ, បច្ឆា សីលកថំ, តស្ស ភគវតោ សព្ពលោកិស្សរស្ស កាសិតំ សុត្វា ទេវមនុស្សា អភិសង្ករិត្វា ទានំ ទេន្តិ, តស្ស តំ ឧយ្យោជិតំ ទានំ សាវកា បរិកុញ្ញន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, ភគវតា ភណិតំ ‘គាថាភិគ្គីតំ មេ អកោជនេយ្យំ’ន្តិ, ភេន ហិ ‘ភគវា ទានកថំ បឋមំ កថេតី’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ ទានកថំ បឋមំ កថេតិ, ភេន ហិ ‘គាថាភិគ្គីតំ មេ អកោជនេយ្យំ’ន្តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ កំ ការណំ? យោ សោ, ភន្តេ, ទក្ខិណោយ្យោ គិហិនំ បិណ្ឌបាតទានស្ស វិបាកំ កថេតិ, តស្ស តេ ធម្មកថំ សុត្វា បសន្នចិត្តា អបរាបរំ ទានំ ទេន្តិ, យេ តំ ទានំ បរិកុញ្ញន្តិ, សព្ពេ តេ គាថាភិគ្គីតំ បរិកុញ្ញន្តិ។ អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ និបុណោ គម្ពីរោ តបាទុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ”តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវត្ថា ‘តាថាភិគ្គីតំ មេ អកោជនេយ្យំ, សម្មស្សតំ ព្រាហ្មណ នេស ធម្មោ។ តាថាភិគ្គីតំ បនុទន្តិ ពុទ្ធា, ធម្មេ សតី ព្រាហ្មណ វុត្តិវេសាតិ, កថេតិ ច ភគវា បឋមំ ទានកថំ, តញ្ច បន កិរិយំ សព្ពេសំ តថាគតានំ បឋមំ ទានកថាយ, តត្ថ ចិត្តំ អភិរមាបេត្វា បច្ឆា សីលេ និយោជេន្តិ។ យថា, មហារាជ, មនុស្សា តរុណទារកានំ បឋមំ តាវ កីឡាកណ្តាកានិ ទេន្តិ។ សេយ្យចិទំ, វង្គកំ យដិកំ ចិដ្ឋលកំ បត្តាឡកំ រថកំ ធនុកំ, បច្ឆា តេ សកេ សកេ កម្មេ និយោជេន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បឋមំ ទានកថាយ ចិត្តំ អភិរមាបេត្វា បច្ឆា សីលេ និយោជេតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ភិសក្កោ នាម អាតុរានំ បឋមំ តាវ ចត្វាបញ្ចាហំ តេលំ បាយេតិ ពលករណាយ សិនេហនាយ, បច្ឆា វិវេចេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ បឋមំ តាវ ទានកថាយ ចិត្តំ អភិរមាបេត្វា បច្ឆា សីលេ និយោជេតិ។ ទាយកានំ, មហារាជ, ទានបតីនំ ចិត្តំ មុទុកំ ហោតិ មទ្ធំ សិនិទ្ធំ, តេន តេ ទានសេតុសង្កមេន ទាននាវាយ សំសារសាគរុបារមនុគច្ឆន្តិ, តស្មា តេសំ បឋមំ កម្មភូមិមនុសាសតិ, ន ច កេនចិ [តេន (សី. បី.)] វិញ្ញត្តិមាបជ្ជតិ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, ‘វិញ្ញត្តិន្តិ យំ វទេសិ, ភតិ បន តា វិញ្ញត្តិយោ’ តិ? “ទេមា, មហារាជ, វិញ្ញត្តិយោ កាយវិញ្ញត្តិ វចីវិញ្ញត្តិ ចាតិ។ តត្ថ អត្ថិ កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, អត្ថិ អនវជ្ជា។ អត្ថិ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, អត្ថិ អនវជ្ជា។

“កតមា កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា? ឥធនេកច្ចោ ភិក្ខុ កុលានិ ឧបគន្ធា អនោកាសេ បិតោ ឋានំ ភព្ពតិ, អយំ កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា។ តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិកុញ្ញន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហិឡិទ្ធោ ខីឡិទ្ធោ គរហិតោ បរិកុតោ អចិត្តិកតោ, កិន្នាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥធនេកច្ចោ ភិក្ខុ កុលានិ ឧបគន្ធា អនោកាសេ បិតោ គលំ

បណ្តាមេត្តា មោរវេក្ខតំ វេក្ខតិ ‘ឯវំ ឥមេ បស្សន្តី’តិ, តេន ច តេ បស្សន្តី។ អយម្បិ
កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា។ តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិកុញ្ញន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ
អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហិឡិទ្បោ ខីឡិទ្បោ គរហិតោ បរិកូតោ អចិត្តិកតោ,
ភិន្នាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥធនកថោ ភិក្ខុ ហនុកាយ វា ភមុកាយ វា អង្គជ្ជេន វា វិញ្ញាបេតិ,
អយម្បិ កាយវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិកុញ្ញន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ
អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហិឡិទ្បោ ខីឡិទ្បោ គរហិតោ បរិកូតោ អចិត្តិកតោ,
ភិន្នាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“កតមា កាយវិញ្ញត្តិ អនវជ្ជា? ឥធន ភិក្ខុ កុលានិ ឧបគន្ធា សតោ សមាហិតោ
សម្បជានោ ឋានេបិ អដ្ឋានេបិ យថានុសិដ្ឋី គន្ធា ឋានេ តិដ្ឋតិ, ទាតុកាមេសុ តិដ្ឋតិ,
អទាតុកាមេសុ បក្កមតិ។ អយំ កាយវិញ្ញត្តិ អនវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា បរិកុញ្ញន្តិ,
សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ វណ្ណិតោ ហោតិ បុតោ បសត្តោ សល្លេខិតាចារោ,
បរិសុទ្ធាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កគវតោ ទេវាតិទេវេន –

‘ន វេ យាចន្តិ សប្បញ្ញា, ជីវោ ច វេទិតុមរហតិ [អរិយា គរហន្តិ យាចនំ (សី.
បី.)];

ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយាន យាចនា’តិ។

“កតមា វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា? ឥធន, មហារាជ, ភិក្ខុ វាចាយ ពហុវិធំ វិញ្ញាបេតិ
ចីវរិបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានប្បច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារំ, អយំ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច
វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិកុញ្ញន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ
ហិឡិទ្បោ ខីឡិទ្បោ គរហិតោ បរិកូតោ អចិត្តិកតោ, ភិន្នាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ឆតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥនេកថោ ភិក្ខុ បរេសំ សាវន្តោ ឯវំ ភណ្ឌតិ ‘ឥមិនា មេ អន្តោតិ, តាយ ច វាចាយ បរេសំ សាវិតាយ តស្ស លាកោ ឧប្បជ្ជតិ, អយម្បិ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិកុញ្ញន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហិឡិទ្ធោ ឱឡិទ្ធោ គរហិតោ បរិកូតោ អចិត្តិកតោ, ភិន្នាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ចតិ។”

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥនេកថោ ភិក្ខុ វចីវិច្ឆារេន បរិសាយ សាវតិ ‘ឯវញ្ច ឯវញ្ច ភិក្ខុនំ ទាតញ្ញន្តិ, តញ្ច តេ វចនំ សុត្វា បរិកិត្តិតំ អភិហាន្តិ, អយម្បិ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិកុញ្ញន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហិឡិទ្ធោ ឱឡិទ្ធោ គរហិតោ បរិកូតោ អចិត្តិកតោ, ភិន្នាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ចតិ។”

“ននុ, មហារាជ, ថេរោបិ សាវិបុត្តោ អត្ថង្គតេ សូរិយេ វត្តិកាគេ គិលានោ សមាទោ ថេរេន មហាមោគ្គលានេន ភេសជ្ជំ បុច្ឆិយមាទោ វាចំ ភិន្និ, តស្ស តេន វចីកេទេន ភេសជ្ជំ ឧប្បជ្ជិ។ អថ ថេរោ សាវិបុត្តោ ‘វចីកេទេន មេ ឥមំ ភេសជ្ជំ ឧប្បជ្ជំ, មា មេ អាជីវោ ភិជ្ជិតិ អាជីវកេទកយា តំ ភេសជ្ជំ បដហិ ន ឧបជីវិ។ ឯវម្បិ វចីវិញ្ញត្តិ សាវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា ន បរិកុញ្ញន្តិ។ សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ ឱញ្ញាតោ ហោតិ ហិឡិទ្ធោ ឱឡិទ្ធោ គរហិតោ បរិកូតោ អចិត្តិកតោ, ភិន្នាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ចតិ។”

“កតមា វចីវិញ្ញត្តិ អនវជ្ជា? ឥធន, មហារាជ, ភិក្ខុ សតិ បច្ចយេ ភេសជ្ជំ វិញ្ញាបេតិ ញាតិបវារិតេសុ កុលេសុ, អយំ វចីវិញ្ញត្តិ អនវជ្ជា, តាយ ច វិញ្ញាបិតំ អរិយា បរិកុញ្ញន្តិ, សោ ច បុគ្គលោ អរិយានំ សមយេ វណ្ណិតោ ហោតិ ថោមិតោ បសត្តោ, បរិសុទ្ធាជីវោត្ថេវ សង្ខំ គច្ចតិ, អនុមតោ តថាគតេហិ អរហន្តេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធមហិ។”

“យំ បន, មហារាជ, តថាគតោ កសិការទ្វាជស្ស ព្រាហ្មណស្ស កោជនំ បដហិ [បដហតិ (ក.)], តំ អាវេបនវិនិវេបនកឡននិគ្គហប្បដិកម្មេន និព្ពត្តិ, តស្មា

តថាគតោ តំ បិណ្ឌបាតំ បដិក្ខិបិ ន ឧបជីវី”តិ។

“សព្វកាលំ, ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេ ភុញ្ញមានេ ទេវតា ទិព្វំ ឱជំ បត្តេ អាកិរន្តិ,
ឧទាហុ ‘សូករមទ្ធវេ ច មជ្ជបាយាសេ ចា’តិ ទ្វីសុ យេវ បិណ្ឌបាតេសុ អាកិរស្វ”តិ?
“សព្វកាលំ, មហារាជ, តថាគតេ ភុញ្ញមានេ ទេវតា ទិព្វំ ឱជំ គហេត្វា ឧបតិដ្ឋិត្វា ឧទ្ធុដ្ឋដេ
អាណេបេ អាកិរន្តិ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ជោ សូទោ រញ្ជោ ភុញ្ញន្តស្ស សូបំ គហេត្វា ឧបតិដ្ឋិត្វា កពឡេ
កពឡេ សូបំ អាកិរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្វកាលំ តថាគតេ ភុញ្ញមានេ ទេវតា ទិព្វំ
ឱជំ គហេត្វា ឧបតិដ្ឋិត្វា ឧទ្ធុដ្ឋដេ អាណេបេ ទិព្វំ ឱជំ អាកិរន្តិ។ វេរញ្ជាយម្បិ, មហារាជ,
តថាគតស្ស សុក្ខយវបុលកេ [សុក្ខយវមូលកេ (ក.)] ភុញ្ញមានស្ស ទេវតា ទិព្វេន ឱជេន
តេមយិត្វា តេមយិត្វា ឧបសំហវីសុ, តេន តថាគតស្ស កាយោ ឧបចិត្តោ អហោសី”តិ។
“លាភា វត, ភន្តេ នាគសេន, តាសំ ទេវតានំ, យា តថាគតស្ស សរីរប្បដិដគ្គនេ សតតំ
សមិតំ ឧស្សុក្កមាបន្នា។ សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជិច្ឆាមី”តិ។

តថាភិគីតកោជនកថាបញ្ចោ នវមោ។

១០. ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សក្កបញ្ចោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ភណថ ‘តថាគតេន ចត្វហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ
សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តវេ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ បរិបាចិតំ មហតោ ជនកាយស្ស
សមុទ្ធរណាយា’តិ។ បុន ច ‘សព្វញ្ញតំ បត្តស្ស អប្បោស្សក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ
ធម្មទេសនាយា’តិ។

“យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, ឥស្សាសោ វា ឥស្សាសន្តេវាសី វា ពហុកេ ទិវសេ

សង្គមត្ថាយ ឧបាសន៍ សិក្ខិត្វា សម្បត្តិ មហាយុទ្ធ ឱសក្កេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ចត្វហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ បរិបាចេត្វា មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ សព្ពញ្ញតំ បត្តេន ធម្មទេសនាយ ឱសក្កិតំ។

“យថា វា បន, កន្តេ នាគសេន, មល្លោ វា មល្លន្តេវាសី វា ពហុកេ ទិវសេ និព្ពុទ្ធំ សិក្ខិត្វា សម្បត្តិ មល្លយុទ្ធ ឱសក្កេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ចត្វហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ បរិបាចេត្វា មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ សព្ពញ្ញតំ បត្តេន ធម្មទេសនាយ ឱសក្កិតំ។

“កី នុ ខោ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភយា ឱសក្កិតំ, ឧទាហុ អបាកដតាយ ឱសក្កិតំ, ឧទាហុ ទុព្ពលតាយ ឱសក្កិតំ, ឧទាហុ អសព្ពញ្ញតាយ ឱសក្កិតំ, កី តត្ថ ការណំ, ឥឡ មេ ត្វំ ការណំ ព្រហិ កង្ខាវិតរណាយ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ចត្វហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ បរិបាចិតំ មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ, តេន ហិ ‘សព្ពញ្ញតំ បត្តស្ស អប្បោស្សក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយា’តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ សព្ពញ្ញតំ បត្តស្ស អប្បោស្សក្កតាយ ចិត្តំ នមិនោ ធម្មទេសនាយ, តេន ហិ ‘តថាគតេន ចត្វហិ ច អសង្ខេយ្យេតិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ បរិបាចិតំ មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ’តិ តម្បិ វចនំ មិច្ឆា។ អយម្បិ ឧកតោ កោដិកោ បញ្ចោ គម្ពីរោ ទុន្និព្តេវោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ”តិ។

“បរិបាចិតញ្ច, មហារាជ, តថាគតេន ចត្វហិ ច អសង្ខេយ្យេហិ កប្បានំ សតសហស្សេន ច ឯត្ថន្តរេ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ មហតោ ជនកាយស្ស សមុទ្ធរណាយ, បត្តសព្ពញ្ញតស្ស ច អប្បោស្សក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយ។ តញ្ច បន ធម្មស្ស គម្ពីរនិបុណទុទ្ធសទុរុពោធសុខុមទុប្បដិវេធនំ សត្តានញ្ច អាលយារាមតំ សក្កាយទិដ្ឋិយា

ទឡូសុគ្គហិតតញ្ច ទិស្វា ‘កំ នុ ខោ, កបំ នុ ខោ’តិ អប្បោស្សក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយ, សត្តានំ បដិវេទចិន្តនមានសំ យេវេតំ។

“យថា, មហារាជ, ភិសក្កោ សល្លកត្តោ អនេកព្យាធិបរិបីឡិតំ នំ ឧបសង្កមិត្វា ឯវំ ចិន្តយតិ ‘កេន នុ ខោ ឧបក្កមេន កតមេន វា ភេសជ្ជេន ឥមស្ស ព្យាធិ វូបសមេយ្យា’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស សព្វកិលេសព្យាធិបរិបីឡិតំ ជនំ ធម្មស្ស ច គម្ពីរនិបុណទុទ្ទសទុរនុពោធសុខមទុប្បដិវេទតំ ទិស្វា ‘កំ នុ ខោ, កបំ នុ ខោ’តិ អប្បោស្សក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយ, សត្តានំ បដិវេទចិន្តនមានសំ យេវេតំ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ជោ ខត្តិយស្ស មុទ្ធវាសិត្តស្ស ទោវារិកអនីកដ្ឋបារិសជ្ជនេគមភដពល [ពលត្ថ (សី. បី.)] អមច្ចរាជញ្ញាជ្ជបដិវិនេ ជនេ ទិស្វា ឯវំ ចិត្តមុប្បជ្ជេយ្យ ‘កំ នុ ខោ, កបំ នុ ខោ ឥមេ សង្កណ្ឌិស្សាមី’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតស្ស ធម្មស្ស គម្ពីរនិបុណទុទ្ទសទុរនុពោធសុខមទុប្បដិវេទតំ សត្តានញ្ច អាលយារាមតំ សក្កាយទិដ្ឋិយា ទឡូសុគ្គហិតតញ្ច ទិស្វា ‘កំ នុ ខោ, កបំ នុ ខោ’តិ អប្បោស្សក្កតាយ ចិត្តំ នមិ, នោ ធម្មទេសនាយ, សត្តានំ បដិវេទចិន្តនមានសំ យេវេតំ។

“អបិ ច, មហារាជ, សព្ពេសំ តថាគតានំ ធម្មតា ឯសា, យំ ព្រហ្មនា អាយាចិតា ធម្មំ ទេសេន្តិ។ តត្ថ បន កំ ការណំ? យេ តេន សមយេន មនុស្សា តាបសបរិញ្ញាជកា សមណាព្រាហ្មណា, សព្ពេតេ ព្រហ្មទេវតា ហោន្តិ ព្រហ្មគុកា ព្រហ្មបរាយណា, តស្មា តស្ស ពលវតោ យសវតោ ញាតស្ស បញ្ញាតស្ស ឧត្តរស្ស អច្ចុត្តតស្ស ឱនមនេន សទេវកោ លោកោ ឱនមិស្សតិ ឱកប្បេស្សតិ អធិមុច្ចិស្សតីតិ ឥមិនា ច, មហារាជ, ការណេន តថាគតា ព្រហ្មនា អាយាចិតា ធម្មំ ទេសេន្តិ។

“យថា, មហារាជ, កោចិ រាជា វា រាជមហាមត្តោ វា យស្ស ឱនមតិ អបចិតី ករោតិ, ពលវតរស្ស តស្ស ឱនមនេន អវសេសា ជនតា ឱនមតិ អបចិតី ករោតិ, ឯវមេវ ខោ,

មហារាជ, ព្រហ្ម ឱនមិត្ត តថាគតានំ សទេវកោ លោកោ ឱនមិស្សតិ, បូជិតបូជកោ
មហារាជ, លោកោ, តស្មា សោ ព្រហ្មា សន្តោសំ តថាគតានំ អាយាចតិ ធម្មទេសនាយ,
តេន ច ការណេន តថាគតា ព្រហ្មនា អាយាចិតា ធម្មំ ទេសេន្តី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ
នាគសេន, សុនិព្ពេហិតោ បញ្ចោ, អតិកទ្រកំ វេយ្យាករណំ, ឯវមេតំ តថា សម្មជញ្ញមី”តិ។

ធម្មទេសនាយ អប្បោស្សក្កបញ្ចោ ទសមោ។

១១. អាចរិយានាចរិយបញ្ចោ

១១. “ភន្តេ, នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា –

“ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ;

សទេវកស្មី លោកស្មី, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ”តិ [មហាវ. ១១]។

“បុន ច ភណិតំ ‘ឥតិ ខោ, ភិក្ខុវេ, អាឡារោ កាលាមោ អាចរិយោ មេ សមា នោ
អន្តោវាសី មំ សមាទំ អត្តនា សមសមំ វេសី, ឧឡារាយ ច មំ បូជាយ បូជេសី”តិ។ យទិ,
ភន្តេ នាគសេន, តថាគតេន ភណិតំ ‘ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។
សទេវកស្មី លោកស្មី, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ”តិ, តេន ហិ ‘ឥតិ ខោ, ភិក្ខុវេ, អាឡារោ
កាលាមោ អាចរិយោ មេ សមា នោ អន្តោវាសី មំ សមាទំ អត្តនា សមសមំ វេសី”តិ យំ
វចនំ, តំ មិច្ឆា។ យទិ តថាគតេន ភណិតំ ‘ឥតិ ខោ, ភិក្ខុវេ, អាឡារោ កាលាមោ អាចរិយោ
មេ សមា នោ អន្តោវាសី មំ សមាទំ អត្តនា សមសមំ វេសី”តិ, តេន ហិ ‘ន មេ អាចរិយោ
អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។ សទេវកស្មី លោកស្មី, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ”តិ តម្បី វចនំ មិច្ឆា
អយម្បិ ឧភតោ កោដិកោ បញ្ចោ តវានុប្បត្តោ, សោ តយា និព្វាហិតញ្ចោ”តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, តថាគតេន ‘ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។

សទេវកស្មី លោកស្មី, នត្ថិ មេ បដិបុត្តលោតិ, ភណិតញ្ច ‘ឥតិ ខោ, ភិក្ខុវេ, អាឡារោ
កាលាមោ អាចរិយោ មេ សមាទោ អន្តេវាសី មំ សមាទំ អត្តនា សមសមំ វេបេសិ, ឧឡារាយ
ច មំ បូជាយ បូជេសីតិ។

“តញ្ច បន វចនំ បុព្វេវ សម្ពោធា អនភិសម្ពុទ្ធស្ស ពោធិសត្តស្ស វេសោ អាចរិយការំ
សន្ធាយ កាសិតំ។

“បញ្ចិមេ, មហារាជ, បុព្វេវ សម្ពោធា អនភិសម្ពុទ្ធស្ស ពោធិសត្តស្ស វេសោ អាចរិយា,
យេហិ អនុសិដ្ឋោ ពោធិសត្តោ តត្ថ តត្ថ ទិវសំ វីតិនាមេសិ។ កតមេ បញ្ច? យេ តេ,
មហារាជ, អដ្ឋ ព្រាហ្មណា ជាតមត្តេ ពោធិសត្តេ លក្ខណានិ បរិគ្គណ្ឌីសុ, សេយ្យថីទំ,
រាមោ ធជោ លក្ខណោ មន្តី យញ្ញោ សុយាមោ សុគោដោ សុទត្តោតិ។ តេ តស្ស សោត្តិ
បវេទយិត្វា រក្ខាកម្មំ អកំសុ, តេ ច បឋមំ អាចរិយា។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ពោធិសត្តស្ស បិតា សុទ្ធោទនោ រាជា យំ តេន សមយេន
អភិជាតំ ឧទិច្ចជាតិមន្តំ បទកំ វេយ្យាករណំ ឆឡង្គវន្តំ សព្ពមិត្តំ នាម ព្រាហ្មណំ ឧបនេត្វា
សោវណ្ណេន ភិក្ខុវេន [ភិក្ខុវេន (សី. បី.)] ឧទកំ ឱណោជេត្វា ‘ឥមំ កុមារំ សិក្ខាបេហីតិ
អទាសិ, អយំ ទុតិយោ អាចរិយោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, យា សា ទេវតា ពោធិសត្តំ សំវេជេសី, យស្សា វចនំ សុត្វា
ពោធិសត្តោ សំវិគ្គោ ឧព្ពិគ្គោ តស្មី យេវ ខណោ នេក្ខម្មំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ, អយំ តតិយោ
អាចរិយោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាឡារោ កាលាមោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនស្ស បរិកម្មំ អាចិត្តិ, អយំ
ចតុត្តោ អាចរិយោ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឧទកោ រាមបុត្តោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនស្ស បរិកម្មំ អាចិក្ខិ [អាចិក្ខតិ (ក.)], អយំ បញ្ចមោ អាចរិយោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, បុព្វេវ សម្ពោធា អនភិសម្ពុទ្ធស្ស ពោធិសត្តស្ស សតោ បញ្ច អាចរិយា។ តេ ច បន អាចរិយា លោកិយេ ធម្មេ។ ឥមស្មិត្ត បន, មហារាជ, លោកុត្តរេ ធម្មេ សព្ពញ្ញតញ្ញាណប្បជីវេធាយ នត្ថិ តថាគតស្ស អនុត្តរោ អនុសាសកោ, សយម្ហូ, មហារាជ, តថាគតោ អនាចរិយកោ, តស្មា ការណា តថាគតេន ភណិតំ ‘ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ។ សទេវកស្មំ លោកស្មំ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ’តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជីព្វាមី’តិ។

អាចរិយានាចរិយបញ្ចោ ឯកាទសមោ។

សន្តវេត្តោ បញ្ចមោ។

ឥមស្មំ វេត្តោ ឯកាទស បញ្ចោ។

មេណ្ឌកបញ្ចោ និដ្ឋិតោ។

៥. អនុមានបញ្ចោ

១. ពុទ្ធវេត្តោ

១. ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អនុប្បជ្ជមានបញ្ចោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខុវេ, អនវកាសោ, យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អបុព្វំ អចរិមំ ឧប្បជ្ជេយ្យំ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី’តិ។ ទេសេន្តា ច, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេបិ តថាគតា សត្តតិស ពោធិបក្ខិយធម្មេ

ទេសេន្តិ, កថយមាណា ច ចត្តាវិ អរិយសច្ចានិ កថេន្តិ, សិក្ខាបេន្តា ច តីសុ សិក្ខាសុ
សិក្ខាបេន្តិ, អនុសាសមាណា ច អប្បមាទប្បដិបត្តិយំ អនុសាសន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន,
សព្ពេសម្បិ តថាគតានំ ឯកា ទេសនា ឯកា កថា ឯកា សិក្ខា ឯកា អនុសិដ្ឋិ, កេន ការណេន
ទ្វេ តថាគតា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ? ឯកេនបិ តាវ ពុទ្ធប្បាទេន អយំ លោកោ ឱភាសជាតោ,
យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ភវេយ្យ, ទ្ធិន្តំ បកាយ អយំ លោកោ ភិយ្យោសោមត្ថាយ ឱភាសជាតោ
ភវេយ្យ, ឱវមាណា ច ទ្វេ តថាគតា សុខំ ឱវទេយ្យំ, អនុសាសមាណា ច សុខំ អនុសាសេយ្យំ,
តត្ថ មេ ការណំ ព្រហ្មិ, យថាហំ និស្សំសយោ ភវេយ្យ”ន្តិ។

“អយំ, មហារាជ, ទេសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធជារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស
គុណំ ជាវេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទេសសហស្សី លោកធាតុ ជាវេយ្យ,
ចលេយ្យ កម្មេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិវេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធិសេយ្យ, ន
ឋានមុបគច្ឆេយ្យ។

“យថា, មហារាជ, នាវា ឯកបុរិសសន្ធារណី [ឯកបុរិសសន្ធារណី (សី. បី.)] ភវេយ្យ,
ឯកស្មី បុរិសេ អភិរុទ្ធោ សា នាវា សមុបាទិកា [សមុទិកា (ក.)] ភវេយ្យ។ អថ ទុតិយោ
បុរិសោ អាគច្ឆេយ្យ តាទិសោ អាយុនា វណ្ណេន វយេន បមាណេន កិសច្ចលេន
សព្ពេសបច្ឆេន, សោ តំ នាវំ អភិរុហេយ្យ, អបិ នុ សា, មហារាជ, នាវា ទ្ធិន្តម្បិ
ជាវេយ្យ”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ចលេយ្យ កម្មេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិវេយ្យ
វិធមេយ្យ វិទ្ធិសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ, ឱសីទេយ្យ ឧទកេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
អយំ ទេសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធជារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ជាវេតិ, យទិ
ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទេសសហស្សី លោកធាតុ ជាវេយ្យ, ចលេយ្យ កម្មេយ្យ
នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិវេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធិសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ យាវទត្ថំ ភោជនំ គុញ្ញេយ្យ ឆាទេន្តំ យាវ
កណ្ណមភិបូរយិត្តា, សោ ជាតោ បីណិតោ បរិបុណ្ណោ និរុត្តោ តន្តិកតោ

អនោមមិត្តទណ្ឌជាតោ បុនទេវ តត្ថកំ កោជនំ កុញ្ញេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ សុខិតោ ភវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សកំ កុត្តោវ មវេយ្យា”តិ [កុត្តោ វមេយ្យាតិ (ក.)]។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អយំ ទសសហស្សំ លោកធាតុ ឯកពុទ្ធជារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ជារេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទសសហស្សំ លោកធាតុ ជារេយ្យ, ចលេយ្យ កម្មេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិរេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធិសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យា”តិ។

“កំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អតិធម្មភារេន បថវី ចលតី”តិ? “ឥធរ, មហារាជ, ទ្វេសកដា រតនបរិបូរិតា ភវេយ្យំ យាវ មុខសមា, ឯកស្វា សកដតោ រតនំ គហេត្វា ឯកស្មី សកដេ អាកិរេយ្យំ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សកដំ ទ្ធិន្ទម្បិ សកដានំ រតនំ ជារេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, នាភិបិ តស្ស ផលេយ្យ, អរាបិ តស្ស កិដ្ឋេយ្យំ, នេមិបិ តស្ស ឱបតេយ្យ, អក្ខោបិ តស្ស កិដ្ឋេយ្យា”តិ។ “កំ នុ ខោ, មហារាជ, អតិរតនភារេន សកដំ កិដ្ឋតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អតិធម្មភារេន បថវី ចលតី។

“អបិ ច, មហារាជ, ឥមំ ការណំ ពុទ្ធពលបរិទីបនាយ ឱសារិតំ។ អញ្ញម្បិ តត្ថ អភិរូបំ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ យទិ, មហារាជ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យំ, តេសំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘តុម្កាកំ ពុទ្ធា, អម្កាកំ ពុទ្ធា’តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ភវេយ្យំ, យថា, មហារាជ, ទ្ធិន្ទំ ពលវាមច្ឆានំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘តុម្កាកំ អមច្ឆោ, អម្កាកំ អមច្ឆោ’តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ហោន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យំ, តេសំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘តុម្កាកំ ពុទ្ធា, អម្កាកំ ពុទ្ធា’តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ភវេយ្យំ។ ឥទំ តាវ, មហារាជ, ឯកំ ការណំ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរំ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា

ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ យទិ, មហារាជ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យំ, ‘អគ្គោ
 ពុទ្ធាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ, ‘ជេដ្ឋោ ពុទ្ធាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ, ‘សេដ្ឋោ
 ពុទ្ធាតិ, ‘វិសិដ្ឋោ ពុទ្ធាតិ, ‘ឧត្តមោ ពុទ្ធាតិ, ‘បវរោ ពុទ្ធាតិ, ‘អសមោ ពុទ្ធាតិ,
 ‘អសមសមោ ពុទ្ធាតិ, ‘អប្បជិមោ ពុទ្ធាតិ, ‘អប្បជិភាគោ ពុទ្ធាតិ, ‘អប្បជិបុគ្គលោ
 ពុទ្ធាតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ។ ឥទ្ធម្មិ ខោ ភំ, មហារាជ, ការណំ អត្ថតោ សម្បជ្ជិច្ច,
 យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។

“អបិ ច ខោ, មហារាជ, ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សភាវបកតិ ឯសាយំ, ឯកោ យេវ ពុទ្ធា
 លោកេ ឧប្បជ្ជតិ។ កស្មា ការណា? មហន្តតាយ សព្ពញ្ញពុទ្ធភុណានំ។ អញ្ញម្មិ, មហារាជ,
 យំ លោកេ មហន្តំ, តំ ឯកំ យេវ ហោតិ។ បថវី, មហារាជ, មហន្តិ, សា ឯកា យេវ។ សាគរោ
 មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ សិនេរុ គិរិរាជា មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ អាកាសោ មហន្តោ,
 សោ ឯកោ យេវ។ សក្កោ មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ មារោ មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។
 មហាព្រហ្មា មហន្តោ, សោ ឯកោ យេវ។ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធា មហន្តោ, សោ
 ឯកោ យេវ លោកស្មី។ យត្ថ តេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ អញ្ញស្ស ឱកាសោ ន ហោតិ, តស្មា,
 មហារាជ, តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកោ យេវ លោកស្មី ឧប្បជ្ជតិ” តិ។

“សុកថិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ចោ ឱបម្មេហិ ការណេហិ។ អនិបុណោបេតំ សុត្វា
 អត្តមនោ ភវេយ្យ, កំ បន មាទិសោ មហាបញ្ចោ។ សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា
 សម្បជ្ជិច្ចមី” តិ។

ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ អនុប្បជ្ជមានបញ្ចោ បបមោ។

២. គោតមវត្ថុទានបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា មាតុញ្ញាយ មហាបជាបតិយា គោតមិយា

វស្សិកសាដិកាយ ទីយមានាយ ‘សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហព្វេវ បូជិតោ កវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា’តិ។ កំ នុ ខោ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សង្ឃរតនតោ ន ការិកោ ន គរុកោ ន ទក្ខិណោយ្យោ, យំ តថាគតោ សកាយ មាតុញ្ញាយ សយំ បិញ្ញតំ [បិច្ឆតំ (សី. បី.)] សយំ លុញ្ញតំ សយំ បោចិតំ សយំ កន្តិតំ សយំ វាយិតំ វស្សិកសាដិកំ អត្តនោ ទីយមានំ សង្ឃស្ស ទាបេសិ។ យទិ, កន្តេ នាគសេន, តថាគតោ សង្ឃរតនតោ ឧត្តរោ កវេយ្យ អធិកោ វា វិសិដ្ឋោ វា, ‘មយិ ទិន្នេ មហាប្បលំ កវិស្សតី’តិ ន តថាគតោ មាតុញ្ញាយ សយំ បិញ្ញតំ សយំ លុញ្ញតំ សយំ បោចិតំ វស្សិកសាដិកំ សង្ឃេ ទាបេយ្យ, យស្មា ច ខោ កន្តេ នាគសេន តថាគតោ អត្តានំ ន បត្តយតិ [ន បត្តិយតិ (សី. បី.)] ន ឧបនិស្សយតិ, តស្មា តថាគតោ មាតុញ្ញាយ តំ វស្សិកសាដិកំ សង្ឃស្ស ទាបេសី’តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា មាតុញ្ញាយ មហាបជាបតិយា គោតមិយា វស្សិកសាដិកាយ ទីយមានាយ ‘សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហព្វេវ បូជិតោ កវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា’តិ។ តំ បន ន អត្តនោ បតិមាននស្ស អវិបាកតាយ ន អទក្ខិណោយ្យតាយ, អបិ ច ខោ, មហារាជ, ហិតត្ថាយ អនុកម្ពាយ អនាគតមទ្ធានំ សង្ឃោ មមច្ចយេន ចិត្តិកតោ កវិស្សតីតិ វិជ្ជមានេ យេវ គុណោ បរិកិត្តយន្តោ ឯវមាហ ‘សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហព្វេវ បូជិតោ កវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា’តិ។

“យថា, មហារាជ, បិតា ធរមាទោ យេវ អមច្ចកដពលទោវារិកអនីកដ្ឋបាវិសដ្ឋជនមជ្ឈេ រញ្ជោ សន្តិកេ បុត្តស្ស វិជ្ជមានំ យេវ គុណំ បកិក្កេតិ [បរិកិក្កេតិ (ក.)] ‘ឥធិ បបិតោ អនាគតមទ្ធានំ ជនមជ្ឈេ បូជិតោ កវិស្សតី’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ ហិតត្ថាយ អនុកម្ពាយ អនាគតមទ្ធានំ សង្ឃោ មមច្ចយេន ចិត្តិកតោ កវិស្សតីតិ វិជ្ជមានេ យេវ គុណោ បកិត្តយន្តោ ឯវមាហ ‘សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហព្វេវ បូជិតោ កវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា’តិ។

“ន ខោ, មហារាជ, តាវតកេន វស្សិកសាដិកានុប្បទានមត្តកេន សង្ឃោ តថាគតោ

អធិកោ នាម ហោតិ វិសិដ្ឋោ វា។ យថា, មហារាជ, មាតាបិតារោ បុត្តានំ ឧប្បាទេន្តិ បរិមទ្ធន្តិ
 នហាបេន្តិ សម្ភាហេន្តិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តាវតកេន
 ឧប្បាទនបរិមទ្ធននហាបនសម្ភាហនមត្តកេន ‘បុត្តោ មាតាបិតូហិ អធិកោ នាម ហោតិ
 វិសិដ្ឋោ វា’តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អកាមករណីយា ភន្តេ បុត្តា មាតាបិតូនំ, តស្មា មាតាបិតារោ
 បុត្តានំ ឧប្បាទនបរិមទ្ធននហាបនសម្ភាហនំ ករោន្តី”តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន
 តាវតកេន វស្សិកសាដិកានុប្បទានមត្តកេន សង្ឃោ តថាគតតោ អធិកោ នាម ហោតិ
 វិសិដ្ឋោ វាតិ។ អបិ ច តថាគតោ អកាមករណីយំ ករោន្តោ មាតុច្ឆាយ តំ វស្សិកសាដិកំ
 សង្ឃស្ស ទាបេសិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ រញ្ជោ ឧបាយនំ អាហារេយ្យ, តំ រាជា
 ឧបាយនំ អញ្ញតរស្ស ភជស្ស វា ពលស្ស វា សេនាបតិស្ស វា បុរោហិតស្ស វា ទេយ្យ។ អបិ
 នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ តាវតកេន ឧបាយនបដិលាភមត្តកេន រញ្ជោ អធិកោ នាម
 ហោតិ វិសិដ្ឋោ វា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, រាជភត្តិកោ, ភន្តេ, សោ បុរិសោ រាជូបជីវី, តដ្ឋានេ
 វេបេន្តោ រាជា ឧបាយនំ ទេតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន តាវតកេន
 វស្សិកសាដិកានុប្បទានមត្តកេន សង្ឃោ តថាគតតោ អធិកោ នាម ហោតិ វិសិដ្ឋោ វា, អថ
 ខោ តថាគតភត្តិកោ តថាគតូបជីវី។ តដ្ឋានេ វេបេន្តោ តថាគតោ សង្ឃស្ស វស្សិកសាដិកំ
 ទាបេសិ។

“អបិ ច, មហារាជ, តថាគតស្ស ឯវំ អហោសិ ‘សភាវបដិបូជនីយោ សង្ឃោ, មម
 សន្តកេន សង្ឃំ បដិបូជេស្សាមី’តិ សង្ឃស្ស វស្សិកសាដិកំ ទាបេសិ, ន, មហារាជ,
 តថាគតោ អត្តនោ យេវ បដិបូជនំ វណ្ណតិ, អថ ខោ យេ លោកេ បដិបូជនារហា, តេសម្បិ
 តថាគតោ បដិបូជនំ វណ្ណតិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន
 មជ្ឈិមនិកាយវរលញ្ចកេ ធម្មទាយាទធម្មបរិយាយេ អប្បិច្ចប្បដិបត្តិ បកិត្តយមាទេន ‘អសុ

យេវ មេ បុរិមោ ភិក្ខុ បុជ្ជតរោ ច បាសំសតរោ ចាតិ។ “នត្ថិ, មហារាជ, ភវេសុ កោចិ សត្តោ
តថាគតតោ ទក្ខិណោយោ វា ឧត្តរោ វា អធិកោ វា វិសិដ្ឋោ វា, តថាគតោវ ឧត្តរោ អធិកោ
វិសិដ្ឋោ។

“ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, សំយុត្តនិកាយវេ មាណវគាមិកេន ទេវបុត្តេន ភគវតោ
បុរតោ ឋត្វា ទេវមនុស្សមជ្ឈេ –

“វិបុលោ រាជគហិយានំ [រាជគហិកានំ (ក.) សំ. និ. ១.១១១ បស្សិតញ្ញំ], គិរិ
សេដ្ឋោ បវុច្ចតិ;

សេតោ ហិមវតំ សេដ្ឋោ, អាទិច្ឆោ អយគាមិនំ។

“សមុទ្ធោ ឧទធិនំ សេដ្ឋោ, នក្ខត្តានញ្ច ចន្ទិមា;

សទេវកស្ស លោកស្ស, ពុទ្ធោ អគ្គោ បវុច្ចតីតិ។

“តា ខោ បនេតា, មហារាជ, មាណវគាមិកេន ទេវបុត្តេន តាថា សុគីតា ន ទុគ្គីតា,
សុភាសិតា ន ទុញ្ញាសិតា, អនុមតា ច ភគវតា, ននុ, មហារាជ, ថេវេនបិ សាវិបុត្តេន
ធម្មសេនាបតិនា ភណិតំ –

“ឯកោ មនោបសាទោ; សរណគមនមញ្ញលិបណាមោ វា;

ឧស្សហតេ តារយិតុំ, មារពលនិស្សទេន ពុទ្ធោតិ។

“ភគវតា ច ភណិតំ ទេវាតិទេវេន ‘ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខុវេ, លោកេ ឧប្បជ្ជមាទោ ឧប្បជ្ជតិ
ពហុជនហិតាយ ពហុជនសុខាយ លោកានុកម្មាយ អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ
ទេវមនុស្សានំ។ ភតមោ ឯកបុគ្គលោ? តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ...បេ....
ទេវមនុស្សានំ” ត្ថិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី” តិ។

គោតមវត្តទានបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. គិហិបព្ពជិតសម្មាបដិបត្តិបញ្ចោ

[៣] “ភន្តេ នាគសេន, កាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘គិហិនោ វាហំ, ភិក្ខុវេ, បព្ពជិតស្ស វា សម្មាបដិបត្តិ វណ្ណេមិ, គិហី វា ភិក្ខុវេ បព្ពជិតោ វា សម្មាបដិបន្នោ សម្មាបដិបត្តាធិករណហេតុ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសល” ន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, គិហី ឱទាតវសនោ កាមកោគី បុត្តទារសម្ពាធសយនំ អជ្ឈាវសន្តោ កាសិកចន្ទនំ បច្ឆនុកោន្តោ មាលាគន្ធវិលេបនំ ធារេន្តោ ជាតរូបរជតំ សាទិយន្តោ មណិកុណ្ឌល [មណិកនក (សី. បី.)] វិចិត្តមោឡិពន្ធនោ សម្មាបដិបន្នោ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសលំ, បព្ពជិតោបិ ភណ្ណកាសាវត្ថុវសនោ បរិណ្ឌមជ្ឈបគតោ ចតុស្ស សីលក្ខន្ធសុ សម្មាបរិបូរការី ទិយន្តេសុ សិក្ខាបទសតេសុ សមាទាយ វត្ថុន្តោ តេរសសុ ធុតគុណេសុ អនវសេសំ វត្ថុន្តោ សម្មាបដិបន្នោ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសលំ។ តត្ថ, ភន្តេ, កោ វិសេសោ គិហិនោ វា បព្ពជិតស្ស វា? អដលំ ហោតិ តបោកម្មំ, និវត្តកា បព្ពជ្ជា។ វញ្ញា សិក្ខាបទគោបនា, មោយំ ធុតគុណសមាទានំ, កី តត្ថ ទុក្ខមនុចិណ្ណន, ននុ នាម សុខេនេវ សុខំ អធិគន្តព្ព” ន្តិ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ‘គិហិនោ វាហំ, ភិក្ខុវេ, បព្ពជិតស្ស វា សម្មាបដិបត្តិ វណ្ណេមិ, គិហី វា, ភិក្ខុវេ, បព្ពជិតោ វា សម្មាបដិបន្នោ សម្មាបដិបត្តាធិករណហេតុ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសល” ន្តិ។ ឯវមេតំ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោវ សេដ្ឋោ, បព្ពជិតោបិ, មហារាជ, ‘បព្ពជិតោម្ហីតិ ន សម្មា បដិបដ្ឋេយ្យ, អថ ខោ សោ អារកាវ សាមញ្ញា, អារកាវ ព្រហ្មញ្ញា, បគេវ គិហី ឱទាតវសនោ។ គិហីបិ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសលំ, បព្ពជិតោបិ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ អារាធកោ ហោតិ ញាយំ ធម្មំ កុសលំ។

“អបិ ច ខោ, មហារាជ, បព្ពជិតោ សាមញ្ញស្ស ឥស្សរោ អធិបតិ; បព្ពជ្ជា, មហារាជ, ពហុគុណា អនេកគុណា អប្បមាណគុណា, ន សក្កា បព្ពជ្ជាយ គុណំ បរិមាណំ កាតុំ។

“យថា, មហារាជ, កាមទទស្ស មណិរតនស្ស ន សក្កា ធនេន អត្ថោ បរិមាណំ កាតុំ ‘ឯត្ថកំ មណិរតនស្ស មូល’ន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បព្ពជ្ជា ពហុគុណា អនេកគុណា អប្បមាណគុណា, ន សក្កា បព្ពជ្ជាយ គុណំ បរិមាណំ កាតុំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហាសមុទ្ទេ ឧមិយោ ន សក្កា បរិមាណំ កាតុំ ‘ឯត្ថកា មហាសមុទ្ទេ ឧមិយោ’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បព្ពជ្ជា ពហុគុណា អនេកគុណា អប្បមាណគុណា, ន សក្កា បព្ពជ្ជាយ គុណំ បរិមាណំ កាតុំ។

“បព្ពជិតស្ស, មហារាជ, យំ កិញ្ចិ ករណីយំ, សព្ពំ តំ ខិប្បមេវ សមិជ្ឈតិ នោ ចិរត្តាយ។ កំ ការណា? បព្ពជិតោ, មហារាជ, អប្បិច្ឆោ ហោតិ សន្តុដ្ឋោ បរិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ អារទ្ធវិយោ និរាលយោ អនិកេតោ បរិបុណ្ណសីលោ សល្លេខិតាចារោ ធុតប្បដិបត្តិកុសលោ ហោតិ, តំ ការណា បព្ពជិតស្ស យំ កិញ្ចិ ករណីយំ, សព្ពំ តំ ខិប្បមេវ សមិជ្ឈតិ នោ ចិរត្តាយ។ យថា, មហារាជ, និគ្គណ្ឌិសមសុជោតឧជុវមលនារាចោ សុសជ្ជិតោ សម្មា វហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បព្ពជិតស្ស យំ កិញ្ចិ ករណីយំ, សព្ពំ តំ ខិប្បមេវ សមិជ្ឈតិ នោ ចិរត្តាយា”តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជិច្ឆាមី”តិ។

តិហិបព្ពជិតសម្មាបដិបត្តិបញ្ចោ តតិយោ។

២. បដិបទាទោសបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, យទា ពោធិសត្តោ ទុក្ករការិកំ អកាសិ, នេតាទិសោ អញ្ញត្រ អារម្មោ អហោសិ និក្កមោ កិលេសយុទ្ធិ មច្ចុសេនំ វិធមនំ អាហារបរិគ្គហោ ទុក្ករការិកា,

ឯវូបេ បរក្កមេ កិញ្ចិ អស្សាទំ អលកិច្ចា តមេវ ចិត្តំ បរិហាបេត្វា ឯវមវោច ‘ន ខោ បនាហំ
តមាយ កដ្ឋកាយ ទុក្ករការិកាយ អធិគញ្ញមិ ឧត្តរិមនុស្សធម៌
អលមរិយញ្ញាណទស្សនវិសេសំ, សិយា នុ ខោ អញ្ញោ មគ្គោ ពោធាយា’ តិ, តតោ និព្វិន្ទិត្វា
អញ្ជេន មគេន សព្ពញ្ញតំ បត្តោ, បុន តាយ បដិបទាយ សាវកេ អនុសាសតិ សមាទបេតិ។

“អារម្ភថ និក្ខមថ, យុញ្ញថ ពុទ្ធសាសនេ;

ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាគារំវ កុញ្ញោវោ’ តិ [សំ. និ. ១.១៨៥]។

“កេន ន ខោ, កន្តេ នាគសេន, ការណេន តថាគតោ យាយ បដិបទាយ អត្តនា
និព្វិន្ទោ វិវត្តរូបោ, តត្ថ សាវកេ អនុសាសតិ សមាទបេតិ” តិ?

“តទាបិ, មហារាជ, ឯតរហិបិ សា យេវ បដិបទា, តំ យេវ បដិបទំ បដិបដ្ឋិត្វា
ពោធិសត្តោ សព្ពញ្ញតំ បត្តោ។ អបិ ច, មហារាជ, ពោធិសត្តោ អតិវិរិយំ ករោន្តោ
និវេសេសតោ អាហារំ ឧបរុន្ទិ។ តស្ស អាហារូបរោធនេ ចិត្តទុព្ពល្យំ ឧប្បជ្ឈិ។ សោ តេន
ទុព្ពល្យេន នាសក្ខិ សព្ពញ្ញតំ បាបុណិតុំ, សោ មត្តមត្តំ កពឡីការាហារំ សេវន្តោ តាយេវ
បដិបទាយ នចិរស្សេវ សព្ពញ្ញតំ បាបុណិ។ សោ យេវ, មហារាជ, បដិបទា សព្ពេសំ
តថាគតានំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណប្បដិលាភាយ។

“យថា, មហារាជ, សព្ពេសំ សត្តានំ អាហារោ ឧបត្ថម្ភោ, អាហារូបនិស្សិតា សព្ពេ
សត្តា សុខំ អនុភវន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សា យេវ បដិបទា សព្ពេសំ តថាគតានំ
សព្ពញ្ញតញ្ញាណប្បដិលាភាយ, នេសោ, មហារាជ, ទោសោ អារម្ភស្ស, ន និក្ខមស្ស, ន
កិលេសយុទ្ធស្ស, យេន តថាគតោ តស្មី សមយេ ន បាបុណិ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ, អថ ខោ
អាហារូបរោធស្សេវសោ ទោសោ, សទា បដិយត្តា យេវេសា បដិបទា។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ អទ្ធានំ អតិវេគេន គច្ឆេយ្យ, តេន សោ បក្ខហតោ វា

កវេយ្យ បីសប្បី វា អសញ្ញារោ បថវិតលេ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, មហាបថវិយា ទោសោ អត្ថិ, យេន សោ បុរិសោ បក្ខហតោ អហោសី” តិ។ “ន ហិ, កន្តេ; សទា បដិយត្តា, កន្តេ, មហាបថវី, កុតោ តស្សា ទោសោ? វាយាមស្សេវេសោ ទោសោ, យេន សោ បុរិសោ បក្ខហតោ អហោសី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេសោ ទោសោ អារម្ភស្ស, ន និក្ខមស្ស, ន កិលេសយុទ្ធស្ស, យេន តថាគតោ តស្មី សមយេ ន បាបុណិ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ, អថ ខោ អាហារូបរោធស្សេវេសោ ទោសោ សទា បដិយត្តា យេវេសា បដិបទា។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ កិលិដ្ឋំ សាដកំ និវាសេយ្យ, ន សោ តំ ជោវាបេយ្យ, នេសោ ទោសោ ឧទកស្ស, សទា បដិយត្តំ ឧទកំ។ បុរិសស្សេវេសោ ទោសោ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, នេសោ ទោសោ អារម្ភស្ស, ន និក្ខមស្ស, ន កិលេសយុទ្ធស្ស, យេន តថាគតោ តស្មី សមយេ ន បាបុណិ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ, អថ ខោ អាហារូបរោធស្សេវេសោ ទោសោ, សទា បដិយត្តា យេវេសា បដិបទា, តស្មា តថាគតោ តាយេវ បដិបទាយ សាវកេ អនុសាសតិ សមាទបេតិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, សទា បដិយត្តា អនវជ្ជា សា បដិបទា” តិ។ “សាជុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី” តិ។

បដិបទាទោសបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. ហីនាយាវត្តនបញ្ចោ

៥. “កន្តេ នាគសេន, មហន្តំ ឥទំ តថាគតសាសនំ សាវំ វំ សេដ្ឋំ បវំ អនុបមំ បរិសុទ្ធិ វិមលំ បណ្ណំ អនវជ្ជំ, ន យុត្តំ គិហី តាវតកំ បព្ពជេតុំ, គិហី យេវត្រិហី យេវ (សី. បី.)] ឯកស្មី ផលេ វិនេត្វា យទា អបុនរាវត្ថី ហោតិ តទា សោ បញ្ញាជេតញ្ចោ។ កំ ការណា? ឥមេ ទុជ្ជនា តាវ តត្ថ សាសនេ វិសុទ្ធេ បព្ពជិត្វា បដិនិវត្តិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, តេសំ បច្ចាគមនេន អយំ មហាជនោ ឯវំ វិចិន្តេតិ ‘តុច្ឆកំ វត កោ ឯតំ សមណស្ស គោតមស្ស សាសនំ ភវិស្សតិ, យំ ឥមេ បដិនិវត្តន្តិ’ តិ, ឥទមេត្ថ ការណា” តិ។

“យថា, មហារាជ, តឡាកោ ភវេយ្យ សម្មុណ្ណសុចរិតវិមលសីតលសលិលោ, អថ យោ កោចិ កិលិដ្ឋោ មលកទ្ធមគតោ តំ តឡាកំ គន្ធា អនហាយិត្វា កិលិដ្ឋោវ បដិនិវត្តេយ្យ, តត្ថ, មហារាជ, កតមំ ជនោ គរហេយ្យ កិលិដ្ឋំ វា តឡាកំ វា” តិ? “កិលិដ្ឋំ, ភន្តេ, ជនោ គរហេយ្យ អយំ តឡាកំ គន្ធា អនហាយិត្វា កិលិដ្ឋោវ បដិនិវត្តោ, កី ឥមំ អនហាយិតុកាមំ តឡាកោ សយំ នហាបេស្សតិ, កោ ទោសោ តឡាកស្សា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ វិមុត្តិវេសលិលសម្មុណ្ណំ សទ្ធម្មវេតឡាកំ មាបេសិ យេ កេចិ កិលេសមលកិលិដ្ឋា សចេតនា ពុធា, តេ ឥធនហាយិត្វា សព្ពកិលេសេ បវាហាយិស្សន្តី” តិ។ យទិ កោចិ តំ សទ្ធម្មវេតឡាកំ គន្ធា អនហាយិត្វា សកិលេសោវ បដិនិវត្តិត្វា ហីនាយាវត្ថតិ តំ យេវ ជនោ គរហិស្សតិ អយំ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា តត្ថ បតិដ្ឋំ អលភិត្វា ហីនាយាវត្តោ, កី ឥមំ អប្បដិបជ្ជន្តំ ជិនសាសនំ សយំ ពោធនេស្សតិ, កោ ទោសោ ជិនសាសនស្សា” តិ?

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ បរមព្យាធិតោ ពោធិប្បត្តិកុសលំ អមោយជុវសិទ្ធកម្មំ ភិសក្កំ សល្លកត្តំ ទិស្វា អតិកិច្ចាបេត្វា សព្យាធិកោវ បដិនិវត្តេយ្យ, តត្ថ កតមំ ជនោ គរហេយ្យ អាតុរំ វា ភិសក្កំ វា” តិ? “អាតុរំ, ភន្តេ, ជនោ គរហេយ្យ អយំ ពោធិប្បត្តិកុសលំ អមោយជុវសិទ្ធកម្មំ ភិសក្កំ សល្លកត្តំ ទិស្វា អតិកិច្ចាបេត្វា សព្យាធិកោវ បដិនិវត្តោ, កី ឥមំ អតិកិច្ចាបេត្តំ ភិសក្កោ សយំ តិកិច្ចិស្សតិ, កោ ទោសោ ភិសក្កស្សា” តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ អន្តោសាសនសមុគ្គេ កេវលំ សកលកិលេសព្យាធិវុបសមនសមត្ថំ អមតោសធំ បក្ខិបិ, យេ កេចិ កិលេសព្យាធិបិទ្បិតា សចេតនា ពុធា, តេ ឥមំ អមតោសធំ បិវិត្វា សព្ពកិលេសព្យាធិ វុបសមេស្សន្តី” តិ។ យទិ កោចិ យំ អមតោសធំ អបិវិត្វា សកិលេសោវ បដិនិវត្តិត្វា ហីនាយាវត្ថតិ, តំ យេវ ជនោ គរហិស្សតិ អយំ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា តត្ថ បតិដ្ឋំ អលភិត្វា ហីនាយាវត្តោ, កី ឥមំ អប្បដិបជ្ជន្តំ ជិនសាសនំ សយំ ពោធនេស្សតិ, កោ ទោសោ ជិនសាសនស្សា” តិ?

“យថា វា បន, មហារាជ, ឆាតោ បុរិសោ មហាតិមហាបុញ្ញកត្តបរិវេសនំ គន្ធា តំ ភត្តំ អកុញ្ញិត្វា ឆាតោវ បដិនិវត្តេយ្យ, តត្ថ កតមំ ជនោ គរហេយ្យ ឆាតំ វា បុញ្ញកត្តំ វា” តិ?

“ឆាត់, កន្ត្រៃ, ជនោ គរហេយ្យ ‘អយំ ខុទាបីឡិតោ បុញ្ញកត្តំ បដិលកិច្ចា អកុញ្ញិត្វា ឆាតោវ បដិនិវត្តោ, កី ឥមស្ស អកុញ្ញន្តស្ស កោជនំ សយំ មុខំ បរិសិស្សតិ, កោ ទោសោ កោជនស្សា’” តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ អន្តោសាសនសមុគ្គេ បរមបរំ សន្តំ សិរំ បណីតំ អមតំ បរមមជុរំ កាយគតាសតិកោជនំ បបេសិ ‘យេ កេចិ កិលេសធាតជ្ឈត្តា តណ្ហាបរេតមានសា សចេតនា ពុធា, តេ ឥមំ កោជនំ កុញ្ញិត្វា កាមរូបារូបកវេសុ សព្វំ តណ្ហាមបនេស្សន្តី’ តិ។ យទិ កោចិ តំ កោជនំ អកុញ្ញិត្វា តណ្ហាសិតោវ បដិនិវត្តិត្វា ហីនាយាវត្ថតិ, តញ្ជោវ ជនោ គរហិស្សតិ ‘អយំ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា តត្ថ បតិដ្ឋំ អលកិច្ចា ហីនាយាវត្ថោ, កី ឥមំ អប្បដិបជ្ជន្តំ ជិនសាសនំ សយំ ពោធិស្សសិ, កោ ទោសោ ជិនសាសនស្សា’ តិ។

“យទិ, មហារាជ, តថាគតោ គិហី យេវ ឯកស្មី ផលេ វិនីតំ បញ្ញាជេយ្យ, ន នាមាយំ បព្ពជ្ជា កិលេសប្បហានាយ វិសុទ្ធិយា វា, នត្ថិ បព្ពជ្ជាយ ករណីយំ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ អនេកសតេន កម្មេន តឡាក់ ខណាបេត្វា បរិសាយ ឯវមនុស្សាវេយ្យ ‘មា មេ, កោន្តោ, កេចិ សំកិលិដ្ឋា ឥមំ តឡាក់ ឱតរថ, បវាហិតរដោជល្វា បរិសុទ្ធា វិមលមជ្ជា ឥមំ តឡាក់ ឱតរថា’ តិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ បវាហិតរដោជល្វានំ បរិសុទ្ធានំ វិមលមជ្ជានំ តេន តឡាកេន ករណីយំ ភវេយ្យា” តិ? “ន ហិ, កន្ត្រៃ, យស្សត្ថាយ តេ តំ តឡាក់ ឧបគច្ឆេយ្យំ, តំ អញ្ញត្រេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កី តេសំ តេន តឡាកេនា” តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ តថាគតោ គិហី យេវ ឯកស្មី ផលេ វិនីតំ បញ្ញាជេយ្យ, តត្ថេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កី តេសំ បព្ពជ្ជាយ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សភាវត្ថសិកត្តិកោ សុតមន្តបទជរោ អតក្កិកោ រោគុប្បត្តិកុសលោ អមោយជុវសិទ្ធកម្មោ ភិសក្កោ សល្លកត្តោ សព្ពរោគុបសមភេសដ្ឋំ សន្និបាតេត្វា បរិសាយ ឯវមនុស្សាវេយ្យ ‘មា ខោ, កោន្តោ, កេចិ សព្វាធិកា មម សន្តិកេ ឧបគច្ឆថ, អព្យាធិកា អរោគា មម សន្តិកេ ឧបគច្ឆថា’ តិ។ អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ អព្យាធិកានំ អរោគានំ បរិបុណ្ណានំ ឧទគ្គានំ តេន ភិសក្កេន ករណីយំ ភវេយ្យា” តិ? “ន

ហិ, កន្តេ, យស្សត្ថាយ តេ តំ កិសក្កំ សល្លកត្តំ ឧបគច្ឆេយ្យំ, តំ អញ្ញត្រេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កី តេសំ តេន កិសក្កេនា” តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ តថាគតោ គិហី យេវ ឯកស្មី ផលេ វិនីតំ បញ្ញាជេយ្យ, តត្ថេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កី តេសំ បព្ពជ្ជាយ?

“យថា វា បន, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ អនេកថាលិបាកសតំ កោជនំ បដិយាទាបេត្វា បរិសាយ ឯវមនុស្សាវេយ្យ ‘មា មេ, កោន្តោ, កេចិ ធាតា ឥមំ បរិវេសនំ ឧបគច្ឆេយ្យ, សុកុត្តា តិក្កា សុហិតា ធាតា បីណិតា បរិបុណ្ណា ឥមំ បរិវេសនំ ឧបគច្ឆេយ្យ’ តិ។ អបិ នុ ខោ មហារាជ, តេសំ កុត្តាវិនំ តិក្កានំ សុហិតានំ ធាតានំ បីណិតានំ បរិបុណ្ណានំ តេន កោជនេន ករណីយំ ភវេយ្យា” តិ? “ន ហិ, កន្តេ, យស្សត្ថាយ តេ តំ បរិវេសនំ ឧបគច្ឆេយ្យ, តំ អញ្ញត្រេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កី តេសំ តាយ បរិវេសនាយា” តិ? “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ តថាគតោ គិហី យេវ ឯកស្មី ផលេ វិនីតំ បញ្ញាជេយ្យ, តត្ថេវ តេសំ កតំ ករណីយំ, កី តេសំ បព្ពជ្ជាយ?

“អបិ ច, មហារាជ, យេ ហីនាយាវត្តន្តិ, តេ ជិនសាសនស្ស បញ្ច អតុលិយេ គុណោ ទស្សេន្តិ។ កតមេ បញ្ច? ភូមិមហន្តការំ ទស្សេន្តិ, បរិសុទ្ធវិមលការំ ទស្សេន្តិ, បាបេហិ អសំវាសិយការំ ទស្សេន្តិ, ទុប្បដិវេជការំ ទស្សេន្តិ, ពហុសំវរក្ខិយការំ ទស្សេន្តិ។

“កថំ ភូមិមហន្តការំ ទស្សេន្តិ? យថា, មហារាជ, បុរិសោ អធនោ ហីនជញ្ជោ និព្វិសេសោ ពុទ្ធិបរិហីនោ មហារាជំ បដិលកិត្វា ន ចិរស្សេវ បរិបត្តិ បរិជំសតិ បរិហាយតិ យសតោ, ន សក្កេតិ ឥស្សរិយំ សន្ទារេត្ថំ។ កី ការណំ? មហន្តត្តា ឥស្សរិយស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ និព្វិសេសា អកតបុញ្ញា ពុទ្ធិបរិហីនោ ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ តំ បព្ពជ្ជំ បវុត្តមំ សន្ទារេត្ថំ អវិសហន្តា ន ចិរស្សេវ ជិនសាសនា បរិបត្តិតា បរិជំសិតា បរិហាយិតា ហីនាយាវត្តន្តិ, ន សក្កេតិ ជិនសាសនំ សន្ទារេត្ថំ។ កី ការណំ? មហន្តត្តា ជិនសាសនភូមិយា។ ឯវភូមិមហន្តការំ ទស្សេន្តិ។

“កប់ បរិសុទ្ធវិមលការំ ទស្សន្តិ? យថា, មហារាជ, វារី បោក្ខរបត្តេ វិកិរតិ វិធមតិ វិធនេតិ, ន ឋានមុបគច្ឆតិ នូបលិម្បតិ។ កំ ការណំ? បរិសុទ្ធវិមលត្តា បទុមស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ សងា កូដា វង្កា កុដិលា វិសមទិដ្ឋិនោ ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ បរិសុទ្ធវិមលនិក្កណ្ឌកបណ្ណវវប្បវសាសនតោ ន ចិរស្សេវ វិកិវិត្វា វិធមិត្វា វិធនេត្វា អសណ្ណាហិត្វា អនុបលិម្បិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ។ កំ ការណំ? បរិសុទ្ធវិមលត្តា ជិនសាសនស្ស។ ឯវំ បរិសុទ្ធវិមលការំ ទស្សន្តិ។

“កប់ បាបេហិ អសំវាសិយការំ ទស្សន្តិ? យថា, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ ន មតេន កុណបេន សំវសតិ, យំ ហោតិ មហាសមុទ្ទេ មតំ កុណបំ, តំ ខិប្បមេវ តិវំ ឧបនេតិ ថលំ វា ឧស្សារេតិ។ កំ ការណំ? មហាកូតានំ កវនត្តា មហាសមុទ្ទស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ បាបកា អសំវុតា អហិរិកា អកិរិយា ឱសន្តរិរិយា កុសីតា កិលិដ្ឋា ទុជ្ជនា មនុស្សា ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ ន ចិរស្សេវ ជិនសាសនតោ អរហន្តវិមលខីណាសវមហាកូតកវនតោ និក្ខមិត្វា អសំវសិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ។ កំ ការណំ? បាបេហិ អសំវាសិយត្តា ជិនសាសនស្ស។ ឯវំ បាបេហិ អសំវាសិយការំ ទស្សន្តិ។

“កប់ ទុប្បដិវេធការំ ទស្សន្តិ? យថា, មហារាជ, យេ កេចិ អធនកា អសិក្ខិតា អសិប្បិនោ មតិវិប្បហីនា ឥស្សាសា[ឥស្សត្តា (សី. ស្យា. បី.)] វាលគ្គវេធំ អវិសហន្តា វិតទ្បន្តិ បក្កមន្តិ។ កំ ការណំ? សណ្ឋសុខុមទុប្បដិវេធត្តា វាលគ្គស្ស។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ ទុប្បញ្ញា ជឡា ឯឡមុតា មុឡា ទន្ធគតិកា ជនា ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ តំ បរមសណ្ឋសុខុមចតុសច្ចប្បដិវេធំ បដិវិជ្ឈតំ អវិសហន្តា ជិនសាសនា វិតទ្បិត្វា បក្កមិត្វា ន ចិរស្សេវ ហីនាយាវត្តន្តិ។ កំ ការណំ? បរមសណ្ឋសុខុមទុប្បដិវេធតាយ សច្ចានំ។ ឯវំ ទុប្បដិវេធការំ ទស្សន្តិ។

“កប់ ពហុសំវរក្ខិយការំ ទស្សន្តិ? យថា, មហារាជ, កោចិទេវ បុរិសោ មហាតិមហាយុទ្ធកូមិមុបគតោ បរសេនាយ ទិសាវិទិសាហិ សមន្តា បរិវារិតោ សត្តិហត្ថំ

ជនមុខបង្គំ ទិស្វា ភីតោ ឱសក្កតិ បដិនិវត្តតិ បលាយតិ។ ក៏ ការណ៍?
ពហុវិធយុទ្ធមុខរក្ខណកយា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ កេចិ បាបកា អសំវុតា អហិរិកា
អភិរិយា អក្ខន្តិ ចបលា ចលិតា ឥត្តរា ពាលជនា ជិនសាសនេ បព្ពជន្តិ, តេ ពហុវិធំ
សិក្ខាបទំ បរិក្ខតុំ អវិសហន្តា ឱសក្កិត្វា បដិនិវត្តិត្វា បលាយិត្វា ន ចិរស្សេវ ហីនាយាវត្តន្តិ។
ក៏ ការណ៍? ពហុវិធំសំវរក្ខិយការត្ថា ជិនសាសនស្ស។ ឯវំ ពហុវិធំសំវរក្ខិយការំ ទស្សេន្តិ។

“ថលជុត្តមេបិ, មហារាជ, វស្សិកាគុម្ពេ កិមិវិទ្ធានិ បុច្ឆានិ ហោន្តិ, តានិ អង្ករានិ
សង្កជិតានិ អន្តរា យេវ បរិបតន្តិ, ន ច តេសុ បរិបតិតេសុ វស្សិកាគុម្ពោ ហិឡិតោ នាម
ហោតិ។ យានិ តត្ថ បិតានិ បុច្ឆានិ, តានិ សម្មា គន្លេន ទិសាវិទិសំ អភិព្យាបេន្តិ។ ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យេ តេ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, តេ ជិនសាសនេ កិមិវិទ្ធានិ
វស្សិកាបុច្ឆានិ វិយ វណ្ណគន្ធរហិតា និព្ពណ្ណាការសីលា អកញ្ចា វេបុល្លាយ, ន ច តេសំ
ហីនាយាវត្តនេន ជិនសាសនំ ហិឡិតំ នាម ហោតិ។ យេ តត្ថ បិតា ភិក្ខុ, តេ សទេវកំ លោកំ
សីលវរគន្លេន អភិព្យាបេន្តិ។

“សាលីនម្បិ, មហារាជ, និរាតង្គានំ លោហិតកានំ អន្តរេ ករុម្ភកំ នាម សាលិជាតិ
ឧប្បជ្ជិត្វា អន្តរា យេវ វិនស្សតិ, ន ច តស្សា វិនដ្ឋត្តា លោហិតកសាលី ហិឡិតោ នាម
ហោន្តិ។ យេ តត្ថ បិតា សាលី, តេ រាជូបកោតា ហោន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ
ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, តេ លោហិតកសាលីនមន្តរេ ករុម្ភកា វិយ
ជិនសាសនេ ន វឌ្ឍិត្វា វេបុល្លតំ ន បាបុណិត្វា វេឌ្ឍិត្វា វេបុល្លតំ អបាបុណិត្វា (សី.
ក.)] អន្តរា យេវ ហីនាយាវត្តន្តិ, ន ច តេសំ ហីនាយាវត្តនេន ជិនសាសនំ ហិឡិតំ នាម
ហោតិ។ យេ តត្ថ បិតា ភិក្ខុ តេ អរហត្តស្ស អនុច្ឆរិកា ហោន្តិ។

“កាមទទស្សាបិ, មហារាជ, មណិរតនស្ស ឯកទេសំ [ឯកទេសេ (ក.)] កក្កសំ
ឧប្បជ្ជតិ, ន ច តត្ថ កក្កសុប្បន្នត្តា មណិរតនំ ហិឡិតំ នាម ហោតិ។ យំ តត្ថ បរិសុទ្ធិ
មណិរតនស្ស, តំ ជនស្ស ហាសករំ ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ ជិនសាសនេ

បញ្ចជិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, កក្កសា តេ ជិនសាសនេ បបដិកា, ន ច តេសំ ហីនាយាវត្តនេន
ជិនសាសនំ ហិឡតំ នាម ហោតិ។ យេ តត្ថ បិតា ភិក្ខុ, តេ ទេវមនុស្សានំ ហាសជនកា
ហោន្តិ។

“ជាតិសម្បជ្ជស្សបិ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស ឯកទេសំ បូតិកំ ហោតិ អប្បគន្ធា ន
តេន លោហិតចន្ទនំ ហិឡតំ នាម ហោតិ។ យំ តត្ថ អបូតិកំ សុគន្ធា, តំ សមន្តា វិជ្ជបេតិ
អភិព្យាបេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ ជិនសាសនេ បញ្ចជិត្វា ហីនាយាវត្តន្តិ, តេ
លោហិតចន្ទនសារន្តវេ បូតិកទេសមិវ ឆន្ទនីយា ជិនសាសនេ, ន ច តេសំ ហីនាយាវត្តនេន
ជិនសាសនំ ហិឡតំ នាម ហោតិ។ យេ តត្ថ បិតា ភិក្ខុ, តេ សទេវកំ លោកំ
សីលវចន្ទនគន្លេន អនុលិម្បយន្តី”តិ។

“សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, តេន តេន អនុច្ឆិកេន តេន តេន សទិសេន ការណេន
និវជ្ជមនុបាបិតំ ជិនសាសនំ សេដ្ឋកាវេន បរិទីបិតំ, ហីនាយាវត្តមាទាបិ តេ ជិនសាសនស្ស
សេដ្ឋកាវំ យេវ បរិទីបេន្តី”តិ។

ហីនាយាវត្តនបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. អរហន្តវេទនាវេទិយនបញ្ចោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ភណ្ឌថ ‘អរហា ឯកំ វេទនំ វេទយតិ កាយិកំ, ន
ចេតសិក’ន្តិ។ កំ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អរហតោ ចិត្តំ យំ កាយំ និស្សាយ បវត្តតិ, តត្ថ
អរហា អនិស្សរោ អស្សាមី អវសវត្តី”តិ ? “អាម, មហារាជា”តិ។ “ន ខោ, ភន្តេ នាគសេន,
យុត្តមេតំ, យំ សោ សកចិត្តស្ស បវត្តមានេ កាយេ អនិស្សរោ ហោតិ អស្សាមី អវសវត្តិ;
សកុណោបិ តាវ, ភន្តេ, យស្មី កុលាវកេ បដិវសតិ, តត្ថ សោ ឥស្សរោ ហោតិ សាមី
វសវត្តី”តិ។

“ទសយិមេ, មហារាជ, កាយានុគតា ធម្មា ភវេ ភវេ កាយំ អនុធាវន្តិ អនុបរិវត្តន្តិ។ កតមេ ទស? សីតំ ឧណ្ណំ ជិយច្ឆា បិបាសា ឧច្ចាពោ បស្សរោ មិទ្ធំ ជរា ព្យាធិ មរណំ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស កាយានុគតា ធម្មា ភវេ ភវេ កាយំ អនុធាវន្តិ អនុបរិវត្តន្តិ, តត្ថ អរហា អនិស្សរោ អស្សមី អវសវត្តិ” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន អរហតោ កាយេ អាណា នប្បវត្តតិ ឥស្សរិយំ វា, តត្ថ មេ ការណំ ព្រូហី” តិ? “យថា, មហារាជ, យេ កេចិ បថវិនិស្សិតា សត្តា, សព្វេ តេ បថវី និស្សាយ ចរន្តិ វិហរន្តិ វុត្តិ កប្បន្តិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តេសំ បថវិយា អាណា បវត្តតិ ឥស្សរិយំ វា” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហតោ ចិត្តំ កាយំ និស្សាយ បវត្តតិ, ន ច អរហតោ កាយេ អាណា បវត្តតិ ឥស្សរិយំ វា” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន បុប្ផជ្ជនោ កាយិកម្មិ ចេតសិកម្មិ វេទនំ វេទយតី” តិ? “អភាវិតត្តា, មហារាជ, ចិត្តស្ស បុប្ផជ្ជនោ កាយិកម្មិ ចេតសិកម្មិ វេទនំ វេទយតិ។ យថា, មហារាជ, គោណោ ឆាតោ បរិតសិតោ អពលទុព្ពលបរិត្តកតិណោសុ វា លតាយ វា ឧបនិពន្ធា អស្ស, យទា សោ គោណោ បរិកុបិតោ ហោតិ, តទា សហ ឧបនិពន្ធនេន បក្កមតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អភាវិតចិត្តស្ស វេទនា ឧប្បជ្ជិត្វា ចិត្តំ បរិកោបេតិ, ចិត្តំ បរិកុបិតំ កាយំ អាកុដតិ និព្ពជតិ សម្បវិត្តកំ ករោតិ។ អថ ខោ សោ អភាវិតចិត្តោ តសតិ វេតិ កេវវាវមភិវេតិ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន បុប្ផជ្ជនោ កាយិកម្មិ ចេតសិកម្មិ វេទនំ វេទយតី” តិ។

“កី បន តំ ការណំ, យេន ការណេន អរហា ឯកំ វេទនំ វេទយតិ កាយិកំ, ន ចេតសិក” តិ? “អរហតោ, មហារាជ, ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតិ សុភាវិតំ ទន្តំ សុទន្តំ អស្សវំ វេចនករំ, សោ ទុក្ខាយ វេទនាយ ផុដ្ឋោ សមា នោ ‘អនិច្ច’ តណ្ហាតិ, សមាធិចម្កេ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ សមាធិចម្កេ ឧបនិពន្ធនំ ន វេជតិ ន ចលតិ, បិតំ ហោតិ អវិក្ខិតំ, តស្ស វេទនាវិការវិជ្ជាវេន កាយោ អាកុដតិ និព្ពជតិ សម្បវិត្តតិ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ,

ការណ៍, យេន ការណេន អរហា ឯកំ វេទនំ វេទយតិ កាយិកំ, ន ចេតសិកំ” ភ្លឺ។

“ភន្តេ នាគសេន, តំ នាម លោកេ អច្ឆរិយំ យំ កាយេ ចលមាទេ ចិត្តំ ន ចលតិ, តត្ថ មេ ការណំ ព្រហ្មី” តិ។ “យថា, មហារាជ, មហតិមហារុក្ខេ ខន្ធសាខាបលាសសម្បន្នេ អនិលពលសមាហតេ សាខា ចលតិ, អបិ នុ តស្ស ខន្ធជាបិ ចលតី” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហា ទុក្ខាយ វេទនាយ ផុដ្ឋោ សមាទោ ‘អនិច្ច’ ភ្លឺ ទឡំ គណ្ណាតិ, សមាធិចម្កេ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ សមាធិចម្កេ ឧបនិពន្ធនំ ន វេធតិ ន ចលតិ, បិតំ ហោតិ អវិក្ខិតំ, តស្ស វេទនាវិការវិជ្ជាវេន កាយោ អាកុដតិ និព្ពដតិ សម្បវិត្តតិ, ចិត្តំ បន តស្ស ន វេធតិ ន ចលតិ ខន្ធវិយ មហារុក្ខស្សា” តិ។ “អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ, ភន្តេ នាគសេន, ន មេ ឯវុបោ សព្ពកាលិកោ ធម្មបទីបោ ទិដ្ឋបុព្ពោ” តិ។

អរហន្តវេទនាវេទិយនបញ្ចោ ៤ដង្វា។

៧. អភិសមយន្តរាយករបញ្ចោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ឥធិ យោ កោចិ គិហី បារាជិកំ អជ្ឈាបន្នោ ភវេយ្យ, សោ អបវេន សមយេន បញ្ញាជេយ្យ, អត្តនាបិ សោ ន ជានេយ្យ ‘គិហិបារាជិកំ អជ្ឈាបន្នោសី’ តិ, នបិ តស្ស អញ្ញោ កោចិ អាចិក្ខេយ្យ ‘គិហិបារាជិកំ អជ្ឈាបន្នោសី’ តិ។ សោ ច តថត្តាយ បដិបជ្ជេយ្យ, អបិ នុ តស្ស ធម្មាភិសមយោ ភវេយ្យ” តិ? “ន ហិ, មហារាជា” តិ។ “កេន, ភន្តេ, ការណេនា” តិ? “យោ តស្ស ហេតុ ធម្មាភិសមយាយ, សោ តស្ស សមុច្ឆិន្នោ, តស្សា ធម្មាភិសមយោ ន ភវីតី” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ភណថ ‘ជានន្តស្ស កុក្កុច្ចំ ហោតិ, កុក្កុច្ចេ សតិ អាវរណំ ហោតិ, អាវរដេ ចិត្តេ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតី’ តិ។ ឥមស្ស បន អជានន្តស្ស អកុក្កុច្ចជាតស្ស សន្តិចិត្តស្ស វិហរតោ កេន ការណេន ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ, វិសមេន

វិសមេនេសោ បញ្ចោ គច្ចតិ, ចិន្តេត្វា វិសង្ខេបា” តិ។

“រុហតិ, មហារាជ, សុកដ្ឋេ សុកលលេ មណ្ឌខេត្តេ សារទំ សុខសយិតំ ពីជ” តិ?
“អាម, ភន្តេ” តិ។ “អបិ នុ, មហារាជ, តញ្ជេវ ពីជំ យនសេលសិលាតលេ រុហេយ្យា” តិ?
“ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “កិស្ស បន, មហារាជ, តញ្ជេវ ពីជំ កលលេ រុហតិ, កិស្ស យនសេលេ ន
រុហតី” តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, តស្ស ពីជស្ស រុហនាយ យនសេលេ ហេតុ, អហេតុនា ពីជំ ន
រុហតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេន ហេតុនា តស្ស ធម្មាភិសមយោ កវេយ្យ, សោ
តស្ស ហេតុ សមុច្ឆិន្នោ, អហេតុនា ធម្មាភិសមយោ ន ហោតី” ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ទណ្ឌលេខ្ពុលគុឡមុត្តរា បថវិយា ឋានមុបគច្ចន្តិ, អបិ នុ,
មហារាជ, តេ យេវ ទណ្ឌលេខ្ពុលគុឡមុត្តរា គគនេ ឋានមុបគច្ចន្តិ” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។
“កំ បនេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន តេ យេវ ទណ្ឌលេខ្ពុលគុឡមុត្តរា
បថវិយា ឋានមុបគច្ចន្តិ, កេន ការណេន គគនេ ន តិដ្ឋន្តី” តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, តេសំ
ទណ្ឌលេខ្ពុលគុឡមុត្តរានំ បតិជ្ជានាយ អាកាសេ ហេតុ, អហេតុនា ន តិដ្ឋន្តី” តិ។ “ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, តស្ស តេន ទោសេន អភិសមយហេតុ សមុច្ឆិន្នោ, ហេតុសមុត្តរាតេ
អហេតុនា អភិសមយោ ន ហោតី” តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ថលេ អត្ថិ ជលតិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, សោ យេវ អត្ថិ
ឧទកេ ជលតី” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “កំ បនេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន
សោ យេវ អត្ថិ ថលេ ជលតិ, កេន ការណេន ឧទកេ ន ជលតី” តិ? “នត្ថិ, ភន្តេ, អត្ថិស្ស
ជលនាយ ឧទកេ ហេតុ, អហេតុនា ន ជលតី” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តស្ស តេន
ទោសេន អភិសមយហេតុ សមុច្ឆិន្នោ, ហេតុសមុត្តរាតេ អហេតុនា ធម្មាភិសមយោ ន
ហោតី” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, បុនបេតំ អត្ថំ ចិន្តេហិ, ន មេ តត្ថ ចិត្តសញ្ញត្តិ កវតិ, អជានន្តស្ស

អសតិ កុក្កុច្ចេ អាវរណំ ហោតីតិ, ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។ “អបិ នុ, មហារាជ, វិសំ ហលាហលំ អជានន្តេន ខាយិតំ ជីវិតំ ហរតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អជានន្តេនបិ កតំ បាបំ អភិសមយន្តរាយករំ ហោតិ។

“អបិ នុ, មហារាជ, អគ្គិ អជានិច្ចា អក្កមន្តំ ឧហតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អជានន្តេនបិ កតំ បាបំ អភិសមយន្តរាយករំ ហោតិ។

“អបិ នុ, មហារាជ, អជានន្តំ អាសីវិសោ ខំសិច្ចា ជីវិតំ ហរតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អជានន្តេនបិ កតំ បាបំ អភិសមយន្តរាយករំ ហោតិ។

“ននុ, មហារាជ, កាលិន្ត្ររាជា សមណកោលញ្ញោ សត្តរតនបរិកិណ្ណោ ហត្ថិរតនមភិរុយ្យ កុលទស្សនាយ គច្ឆន្តោ អជានន្តោបិ នាសក្ខិ ពោធិមណ្ឌស្ស ឧបរិតោ គន្ធិ, ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អជានន្តេនបិ កតំ បាបំ អភិសមយន្តរាយករំ ហោតី”តិ? “ជិនកាសិតំ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ ន សក្កា បដិក្កេសិតុំ, ឯសោវេតស្ស អត្ថោ តថា សម្មជិច្ឆាមី”តិ។

អភិសមយន្តរាយករបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. ទុស្សីលបញ្ចោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, គិហិទុស្សីលស្ស ច សមណទុស្សីលស្ស ច កោ វិសេសោ, កំ នានាករណំ, ឧគោបេតេ សមសមគតិកា, ឧកិទ្ធម្មិ សមសមោ វិបាកោ ហោតិ, ឧទាហុ កិញ្ចិ នានាការណំ អត្ថី”តិ?

“ទស យិមេ, មហារាជ, គុណា សមណទុស្សីលស្ស គិហិទុស្សីលតោ វិសេសេន អតិរេកា, ទសហិ ច ការណេហិ ឧត្តរំ ទក្ខិណំ វិសោធជេតិ។

“កតមេ ទស គុណា សមណទុស្សីលស្ស គិហិទុស្សីលតោ វិសេសេន អតិរេកា? ឥធិ, មហារាជ, សមណទុស្សីលោ ពុទ្ធេ សគារវោ ហោតិ, ធម្មេ សគារវោ ហោតិ, សង្ឃេ សគារវោ ហោតិ, សព្វហ្មចារីសុ សគារវោ ហោតិ, ឧទ្ទេសបរិបុត្តាយ វាយមតិ, សវនពហុលោ ហោតិ, ភិន្នសីលោបិ, មហារាជ, ទុស្សីលោ បរិសគតោ អាកប្បំ ឧបដ្ឋបេតិ, គរហកយា កាយិកំ វាចសិកំ រក្ខតិ, បធានាភិមុខញ្ចស្ស ហោតិ ចិត្តំ, ភិក្ខុសាមញ្ញំ ឧបគតោ ហោតិ។ ករោន្តោបិ, មហារាជ, សមណទុស្សីលោ បាបំ បដិច្ចន្នំ អាចរតិ។ យថា, មហារាជ, ឥត្ថី សបតិកា និលីយិត្វា រហស្សេនេវ បាបមាចរតិ; ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ករោន្តោបិ សមណទុស្សីលោ បាបំ បដិច្ចន្នំ អាចរតិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស គុណា សមណទុស្សីលស្ស គិហិទុស្សីលតោ វិសេសេន អតិរេកា។

“កតមេហិ ទសហិ ការណេហិ ឧត្តរំ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ? អនវដ្ឋកវចធារណតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, ឥសិសាមញ្ញកណ្តាលិវដ្ឋធារណតោបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, សង្ឃសមយមនុប្បវិដ្ឋតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, ពុទ្ធជម្មសង្ឃសរណគតតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, បធានាសយនិកេតវាសិតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, ជិនសាសនធរ[ជិនសាសនធន (សី. បី.)] បរិយេសនតោបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, បវរធម្មទេសនតោបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, ធម្មទីបគតិបរាយណតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, ‘អគ្គោ ពុទ្ធោ’តិ ឯកន្តឧដុទិដ្ឋិតាយបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ, ឧបោសថសមាទានតោបិ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, ទសហិ ការណេហិ ឧត្តរំ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ ។

“សុវិបន្នោបិ ហិ, មហារាជ, សមណទុស្សីលោ ទាយកានំ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ។ យថា, មហារាជ, ឧទកំ សុពហលម្បិ កលលកទ្ធមរដោជល្លំ អបនេតិ; ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សុវិបន្នោបិ សមណទុស្សីលោ ទាយកានំ ទក្ខិណំ វិសោធជតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឧណ្ណោទកំ សុកុជិតម្បិ[សុកបិតម្បិ (សី. បី), សុខុបិតម្បិ (ស្យា.)] ជួលន្តំ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធិ និព្វាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សុវិបន្នោបិ

សមណទុស្សីលោ ទាយការនំ ទក្ខិណំ វិសោធនតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ភោជនំ វិរសម្បិ ខុទ្ទកុល្យំ អបនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សុវិបន្នោបិ សមណទុស្សីលោ ទាយការនំ ទក្ខិណំ វិសោធនតិ។

“ភាសិតម្បតិ, មហារាជ, តថាគតេន ទេវាតិទេវេន មជ្ឈិមនិកាយវេលញ្ចកេ ទក្ខិណវិភង្កេ វេយ្យាករណេ –

“យោ សីលវា ទុស្សីលេសុ ទទាតិ ទានំ, ធម្មេន លទ្ធិំ សុបសន្នចិត្តោ;

អភិសទ្ធហំ កម្មផលំ ឧឡារំ, សា ទក្ខិណា ទាយកតោ វិសុជ្ឈតី” តិ[ម. និ. ព្យ.៣៨២]។

“អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ, ភន្តេ នាគសេន, តាវតកំ មយំ បញ្ចំ អបុច្ឆិម្ហ, តំ ភំ ឱបម្មេហិ ការណេហិ វិភាវេន្តោ អមតមជ្ជំ សវនូបតំ អកាសី។ យថា នាម, ភន្តេ, សូទោ វា សូទន្តោសី វា តាវតកំ មំសំ លភិត្វា នានាវិធមហិ សម្ពាវេហិ សម្ពាទេត្វា រាជូបកោតំ ករោតិ; ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តាវតកំ មយំ បញ្ចំ អបុច្ឆិម្ហ, តំ ភំ ឱបម្មេហិ ការណេហិ វិភាវេត្វា អមតមជ្ជំ សវនូបតំ អកាសី” តិ។

ទុស្សីលបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. ឧទកសត្តជីវបញ្ចោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ឥមំ ឧទកំ អត្ថិម្ហ តប្បមានំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធំ, កី នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ឧទកំ ជីវតិ, កី កីឡមានំ សទ្ទាយតិ, ឧទាហុ អញ្ជេន បដិបិទ្ធិតំ សទ្ទាយតី” តិ? “ន ហិ, មហារាជ, ឧទកំ ជីវតិ, នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា,

អបិ ច, មហារាជ, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ធាយតិ ពហុវិធំ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ឥធរកថ្វេ តិគ្គិយា ឧទកំ ជីវតីតិ សីតោទកំ បដិក្ខិបិត្វា ឧទកំ តាបេត្វា វេកតិកវេកតិកំ បរិកុញ្ញន្តិ, តេ តុម្ភេ គរហន្តិ បរិភវន្តិ ‘ឯកិទ្រិយំ សមណា សក្យបុត្តិយា ជីវំ វិហេបេន្តិ’តិ, តំ តេសំ គរហំ បរិភវំ វិនោទេហិ អបនេហិ និច្ឆារេហី”តិ។ “ន ហិ, មហារាជ, ឧទកំ ជីវតិ, នត្ថិ, មហារាជ, ឧទកេ ជីវេ វា សត្តោ វា, អបិ ច, មហារាជ, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ធាយតិ ពហុវិធំ។

“យថា, មហារាជ, ឧទកំ
សោព្ភសរសេរិទហតឡាកកន្ទរបទរឧទបាននិទ្ទបោក្ខរណិគតំ វាតាតបវេគស្ស
មហន្តតាយ បរិយាទិយតិ បរិក្ខយំ គច្ឆតិ, អបិ នុ តត្ថ ឧទកំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ធាយតិ ពហុវិធំ”ន្តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “យទិ, មហារាជ, ឧទកំ ជីវេយ្យ, តត្ថាបិ ឧទកំ សទ្ធាយេយ្យ, ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន ជានាហិ ‘នត្ថិ ឧទកេ ជីវេ វា សត្តោ វា, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ ចិច្ចិដាយតិ ចិដិចិដាយតិ សទ្ធាយតិ ពហុវិធំ”ន្តិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរំ ការណំ សុណោហិ ‘នត្ថិ ឧទកេ ជីវេ វា សត្តោ វា, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ធាយតិ’តិ។ យទា បន, មហារាជ, ឧទកំ តណ្ហាលេហិ សម្មិស្សិតំ កាជនគតំ ហោតិ បិហិតំ ឧទ្ធនេ អប័បិតំ, អបិ នុ តត្ថ ឧទកំ សទ្ធាយតិ’តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, អចលំ ហោតិ សន្តសន្ត”ន្តិ។ “តំ យេវ បន, មហារាជ, ឧទកំ កាជនគតំ អគ្គី ឧជ្ឈាលេត្វា ឧទ្ធនេ ប័បិតំ ហោតិ, អបិ នុ តត្ថ ឧទកំ អចលំ ហោតិ សន្តសន្ត”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, ចលតិ ឧព្ពតិ លុឡតិ អារិលតិ ឧមិជាតំ ហោតិ, ឧទ្ធមជោ ទិសាវិទិសំ គច្ឆតិ, ឧត្តរតិ បតរតិ ផេណមាលី ហោតិ”តិ។ ភិស្ស បន តំ, មហារាជ, បាកតិកំ ឧទកំ ន ចលតិ សន្តសន្តំ ហោតិ, ភិស្ស បន អគ្គិគតំ ចលតិ ឧព្ពតិ លុឡតិ អារិលតិ ឧមិជាតំ ហោតិ, ឧទ្ធមជោ ទិសាវិទិសំ គច្ឆតិ, ឧត្តរតិ បតរតិ ផេណមាលី ហោតិ”តិ? “បាកតិកំ,

ភន្តេ, ឧទកំ ន ចលតិ, អត្ថិកតំ បន ឧទកំ អត្ថិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ចិច្ចិដាយតិ
ចិដិចិដាយតិ សទ្ទាយតិ ពហុវិធ៌”ន្តិ។ “ឥមិនាបិ មហារាជ, ការណេន ជានាហិ ‘នត្ថិ ឧទកេ
ជីវោ វា សត្តោ វា, អត្ថិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតី”តិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរំ ការណំ សុណោហិ, នត្ថិ ឧទកេ ជីវោ វា សត្តោ វា,
អត្ថិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតិ។ ហោតិ តំ, មហារាជ, ឧទកំ យេ យេ
ឧទកវារកគតំ បិហិត”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “អបិ នុ តំ, មហារាជ, ឧទកំ ចលតិ ឧព្ពតិ
លុឡតិ អារិលតិ ឧមិជាតំ ហោតិ, ឧទ្ទមជោ ទិសាវិទិសំ គច្ឆតិ, ឧត្តរតិ បតរតិ ផេណមាលី
ហោតី”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, អចលំ តំ ហោតិ បាកតិកំ ឧទកវារកគតំ ឧទក”ន្តិ។

“សុតបុព្ពំ បន តយា, មហារាជ, ‘មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ចលតិ ឧព្ពតិ លុឡតិ អារិលតិ
ឧមិជាតំ ហោតិ, ឧទ្ទមជោ ទិសាវិទិសំ គច្ឆតិ, ឧត្តរតិ បតរតិ ផេណមាលី ហោតិ, ឧស្សក្កិគ្វា
ឧស្សក្កិគ្វា[ឧស្សក្កិគ្វា”តិ បទំ សី. បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ] វេលាយ បហរតិ សទ្ទាយតិ
ពហុវិធ៌”ន្តិ? “អាម, ភន្តេ, សុតបុព្ពំ ឯតំ មយា ទិដ្ឋបុព្ពញ្ច ‘មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ
ហត្ថសតម្បិ ទ្វេបិ ហត្ថសតានិ គគនេ ឧស្សក្កតី”តិ។ “កិស្ស, មហារាជ, ឧទកវារកគតំ
ឧទកំ ន ចលតិ ន សទ្ទាយតិ, កិស្ស បន មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ចលតិ សទ្ទាយតី”តិ?
“វាតវេគស្ស មហន្តតាយ, ភន្តេ, មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ចលតិ សទ្ទាយតិ, ឧទកវារកគតំ ឧទកំ
អយដ្ឋិតំ កេហិចិ ន ចលតិ ន សទ្ទាយតី”តិ។ “យថា, មហារាជ, វាតវេគស្ស មហន្តតាយ
មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ ចលតិ សទ្ទាយតិ ឯវមេវ អត្ថិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ
សទ្ទាយតី”តិ។

“ននុ, មហារាជ, កេវិបោក្ខំ សុក្ខំ សុក្ខេន គោចម្មេន ឱនន្ទន្តី”តិ? “អាម, ភន្តេ”។
“អបិ នុ, មហារាជ, កេវិយា ជីវោ វា សត្តោ វា អត្ថី”តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន,
មហារាជ, កេវី សទ្ទាយតី”តិ? “ឥត្ថិយា វា, ភន្តេ, បុរិសស្ស វា តជ្ជេន វាយាមេនា”តិ។
“យថា, មហារាជ, ឥត្ថិយា វា បុរិសស្ស វា តជ្ជេន វាយាមេន កេវី សទ្ទាយតិ, ឯវមេវ

អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតិ។ ឥមិនាបិ, មហារាជ, ការណេន ជានាហិ
‘នត្ថិ ឧទកេ ជីវេ វា សត្តោ វា, អគ្គិសន្តាបវេគស្ស មហន្តតាយ ឧទកំ សទ្ទាយតិ’ តិ។

“មយ្ហម្បិ តាវ, មហារាជ, តវ បុច្ឆិតព្ធំ អត្ថិ, ឯវមេសោ បញ្ចោ សុវិនិច្ឆ័តោ ហោតិ, កំ នុ
ខោ, មហារាជ, សព្ពេហិបិ ភាជនេហិ ឧទកំ តប្បមានំ សទ្ទាយតិ, ឧទាហុ ឯកច្ឆេហិ យេវ
ភាជនេហិ តប្បមានំ សទ្ទាយតិ’ តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សព្ពេហិបិ ភាជនេហិ ឧទកំ តប្បមានំ
សទ្ទាយតិ, ឯកច្ឆេហិ យេវ ភាជនេហិ ឧទកំ តប្បមានំ សទ្ទាយតិ’ តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ,
ជហិតោសិ សកសមយំ, បច្ចាគតោសិ មម វិសយំ, នត្ថិ ឧទកេ ជីវេ វា សត្តោ វា។ យទិ,
មហារាជ, សព្ពេហិបិ ភាជនេហិ ឧទកំ តប្បមានំ សទ្ទាយេយ្យ, យុត្តមិទំ ‘ឧទកំ ជីវតី’ តិ
វត្ថុ។ ន ហិ, មហារាជ, ឧទកំ ទ្វយំ ហោតិ, យំ សទ្ទាយតិ, តំ ជីវតិ, យំ ន សទ្ទាយតិ, តំ ន
ជីវតិ តិ។ យទិ, មហារាជ, ឧទកំ ជីវេយ្យ, មហន្តានំ ហត្ថិនាគានំ ឧស្សន្ទកាយានំ បភិទ្ទានំ
សោណ្ណាយ ឧស្សញ្ជិត្វា មុខេ បក្ខិបិត្វា កុច្ឆិ បវេសយន្តានំ, តម្បិ ឧទកំ តេសំ ទន្តន្តរេ
ចិប្បិយមានំ សទ្ទាយេយ្យ។ ហត្ថសតិកាបិ មហានាវា គរុកា ភារិកា
អនេកសតសហស្សការបរិបូរា មហាសមុទ្រេ វិចរន្តិ, តាហិបិ ចិប្បិយមានំ ឧទកំ
សទ្ទាយេយ្យ។ មហតិមហន្តាបិ មច្ឆា អនេកសតយោជនិកកាយា តិមី តិមិវ័លា
តិមិបិវ័លា អព្ពន្ធរេ និមុត្តា មហាសមុទ្រេ និវាសជ្ជានតាយ បដិវេសន្តា មហាឧទកធារា
អាចមន្តិ ធមន្តិ ច, តេសម្បិ តំ ទន្តន្តរេបិ ឧទន្តន្តរេបិ ចិប្បិយមានំ ឧទកំ សទ្ទាយេយ្យ។
យស្មា ច ខោ, មហារាជ, ឯវុបេហិ ឯវុបេហិ មហន្តេហិ បដិបិឡនេហិ បដិបិឡិតំ ឧទកំ ន
សទ្ទាយតិ តស្មាបិ នត្ថិ ឧទកេ ជីវេ វា សត្តោ វាតិ, ឯវមេតំ, មហារាជ, ធារេហី’ តិ។

“សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ទោសាគតោ បញ្ចោ អនុច្ឆរិកាយ វិភត្តិយា វិភត្តោ, យថា
នាម, ភន្តេ នាគសេន, មហាភ្នំ មណិរតនំ ឆេកំ អាចរិយំ កុសលំ សិក្ខិតំ មណិការំ
បាបុណិត្វា កិត្តិ លកេយ្យ ថោមនំ បសំសំ, មុត្តារតនំ វា មុត្តិកំ ទុស្សរតនំ វា ទុស្សិកំ,
លោហិតចន្ទនំ វា គន្ធិកំ បាបុណិត្វា កិត្តិ លកេយ្យ ថោមនំ បសំសំ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ
នាគសេន, ទោសាគតោ [ទេសាគតោ (សី. បី.)] បញ្ចោ អនុច្ឆរិកាយ វិភត្តិយា វិភត្តោ,

ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វាមី'តិ។

ឧទកសត្តជីវបញ្ចោ នវមោ។

ពុទ្ធវគ្គោ បបមោ។

ឥមស្មី វគ្គេ នវ បញ្ចោ។

២. និប្បបញ្ចវគ្គោ

១. និប្បបញ្ចបញ្ចោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្យេតំ ភគវតា ‘និប្បបញ្ចារមា, ភិក្ខុវេ, វិហារថ និប្បបញ្ចរតិនោ’តិ, កតមំ តំ និប្បបញ្ច”ន្តិ? “សោតាបត្តិផលំ, មហារាជ, និប្បបញ្ចំ, សកទាតាមិផលំ និប្បបញ្ចំ, អនាតាមិផលំ និប្បបញ្ចំ, អរហត្តផលំ និប្បបញ្ច”ន្តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សោតាបត្តិផលំ និប្បបញ្ចំ, សកទាតាមិអនាតាមិអរហត្តផលំ និប្បបញ្ចំ, កិស្ស បន ឥមេ ភិក្ខុ ឧទ្ទិសន្តិ បរិបុច្ឆន្តិ សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណំ តាថំ ឧទានំ ឥតិវុត្តកំ ជាតកំ អព្ពតធម្មំ វេទល្លំ, នវកម្មេន បលិពុជ្ឈន្តិ ទានេន ច បូជាយ ច, ននុ តេ ជិនប្បជីក្ខិត្តំ កម្មំ ករោតី’តិ?

“យេ តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ឧទ្ទិសន្តិ បរិបុច្ឆន្តិ សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណំ តាថំ ឧទានំ ឥតិវុត្តកំ ជាតកំ អព្ពតធម្មំ វេទល្លំ, នវកម្មេន បលិពុជ្ឈន្តិ ទានេន ច បូជាយ ច, សព្ពេ តេ និប្បបញ្ចស្ស បត្តិយា ករោន្តិ។ យេ តេ, មហារាជ, សភាវបរិសុទ្ធា បុព្ពេ វាសិតវាសនា, តេ ឯកចិត្តក្ខណេន និប្បបច ហោន្តិ។ យេ បន តេ ភិក្ខុ មហារាជក្ខា, តេ ឥមេហិ បយោគេហិ និប្បបញ្ចោ ហោន្តិ។

“យថា, មហារាជ, ឯកោ បុរិសោ ខេត្តេ ពីដំ ពោបេត្វា អត្ថនោ យថាពលវិរិយេន វិនា បាការវតិយា ធួញ្ញំ ឧទ្ធអេយ្យ, ឯកោ បុរិសោ ខេត្តេ ពីដំ ពោបេត្វា វនំ បរិសិទ្ធា កដ្ឋញ្ច សាខញ្ច ធិន្ទិទ្វា វតិបាការំ កត្វា ធួញ្ញំ ឧទ្ធអេយ្យ។ យា តត្ថ តស្ស វតិបាការបរិយេសនា, សា ធួញ្ញត្ថាយ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សភាវបរិសុទ្ធា បុព្ពេ វាសិតវាសនា, តេ ឯកចិត្តក្ខណេន និប្បបញ្ញា ហោន្តិ, វិនា វតិបាការំ បុរិសោ វិយ ធួញ្ញទ្វាពោ។ យេ បន តេ ភិក្ខុ មហារាជក្ខា, តេ ឥមេហិ បយោគេហិ និប្បបញ្ញា ហោន្តិ, វតិបាការំ កត្វា បុរិសោ វិយ ធួញ្ញទ្វាពោ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ មហតិមហន្តេ អម្ពរុក្ខមត្ថកេ ផលបិណ្ឌិ ភវេយ្យ, អថ តត្ថ យោ កោចិ ឥទ្ធិមា អាគន្ធា តស្ស ផលំ ហវេយ្យ, យោ បន តត្ថ អនិទ្ធិមា, សោ កដ្ឋញ្ច វល្លិញ្ច ធិន្ទិទ្វា និស្សេណី ពន្ទិទ្វា តាយ តំ រុក្ខំ អភិរុហិត្វា ផលំ ហវេយ្យ។ យា តត្ថ តស្ស និស្សេណិបរិយេសនា, សា ផលត្ថាយ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សភាវបរិសុទ្ធា បុព្ពេ វាសិតវាសនា, តេ ឯកចិត្តក្ខណេន និប្បបញ្ញា ហោន្តិ, ឥទ្ធិមា វិយ រុក្ខផលំ ហរន្តោ។ យេ បន តេ ភិក្ខុ មហារាជក្ខា, តេ ឥមិនា បយោគេន សច្ចានិ អភិសមេន្តិ, និស្សេណិយា វិយ បុរិសោ រុក្ខផលំ ហរន្តោ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឯកោ បុរិសោ អត្ថករណិកោ ឯកកោ យេវ សាមិកំ ឧបគន្ធា អត្ថំ សាធម្មិ។ ឯកោ ធនវា ធនវសេន បរិសំ វខ្សេត្វា បរិសាយ អត្ថំ សាធម្មិ។ យា តត្ថ តស្ស បរិសបរិយេសនា, សា អត្ថត្ថាយ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ សភាវបរិសុទ្ធា បុព្ពេ វាសិតវាសនា, តេ ឯកចិត្តក្ខណេន ធម្ម អភិញ្ញាសុ វសិការំ បាបុណន្តិ, បុរិសោ វិយ ឯកកោ អត្ថសិទ្ធិ ករោន្តោ។ យេ បន តេ ភិក្ខុ មហារាជក្ខា, តេ ឥមេហិ បយោគេហិ សាមញ្ញត្ថមភិសាធម្មិ, បរិសាយ វិយ បុរិសោ អត្ថសិទ្ធិ ករោន្តោ។

“ឧទ្ទេសោបិ, មហារាជ, ពហុកាពោ, បរិបុច្ឆាបិ ពហុការា, នវកម្មម្បិ ពហុការំ, ទានម្បិ ពហុការំ, បូជាបិ ពហុការា តេសុ តេសុ ករណីយេសុ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ រាជ្ជបសេវី

កតាវី អមច្ចកដពលទៅវារិកអនីកដ្ឋបារិសដ្ឋជនេហិ, តេ តស្ស ករណីយេ អនុប្បត្តេ
 សញ្ញេបិ ឧបកាវា ហោត្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧទ្ទេសោបិ ពហុកាវោ, បរិបុច្ឆាបិ
 ពហុកាវា, នវកម្មម្បិ ពហុកាវំ, ទានម្បិ ពហុកាវំ, បូជាបិ ពហុកាវា តេសុ តេសុ
 ករណីយេសុ។ យទិ, មហារាជ, សញ្ញេបិ អភិជាតិបរិសុទ្ធា ភវេយ្យំ,
 អនុសាសនេន [អនុសាសកេន (សី. បី.)] ករណីយំ ន ភវេយ្យ។ យស្មា ច ខោ, មហារាជ,
 សវនេន ករណីយំ ហោតិ, ថេវោ, មហារាជ, សារិបុត្តោ អបរិមិតមសង្ខេយ្យកប្បំ ឧបាទាយ
 ឧបចិតកុសលមូលោ បញ្ញាយ កោដី គតោ, សោបិ វិនា សវនេន នាសក្ខិ អាសវក្ខយំ
 បាបុណិតំ។ តស្មា, មហារាជ, ពហុកាវំ សវនំ, តថា ឧទ្ទេសោបិ បរិបុច្ឆាបិ។ តស្មា
 ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាបិ និប្បបញ្ញា សង្ខតា”តិ។ “សុនិជ្ឈាបិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ញោ, ឯវមេតំ
 តថា សម្បជ្ជិត្តមី”តិ។

និប្បបញ្ញាបញ្ញោ បដមោ។

២. ខីណាសវកាវបញ្ញោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ភណថ ‘យោ គិហី អរហត្តំ បត្តោ, ទ្វេ វាស្ស គតិយោ ភវន្តិ
 អនញ្ញា, តស្មី យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្វាយតិ វា។ ន សោ ទិវសោ សក្កា អតិក្កមេតុន្តិ។
 សចេ សោ, ភន្តេ នាគសេន, តស្មី ទិវសេ អាចរិយំ វា ឧបជ្ឈាយំ វា បត្តចីវរំ វា ន លភេថ,
 អបិ នុ ខោ សោ អរហា សយំ វា បព្ពជេយ្យ ទិវសំ វា អតិក្កមេយ្យ, អញ្ញោ កោចិ អរហា
 ឥទ្ធិមា អាគន្ធា តំ បញ្ញាជេយ្យ វា បរិនិព្វាយេយ្យ វា”តិ។ “ន សោ, មហារាជ, អរហា សយំ
 បព្ពជេយ្យ, សយំ បព្ពជន្តោ ថេយ្យំ អាបជ្ជតិ, ន ច ទិវសំ អតិក្កមេយ្យ, អញ្ញស្ស អរហន្តស្ស
 អាគមនំ ភវេយ្យ វា ន វា ភវេយ្យ, តស្មី យេវ ទិវសេ បរិនិព្វាយេយ្យា”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ
 នាគសេន, អរហត្តស្ស សន្តកាវោ វិដហិតោ ហោតិ, យេន អធិគតស្ស ជីវិតហារោ
 ភវតី”តិ។

“វិសម៌, មហារាជ, គិហិលិង្គី, វិសមេ លិង្គេ លិង្គទុព្ពលតាយ អរហត្តំ បត្តោ គិហី តស្មី យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្វាយតិ វា។ នេសោ, មហារាជ, ទោសោ អរហត្តស្ស, គិហិលិង្គស្សេវេសោ ទោសោ យទិទំ លិង្គទុព្ពលតា។

“យថា, មហារាជ, កោជនំ សព្ពសត្តានំ អាយុបាលកំ ជីវិតរក្ខកំ វិសមកោដ្ឋស្ស មន្ទទុព្ពលគហណិកស្ស អវិបាកេន ជីវិតំ ហរតិ។ នេសោ, មហារាជ, ទោសោ កោជនស្ស, កោដ្ឋស្សេវេសោ ទោសោ យទិទំ អត្ថិទុព្ពលតា។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វិសមេ លិង្គេ លិង្គទុព្ពលតាយ អរហត្តំ បត្តោ គិហី តស្មី យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្វាយតិ វា។ នេសោ, មហារាជ, ទោសោ អរហត្តស្ស, គិហិលិង្គស្សេវេសោ ទោសោ យទិទំ លិង្គទុព្ពលតា។

“យថា វា បន, មហារាជ, បរិត្តំ តិណ្ហសលាកំ ឧបរិ គុកេ បាសាណោ ប័បិតេ ទុព្ពលតាយ ភិជ្ជិត្វា បតតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហត្តំ បត្តោ គិហី តេន លិង្គេន អរហត្តំ ជាវេតុំ អសក្កោន្តោ តស្មី យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្វាយតិ វា។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ អពលោ ទុព្ពលោ និហីនជថោ បរិត្តបុព្វោ មហតិមហារជ្ជំ លកិត្វា ខណេន បរិបតតិ បរិជំសតិ ឱសក្កតិ, ន សក្កោតិ ឥស្សរិយំ ជាវេតុំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហត្តំ បត្តោ គិហី តេន លិង្គេន អរហត្តំ ជាវេតុំ ន សក្កោតិ, តេន ការណេន តស្មី យេវ ទិវសេ បព្ពជតិ វា បរិនិព្វាយតិ វា”តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជិច្ឆាមី”តិ។

ខីណាសវការបព្ពោ ទុតិយោ។

៣. ខីណាសវសតិសម្មោសបព្ពោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ អរហតោ សតិសម្មោសោ”តិ? “វិគតសតិសម្មោសា ខោ,

មហារាជ, អរហន្តោ, នត្ថិ អរហន្តានំ សតិសម្មោសោ” តិ។ “អាបជ្ឈេយ្យ បន, កន្តោ, អរហា អាបត្តិ” ន្តិ? “អាម, មហារាជា” តិ។ “កិស្មី វត្ថុស្មី” ន្តិ? “កុដិការេ, មហារាជ, សញ្ជវិត្តេ, វិកាលេ កាលសញ្ញាយ, បវរិតេ អប្បវរិតសញ្ញាយ, អនតិវិត្តេ អតិវិត្តសញ្ញាយា” តិ។

“កន្តោ នាគសេន, តុម្កេ ភណថ ‘យេ អាបត្តិ អាបជ្ឈន្តិ, តេ ទ្វីហិ ការណេហិ អាបជ្ឈន្តិ អនាទរិយេន វា អជាននេន វា’ តិ។ អបិ នុ ខោ, កន្តោ, អរហតោ អនាទរិយំ ហោតិ, យំ អរហា អាបត្តិ អាបជ្ឈតិ” តិ? “ន ហិ, មហារាជា” តិ។

“យទិ, កន្តោ នាគសេន, អរហា អាបត្តិ អាបជ្ឈតិ, នត្ថិ ច អរហតោ អនាទរិយំ, តេន ហិ អត្ថិ អរហតោ សតិសម្មោសោ” តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, អរហតោ សតិសម្មោសោ, អាបត្តិញ អរហា អាបជ្ឈតិ” តិ។

“តេន ហិ, កន្តោ, ការណេន មំ សញ្ញាបេហិ, កំ តត្ថ ការណា” ន្តិ? “ទ្វេមេ, មហារាជ, កិលេសា លោកវជ្ជំ បណ្ណត្តិវជ្ជញ្ញាតិ។ កតមំ, មហារាជ, លោកវជ្ជំ? ទស អកុសលកម្មបថា, ឥទំ វុច្ចតិ លោកវជ្ជំ។ កតមំ បណ្ណត្តិវជ្ជំ? យំ លោកេ អត្ថិ សមណានំ អននុច្ឆរិកំ អននុលោមិកំ, គិហិនំ អនវជ្ជំ។ តត្ថ ភគវា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេតិ ‘យាវជីវំ អនតិក្កមនីយ’ ន្តិ។ វិកាលគោជនំ, មហារាជ, លោកស្ស អនវជ្ជំ, តំ ជិនសាសនេ វជ្ជំ។ ភូតតាមវិកោបនំ, មហារាជ, លោកស្ស អនវជ្ជំ, តំ ជិនសាសនេ វជ្ជំ។ ឧទកេ ហស្សធម្មំ, មហារាជ, លោកស្ស អនវជ្ជំ, តំ ជិនសាសនេ វជ្ជំ។ ឥតិ ឯវុបាទិ ឯវុបាទិ, មហារាជ, ជិនសាសនេ វជ្ជានិ, ឥទំ វុច្ចតិ បណ្ណត្តិវជ្ជំ។

“លោកវជ្ជំ អកញ្ចោ ខីណាសវោ តំ អជ្ឈាចរិតុំ, យំ កិលេសំ បណ្ណត្តិវជ្ជំ, តំ អជានន្តោ អាបជ្ឈេយ្យ។ អវិសយោ, មហារាជ, ឯកច្ចស្ស អរហតោ សព្វំ ជានិគុំ, ន ហិ តស្ស ពលំ អត្ថិ សព្វំ ជានិគុំ។ អនញ្ញាតំ, មហារាជ, អរហតោ ឥត្តិបុរិសានំ នាមម្បិ គោត្តម្បិ, មគ្គោបិ តស្ស មហិយា អនញ្ញាតោ; វិមុត្តិ យេវ, មហារាជ, ឯកច្ចោ អរហា ជានេយ្យ; ធម្មកិញ្ញោ អរហា

សករិសយំ ជានេយ្យ; សព្ពញ្ញ, មហារាជ, តថាគតោវ សព្ពំ ជានាតី”តិ។ “សាជ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វាមី”តិ។

ខីណាសវសតិសម្មោសបញ្ចោ តតិយោ។

៤. លោកេ នត្ថិការបញ្ចោ

៤. “កន្តេ នាគសេន, ទិស្សន្តិ លោកេ ពុទ្ធា, ទិស្សន្តិ បច្ចេកពុទ្ធា, ទិស្សន្តិ តថាគតស្ស សាវកា, ទិស្សន្តិ ចក្កវត្តិរាជានោ, ទិស្សន្តិ បទេសរាជានោ, ទិស្សន្តិ ទេវមនុស្សា, ទិស្សន្តិ សធនា, ទិស្សន្តិ អធនា, ទិស្សន្តិ សុគតា, ទិស្សន្តិ ទុគ្គតា, ទិស្សតិ បុរិសស្ស ឥត្ថិលិង្គំ បាតុក្ខតំ, ទិស្សតិ ឥត្ថិយា បុរិសលិង្គំ បាតុក្ខតំ, ទិស្សតិ សុកតំ ទុក្ខតំ កម្មំ, ទិស្សន្តិ កល្យាណបាបកានំ កម្មានំ វិបាក្យបកោតិនោ សត្តា, អត្ថិ លោកេ សត្តា អណ្ណជា ជលាពុជា សំសេទេជា ឱបបាតិកា, អត្ថិ សត្តា អបទា ទ្វិបទា ចតុប្បទា ពហុប្បទា, អត្ថិ លោកេ យក្ខា រក្ខសា កុម្មណ្ណា អស្សរា ទានវា គន្ធពញ្ញា បេតា បិសាចា, អត្ថិ កិន្ទរា មហោរតា នាគា សុបណ្ណា សិទ្ធា វិជ្ជាជរា, អត្ថិ ហត្ថី អស្សា គាវេ មហីសា [មហិសា (សី. បី.)] ឱដ្ឋា គទ្រកា អជា ឯឡកា មិតា ស្លករា សីហា ព្យគ្យា ទីបី អច្ឆា កោកា តរច្ឆា សោណា សិង្គាលា, អត្ថិ ពហុវិជា សកុណា, អត្ថិ សុវណ្ណំ រេតំ មុត្តា មណិ សង្ខោ សិលា បវាឡំ លោហិតង្គោ មសារគលំ វេឡុរិយោ វេរិ ផលិកំ កាឡលោហំ តម្កលោហំ វដ្តលោហំ កំសលោហំ, អត្ថិ ខោមំ កោសេយ្យំ កប្បាសិកំ សាណំ ភង្គំ កម្ពលំ, អត្ថិ សាលិ វីហិ យវោ កង្កំ កុទ្រុសោ វរកោ តោធូមោ មុត្តោ, មាសោ តិលំ កុលត្ថំ, អត្ថិ មូលគន្លោ សារគន្លោ ផេត្តគន្លោ តចគន្លោ បត្តគន្លោ បុប្ផគន្លោ ផលគន្លោ សព្ពគន្លោ, អត្ថិ តិណ លតា គច្ឆ រុក្ខ ឱសធិ វេនប្បតិ នទី បព្ពត សមុទ្ធ មច្ឆកិច្ចបា សព្ពំ លោកេ អត្ថិ។ យំ, កន្តេ, លោកេ នត្ថិ, តំ មេ កថេហី”តិ។

“តីណិមាទិ, មហារាជ, លោកេ នត្ថិ។ កតមាទិ តីណិ? សចេតនា វា អចេតនា វា អជរាមរា លោកេ នត្ថិ, សង្ខារានំ និច្ចតា នត្ថិ, បរមត្ថេន សត្វបលទ្ធិ នត្ថិ, ឥមាទិ ខោ,

មហារាជ, តីណិ លោកេ នត្ថី” តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមី” តិ។

លោកេ នត្ថិការបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. អកម្មជាទិបញ្ចោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ទិស្សន្តិ លោកេ កម្មនិព្ពត្តា, ទិស្សន្តិ ហេតុនិព្ពត្តា, ទិស្សន្តិ ឧតុនិព្ពត្តា, យំ លោកេ អកម្មជំ អហេតុជំ អនុតុជំ, តំ មេ កថេហី” តិ។ “ទ្វេមេ, មហារាជ, លោកស្មី អកម្មជា អហេតុជា អនុតុជា។ កតមេ ទ្វេ? អាកាសោ, មហារាជ, អកម្មជា អហេតុជា អនុតុជា; និព្ពានំ, មហារាជ, អកម្មជំ អហេតុជំ អនុតុជំ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទ្វេ អកម្មជា អហេតុជា អនុតុជា” តិ។

“មា, ភន្តេ នាគសេន, ជិនវចនំ មក្ខេហិ, មា អជានិច្ចា បញ្ចំ ព្យាករោហី” តិ។ “កំ ខោ, មហារាជ, អហំ វទាមិ, យំ មំ ត្វំ ឯវំ វទេសិ ‘មា, ភន្តេ នាគសេន, ជិនវចនំ មក្ខេហិ, មា អជានិច្ចា បញ្ចំ ព្យាករោហី’” តិ។ “ភន្តេ នាគសេន, យុត្តមិទំ តាវ វត្ថុំ ‘អាកាសោ អកម្មជា អហេតុជា អនុតុជា’ តិ។ អនេកសតេហិ បន, ភន្តេ នាគសេន, ការណេហិ ភគវតា សាវកានំ និព្ពានស្ស សច្ចិកិរិយាយ មគ្គោ អក្ខាតោ, អថ ច បន ត្វំ ឯវំ វទេសិ ‘អហេតុជំ និព្ពាន’” តិ។ “សច្ចំ, មហារាជ, ភគវតា អនេកសតេហិ ការណេហិ សាវកានំ និព្ពានស្ស សច្ចិកិរិយាយ មគ្គោ អក្ខាតោ, ន ច បន និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ អក្ខាតោ” តិ។

“ឯត្ថ មយំ, ភន្តេ នាគសេន, អន្ធការតោ អន្ធការតំ បរិសាម, វនតោ វនតំ បរិសាម, គហនតោ គហនតំ [គហនន្តរតោ គហនន្តរំ (ក.)] បរិសាម, យត្រ ហិ នាម និព្ពានស្ស សច្ចិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, តស្ស បន ធម្មស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ នត្ថិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, និព្ពានស្ស សច្ចិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, តេន ហិ និព្ពានស្ស ឧប្បាទាយបិ ហេតុ ឥច្ចិតញ្ចោ។

“យថា បន, ភន្តេ នាគសេន, បុត្តស្ស បិតា អត្ថិ, តេន ការណេន បិតុនោបិ បិតា ឥច្ឆិតញោ។ យថា អន្តេវាសិកស្ស អាចរិយោ អត្ថិ, តេន ការណេន អាចរិយស្សបិ អាចរិយោ ឥច្ឆិតញោ។ យថា អង្ករស្ស ពីជំ អត្ថិ, តេន ការណេន ពីជស្សបិ ពីជំ ឥច្ឆិតញោ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យទិ និព្វានស្ស សច្ចិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, តេន ការណេន និព្វានស្ស ឧប្បាទាយបិ ហេតុ ឥច្ឆិតញោ។

“យថា រុក្ខស្ស វា លតាយ វា អគ្គេ សតិ តេន ការណេន មជ្ឈម្មិ អត្ថិ, មូលម្មិ អត្ថិ។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យទិ និព្វានស្ស សច្ចិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, តេន ការណេន និព្វានស្ស ឧប្បាទាយបិ ហេតុ ឥច្ឆិតញោ” តិ។

“អនុប្បាទនីយំ, មហារាជ, និព្វានំ, តស្មា ន និព្វានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ អក្ខាតោ” តិ។ “ឥឡ, ភន្តេ នាគសេន, ការណំ ទស្សេត្វា ការណេន មំ សញ្ញាបេហិ, យថាហំ ជានេយ្យំ និព្វានស្ស សច្ចិកិរិយាយ ហេតុ អត្ថិ, និព្វានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ នត្ថិ” តិ។

“តេន ហិ, មហារាជ, សក្កច្ចំ សោតំ ឱទហ, សាជុកំ សុណោហិ, វក្ខាមិ តត្ថ ការណំ, សក្កណេយ្យ, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន ឥតោ ហិមវន្តំ បព្ពត្តរាជំ ឧបគន្ត” តិ? “អាម, ភន្តេ” តិ។ “សក្កណេយ្យ បន សោ, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន ហិមវន្តំ បព្ពត្តរាជំ ឥធអាហរិតុ” តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា និព្វានស្ស សច្ចិកិរិយាយ មគ្គោ អក្ខាតុំ, ន សក្កា និព្វានស្ស ឧប្បាទាយ ហេតុ ទស្សេត្ថំ។

“សក្កណេយ្យ, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន មហាសមុទ្ធំ នាវាយ ឧត្តរិត្វា បារិមតិរំ គន្ត” តិ? “អាម, ភន្តេ” តិ។ “សក្កណេយ្យ បន សោ, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន មហាសមុទ្ធស្ស បារិមតិរំ ឥធអាហរិតុ” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា និព្វានស្ស សច្ចិកិរិយាយ មគ្គោ អក្ខាតុំ, ន សក្កា និព្វានស្ស

ឧប្បាទាយ ហេតុ ទស្សន៍ត្រូវ ក៏ ការណា? អសង្ខតត្តា ធម្មស្សា” តិ។

“អសង្ខតំ, កន្តេ នាគសេន, និព្វាន” តិ។ “អាម, មហារាជ, អសង្ខតំ និព្វានំ ន កេហិចិ កតំ, និព្វានំ, មហារាជ, ន វត្ថុញ្ញំ ឧប្បន្នន្តិ វា អនុប្បន្នន្តិ វា ឧប្បាទនីយន្តិ វា អតីតន្តិ វា អនាគតន្តិ វា បច្ចុប្បន្នន្តិ វា ចក្កវិញ្ញេយ្យន្តិ វា សោតវិញ្ញេយ្យន្តិ វា ឃានវិញ្ញេយ្យន្តិ វា ជីវ្ហាវិញ្ញេយ្យន្តិ វា កាយវិញ្ញេយ្យន្តិ វា” តិ។ “យទិ, កន្តេ នាគសេន, និព្វានំ ន ឧប្បន្នំ ន អនុប្បន្នំ ន ឧប្បាទនីយំ ន អតីតំ ន អនាគតំ ន បច្ចុប្បន្នំ ន ចក្កវិញ្ញេយ្យំ ន សោតវិញ្ញេយ្យំ ន ឃានវិញ្ញេយ្យំ ន ជីវ្ហាវិញ្ញេយ្យំ ន កាយវិញ្ញេយ្យំ, តេន ហិ, កន្តេ នាគសេន, តុម្កេ នត្ថិធម្មំ និព្វានំ អបទិសថ ‘នត្ថិ និព្វាន’ តិ។ “អត្ថិ, មហារាជ, និព្វានំ, មនោវិញ្ញេយ្យំ និព្វានំ, វិសុទ្ធន មានសេន បណីតេន ឧដុកេន អនាវរណេន និរាមិសេន សម្មាបដិបន្នោ អរិយសាវកោ និព្វានំ បស្សតី” តិ។

“កីទិសំ បន តំ, កន្តេ, និព្វានំ, យំ តំ ឱបម្មេហិ អាទីបនីយំ ការណេហិ មំ សញ្ញាបេហិ, យថា អត្ថិធម្មំ ឱបម្មេហិ អាទីបនីយ” តិ។ “អត្ថិ, មហារាជ, វាតោ នាមា” តិ។ “អាម, កន្តេ” តិ។ “ឥឡ្យ, មហារាជ, វាតំ ទស្សេហិ វណ្ណតោ វា សណ្ឋានតោ វា អណ្តំ វា ថូលំ វា ទីយំ វា រស្សំ វា” តិ។ “ន សក្កា, កន្តេ នាគសេន, វាតោ ឧបទស្សយិតុំ, ន សោ វាតោ ហត្ថគ្គហណំ វា និម្មទ្ធនំ វា ឧបេតិ, អបិ ច អត្ថិ សោ វាតោ” តិ។ “យទិ, មហារាជ, ន សក្កា វាតោ ឧបទស្សយិតុំ, តេន ហិ នត្ថិ វាតោ” តិ។ “ជានាមហំ, កន្តេ នាគសេន, វាតោ អត្ថិ មេ ហទយេ អនុបវិជ្ជំ, ន ចាហំ សក្កេមិ វាតំ ឧបទស្សយិតុំ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ និព្វានំ, ន ច សក្កា និព្វានំ ឧបទស្សយិតុំ វណ្ណេន វា សណ្ឋានេន វា” តិ។ “សាធុ, កន្តេ នាគសេន, សូបទស្សិតំ ឱបម្មំ, សុនិទ្ធិដ្ឋំ ការណំ, ឯវមេតំ តថា សម្មាដិច្ចមិ ‘អត្ថិ និព្វាន’” តិ។

អកម្មជាទិបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. កម្មជាទិបញ្ចេញ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ភតមេ ឯត្ថ កម្មជា, ភតមេ ហេតុជា, ភតមេ ឧត្តជា, ភតមេ ន កម្មជា, ន ហេតុជា, ន ឧត្តជា” តិ? “យេ ភេចិ, មហារាជ, សត្តា សចេតនា, សព្ពេ តេ កម្មជា; អត្ថិ ច សញ្ញានិ ច ពឹងជាតានិ ហេតុជានិ; បថវី ច បព្ពតា ច ឧទកញ្ច វាតោ ច, សព្ពេ តេ ឧត្តជា; អាកាសោ ច និព្វានញ្ច ឥមេ ទ្វេ អកម្មជា អហេតុជា អនុត្តជា។ និព្វានំ បន, មហារាជ, ន វត្ថុញ្ញំ កម្មជន្តិ វា ហេតុជន្តិ វា ឧត្តជន្តិ វា ឧប្បន្នន្តិ វា អនុប្បន្នន្តិ វា ឧប្បាទនីយន្តិ វា អតីតន្តិ វា អនាគតន្តិ វា បច្ចុប្បន្នន្តិ វា ចក្កវិញ្ញេយ្យន្តិ វា សោតវិញ្ញេយ្យន្តិ វា ឃានវិញ្ញេយ្យន្តិ វា ជីវ្ហវិញ្ញេយ្យន្តិ វា កាយវិញ្ញេយ្យន្តិ វា, អបិ ច, មហារាជ, មនោវិញ្ញេយ្យំ និព្វានំ, យំ សោ សម្មាបដិបន្នោ អរិយសាវកោ វិសុទ្ធន ញ្ញាណេន បស្សតី” តិ។ “រមណីយោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ចោ សុវិនិច្ឆ័តោ និស្សំសយោ ឯកន្តគតោ, វិមតិ ឧប្បច្ឆិន្នា, ត្វំ គណិវរបរមាសជ្ជា” តិ។

កម្មជាទិបញ្ចេញ ឆដោ។

៧. យក្ខបញ្ចេញ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ លោកេ យក្ខា នាមា” តិ? “អាម, មហារាជ, អត្ថិ លោកេ យក្ខា នាមា” តិ។ “ចវន្តិ បន តេ, ភន្តេ, យក្ខា តម្លា យោនិយា” តិ? “អាម, មហារាជ, ចវន្តិ តេ យក្ខា តម្លា យោនិយា” តិ។ “កិស្ស បន, ភន្តេ នាគសេន, តេសំ មតានំ យក្ខានំ សរីរំ ន ទិស្សតិ, កុណបគន្ធាបិ ន វាយតី” តិ? “ទិស្សតិ, មហារាជ, មតានំ យក្ខានំ សរីរំ, កុណបគន្ធាបិ តេសំ វាយតិ, មតានំ, មហារាជ, យក្ខានំ សរីរំ ក៏ដវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, កិមវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, កិបិលិកវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, បដង្កវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, អហិវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, វិច្ឆិកវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, សតបទិវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, ទិដវណ្ណេន វា ទិស្សតិ, មិតវណ្ណេន វា ទិស្សតី” តិ។ “កោ ហិ, ភន្តេ នាគសេន, អញ្ញោ ឥទំ បញ្ចំ បុដ្ឋោ វិសដ្ឋេយ្យ

អញ្ញាត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា” តិ។

យក្ខបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. អនវសេសសិក្ខាបទបញ្ចោ

៨. “កន្តេ នាគសេន, យេ តេ អហោសំ តិកិច្ចកានំ បុព្ពកា អាចរិយា សេយ្យបិទំ, នារទោ ធម្មន្តរី [ធម្មន្តរី (?)] អង្គិរសោ កបិលោ កណ្ណរត្តិ សាមោ អតុលោ បុព្ពកច្ចាយនោ, សព្វេបេតេ អាចរិយា សកំ យេវ វោគុប្បត្តិញ និទានញ្ច សកាវញ្ច សមុដ្ឋានញ្ច តិកិច្ចញ្ច កិរិយញ្ច សិទ្ធាសិទ្ធិញ្ច សព្វំ តំ [សន្តំ (ក.)] និវសេសំ ជានិគ្វា ‘ឥមស្មី កាយេ ឯត្ថកា វោតា ឧប្បជ្ឈិស្សន្តី’ តិ ឯកប្បហារេន កលាបគ្គាហំ កវិន្វា សុត្តំ ពន្ធិសុ, អសព្ពញ្ញនោ ឯតេ សព្វេ, កិស្ស បន តថាគតោ សព្ពញ្ញ សមាទោ អនាគតំ កិរិយំ ពុទ្ធហ្វាណេន ជានិគ្វា ‘ឯត្ថកេ នាម វត្ថុស្មី ឯត្ថកំ នាម សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេតព្ធគំ កវិស្សតី’ តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អនវសេសតោ សិក្ខាបទំ ន បញ្ញាបេសិ, ឧប្បន្នប្បន្នេ វត្ថុស្មី អយសេ បាកដេ ទោសេ វិញ្ញាវិកេ បុថុគតេ ឧជ្ឈាយន្តេសុ មនុស្សេសុ តស្មី តស្មី កាលេ សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេសី” តិ។

“ញាតមេតំ, មហាវាជ, តថាគតស្ស ‘ឥមស្មី សមយេ ឥមេសុ មនុស្សេសុ សាធិកំ ទិយឧស្សសិក្ខាបទសតំ បញ្ញាបេតព្ធគំ កវិស្សតី’ តិ, អបិ ច តថាគតស្ស ឯវំ អហោសិ ‘សចេ ខោ អហំ សាធិកំ ទិយឧស្សសិក្ខាបទសតំ ឯកប្បហារំ បញ្ញាបេស្សាមិ, មហាជនោ សន្តាសមាបជ្ឈិស្សតិ ‘ពហុកំ ឥធ វក្ខិតព្ធគំ, ទុក្កំ វត កោ សមណស្ស គោតមស្ស សាសនេ បព្ពជិតុន្តិ, បព្ពជិតុកាមាបិ ន បព្ពជិស្សន្តិ, វចនញ្ច មេ ន សទ្ធិហិស្សន្តិ, អសទ្ធិហន្តា តេ មនុស្សា អបាយគាមិនោ កវិស្សន្ន-តិ ឧប្បន្នប្បន្នេ វត្ថុស្មី ធម្មទេសនាយ វិញ្ញាបេត្វា បាកដេ ទោសេ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេស្សាមិ” តិ។ “អច្ឆរិយំ, កន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធានំ, អព្ពតំ, កន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធានំ, យាវ មហន្តំ តថាគតស្ស សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ, ឯវមេតំ, កន្តេ នាគសេន, សុនិទ្ធិដោ ឯសោ អត្តោ តថាគតេន, ‘ពហុកំ ឥធ សិក្ខិតព្ធគំ តុត្វា សន្តានំ សន្តាសោ

ឧប្បជ្ឈេយ្យ, ឯកោបិ ជិនសាសនេ ន បព្ពជេយ្យ, ឯវមេតំ តថា សម្មជីវ្ហាមី”តិ។

អនវសេសសិក្ខាបទបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. សូរិយតបនបញ្ចោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, អយំ សូរិយោ សព្ពកាលំ កបិនំ តបតិ, ឧទាហុ កិញ្ចិកាលំ មន្ទំ តបតី”តិ? “សព្ពកាលំ, មហារាជ, សូរិយោ កបិនំ តបតិ, ន កិញ្ចិកាលំ មន្ទំ តបតី”តិ។ “យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សូរិយោ សព្ពកាលំ កបិនំ តបតិ, កិស្ស បន អប្បេកទា សូរិយោ កបិនំ តបតិ, អប្បេកទា មន្ទំ តបតី”តិ? “ចត្តារោមេ, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគា, យេសំ អញ្ញតវេន រោគេន បដិបីឡិគោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ កតមេ ចត្តារោ? អព្ពំ, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគោ, តេន រោគេន បដិបីឡិគោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ មហិកា, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគោ, តេន រោគេន បដិបីឡិគោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ មេឃោ, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគោ, តេន រោគេន បដិបីឡិគោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ រាហុ, មហារាជ, សូរិយស្ស រោគោ, តេន រោគេន បដិបីឡិគោ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ចត្តារោ សូរិយស្ស រោគោ, យេសំ អញ្ញតវេន រោគេន បដិបីឡិគោ សូរិយោ មន្ទំ តបតី”តិ។ “អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ, ភន្តេ នាគសេន, សូរិយស្សបិ តាវ តេជោសម្មន្នស្ស រោគោ ឧប្បជ្ឈិស្សតិ, កិមង្គំ បន អញ្ជេសំ សត្តានំ, នត្ថិ, ភន្តេ, ឯសា វិភត្តិ អញ្ញស្ស អញ្ញត្រ តវាទិសេន ពុទ្ធិមតា”តិ។

សូរិយតបនបញ្ចោ នវមោ។

១០. កបិនតបនបញ្ចោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, កិស្ស ហេមន្តេ សូរិយោ កបិនំ តបតិ, នោ តថា គិម្ហេ”តិ?

“គិម្ពេ, មហារាជ, អនុបហតំ ហោតិ រដោជល្លំ, វាតក្ខុកិតា វេណ្ណា គគនានុគតា ហោន្តិ, អាកាសេបិ អញ្ញា សុពហលា ហោន្តិ, មហាវាតោ ច អធិមត្តំ វាយតិ, តេ សព្ពេ នានាកុលា សមាយុត្តា សូរិយរំសិយោ បិទហន្តិ, តេន គិម្ពេ សូរិយោ មន្ទំ តបតិ។

“ហេមន្តេ បន, មហារាជ, ហេដ្ឋា បថវី និព្ពតា ហោតិ, ឧបរិ មហាមេយោ ឧបជ្ឈិតោ ហោតិ, ឧបសន្តំ ហោតិ រដោជល្លំ, វេណ្ណា ច សន្តសន្តំ គគនេ ចរតិ, វិគតវលាហកោ ច ហោតិ អាកាសោ, វាតោ ច មន្ទមន្ទំ វាយតិ, ឯតេសំ ឧបរតិយា វិសុទ្ធា វិសទា (សី. បី.)] ហោន្តិ សូរិយរំសិយោ, ឧបយាតវិមុត្តស្ស សូរិយស្ស តាបោ អតិ វិយ តបតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន សូរិយោ ហេមន្តេ កបិនំ តបតិ, នោ តថា គិម្ពេ”តិ។ “សព្ពីតិមុត្តោ, ភន្តេ, សូរិយោ កបិនំ តបតិ, មេយាទិសហគតោ កបិនំ ន តបតិ”តិ។

កបិនតបនបញ្ចោ ទសមោ។

និប្បបញ្ចវគ្គោ ទុតិយោ។

ឥមស្មី វគ្គោ ទស បញ្ចោ។

៣. វេស្សន្តវគ្គោ

១. វេស្សន្តរបញ្ចោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេវ ពោធិសត្តា បុត្តទាវំ ទេន្តិ, ឧទាហ វេស្សន្តវេនេវ រញ្ញា បុត្តទាវំ ទិន្ទ”ន្តិ។ “សព្ពេបិ, មហារាជ, ពោធិសត្តា បុត្តទាវំ ទេន្តិ, ន វេស្សន្តវេនេវ រញ្ញា បុត្តទាវំ ទិន្ទ”ន្តិ។ “អបិ ច ខោ, ភន្តេ នាគសេន, តេសំ អនុមតេន ទេន្តី”តិ។ “ភរិយា, មហារាជ, អនុមតា, ទារកា បន ពាលតាយ វិលបិសុ[លាលបិសុ (សី. បី.)], យទិ តេ អត្ថតោ ជាធម្មំ, តេបិ អនុមោធម្មំ, ន តេ វិលបេយ្យ”ន្តិ។

“ឡើយ, កន្លែង នាគសេន, ពោធិសត្តេន កតំ, យំ សោ អត្តនោ ឱរសេ បិយេ បុត្តេ
ព្រាហ្មណស្ស ទាសត្ថាយ អទាសិ។

“ឥទ្ធម្មិ ទុតិយំ ឡក្ករតោ ឡក្ករតរំ, យំ សោ អត្តនោ ឱរសេ បិយេ បុត្តេ ពាលកេ
តុណ្ហកេ លតាយ ពន្ធិត្វា តេន ព្រាហ្មណេន លតាយ អនុមជ្ឈិយន្តេ ទិស្វា អជ្ឈបេក្ខិ។

“ឥទ្ធម្មិ តតិយំ ឡក្ករតោ ឡក្ករតរំ, យំ សោ សកេន ពលេន ពន្ធនា មុច្ចិត្វា អាគតេ
ទារកេ សារជ្ជមុបគតេ បុនទេវេ លតាយ ពន្ធិត្វា អទាសិ។

“ឥទ្ធម្មិ ចតុត្ថំ ឡក្ករតោ ឡក្ករតរំ, យំ សោ ទារកេ ‘អយំ ខោ, តាត, យក្ខោ ខាទិតុំ នេតិ
អម្ពេ’ តិ វិលបន្តេ ‘មា កាយិត្តា’ តិ ន អស្សាសេសិ។

“ឥទ្ធម្មិ បញ្ចមំ ឡក្ករតោ ឡក្ករតរំ, យំ សោ ជាលិស្ស កុមារស្ស រុទ្ធមានស្ស បាទេសុ
និបតិត្វា ‘អលំ, តាត, កណ្ណាជិនំ និវត្តេហិ, អហមេវ គច្ឆាមិ យក្ខេន សហ, ខាទតុ មំ
យក្ខោ’ តិ យាចមានស្ស ឯវំ ន សម្មជិច្ឆិ។

“ឥទ្ធម្មិ ឆដ្ឋំ ឡក្ករតោ ឡក្ករតរំ, យំ សោ ជាលិស្ស កុមារស្ស ‘បាសាណសមំ នួន តេ,
តាត, ហទយំ, យំ ភ្នំ អម្ពាកំ ទុក្ខិតានំ បេក្ខមាទោ និម្មនុស្សកេ ព្រហ្មារញ្ញេ យក្ខេន
នីយមាទេ ន និវារេសី’ តិ វិលបមានស្ស កាវុញ្ញំ នាកាសិ។

“ឥទ្ធម្មិ សត្តមំ ឡក្ករតោ ឡក្ករតរំ, យំ តស្ស រុទ្ធរុទ្ធស្ស ភីមភីមស្ស នីតេ ទារកេ
អទស្សនំ គមិតេ ន ផលិ ហទយំ សតតា វា សហស្សតា វា, បុញ្ញកាមេន មនុជេន កំ
បរទុក្ខាបនេន, ននុ នាម សកទានំ ទាតព្ធី ហោតី” តិ?

“ឡក្ករស្ស, មហាវាជ, កតត្តា ពោធិសត្តស្ស កិត្តិសទ្ធោ ទសសហស្សិយា
លោកជាតុយា សទេវមនុស្សេសុ អព្ពត្តតោ, ទេវា ទេវកវេន បកិត្តេន្តិ, អសុរា អសុរកវេន

បកិត្តេន្តិ, គុរុឡា គុរុឡកវនេ បកិត្តេន្តិ, នាគា នាគកវនេ បកិត្តេន្តិ, យក្ខា យក្ខកវនេ បកិត្តេន្តិ, អនុបុព្វេន តស្ស កិត្តិសទ្ធោ បរម្បរាយ អជ្ជេតហិ ឥធ អម្នកំ សមយំ អនុប្បត្តោ, តំ មយំ ទានំ បកិត្តេន្តា វិកាបេន្តា និសិន្នា សុទិន្នំ, ឧទាហ ទុទិន្នន្តិ។ សោ ខោ បនាយំ, មហារាជ, កិត្តិសទ្ធោ និបុណានំ វិញ្ញនំ វិទូនំ វិភាវិនំ ពោជិសត្តានំ ទស គុណោ អនុទស្សតិ។ កតមេ ទស? អគេជតា និរាលយតា ចាតោ បហានំ អបុនរវត្តិតា សុខុមតា មហន្តតា ទុរុពោជតា ទុល្លកតា អសទិសតា ពុទ្ធជម្មស្ស, សោ ខោ បនាយំ, មហារាជ, កិត្តិសទ្ធោ និបុណានំ វិញ្ញនំ វិទូនំ វិភាវិនំ ពោជិសត្តានំ ឥមេ ទស គុណោ អនុទស្សតិ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, យោ បរំ ទុក្ខាបេត្វា ទានំ ទេតិ, អបិ នុ តំ ទានំ សុខវិបាកំ ហោតិ សគ្គសំវត្ថនិក” តិ។ “អាម, មហារាជ, កី វត្តព្ព” តិ។ “ឥជ្ឈ, កន្តេ នាគសេន, ការណំ ឧបទស្សេហិ” តិ។ “ឥធ, មហារាជ, កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា សីលវា ហោតិ កល្យាណធម្មោ, សោ ភវេយ្យ បក្ខហតោ វា បីបសប្បី វា អញ្ញតរំ វា ព្យាជី អាបន្នោ, តមេនំ យោ កោចិ បុញ្ញកាមោ យានំ អាវេបេត្វា បត្តិតំ ទេសមនុបាបេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តស្ស បុរិសស្ស តតោនិទានំ កិញ្ចិ សុខំ និព្ពត្តេយ្យ សគ្គសំវត្ថនិកំ តំ កម្ម” តិ។ “អាម, កន្តេ, កី វត្តព្ព? ហត្ថិយានំ វា សោ, កន្តេ, បុរិសោ លកេយ្យ អស្សយានំ វា រថយានំ វា, ថលេ ថលយានំ ជលេ ជលយានំ ទេវេសុ ទេវយានំ មនុស្សេសុ មនុស្សយានំ, តទនុច្ឆរិកំ តទនុលោមិកំ ភវេ ភវេ និព្ពត្តេយ្យ, តទនុច្ឆរិកានិ តទនុលោមិកានិ ចស្ស សុខានិ និព្ពត្តេយ្យ, សុគតិតោ សុគតី គច្ឆេយ្យ, តេនេវ កម្មាភិសន្នេន ឥទ្ធិយានំ អភិរុយ្យ បត្តិតំ និព្ពាននគរំ បាបុណេយ្យា” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, បរទុក្ខាបនេន ទិន្នទានំ សុខវិបាកំ ហោតិ សគ្គសំវត្ថនិកំ, យំ សោ បុរិសោ ពលីពទ្ធេ ទុក្ខាបេត្វា ឯវុបំ សុខំ អនុករតិ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរី ការណំ សុណោហិ, យថា បរទុក្ខាបនេន ទិន្នទានំ សុខវិបាកំ ហោតិ សគ្គសំវត្ថនិកំ។ ឥធ, មហារាជ, យោ កោចិ រាជា ជនបទតោ ធម្មិកំ ពលី ឧទ្ធរាបេត្វា អាណាបវត្តនេន ទានំ ទទេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, រាជា តតោនិទានំ កិញ្ចិ សុខំ អនុករេយ្យ សគ្គសំវត្ថនិកំ តំ ទាន” តិ។ “អាម, កន្តេ, កី វត្តព្ព, តតោនិទានំ សោ,

កន្លែ, រាជា ឧត្តរី អនេកសតសហស្សគុណំ លកេយ្យ។ រាជូនំ អតិរាជា កវេយ្យ, ទេវានំ អតិទេវា កវេយ្យ, ព្រហ្មានំ អតិព្រហ្មា កវេយ្យ, សមណានំ អតិសមណោ កវេយ្យ, ព្រាហ្មណានំ អតិព្រាហ្មណោ កវេយ្យ, អរហន្តានំ អតិអរហា[អតិអរហន្តោ (ស្យា. ក.)] កវេយ្យ” តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, បរេក្ខាបនេន ទិន្នទានំ សុខវិបាកំ ហោតិ សគ្គសំវត្ថុនិកំ, យំ សោ រាជា ពលិនា ជនំ បីឡេត្វា ទិន្នទានេន ឯវុបំ ឧត្តរី យសសុខំ អនុកវតី” តិ។

“អតិទានំ, កន្លែ នាគសេន, វេស្សន្តរេន រញ្ញា ទិន្នំ, យំ សោ សកំ កវិយំ បរស្ស កវិយត្ថាយ អទាសិ, សកេ ឱវសេ បុត្តេ ព្រាហ្មណស្ស ទាសត្ថាយ អទាសិ, អតិទានំ នាម, កន្លែ នាគសេន, លោកេ វិទូហិ និន្ទិតំ គរហិតំ, យថា នាម, កន្លែ នាគសេន, អតិការេន សកដស្ស អក្ខោ កិដ្ឋតិ, អតិការេន នាវា ឱសីទតិ, អតិកុត្តេន កោជនំ វិសមំ បរិណាមតិ, អតិវស្សេន ធម្មំ វិស្សតិ, អតិទានេន កោតក្ខយំ ឧបេតិ, អតិតាបេន បថវី ឧបឧយ្ហតិ, អតិរាគេន ឧម្មត្តកោ ហោតិ, អតិទោសេន វជ្ជោ ហោតិ, អតិមោហេន អនយំ អាបជ្ជតិ, អតិលោកេន ចោរគ្គហណមុបគច្ឆតិ, អតិកយេន និរុជ្ឈតិ, អតិបូរេន នទី ឧត្តរតិ, អតិវាតេន អសនិ បតតិ, អតិអគ្គិនា ឱទនំ ឧត្តរតិ, អតិសញ្ញរណេន ន ចិរំ ជីវតិ។ ឯវមេវ ខោ, កន្លែ នាគសេន, អតិទានំ នាម លោកេ វិទូហិ និន្ទិតំ គរហិតំ, អតិទានំ, កន្លែ នាគសេន, វេស្សន្តរេន រញ្ញា ទិន្នំ, ន តត្ថ កិញ្ចិ ផលំ ឥច្ឆិតញ្ច” តិ។

“អតិទានំ, មហារាជ, លោកេ វិទូហិ វណ្ណិតំ ថុតំ បសត្ថំ, យេ កេចិ យាទិសំ កីទិសំ ទានំ ទេន្តិ[កេចិ យាទិសំ តាទិសំ ទានំ ទេន្តិ (ស្យា.)], អតិទានទាយី លោកេ កិត្តិ បាបុណាតិ។ យថា, មហារាជ, អតិបវតោយ ទិព្វំ វេនមូលំ គហិតម្បិ ហត្ថបាសេ បិតានំ បរជនានំ ន ទស្សយតិ, អតទោ អតិជច្ចតាយ[អតិឧសកតាយ (ក.)] បីឡាយ សមុត្តាតកោ រោគានំ អន្តករោ, អគ្គិ អតិជោតតាយ ឧហតិ, ឧទកំ អតិសីតតាយ និព្វាបេតិ, បទុមំ បរិសុទ្ធតាយ ន ឧបលិម្បតិ វារិកទូមេន, មណិ អតិគុណតាយ កាមទទោ, វជិរំ អតិធិឱណតាយ វិជ្ជតិ មណិមុត្តាផលិកំ, បថវី អតិមហន្តតាយ

នរោត្តមគិលបក្ខិជលសេលបព្ពតទុមេ ជាវេតិ, សមុទ្រា អតិមហន្តតាយ អបរិបូរណោ,
សិវេរុ អតិការតាយ អចលោ, អាកាសោ អតិវិគ្គារតាយ អនន្តោ, សូរិយោ អតិប្បុកតាយ
តិមិរំ យាតេតិ, សីហោ អតិជាតិតាយ វិគតភយោ, មល្លោ អតិពលវតាយ បដិមល្លំ ឱប្បំ
ឧក្ខិបតិ, រាជា អតិបុញ្ញតាយ អធិបតិ, ភិក្ខុ អតិសីលវន្តតាយ នាគយក្ខនរម្យហិ
នមស្សនីយោ, ពុទ្ធា អតិអគ្គតាយ [អតិវិសិដ្ឋតាយ (ស្យា.)] អនុបមោ។ ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, អតិទានំ នាម លោកេ វិទូហិ វណ្ណិតំ បុតំ បសត្ថំ, យេ កេចិ យាទិសំ កិទិសំ ទានំ
ទេន្តិ, អតិទានទាយី លោកេ កិត្តិ បាបុណាតិ, អតិទានេន វេស្សន្តរោ រាជា ទសសហស្សិយា
លោកជាតុយា វណ្ណិតោ បុតោ បសត្ថោ មហិតោ កិត្តិតោ, តេនេវ អតិទានេន វេស្សន្តរោ
រាជា អជ្ជេតរហិ ពុទ្ធា ជាតោ អគ្គោ សទេវកេ លោកេ។

“អត្ថិ បន, មហារាជ, លោកេ បឋនីយំ ទានំ, យំ ទក្ខិណោយ្យេ អនុប្បត្តេ ន
ទាតព្ពំ”ន្តិ? “ទស ខោ បនិមាទិ, ភន្តេ នាគសេន, ទានានិ, យានិ លោកេ អទានសម្មតានិ,
យោ តានិ ទានានិ ទេតិ, សោ អបាយតាមី ហោតិ។ កតមាទិ ទស? មជ្ជទានំ, ភន្តេ
នាគសេន, លោកេ អទានសម្មតំ, យោ តំ ទានំ ទេតិ, សោ អបាយតាមី ហោតិ។
សមជ្ជទានំ...បេ.... ឥត្ថិទានំ...បេ.... ឧសភទានំ...បេ.... ចិត្តកម្មទានំ...បេ....
សត្តិទានំ...បេ.... វិសទានំ...បេ.... សង្ខារិកទានំ...បេ.... កុក្កដស្លករទានំ...បេ....
តុលាក្ខដមានក្ខដទានំ, ភន្តេ នាគសេន, លោកេ អទានសម្មតំ ហោតិ, យោ តំ ទានំ ទេតិ,
សោ អបាយតាមី ហោតិ។ ឥមាទិ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ទស ទានានិ លោកេ
អទានសម្មតានិ, យោ តានិ ទានានិ ទេតិ, សោ អបាយតាមី ហោតិ”តិ។

“នាហំ តំ, មហារាជ, អទានសម្មតំ បុព្វាមិ, ឥមំ ខ្លាហំ, មហារាជ, តំ បុព្វាមិ ‘អត្ថិ បន,
មហារាជ, លោកេ បឋនីយំ ទានំ, យំ ទក្ខិណោយ្យេ អនុប្បត្តេ ន ទាតព្ពំ”ន្តិ។ “នត្ថិ, ភន្តេ
នាគសេន, លោកេ បឋនីយំ ទានំ។ យំ ទក្ខិណោយ្យេ អនុប្បត្តេ ន ទាតព្ពំ, ចិត្តប្បសាទេ
ឧប្បន្នេ កេចិ ទក្ខិណោយ្យានំ ភោជនំ ទេន្តិ, កេចិ អច្ឆាទនំ, កេចិ សយនំ, កេចិ អាវសថំ,
កេចិ អត្ថរណបាវុណំ, កេចិ ទាសិទាសំ, កេចិ ខេត្តវត្ថុំ, កេចិ ទ្វិបទចតុប្បទំ, កេចិ សតំ

សហស្សំ សតសហស្សំ, កេចិ មហារដ្ឋំ, កេចិ ជីវិតម្បិ ទេន្តី” តិ។ “យទិ បន, មហារាជ, កេចិ ជីវិតម្បិ ទេន្តី, កី ការណា វេស្សន្តរំ ទានបតី អតិពាទ្ធិំ បរិបាតេសិ សុទិទ្មេ បុត្តេ ច ទាវេ ច?

“អបិ នុ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ លោកបកតិ លោកាចិណ្ឌុំ, លកតិ បិតា បុត្តំ ឥណដ្ឋោ វា អាជីវិកបកតោ វា អាវបិតុំ វា [អាធាបេតុំ វា (ស្យា.), អាធិបិតុំ វា (ក.)] វិក្កិណិតុំ វា” តិ។ “អាម, ភន្តេ, លកតិ បិតា បុត្តំ ឥណដ្ឋោ វា អាជីវិកបកតោ វា អាវបិតុំ វា វិក្កិណិតុំ វា” តិ។ “យទិ, មហារាជ, លកតិ បិតា បុត្តំ ឥណដ្ឋោ វា អាជីវិកបកតោ វា អាវបិតុំ វា វិក្កិណិតុំ វា, វេស្សន្តរោបិ, មហារាជ, រាជា អលកមាទោ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ ឧបទូតោ ទុក្ខិតោ តស្ស ធម្មធនស្ស បដិលាភាយ បុត្តទាវំ អាវបេសិ ច វិក្កិណិ ច។ ឥតិ, មហារាជ, វេស្សន្តរេន រញ្ញា អញ្ញេសំ ទិទ្ធិំ យេវ ទិទ្ធិំ, កតំ យេវ កតំ។ កិស្ស បន ត្វំ, មហារាជ, តេន ទានេន វេស្សន្តរំ ទានបតី អតិពាទ្ធិំ អបសាទេសី” តិ។

“នាហំ, ភន្តេ នាគសេន, វេស្សន្តរស្ស ទានបតិនោ ទានំ គរហាមិ, អបិ ច បុត្តទាវំ យាចន្តេ និមិនិត្វា អត្តានំ ទាតញ្ច” តិ។ “ឯតំ ខោ, មហារាជ, អសព្វិការណំ, យំ បុត្តទាវំ យាចន្តេ អត្តានំ ទទេយ្យ, យំ យំ ហិ យាចន្តេ តំ តទេវ ទាតញ្ចំ, ឯតំ សប្បុរិសានំ កម្មំ។ យថា, មហារាជ, កោចិ បុរិសោ បាទីយំ អាហារាបេយ្យ, តស្ស យោ កោជនំ ទទេយ្យ, អបិ នុ សោ, មហារាជ, បុរិសោ តស្ស កិច្ចការី អស្សា” តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ, យំ សោ អាហារាបេតិ, តមេវ តស្ស ទេន្តោ កិច្ចការី អស្សា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា ព្រាហ្មណេ បុត្តទាវំ យាចន្តេ បុត្តទាវំ យេវ អទាសិ។ សចេ, មហារាជ, ព្រាហ្មណេ វេស្សន្តរស្ស សរីរំ យាចេយ្យ, ន សោ, មហារាជ, អត្តានំ រក្ខេយ្យ ន កម្មេយ្យ ន រដ្ឋេយ្យ, តស្ស ទិទ្ធិំ បរិច្ចត្តំ យេវ សរីរំ ភវេយ្យ។ សចេ, មហារាជ, កោចិ វេស្សន្តរំ ទានបតី ឧបគន្ធា យាចេយ្យ ‘ទាសត្តំ មេ ឧបេហី’ តិ, ទិទ្ធិំ បរិច្ចត្តំ យេវស្ស សរីរំ ភវេយ្យ, ន សោ ទត្វា តបេយ្យ [បេយ្យ (សី.)], រញ្ញោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស កាយោ ពហុសាធារណោ។

“យថា, មហារាជ, បក្កា មំសបេសិ ពហុសាធារណា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, រញ្ញោ

វេស្សន្តរស្ស កាយោ ពហុសាធារណោ។ យថា វា បន, មហារាជ, ផលិតោ[ផលិនោ
(?)] ក្រោ នានាទិដគណសាធារណោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, រញ្ជោ វេស្សន្តរស្ស កាយោ
ពហុសាធារណោ។ កី ការណា? ‘ឯវាហំ បដិបជ្ជន្តោ សម្មាសម្ពោធិំ បាបុណិស្សាមី’ តិ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ អធនោ ធនត្ថិកោ ធនបរិយេសនំ ចរមា នោ អដបថំ
សង្កបថំ វេត្ថបថំ គច្ឆតិ, ជលថលវាណិជ្ជំ ករោតិ, កាយេន វាចាយ មនសា ធនំ អារាធជតិ,
ធនប្បដិលាភាយ វាយមតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ ទានបតិ អធនោ ពុទ្ធជនេន
សព្ពញ្ញតញ្ញាណរតនប្បដិលាភាយ យាចកានំ ធនធម្មំ ទាសិទាសំ យានវាហនំ
សកលសាបតេយ្យំ សកំ បុត្តទាវ អត្តានញ្ច ចជិត្វា សម្មាសម្ពោធិំ យេវ បរិយេសតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អមច្ចោ មុទ្ធកាមោ មុទ្ធជិករណំ យំ កិញ្ចី គេហោ ធនធម្មំ
ហិរញ្ញសុវណ្ណំ, តំ សព្ពំ ទត្វាបិ មុទ្ធប្បដិលាភាយ វាយមតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
វេស្សន្តរោ ទានបតិ សព្ពំ តំ ពាហិរព្ពន្ធជនំ ទត្វា ជីវិតម្សិ បរេសំ ទត្វា សម្មាសម្ពោធិំ យេវ
បរិយេសតិ។

“អបិ ច, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស ទានបតិនោ ឯវំ អហោសិ ‘យំ សោ ព្រាហ្មណោ
យាចតិ, តមេវាហំ តស្ស ទេន្តោ កិច្ចការី នាម ហោមី’ តិ, ឯវំ សោ តស្ស បុត្តទារមទាសិ។ ន
ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ ទានបតិ ទេស្សតាយ ព្រាហ្មណស្ស បុត្តទារមទាសិ, ន
អទេស្សនកាមតាយ បុត្តទារមទាសិ, ន អតិពហុកា មេ បុត្តទារ, ‘ន សក្កោមិ តេ
បោសេតុ’ តិ បុត្តទារមទាសិ, ន ឧក្កណ្ឌិតោ ‘អប្បិយា មេតិ នីហរិតុកាមតាយ
បុត្តទារមទាសិ។ អថ ខោ សព្ពញ្ញតញ្ញាណរតនស្សេវ បិយត្តា សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស
ការណា វេស្សន្តរោ រាជា ឯវុបំ អតុលំ វិបុលមនុត្តរំ បិយំ មនាបំ ទយិតំ បាណសមំ
បុត្តទារទានវំ ព្រាហ្មណស្ស អទាសិ។

“ភាសិតម្បេតិ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ចរិយាបិដកេ –

“ន មេ ទេស្យា ឧកោ បុត្តា, មទ្ធី ទេវី ន ទេស្យិយា;

សព្ពញ្ញតំ បិយំ មយ្ហំ, តស្មា បិយេ អទាសហា’ន្តិ។

“តស្មា, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា បុត្តទានំ [បុត្តទាវំ (ក.)] ទត្វា បណ្ណសាលំ បរិសិទ្ធា និបជ្ជិ។ តស្ស អតិបេមេន ទុក្ខិតស្ស ពលវសោកោ ឧប្បជ្ជិ, ហទយវត្ថុ ឧណ្ហមហោសិ។ នាសិកាយ អប្បហោន្តិយា មុខេន ឧណ្ហោ អស្សាសបស្សាសេ វិស្សជ្ជេសិ, អស្សនិ បរិវត្តិត្វា លោហិតពិន្ទុនិ ហុត្វា នេត្តេហិ និក្ខមីសុ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទុក្ខេន វេស្សន្តរោ រាជា ព្រាហ្មណស្ស បុត្តទាវមទាសិ ‘មា មេ ទានបថោ បរិហាយី’ តិ។

“អបិ ច, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា ទ្វេ អត្ថវសេ បដិច្ច ព្រាហ្មណស្ស ទ្វេ ទារកេ អទាសិ។ កតមេ ទ្វេ? ទានបថោ ច មេ អបរិហីនោ ភវិស្សតិ, ទុក្ខិតេ ច មេ បុត្តកេ វេនមូលផលេហិ ឥតោនិទានំ អយ្យកោ មោចេស្សតីតិ។ ជានាតិ ហិ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា ‘ន មេ ទារកា សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន ភុញ្ញិតុំ, ឥមេ ច ទារកេ អយ្យកោ និក្កណិស្សតិ, ឯវំ អម្ពាកម្មិ គមនំ ភវិស្សតី’ តិ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទ្វេ អត្ថវសេ បដិច្ច ព្រាហ្មណស្ស ទ្វេ ទារកេ អទាសិ។

“អបិ ច, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា ជានាតិ ‘អយំ ខោ ព្រាហ្មណោ ជិណ្ហោ វុខ្មោ មហាលូកោ ទុព្ពលោ ភគ្គោ ទណ្ឌបរាយណោ ខីណាយុកោ បរិត្តបុញ្ញោ, នេសោ សមត្តោ ឥមេ ទារកេ ទាសកោគេន ភុញ្ញិតុ’ ន្តិ។ សក្កណេយ្យ បន, មហារាជ, បុរិសោ បាកតិកេន ពលេន ឥមេ ចន្ទិមស្វរិយេ ឯវំមហិទ្ធិកេ ឯវំមហានុភាវេ តហេត្វា បេឡាយ វា សមុត្តេ វា បក្ខិបិត្វា និប្បកេ កត្វា ថាលកបរិភោគេន [បទីបបរិភោគេន (ស្យា.)] បរិភុញ្ញិតុ’ ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមស្មី លោកេ ចន្ទិមស្វរិយប្បដិភាគស្ស វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន ភុញ្ញិតុ’ ន្តិ។

“អបរម្មិ, មហារាជ, ឧត្តរី ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា

ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន ភុញ្ញត្ថំ។ យថា, មហារាជ, រញ្ជោ ចក្កវត្ថិស្ស មណិរតនំ សុកំ
ជាតិមន្តំ អដ្ឋំសំ សុបរិកម្មកតំ ចតុហត្ថាយាមំ សកដនាភិបរិណាហំ ន សក្កា កេនចិ
បិលោតិកាយ វេបេត្វា បេឡាយ បក្ខិបិទ្វា សត្តកនិសានបរិកោគេន បរិភុញ្ញត្ថំ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, លោកេ ចក្កវត្ថិរញ្ជោ មណិរតនប្បដិភាគស្ស វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ
ទាសកោគេន ភុញ្ញត្ថំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា
ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន ភុញ្ញត្ថំ។ យថា, មហារាជ, តិជា បកិទ្វោ សព្ពសេតោ
សត្តប្បតិដ្ឋិតោ អដ្ឋរតនុញ្ញេជោ នវតនាយាមបរិណាហោ បាសាទិកោ ទស្សនីយោ
ឧបោសថោ នាគរាជា ន សក្កា កេនចិ សុប្បេន វា សរាវេន វា បិទហិតំ, គោវច្ឆកោ វិយ
វច្ឆកសាលាយ បក្ខិបិទ្វា បរិហរិតំវា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, លោកេ
ឧបោសថនាគរាជប្បដិភាគស្ស វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន ភុញ្ញត្ថំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា
ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន ភុញ្ញត្ថំ។ យថា, មហារាជ, មហាសមុទ្ធោ ទីយបុប្ផលវិត្តិណ្ណោ
គម្ពីរោ អប្បមេយ្យោ ឡុត្តរោ អបរិយោគាឡោ អនាវដោ ន សក្កា កេនចិ សព្ពត្ថ បិទហិត្វា
ឯកតិក្ខេន បរិកោតំ កាតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, លោកេ មហាសមុទ្ធប្បដិភាគស្ស
វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន ភុញ្ញត្ថំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា
ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន ភុញ្ញត្ថំ។ យថា, មហារាជ, ហិមវន្តោ បព្ពតរាជា
បញ្ចយោជនសតំ អច្ចុត្តតោ នកេ តិសហស្សយោជនាយាមវិត្តរោ
ចតុរាសីតិក្ខដសហស្សប្បដិមណ្ឌិតោ បញ្ចន្តំ មហានទីសតានំ បកវោ
មហាកូតគណាលយោ នានាវិជគន្ធដរោ ទិញ្ចោសធសតសមលង្គតោ នកេ វលាហកោ វិយ
អច្ចុត្តតោ ទិស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, លោកេ ហិមវន្តបព្ពតរាជប្បដិភាគស្ស

វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន កុញ្ញតុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរី ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន កុញ្ញតុំ។ យថា, មហារាជ, រត្តន្តការតិមិសាយំ ឧបរិបព្ពតត្ថេ ជលមាទោ មហាអគ្គិក្ខន្ធា សុវិទូរេបិ បញ្ញាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរោ រាជា បព្ពតត្ថេ ជលមាទោ មហាអគ្គិក្ខន្ធា វិយ សុវិទូរេបិ បាភដោ បញ្ញាយតិ, តស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន កុញ្ញតុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរី ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន វេស្សន្តរស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន កុញ្ញតុំ។ យថា, មហារាជ, ហិមវន្តេ បព្ពតេ នាគបុប្ផសមយេ ឧដុវតេ វាយន្តេ ទេស ទ្វាទេស យោជនានិ បុប្ផតន្ធា វាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, វេស្សន្តរស្ស រញ្ញោ អបិ យោជនសហស្សេហិបិ យាវ អកនិដ្ឋកវនំ ឯត្ថន្តវេ សុវាសុវតុឡ្យគន្ធព្ពយក្ខរក្ខសមហោរគកិន្ធរវន្តកវនេសុ កិត្តិសទ្ធា អព្ពត្តតោ, សីលវរតន្ធា ចស្ស សម្បវាយតិ, តេន តស្ស ទារកា ន សក្កា កេនចិ ទាសកោគេន កុញ្ញតុំ។ អនុសិដ្ឋោ, មហារាជ, ជាលី កុមារោ បិតរា វេស្សន្តរេន រញ្ញោ អយ្យកោ តេ, តាត, តុម្កេ ព្រាហ្មណស្ស ជនំ ទត្វា និក្ខិណន្តោ តំ និក្ខសហស្សំ ទត្វា និក្ខិណាតុ, កណ្ណាជនំ និក្ខិណន្តោ ទាសសតំ ទាសិសតំ ហត្ថិសតំ អស្សសតំ ជេនុសតំ ឧសភសតំ និក្ខសតន្តិ សព្ពសតំ ទត្វា និក្ខិណាតុ, យទិ តេ, តាត, អយ្យកោ តុម្កេ ព្រាហ្មណស្ស ហត្ថតោ អាណាយ ពលសា មុជា គណ្ណាតិ, មា តុម្កេ អយ្យកស្ស វចនំ កវិត្ថ, ព្រាហ្មណស្សេវ អនុយាយិនោ ហោថា’តិ, ឯវមនុសាសិត្វា បុត្តេ បេសេសិ, តតោ ជាលីកុមារោ គន្ធា អយ្យកេន បុដ្ឋោ កថេសិ –

“សហស្សត្យំ ហិ មំ តាត, ព្រាហ្មណស្ស បិតា អទា;

អថោ កណ្ណាជនំ កញ្ញំ, ហត្ថិនញ្ច សតេន ចា”តិ។

“សុនិព្ពេបិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ញោ; សុភិន្នំ ទិដ្ឋិជាលំ; សុមទ្ធិតោ បរវាទោ;

សកសមយោ សុទ្ធិបិតោ; ព្យញ្ជនំ សុបរិសោធិតំ; សុវិកត្តោ អត្ថោ; ឯវមេតំ តថា
សម្មជិញ្ញាមី”តិ។

វេស្សន្តរបញ្ចោ បបមោ។

២. ទុក្ខរការិកបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេវ ពោធិសត្តា ទុក្ខរការិកំ ករោន្តិ, ឧទាហុ គោតមេនេវ
ពោធិសត្តេន ទុក្ខរការិកា កតា”តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, សព្ពេសំ ពោធិសត្តានំ ទុក្ខរការិកា,
គោតមេនេវ ពោធិសត្តេន ទុក្ខរការិកា កតា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យទិ ឯវំ អយុត្តំ, យំ ពោធិសត្តានំ ពោធិសត្តេហិ វេមត្តតា
ហោតី”តិ។ “ចត្វហិ, មហារាជ, ឋានេហិ ពោធិសត្តានំ ពោធិសត្តេហិ វេមត្តតា ហោតិ។
កតមេហិ ចត្វហិ? កុលវេមត្តតា បធានវេមត្តតា [អទ្ធានវេមត្តតា (សី. ស្យា.
បី.)] អាយុវេមត្តតា បមាណវេមត្តតាតិ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, ចត្វហិ ឋានេហិ
ពោធិសត្តានំ ពោធិសត្តេហិ វេមត្តតា ហោតិ។ សព្ពេសម្មិ, មហារាជ, ពុទ្ធានំ រូបេ សីលេ
សមាធិម្ហិ បញ្ញាយ វិមុត្តិយា វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនេ ចតុវេសារជ្ជេ ទសតថាគតពលេ
ធម្មសាធារណញ្ញាណោ ចុទ្ធសពុទ្ធសញ្ញាណោ អដ្ឋារសពុទ្ធជម្មេ កេវលេ ច
ពុទ្ធភុណោ [ពុទ្ធជម្មេ (សី. បី.)] នត្ថិ វេមត្តតា, សព្ពេបិ ពុទ្ធា ពុទ្ធជម្មេហិ សមសមា”តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេបិ ពុទ្ធា ពុទ្ធជម្មេហិ សមសមា, កេន ការណេន
គោតមេនេវ ពោធិសត្តេន ទុក្ខរការិកា កតា”តិ? “អបរិបក្កេ, មហារាជ, ញ្ញាណោ
អបរិបក្កាយ ពោធិយា គោតមោ ពោធិសត្តោ នេក្ខម្មមភិនិក្ខន្តោ អបរិបក្កំ ញ្ញាណំ
បរិបាចយមាទេន ទុក្ខរការិកា កតា”តិ។

“កន្លែង នាគសេន, កេន ការណេន ពោធិសត្តោ អបរិបក្កេ ញាណោ អបរិបក្កាយ ពោធិយា មហាកិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោ, ននុ នាម ញាណំ បរិបាចេត្ថា បរិបក្កេ ញាណោ និក្ខមិត្ត”ន្តិ?

“ពោធិសត្តោ, មហារាជ, វិបរីតំ ឥត្តាគារំ ទិស្វា វិប្បដិសារី អហោសិ, តស្ស វិប្បដិសារិស្ស អរតិ ឧប្បជ្ឈិ, អរតិចិត្តំ ឧប្បន្នំ ទិស្វា អញ្ញតរោ មារកាយិកោ ទេវបុត្តោ ‘អយំ ខោ កាលោ អរតិចិត្តស្ស វិនោទនាយា’ តិ វេហាសេ ឋត្វា ឥទំ វចនមព្រវី-

“មារិស, មា ខោ ភ្នំ ឧក្កណ្ឌិតោ អហោសិ, ឥតោ តេ សត្តមេ ទិវសេ ទិព្វំ ចក្ករតនំ បាតុកវិស្សតិ សហស្សារំ សនេមិកំ សនាភិកំ សញ្ញាការបរិបូរំ, បថវិតានិ ច តេ រតនានិ អាកាសដ្ឋានិ ច សយមេវ ឧបគច្ឆិស្សន្តិ, ទិសហស្សបរិត្តទីបបរិវាវេសុ ចតុសុ មហាទីបេសុ ឯកមុខេន អាណា បវត្តិស្សតិ, បរោសហស្សញ្ច តេ បុត្តា កវិស្សន្តិ ស្សា វីរ្យ្យបា បរសេនប្បមទូនា, តេហិ បុត្តេហិ បរិកិណ្ឌោ សត្តរតនសមន្មាគតោ ចតុទ្ធិបមនុសាសិស្សសី”តិ។

“យថា នាម ទិវសសន្តត្ថំ អយោសូលំ សព្ពត្ថ ឧបឧហន្តំ កណ្តសោតំ បរិសេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តស្ស តំ វចនំ កណ្តសោតំ បរិសិត្ត, ឥតិ សោ បកតិយាវ ឧក្កណ្ឌិតោ តស្សា ទេវតាយ វចនេន ភិយ្យោសោមត្តាយ ឧព្ពិជ្ជិ សំវិជ្ជិ សំវេគមាបជ្ជិ។

“យថា បន, មហារាជ, មហាតិមហាអគ្គិក្ខន្ធា ជលមាទោ អញ្ជេន កង្កេន ឧបឧហិតោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ជលេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ បកតិយាវ ឧក្កណ្ឌិតោ តស្សា ទេវតាយ វចនេន ភិយ្យោសោមត្តាយ ឧព្ពិជ្ជិ សំវិជ្ជិ សំវេគមាបជ្ជិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហាបថវី បកតិគិន្តា និព្ពត្តហរិតសទ្ធា អាសិត្តោទកា ចិក្ខុល្លជាតា បុនទេវ មហាមេយេ អភិវុដ្ឋេ ភិយ្យោសោមត្តាយ ចិក្ខុល្លតរា អស្ស, ឯវមេវ

ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ បកតិយាវ ឧក្ខណ្ឌិតោ តស្សា ទេវតាយ វចនេន កិយ្យោសោមត្ថាយ ឧព្ពិជ្ជិ សំវិជ្ជិ សំវេគមាបជ្ជី”តិ។

“អបិ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, ពោធិសត្តស្ស យទិ សត្តមេ ទិវសេ ទិព្វំ ចក្ករតនំ និព្វត្តេយ្យ, បដិនិវត្តេយ្យ ពោធិសត្តោ ទិព្វេ ចក្ករតនេ និព្វត្តេ”តិ? “ន ហិ, មហារាជ, សត្តមេ ទិវសេ ពោធិសត្តស្ស ទិព្វំ ចក្ករតនំ និព្វត្តេយ្យ, អបិ ច បលោកនត្ថាយ តាយ ទេវតាយ មុសា កណ៌តំ, យទិបិ, មហារាជ, សត្តមេ ទិវសេ ទិព្វំ ចក្ករតនំ និព្វត្តេយ្យ, ពោធិសត្តោ ន និវត្តេយ្យ។ កី ការណំ? ‘អនិច្ច’ន្តិ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ទឡំ អគ្គហេសិ, ‘ទុក្ខំ អនត្តា’តិ ទឡំ អគ្គហេសិ, ឧបាទានក្ខយំ បត្តោ។

“យថា, មហារាជ, អនោតត្តទហតោ ឧទកំ គង្គំ នទី បរិសតិ, គង្គាយ នទិយា មហាសមុទ្ធំ បរិសតិ, មហាសមុទ្ធតោ បាតាលមុខំ បរិសតិ, អបិ នុ, មហារាជ, តំ ឧទកំ បាតាលមុខគតំ បដិនិវត្តិត្វា មហាសមុទ្ធំ បរិសេយ្យ, មហាសមុទ្ធតោ គង្គំ នទី បរិសេយ្យ, គង្គាយ នទិយា បុន អនោតត្តំ បរិសេយ្យ”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តេន កប្បានំ សតសហស្សំ ចតុរោ ច អសង្សៀយេយ្យ កុសលំ បរិបាចិតំ ឥមស្ស ភវស្ស ការណា, សោយំ អន្តិមភវោ អនុប្បត្តោ បរិបក្កំ ពោធិញ្ញាណំ ឆហិ វស្សេហិ ពុទ្ធា ភវិស្សតិ សព្ពញ្ញ លោកេ អគ្គបុគ្គលោ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ចក្ករតនការណា [ចក្ករតនស្ស ការណា (សី. ស្យា. បី.)] បដិនិវត្តេយ្យ”តិ [បរិនិវត្តេយ្យតិ (សី. បី. ក.)]? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។

“អបិ ច, មហារាជ, មហាបថវី បរិវត្តេយ្យ សកាននា សបព្ពតា, នត្ថេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធិ។ អាវោហេយ្យបិ ចេ, មហារាជ, គង្គាយ ឧទកំ បដិសោតំ, នត្ថេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធិ; វិសុស្សេយ្យបិ ចេ, មហារាជ, មហាសមុទ្ធា អបរិមិត្តជលជរោ គោបទេ ឧទកំ វិយ, នត្ថេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្វា សម្មាសម្ពោធិ; ផលេយ្យបិ ចេ, មហារាជ, សិនេរុបព្ពតភជា សតតា វា

សហស្សជា វា, នត្ថេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្តា សម្មាសម្ពោធិ៍; បតេយ្យម្បិ ចេ, មហារាជ, ចន្ទិមស្សរិយា សតារកា លេខ្ខ វិយ ឆមាយំ, នត្ថេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្តា សម្មាសម្ពោធិ៍; សំវត្តេយ្យបិ ចេ, មហារាជ, អាកាសោ កិលញ្ជមិវ, នត្ថេវ ពោធិសត្តោ បដិនិវត្តេយ្យ អបត្តា សម្មាសម្ពោធិ៍។ កី ការណា? បទាលិតត្តា សព្ពពន្ធនាន” ត្តិ។

“កន្តេ នាគសេន, កតិ លោកេ ពន្ធនានី” តិ? “ទស ខោ បនិមានិ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនានិ, យេហិ ពន្ធនេហិ ពទ្ធា សត្តា ន និក្ខមន្តិ, និក្ខមិត្តាបិ បដិនិវត្តន្តិ។ កតមានិ ទស? មាតា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, បិតា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ភរិយា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, បុត្តា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ញាតិ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, មិត្តំ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ជនំ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, លាភសក្ការោ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ឥស្សរិយំ, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, បញ្ច កាមគុណា, មហារាជ, លោកេ ពន្ធនំ, ឥមានិ ខោ មហារាជ ទស លោកេ ពន្ធនានិ, យេហិ ពន្ធនេហិ ពទ្ធា សត្តា ន និក្ខមន្តិ, និក្ខមិត្តាបិ បដិនិវត្តន្តិ, តានិ ទស ពន្ធនានិ ពោធិសត្តស្ស ធិន្នានិ បទាលិតានិ, តស្មា, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ន បដិនិវត្តតិ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, យទិ ពោធិសត្តោ ឧប្បន្នេ អវតិចិគ្គេ ទេវតាយ វចនេន អបរិបក្កេ ញាណេ អបរិបក្កាយ ពោធិយា នេក្ខម្មមភិនិក្ខន្តោ, កី តស្ស ទុក្ករកាវិកាយ កតាយ, ននុ នាម សព្ពកក្ខេន កវិតព្ពំ ញាណាបរិបាកំ អាគមយមាទេនា” តិ?

“ទស ខោ បនិមេ, មហារាជ, បុគ្គលា លោកស្មី ឱញ្ញាតា អវញ្ញាតា ហិឡិតា ឱឡិតា គរហិតា បរិកូតា អចិត្តិកតា។ កតមេ ទស? ឥត្ថី, មហារាជ, វិជវា លោកស្មី ឱញ្ញាតា អវញ្ញាតា ហិឡិតា ឱឡិតា គរហិតា បរិកូតា អចិត្តិកតា។ ទុព្ពលោ, មហារាជ, បុគ្គលោ...បេ.... អមិត្តញាតិ, មហារាជ, បុគ្គលោ...បេ.... មហាជ្ឈសោ, មហារាជ, បុគ្គលោ...បេ.... អគរុកុលវាសិកោ, មហារាជ, បុគ្គលោ...បេ.... បាបមិត្តោ, មហារាជ, បុគ្គលោ...បេ.... ធនហីនោ, មហារាជ, បុគ្គលោ...បេ.... អាចារហីនោ, មហារាជ,

បុគ្គលោ...លេ.... កម្មហីនោ, មហារាជ, បុគ្គលោ...លេ.... បយោគហីនោ, មហារាជ,
បុគ្គលោ លោកស្មី ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហិឡិទ្ធោ ឱឡិទ្ធោ គរហិតោ បរិកូតោ អចិត្តិកតោ។
ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស បុគ្គលោ លោកស្មី ឱញ្ញាតោ អវញ្ញាតោ ហិឡិទ្ធោ ឱឡិទ្ធោ គរហិតោ
បរិកូតោ អចិត្តិកតោ។ ឥមានិ ខោ, មហារាជ, ទស ឋានានិ អនុស្សរមានស្ស ពោធិសត្តស្ស ឯវំ
សញ្ញា ឧប្បជ្ជំ ‘មាហំ កម្មហីនោ អស្សំ បយោគហីនោ គរហិតោ ទេវមនុស្សានំ, យំនូនាហំ
កម្មស្សាមី អស្សំ កម្មតុ កម្មាធិបតេយ្យោ កម្មសីលោ កម្មធារេយ្យោ កម្មនិកេតវា អប្បមត្តោ
វិហរេយ្យន្តិ, ឯវំ ខោ, មហារាជ, ពោធិសត្តោ ញ្ញាណំ បរិបាចេន្តោ ទុក្ករការិកំ អកាសី’ តិ។

“កន្តេ នាគសេន, ពោធិសត្តោ ទុក្ករការិកំ ករោន្តោ ឯវមាហ ‘ន ខោ បនាហំ ឥមាយ
កដុកាយ ទុក្ករការិកាយ អធិគច្ឆាមិ ឧត្តរិមនុស្សធម៌ អលមរិយញ្ញាណទស្សនវិសេសំ,
សិយា នុ ខោ អញ្ញោ មត្តោ ពោធាយា’ តិ។ អបិ នុ តស្មី សមយេ ពោធិសត្តស្ស មគ្គំ អារព្វ
សតិសម្មោសោ អហោសី’ តិ។

“បញ្ចវីសតិ ខោ បនិមេ, មហារាជ, ចិត្តទុព្ពលីករណា ធម្មោ, យេហិ ទុព្ពលីកតំ ចិត្តំ ន
សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។ កតមេ បញ្ចវីសតិ? កោធា, មហារាជ,
ចិត្តទុព្ពលីករណា ធម្មោ, យេន ទុព្ពលីកតំ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ,
ឧបនាហោ...លេ.... មក្ខោ...លេ.... បឡាសោ...លេ.... ឥស្សា...លេ.... មច្ឆរិយំ...លេ....
មាយា...លេ.... សាលេយ្យំ...លេ.... ថម្កោ...លេ.... សារម្កោ...លេ.... មាទោ...លេ....
អតិមាទោ...លេ.... មទោ...លេ.... បមាទោ...លេ.... ចិនមិទ្ធំ...លេ.... តន្តិ [នន្ទិ (បី.
ក.)] ...លេ.... អាលស្សំ...លេ.... បាបមិត្តតា...លេ.... រូបា...លេ.... សទ្ធា...លេ....
គន្ធា...លេ.... រសា...លេ.... ផោដ្ឋញ្ញា...លេ.... ខុទាបិបាសា...លេ.... អរតិ, មហារាជ,
ចិត្តទុព្ពលីករណា ធម្មោ, យេន ទុព្ពលីកតំ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។
ឥមេ ខោ, មហារាជ, បញ្ចវីសតិ ចិត្តទុព្ពលីករណា ធម្មោ, យេហិ ទុព្ពលីកតំ ចិត្តំ ន សម្មា
សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។

ពោធិសត្តស្ស ខោ, មហារាជ, ខុទ្ទកបិដកា[ខុទ្ទកបិដកា (សី. បី. ក.)] កាយំ
 បរិយាទិយីសុ, កាយេ បរិយាទិន្នេ ចិត្តំ ន សម្មា សមាធិយតិ អាសវានំ ខយាយ។
 សតសហស្សំ, មហារាជ, កប្បានំ[កប្បេ (ក.)] ចតុរោ ច អសង្ខេប្យយេ កប្បេ ពោធិសត្តោ
 ចតុន្នំ យេវ អរិយសច្ចានំ អភិសមយំ អន្ធនេសិ តាសុ តាសុ ជាតីសុ, កី បនស្ស បច្ឆិមេ ភវេ
 អភិសមយជាតិយំ មគ្គំ អារព្ព សតិសម្មោសោ ហេស្សតិ? អបិ ច, មហារាជ, ពោធិសត្តស្ស
 សញ្ញាមគ្គំ ឧប្បជ្ជិ ‘សិយា នុ ខោ អញ្ញោ មគ្គោ ពោធាយា’តិ។ បុព្វេ ខោ, មហារាជ,
 ពោធិសត្តោ ឯកមាសិកោ សមាទោ បិតុ សក្កស្ស កម្មន្តេ សីតាយ ជម្ពុញ្ញាយាយ សិរិសយនេ
 បល្លង្គំ អាកុជិត្វា និសិន្នោ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ វិចិត្វ អកុសលេហិ ធម្មេហិ សវិតក្កំ សវិចារំ
 វិវេកជំ បីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហាសិ...បេ.... ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ
 វិហាសី’តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ជិច្ឆាមិ, ញ្ញាណំ បរិបាចេន្តោ
 ពោធិសត្តោ ទុក្ករការិកំ អកាសី’តិ។

ទុក្ករការិកបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. កុសលាកុសលពលវត្ថរបញ្ចោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ភតមំ អធិមគ្គំ ពលវត្ថរំ កុសលំ វា អកុសលំ វា”តិ? “កុសលំ,
 មហារាជ, អធិមគ្គំ ពលវត្ថរំ, នោ តថា អកុសល’ន្តិ។ “នាហំ, ភន្តេ នាគសេន, តំ វចនំ
 សម្បជ្ជិច្ឆាមិ ‘កុសលំ អធិមគ្គំ ពលវត្ថរំ, នោ តថា អកុសល’ន្តិ, ទិស្សន្តិ, ភន្តេ នាគសេន,
 ឥធ បាណាតិបាតិនោ អទិន្នាទាយិនោ កាមេសុមិច្ឆាចារិនោ មុសាវាទិនោ តាមយាតិកា
 បន្តទូសកា នេកតិកា វញ្ជនិកា, សព្វេ តេ តាវតកេន បាបេន លកន្តិ ហត្ថព្វេទំ បាទព្វេទំ
 ហត្ថបាទព្វេទំ កណ្តព្វេទំ នាសព្វេទំ កណ្តនាសព្វេទំ ពិលង្កថាលិកំ សង្ខមុណ្ឌិកំ រាហុមុខំ
 ជោតិមាលិកំ ហត្ថបដ្ឋោតិកំ ឯរកវត្ថិកំ ចីរកវាសិកំ ឯណេយ្យកំ ពឡិសម័សិកំ កហាបណិកំ
 ខារាបត្ថិកំ បលិយបវិវត្តិកំ បលាលបីបកំ តត្ថេនបិ តេលេន ឱសិញ្ចនំ សុនខេហិបិ
 ខាទាបនំ ជីវសូលារោបនំ អសិនាបិ សីសព្វេទំ, កេចិ រត្តិ បាបំ កត្វា រត្តិ យេវ វិបាកំ

អនុកវន្តិ, កេចិ វត្ថី កត្វា ទិវា យេវ អនុកវន្តិ, កេចិ ទិវា កត្វា ទិវា យេវ អនុកវន្តិ, កេចិ ទិវា កត្វា វត្ថី យេវ អនុកវន្តិ, កេចិ ទ្វេ តយោ ទិវសេ វីតិវត្ថេ អនុកវន្តិ, សព្វេបិ តេ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ វិបាកំ អនុកវន្តិ។ អត្ថិ បន, ភន្តេ នាគសេន, កោចិ ឯកស្ស វា ទ្វិន្នំ វា តិណ្ណំ វា ចតុន្នំ វា បញ្ចន្នំ វា ទសន្នំ វា សតស្ស វា សហស្សស្ស វា សតសហស្សស្ស វា សបរិវារំ ទានំ ទត្វា ទិដ្ឋធម្មិកំ កោតំ វា យសំ វា សុខំ វា អនុកវិតា សីលេន វា ឧបោសថកម្មេន វា” តិ?

“អត្ថិ, មហាវាជ, ចត្តារោ បុរិសា ទានំ ទត្វា សីលំ សមាទិយិត្វា ឧបោសថកម្មំ កត្វា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ តេនេវ សរីរេហោន តិទសបុរេ សមនុប្បត្តា” តិ [យសមនុបត្តាតិ (សី. បី.)]។
“កោ ច កោ ច ភន្តេ” តិ? “មន្ទាតា, មហាវាជ, រាជា, និមិ រាជា, សាជីនោ រាជា, គុត្តិលោ ច គន្ធព្ពោ” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, អនេកេហិ តំ ភវសហស្សេហិ អន្តរិតំ, ទ្វិន្នេម្បេតំ អម្ចាតំ [ទីបិតំ, អម្ចាតិម្បេតំ (ក.)] បរោក្ខំ, យទិ សមត្ថោសិ វត្ថុមានកេ ភវេ ភគវតោ ធរមានកាលេ កថេហី” តិ? “វត្ថុមានកេបិ, មហាវាជ, ភវេ បុណ្ណកោ ទាសោ ថេរស្ស សារិបុត្តស្ស កោជនំ ទត្វា តទហេវ សេដ្ឋីដ្ឋានំ អដ្ឋបគតោ, សោ ឯតរហិ បុណ្ណកោ សេដ្ឋីតិ បញ្ញាយិ, តោបាលមាតា ទេវី អត្តនោ កេសេ វិក្កិណិត្វា លទ្ធិហិ អដ្ឋហិ កហាបណេហិ ថេរស្ស មហាកថាយនស្ស អត្តដ្ឋមកស្ស បិណ្ឌបាតំ ទត្វា តទហេវ រញ្ជោ ចន្ទបដ្ឋោតស្ស [ឧទេនស្ស (សី. បី.)] អត្តមហេសិដ្ឋានំ បត្តា។ សុប្បិយា ឧបាសិកា អញ្ញតរស្ស គិលានភិក្ខុនោ អត្តនោ ឧរុមសេន បដិច្ឆាទនិយំ ទត្វា ទុតិយទិវសេ យេវ រូឡវណា សញ្ជវី [សច្ចវី (សី. បី.)] អរោតា ជាតា។ មល្លិកា ទេវី ភគវតោ អាភិទោសិកំ កុម្មាសបិណ្ឌំ ទត្វា តទហេវ រញ្ជោ កោសលស្ស អត្តមហេសី ជាតា។ សុមនោ មាលាការោ អដ្ឋហិ សុមនបុប្ផមុដ្ឋហិ ភគវន្តំ បូជេត្វា តំ ទិវសំ យេវ មហាសម្បត្តិ បត្តោ។ ឯកសាដកោ ព្រាហ្មណោ ឧត្តរសាដកេន ភគវន្តំ បូជេត្វា តំ ទិវសំ យេវ សព្វដ្ឋកំ លភិ, សព្វេបេតេ, មហាវាជ, ទិដ្ឋធម្មិកំ កោតញ្ច យសញ្ច អនុកវិសូ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, វិចិនិត្តា បរិយេសិត្តា ឆ ជនេ យេវ អទ្ធិសាសី” តិ។ “អាម, មហារាជា” តិ។ “តេន ហិ, កន្តេ នាគសេន, អកុសលំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតំ, នោ តថា កុសលំ។ អហញ្ញិ, កន្តេ នាគសេន, ឯកទិវសំ យេវ ទសបិ បុរិសេ បស្សមិ បាបស្ស កម្មស្ស វិបាកេន សូលេសុ អាពាបេន្តេ, វីសម្មិ តីសម្មិ ចត្តាលីសម្មិ បញ្ញាសម្មិ បុរិសសតម្មិ បុរិសសហស្សម្មិ បស្សមិ បាបស្ស កម្មស្ស វិបាកេន សូលេសុ អាពាបេន្តេ។ នន្ទកុលស្ស, កន្តេ នាគសេន, កទ្ធិសាលោ នាម សេនាបតិបុត្តោ អហោសិ។ តេន ច រញ្ញា ចន្ទគុត្តេន សង្កាមោ សមុបព្យុទ្ធោ អហោសិ។ តស្មី ខោ បន, កន្តេ នាគសេន, សង្កាមេ ឧកតោ ពលកាយេ អសីតិកពន្ធរូបាទិ អហោសំ, ឯកស្មី កិរ សីសកពន្ធបរិបាតេ [បរិបុណ្ណេ (សព្ពត្តំ)] ឯកំ កពន្ធរូបំ ឧដ្ឋហតិ, សព្ពេបេតេ បាបស្សេវ កម្មស្ស វិបាកេន អនយព្យសនំ អាបន្ទា។ ឥមិនាបិ, កន្តេ នាគសេន, ការណេន ភណាមិ អកុសលំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតំ, នោ តថា កុសល” តិ។

“សុយ្យតិ, កន្តេ នាគសេន, ឥមស្មី ពុទ្ធសាសនេ កោសលេន រញ្ញា អសទិសទានំ ទិន្ន” តិ។ “អាម, មហារាជ, សុយ្យតិ” តិ។ “អបិ នុ ខោ, កន្តេ នាគសេន, កោសលរាជា តំ អសទិសំ ទានំ ទត្វា តតោនិទានំ កញ្ចិ ទិដ្ឋជម្មិកំ កោតំ វា យសំ វា សុខំ វា បដិលភី” តិ [បដិលភតីតិ (ក.)]? “ន ហិ, មហារាជា” តិ។ “យទិ, កន្តេ នាគសេន, កោសលរាជា ឯវុបំ អនុត្តរំ ទានំ ទត្វាបិ ន លភិ [ន លភតិ (ក.)] តតោនិទានំ កញ្ចិ ទិដ្ឋជម្មិកំ កោតំ វា យសំ វា សុខំ វា, តេន ហិ, កន្តេ នាគសេន, អកុសលំ យេវ អធិមត្តំ ពលវតំ, នោ តថា កុសល” តិ។

“បរិត្តត្តា, មហារាជ, អកុសលំ ខិប្បំ បរិណមតិ, វិបុលត្តា កុសលំ ទីយេន កាលេន បរិណមតិ, ឧបមាយបិ, មហារាជ, ឯតំ ឧបបរិត្តិតព្ពំ។ យថា, មហារាជ, អបរន្តេ ជនបទេ កុមុទភណ្ឌិកា នាម ធម្មជាតិ មាសលូនា [មាសបូរា (ក.)] អន្តោគេហគតា ហោតិ, សាលយោ ធម្មញ្ញមាសេហិ បរិណមន្តិ, កំ បនេត្ថ, មហារាជ, អន្តរំ កោ វិសេសោ កុមុទភណ្ឌិកាយ ច សាលីនញ្ចា” តិ។ “បរិត្តត្តា, កន្តេ, កុមុទភណ្ឌិកាយ, វិបុលត្តា ច

សាលីន័។ សាលយោ, ភន្តេ នាគសេន, រាជារហា រាជគោជន៍, កុមុទកណ្ឌិកា
ទាសកម្មករានំ គោជន៍”ន្តិ។ “ឯវមេវខោ, មហារាជ, បរិត្តត្តា អកុសលំ ខិប្បំ បរិណមតិ,
វិបុលត្តា កុសលំ ទីយេន កាលេន បរិណមតី”តិ។

“យំ តត្ថ, ភន្តេ នាគសេន, ខិប្បំ បរិណមតិ, តំ នាម លោកេ អធិមត្តំ ពលវត្ថរំ, តស្មា
អកុសលំ ពលវត្ថរំ, នោ តថា កុសលំ។ យថា នាម, ភន្តេ នាគសេន, យោ កោចិ យោធា
មហតិមហាយុទ្ធំ បរិសិទ្ធា បដិសត្តំ ឧបកច្ចកេ គហេត្វា អាកខ្មិទ្ធា ខិប្បត្ថរំ សាមិនោ
ឧបនេយ្យ, សោ យោធា លោកេ សមត្តោ សូរោ នាម។ យោ ច ភិសក្កោ ខិប្បំ សល្លំ ឧទ្ធរតិ
រោគមបនេតិ, សោ ភិសក្កោ ឆេកោ នាម។ យោ គណកោ សីយសីយំ គណេត្វា ខិប្បំ
ទស្សយតិ, សោ គណកោ ឆេកោ នាម។ យោ មល្លោ ខិប្បំ បដិមល្លំ ឧត្តបិទ្ធា ឧត្តានកំ
បាតេតិ, សោ មល្លោ សមត្តោ សូរោ នាម។ ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យំ ខិប្បំ
បរិណមតិ កុសលំ វា អកុសលំ វា, តំ លោកេ អធិមត្តំ ពលវត្ថរា”ន្តិ។

“ឧភយម្បិ តំ, មហារាជ, កម្មំ សម្បរាយវេទនីយមេវ, អបិ ច ខោ អកុសលំ
សាវ្ព្នតាយ ខណេន ទិដ្ឋជម្មវេទនីយំ ហោតិ, បុព្វកេហិ, មហារាជ, ខត្តិយេហិ ប័បិតោ
ឯសោ និយមោ ‘យោ បាណំ ហនតិ, សោ ទណ្ឌារហោ...បេ.... យោ អទិន្នំ
អាទិយតិ...បេ.... យោ បរទារំ គច្ឆតិ...បេ.... យោ មុសា ភណតិ...បេ.... យោ គាមំ
យាតេតិ...បេ.... យោ បន្តំ ទូសេតិ...បេ.... យោ និកតំ ករោតិ...បេ.... យោ វញ្ចនំ ករោតិ,
សោ ទណ្ឌារហោ វជិតញោ ឆេត្តញោ ភេត្តញោ ហន្តញោ”តិ។ តំ តេ ឧបាទាយ វិចិនិត្វា
វិចិនិត្វា ទណ្ឌេន្តិ វេនេន្តិ ចិន្តេន្តិ ភិន្តេន្តិ ហនេន្តិ ច, អបិ នុ, មហារាជ, អត្ថិ កេហិចិ ប័បិតោ
និយមោ ‘យោ ទានំ វា ទេតិ, សីលំ វា រក្ខតិ, ឧបោសថកម្មំ វា ករោតិ, តស្ស ជនំ វា យសំ វា
ទាតញ្ច’ន្តិ; អបិ នុ តំ វិចិនិត្វា វិចិនិត្វា ជនំ វា យសំ វា ទេន្តិ, ចោរស្ស កតកម្មស្ស វេទនេន្តិ
វិយា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “យទិ, មហារាជ, ទាយកានំ វិចិនិត្វា វិចិនិត្វា ជនំ វា យសំ វា
ទេយ្យំ, កុសលម្បិ ទិដ្ឋជម្មវេទនីយំ កវេយ្យ, យស្មា ច ខោ, មហារាជ, ទាយកេ ន វិចិនេន្តិ
‘ជនំ វា យសំ វា ទស្សាមា’តិ, តស្មា កុសលំ ន ទិដ្ឋជម្មវេទនីយំ។ ឥមិនា, មហារាជ,

ការណេន អកុសលំ ទិដ្ឋជម្មវេទនីយំ, សម្បរាយេវសោ អធិមត្តំ ពលវតំ វេទនំ វេទយតី”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, តវាទិសេន ពុទ្ធិមន្តេន វិនា នេសោ បញ្ចោ សុនិព្តេហិយោ, លោកិកំ, ភន្តេ នាគសេន, លោកុត្តរេន វិញ្ញាបិត”ន្តិ។

កុសលាកុសលពលវតរបញ្ចោ តតិយោ។

៤. បុព្វបេតាទិសបញ្ចោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ឥមេ ទាយកា ទានំ ទត្វា បុព្វបេតានំ អាទិសន្តិ [ឧទ្ទិសន្តិ (ក. សី.)] ‘ឥទំ តេសំ បាបុណាត្ថ’តិ, អបិ នុ តេ កិញ្ចី តតោនិទានំ វិបាកំ បដិលកន្តី”តិ? “កេចិ, មហារាជ, បដិលកន្តី, កេចិ នប្បដិលកន្តី”តិ។ “កេ, ភន្តេ, បដិលកន្តី, កេ នប្បដិលកន្តី”តិ? “និយូបបន្នា, មហារាជ, នប្បដិលកន្តី, សគ្គគតា នប្បដិលកន្តី, តិរច្ឆានយោនិគតា នប្បដិលកន្តី, ចតុន្នំ បេតានំ តយោ បេតា នប្បដិលកន្តី វន្តាសិកា ឧប្បិបាសិនោ និជ្ឈាមតណ្ហិកា, លកន្តី បេតា បរទត្ថបជីវិនោ, តេបិ សរមាទា យេវ លកន្តី”តិ។

“តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ទាយកានំ ទានំ វិសោសិតំ [វិសោតំ (សី. បី.)] ហោតិ អផលំ, យេសំ ឧទ្ទិស្ស កតំ យទិ តេ នប្បដិលកន្តី”តិ? “ន ហិ តំ, មហារាជ, ទានំ អផលំ ហោតិ អវិបាកំ, ទាយកា យេវ តស្ស ផលំ អនុកវន្តី”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, ការណេន មំ សញ្ញាបេហី”តិ។ “ឥធរ, មហារាជ, កេចិ មនុស្សា មជ្ឈមំសសុរាភក្កខជ្ជកានិ បដិយាទេត្វា ញាតិកុលំ គច្ឆន្តិ, យទិ តេ ញាតិកា តំ ឧបាយនំ ន សម្បជ្ឈិច្ឆេយ្យំ, អបិ នុ តំ ឧបាយនំ វិសោសិតំ គច្ឆេយ្យ វិនស្សេយ្យ វា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, សាមិកានំ យេវ តំ ហោតី”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទាយកា យេវ តស្ស ផលំ អនុកវន្តី។ យថា បន, មហារាជ, បុរិសោ គព្ពំ បរិដ្ឋោ អសតិ បុរេតោ និក្ខមនមុខេ កេន និក្ខមេយ្យា”តិ។ “បរិដ្ឋេនេវ ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ទាយកា យេវ តស្ស ផលំ អនុកវន្តី”តិ។ “ហោតុ, ភន្តេ

នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជីវ្ហាមិ, ទាយកា យេវ តស្ស ផលំ អនុកវន្តិ, ន មយំ តំ ការណំ វិលោមេមាតិ។

“ភន្តេ នាគសេន, យទិ ឥមេសំ ទាយកានំ ទិន្នទានំ បុព្ពបេតានំ បាបុណាតិ, តេ ច តស្ស វិបាកំ អនុកវន្តិ។ តេន ហិ យោ បាណាតិបាតី លុទ្ធា លោហិតបាណី បទុដ្ឋមនស្ស៍ប្បោ មនុស្សេ យាតេត្វា ទារុណំ កម្មំ កត្វា បុព្ពបេតានំ អាទិសេយ្យ ‘ឥមស្ស មេ កម្មស្ស វិបាកោ បុព្ពបេតានំ បាបុណាតូ’តិ, អបិ នុ តស្ស វិបាកោ បុព្ពបេតានំ បាបុណាតី’តិ? “ន ហិ, មហារាជ”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កោ តត្ថ ហេតុ កំ ការណំ, យេន កុសលំ បាបុណាតិ អកុសលំ ន បាបុណាតី’តិ? “នេសោ, មហារាជ, បញ្ចេ បុច្ឆិតញ្ចោ, មា ច ភ្នំ, មហារាជ, ‘វិសជ្ជកោ អត្ថី’តិ អបុច្ឆិតញ្ចំ បុច្ឆិ, ‘កិស្ស អាកាសោ និរាលម្កោ, កិស្ស គង្គា ឧទ្ធម្មខា ន សន្នតិ, កិស្ស ឥមេ មនុស្សា ច ទិជា ច ទ្វិបទា មិតា ចតុប្បទា’តិ តម្បិ មំ ភ្នំ បុច្ឆិស្សសី’តិ។ “នាហំ តំ, ភន្តេ នាគសេន, វិហេសាបេក្ខោ បុព្វាមិ, អបិ ច និព្វាហនត្ថាយ [និព្វានត្ថាយ (ក.)] សន្នេហស្ស បុព្វាមិ, ពហូ មនុស្សា លោកេ វាមគាមិនោ [បាបគាហិនោ (ស្យា.)] វិចគ្គកា, ‘កិន្តិ តេ ឱតារំ ន លកេយ្យន្តិ ឯវាហំ តំ បុព្វាមី’តិ។ “ន សក្កា, មហារាជ, សហ អកតេន អននុមតេន សហ បាបំ កម្មំ សំរិកជិតុំ។

“យថា, មហារាជ, មនុស្សា ឧទកនិព្វាហនេន ឧទកំ សុវិទូរម្បិ ហរន្តិ, អបិ នុ, មហារាជ, សក្កា យនមហាសេលបព្ពតោ [បព្ពតតោ (ក.)] និព្វាហនេន យចិច្ចិតំ ហរិតុ’ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា កុសលំ សំរិកជិតុំ, ន សក្កា អកុសលំ សំរិកជិតុំ។ យថា វា បន, មហារាជ, សក្កា តេលេន បទីបោ ជាលេតុំ, អបិ នុ, មហារាជ, សក្កា ឧទកេន បទីបោ ជាលេតុ’ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា កុសលំ សំរិកជិតុំ, ន សក្កា អកុសលំ សំរិកជិតុំ។ យថា វា បន, មហារាជ, កស្សកា តឡាកតោ ឧទកំ នីហរិត្វា ធម្មំ បរិបាចេន្តិ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, សក្កា មហាសមុទ្ធតោ

ឧទកំ នីហរិត្ថា ធម្មំ បរិបាចេតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សក្កា កុសលំ សំរិកជិតុំ, ន សក្កា អកុសលំ សំរិកជិតុំ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន សក្កា កុសលំ សំរិកជិតុំ, ន សក្កា អកុសលំ សំរិកជិតុំ។ ការណេន មំ សញ្ញាបេហិ, នាហំ អន្នោ អនាលោកោ សុត្វា វេទិស្សមី”តិ។ “អកុសលំ, មហារាជ, ថោកំ, កុសលំ ពហុកំ, ថោកត្តា អកុសលំ កត្តារំ យេវ បរិយាទិយតិ, ពហុកត្តា កុសលំ សទេវកំ លោកំ អជ្ឈេត្ថវតី”តិ។ “ឱបម្ពំ ករោហី”តិ។

“យថា, មហារាជ, បរិត្តំ ឯកំ ឧទកពិន្ទុ បថវិយំ និបតេយ្យ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, ឧទកពិន្ទុ ទសបិ ទ្វាទសបិ យោជនានិ អជ្ឈេត្ថវេយ្យា”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ, យត្ថ តំ ឧទកពិន្ទុ និបតិតំ, តត្ថេវ បរិយាទិយតី”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជ”តិ? “បរិត្តត្តា, ភន្តេ, ឧទកពិន្ទុស្សា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បរិត្តំ អកុសលំ បរិត្តត្តា កត្តារំ យេវ បរិយាទិយតិ, ន សក្កា សំរិកជិតុំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហាតិមហាមេយោ អភិវស្សេយ្យ តប្បយន្តោ ធរណិតលំ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, មហាមេយោ សមន្តតោ ឱត្តវេយ្យា”តិ។ “អាម, ភន្តេ, បូរយិត្វា សោ មហាមេយោ សោព្ពសវ សរិតសាខាកន្ធរបទរទហតឡាក [មាតិកាតឡាក (ក.)] ឧទបានបោក្ខរណិយោ ទសបិ ទ្វាទសបិ យោជនានិ អជ្ឈេត្ថវេយ្យា”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជ”តិ? “មហន្តត្តា, ភន្តេ, មេយស្សា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កុសលំ ពហុកំ, ពហុកត្តា សក្កា ទេវមនុស្សហិបិ សំរិកជិតុំ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេន ការណេន អកុសលំ ថោកំ កុសលំ ពហុតវ”ន្តិ? “ឥធ, មហារាជ, យោ កោចិ ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ, ឧបោសថកម្មំ ករោតិ, សោ ហដ្ឋោ បហដ្ឋោ ហសិតោ បមុទិតោ បសន្នមានសោ វេទជាតោ ហោតិ, តស្ស អបរាបរំ បីតិ ឧប្បជ្ឈតិ, បីតិមនស្ស ភិយ្យោ ភិយ្យោ កុសលំ បវឌ្ឍតិ។

“យថា, មហារាជ, ឧទបាទេ ពហុសលិលសម្បុណ្ណេ ឯកេន ទេសេន ឧទកំ បរិសេយ្យ, ឯកេន និក្ខមេយ្យ, និក្ខមន្តេបិ អបរាបរំ ឧប្បជ្ជតិ, ន សក្កា ហោតិ ខយំ បាបេត្ថំ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, កុសលំ ភិយ្យោ ភិយ្យោ បវុឌ្ឍតិ។ វស្សសតេបិ ចេ, មហារាជ, បុរិសោ កតំ កុសលំ អាវជ្ជេយ្យ, អាវជ្ជិតេ អាវជ្ជិតេ ភិយ្យោ ភិយ្យោ កុសលំ បវុឌ្ឍតិ។ តស្ស តំ កុសលំ សក្កា ហោតិ យចិច្ចកេហិ សទ្ធិំ សំរិកជិតំ, ឥទេមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន កុសលំ ពហុតរំ។

“អកុសលំ បន, មហារាជ, ករោនោ បច្ឆា វិប្បដិសារី ហោតិ, វិប្បដិសារិនោ ចិត្តំ បដិលីយតិ បដិកុដតិ បដិវត្តតិ ន សម្បសារីយតិ សោចតិ តប្បតិ ហាយតិ ខីយតិ ន បរិវុឌ្ឍតិ តត្ថេវ បរិយាទិយតិ។ យថា, មហារាជ, សុក្ខាយ នទិយា មហាបុទ្ធិនាយ ឧន្ទតាវនតាយ កុដិលសង្កដិលាយ ឧបរិតោ បរិតំ ឧទកំ អាគច្ឆន្តំ ហាយតិ ខីយតិ ន បរិវុឌ្ឍតិ តត្ថេវ បរិយាទិយតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អកុសលំ ករោន្តស្ស ចិត្តំ បដិលីយតិ បដិកុដតិ បដិវត្តតិ ន សម្បសារីយតិ សោចតិ តប្បតិ ហាយតិ ខីយតិ ន បរិវុឌ្ឍតិ តត្ថេវ បរិយាទិយតិ, ឥទេមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកុសលំ ថោក”ន្តិ។ “សាជុ, កន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជិច្ឆាមី”តិ។

បុព្វបេតាទិសបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. សុបិនបញ្ចោ

៥. “កន្តេ នាគសេន, ឥមស្មី លោកេ នរនារិយោ សុបិនំ បស្សន្តិ កល្យាណម្បិ បាបកម្បិ, ទិដ្ឋបុព្វម្បិ អទិដ្ឋបុព្វម្បិ, កតបុព្វម្បិ អកតបុព្វម្បិ, ខេមម្បិ សភយម្បិ, ទូរេបិ សន្តិកេបិ, ពហុវិធានិបិ អនេកវណ្ណសហស្សានិ ទិស្សន្តិ, កិញ្ចេតំ សុបិនំ នាម, កោ ចេតំ បស្សតី”តិ? “និមិត្តមេតំ, មហារាជ, សុបិនំ នាម, យំ ចិត្តស្ស អាបាត[អាបាថ (សី. បី.)] មុបគច្ឆតិ។ ឆយិមេ, មហារាជ, សុបិនំ បស្សន្តិ, វាតិកោ សុបិនំ បស្សតិ, បិត្តិកោ សុបិនំ

បស្សតិ, សេម្ហិកោ សុបិនំ បស្សតិ, ទេវតូបសំហារតោ សុបិនំ បស្សតិ, សមុទាចិណ្ឌតោ សុបិនំ បស្សតិ, បុព្វនិមិត្តតោ សុបិនំ បស្សតិ, តត្រ, មហារាជ, យំ បុព្វនិមិត្តតោ សុបិនំ បស្សតិ, តំ យេវ សច្ចំ, អវសេសំ មិច្ឆា” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, យោ បុព្វនិមិត្តតោ សុបិនំ បស្សតិ, កី តស្ស ចិត្តំ សយំ គន្ធា តំ និមិត្តំ វិចិនាតិ, តំ វា និមិត្តំ ចិត្តស្ស អាបាតមុបគច្ឆតិ, អញ្ញោ វា អាគន្ធា តស្ស អាពោចេតី” តិ។ “ន, មហារាជ, តស្ស ចិត្តំ សយំ គន្ធា តំ និមិត្តំ វិចិនាតិ, នាបិ អញ្ញោ កោចិ អាគន្ធា តស្ស អាពោចេតិ, អថ ខោ តំ យេវ និមិត្តំ ចិត្តស្ស អាបាតមុបគច្ឆតិ។ យថា, មហារាជ, អាទាសោ ន សយំ កុហិញ្ញិ គន្ធា ឆាយំ វិចិនាតិ, នាបិ អញ្ញោ កោចិ ឆាយំ អាទេត្វា អាទាសំ អាពោចេតិ [អាពោចេតិ (ក.)], អថ ខោ យតោ កុតោចិ ឆាយា អាគន្ធា អាទាសស្ស អាបាតមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ន តស្ស ចិត្តំ សយំ គន្ធា តំ និមិត្តំ វិចិនាតិ, នាបិ អញ្ញោ កោចិ អាគន្ធា អាពោចេតិ, អថ ខោ យតោ កុតោចិ និមិត្តំ អាគន្ធា ចិត្តស្ស អាបាតមុបគច្ឆតិ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, យំ តំ ចិត្តំ សុបិនំ បស្សតិ, អបិ នុ តំ ចិត្តំ ជានាតិ ‘ឯវំ នាម វិបាកោ ភវិស្សតិ ខេមំ វា ភយំ វា’ តិ។ “ន ហិ, មហារាជ, តំ ចិត្តំ ជានាតិ ‘ឯវំវិបាកោ ភវិស្សតិ ខេមំ វា ភយំ វា’ តិ, និមិត្តេ បន ឧប្បន្នេ អញ្ញោសំ កថេតិ, តតោ តេ អត្ថំ កថេន្តី” តិ។

“ឥឡ្យ, កន្តេ នាគសេន, ការណំ មេ ទស្សេហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, សរីរេ តិលកា បីឡកា ទទ្ធនិ ឧដ្ឋហន្តិ លាភាយ វា អលាភាយ វា, យសាយ វា អយសាយ វា, និន្ទាយ វា បសំសាយ វា, សុខាយ វា ទុក្ខាយ វា, អបិ នុ តា, មហារាជ, បីឡកា ជានិត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ ‘ឥមំ នាម មយំ អត្ថំ និព្វាទេស្យាមា’” តិ។ “ន ហិ, កន្តេ, យាទិសេ តា ឱកាសេ បីឡកា សម្មវន្តិ, តត្ថ តា បីឡកា ទិស្វា នេមិត្តកា ព្យាករោន្តិ ‘ឯវំ នាម វិបាកោ ភវិស្សតី’” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យំ តំ ចិត្តំ សុបិនំ បស្សតិ, ន តំ ចិត្តំ ជានាតិ ‘ឯវំ នាម វិបាកោ ភវិស្សតិ ខេមំ វា ភយំ វា’ តិ, និមិត្តេ បន ឧប្បន្នេ អញ្ញោសំ កថេតិ, តតោ តេ អត្ថំ កថេន្តី” តិ។

“កន្លែង នាគសេន, យោ សុបិនំ បស្សតិ, សោ និទ្ទាយន្តោ, ឧទាហុ ជាគរន្តោ [ជគ្គន្តោ (សី. បី.)] បស្សតី” តិ? “យោ សោ, មហារាជ, សុបិនំ បស្សតិ, ន សោ និទ្ទាយន្តោ បស្សតិ, នាបិ ជាគរន្តោ បស្សតិ។ អបិ ច ឱក្កន្តេ មិទ្ធេ អសម្បត្តេ កវ៌្គេ ឯត្ថន្តេ សុបិនំ បស្សតិ។ មិទ្ធសមាទ្យស្ស, មហារាជ, ចិត្តំ កវ៌្គេតតំ ហោតិ, កវ៌្គេតតំ ចិត្តំ នប្បវត្តតិ, អប្បវត្តំ ចិត្តំ សុខទុក្ខំ នប្បជានាតិ, អប្បជីវីជានន្តស្ស សុបិនោ ន ហោតិ, បវត្តមានេ ចិត្តេ សុបិនំ បស្សតិ។

“យថា, មហារាជ, តិមិវេ អន្ធការេ អប្បកាសេ សុបរិសុទ្ធបិ អាទាសេ ឆាយា ន ទិស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មិទ្ធសមាទ្យស្ស ចិត្តេ កវ៌្គេតតេ តិដ្ឋមាទេបិ សរីរេ ចិត្តំ អប្បវត្តំ ហោតិ, អប្បវត្តេ ចិត្តេ សុបិនំ ន បស្សតិ។ យថា, មហារាជ, អាទាសោ, ឯវំ សរីរំ ទដ្ឋព្ភំ; យថា អន្ធការោ, ឯវំ មិទ្ធំ ទដ្ឋព្ភំ; យថា អាណេកោ, ឯវំ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ភំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហិកោត្តដស្ស សូរិយស្ស បកា ន ទិស្សតិ សន្តា យេវ សូរិយរស្មិ អប្បវត្តា ហោតិ, អប្បវត្តាយ សូរិយរស្មិយា អាណេកោ ន ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មិទ្ធសមាទ្យស្ស ចិត្តំ កវ៌្គេតតំ ហោតិ, កវ៌្គេតតំ ចិត្តំ នប្បវត្តតិ, អប្បវត្តេ ចិត្តេ សុបិនំ ន បស្សតិ។ យថា, មហារាជ, សូរិយោ, ឯវំ សរីរំ ទដ្ឋព្ភំ; យថា មហិកោត្តរណំ, ឯវំ មិទ្ធំ ទដ្ឋព្ភំ; យថា សូរិយរស្មិ, ឯវំ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ភំ។

“ទិទ្ធំ, មហារាជ, សន្តេបិ សរីរេ ចិត្តំ អប្បវត្តំ ហោតិ, មិទ្ធសមាទ្យស្ស កវ៌្គេតតស្ស សន្តេបិ សរីរេ ចិត្តំ អប្បវត្តំ ហោតិ, និរោធសមាបន្នស្ស សន្តេបិ សរីរេ ចិត្តំ អប្បវត្តំ ហោតិ, ជាគរន្តស្ស, មហារាជ, ចិត្តំ លោលំ ហោតិ វិវដំ បាកដំ អនិពទ្ធំ, ឯវុបស្ស ចិត្តេ និមិត្តំ អាបាតំ ន ឧបេតិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសំ វិវដំ បាកដំ អកិរិយំ អរហស្សំ រហស្សកាមា បរិវេជ្ជន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជាគរន្តស្ស ទិញោ អត្តោ អាបាតំ ន ឧបេតិ, តស្មា ជាគរន្តោ សុបិនំ ន បស្សតិ។ យថា វា បន, មហារាជ, ភិក្ខុំ ភិន្នាជីវំ អនាថាវំ បាបមិត្តំ ទុស្សីលំ កុសីតំ ហិនរិយំ កុសលា ពោធិបក្ខិយា ធម្មា អាបាតំ ន ឧបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជាគរន្តស្ស

ទិញ្ចោ អន្តោ អាបាតំ ន ឧបេតិ, តស្មា ជាគរន្តោ សុបិនំ ន បស្សតី” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ មិទ្ធស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសាន” តិ? “អាម, មហារាជ, អត្ថិ មិទ្ធស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសាន” តិ។ “កតមំ អាទិ, កតមំ មជ្ឈំ, កតមំ បរិយោសាន” តិ? “យោ, មហារាជ, កាយស្ស ឱនាហោ បរិយោនាហោ ទុព្ពល្យំ មន្ទតា អកម្មញ្ញតា កាយស្ស, អយំ មិទ្ធស្ស អាទិ; យោ, មហារាជ, កបិនិទ្ទាបវេតោ វោកិណ្ណកំ ជគ្គតិ [វោកិណ្ណតំ គច្ចតិ (និស្ស)], តទំ មិទ្ធស្ស មជ្ឈំ; កវង្គតតិ បរិយោសនំ។ មជ្ឈបគតោ, មហារាជ, កបិនិទ្ទាបវេតោ សុបិនំ បស្សតិ។ យថា, មហារាជ, កោចិ យតចារី សមាហិតចិត្តោ បិតធម្មោ អចលពុទ្ធិ បហិនកោតូហលសទ្ធិំ វេនមជ្ឈោគាហិត្វា សុខុមំ អត្ថំ ចិន្តយតិ, ន ច សោ តត្ថ មិទ្ធិំ ឱក្កមតិ, សោ តត្ថ សមាហិតោ ឯកគ្គចិត្តោ សុខុមំ អត្ថំ បដិវិជ្ឈតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ជាគរោ ន មិទ្ធសមាបន្នោ, មជ្ឈបគតោ កបិនិទ្ទាបវេតោ សុបិនំ បស្សតិ។ យថា, មហារាជ, កោតូហលសទ្ធា, ឯវំ ជាគរំ ទដ្ឋព្ពំ; យថា វិវិត្តំ វនំ, ឯវំ កបិនិទ្ទាបវេតោ ទដ្ឋញ្ចោ ; យថា សោ កោតូហលសទ្ធិំ ឱហាយ មិទ្ធិំ វិវេជ្ជត្វា មជ្ឈត្តកូតោ សុខុមំ អត្ថំ បដិវិជ្ឈតិ, ឯវំ ជាគរោ ន មិទ្ធសមាបន្នោ កបិនិទ្ទាបវេតោ សុបិនំ បស្សតី” តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជិញ្ញមី” តិ។

សុបិនបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. អកាលមរណបញ្ចោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, យេ តេ សត្តា មរន្តិ, សញ្ចេ តេ កាលេ យេវ មរន្តិ, ឧទាហុ អកាលេបិ មរន្តី” តិ? “អត្ថិ, មហារាជ, កាលេបិ មរណំ, អត្ថិ អកាលេបិ មរណ” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កេ កាលេ មរន្តិ, កេ អកាលេ មរន្តី” តិ? “ទិដ្ឋបុញ្ញា បន, មហារាជ, តយា អម្ពុក្ខា វា ជម្ពុក្ខា វា, អញ្ញស្មា វា បន ផលុក្ខា ផលានិ បតន្តានិ អាមាទិ ច បក្កានិ

ចា”តិ? “អាម, កន្ត្រៃ”តិ។ “យានិ តានិ, មហារាជ, ផលានិ រុក្ខតោ បតន្តិ, សញ្ញានិ តានិ កាលេ យេវ បតន្តិ, ឧទាហុ អកាលេបី”តិ? “យានិ តានិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, ផលានិ បរិបក្កានិ វិលីនានិ បតន្តិ, សញ្ញានិ តានិ កាលេ បតន្តិ។ យានិ បន តានិ អវសេសានិ ផលានិ តេសុ កានិចិ កិមិវិទ្ធានិ បតន្តិ, កានិចិ លគុឡហតានិ[សកុណបហតា (ស្យា.), លកុដហតានិ (សី. បី. ក.)] បតន្តិ, កានិចិ វាតប្បហតានិ បតន្តិ, កានិចិ អន្តោបូតិកានិ ហត្វា បតន្តិ, សញ្ញានិ តានិ អកាលេ បតន្តិ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ ជរាវេគហតា មន្តិ, តេ យេវ កាលេ មន្តិ, អវសេសា កេចិ កម្មប្បដិពាឡា មន្តិ, កេចិ គតិប្បដិពាឡា មន្តិ, កេចិ កិរិយប្បដិពាឡា មន្តិ”តិ។

“កន្ត្រៃ នាគសេន, យេ តេ កម្មប្បដិពាឡា មន្តិ, យេបិ តេ គតិប្បដិពាឡា មន្តិ, យេបិ តេ កិរិយប្បដិពាឡា មន្តិ, យេបិ តេ ជរាវេគប្បដិពាឡា មន្តិ, សព្វេ តេ កាលេ យេវ មន្តិ, យោបិ មាតុកុច្ឆិតតោ មរតិ, សោ តស្ស កាលោ, កាលេ យេវ សោ មរតិ។ យោបិ វិជាតយវេ មរតិ, សោ តស្ស កាលោ , សោបិ កាលេ យេវ មរតិ។ យោបិ មាសិកោ មរតិ...បេ.... យោបិ វស្សសតិកោ មរតិ, សោ តស្ស កាលោ, កាលេ យេវ សោ មរតិ, តេន ហិ, កន្ត្រៃ នាគសេន, អកាលេ មរណំ នាម ន ហោតិ, យេ កេចិ មន្តិ, សព្វេ តេ កាលេ យេវ មន្តិ”តិ។

“សត្តិមេ, មហារាជ, វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ មន្តិ។ កតមេ សត្ត? ជិយច្ឆិតោ, មហារាជ, កោជនំ អលកមា នោ ឧបហតព្ពន្ធភោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ មរតិ, បិបាសិតោ, មហារាជ, បាទីយំ អលកមា នោ បរិសុក្ខហទយោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ មរតិ, អហិនា ទដ្ឋោ, មហារាជ, វិសវេតាកិហតោ តិកិច្ចកំ អលកមា នោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ មរតិ, វិសមាសិតោ, មហារាជ, ឧប្បន្តេសុ អង្គបច្ចង្កេសុ អគទំ អលកមា នោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ មរតិ, អត្តិតតោ, មហារាជ, ឈាយមា នោ និព្វាបនំ អលកមា នោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ មរតិ, ឧទកតតោ, មហារាជ, បតិដ្ឋំ អលកមា នោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ មរតិ, សត្តិហតោ, មហារាជ, អាពាធិកោ ភិសក្កំ អលកមា នោ វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ

មរតិ, ឥមេ ខោ, មហារាជ, សត្ត វិជ្ជមានេបិ ឧត្តរំ អាយុស្មី អកាលេ មរត្តិ។ តត្រាបាហំ,
មហារាជ, ឯកំសេន វទាមិ។

“អដ្ឋវិជេន, មហារាជ, សត្តានំ កាលង្គិរិយា ហោតិ, វាតសមុដ្ឋានេន បិគ្គសមុដ្ឋានេន
សេម្ហសមុដ្ឋានេន សន្និបាតិកេន ឧត្តរំបរិណាមេន វិសមបរិហារេន ឱបក្កមិកេន
កម្មវិបាកេន, មហារាជ, សត្តានំ កាលង្គិរិយា ហោតិ។ តត្រ, មហារាជ, យទិទំ កម្មវិបាកេន
កាលង្គិរិយា, សា យេវ តត្ថ សាមយិកា[សាមយិកា (ក.)] កាលង្គិរិយា, អវសេសា
អសាមយិកា កាលង្គិរិយាតិ។ កវតិ ច –

“ជីយច្ឆាយ បិបាសាយ, អហិទដ្ឋា[អហិទដ្ឋោ (សី.), អហិនា ទដ្ឋោ
(បី.)] វិសេន ច;

អត្ថិឧទកសត្តិហិ, អកាលេ តត្ថ មីយតិ;

វាតបិគ្គេន សេម្ហេន, សន្និបាតេនុត្ថហិ ច;

វិសមោបក្កមកម្មេហិ, អកាលេ តត្ថ មីយតីតិ។

“កេចិ, មហារាជ, សត្តា បុព្ពេ កតេន តេន តេន អកុសលកម្មវិបាកេន មរត្តិ។ ឥធ,
មហារាជ, យោ បុព្ពេ បរេ ជីយច្ឆាយ មាវតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ជីយច្ឆាយ
បរិបីឡិតោ ឆាតោ បរិកិលន្តោ សុក្ខមិលាតហទយោ ពុក្ខតិតោ[សុក្ខតិតោ (សី. បី.
ក.)] វិសុក្ខតោ ឈាយន្តោ អព្ពន្ធរំ បរិឧយ្ហន្តោ ជីយច្ឆាយ យេវ មរតិ ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ
មហាលូកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្ពេ បរេ បិបាសាយ មាវតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ បេតោ ហុត្វា
និជ្ឈាមតណ្ហិកោ សមាទោ លូខោ កិសោ បរិសុក្ខតហទយោ បិបាសាយ យេវ មរតិ
ទហរោបិ មជ្ឈិមោបិ មហាលូកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្វេ បរេ អហិនា ខំសាបេត្វា មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ អជគរមុខេនេវ អជគរមុខំ កណ្ណសប្បមុខេនេវ កណ្ណសប្បមុខំ បរិវត្តិត្វា តេហិ ខាយិតខាយិតោ អហីហិ ទដ្ឋោ យេវ មរតិ ទហារោបិ មជ្ឈិមោបិ មហាលូកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្វេ បរេ វិសំ ទត្វា មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ឧយ្ហន្តេហិ អង្គបច្ចង្កេហិ ភិដ្ឋមានេន សរីរេន កុណបគន្ធិំ វាយន្តោ វិសេនេវ មរតិ ទហារោបិ មជ្ឈិមោបិ មហាលូកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្វេ បរេ អគ្គិនា មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ អង្គារបព្ពតេនេវ អង្គារបព្ពតំ យមវិសយេនេវ យមវិសយំ បរិវត្តិត្វា ទឡ្យវិទឡ្យគត្តោ អគ្គិនា យេវ មរតិ ទហារោបិ មជ្ឈិមោបិ មហាលូកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្វេ បរេ ឧទកេន មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ហតវិលុត្តកគ្គទុល្លគត្តោ ឧព្ពិតចិត្តោ [ឧភិតចិត្តោ (សី. បី.)] ឧទកេនេវ [ឧទកេ យេវ (ពហូសុ)] មរតិ ទហារោបិ មជ្ឈិមោបិ មហាលូកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។

“យោ បុព្វេ បរេ សត្តិយា មារេតិ, សោ ពហូនិ វស្សសតសហស្សានិ ឆិន្ទភិន្ទកោដ្ឋិតវិកោដ្ឋិតោ សត្តិមុខសមាហតោ សត្តិយា យេវ មរតិ ទហារោបិ មជ្ឈិមោបិ មហាលូកោបិ, ឥទម្បិ តស្ស សាមយិកមរណំ។”

“កន្តេ នាគសេន, អកាលេ មរណំ អត្ថិតិ យំ វទេតិ, ឥឡ្យ មេ ភ្នំ តត្ថ ការណំ អតិទិសាតិ”។ “យថា, មហារាជ, មហាតិមហាអគ្គិក្ខន្ធា អាទិន្ទតិណកដ្ឋសាខាបលាសោ បរិយាទិន្ទកក្ខោ ឧបាទានសង្ខយា និព្វាយតិ, សោ អគ្គិវុច្ឆតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ធអោ សមយេ និព្វតោ នាមា’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ពហូនិ ទិវសសហស្សានិ ជីវិត្វា

ជរាជីណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ធកោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘សមយេ
មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, មហតិមហាអគ្គិក្ខន្ធា អាទិន្នតិណកដ្ឋសាខាបលាសោ
អស្ស, តំ អបរិយាទិន្នេ យេវ តិណកដ្ឋសាខាបលាសេ មហតិមហាមេយោ អភិប្បវស្សិត្វា
និព្វាបេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, មហាអគ្គិក្ខន្ធា សមយេ និព្វតោ នាម ហោតី”តិ? “ន
ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន សោ, មហារាជ, បច្ឆិមោ អគ្គិក្ខន្ធា បុរិមកេន អគ្គិក្ខន្ធន
សមសមគតិកោ នាហោសី”តិ? “អាគន្ធកេន, ភន្តេ, មេយេន បដិបីឡិតោ សោ អគ្គិក្ខន្ធា
អសមយេ និព្វតោ”តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្ធកេន
ពោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា បិត្តសមុដ្ឋានេន វា សេម្ហសមុដ្ឋានេន វា
សន្និបាតិកេន វា ឧតុបរិណាមជេន វា វិសមបរិហារជេន វា ឱបក្កមិកេន វា ជីយច្ចាយ វា
បិបាសាយ វា សប្បទដ្ឋេន វា វិសមាសិតេន វា អគ្គិនា វា ឧទកេន វា សត្តិវេគប្បដិបីឡិតោ វា
អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, គគនេ មហតិមហាវលាហកោ ឧដ្ឋហិត្វា និន្នេញ ថលញ
បរិបូរយន្តោ អភិវស្សតិ, សោ វុច្ចតិ ‘មេយោ អនីតិកោ អនុបទ្ធកោ វស្សតី’តិ។ ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោ កោចិ ចិរំ ជីវិត្វា ជរាជីណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ធកោ មរតិ, សោ
វុច្ចតិ ‘សមយេ មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, គគនេ មហតិមហាវលាហកោ ឧដ្ឋហិត្វា អន្តរាយេវ មហតា
វាតេន អព្ពត្ថំ គច្ឆេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, មហាវលាហកោ សមយេ វិតតោ នាម
ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន សោ, មហារាជ, បច្ឆិមោ វលាហកោ បុរិមេន
វលាហកេន សមសមគតិកោ នាហោសី”តិ? “អាគន្ធកេន, ភន្តេ, វាតេន បដិបីឡិតោ សោ
វលាហកោ អសមយប្បត្តោ យេវ វិតតោ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ
មរតិ, សោ អាគន្ធកេន ពោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា...បេ....

សត្តិវេទប្បដិប្បឡិកោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថិតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ពលវា អាសីវិសោ កុបិតោ កិញ្ចិទេវ បុរិសំ ខំសេយ្យ, តស្ស តំ វិសំ អនីតិកំ អនុបទ្ធវំ មរណំ បាលេយ្យ, តំ វិសំ វុច្ចតិ ‘អនីតិកមនុបទ្ធវំ កោដិគត’ន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ចិរំ ជីវិត្វា ជរាជិណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ធវោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ធវោ ជីវិតកោដិគតោ សាមយិកំ មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ពលវតា អាសីវិសេន ទដ្ឋស្ស អន្តរាយេវ អាហិតុណ្ណិកោ អគទំ ទត្វា អវិសំ កវេយ្យ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, វិសំ សមយេ វិតតំ នាម ហោតិ”តិ? “ន ហិ ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តំ, មហារាជ, បច្ឆិមំ វិសំ បុរិមកេន វិសេន សមសមគតិកំ នាហោសី”តិ? “អាគន្ធកេន, ភន្តេ, អគទេន បដិប្បឡិតំ វិសំ អកោដិគតំ យេវ វិតត”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្ធកេន ពោគេន បដិប្បឡិកោ វាតសមុដ្ឋានេន វា...បេ.... សត្តិវេទប្បដិប្បឡិកោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថិតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឥស្សាសោ សំ បាលេយ្យ, សចេ សោ សរោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គច្ឆតិ, សោ សរោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ធវោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គតោ នាមា’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ចិរំ ជីវិត្វា ជរាជិណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ធវោ មរតិ, សោ វុច្ចតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ធវោ សមយេ មរណមុបគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឥស្សាសោ សំ បាលេយ្យ, តស្ស តំ សំ តស្មី យេវ ខណោ កោចិ គណ្ណេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, សរោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គតោ នាម ហោតិ”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន សោ, មហារាជ, បច្ឆិមោ សរោ បុរិមកេន សវេន

សមសមគតិកោ នាហោសី”តិ? “អាគន្ទកេន, ភន្តេ, គហណេន តស្ស សរស្ស គមនំ
ឧបច្ឆិន្ទ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្ទកេន រោគេន
បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា...បេ.... សត្តិវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ,
មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, យោ កោចិ លោហមយំ ភាជនំ អាកោដេយ្យ, តស្ស
អាកោដេនេន សទ្ធោ និព្ពត្តិត្វា យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គច្ឆតិ, សោ សទ្ធោ វុច្ឆតិ ‘អនីតិកោ
អនុបទ្ធកោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ គតោ នាមា’តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ
ពហូនិ ទិវសសហស្សានិ ជីវិត្វា ជរាជីណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ធកោ មរតិ, សោ
វុច្ឆតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ធកោ សមយេ មរណមុបាគតោ’តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, យោ កោចិ លោហមយំ ភាជនំ អាកោដេយ្យ, តស្ស
អាកោដេនេន សទ្ធោ និព្ពត្តេយ្យ, និព្ពត្តេ សទ្ធោ អទូរគតេ កោចិ អាមសេយ្យ, សហ
អាមសនេន សទ្ធោ និរុជ្ឈេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, សទ្ធោ យថាគតិគមនបថមត្ថកំ
គតោ នាម ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន, មហារាជ, បច្ឆិមោ សទ្ធោ បុរិមកេន
សទ្ធេន សមសមគតិកោ នាហោសី”តិ? “អាគន្ទកេន, ភន្តេ, អាមសនេន សោ សទ្ធោ
ឧបរតោ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្ទកេន រោគេន
បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា...បេ.... សត្តិវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ
មហារាជ ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថីតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ខេត្តេ សុវិរុទ្ធី ធួញ្ញពីដំ សម្មា បវត្តមាទេន វស្សេន
ឱតតវិតតអាកិណ្ណពហុផលំ ហត្វា [ឧដ្ឋិតអាកិណ្ណពហុផលំ ភវិត្វា
(ស្យា.)] សស្សដ្ឋានសមយំ បាបុណាតិ, តំ ធួញ្ញំ វុច្ឆតិ ‘អនីតិកមនុបទ្ធវំ សមយសម្បត្តិ
នាម ហោតី”តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ ពហូនិ ទិវសសហស្សានិ ជីវិត្វា
ជរាជីណ្ណោ អាយុក្ខយា អនីតិកោ អនុបទ្ធកោ មរតិ, សោ វុច្ឆតិ ‘អនីតិកោ អនុបទ្ធកោ

សមយេ មរណមុបគតោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ខេត្តេ សុវិទ្យុំ ធម្មពិជំ ឧទកេន វិកលំ មរេយ្យ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, ធម្មំ អសមយសម្បត្តំ នាម ហោតី”តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តំ, មហារាជ, បច្ឆិមំ ធម្មំ បុរិមកេន ធម្មេន សមសមគតិកំ នាហោសី”តិ? “អាគន្ទកេន, ភន្តេ, ឧណ្ហេន បដិបីឡិតំ តំ ធម្មំ មត”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្ទកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា...បេ.... សត្តិវេគប្បដិបីឡិតោ វា អកាលេ មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថិតិ។

“សុតបុព្វំ បន តយា, មហារាជ, ‘សម្បន្នតុណសស្សំ កិមយោ ឧដ្ឋហិត្វា សមូលំ នាសេន្តី”តិ? “សុតបុព្វញ្ញេវ តំ, ភន្តេ, អម្ពេហិ ទិដ្ឋបុព្វញ្ញា”តិ។ “កំ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សស្សំ កាលេ នដ្ឋំ, ឧទាហុ អកាលេ នដ្ឋ”ន្តិ? “អកាលេ, ភន្តេ, យទិ ខោ តំ, ភន្តេ, សស្សំ កិមយោ ន ខាទេយ្យំ, សស្សទ្ធរណសមយំ បាបុណេយ្យា”តិ។ “កំ បន, មហារាជ, អាគន្ទកេន ឧបយាតេន សស្សំ វិនស្សតិ, និរុបយាតំ សស្សំ សស្សទ្ធរណសមយំ បាបុណាតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្ទកេន រោគេន បដិបីឡិតោ វាតសមុដ្ឋានេន វា...បេ.... សត្តិវេគប្បដិបីឡិតោ វា មរតិ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថិតិ។

“សុតបុព្វំ បន តយា, មហារាជ, ‘សម្បន្នេ សស្សេ ផលការនមិតេ មញ្ជរិតបត្តេ ករកវស្សំ នាម វស្សជាតិ និបតិដ្ឋា វិនាសេតិ អផលំ ករោតី”តិ? “សុតបុព្វញ្ញេវ តំ, ភន្តេ, អម្ពេហិ ទិដ្ឋបុព្វញ្ញា”តិ។ “អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សស្សំ កាលេ នដ្ឋំ, ឧទាហុ អកាលេ នដ្ឋ”ន្តិ? “អកាលេ, ភន្តេ, យទិ ខោ តំ, ភន្តេ, សស្សំ ករកវស្សំ ន វស្សេយ្យ សស្សទ្ធរណសមយំ បាបុណេយ្យា”តិ។ “កំ បន, មហារាជ, អាគន្ទកេន ឧបយាតេន សស្សំ វិនស្សតិ, និរុបយាតំ សស្សំ សស្សទ្ធរណសមយំ បាបុណាតី”តិ? “អាម, ភន្តេ”តិ។

“ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ អកាលេ មរតិ, សោ អាគន្ទកេន ពោគេន បដិបីឡិគោ
វាតសមុដ្ឋានេន វា បិត្តសមុដ្ឋានេន វា សេម្ហសមុដ្ឋានេន វា សន្និបាតិកេន វា
ឧត្តបរិណាមជេន វា វិសមបរិហារជេន វា ឱបក្កមិកេន វា ជិយញ្ញាយ វា បិបាសាយ វា
សប្បទដ្ឋេន វា វិសមាសិតេន វា អគ្គិនា វា ឧទកេន វា សត្តិវេតប្បដិបីឡិគោ វា អកាលេ
មរតិ។ យទិ បន អាគន្ទកេន ពោគេន បដិបីឡិគោ ន កវេយ្យ, សមយេវ មរណំ
បាបុណេយ្យ។ ឥទមេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេន ការណេន អកាលេ មរណំ អត្ថី” តិ។

“អច្ឆរិយំ, ភន្តេ នាគសេន, អព្ពតំ ភន្តេ នាគសេន, សុទស្សិតំ ការណំ, សុទស្សិតំ
ឱបម្ពំ អកាលេ មរណស្ស បរិទីបនាយ, ‘អត្ថិ អកាលេ មរណ’ ន្តិ ឧត្តានីកតំ បាកដំ កតំ វិភូតំ
កតំ, អចិត្តវិក្ខិត្តកោបិ, ភន្តេ នាគសេន, មនុដោ ឯកមេកេនបិ តាវ ឱបម្មេន និដ្ឋំ គច្ឆេយ្យ
‘អត្ថិ អកាលេ មរណ’ ន្តិ, កំ បន មនុដោ សចេតនោ? បបមោបម្មេនេវាហំ, ភន្តេ, សញ្ញត្តោ
‘អត្ថិ អកាលេ មរណ’ ន្តិ, អបិ ច អបរាបរំ និព្វាហនំ សោតុកាមោ ន សម្បជីថ្វី” ន្តិ។

អកាលមរណបញ្ចេ ឆដ្ឋោ។

៧. ចេតិយបាដិហារិយបញ្ចេ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេសំ បរិនិព្វតានំ ចេតិយេ បាដិហារិ ហោតិ, ឧទាហុ ឯកច្ចានំ
យេវ ហោតី” តិ? “ឯកច្ចានំ, មហារាជ, ហោតិ, ឯកច្ចានំ ន ហោតី” តិ។ “កតមេសំ, ភន្តេ,
ហោតិ, កតមេសំ ន ហោតី” តិ? “តិណ្ណន្នំ, មហារាជ, អញ្ញតរស្ស អធិដ្ឋានា បរិនិព្វតស្ស
ចេតិយេ បាដិហារិ ហោតិ។ កតមេសំ តិណ្ណន្នំ? ឥធរ, មហារាជ, អរហា ទេវមនុស្សានំ
អនុកម្សាយ តិដ្ឋន្តោវ អធិដ្ឋាតិ ឯវនាម ចេតិយេ បាដិហារិ ហោតិ, តស្ស អធិដ្ឋានវសេន
ចេតិយេ បាដិហារិ ហោតិ, ឯវ អរហតោ អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្វតស្ស ចេតិយេ បាដិហារិ
ហោតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ទេវតា មនុស្សានំ អនុកម្មាយ បរិនិព្ពតស្ស ចេតិយេ បាជិហីរំ ទស្សេន្តិ ‘ឥមិនា បាជិហីរេន សទ្ធម្មោ និច្ចសម្បត្តហិតោ កវិស្សតិ, មនុស្សា ច បសន្នា កុសលេន អភិវឌ្ឍិស្សន្តិ’តិ, ឯរំ ទេវតានំ អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពតស្ស ចេតិយេ បាជិហីរំ ហោតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥត្ថី វា បុរិសោ វា សទ្ធម្មោ បសន្នោ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី ពុទ្ធិសម្បន្នោ យោនិសោ ចិន្តយិត្វា គន្ធិំ វា មាលំ វា ទុស្សំ វា អញ្ញតរំ វា កិញ្ចិ អធិដ្ឋហិត្វា ចេតិយេ ឧក្ខិបតិ ‘ឯរំនាម ហោតូ’តិ, តស្សបិ អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពតស្ស ចេតិយេ បាជិហីរំ ហោតិ, ឯរំ មនុស្សានំ អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពតស្ស ចេតិយេ បាជិហីរំ ហោតិ។

“ឥមេសំ ខោ, មហារាជ, តិណ្ណន្តំ អញ្ញតរស្ស អធិដ្ឋានវសេន បរិនិព្ពតស្ស ចេតិយេ បាជិហីរំ ហោតិ។

“យទិ, មហារាជ, តេសំ អធិដ្ឋានំ ន ហោតិ, ខីណាសវស្សបិ ធុឡកិញ្ញស្ស ចេតោវសិប្បត្ថស្ស ចេតិយេ បាជិហីរំ ន ហោតិ, អសតិបិ, មហារាជ, បាជិហីរេ ចរិតំ ទិស្វា សុបរិសុទ្ធំ ឱកប្បេតព្ពំ និដ្ឋំ គន្តព្ពំ សទ្ធហិតព្ពំ ‘សុបរិនិព្ពតោ អយំ ពុទ្ធបុត្តោ’”តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជិច្ឆាមី”តិ។

ចេតិយបាជិហារិយបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. ធម្មាភិសមយបញ្ចោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, យេ តេ សម្មា បដិបជ្ជន្តិ, តេសំ សព្ពេសំ យេវ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ, ឧទាហុ កស្សចិ ន ហោតី”តិ? “កស្សចិ, មហារាជ, ហោតិ, កស្សចិ ន ហោតី”តិ។ “កស្ស ភន្តេ ហោតិ, កស្ស ន ហោតី”តិ? “តិវច្ឆានគតស្ស, មហារាជ, សុប្បដិបន្នស្សាបិ

ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ, បេត្តិវិសយុបបន្ទស្ស...បេ.... មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស...បេ....
 កុហកស្ស...បេ.... មាតុយាតកស្ស...បេ.... បិតុយាតកស្ស...បេ....
 អរហន្តយាតកស្ស...បេ.... សង្ឃភេទកស្ស...បេ.... លោហិតុប្បាទកស្ស...បេ....
 ថេយ្យសំវាសកស្ស...បេ.... តិគ្គិយបក្កន្តស្ស...បេ.... ភិក្ខុនិទូសកស្ស...បេ.... តេរសន្តំ
 គរុកាបត្តិនំ អញ្ញតរំ អាបជ្ជិត្វា អវុជ្ជិតស្ស...បេ.... បណ្ឌកស្ស...បេ.... ឧកតោព្យញ្ជនកស្ស
 សុប្បដិបន្ទស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ...បេ.... យោបិ មនុស្សទហរកោ
 ឧនកសត្តវស្សិកោ, តស្ស សុប្បដិបន្ទស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។ ឥមេសំ ខោ,
 មហារាជ, សោឡសន្តំ បុគ្គលានំ សុប្បដិបន្ទានម្យិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, យេ តេ បន្ទរស បុគ្គលា វិរុទ្ធា យេវ, តេសំ ធម្មាភិសមយោ ហោតុ វា
 មា វា ហោតុ, អថ កេន ការណេន មនុស្សទហរកស្ស ឧនកសត្តវស្សិកស្ស
 សុប្បដិបន្ទស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ? ឯត្ថ តាវ បញ្ចោ ភវតិ ‘ននុ នាម ទហរកស្ស
 ន វាតោ ហោតិ, ន ទោសោ ហោតិ, ន មោហោ ហោតិ, ន មាណោ ហោតិ, ន មិច្ឆាទិដ្ឋិ
 ហោតិ, ន អរតិ ហោតិ, ន កាមវិតក្កោ ហោតិ, អមិស្សិតោ កិលេសេហិ, សោ នាម ទហរកោ
 យុត្តោ ច បត្តោ ច អរហតិ ច ចត្តារិ សច្ចានិ ឯកបដិវេជេន បដិវិជ្ឈិតុ” តិ។

“តញ្ញេវេត្ថ, មហារាជ, ការណំ, យេនាហំ ការណេន ភណាមិ ‘ឧនកសត្តវស្សិកស្ស
 សុប្បដិបន្ទស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ’ តិ។ យទិ, មហារាជ, ឧនកសត្តវស្សិកោ
 រជនីយេ រជ្ជេយ្យ, ទុស្សនីយេ ទុស្សេយ្យ, មោហនីយេ មុយ្យេយ្យ, មទនីយេ មជ្ជេយ្យ, ទិដ្ឋិ
 វិជានេយ្យ, រតិញ្ច អរតិញ្ច វិជានេយ្យ, កុសលាកុសលំ វិតក្កេយ្យ, ភវេយ្យ តស្ស
 ធម្មាភិសមយោ, អបិ ច, មហារាជ, ឧនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ
 ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, អសង្កតា និព្វានធាតុ គរុកា ភាវិកា វិបុលា មហតី។ ឧនកសត្តវស្សិកោ,
 មហារាជ, តេន ទុព្ពលេន ចិត្តេន បរិត្តកេន មន្ទេន អវិភូតេន ន សក្កោតិ គរុកំ ភាវិកំ វិបុលំ
 មហតី អសង្កតំ និព្វានធាតុ បដិវិជ្ឈិតុ។

“យថា, មហារាជ, សិនេរុបព្ពតរាជា គរុកោ ភារិកោ វិបុលោ មហន្តោ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, បុរិសោ អត្ថនោ បាកតិកេន ថាមពលវិរិយេន សក្កណេយ្យ សិនេរុបព្ពតរាជានំ ឧទ្ធវិត្តុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា”តិ? “ទុព្ពលត្តា, ភន្តេ, បុរិសស្ស, មហន្តត្តា សិនេរុបព្ពតរាជស្ស”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, អសង្ខតា និព្វានធាតុ គរុកោ ភារិកោ វិបុលោ មហតី។ ឧនកសត្តវស្សិកោ តេន ទុព្ពលេន ចិត្តេន បរិត្តេន មន្ទេន អវិភូតេន ន សក្កោតិ គរុកំ ភារិកំ វិបុលំ មហតី អសង្ខតំ និព្វានធាតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ, តេន ការណេន ឧនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អយំ មហាបថវី ទីយា អាយតា បុថុលា វិត្ថតា វិសាលា វិត្ថិណ្ណា វិបុលា មហន្តា, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, មហាបថវី សក្កា បរិត្តកេន ឧទកពិន្ទកេន តេមេត្វា ឧទកចិត្តលំ កាតុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា”តិ? “បរិត្តត្តា, ភន្តេ, ឧទកពិន្ទស្ស, មហន្តត្តា មហាបថវិយា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, អសង្ខតា និព្វានធាតុ ទីយា អាយតា បុថុលា វិត្ថតា វិសាលា វិត្ថិណ្ណា វិបុលា មហន្តា។ ឧនកសត្តវស្សិកោ តេន ទុព្ពលេន ចិត្តេន បរិត្តកេន មន្ទេន អវិភូតេន ន សក្កោតិ មហតី អសង្ខតំ និព្វានធាតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ, តេន ការណេន ឧនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អពលទុព្ពលបរិត្តអប្បថោកមន្ទត្ថិ ភវេយ្យ, អបិ នុ ខោ, មហារាជ, តាវតកេន មន្ទេន អត្ថិនា សក្កា សទេវកេ លោកេ អន្ធការំ វិធមិត្វា អាលោកំ ទស្សេត្តុ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន មហារាជា”តិ? “មន្ទត្តា, ភន្តេ, អត្ថិស្ស, លោកស្ស មហន្តត្តា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧនកសត្តវស្សិកស្ស ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិភូតំ, មហតា ច អវិជ្ជន្ធការេន បិហិតំ។ តស្មា ទុក្កំ ញាណាលោកំ ទស្សយិតុំ, តេន ការណេន ឧនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ ធម្មាភិសមយោ ន

ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អាតុរោ កិសោ អណ្តបរិមិតកាយោ សាលកកិមិ ហត្ថិនាគំ
តិជា បកិន្ទំ នវាយតំ តិវិត្ថតំ ទសបរិណាហំ អដ្ឋរតនិកំ សកដ្ឋានមុបគតំ ទិស្វា គិលិតុំ
បរិកខ្សៀយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, សាលកកិមិ សក្កណេយ្យ តំ ហត្ថិនាគំ
គិលិតុំ”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កេន ការណេន, មហារាជា”តិ? “បរិត្តត្តា, ភន្តេ,
សាលកកិមិស្ស, មហន្តត្តា ហត្ថិនាគស្សា”តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឧនកសត្តវស្សិកស្ស
ចិត្តំ អពលំ ទុព្ពលំ បរិត្តំ អប្បំ ថោកំ មន្ទំ អវិក្ខតំ, មហតី អសង្ខតា និព្វានជាតុ។ សោ តេន
ទុព្ពលេន ចិត្តេន បរិត្តកេន មន្ទេន អវិក្ខតេន ន សក្កោតិ មហតី អសង្ខតំ
និព្វានជាតុំ បដិវិជ្ឈិតុំ, តេន ការណេន ឧនកសត្តវស្សិកស្ស សុប្បដិបន្នស្សាបិ
ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ”តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បដិច្ចាមី”តិ។

ធម្មាភិសមយបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. ឯកន្តសុខនិព្វានបញ្ចោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, កី ឯកន្តសុខំ និព្វានំ, ឧទាហុ ទុក្ខេន មិស្ស”ន្តិ? “ឯកន្តសុខំ,
មហារាជ, និព្វានំ, ទុក្ខេន អមិស្ស”ន្តិ។

“ន មយំ តំ, ភន្តេ នាគសេន, វចនំ សទ្ធិហាម ‘ឯកន្តសុខំ និព្វាន’ន្តិ, ឯវមេត្ថ មយំ,
ភន្តេ នាគសេន, បច្ចេម ‘និព្វានំ ទុក្ខេន មិស្ស’ន្តិ, ការណពោត្ត ឧបលាម ‘និព្វានំ ទុក្ខេន
មិស្ស’ន្តិ។ កតមំ ឯត្ថ ការណំ? យេ តេ, ភន្តេ នាគសេន, និព្វានំ បរិយេសន្តិ, តេសំ ទិស្សតិ
កាយស្ស ច ចិត្តស្ស ច អាតាបោ បរិតាបោ ឋានចង្អុមនិសង្កាសយនាហារបរិត្តហោ មិទ្ធស្ស
ច ឧបរោជោ អាយតនានញ្ច បដិបីឡនំ ធនធាញ្ញបិយញ្ញាតិមិត្តប្បដហនំ។ យេ កេចិ
លោកេ សុខិតា សុខសមប្បិតា, តេ សញ្ជេបិ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ អាយតនេ រមេន្តិ

ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកពហុវិធសុភនិមិត្តេន រូបេន ចក្ខុំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ,
មនាបិកមនាបិកគីតវាទិតពហុវិធសុភនិមិត្តេន សឡេន សោតំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ,
មនាបិកមនាបិកបុប្ផផលបត្តតចមូលសារពហុវិធសុភនិមិត្តេន គន្លេន យានំ រមេន្តិ
ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកខដ្ឋកោដ្ឋលេយ្យបេយ្យសាយនីយពហុវិធសុភនិមិត្តេន រសេន
ជ្ឈំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកសណ្ឋាសុខមុទុមទុវពហុវិធសុភនិមិត្តេន ផស្សេន
កាយំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ, មនាបិកមនាបិកកល្យាណបាបកសុភាសុភពហុវិធសុភនិមិត្តេន សិកាវេន
មនំ រមេន្តិ ព្រូហេន្តិ។ តុម្កេ តំ ចក្ខុសោតឃានជ្ឈំកាយមនោព្រូហានំ ហនថ ឧបហនថ,
ឆិន្ទថ ឧបច្ឆិន្ទថ, រុន្ទថ ឧបរុន្ទថ។ តេន កាយោបិ បរិតបតិ, ចិត្តម្យិ បរិតបតិ, កាយេ បរិតត្ថេ
កាយិកទុក្ខវេទនំ វេទិយតិ, ចិត្តេ បរិតត្ថេ ចេតសិកទុក្ខវេទនំ វេទិយតិ។ ននុ
មាគណ្ឌិយោបិ[មាគន្ធិយោបិ (សី. បី.)] បរិញ្ញាជកោ ភគវន្តំ គរហមាទោ
ឯវមាហា ‘ភូនហុ[ភូតហថ្នោ (បី.), ភូនហថ្នោ (ក.)] សមណោ គោតមោ’តិ។ ឥទមេត្ថ
ការណំ, យេនាហំ ការណេន ព្រូមិ ‘និព្វានំ ទុក្ខេន មិស្ស’ន្តិ។

“ន ហិ, មហារាជ, និព្វានំ ទុក្ខេន មិស្សំ, ឯកន្តសុខំ និព្វានំ។ យំ បន ភ្នំ, មហារាជ,
ព្រូសិ ‘និព្វានំ ទុក្ខ’ន្តិ, នេតំ ទុក្ខំ និព្វានំ នាម, និព្វានស្ស បន សច្ចិកិរិយាយ បុព្វកាគោ
ឯសោ, និព្វានបរិយេសនំ ឯតំ, ឯកន្តសុខំ យេវ, មហារាជ, និព្វានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ។ ឯត្ថ
ការណំ វទាមិ។ អត្ថិ, មហារាជ, រាជូនំ រជ្ជសុខំ នាមា”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថិ រាជូនំ
រជ្ជសុខ”ន្តិ។ “អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, រជ្ជសុខំ ទុក្ខេន មិស្ស”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។
“កិស្ស បន តេ, មហារាជ, រាជានោ បច្ចន្តេ កុបិតេ តេសំ បច្ចន្តនិស្សិតានំ បដិសេធាយ
អមច្ចេហិ បរិណាយកេហិ ភដេហិ ពលត្ថេហិ បរិវត្តា បវាសំ គន្ធា
ខំសមកសវាតាតបបដិប្បិទ្ធិតា សមវិសមេ បរិធាវន្តិ, មហាយុទ្ធចញ្ច ករោន្តិ, ជីវិតសំសយញ្ច
បាបុណន្តិ”តិ? “នេតំ, ភន្តេ នាគសេន, រជ្ជសុខំ នាម, រជ្ជសុខស្ស បរិយេសនាយ
បុព្វកាគោ ឯសោ, ទុក្ខេន, ភន្តេ នាគសេន, រាជានោ រជ្ជំ បរិយេសិត្វា រជ្ជសុខំ អនុភវន្តិ, ឯវំ,
ភន្តេ នាគសេន, រជ្ជសុខំ ទុក្ខេន អមិស្សំ, អញ្ញំ តំ រជ្ជសុខំ, អញ្ញំ ទុក្ខ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ,

មហារាជ, ឯកន្តសុខំ និព្វានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ។ យេ បន តំ និព្វានំ បរិយេសន្តិ, តេ កាយញ្ច ចិត្តញ្ច អាតាបេត្វា ឋានចង្ក័មនិសង្ខាសយនាហារំ បរិគ្គហេត្វា មិទ្ធំ ឧបន្និទ្ធា អាយតនានិ បដិបីឡេត្វា កាយញ្ច ជីវិតញ្ច បរិច្ចជិត្វា ទុក្ខេន និព្វានំ បរិយេសិត្វា ឯកន្តសុខំ និព្វានំ អនុកវន្តិ, និហតបច្ចាមិត្តា វិយ រាជានោ រដ្ឋសុខំ។ ឯវំ, មហារាជ, ឯកន្តសុខំ និព្វានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ, អញ្ញំ និព្វានំ, អញ្ញំ ទុក្ខន្តិ។

“អបរម្មិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ ឯកន្តសុខំ និព្វានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ, អញ្ញំ ទុក្ខំ, អញ្ញំ និព្វានន្តិ។ អត្ថិ, មហារាជ, អាចរិយានំ សិប្បវន្តានំ សិប្បសុខំ នាមា”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថិ អាចរិយានំ សិប្បវន្តានំ សិប្បសុខ”ន្តិ។ “អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សិប្បសុខំ ទុក្ខេន មិស្ស”ន្តិ? “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “កិស្ស បន តេ, មហារាជ, អាចរិយា [ឥទំ បទំ សី. បី. បោត្តកេសុ នត្ថិ] អាចរិយានំ អភិវាទនបច្ចុដ្ឋានេន ឧទកាហរណាយរសម្មជ្ជនទន្តកដ្ឋមុខោទកានុប្បទានេន

ឧច្ចដ្ឋបដិគ្គហណឧច្ឆាទននហាបនបាទបរិកម្មេន សកចិត្តំ និក្ខិបិត្វា បរិច្ឆានុវត្តនេន ទុក្ខសេយ្យាយ វិសមភោជនេន កាយំ អាតាបេន្តិ”តិ? “នេតំ, ភន្តេ នាគសេន, សិប្បសុខំ នាម, សិប្បបរិយេសនាយ បុព្វភាគោ ឯសោ, ទុក្ខេន, ភន្តេ នាគសេន, អាចរិយា សិប្បំ បរិយេសិត្វា សិប្បសុខំ អនុកវន្តិ, ឯវំ, ភន្តេ នាគសេន, សិប្បសុខំ ទុក្ខេន អមិស្សំ, អញ្ញំ តំ សិប្បសុខំ, អញ្ញំ ទុក្ខ”ន្តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឯកន្តសុខំ និព្វានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ។ យេ បន តំ និព្វានំ បរិយេសន្តិ, តេ កាយញ្ច ចិត្តញ្ច អាតាបេត្វា ឋានចង្ក័មនិសង្ខាសយនាហារំ បរិគ្គហេត្វា មិទ្ធំ ឧបន្និទ្ធា អាយតនានិ បដិបីឡេត្វា កាយញ្ច ជីវិតញ្ច បរិច្ចជិត្វា ទុក្ខេន និព្វានំ បរិយេសិត្វា ឯកន្តសុខំ និព្វានំ អនុកវន្តិ, អាចរិយា វិយ សិប្បសុខំ។ ឯវំ, មហារាជ, ឯកន្តសុខំ និព្វានំ, ន ទុក្ខេន មិស្សំ, អញ្ញំ ទុក្ខំ, អញ្ញំ និព្វាន”ន្តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្មជីព្វាមី”តិ។

ឯកន្តសុខនិព្វានបញ្ចោ នវមោ។

១០. និព្វានរូបសណ្ឋានបញ្ចោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ‘និព្វានំ និព្វាន’ន្តិ យំ វេទេសិ, សក្កា បន តស្ស និព្វានស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុ’ន្តិ? “អប្បជីកាគំ, មហារាជ, និព្វានំ, ន សក្កា និព្វានស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិតុ’ន្តិ។ “ឯតម្បាហំ, ភន្តេ នាគសេន, ន សម្បជីច្ឆាមិ, យំ អត្ថិធម្មស្ស និព្វានស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា អបញ្ញាបនំ, ការណេន មំ សញ្ញាបេហិ”តិ។ “ហោតុ, មហារាជ, ការណេន តំ សញ្ញាបេស្សាមិ។ អត្ថិ, មហារាជ, មហាសមុទ្រោ នាមា”តិ? “អាម, ភន្តេ, អត្ថេសោ មហាសមុទ្រោ”តិ។ “សចេ តំ, មហារាជ, កោចិ ឯវំ បុច្ឆេយ្យ ‘កិត្តកំ, មហារាជ, មហាសមុទ្រេ ឧទកំ, កតិ បន តេ សត្តា, យេ មហាសមុទ្រេ បដិវសន្តី’តិ, ឯវំ បុដ្ឋោ ភំ, មហារាជ, កិន្តិ តស្ស ព្យាករេយ្យាសី”តិ? “សចេ មំ, ភន្តេ, កោចិ ឯវំ បុច្ឆេយ្យ ‘កិត្តកំ, មហារាជ, មហាសមុទ្រេ ឧទកំ, កតិ បន តេ សត្តា, យេ មហាសមុទ្រេ បដិវសន្តី’តិ, តមហំ, ភន្តេ, ឯវំ វេទេយ្យំ ‘អប្បច្ចិតព្ពំ មំ ភំ អម្ពោ បុរិស បុច្ឆសិ, នេសា បុច្ឆា កេនចិ បុច្ចិតព្ពា, ប្របនីយោ ឯសោ បញ្ចោ។ អវិកត្តោ លោកក្ខាយិកេហិ មហាសមុទ្រោ, ន សក្កា មហាសមុទ្រេ ឧទកំ បរិមិនិតុំ សត្តា វា យេ តត្ថ វាសមុបគតាតិ ឯវាហំ ភន្តេ តស្ស បដិវចនំ ទេទេយ្យ”ន្តិ។

“កិស្ស បន, ភំ មហារាជ, អត្ថិធម្មេ មហាសមុទ្រេ ឯវំ បដិវចនំ ទេទេយ្យាសិ, ននុ វិគណេត្វា [មិនិត្វា (ក.)] តស្ស អាចិត្តិតព្ពំ ‘ឯត្តកំ មហាសមុទ្រេ ឧទកំ, ឯត្តកា ច សត្តា មហាសមុទ្រេ បដិវសន្តី’តិ? “ន សក្កា, ភន្តេ, អវិសយោ ឯសោ បញ្ចោ”តិ។

“យថា, មហារាជ, អត្ថិធម្មេ យេវ មហាសមុទ្រេ ន សក្កា ឧទកំ បរិគណេតុំ [បរិមិនិតុំ (ក.)] សត្តា វា យេ តត្ថ វាសមុបគតា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អត្ថិធម្មស្សេវ និព្វានស្ស ន សក្កា រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា

ឧបទស្សយិគុំ, វិគណេយ្យ, មហារាជ, ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោ មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ
តត្រាសយេ ច សត្តេ, ន ត្វេវ សោ ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោ សក្កណេយ្យ និព្ពានស្ស រូបំ វា
សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា
ឧបទស្សយិគុំ។

“អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ, អត្ថិធម្មស្សេវ និព្ពានស្ស ន សក្កា រូបំ វា
សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា
ឧបទស្សយិគុំន្តិ។ អត្ថិ, មហារាជ, ទេវេសុ អរូបកាយិកា នាម ទេវា”តិ។ “អាម, ភន្តេ,
សុយ្យតិ ‘អត្ថិ ទេវេសុ អរូបកាយិកា នាម ទេវា’”តិ។ “សក្កា បន, មហារាជ, តេសំ
អរូបកាយិកានំ ទេវានំ រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា
ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិគុំ”ន្តិ។ “ន ហិ, ភន្តេ”តិ។ “តេន ហិ, មហារាជ, នត្ថិ
អរូបកាយិកា ទេវា”តិ។ “អត្ថិ, ភន្តេ, អរូបកាយិកា ទេវា, ន ច សក្កា តេសំ រូបំ វា សណ្ឋានំ
វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិគុំ”ន្តិ។
“យថា, មហារាជ, អត្ថិសត្តានំ យេវ អរូបកាយិកានំ ទេវានំ ន សក្កា រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ
វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិគុំ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, អត្ថិធម្មស្សេវ និព្ពានស្ស ន សក្កា រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ វា បមាណំ វា ឱបម្មេន
វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិគុំ”ន្តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ហោតុ ឯកន្តសុខំ និព្ពានំ, ន ច សក្កា តស្ស រូបំ វា សណ្ឋានំ វា វយំ
វា បមាណំ វា ឱបម្មេន វា ការណេន វា ហេតុនា វា នយេន វា ឧបទស្សយិគុំ។ អត្ថិ បន,
ភន្តេ, និព្ពានស្ស គុណំ អញ្ញេហិ អនុបវិជ្ជំ កិញ្ចិ ឱបម្មនិទស្សនមគ្គំ”ន្តិ។ “សរូបតោ,
មហារាជ, នត្ថិ, គុណតោ បន សក្កា កិញ្ចិ ឱបម្មនិទស្សនមគ្គំ ឧបទស្សយិគុំ”ន្តិ។ “សាធុ,
ភន្តេ នាគសេន, យថាហំ លភាមិ និព្ពានស្ស គុណតោបិ ឯកទេសបរិទីបនមគ្គំ, តថា សីយំ
ព្រូហិ, និព្ពាបេហិ មេ ហទយបរិឡាហំ វិនយ សីតលមជុវចនមាលុតេនា”តិ។

“បទុមស្ស, មហារាជ, ឯកោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា, ឧទកស្ស ទ្វេ គុណា, អគទស្ស តយោ គុណា, មហាសមុទ្ទស្ស ចត្តារោ គុណា, កោជនស្ស បញ្ច គុណា, អាកាសស្ស ទស គុណា, មណីរតនស្ស តយោ គុណា, លោហិតចន្ទនស្ស តយោ គុណា, សប្បិមណ្ឌស្ស តយោ គុណា, គិរិសិខរស្ស បញ្ច គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘បទុមស្ស ឯកោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា’ តិ យំ វទេសិ, កតមោ បទុមស្ស ឯកោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា” តិ? “យថា, មហារាជ, បទុមំ អនុបលិត្តំ ឧទកេន, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សព្វកិលេសេហិ អនុបលិត្តំ។ អយំ, មហារាជ, បទុមស្ស ឯកោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘ឧទកស្ស ទ្វេ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា’ តិ យំ វទេសិ, កតមេ ឧទកស្ស ទ្វេ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា” តិ? “យថា, មហារាជ, ឧទកំ សីតលំ បរិឡាហនិព្វាបនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សីតលំ សព្វកិលេសបរិឡាហនិព្វាបនំ។ អយំ, មហារាជ, ឧទកស្ស បឋមោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, ឧទកំ កិលន្តតសីតបិបាសិតយម្មាភិគត្តានំ ជនបសុបជានំ បិបាសាវិនយនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ កាមតណ្ហាកវតណ្ហាវិកវតណ្ហាបិបាសាវិនយនំ។ អយំ, មហារាជ, ឧទកស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ឧទកស្ស ទ្វេ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘អគទស្ស តយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា’ តិ យំ វទេសិ, កតមេ អគទស្ស តយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា” តិ? “យថា, មហារាជ, អគទោ វិសបីឡិតានំ សត្តានំ បដិសរណំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ កិលេសវិសបីឡិតានំ សត្តានំ បដិសរណំ។ អយំ, មហារាជ, អគទស្ស បឋមោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, អគទោ ពោតានំ អន្តករោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សព្វទុក្ខានំ អន្តករំ។ អយំ, មហារាជ, អគទស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ,

អគទោ អមតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ អមតំ។ អយំ, មហារាជ, អគទស្ស តតិយោ
គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, អគទស្ស តយោ គុណោ និព្វានំ
អនុបវិជ្ជា”តិ។

“កន្តេ នាគសេន, ‘មហាសមុទ្ទស្ស ចត្តារោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា’តិ យំ វទេសិ,
កតមេ មហាសមុទ្ទស្ស ចត្តារោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា”តិ? “យថា, មហារាជ,
មហាសមុទ្ទោ សុញ្ញោ សព្វកុណបេហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សុញ្ញំ
សព្វកិលេសកុណបេហិ។ អយំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស បឋមោ គុណោ និព្វានំ
អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ មហន្តោ អនោរុបាវោ, ន បរិបូរតិ
សព្វសន្តិហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ មហន្តំ អនោរុបារំ, ន បូរតិ សព្វសត្តេហិ។
អយំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ,
មហាសមុទ្ទោ មហន្តានំ ភូតានំ អាវាសោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ មហន្តានំ
អរហន្តានំ វិមលខីណាសវពលប្បត្តវសីភូតមហាភូតានំ អាវាសោ។ អយំ, មហារាជ,
មហាសមុទ្ទស្ស តតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ
អបរិមិតវិធិវបុលវិចិត្តបុប្ផសំកុសុមិតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ
អបរិមិតវិធិវបុលបរិសុទ្ធវិជ្ជាវិមុត្តិបុប្ផសំកុសុមិតំ។ អយំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស ចតុត្តោ
គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, មហាសមុទ្ទស្ស ចត្តារោ គុណោ និព្វានំ
អនុបវិជ្ជា”តិ។

“កន្តេ នាគសេន, ‘កោជនស្ស បញ្ច គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ
កោជនស្ស បញ្ច គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា”តិ? “យថា, មហារាជ, កោជនំ សព្វសត្តានំ
អាយុធារណំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សច្ចិកតំ ជរាមរណនាសនតោ អាយុធារណំ។
អយំ, មហារាជ, កោជនស្ស បឋមោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ,
កោជនំ សព្វសត្តានំ ពលវឌ្ឍនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សច្ចិកតំ សព្វសត្តានំ
ឥទ្ធិពលវឌ្ឍនំ។ អយំ, មហារាជ, កោជនស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន

ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ វណ្ណជននំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សច្ចិកតំ
 សព្ពសត្តានំ គុណវណ្ណជននំ។ អយំ, មហារាជ, ភោជនស្ស តតិយោ គុណោ និព្វានំ
 អនុបរិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ ទេវចរុបសមនំ, ឯវមេវ ខោ,
 មហារាជ, និព្វានំ សច្ចិកតំ សព្ពសត្តានំ សព្ពកិលេសទេវចរុបសមនំ។ អយំ, មហារាជ,
 ភោជនស្ស ចតុត្ថោ គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, ភោជនំ សព្ពសត្តានំ
 ជីយច្ឆាទុព្ពល្យបដិវិនោទនំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សច្ចិកតំ សព្ពសត្តានំ
 សព្ពទុក្ខជីយច្ឆាទុព្ពល្យបដិវិនោទនំ។ អយំ, មហារាជ, ភោជនស្ស បញ្ចមោ គុណោ និព្វានំ
 អនុបរិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, ភោជនស្ស បញ្ច គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘អាកាសស្ស ទស គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ
 អាកាសស្ស ទស គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, អាកាសោ ន ជាយតិ, ន
 ជីយតិ, ន មីយតិ, ន ចវតិ, ន ឧប្បជ្ជតិ, ទុប្បសហោ, អចោរាហរណោ, អនិស្សិតោ,
 វិហតគមនោ, និរាវរណោ, អនន្តោ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ ន ជាយតិ, ន ជីយតិ,
 ន មីយតិ, ន ចវតិ, ន ឧប្បជ្ជតិ, ទុប្បសហំ, អចោរាហរណំ, អនិស្សិតំ, អរិយគមនំ,
 និរាវរណំ, អនន្តំ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, អាកាសស្ស ទស គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ‘មណិរតនស្ស តយោ គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋា’តិ យំ វទេសិ,
 កតមេ មណិរតនស្ស តយោ គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋា”តិ? “យថា, មហារាជ, មណិរតនំ
 កាមទទំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ កាមទទំ។ អយំ, មហារាជ, មណិរតនស្ស បរមោ
 គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មណិរតនំ ហាសករំ, ឯវមេវ ខោ,
 មហារាជ, និព្វានំ ហាសករំ។ អយំ, មហារាជ, មណិរតនស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្វានំ
 អនុបរិដ្ឋោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ, មណិរតនំ ឧជ្ឈោតត្ថករំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ
 ឧជ្ឈោតត្ថករំ[ឧជ្ឈោតត្ថករំ (សី. បី.), ឧជ្ឈោតត្ថករំ (ស្យា.)]។ អយំ, មហារាជ,
 មណិរតនស្ស តតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋោ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, មណិរតនស្ស
 តយោ គុណោ និព្វានំ អនុបរិដ្ឋា”តិ។

“កន្ត្រេ នាគសេន, ‘លោហិតចន្ទនស្ស តយោ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ លោហិតចន្ទនស្ស តយោ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា”តិ? “យថា, មហារាជ, លោហិតចន្ទនំ ទុល្លភំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ ទុល្លភំ។ អយំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស បឋមោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនំ អសមសុគន្ធិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ អសមសុគន្ធិ។ អយំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនំ សជ្ជនបសត្ថំ [សព្ពជនបសត្ថំ (ស្យា.)], ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ អរិយសជ្ជនបសត្ថំ។ អយំ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស តតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, លោហិតចន្ទនស្ស តយោ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា”តិ។

“កន្ត្រេ នាគសេន, ‘សប្បិមណ្ឌស្ស តយោ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ សប្បិមណ្ឌស្ស តយោ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា”តិ? “យថា, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌោ វណ្ណសម្បន្នោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ គុណវណ្ណសម្បន្នំ។ អយំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌស្ស បឋមោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌោ គន្ធសម្បន្នោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សីលគន្ធសម្បន្នំ។ អយំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌោ រសសម្បន្នោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ រសសម្បន្នំ។ អយំ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌស្ស តតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ ឥមេ ខោ, មហារាជ, សប្បិមណ្ឌស្ស តយោ គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា”តិ។

“កន្ត្រេ នាគសេន, ‘គិរិសិខរស្ស បញ្ច គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា’តិ យំ វទេសិ, កតមេ គិរិសិខរស្ស បញ្ច គុណា និព្វានំ អនុបវិជ្ជា”តិ? “យថា, មហារាជ, គិរិសិខរំ អច្ចុគ្គតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ អច្ចុគ្គតំ។ អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស បឋមោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ, មហារាជ, គិរិសិខរំ អចលំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ អចលំ។ អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស ទុតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជា។ បុន ចបរំ,

មហារាជ, គិរិសិខរំ ទុរុជិរោហំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ ទុរុជិរោហំ សព្ពកិលេសានំ។
អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស តតិយោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ,
គិរិសិខរំ សព្ពពិជានំ អវិហានំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ សព្ពកិលេសានំ អវិហានំ
អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស ចតុត្ថោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជោ។ បុន ចបរំ, មហារាជ,
គិរិសិខរំ អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, និព្វានំ អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តំ
អយំ, មហារាជ, គិរិសិខរស្ស បញ្ចមោ គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជោ ។ ឥមេ ខោ, មហារាជ,
គិរិសិខរស្ស បញ្ច គុណោ និព្វានំ អនុបវិជ្ជោ” តិ។ “សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា
សម្បជ្ឈមី” តិ។

និព្វានរូបសណ្ឋានបញ្ចោ ទសមោ។

១១. និព្វានសច្ចិករណបញ្ចោ

១១. “ភន្តេ នាគសេន, តុម្កេ ភណថ ‘និព្វានំ ន អតីតំ, ន អនាគតំ, ន បច្ចុប្បន្នំ, ន
ឧប្បន្នំ ន អនុប្បន្នំ ន ឧប្បាទនីយ’ ន្តិ។ ឥធុ, ភន្តេ នាគសេន, យោ កោចិ សម្មាបដិបន្នោ
និព្វានំ សច្ចិករោតិ, សោ ឧប្បន្នំ សច្ចិករោតិ, ឧទាហុ ឧប្បាទេត្វា សច្ចិករោតី” តិ? “យោ
កោចិ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ និព្វានំ សច្ចិករោតិ, សោ ន ឧប្បន្នំ សច្ចិករោតិ, ន
ឧប្បាទេត្វា សច្ចិករោតិ, អបិ ច, មហារាជ, អត្ថេសា និព្វានធាតុ, យំ សោ សម្មាបដិបន្នោ
សច្ចិករោតី” តិ។

“មា, ភន្តេ នាគសេន, ឥមំ បញ្ចំ បដិច្ចន្នំ កត្វា ទីបេហិ, វិវដំ បាកដំ កត្វា
ទីបេហិ ឆន្ទជាតោ ឧស្សាហជាតោ, យំ តេ សិក្ខិតំ, តំ សព្ពំ ឯត្ថេវាកិកហិ, ឯត្ថាយំ ជនោ
សម្មឡោ វិមតិជាតោ សំសយបក្ខន្ធា, ភិន្នេតំ អន្តោទោសសល្អ” ន្តិ។ “អត្ថេសា, មហារាជ,
និព្វានធាតុ សន្តា សុខា បណីតា, តំ សម្មាបដិបន្នោ ជិនានុសិដ្ឋិយា សង្ខារេ សម្មសន្តោ
បញ្ញាយ សច្ចិករោតិ។ យថា, មហារាជ, អន្តេវាសិកោ អាចរិយានុសិដ្ឋិយា វិជ្ជំ បញ្ញាយ

សច្ចិកភោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ ជិនានុសិដ្ឋិយា បញ្ញាយ និព្វានំ
សច្ចិកភោតិ។

“កថំ បន តំ និព្វានំ ទដ្ឋព្ពន្ធិ? អនីតិភោ និរុបទ្ធវតោ អភយតោ ខេមតោ សន្តតោ
សុខតោ សាតតោ បណីតតោ សុចិត្តោ សីតលតោ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ ពហុកដ្ឋបុញ្ជេន ជលិតកដ្ឋិតេន អគ្គិនា ទយ្ហមាទោ
វាយាមេន តតោ មុញ្ជិត្វា និគ្គិកោកាសំ បរិសិទ្ធា តត្ថ បរមសុខំ លកេយ្យ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោ សម្មាបដិបន្នោ, សោ យោនិសោ មនសិកាវេន ព្យបគតតិវិធគ្គិសន្តាបំ
បរមសុខំ និព្វានំ សច្ចិកភោតិ។ យថា, មហារាជ, អគ្គិ, ឯវំ តិវិធគ្គិ ទដ្ឋព្ពេ; យថា អគ្គិគតោ
បុរិសោ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នោ ទដ្ឋព្ពេ; យថា និគ្គិកោកាសោ, ឯវំ និព្វានំ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ
អហិកុក្ករមនុស្សកុណបសរីរឡញ្ចកោដ្ឋាសរាសិតតោ កុណបដដាជដិតន្តរមនុបរិដ្ឋោ
វាយាមេន តតោ មុញ្ជិត្វា និក្កណបោកាសំ បរិសិទ្ធា តត្ថ បរមសុខំ លកេយ្យ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោ សម្មាបដិបន្នោ, សោ យោនិសោ មនសិកាវេន ព្យបគតតិលេសកុណបំ
បរមសុខំ និព្វានំ សច្ចិកភោតិ។ យថា, មហារាជ, កុណបំ, ឯវំ បញ្ច កាមគុណា ទដ្ឋព្ពេ;
យថា កុណបគតោ បុរិសោ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នោ ទដ្ឋព្ពេ; យថា និក្កណបោកាសោ, ឯវំ
និព្វានំ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ ភីតោ តសិភោ កម្មិតោ វិបរីតវិព្ពន្ធចិត្តោ វាយាមេន
តតោ មុញ្ជិត្វា ទឡំ ថិរំ អចលំ អភយដ្ឋានំ បរិសិទ្ធា តត្ថ បរមសុខំ លកេយ្យ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោ សម្មាបដិបន្នោ, សោ យោនិសោ មនសិកាវេន ព្យបគតតិយសន្តាសំ
បរមសុខំ និព្វានំ សច្ចិកភោតិ។ យថា, មហារាជ, កយំ, ឯវំ ជាតិជរាព្យាធិមរណំ បដិច្ច
អបរាបរំ បវត្តកយំ ទដ្ឋព្ពំ; យថា ភីតោ បុរិសោ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នោ ទដ្ឋព្ពេ; យថា

អកយដ្ឋាន, ឯវំ និព្វានំ ទដ្ឋព្ពំ។

“យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ កិលិដ្ឋមលិនកលលកទ្ធមទេសេ បតិគោ វាយាមេន
តំ កលលកទ្ធមំ អបវាហេត្វា បរិសុទ្ធវិមលទេសមុបគន្ធា តត្ថ បរមសុខំ លកេយ្យ, ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, យោ សម្មាបដិបន្នោ, សោ យោនិសោ មនសិការេន
ព្យបគតកិលេសមលកទ្ធមំ បរមសុខំ និព្វានំ សច្ចិករោតិ។ យថា, មហារាជ, កលលំ, ឯវំ
លាភសក្ការសិលោកោ ទដ្ឋព្ពោ; យថា កលលគតោ បុរិសោ, ឯវំ សម្មាបដិបន្នោ ទដ្ឋព្ពោ;
យថា បរិសុទ្ធវិមលទេសោ, ឯវំ និព្វានំ ទដ្ឋព្ពំ។

“តញ្ច បន និព្វានំ សម្មាបដិបន្នោ កិន្តិ សច្ចិករោតិ? យោ សោ, មហារាជ,
សម្មាបដិបន្នោ, សោ សង្ខារំ បវត្តំ សម្មសតិ។ បវត្តំ សម្មសមាទោ តត្ថ ជាតិំ បស្សតិ ជវំ
បស្សតិ ព្យាជំ បស្សតិ មរណំ បស្សតិ, ន តត្ថ កិញ្ចិ សុខំ សាតំ បស្សតិ អាទិតោបិ មជ្ឈតោបិ
បរិយោសានតោបិ។ សោ តត្ថ កិញ្ចិ ន គយ្ហបតំ បស្សតិ។ យថា, មហារាជ, បុរិសោ
ទិវសន្តត្ថេ អយោគុទ្យេ ជលិតេ តត្ថេ កបិតេ អាទិតោបិ មជ្ឈតោបិ បរិយោសានតោបិ ន
កិញ្ចិ គយ្ហបតំ បទេសំ បស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ សង្ខារំ បវត្តំ សម្មសតិ, សោ
បវត្តំ សម្មសមាទោ តត្ថ ជាតិំ បស្សតិ ជវំ បស្សតិ ព្យាជំ បស្សតិ មរណំ បស្សតិ, ន តត្ថ កិញ្ចិ
សុខំ សាតំ បស្សតិ អាទិតោបិ មជ្ឈតោបិ បរិយោសានតោបិ។ សោ តត្ថ ត្រៃ បទទ្ធយំ សី.
បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ ន កិញ្ចិ គយ្ហបតំ បស្សតិ, តស្ស គយ្ហបតំ អបស្សន្តស្ស ចិត្តេ អរតិ
សណ្ឋាតិ, កាយស្មី ខាហោ ឱក្កមតិ, សោ អតាណោ អសរណោ អសរណីកូតោ កវេសុ
និព្ពិន្ទតិ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ ជលិតជាលំ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធិំ បរិសេយ្យ, សោ តត្ថ
អតាណោ អសរណោ អសរណីកូតោ អគ្គិម្ហំ និព្ពិន្ទេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, តស្ស
គយ្ហបតំ អបស្សន្តស្ស ចិត្តេ អរតិ សណ្ឋាតិ, កាយស្មី ខាហោ ឱក្កមតិ, សោ អតាណោ
អសរណោ អសរណីកូតោ កវេសុ និព្ពិន្ទតិ។

“តស៊ូ បវត្ថេ ភយទស្សាវិស្ស ឯវំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ‘សន្តត្ថំ ខោ បនេតំ បវត្ថំ សម្បជ្ឈលិតំ ពហុទុក្ខំ ពហុបាយាសំ, យទិ កោចិ លកេថ អប្បវត្ថំ ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីតំ, យទិទំ សព្វសង្ខារសមថោ សព្វបធិបដិនិស្សគ្គោ តណ្ហក្ខយោ វិរាគោ និរោធា និព្វានំ’ ន្តិ។ ឥតិ ហេតំ [ហិតំ (សី.), ហិ ឥទំ (បី.)] តស៊ូ អប្បវត្ថេ ចិត្តំ បក្ខន្ធាតិ បសីទតិ បហំសយតិ តុសយតិ [បហំសីយតិ កុហីយតិ (សី. បី.)] ‘បដិលទ្ធំ ខោ មេ និស្សរណំ’ ន្តិ។

“យថា, មហារាជ, បុរិសោ វិប្បនដ្ឋោ វិទេសបក្ខន្ធា និព្វាហនមគ្គំ ទិស្វា តត្ថ បក្ខន្ធាតិ បសីទតិ បហំសយតិ តុសយតិ [បហំសីយតិ កុហីយតិ (សី. បី.)] ‘បដិលទ្ធោ មេ និព្វាហនមគ្គោ’ តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, បវត្ថេ ភយទស្សាវិស្ស អប្បវត្ថេ ចិត្តំ បក្ខន្ធាតិ បសីទតិ បហំសយតិ តុសយតិ [បហំសីយតិ កុហីយតិ (សី. បី.)] ‘បដិលទ្ធំ ខោ មេ និស្សរណំ’ ន្តិ។

“សោ អប្បវត្ថត្ថាយ មគ្គំ អាយុហតិ គវេសតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ, តស៊ូ តទត្ថំ សតិ សន្តិដ្ឋតិ, តទត្ថំ វិរិយំ សន្តិដ្ឋតិ, តទត្ថំ បីតិ សន្តិដ្ឋតិ, តស៊ូ តំ ចិត្តំ អបរាបរំ មនសិករោតោ បវត្ថំ សមតិក្កមិត្វា អប្បវត្ថំ ឱក្កមតិ, អប្បវត្ថមនុប្បត្តោ, មហារាជ, សម្មាបដិបន្នោ ‘និព្វានំ សច្ចិករោតី’ តិ វុច្ចតី” តិ។ “សាជុ, ភន្តេ នាគសេន, ឯវមេតំ តថា សម្បជ្ឈិត្វាមី” តិ។

និព្វានសច្ចិករណបញ្ចោ ឯកាទសមោ។

១២. និព្វានសន្និហិតបញ្ចោ

១២. “ភន្តេ នាគសេន, អត្ថិ សោ បទេសោ បុរត្ថិមាយ វា ទិសាយ ទក្ខិណាយ វា ទិសាយ បច្ចិមាយ វា ទិសាយ ឧត្តរាយ វា ទិសាយ ឧទ្ទំ វា អធោ វា តិរិយំ វា, យត្ថ និព្វានំ សន្និហិតំ” ន្តិ? “នត្ថិ, មហារាជ, សោ បទេសោ បុរត្ថិមាយ វា ទិសាយ ទក្ខិណាយ វា ទិសាយ បច្ចិមាយ វា ទិសាយ ឧត្តរាយ វា ទិសាយ ឧទ្ទំ វា អធោ វា តិរិយំ វា, យត្ថ និព្វានំ

សន្និហិត”ន្តិ។

“យទិ, កន្តេ នាគសេន, នត្ថិ និព្វានស្ស សន្និហិតោកាសោ, តេន ហិ នត្ថិ និព្វានំ?
យេសញ្ច តំ និព្វានំ សច្ចិកតំ, តេសម្មិ សច្ចិកិរិយា មិច្ឆា, ការណំ តត្ថ វក្ខាមិ, យថា, កន្តេ
នាគសេន, មហិយា ធម្មជ្ជានំ ខេត្តំ អត្ថិ, គន្ធានំ បុប្ផំ អត្ថិ, បុប្ផជ្ជានំ គុម្ភោ អត្ថិ, ផលុជ្ជានំ
វុក្ខោ អត្ថិ, វតនុជ្ជានំ អាករោ អត្ថិ, តត្ថ យោ កោចិ យំ យំ ឥច្ឆតិ, សោ តត្ថ គន្ធា តំ តំ ហរតិ,
ឯវមេវ ខោ, កន្តេ នាគសេន, យទិនិព្វានំ អត្ថិ, តស្ស និព្វានស្ស ឧដ្ឋានោកាសោបិ
ឥច្ឆិតញ្ចោ, យស្មា ច ខោ, កន្តេ នាគសេន, និព្វានស្ស ឧដ្ឋានោកាសោ នត្ថិ, តស្មា នត្ថិ
និព្វានន្តិ ព្រមិ, យេសញ្ច និព្វានំ សច្ចិកតំ, តេសម្មិ សច្ចិកិរិយា មិច្ឆា” តិ។

“នត្ថិ, មហារាជ, និព្វានស្ស សន្និហិតោកាសោ, អត្ថិ ចេតំ និព្វានំ, សម្មាបដិបន្នោ
យោនិសោ មនសិការេន និព្វានំ សច្ចិករោតិ។ យថា បន, មហារាជ, អត្ថិ អត្ថិ នាម, នត្ថិ
តស្ស សន្និហិតោកាសោ, ទ្វេ កដ្ឋានិ សង្ឃដ្ឋេន្តោ អត្ថិ អធិគច្ឆតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
អត្ថិ និព្វានំ, នត្ថិ តស្ស សន្និហិតោកាសោ, សម្មាបដិបន្នោ យោនិសោ មនសិការេន និព្វានំ
សច្ចិករោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អត្ថិ សត្ត រតនានិ នាម។ សេយ្យចិទំ, ចក្ករតនំ ហត្ថិរតនំ
អស្សរតនំ មណិរតនំ ឥន្ទ្រិរតនំ គបាបតិរតនំ បរិណាយករតនំ។ ន ច តេសំ រតនានិ
សន្និហិតោកាសោ អត្ថិ, ខត្តិយស្ស បន សម្មាបដិបន្នស្ស បដិបត្តិពលេន តានិ រតនានិ
ឧបគច្ឆន្តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អត្ថិ និព្វានំ, នត្ថិ តស្ស សន្និហិតោកាសោ,
សម្មាបដិបន្នោ យោនិសោ មនសិការេន និព្វានំ សច្ចិករោតិ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, និព្វានស្ស សន្និហិតោកាសោ មា ហោតុ, អត្ថិ បន តំ ឋានំ, យត្ថ
បិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្វានំ សច្ចិករោតិ” តិ? “អាម, មហារាជ, អត្ថិ តំ ឋានំ, យត្ថ បិតោ
សម្មាបដិបន្នោ និព្វានំ សច្ចិករោតិ” តិ។

“កតម៌ បន, កន្ត្រៃ, តំ ឋានំ, យត្ថ បិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្វានំ សច្ចិករោតី” តិ?
 “សីលំ, មហារាជ, ឋានំ, សីលេ បតិដ្ឋិតោ យោនិសោ មនសិករោន្តោ សក្កយវនេបិ
 ចិនវិលាតេបិ អលសន្នេបិ និគុម្ពេបិ [និគុម្ពេបិ (សី. ស្យា. បី.)] កាសិកោសលេបិ កស្មីវេបិ
 គន្ធាវេបិ នគមុទ្ធនិបិ ព្រហ្មលោកេបិ យត្ថ កត្ថចិបិ បិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្វានំ
 សច្ចិករោតិ។ យថា, មហារាជ, យោ កោចិ ចក្កមា បុរិសោ សកយវនេបិ ចិនវិលាតេបិ
 អលសន្នេបិ និគុម្ពេបិ កាសិកោសលេបិ កស្មីវេបិ គន្ធាវេបិ នគមុទ្ធនិបិ ព្រហ្មលោកេបិ យត្ថ
 កត្ថចិបិ បិតោ អាកាសំ បស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សីលេ បតិដ្ឋិតោ យោនិសោ
 មនសិករោន្តោ សកយវនេបិ... បេ.... យត្ថ កត្ថចិបិ បិតោ សម្មាបដិបន្នោ និព្វានំ
 សច្ចិករោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, សកយវនេបិ... បេ.... យត្ថ កត្ថចិបិ បិតស្ស បុព្ពទិសា អត្ថិ,
 ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស យោនិសោ មនសិករោន្តស្ស
 សក្កយវនេបិ... បេ.... យត្ថ កត្ថចិបិ បិតស្ស សម្មាបដិបន្នស្ស អត្ថិ និព្វានសច្ចិកិរិយា” តិ។
 “សាជុ, កន្ត្រៃ នាគសេន, ទេសិតំ តយា និព្វានំ, ទេសិតា និព្វានសច្ចិកិរិយា, បរិក្ខតា
 សីលគុណា, ទស្សិតា សម្មាបដិបត្តិ, ឧស្សាបិតោ ធម្មទ្ធដោ, សណ្ឋាបិតា ធម្មនេត្តិ, អវញ្ញោ
 សុប្បយុត្តានំ សម្មាបយោគោ, ឯវមេតំ គណិវបវរេ តថា សម្មជីវ្ហាមី” តិ។

និព្វានសន្និហិតបញ្ចោ ទ្វាទសមោ។

វេស្សន្តវគ្គោ តតិយោ។

ឥមស្មី វគ្គោ ទ្វាទស បញ្ចោ។

៤. អនុមានវគ្គោ

១. អនុមានបញ្ចេញ

១. អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា យេនាយស្នា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្នោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា ញាតុកាមោ សោតុកាមោ ជាវេតុកាមោ ញាណាលោកំ ទដ្ឋកាមោ អញ្ញាណំ ភិន្និតុកាមោ ញាណាលោកំ ឧប្បាទេតុកាមោ អវិជ្ជន្តការំ នាសេតុកាមោ អធិមត្តំ ជិតិញ ឧស្សហញ សតិញ សម្បជញ្ញញ ឧបដ្ឋបេត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “ភន្តេ នាគសេន, កំ បន ពុទ្ធោ តយា ទិដ្ឋោ” តិ។ “ន ហិ, មហារាជា” តិ។ “កំ បន តេ អាចរិយេហិ ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ” តិ? “ន ហិ, មហារាជា” តិ។ “ភន្តេ នាគសេន, ន កិវ តយា ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ, នាបិ កិវ តេ អាចរិយេហិ ពុទ្ធោ ទិដ្ឋោ, តេន ហិ, ភន្តេ នាគសេន, នត្ថិ ពុទ្ធោ, ន ហេត្ថ ពុទ្ធោ បញ្ញាយតី” តិ។

“អត្ថិ បន តេ, មហារាជ, បុព្ពកា ខត្តិយា, យេ តេ តវ ខត្តិយវិសស្ស បុព្ពង្គមា” តិ? “អាម, ភន្តេ។ កោ សំសយោ, អត្ថិ បុព្ពកា ខត្តិយា, យេ មម ខត្តិយវិសស្ស បុព្ពង្គមា” តិ។ “ទិដ្ឋបុព្ពា តយា, មហារាជ, បុព្ពកា ខត្តិយា” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “យេ បន តំ, មហារាជ, អនុសាសន្តិ បុរោហិតា សេនាបតិនោ អក្ខទស្សា មហាមត្តា, តេហិ បុព្ពកា ខត្តិយា ទិដ្ឋបុព្ពា” តិ? “ន ហិ ភន្តេ” តិ។ “យទិ បន តេ, មហារាជ, បុព្ពកា ខត្តិយា ន ទិដ្ឋា, នាបិ កិវ តេ អនុសាសកេហិ បុព្ពកា ខត្តិយា ទិដ្ឋា, តេន ហិ នត្ថិ បុព្ពកា ខត្តិយា, ន ហេត្ថ បុព្ពកា ខត្តិយា បញ្ញាយន្តី” តិ។

“ទិស្សន្តិ, ភន្តេ នាគសេន, បុព្ពកានំ ខត្តិយានំ អនុកូតានិ បរិកោគកណ្ណានិ។ សេយ្យចិទំ, សេតច្ឆត្តំ ឧណ្ហិសំ បាទុកា វាលពិជនី ខត្តរតនំ មហារហានិ ច សយនានិ។ យេហិ មយំ ជានេយ្យាម សទ្ធហោយ្យាម អត្ថិ បុព្ពកា ខត្តិយា” តិ។ “ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, មយម្យេតំ ភគវន្តំ ជានេយ្យាម សទ្ធហោយ្យាម។ អត្ថិ តំ ការណំ, យេន មយំ ការណេន ជានេយ្យាម សទ្ធហោយ្យាម អត្ថិ សោ ភគវា” តិ។ ភគមំ តំ ការណំ? អត្ថិ ខោ, មហារាជ,

តេន ភគវតា ជានតា បស្សតា អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធន អនុភូតានិ បរិភោគកណ្តានិ។
សេយ្យចិទំ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ចត្តារោ សម្មប្បធានា ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា បញ្ចិន្ទ្រិយានិ
បញ្ច ពលានិ សត្ត ពោជ្ឈង្គា អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, យេហិ សទេវកោ លោកោ ជានាតិ
សទ្ធិហតិ ‘អត្ថិ សោ ភគវា’ តិ។ ឥមិនា, មហារាជ, ការណេន ឥមិនា ហេតុនា ឥមិនា នយេន
ឥមិនា អនុមាទេន ញាតញ្ចោ ‘អត្ថិ សោ ភគវា’ តិ។

““ពហូ ជនេ តារយិត្វា, និព្ពតោ ឧបធិក្ខយេ;

អនុមាទេន ញាតញ្ចំ, អត្ថិ សោ ទ្វិបទុត្តមោ”” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, ឱបម្មំ ករោហី” តិ។ “យថា, មហារាជ, នគរវង្សកី នគរំ
មាបេតុកាមោ បឋមំ តាវ សមំ អនុន្ទតមនោនតំ អសក្ខរុបាសាណំ និរុបទ្ធវមនវជ្ជំ រមណីយំ
ភូមិភាគំ អនុវិលោកេត្វា យំ តត្ថ វិសមំ, តំ សមំ កាវាបេត្វា ខាណុកណ្តកំ វិសោធាបេត្វា
តត្ថ នគរំ មាបេយ្យ សោកនំ វិភត្តំ ភាគសោ មិតំ ឧក្កិណ្ណបរិខាបាការំ
ទទ្យតោបុរដ្ឋាលកោដ្ឋកំ បុថុចច្ឆរចត្តក្កសន្ធិសិដ្ឋ្យដកំ សុចិសមតលរាជមគ្គំ
សុវិភត្តអន្តរាបណំ អារាមុយ្យានតទ្យាកបោក្ខរណិឧទោនសម្បន្នំ
ពហុវិធសេវេជ្ជានប្បដិមណ្ឌិតំ សព្ពទោសវិហិតំ, សោ តស្មី នគរេ សព្ពថា វេបុល្លត្តំ បត្តេ
អញ្ញំ ទេសំ ឧបគច្ឆេយ្យ, អថ តំ នគរំ អបរេន សមយេន ឥទ្ធិ កវេយ្យ ផីតំ សុភិក្ខំ ខេមំ
សមិទ្ធិំ សិរំ អនីតិកំ និរុបទ្ធវំ នានាជនសមាគុលំ, បុថុ ខត្តិយា ព្រាហ្មណា វេស្សា សុទ្ធា
ហត្ថារោហា អស្សារោហា រថិកា បត្តិកា ធនុត្តហា ថវុត្តហា ចេលកា ចលកា បិណ្ឌទាយកា
ឧត្តា រាជបុត្តា បក្ខន្ធនោ មហានាតា ស្លា វម្មិនោ យោធិនោ ទាសិកបុត្តា
ភដិបុត្តា [ទាសបុត្តា ភដិបុត្តា (សី. បី.)] មល្លកា គណកា អាឡារិកា សូទា កប្បកា
នហាបកា ចុន្ទា មាលាការា សុវណ្ណាការា សជ្ឈាការា សីសាការា តិបុការា លោហាការា
វដ្តាការា អយោការា មណិការា បេសាការា កុម្មាការា វេណាការា លោណាការា ចម្មាការា
រថាការា ទន្តាការា រដ្ឋាការា កោច្ឆាការា សុត្តាការា វិលីវាការា ធនុការា ជិយាការា ឧសុការា

ចិត្តការ វង្សការ រជកា តន្ត្រាវាយ តន្ត្រាវាយ ហេរញ្ជូកា ទុស្សិកា គន្ធិកា តិណហារកា កង្ការកា ភតកា បណ្ណិកា ផលិកា [ផល្លិកា (សី. បី.)] មូលិកា ឱទនិកា បូរិកា មច្ឆិកា មំសិកា មជ្ជិកា នដកា នច្ចកា លង្សិកា ឥន្ទជាលិកា វេតាលិកា មល្លា ឆេវាហកា បុប្ផខ្នុកា វេនា នេសាទា គណិកា លាសិកា កុម្មុទាសិយោ សក្កយវេនចិនវិលាតា ឧជ្ជេនកា ភារុកច្ចកា កាសិកោសលា បរន្តកា មាគធកា សាកេតកា សោរេយ្យកា [សោរដ្ឋកា (សី. បី.)] បាវេយ្យកា កោដ្ឋម្ករមាថុរកា អលសន្ទកស្មីរតន្តារា តំ នគរំ វាសាយ ឧបគតា នានាវិសយិនោ ជនា នរំ សុវិកត្តំ អទោសមនវជ្ជំ រមណីយំ តំ នគរំ បស្សិត្វា អនុមាទេន ជានន្តិ ឆេកោ វត កោ សោ នគរវឌ្ឍកី, យោ ឥមស្ស នគរស្ស មាបេតាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សោ ភតវា អសមោ អសមសមោ អប្បជិសមោ អសទិសោ អតុលោ អសង្សៀយោ អប្បមេយ្យោ អបរិមេយ្យោ អមិតគុណោ គុណបារមិប្បត្តោ អនន្តជតិ អនន្តតេជោ អនន្តវិរិយោ អនន្តពលោ ពុទ្ធពលបារមី គតោ សសេនមារំ បរាជេត្វា ទិដ្ឋិជាលំ បទាលេត្វា អវិជ្ជំ ខេបេត្វា វិជ្ជំ ឧប្បាទេត្វា ធម្មក្កំ ធារយិត្វា សព្វញ្ញតំ បាបុណិត្វា វិជិតសង្គាមោ ធម្មនគរំ មាបេសិ។

“ភតវតោ ខោ, មហារាជ, ធម្មនគរំ សីលបាការំ ហិរិបរិខំ ញ្ញាណទារកោដ្ឋកំ វិរិយអដ្ឋាលកំ សទ្ធាឯសិកំ សតិទោវារិកំ បញ្ញាបាសាទំ សុត្តន្តចច្ចរំ អភិធម្មសិដ្ឋិដកំ វិនយវិនិច្ឆយំ សតិបដ្ឋានវិចិកំ, តស្ស ខោ បន, មហារាជ, សតិបដ្ឋានវិចិយំ ឯវុបា អាបណា បសាវិតា ហោន្តិ។ សេយ្យថីទំ, បុប្ផាបណំ គន្ធាបណំ ផលាបណំ អគទាបណំ ឱសធាបណំ អមតាបណំ រតនាបណំ សញ្ញាបណា”ន្តិ។

“កន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភតវតោ បុប្ផាបណា”ន្តិ? “អត្ថិ ខោ បន, មហារាជ, តេន ភតវតោ ជានតា បស្សតា អរហតា សម្មាសម្ពុទ្ធន អារម្មណវិកត្តិយោ អក្ខាតា។ សេយ្យថីទំ, អនិច្ចសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនត្តសញ្ញា អសុភសញ្ញា អាទីនវសញ្ញា បហានសញ្ញា វិរាគសញ្ញា និរោធសញ្ញា សព្វលោកេ អនភិវតិសញ្ញា សព្វសង្ខារេសុ អនិច្ចសញ្ញា អានាបាទស្សតិ ឧទ្ធមាតកសញ្ញា វិនីលកសញ្ញា វិបុលកសញ្ញា វិច្ឆិទុកសញ្ញា

វិក្ខាយិតកសញ្ញា វិក្ខិត្តកសញ្ញា ហតវិក្ខិត្តកសញ្ញា លោហិតកសញ្ញា បុឡវកសញ្ញា
អដ្ឋិកសញ្ញា មេត្តាសញ្ញា ករុណាសញ្ញា មុទិតាសញ្ញា ឧបេក្ខាសញ្ញា មរណានុស្សតិ
កាយគតាសតិ, ឥមេ ខោ, មហារាជ, ពុទ្ធន ភគវតោ អារម្មណវិកត្តិយោ អក្ខតា។ តត្ថ យោ
កោចិ ជរាមរណា មុច្ចិតុកាមោ, សោ តេសុ អញ្ញតរំ អារម្មណំ គណ្ណាតិ, តេន អារម្មណេន
រាតា វិមុច្ចតិ, ទោសា វិមុច្ចតិ, មោហា វិមុច្ចតិ, មានតោ វិមុច្ចតិ, ទិដ្ឋិតោ វិមុច្ចតិ, សំសារំ
តរតិ, តណ្ហាសោតំ និវាសេតិ, តិវិធំ មលំ វិសោធនេតិ, សព្ពកិលេសេ ឧបហន្តា អមលំ វិវដំ សុទ្ធំ
បណ្ណំ អជាតី អជរំ អមរំ សុខំ សីតិភូតំ អភយំ នគរុត្តមំ និព្វាននគរំ បរិនិព្វា អរហត្តេ ចិត្តំ
វិមោចេតិ, ឥទំ វុច្ចតិ មហារាជ ‘ភគវតោ បុព្វបណ្ណ’ន្តិ។

“កម្មមូលំ គហេត្វាន, អាបណំ ឧបគច្ឆថ;

អារម្មណំ កិណិត្វាន, តតោ មុច្ចថ មុត្តិយា” តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ភតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ គន្ធាបណ្ណ”ន្តិ? “អត្ថិ ខោ បន, មហារាជ,
តេន ភគវតោ សីលវិកត្តិយោ អក្ខតា, យេន សីលគន្ធន អនុលិក្ខា ភគវតោ បុត្តា សទេវកំ
លោកំ សីលគន្ធន ជូបេន្តិ សម្បជូបេន្តិ, ទិសម្បិ អនុទិសម្បិ អនុវាតម្បិ បដិវាតម្បិ វាយន្តិ
អតិវាយន្តិ, ជរិត្វា តិដ្ឋន្តិ។ ភតមា តា សីលវិកត្តិយោ? សរណសីលំ បញ្ចង្គសីលំ
អដ្ឋង្គសីលំ ទសង្គសីលំ បញ្ចុទ្ទេសបរិយាបន្នំ បាតិមោក្ខសំវេសីលំ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ,
‘ភគវតោ គន្ធាបណ្ណ’ន្តិ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតោ ទេវាតិទេវេន –

“ន បុប្ផគន្ធា បដិវាតមេតិ, ន ចន្ទនំ តត្ថរមល្លិកា វា;

សតញ្ច គន្ធា បដិវាតមេតិ, សញ្ញា ទិសា សប្បុរិសោ បវាយតិ [បវាតិ (សី. បី.) ធ.
ប. ៥៤ បស្សិតព្ភំ]។

“ចន្ទនំ តតរំ វាបិ, ឧប្បលំ អថ វស្សិកី;

ឯតេសំ គន្ធាតានំ, សីលគន្ធា អនុត្តរោ។

“អប្បមត្តោ អយំ គន្ធា, យាយំ តត្ថវចន្តនំ;

យោ ច សីលវតំ គន្ធា, វាតិ ទេវេសុ ឧត្តមោ” តិ។

“កន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ផលាបណ” ន្តិ? “ផលានិ ខោ, មហារាជ, ភគវតា អក្ខតានិ។ សេយ្យបីទំ, សោតាបត្តិផលំ សកទាគាមិផលំ អនាគាមិផលំ អរហត្តផលំ សុញ្ញតផលសមាបត្តិ អនិមិត្តផលសមាបត្តិ អប្បណិហិតផលសមាបត្តិ។ តត្ថ យោ កោចិ យំ ផលំ ឥច្ឆតិ, សោ កម្មមូលំ ទត្វា បត្តិតំ ផលំ កិណាតិ។ យទិ សោតាបត្តិផលំ, យទិ សកទាគាមិផលំ, យទិ អនាគាមិផលំ, យទិ អរហត្តផលំ, យទិ សុញ្ញតផលសមាបត្តិ, យទិ អនិមិត្តផលសមាបត្តិ, យទិ អប្បណិហិតផលសមាបត្តិ។ យថា, មហារាជ, កស្សចិ បុរិសស្ស ធុវដលោ អម្ពោ ភវេយ្យ, សោ ន តាវ តតោ ផលានិ បាតេតិ, យាវ កយិកា ន អាគច្ឆន្តិ, អនុប្បត្តេ បន កយិកេ មូលំ គហេត្វា ឯវំ អាចិក្ខតិ ‘អម្ពោ បុរិស ឯសោ ខោ ធុវដលោ អម្ពោ, តតោ យំ ឥច្ឆសិ, ឯត្តកំ ផលំ គណ្ណាហិ សលាដុកំ វា ទោវិលំ វា កេសិកំ វា អាមំ វា បក្កំ វា’ តិ, សោ តេន អត្តនា ទិន្នមូលេន យទិ សលាដុកំ ឥច្ឆតិ, សលាដុកំ គណ្ណាតិ, យទិ ទោវិលំ ឥច្ឆតិ, ទោវិលំ គណ្ណាតិ, យទិ កេសិកំ ឥច្ឆតិ, កេសិកំ គណ្ណាតិ, យទិ អាមកំ ឥច្ឆតិ, អាមកំ គណ្ណាតិ, យទិ បក្កំ ឥច្ឆតិ, បក្កំ គណ្ណាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ យំ ផលំ ឥច្ឆតិ, សោ កម្មមូលំ ទត្វា បត្តិតំ ផលំ គណ្ណាតិ, យទិ សោតាបត្តិផលំ...បេ... យទិ អប្បណិហិតផលសមាបត្តិ, ឥទំ វុច្ឆតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ ផលាបណ’ ន្តិ។

“កម្មមូលំ ជនា ទត្វា, គណ្ណន្តិ អមតម្ពលំ;

តេន តេ សុខិតា ហោន្តិ, យេ កីតា អមតប្បល” ន្តិ។

“កន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អគទាបណ” ន្តិ? “អគទានិ ខោ, មហារាជ,

ភគវតា អក្ខតានិ, យេហិ អគទេហិ សោ ភគវា សទេវកំ លោកំ កិលេសវិសតោ
 បរិមោចេតិ។ ភគមានិ បន តានិ អគទានិ? យានិមានិ, មហារាជ, ភគវតា ចត្តាវិ
 អរិយសច្ចានិ អក្ខតានិ។ សេយ្យថីទំ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ ទុក្ខសមុទយំ អរិយសច្ចំ ទុក្ខនិរោធំ
 អរិយសច្ចំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ, តត្ថ យេ កេចិ អញ្ញាបេក្ខា ចតុសច្ចំ ធម្មំ
 សុណន្តិ, តេ ជាតិយា បរិមុច្ចន្តិ, ជរាយ បរិមុច្ចន្តិ, មរណា បរិមុច្ចន្តិ,
 សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសេហិ បរិមុច្ចន្តិ, ឥទំ វុច្ចតិ មហារាជ ‘ភគវតោ
 អគទាបណ្ណ’ន្តិ។

“យេ កេចិ អគទា លោកេ [លោកេ អគទា (បី.)], វិសានំ បដិពាហកា;

ធម្មាគទសមំ នត្ថិ, ឯតំ បិវេថ ភិក្ខុវេ។”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, ភគមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ឱសធាបណ្ណ’ន្តិ? “ឱសធានិ ខោ,
 មហារាជ, ភគវតា អក្ខតានិ, យេហិ ឱសធលេហិ សោ ភគវា ទេវមនុស្សេ តិកិច្ចតិ។
 សេយ្យថីទំ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ចត្តារោ សម្មប្បធានា ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា បញ្ជិន្រ្ទិយានិ
 បញ្ច ពលានិ សត្ត ពោជ្ឈង្គា អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, ឯតេហិ ឱសធលេហិ ភគវា មិច្ឆាទិដ្ឋិ
 វិវេចេតិ, មិច្ឆាសង្កប្បំ វិវេចេតិ, មិច្ឆាវាចំ វិវេចេតិ, មិច្ឆាកម្មន្តំ វិវេចេតិ, មិច្ឆាអាជីវំ វិវេចេតិ,
 មិច្ឆាវាយាមំ វិវេចេតិ, មិច្ឆាសតី វិវេចេតិ, មិច្ឆាសមាធិ វិវេចេតិ, លោភវមនំ កាវេតិ,
 ទោសវមនំ កាវេតិ, មោហវមនំ កាវេតិ, មានវមនំ កាវេតិ, ទិដ្ឋិវមនំ កាវេតិ, វិចិកិត្តវមនំ
 កាវេតិ, ឧទ្ធចូវមនំ កាវេតិ, ចិនមិទ្ធវមនំ កាវេតិ, អហិរិកានោត្តប្បវមនំ កាវេតិ,
 សព្វកិលេសវមនំ កាវេតិ, ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ ឱសធាបណ្ណ’ន្តិ។

“យេ កេចិ ឱសធា លោកេ, វិជ្ជន្តិ វិវិជា ពហុ;

ធម្មោសធនសមំ នត្ថិ, ឯតំ បិវេថ ភិក្ខុវេ។

“ធម្មោសធំ បិរិក្ខាន, អដរាមរណា សិយុំ;

ការយិត្តា ច បស្សិត្តា, និព្វតា ឧបធិក្ខយេ” តិ។

“កន្ត្រៃ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អមតាបណ្ណ” តិ? “អមតំ ខោ, មហារាជ, ភគវតា អក្ខតំ, យេន អមតេន សោ ភគវា សទេវកំ លោកំ អភិសិញ្ចិ, យេន អមតេន អភិសិញ្ចា ទេវមនុស្សា ជាតិជរាព្យាធិមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសេហិ បរិមុច្ចិសុ។ កតមំ តំ អមតំ? យទិទំ កាយគតាសតិ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវតិទេវេន ‘អមតំ តេ, ភិក្ខុវេ, បរិកុញ្ញត្តិ, យេ កាយគតាសតិ បរិកុញ្ញត្តិ’ តិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ អមតាបណ្ណ’ តិ។

“ព្យាធិតំ ជនតំ ទិស្វា, អមតាបណ្ណំ បសារយិ;

កម្មេន តំ កិណិត្តាន, អមតំ អាទេថ ភិក្ខុវេ” តិ។

“កន្ត្រៃ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ រតនាបណ្ណ” តិ? “រតនានិ ខោ, មហារាជ, ភគវតា អក្ខតានិ, យេហិ រតនេហិ វិភូសិតា ភគវតោ បុត្តា សទេវកំ លោកំ វិរោចន្តិ ឱកាសេន្តិ បកាសេន្តិ ជលន្តិ បជ្ឈលន្តិ ឧទ្ធំ អជោ តិរិយំ អាណេកំ ទស្សេន្តិ។ កតមានិ តានិ រតនានិ? សីលរតនំ សមាធិរតនំ បញ្ញារតនំ វិមុត្តិរតនំ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនរតនំ បដិសម្មិទារតនំ ពោជ្ឈង្គរតនំ។

“កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ សីលរតនំ? បាតិមោក្ខសំវេសីលំ ឥន្ទ្រិយសំវេសីលំ អាជីវបារិសុទ្ធិសីលំ បច្ចយសន្និស្សិតសីលំ ចូឡសីលំ មជ្ឈិមសីលំ មហាសីលំ មគ្គសីលំ ផលសីលំ។ សីលរតនេន ខោ, មហារាជ, វិភូសិតស្ស បុគ្គលស្ស សទេវកោ លោកោ សមារកោ សព្វហុកោ សស្សមណព្រាហ្មណី បជា បិហយតិ បត្តេតិ, សីលរតនបិឡន្ទោ ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ទិសម្បិ អនុទិសម្បិ ឧទ្ធម្បិ អជោបិ តិរិយម្បិ វិរោចតិ

អតិវិភោគតិ [អតិវិភោគតិ (សី. បី.)], ហេដ្ឋតោ អវិចី ឧបរិតោ កវគ្គំ ឧបាទាយ ឯត្ថន្តរេ
សព្ពរតនានិ អតិក្កមិត្តា [អតិសយិត្តា (សី. បី.)] អភិកវិត្តា អដ្ឋោត្តរិត្តា តិដ្ឋតិ, ឯវុបានិ
ខោ, មហារាជ, សីលរតនានិ ភគវតោ រតនាបណោ បសាវិតានិ, ឥទំ វុច្ចតិ មហារាជ
‘ភគវតោ សីលរតន’ន្តិ។

“ឯវុបានិ សីលានិ, សន្តិ ពុទ្ធសូ អាបណោ;

កម្មេន តំ កិណិត្តាន, រតនំ វោ បិឡន្ទថា តិ។

“កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ សមាធិរតនំ? សវិតក្កសវិតារោ សមាធិ, អវិតក្កវិចារមត្តោ
សមាធិ, អវិតក្កអវិចារោ សមាធិ, សុញ្ញតោ សមាធិ, អនិមិត្តោ សមាធិ, អប្បណិហិតោ
សមាធិ។ សមាធិរតនំ ខោ, មហារាជ, បិឡន្ទសូ ភិក្ខុនោ យេ តេ
កាមវិតក្កព្យាបាទវិតក្កវិហិត្តាវិតក្កមានុទ្ធច្ចិដ្ឋិវិចិក្ខុកិលេសវត្ថុនិ វិវិធានិ ច កុវិតក្កានិ, តេ
សព្ពេ សមាធិ អាសដ្ឋ វិកិរន្តិ វិធមន្តិ វិទ្ធិសន្តិ ន សណ្ណន្តិ [ន សណ្ណហន្តិ (សី.)] ន
ឧបលិម្បន្តិ [ន ឧបលិប្បន្តិ (សី. បី.)]។ យថា, មហារាជ, វាវិ បោក្ខរបត្តេ វិកិរតិ វិធមតិ
វិទ្ធិសតិ ន សណ្ណតិ ន ឧបលិម្បតិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? បរិសុទ្ធត្តា បទុមសូ។ ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, សមាធិរតនំ បិឡន្ទសូ ភិក្ខុនោ យេ តេ
កាមវិតក្កព្យាបាទវិតក្កវិហិត្តាវិតក្កមានុទ្ធច្ចិដ្ឋិវិចិក្ខុកិលេសវត្ថុនិ វិវិធានិ ច កុវិតក្កានិ,
តេ សព្ពេ សមាធិ អាសដ្ឋ វិកិរន្តិ វិធមន្តិ វិទ្ធិសន្តិ ន សណ្ណន្តិ ន ឧបលិម្បន្តិ។ តំ កិស្ស ហេតុ?
បរិសុទ្ធត្តា សមាធិសូ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ សមាធិរតន’ន្តិ, ឯវុបានិ ខោ,
មហារាជ, សមាធិរតនានិ ភគវតោ រតនាបណោ បសាវិតានិ។

“សមាធិរតនមាលសូ, កុវិតក្កា ន ជាយវេ;

ន ច វិក្ខិបតេ ចិត្តំ, ឯតំ តុម្កេ បិឡន្ទថា តិ។

“កតម៌, មហារាជ, ភគវតោ បញ្ញាវតនំ? យាយ, មហារាជ, បញ្ញាយ អរិយសាវកោ
 ‘ឥទំ កុសល’ន្តិ យថាភូតំ បដានាតិ, ‘ឥទំ អកុសល’ន្តិ យថាភូតំ បដានាតិ, ‘ឥទំ សាវជ្ឈំ,
 ឥទំ អនវជ្ឈំ, ឥទំ សេវិតព្ពំ, ឥទំ ន សេវិតព្ពំ, ឥទំ ហិនំ, ឥទំ បណីតំ, ឥទំ កណ្តំ, ឥទំ សុក្កំ,
 ឥទំ កណ្តសុក្កសប្បដិភាគ’ន្តិ យថាភូតំ បដានាតិ, ‘ឥទំ ទុក្ខ’ន្តិ យថាភូតំ បដានាតិ, ‘អយំ
 ទុក្ខសមុទយោ’តិ យថាភូតំ បដានាតិ, ‘អយំ ទុក្ខនិរោធា’តិ យថាភូតំ បដានាតិ, ‘អយំ
 ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា’តិ យថាភូតំ បដានាតិ។ ឥទំ វុច្ចតិ មហារាជ ‘ភគវតោ
 បញ្ញាវតន’ន្តិ។

“បញ្ញាវតនមាលស្ស, ន ចិរំ វត្ថុតេ កវោ;

ខិប្បំ ជស្មេតិ[ផស្មេតិ (ស្យា.), បស្សតិ (ក.)] អមតំ, ន ច សោ រោចតេ
 កវោតិ។

“កតម៌, មហារាជ, ភគវតោ វិមុត្តិវតនំ”? “វិមុត្តិវតនំ[វិមុត្តិវតនន្តិ (សី. បី.)] ខោ,
 មហារាជ, អរហត្ថំ វុច្ចតិ, អរហត្ថំ បត្តោ ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ‘វិមុត្តិវតនំ បិឡន្នោ’តិ វុច្ចតិ។
 យថា, មហារាជ, បុរិសោ
 មុត្តាកលាបមណិកលាបបវាឡកលាបាករណប្បដិមណ្ឌិតោ [បវាឡាករណបដិបណ្ឌិតោ
 (សី. បី.)] អគលុតគរតាលីសកលោហិតចន្ទនានុលិត្តគត្តោ
 នាគបុន្នាគសាលសលឡចម្បកយូចិកាតិមុត្តកបាដលុប្បលវស្សិកមណ្ឌិកាវិចិត្តោ
 សេសជនេ អតិក្កមិត្តា វិរោចតិ អតិវិរោចតិ ឱកាសតិ បកាសតិ សម្បកាសតិ ជលតិ
 បជ្ឈលតិ អភិកវតិ អជ្ឈោត្តរតិ មាលាគន្ធរតនាករណេហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អរហត្ថំ
 បត្តោ ខីណាសវោ វិមុត្តិវតនបិឡន្នោ ឧបាទាយុបាទាយ វិមុត្តានំ ភិក្ខុនំ អតិក្កមិត្តា
 សមតិក្កមិត្តា វិរោចតិ អតិវិរោចតិ ឱកាសតិ បកាសតិ សម្បកាសតិ ជលតិ បជ្ឈលតិ
 អភិកវតិ អជ្ឈោត្តរតិ វិមុត្តិយា។ តំ កិស្ស ហេតុ? អត្ថំ, មហារាជ, ឯតំ បិឡន្ទនំ
 សព្ទបិឡន្ទនានំ, យទិទំ វិមុត្តិបិឡន្ទនំ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ វិមុត្តិវតន’ន្តិ។

“មណិមាលាជំ គេហ, ជនោ [គេហំ, ជនោ (ក.)] សាមី ឧទិក្ខតិ;

វិមុត្តិរតនមាលន្ត, ឧទិក្ខន្តិ សទេវកា តិ។

“កតមំ មហារាជ, ភគវតោ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនរតនំ? បច្ចវេក្ខណញ្ញាណំ, មហារាជ,
ភគវតោ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនរតនន្តិ វុច្ចតិ, យេន ញ្ញាណេន អរិយសាវកោ
មគ្គផលនិព្វានានិ បហីនកិលេសាវសិដ្ឋកិលេសេ ច បច្ចវេក្ខតិ។

“យេ ញ្ញាណេន ពុជ្ឈន្តិ, អរិយា កតកិច្ចតំ;

តំ ញ្ញាណរតនំ លទ្ធំ, វាយមេថ ជិនោរសា តិ។

“កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ បដិសម្មិទារតនំ? ចតស្សោ ខោ, មហារាជ,
បដិសម្មិទាយោ អត្ថបដិសម្មិទា ធម្មបដិសម្មិទា និរុត្តិបដិសម្មិទា បដិការបដិសម្មិទា តិ។
ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, ចត្វហិ បដិសម្មិទារតនេហិ សមលង្គតោ ភិក្ខុ យំ យំ បរិសំ
ឧបសង្កមតិ, យទិ ខត្តិយបរិសំ, យទិ ព្រាហ្មណបរិសំ, យទិ គហបតិបរិសំ, យទិ
សមណបរិសំ, វិសារទោ ឧបសង្កមតិ អមង្គក្ខតោ អភីរុ អច្ចម្ពី អនុត្រាសី វិគតលោមហំសោ
បរិសំ ឧបសង្កមតិ។

“យថា, មហារាជ, យោធោ សង្គាមសូរោ សន្នទ្ធចបញ្ចវុធោ អច្ចម្ពីតោ [អសម្ពីតោ (សី.
បី.)] សង្គាមំ ឱតរតិ, ‘សចេ អមិត្តា ទូរេ កវិស្សន្តិ ឧសុនា បាតយិស្សាមិ, តតោ ឱរតោ
កវិស្សន្តិ សត្តិយា បហរិស្សាមិ, តតោ ឱរតោ កវិស្សន្តិ កណយេន បហរិស្សាមិ, ឧបគតំ
សន្តំ មណ្ឌលគ្គេន ទ្វិជា ធិន្ទិស្សាមិ, កាយុបគតំ ធុរិកាយ វិនិវ្យាស្សាមី តិ [វិវ្យាស្សាមី តិ
(សី.)], ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ចតុបដិសម្មិទារតនមណ្ឌិតោ ភិក្ខុ អច្ចម្ពីតោ បរិសំ
ឧបសង្កមតិ។ យោ កោចិ មំ អត្ថបដិសម្មិទេ បញ្ចំ បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស អត្ថេន អត្ថំ កថយិស្សាមិ,
ការណេន ការណំ កថយិស្សាមិ, ហេតុនា ហេតុំ កថយិស្សាមិ, នយេន នយំ កថយិស្សាមិ,

និស្សំសយំ កវិស្សាមិ, វិមត្ថី វិវេចស្សាមិ, តោសយិស្សាមិ បញ្ចវេយ្យាករណេន។

“យោ កោចិ មំ ធម្មបដិសម្ពិទេ បញ្ចំ បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស ធម្មេន ធម្មំ កថយិស្សាមិ, អមតេន អមតំ កថយិស្សាមិ, អសង្ខតេន អសង្ខតំ កថយិស្សាមិ, និព្វានេន និព្វានំ កថយិស្សាមិ, សុញ្ញតេន សុញ្ញតំ កថយិស្សាមិ, អនិមិត្តេន អនិមិត្តំ កថយិស្សាមិ, អប្បណិហិតេន អប្បណិហិតំ កថយិស្សាមិ, អនេជេន អនេជំ កថយិស្សាមិ, និស្សំសយំ កវិស្សាមិ, វិមត្ថី វិវេចស្សាមិ, តោសយិស្សាមិ បញ្ចវេយ្យាករណេន។

“យោ កោចិ មំ និរុត្តិបដិសម្ពិទេ បញ្ចំ បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស និរុត្តិយា និរុត្តិំ កថយិស្សាមិ, បទេន បទំ កថយិស្សាមិ, អនុបទេន អនុបទំ កថយិស្សាមិ, អក្ខរេន អក្ខរំ កថយិស្សាមិ, សន្ធិយា សន្ធិំ កថយិស្សាមិ, ព្យញ្ជនេន ព្យញ្ជនំ កថយិស្សាមិ, អនុព្យញ្ជនេន អនុព្យញ្ជនំ កថយិស្សាមិ, វណ្ណេន វណ្ណំ កថយិស្សាមិ, សរេន សរំ កថយិស្សាមិ, បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តិំ កថយិស្សាមិ, វោហារេន វោហារំ កថយិស្សាមិ, និស្សំសយំ កវិស្សាមិ, វិមត្ថី វិវេចស្សាមិ, តោសយិស្សាមិ បញ្ចវេយ្យាករណេន។

“យោ កោចិ មំ បដិកានបដិសម្ពិទេ បញ្ចំ បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស បដិកានេន បដិកានំ កថយិស្សាមិ, ឱបម្មេន ឱបម្មំ កថយិស្សាមិ, លក្ខណេន លក្ខណំ កថយិស្សាមិ, រសេន រសំ កថយិស្សាមិ, និស្សំសយំ កវិស្សាមិ, វិមត្ថី វិវេចស្សាមិ, តោសយិស្សាមិ បញ្ចវេយ្យាករណេនាតិ, ឥទំ វុច្ឆតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ បដិសម្ពិទារតន’ន្តិ។

“បដិសម្ពិទា កិណិត្វាន, ញាណេន ផស្សយេយ្យ យោ;

អច្ចម្ពិតោ អនុញ្ញត្តោ, អតិរោចតិ សទេវកេតិ។

“កតមំ, មហារាជ, ភគវតោ ពោជ្ឈង្គរតនំ? សត្តិមេ, មហារាជ, ពោជ្ឈង្គា, សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ

បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ។ ឥមេហិ ខោ, មហារាជ,
សត្តហិ ពោជ្ឈង្គ័រតនេហិ បដិមណ្ឌិតោ ភិក្ខុ សព្វំ តមំ អភិកុយ្យ សទេវកំ លោកំ ឱកាសេតិ
បកាសេតិ អាណេកំ ជនេតិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ ពោជ្ឈង្គ័រតន’ន្តិ។

“ពោជ្ឈង្គ័រតនមាលស្ស, ឧដ្ឋហន្តិ [ឧបដ្ឋហន្តិ (ក.), ឧទិក្ខន្តិ
(ស្យា.)] សទេវកា;

កម្មេន តំ កិណិតាន, រតនំ វោ បិឡន្ទថា”តិ។

“ភន្តេ នាគសេន, កតមំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សញ្ញាបណ្ណ”ន្តិ? “សញ្ញាបណ្ណំ ខោ,
មហារាជ, ភគវតោ នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ សារីរិកានិ បារិកោតិកានិ ចេតិយានិ សង្ឃរតនញ្ច។
សញ្ញាបណ្ណ, មហារាជ, ភគវតោ ជាតិសម្បត្តិ បសាវិតា, កោគសម្បត្តិ បសាវិតា,
អាយុសម្បត្តិ បសាវិតា, អាហារគ្យសម្បត្តិ បសាវិតា, វណ្ណសម្បត្តិ បសាវិតា, បញ្ញាសម្បត្តិ
បសាវិតា, មានុសិកសម្បត្តិ បសាវិតា, ទិព្វសម្បត្តិ បសាវិតា, និព្វានសម្បត្តិ បសាវិតា។ តត្ថ
យេ តំ តំ សម្បត្តិ ឥច្ឆន្តិ, តេ កម្មមូលំ ទត្វា បត្តិបត្តិ តំ សម្បត្តិ កិណន្តិ, កេចិ
សីលសមាទានេន កិណន្តិ, កេចិ ឧបោសថកម្មេន កិណន្តិ, អប្បមត្តកេនបិ កម្មមូលេន
ឧបាទាយុបាទាយ សម្បត្តិយោ បដិលកន្តិ។ យថា, មហារាជ, អាបណិកស្ស អាបណោ
តិលមុត្តមាសេ បរិត្តកេនបិ តណ្ហលមុត្តមាសេន អប្បកេនបិ មូលេន ឧបាទាយុបាទាយ
គណ្ណន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ សញ្ញាបណ្ណ អប្បមត្តកេនបិ កម្មមូលេន
ឧបាទាយុបាទាយ សម្បត្តិយោ បដិលកន្តិ។ ឥទំ វុច្ចតិ, មហារាជ, ‘ភគវតោ សញ្ញាបណ្ណ’ន្តិ។

“អាយុ អរោគតា វណ្ណំ, សត្តំ ឧប្បាភុលីនតា;

អសង្ខតញ្ច អមតំ, អត្ថិ សញ្ញាបណ្ណ ជនេ។

“អប្បេន ពហុកេនាបិ, កម្មមូលេន គយ្ហតិ;

កិណិត្វា សទ្ធាមូលេន, សមិទ្ធា ហោថ ភិក្ខុវេ'តិ។

“ភគវតោ ខោ, មហាវដ, ធម្មនគរេ ឯវុបា ជនា បដិវសន្តិ, សុត្តន្តិកា វេនយិកា
អាភិធម្មិកា ធម្មកថិកា ជាតកកាណកា ទីយកាណកា មជ្ឈិមកាណកា
សំយុត្តកាណកា អង្គុត្តរកាណកា ខុទ្ទកកាណកា សីលសម្បទ្ធា សមាធិសម្បទ្ធា
បញ្ញាសម្បទ្ធា ពោជ្ឈង្គកាវនាវតា វិបស្សកា សទត្ថមនុយុត្តា អារញ្ញិកា រុក្ខមូលិកា
អញ្ចេកាសិកា បលាលបុញ្ញិកា សោសានិកា នេសជ្ជិកា បដិបន្នកា ផលដ្ឋា សេក្ខា
ផលសមង្គិនោ សោតាបន្នា សកទាគាមិនោ អនាគាមិនោ អរហន្តោ តេវិជ្ជា ធម្មកិញ្ញា
ឥទ្ធិមន្តោ បញ្ញាយ បារមីគតា
សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានឥទ្ធិបាទឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គមគ្គវេលានវិមោក្ខរ
បារូបសន្តសុខសមាបត្តិកុសលា, តេហិ អរហន្តេហិ អាកុលំ សមាកុលំ អាកិណ្ឌំ សមាកិណ្ឌំ
នឡវេនសវេនមិវ ធម្មនគរំ អហោសិ។ ភវតីហ –

“វីតវតា វីតទោសា, វីតមោហា អនាសវា;

វីតតណ្ហា អនាទានា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“អារញ្ញិកា ធុតធរា, ឈាយិនោ លូខចីវរា;

វិវេកាភិរតា ជីវា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“នេសជ្ជិកា សន្តតិកា, អថេបិ ឋានចង្ក្រមា;

បំសុក្ខលធរា សន្តេ, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“តិចីវរធរា សន្តា, ចម្មខណ្ឌចតុត្ថិកា;

រតា ឯកាសនេ វិញ្ញា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“អប្បិច្ឆា និបកា ជីវា, អប្បាហារា អលោលុបា;

លាភាលាកេន សន្តដ្ឋា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“ឈាយី ឈានរតា ជីវា, សន្តចិត្តា សមាហិតា;

អាភិញ្ញញ្ញំ បត្តយានា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“បដិបន្នា ផលដ្ឋា ច, សេក្ខា ផលសមដ្ឋិនោ;

អាសីសកា [អាសីសកា (សី. បី.)] ឧត្តមត្ថំ, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“សោតាបន្នា ច វិមលា, សកទាគាមិនោ ច យេ;

អនាគាមី ច អរហន្តោ, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“សតិបដ្ឋានកុសលា , ពោជ្ឈង្គកាវនារតា;

វិបស្សកា ធម្មធរា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“ឥទ្ធិបាទេសុ កុសលា, សមាធិកាវនារតា;

សម្មប្បធានានុយុត្តា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“អភិញ្ញាបារមិប្បត្តា, បេត្តិកេ គោចរេ រតា;

អន្តលិក្ខម្ហិ ចរណា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“ឱក្ខិត្តចក្ខុ មិតកាណី, គុត្តទ្វារា សុសុវតា;

សុទន្តា ឧត្តមេ ទម្មេ [ធម្មេ (សី. បី.)], ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ។

“តើវិជ្ជា ឆឡកិញ្ញា ច, ឥទ្ធិយា បារមី គតា;

បញ្ញាយ បារមីប្បត្តា, ធម្មនគរេ វសន្តិ តេ តិ។

“យេ ខោ តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ អបរិមិតញ្ញាណវរធរា អសង្គា
អតុលគុណា[អតុលិយគុណា (សី. បី. ក.)] អតុលយសា អតុលពលា អតុលតេជា
ធម្មចក្កានុប្បវត្តកា បញ្ញាបារមី គតា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ
ធម្មនគរេ ធម្មសេនាបតិនោ តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ឥទ្ធិមន្តោ អធិគតប្បជិសម្ពិទាបត្តវេសារជ្ជា គគនចរា
ទុរាសទា ទុប្បសហា អនាលម្ពចរា សសាគរមហិធរបថវិកម្យកោ ចន្ទសូរិយបរិមជ្ជកា
វិកុញ្ញនាធិដ្ឋានាភិនិហារកុសលា ឥទ្ធិយា បារមី គតា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ
ធម្មនគរេ បុរោហិតា តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ធុតង្គមនុគតា អប្បិច្ឆា សន្តដ្ឋា វិញ្ញត្តិមនេសនជិគុច្ឆកា
បិណ្ឌាយ សបទានចារិនោ ភមរាវ គន្ធមនុយាយិត្វា បរិសន្តិ វិវិត្តកាននំ, កាយេ ច ជីវិតេ ច
និរេបក្ខា អរហត្តមនុប្បត្តា ធុតង្គគុណោ អគ្គនិក្ខត្តា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ
ធម្មនគរេ អក្ខទស្សា តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ បរិសុទ្ធា វិមលា និក្ខិលេសា ចុត្វបបាតកុសលា
ទិព្វចក្ខុម្ហិ បារមី គតា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ វគរជោតកា តិ
វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ពហុស្សតា អាគតាគមា ធម្មធរា វិនយធរា មាតិកាធរា
សិចិលធនិតទីយរស្សគរុកលហុកក្ខរាបរិច្ឆេទកុសលា នវង្គសាសនធរា, ឯវុបា ខោ,
មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ ធម្មរក្ខា តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ វិនយញ្ញ វិនយកោវិទា ឋានាដ្ឋានកុសលា [និទានបឋានកុសលា (សី. បី.), និទានវត្ថុកុសលា (ស្យា.)] អាបត្តានាបត្តិគុកលហុកសតេកិច្ចអតេកិច្ចវុដ្ឋានទេសនានិគ្គហ- បដិកម្មឱសារណនិស្សារណបដិសារណកុសលា វិនយេ បារមី គតា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘រូបរក្ខា’ តិ ប្រទក្ខាតិ (សី. ស្យា. បី.) វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ វិមុត្តិវរកុសុមមាលពន្ធា វរបវរមហាគ្យសេដ្ឋការមនុប្បត្តា ពហុជនកន្តមភិបត្តិតា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘បុព្វាបណិកា’ តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ចតុសច្ចាភិសមយប្បដិវិទ្ធា ទិដ្ឋសច្ចា វិញ្ញាតសាសនា ចតុសុ សាមញ្ញផលេសុ តិណ្ណវិចិកិច្ចា បដិលទ្ធផលសុខា អញ្ញេសម្បិ បដិបន្ទានំ តេ ផលេ សំរិកជន្តិ, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘ផលាបណិកា’ តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ សីលសំវរគន្ធមនុលិគ្គា [សីលវរសុគន្ធមនុលិគ្គា (សី. បី.)] អនេកវិធពហុគុណធរា កិលេសមលទុគ្គន្ធវិធមកា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘គន្ធាបណិកា’ តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ធម្មកាមា បិយសមុទាហារា អភិធម្មេ អភិវិនយេ ឧឡារបាមោជ្ជា អរញ្ញគតាបិ ក្ខម្មលគតាបិ សុញ្ញាគារគតាបិ ធម្មវរេសំ បិវន្តិ, កាយេន វាចាយ មនសា ធម្មវរេសមោតាឡា អធិមត្តបដិកានា ធម្មេសុ ធម្មេសនប្បដិបន្ទា តតោ វា តតោ វា យត្ថ យត្ថ អប្បិច្ឆកថា សន្តដ្ឋិកថា បរិវេកកថា អសំសគ្គកថា វិរិយារម្កកថា សីលកថា សមាធិកថា បញ្ញាកថា វិមុត្តិកថា វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនកថា, តត្ថ តត្ថ គន្ធា តំ តំ កថារេសំ បិវន្តិ, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ ‘សោណ្ឌា បិបាសា’ តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ បុព្វរត្នាបរវត្ថំ ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តា
និសង្គជ្ជានចង្កំមេហិ រត្តិនិវំ វិតីនាមេន្តិ, ការវនានុយោគមនុយុត្តា កិលេសបដិពាហនាយ
សទត្ថប្បសុតា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ នគរគុត្តិកា តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ នវដ្ឋំ ពុទ្ធវចនំ អត្ថតោ ច ព្យញ្ជនតោ ច នយតោ ច
ការណតោ ច ហេតុតោ ច ឧទាហរណតោ ច វាចេន្តិ អនុវាចេន្តិ ភាសន្តិ អនុភាសន្តិ, ឯវុបា
ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ ធម្មាបណិកា តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ធម្មរតនកោគេន អាគមបរិយត្តិសុតកោគេន កោគិនោ
ធនិនោ និទ្ទិដ្ឋសរព្យញ្ជនលក្ខណប្បដិវេជា វិញ្ញ ផរណា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ
ភគវតោ ធម្មនគរេ ធម្មសេដ្ឋិនោ តិ វុច្ឆន្តិ។

“យេ បន តេ, មហារាជ, ភិក្ខុ ឧឡារទេសនាបដិវេជា បរិចិណ្ណារម្មណវិភត្តិនិទ្ទេសា
សិក្ខាគុណបារមិប្បត្តា, ឯវុបា ខោ, មហារាជ, ភិក្ខុ ភគវតោ ធម្មនគរេ វិស្សុតធម្មិកា តិ
វុច្ឆន្តិ។

“ឯវំ សុវិភត្តំ ខោ, មហារាជ, ភគវតោ ធម្មនគរំ ឯវំ សុមាបិតំ ឯវំ សុវិហិតំ ឯវំ
សុបរិបូរិតំ ឯវំ សុវត្ថាបិតំ ឯវំ សុវត្ថិតំ ឯវំ សុគោបិតំ ឯវំ ទុប្បសយ្ហំ បច្ចត្តិកេហិ បច្ចាមិត្តេហិ,
ឥមិនា, មហារាជ, ការណេន ឥមិនា ហេតុនា ឥមិនា នយេន ឥមិនា អនុមាទេន ញាតព្វំ
អត្ថិ សោ ភគវតិ។

“យថាបិ នគរំ ទិស្វា, សុវិភត្តំ មនោរម៌;

អនុមាទេន ជានន្តិ, វុឌ្ឍកិស្ស មហត្ថនំ។

“តថេវ លោកនាថស្ស, ទិស្វា ធម្មបុរំ វំ;

អនុមាទេន ជានន្តិ, អត្ថិ សោ ភគវា ឥតិ។

“អនុមាទេន ជានន្តិ, ឧមី ទិស្វាន សាគវេ;

យថាយំ ទិស្សតេ ឧមិ, មហាន្តោ សោ កវិស្សតិ។

“តថា ពុទ្ធំ សោកនុទំ, សព្ពត្ថមបរាជិតំ;

តណ្ហក្ខយមនុប្បត្តំ, កវសំសារមោចនំ។

“អនុមាទេន ញាតព្ពំ, ឧមី ទិស្វា សទេវកេ;

យថា ធម្មមិវិជ្ជារោ, អគ្គោ ពុទ្ធោ កវិស្សតិ។

“អនុមាទេន ជានន្តិ, ទិស្វា អច្ចុគ្គតំ គិរិ;

យថា អច្ចុគ្គតោ ឯសោ, ហិមវា សោ កវិស្សតិ។

“តថា ទិស្វា ធម្មគិរិ, សីតិភូតំ និរូបជី;

អច្ចុគ្គតំ ភគវតោ, អចលំ សុប្បតិដ្ឋិតំ។

“អនុមាទេន ញាតព្ពំ, ទិស្វាន ធម្មបព្ពតំ;

តថា ហិ សោ មហាវីរោ, អគ្គោ ពុទ្ធោ កវិស្សតិ។

“យថាបិ គជរាជស្ស, បទំ ទិស្វាន មានុសា;

អនុមាទេន ជានន្តិ, មហា ឯសោ គជោ ឥតិ។

“តថេវ ពុទ្ធនាគស្ស, បទំ ទិស្វា វិភាវិនោ;

អនុមាទេន ជានន្តិ, ឧឡារោ សោ ភវិស្សតិ។

“អនុមាទេន ជានន្តិ, ភីតេ ទិស្វាន កុម្មិគេ;

មិត្តរាជស្ស សទ្ធេន, ភីតាមេ កុម្មិគា ឥតិ។

“តថេវ តិគ្គិយេ ទិស្វា, វិត្តតេ ភីតមានសេ;

អនុមាទេន ញាតព្ពំ, ធម្មរាជេន គជ្ជិតំ។

“និព្ពតំ បថវី ទិស្វា, ហរិតបត្តំ មហោទិកំ;

អនុមាទេន ជានន្តិ, មហាមេឃេន និព្ពតំ។

“តថេវិមំ ជនំ ទិស្វា, អាមោទិតបមោទិតំ;

អនុមាទេន ញាតព្ពំ, ធម្មមេឃេន តប្បិតំ។

“លក្ខំ ទិស្វា ភុសំ បង្គំ, កលលទ្ធកតំ មហី;

អនុមាទេន ជានន្តិ, វារិក្ខន្ធោ មហា គតោ។

“តថេវិមំ ជនំ ទិស្វា, រជបង្គសមោហិតំ;

វហិតំ ធម្មនទិយា, វិសដ្ឋំ ធម្មសាគវេ។

“ធម្មាមតគតំ ទិស្វា, សទេវកមិមំ មហី;

អនុមាទេន ញាតព្ពំ, ធម្មក្ខន្ធោ មហា គតោ។

“អនុមាទេន ជានន្តិ, យាយិត្វា គន្ធមុត្តមំ;

យថាយំ វាយតេ គន្ធា, ហេស្សន្តិ បុប្ផិតា ទុមា។

“តថេវាយំ សីលគន្ធា, បវាយតិ សទេវកេ;

អនុមាទេន ញាតត្ថំ, អត្ថិ ពុទ្ធា អនុត្តរោតិ។

“ឯវ្យុបេន ខោ, មហារាជ, ការណសតេន ការណសហស្សេន ហេតុសតេន ហេតុសហស្សេន នយសតេន នយសហស្សេន ឱបម្មសតេន ឱបម្មសហស្សេន សក្កា ពុទ្ធពលំ ឧបទស្សយិគុំ។ យថា, មហារាជ, ទក្ខោ មាលាការោ នានាបុប្ផរាសិម្ហា អាចរិយានុសិដ្ឋិយា បច្ចត្តបុរិសការេន វិចិត្តំ មាលាគុណារាសី ករេយ្យ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សោ ភគវា វិចិត្តបុប្ផរាសិ វិយ អនន្តគុណោ អប្បមេយ្យគុណោ, អហមេតរហិ ជិនសាសនេ មាលាការោ វិយ បុប្ផគន្ធកោ បុប្ផកានំ អាចរិយានំ មគ្គេនបិ មយ្ហំ ពុទ្ធពលេនបិ អសង្ក្រេយ្យេនបិ ការណេន អនុមាទេន ពុទ្ធពលំ ទីបយិស្សាមិ, ភ្នំ បនេត្ត ឆន្ទំ ជនេហិ សវនាយា” តិ។

“ទុក្ខំ, ភន្តេ នាគសេន, អញ្ញេសំ ឯវ្យុបេន ការណេន អនុមាទេន ពុទ្ធពលំ ឧបទស្សយិគុំ, និព្ពតោស្មិ, ភន្តេ នាគសេន, តុម្ហាកំ បរមវិចិត្តេន បញ្ចវេយ្យាករណេនា” តិ។

អនុមានបញ្ចោ បបមោ។

២. ជុតផ្ដើបញ្ចោ

“បស្សតារញ្ញកេ ភិក្ខុ, អដ្ឋោគាឡេ ជុតេ គុណោ;

បុន បស្សតិ គិហី រាជា, អនាគាមិផលេ បិតេ។

“ឧគោបិ តេ វិលោកេត្វា, ឧប្បជ្ឈិ សំសយោ មហា;

ពុជ្ឈយុ ចេ គិហី ធម្មេ, ធុតង្គំ និប្បលំ សិយា។

“បរវាទិវាទមថនំ, និប្បលំ បិដកត្ថយេ;

ហន្ត បុច្ឆេ កថិសេដ្ឋំ, សោ មេ កង្ខំ វិនេស្សតី” តិ។

អថ ខោ មិលិន្ទោ រាជា យេនាយស្នា នាគសេនោ តេនុបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, ឯកមន្តំ និសិន្ទោ ខោ មិលិន្ទោ រាជា អាយស្មន្តំ នាគសេនំ ឯតទវោច “កន្តេ នាគសេន, អត្ថិ កោចិ គិហី អគារិកោ កាមកោតិ បុត្តទារសម្ពាធសយនំ អជ្ឈាវសន្តោ កាសិកចន្ទនំ បច្ចនុកោន្តោ មាលាគន្ធវិលេបនំ ធារយន្តោ ជាតុបរេតំ សាទិយន្តោ មណិមុត្តាកញ្ចនវិចិត្តមោឡិពន្ធា យេន សន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ចិកត” តិ?

“ន, មហារាជ, ឯកញ្ជ្រាវ សតំ ន ទ្វេ សតានិ ន តីណិ ចត្តារិ បញ្ច សតានិ ន សហស្សំ ន សតសហស្សំ ន កោដិសតំ ន កោដិសហស្សំ ន កោដិសតសហស្សំ, តិដ្ឋតុ មហារាជ ទសន្តំ វិសតិយា សតស្ស សហស្សស្ស អភិសមយោ, កតមេន តេ បរិយាយេន អនុយោគំ ទម្មី” តិ។

“តូមេវេតំ ព្រហ្មី” តិ។ “តេនហិ តេ, មហារាជ, កថយិស្សាមិ សតេន វា សហស្សេន វា សតសហស្សេន វា កោដិយា វា កោដិសតេន វា កោដិសហស្សេន វា កោដិសតសហស្សេន វា, យា កាចិ នវង្កេ ពុទ្ធវចនេ សល្លេខិតាចារប្បដិបត្តិធុតវង្កគុណនិស្សិតា [ធុតវង្កគុណនិស្សិតា (សី. ស្យា. បី.)] ថា, តា សញ្ញា ឥធន សមោសវិស្សន្តិ។ យថា, មហារាជ, និន្ទន្តតសមវិសមថលាថលទេសភាគេ អភិវុដ្ឋំ ឧទកំ, សព្វំ តំ តតោ វិនិតទ្បិត្វា មហោទធំ សាគរំ សមោសរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សម្បាទកេ សតិ យា កាចិ នវង្កេ ពុទ្ធវចនេ សល្លេខិតាចារប្បដិបត្តិធុតវង្កគុណនិស្សិតា កថា, តា សញ្ញា ឥធន សមោសវិស្សន្តិ។

“មយ្ហម្យេត្ថ, មហារាជ, បរិព្យត្តតាយ ពុទ្ធិយា ការណបរិទីបនំ សមោសវិស្សតិ, តេនេសោ អត្តោ សុវិកត្តោ វិចិត្តោ បរិបុណ្ណោ បរិសុទ្ធោ សមាទីតោ ភវិស្សតិ។ យថា, មហារាជ, កុសលោ លេខាចរិយោ អនុសិដ្ឋោ លេខំ ឱសាវេន្តោ អត្តនោ ព្យត្តតាយ ពុទ្ធិយា ការណបរិទីបនេន លេខំ បរិបូរេតិ, ឯវំ សា លេខា សមត្តា បរិបុណ្ណា អនូទិកា ភវិស្សតិ។ ឯវមេវ មយ្ហម្យេត្ថ បរិព្យត្តតាយ ពុទ្ធិយា ការណបរិទីបនំ សមោសវិស្សតិ, តេនេសោ អត្តោ សុវិកត្តោ វិចិត្តោ បរិបុណ្ណោ បរិសុទ្ធោ សមាទីតោ ភវិស្សតិ។

“នគរេ, មហារាជ, សាវត្ថិយា បញ្ចកោដិមត្តា អរិយសាវកា ភគវតោ ឧបាសកឧបាសិកាយោ សត្តបណ្ណាសសហស្សានិ តីណិ ច សតសហស្សានិ អនាគាមិផលេ បតិដ្ឋិតា, តេ សព្វេបិ គិហី យេវ, ន បព្ពជិតា។ បុន តត្ថេវ កណ្តម្ហូមូលេ យមកបាជិហារិយេ វីសតិ បាណកោដិយោ អភិសមីសុ, បុន ចូឡរាហុលោវាទេ [មហារាហុលោវាទេ (សី. បី.)], មហាមង្គលសុត្តន្តេ, សមចិត្តបរិយាយេ, បរាភវសុត្តន្តេ, បុរាភេទសុត្តន្តេ, កលហវិវាទសុត្តន្តេ, ចូឡព្យូហសុត្តន្តេ, មហាព្យូហសុត្តន្តេ, តុវដកសុត្តន្តេ, សារិបុត្តសុត្តន្តេ គណនបថមតីតានំ ទេវតានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។

“នគរេ រាជគហេ បញ្ញាសសហស្សានិ តីណិ ច សតសហស្សានិ អរិយសាវកា ភគវតោ ឧបាសកឧបាសិកាយោ, បុន តត្ថេវ ធនបាលហត្ថិនាគទមនេ នុតិ បាណកោដិយោ, បារាយនសមាគមេ បាសាណកចេតិយេ ចុទ្ធស បាណកោដិយោ, បុន ឥន្ទសាលគុហាយំ អសីតិ ទេវតាកោដិយោ, បុន ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិតទាយេ បបមេ ធម្មទេសនេ អដ្ឋារស ព្រហ្មកោដិយោ អបរិមាណា ច ទេវតាយោ, បុន តាវតីសកវនេ បណ្តកម្ពលសិលាយំ អភិធម្មទេសនាយ អសីតិ ទេវតាកោដិយោ, ទេវារោហណោ សង្កស្សនគរទ្វារេ លោកវិវរណបាជិហារិយេ បសន្នានំ នរម្យនំ តីស កោដិយោ អភិសមីសុ។

បុន សក្កេសុ កបិលវត្ថុស្មី និគ្រោធារាមេ ពុទ្ធវិសទេសនាយ
មហាសមយសុត្តន្តទេសនាយ ច គណនបថមតីតានំ ទេវតានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ ។
បុន សុមនមាលាការសមាគមេ, គរហទិន្នសមាគមេ, អានន្ទសេដ្ឋីសមាគមេ,
ជម្ពុកាជីវកសមាគមេ, មណ្ឌកទេវបុត្តសមាគមេ, មជ្ជកុណ្ឌលិទេវបុត្តសមាគមេ,
សុលសានគរសោភិនិសមាគមេ, សិរិមានគរសោភិនិសមាគមេ, បេសការធីតុសមាគមេ,
ចូឡសុភទ្វាសមាគមេ, សាកេតព្រាហ្មណស្ស អាឡាហនទស្សនសមាគមេ,
សុនាបន្តកសមាគមេ, សក្កបញ្ចសមាគមេ, តិរោកុដ្ឋសមាគមេ [តិរោកុដ្ឋសមាគមេ (សី.
បី.)], រតនសុត្តសមាគមេ បច្ចេកំ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ
អហោសិ, យាវតា, មហារាជ, ភគវា លោកេ អដ្ឋាសិ, តាវ តីសុ មណ្ឌលេសុ សោឡសសុ
មហាជនបទេសុ យត្ថ យត្ថ ភគវា វិហាសិ, តត្ថ តត្ថ យេកុយ្យេន ទ្វេ តយោ ចត្តារោ បញ្ច
សតំ សហស្សំ សតសហស្សំ ទេវា ច មនុស្សា ច សន្តំ បរមត្ថំ និព្វានំ សច្ចិកវិស្វ។ យេ តេ,
មហារាជ, ទេវា គិហី យេវ, ន តេ បព្ពជិតា, ឯតានិ ចេវ, មហារាជ, អញ្ញានិ ច អនេកានិ
ទេវតាកោដិសតសហស្សានិ គិហី អគារិកា កាមកោតិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្វានំ
សច្ចិកវិស្វ'តិ។

“យទិ, ភន្តេ នាគសេន, គិហី អគារិកា កាមកោតិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្វានំ សច្ចិកវោន្តិ,
អថ ឥមានិ ធុតង្គានិ កិមត្ថំ សាធម្មន្តិ, តេន ការណេន ធុតង្គានិ អភិច្ចករានិ ហោន្តិ។ យទិ,
ភន្តេ នាគសេន, វិនា មន្តោសធម៌ ព្យាធយោ រូបសមន្តិ, កី វមនវិរចនាទិនា
សរីរទុព្ពលករណេន? យទិ មុដ្ឋិហិ បដិសត្តនិគ្គហោ ភវតិ, កី
អសិសត្តិសរធនុកោទណ្ឌលគុឡមុត្តហេវិ? យទិ គណ្ឌិកុដិលសុសិរកណ្ឌលតាសាខា
អាលម្ពិត្តា រុក្ខមភិរូហនំ ភវតិ, កី ទីយទឡនិស្សេណិបរិយេសនេន? យទិ
ថណ្ឌិលសេយ្យាយ ធាតុសមតា ភវតិ, កី
សុខសម្មស្សមហាតិមហាសិរិយនបរិយេសនេន? យទិ ឯកកោ
សាសង្គសប្បដិកយវិសមកន្តារតរណសមត្ថោ ភវតិ, កី

សន្មតសង្គមហតិមហាសត្តបរិយេសនេន? យទិ នទិសំ ពាហុនា តវិតំ សមត្តោ កវតិ, កំ ជុវសេតុនាវាបរិយេសនេន? យទិ សកសន្តកេន ឃាសច្ឆានំ កាតំ បហោតិ, កំ បរូបសេវនបិយសមុល្លាបបច្ឆបុរេជានេន? យទិ អខាតតឡាកេ ឧទកំ លភតិ, កំ ឧទបានតឡាកបោក្ខរណិខណនេន? ឯវមេវ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, យទិ គិហី អគារិកា កាមកោតិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្វានំ សច្ចិកោន្តិ, កំ ធុតគុណាវរសមាទិយនេនា” តិ?

“អដ្ឋវីសតិ ខោ បនិមេ, មហារាជ, ធុតផ្កានិ គុណា យថាភុច្ចគុណា, យេហិ គុណេហិ ធុតផ្កានិ សព្វពុទ្ធានំ បិហយិតានិ បត្តិតានិ។ កតមេ អដ្ឋវីសតិ? ឥធម, មហារាជ, ធុតផ្កា សុទ្ធាជីវំ សុខផលំ អនវជ្ជំ ន បរទុក្ខាបនំ អភយំ អសម្បីឡនំ ឯកន្តវឌ្ឍិកំ អបរិហានិយំ អមាយំ អារក្ខា បត្តិតទទំ សព្វសត្តទមនំ សំវេហិតំ បតិរូបំ អនិស្សិតំ វិប្បមុត្តំ រាគក្ខយំ ទោសក្ខយំ មោហក្ខយំ មានប្បហានំ កុរិតក្កច្ឆេនំ កង្ខារិករណំ កោសជ្ឈវិទូសនំ អរតិប្បហានំ ខមនំ អតុលំ អប្បមាណំ សព្វទុក្ខក្ខយគមនំ, ឥមេ ខោ, មហារាជ, អដ្ឋវីសតិ ធុតផ្កានិ គុណា យថាភុច្ចគុណា យេហិ គុណេហិ ធុតផ្កានិ សព្វពុទ្ធានំ បិហយិតានិ បត្តិតានិ។

“យេ ខោ តេ, មហារាជ, ធុតគុណេ សម្មា ឧបសេវន្តិ, តេ អដ្ឋារសហិ គុណេហិ សមុបេតា កវន្តិ។ កតមេហិ អដ្ឋារសហិ? អាចារោ តេសំ សុវិសុទ្ធោ ហោតិ, បដិបទា សុបូរិតា ហោតិ, កាយិកំ វាចសិកំ សុវត្ថិតំ ហោតិ, មនោសមាចារោ សុវិសុទ្ធោ ហោតិ, វិរិយំ សុបគ្គហិតំ ហោតិ, កាយំ រូបសម្មតិ, អត្តានុទិដ្ឋិព្យបគតា ហោតិ, អាយាតោ ឧបរតោ ហោតិ, មេត្តា ឧបដ្ឋិតា ហោតិ, អាហារោ បរិញ្ញាតោ ហោតិ, សព្វសត្តានំ គរុកតោ ហោតិ, កោដនេ មត្តញ្ញ ហោតិ, ជាគរិយមនុយុត្តោ ហោតិ, អនិកេតោ ហោតិ, យត្ថ ផាសុ តត្ថ វិហារី ហោតិ, បាបជេតុច្ឆិ ហោតិ, វិវេការាមោ ហោតិ, សតតំ អប្បមត្តោ ហោតិ, យេ តេ, មហារាជ, ធុតគុណេ សម្មា ឧបសេវន្តិ, តេ ឥមេហិ អដ្ឋារសហិ គុណេហិ សមុបេតា កវន្តិ។

“ទស ឥមេ, មហារាជ, បុគ្គលា ធុតគុណារហា។ កតមេ ទស? សុទ្ធោ ហោតិ ហិរិមា ធិតិមា អកុហោ អត្ថវសី អលោលោ សិក្ខាកាមោ ទឡេសមាទានោ អនុជ្ឈានពហុលោ

មេត្តាវិហារី, ឥមេ ខោ, មហារាជ, ទស បុគ្គលា ធុតគុណារហា។

“យេ តេ, មហារាជ, គិហី អតារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្វានំ សច្ចិកោត្តិ,
សព្ពេ តេ បុរិមាសុ ជាតីសុ តេរសសុ ធុតគុណេសុ កត្វបាសនា កតក្ខមិកម្មា, តេ តត្ថេ ចារញ្ច
បដិបត្តិញ្ច សោធយិទ្ធា អជ្ជេតរហិ គិហី យេវ សន្តា សន្តំ បរមត្ថំ និព្វានំ សច្ចិកោត្តិ។

“យថា , មហារាជ, កុសលោ ឥស្សាសោ អន្តេវាសិកេ បបមំ តាវ ឧបាសនសាលាយំ
ចាបភេទចាបាបេបនគ្គហណមុដ្ឋិប្បដិប័ទ្ធរអង្គលិវិនាមនបាទបបនសគ្គហណសន្នហន
អាកខ្យន សទ្ធារណលក្ខនិយមនខិបនេ តិណបុរិសកឆកណ[ខណក (សី.
បី.)] តិណបលាលមត្តិកាបុញ្ញផលកលក្ខវេជេ អនុសិក្ខាបេត្វា រញ្ជោ សន្តិកេ ឧបាសនំ
អាវាធយិទ្ធា អាជញ្ញរថគជតុរង្គធនធាញ្ញហិរញ្ញសុវណ្ណទាសិទាសភរិយគាមវំ លកតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ គិហី អតារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ បរមត្ថំ និព្វានំ
សច្ចិកោត្តិ, តេ សព្ពេ បុរិមាសុ ជាតីសុ តេរសសុ ធុតគុណេសុ កត្វបាសនា កតក្ខមិកម្មា,
តេ តត្ថេវ ចារញ្ច បដិបត្តិញ្ច សោធយិទ្ធា អជ្ជេតរហិ គិហី យេវ សន្តា សន្តំ បរមត្ថំ និព្វានំ
សច្ចិកោត្តិ។ ន, មហារាជ, ធុតគុណេសុ បុញ្ញសេវនំ វិនា ឯកិស្សា យេវ ជាតិយា អរហត្ថំ
សច្ចិកិរិយា ហោតិ, ឧត្តមេន បន វិរិយេន ឧត្តមាយ បដិបត្តិយា តថាវុបេន អាចរិយេន
កល្យាណមិត្តេន អរហត្ថំ សច្ចិកិរិយា ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ភិសក្កោ សល្លកត្តោ អាចរិយំ ធនេន វា វត្ថុប្បដិបត្តិយា វា
អាវាធយិទ្ធា

សត្តគ្គហណធនេនលេខនវេធនសល្លទ្ធារណវេណជោវេនសោសនកេសជ្ជានុលិម្បនវមន
វិវេចនានុវាសនកិរិយមនុសិក្ខិត្វា វិជ្ជាសុ កតសិក្ខោ កត្វបាសនោ កតហត្ថោ អាតុវេ
ឧបសង្កមតិ តិកិច្ចាយ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យេ តេ គិហី អតារិកា កាមភោគិនោ សន្តំ
បរមត្ថំ និព្វានំ សច្ចិកោត្តិ, តេ សព្ពេ បុរិមាសុ ជាតីសុ តេរសសុ ធុតគុណេសុ កត្វបាសនា
កតក្ខមិកម្មា, តេ តត្ថេវ ចារញ្ច បដិបត្តិញ្ច សោធយិទ្ធា អជ្ជេតរហិ គិហី យេវ សន្តា សន្តំ

បរមត្ថំ និព្វានំ សច្ចិកោត្តិ, ន, មហារាជ, ធុតគុណោហិ អវិសុទ្ធានំ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ។

“យថា, មហារាជ, ឧទកស្ស អសេចនេន ពីជានំ អវិហានំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធុតគុណោហិ អវិសុទ្ធានំ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, អកតកុសលានំ អកតកល្យាណានំ សុគតិគមនំ ន ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធុតគុណោហិ អវិសុទ្ធានំ ធម្មាភិសមយោ ន ហោតិ។

“បថវិសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ បតិដ្ឋានដ្ឋេន។ អាបោសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វកិលេសមលជោវនដ្ឋេន។ តេជោសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វកិលេសវនជ្ឈាបនដ្ឋេន។ វាយោសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វកិលេសមលរដោបវាហនដ្ឋេន។ អគទសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វកិលេសព្យាធិវុបសមនដ្ឋេន។ អមតសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វកិលេសវិសនាសនដ្ឋេន។ ខេត្តសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វសាមញ្ញគុណសស្សវិហានដ្ឋេន។ មនោហរសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ បត្តិច្ចិតសព្វសម្បត្តិវេទនដ្ឋេន។ នាវាសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សំសារមហន្តរាបារគមនដ្ឋេន។ ភីរុត្តាណសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ ជរាមរណភីតានំ អស្សាសករណដ្ឋេន។ មាតុសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កិលេសទុក្ខប្បដិប្បិទានំ អនុត្តាហកដ្ឋេន។ បិតុសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កុសលវឌ្ឍិកាមានំ សព្វសាមញ្ញគុណជនកដ្ឋេន។ មិត្តសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វសាមញ្ញគុណបរិយេសនអវិសំវាទកដ្ឋេន។ បទុមសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វកិលេសមលេហិ អនុបលិត្តដ្ឋេន។ ចតុជ្ជាតិយវគន្ធសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ កិលេសទុក្ខន្ធបដិវិនោទនដ្ឋេន។ គិរិរាជវេសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ អដ្ឋលោកធម្មវាតេហិ អកម្មិយដ្ឋេន។ អាកាសសមំ, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមានំ សព្វត្ថ គហណាបគតឧវិសដវិត្ថមហន្តដ្ឋេន។

នទីសម្តែង, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ កិលេសមលបវាហនដ្ឋេន។ សុទេសកសម្តែង,
 មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ ជាតិកន្តារកិលេសវនគហននិគ្គរណដ្ឋេន។
 មហាសត្តវាហសម្តែង, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ
 សព្វកយសុញ្ញខេមអកយវេបវេនិញ្ញាននគរសម្បាបនដ្ឋេន។ សុមជ្ជិតវិមលាទាសសម្តែង,
 មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ សង្ខារានំ សកាវទស្សនដ្ឋេន។ ផលកសម្តែង, មហារាជ,
 ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ កិលេសលគុឡសរសត្តិបដិពាហនដ្ឋេន។ ឆត្តសម្តែង, មហារាជ,
 ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ កិលេសវស្សតិវិធគ្គិសន្តាបាតបបដិពាហនដ្ឋេន។ ចន្ទសម្តែង,
 មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ បិហយិតបត្តិតដ្ឋេន។ សូរិយសម្តែង, មហារាជ, ធុតគុណំ
 វិសុទ្ធិកាមាទំ មោហតមតិមិនាសនដ្ឋេន។ សាគរសម្តែង, មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ
 អនេកវិធសាមញ្ញគុណវរតនដ្ឋានដ្ឋេន, អបរិមិតអសង្ខេយ្យអប្បមេយ្យដ្ឋេន ច។ ឯវំ ខោ,
 មហារាជ, ធុតគុណំ វិសុទ្ធិកាមាទំ ពហុបកាវំ សព្វទរថបរិច្ឆាហនុទំ អតិនុទំ ភយនុទំ
 ភវនុទំ ខីលនុទំ មលនុទំ សោកនុទំ ទុក្ខនុទំ រាគនុទំ ទោសនុទំ មោហនុទំ មាននុទំ ទិដ្ឋិនុទំ
 សញ្ញាកុសលធម្មនុទំ យសាវហំ ហិតាវហំ សុខាវហំ ជាសុករំ បីតិករំ យោគក្ខេមករំ អនវជ្ជំ
 តដ្ឋសុខវិបាកំ គុណារាសិគុណបុញ្ញំ អបរិមិតអសង្ខេយ្យ អប្បមេយ្យគុណំ វំ បរំ អគ្គំ។

“យថា, មហារាជ, មនុស្សា ឧបត្ថម្ភវសេន កោជនំ ឧបសេវន្តិ, ហិតវសេន កេសជ្ជំ
 ឧបសេវន្តិ, ឧបការវសេន មិត្តំ ឧបសេវន្តិ, តារណាវសេន នារំ ឧបសេវន្តិ, សុគន្ធវសេន
 មាលាគន្ធិ ឧបសេវន្តិ, អកយវសេន ក័រុត្តាណំ ឧបសេវន្តិ, បតិជ្ជាវសេន [បតិជ្ជានវសេន
 (ក.)] បថវិ ឧបសេវន្តិ, សិប្បវសេន អាចរិយំ ឧបសេវន្តិ, យសវសេន រាជានំ ឧបសេវន្តិ,
 កាមទទវសេន មណិរតនំ ឧបសេវន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, សព្វសាមញ្ញគុណទទវសេន
 អរិយា ធុតគុណំ ឧបសេវន្តិ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ឧទកំ ពឹងរិហនាយ, អគ្គិឈាបនាយ, អាហារោ
 ពលាហរណាយ, លតា ពន្ធនាយ, សត្តំ ឆេទនាយ, បារីយំ បិបាសាវិនយនាយ, និធិ
 អស្សាសករណាយ, នាវា តីរសម្បាបនាយ, កេសជ្ជំ ព្យាធិវុបសមនាយ, យានំ

សុខគមនាយ, ក៏រុត្តាណំ ភយវិនោទនាយ, រាជា អារក្ខត្ថាយ, ផលកំ
 ទណ្ឌលេខ្ពលគុឡសរសត្ថិបដិពាហនាយ, អាចរិយោ អនុសាសនាយ, មាតា បោសនាយ,
 អាទាសោ ឱលោកនាយ, អលង្ការោ សោកនាយ, វត្ថុំ បដិច្ចាទនាយ, និស្សេណី
 អាភោហនាយ, តុលា វិសមវិក្ខេបនាយ [និក្ខេបនាយ (សី. បី.)], មន្តំ បរិដប្បនាយ, អាវុធំ
 តជ្ជនីយបដិពាហនាយ, បទីបោ អន្ធការវិធមនាយ, វាតោ បរិឡាហនិញ្ញាបនាយ, សិប្បំ
 វុត្តិនិច្ចាទនាយ, អគទំ ជីវិតរក្ខណាយ, អាករោ រតនុប្បាទនាយ, រតនំ អលង្ករាយ, អាណា
 អនតិក្កមនាយ, ឥស្សរិយំ វសវត្ថុនាយ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ធុតគុណំ
 សាមញ្ញពិជវិហនាយ, កិលេសមលឈាបនាយ, ឥទ្ធិពលាហរណាយ,
 សតិសំវេនិន្ទនាយ, វិមតិវិចិត្តាសមុច្ឆេទនាយ, តណ្ហាបិបាសានិយនាយ,
 អភិសមយអស្សាសករណាយ, ចតុរោយនិត្តរណាយ, កិលេសព្យាធិរូបសមាយ,
 និញ្ញានសុខប្បដិលាភាយ,
 ជាតិជរាព្យាធិមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសភយវិនោទនាយ,
 សាមញ្ញគុណបរិក្ខណាយ, អរតិកុរិតក្កបដិពាហនាយ, សកលសាមញ្ញត្ថានុសាសនាយ,
 សព្ពសាមញ្ញគុណបោសនាយ, សមថវិបស្សនាមគ្គផលនិញ្ញានទស្សនាយ,
 សកលលោកបុត្តថោមិតមហាតិមហាសោភនករណាយ, សព្ពបាយបិទហនាយ,
 សាមញ្ញត្ថសេលសិខមុទ្ធនិ អភិរូហនាយ, វង្គកុដិលវិសមចិត្តវិក្ខេបនាយ [ចិត្តនិក្ខេបនាយ
 (សី. បី.)], សេវិតញ្ញសេវិតព្ពធម្មេ សាធុសជ្ឈាយករណាយ,
 សព្ពកិលេសបដិសត្តតជ្ជនាយ, អវិជ្ជន្ទការវិធមនាយ, តិវិធគ្ខិសន្តាបបរិឡាហនិញ្ញាបនាយ,
 សណ្តសុខុមសន្តសមាបត្តិនិច្ចាទនាយ, សកលសាមញ្ញគុណបរិក្ខណាយ,
 ពោជ្ឈង្គវរតនុប្បាទនាយ, យោគិជនាលង្ករណាយ,
 អនវជ្ជនិបុណសុខុមសន្តិសុខមនតិក្កមនាយ, សកលសាមញ្ញអរិយធម្មវសវត្ថុនាយ។ ឥតិ,
 មហារាជ, ឥមេសំ គុណានំ អធិគមាយ យទិទំ ឯកមេកំ ធុតគុណំ, ឯវំ, មហារាជ, អតុលិយំ
 ធុតគុណំ អប្បមេយ្យំ អសមំ អប្បដិសមំ អប្បដិភាគំ អប្បដិសេដ្ឋំ ឧត្តរំ សេដ្ឋំ វិសិដ្ឋំ អធិកំ
 អាយតំ បុប្ផលំ វិសដំ វិត្ថតំ គរុកំ ការិយំ មហន្តំ។

“យោ ខោ, មហារាជ, បុគ្គលោ បាបិច្ឆោ ឥច្ឆាបកតោ កុហកោ លុទ្ធា ឱទិកោ
 លាភកាមោ យសកាមោ កិត្តិកាមោ អយុត្តោ អប្បត្តោ អនន្ទច្ឆរិកោ អនរហោ អប្បតិរុបោ
 ធុតង្គី [តធុគុណំ (ក.) ឯវមុបរិច្ចិ សមាទិយតិ, សោ ទិគុណំ ទណ្ឌាមាបជ្ជតិ,
 សព្ពគុណាយាតមាបជ្ជតិ, ទិដ្ឋជម្មិកំ ហិឡនំ ឱឡនំ គរហនំ ឧប្បណ្ណនំ ខិបនំ អសម្ពោគំ
 និស្សារណំ និច្ចកនំ បវាហនំ បញ្ញាជនំ បដិលកតិ, សម្បរាយេបិ សតយោជនិកេ
 អវិចិមហានិរយេ ឧណ្ណកបិតតត្ថសន្តត្ថអច្ចិជាលាមាលកេ
 អនេកវស្សកោដិសតសហស្សានិ ឧទ្ធមជោ តិរិយំ ផេណុទ្ទេហកំ សម្បវិវត្តកំ បច្ចតិ, តតោ
 មុច្ចិត្វា [មុច្ចិត្វា (សី. បី.) កិសផសុកាឡង្គបច្ចង្គោ
 សុនុទ្ធមាតសុសិវុត្តមង្គោ [សុនុទ្ធមាតសូចិមុខបមាណសុសិវុត្តមង្គោ (សី. បី.) ធាតោ
 បិបាសិតោ វិសមភីមរូបវណ្ណោ ភត្តកណ្ណសោតោ ឧម្មិលិតនិម្មិលិតនេត្តនយនោ
 អរុគត្ថបក្កតត្តោ បុឡវាកិណ្ណសព្ពកាយោ វាតមុខេ ជលមាណោ វិយ អត្ថិក្ខន្ធា អន្តោ
 ជលមាណោ បដ្ឋលមាណោ អតាណោ អសរណោ អាវុណ្ណវុណ្ណការញ្ញវំ បរិទេវមាណោ
 និដ្ឋ្យាមតណ្ហិកោ សមណមហាបេតោ ហត្វា អាហិណ្ឌុមាណោ មហិយា អដ្ឋស្សវំ ករោតិ។

“យថា, មហារាជ, កោចិ អយុត្តោ អប្បត្តោ អនន្ទច្ឆរិកោ អនរហោ អប្បតិរុបោ ហីនោ
 កុជាតិកោ ខត្តិយាភិសេកេន អភិសិញ្ចតិ, សោ លកតិ ហត្ថច្ឆេទំ បាទច្ឆេទំ ហត្ថបាទច្ឆេទំ
 កណ្ណច្ឆេទំ នាសច្ឆេទំ កណ្ណនាសច្ឆេទំ ពិលង្គថាលិកំ សង្ខមុណ្ហិកំ រាហុមុខំ ជោតិមាលិកំ
 ហត្ថបជ្ជោតិកំ ឯរកវត្ថិកំ ចិរកវាសិកំ ឯណេយ្យកំ ពឡិសម័សិកំ កហាបណកំ ខារាបតច្ឆិកំ
 បលិយបរិវត្ថិកំ បលាលបីវកំ តត្ថេន តេលេន ឱសិញ្ចនំ សុនខេហិ ខាទាបនំ
 ជីវសូលារោបនំ អសិនា សីសច្ឆេទំ អនេកវិហិតម្យិ កម្មការណំ អនុកវតិ។ កី ការណា?
 អយុត្តោ អប្បត្តោ អនន្ទច្ឆរិកោ អនរហោ អប្បតិរុបោ ហីនោ កុជាតិកោ មហាន្តេ ឥស្សរិយេ
 ហានេ អត្តានំ បេសិ, វេលំ យាតេសិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ បុគ្គលោ
 បាបិច្ឆោ...បេ.... មហិយា អដ្ឋស្សវំ ករោតិ។

“យោ បន, មហារាជ, បុគ្គលោ យុត្តោ បត្តោ អនុច្ឆរិកោ អរហោ បតិរុបោ អប្បច្ឆោ

សន្តដ្ឋោ បរិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ អារទ្ធវិរិយោ បហិតត្តោ អសលោ អមាយោ អនោទរិកោ
អលាភកាមោ អយសកាមោ អភិគ្គិកាមោ សទ្ធោ សទ្ធាបព្ពជិតោ ជរាមរណា មុច្ចិតុកាមោ
‘សាសនំ បគ្គណ្ឌិស្សាមី’តិ ធុតង្គំ សមាទិយតិ, សោ ទិគ្គណំ បូជំ អរហតិ ទេវានញ្ច បិយោ
ហោតិ មនាបោ បិហយិតោ បត្តិតោ, ជាតិសុមនមល្លិកាទីនំ វិយ បុប្ផំ នហាតានុលិត្តស្ស,
ជីយច្ចិតស្ស វិយ បណីតកោជនំ, បិបាសិតស្ស វិយ សីតលវិមលសុភិបាទីយំ, វិសគតស្ស
វិយ ឱសធរំ, សីយគមនកាមស្ស វិយ អាជញ្ញរថវត្ថុមំ, អត្តកាមស្ស វិយ
មនោហារមណីរតនំ, អភិសិញ្ចិតុកាមស្ស វិយ បណ្ឌូរវិមលសេតច្ចត្តំ, ធម្មកាមស្ស វិយ
អរហត្ថផលាធិគមមនុត្តរំ។ តស្ស ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ការនាបារិបូរី គច្ឆន្តិ, ចត្តារោ
សម្មប្បធានា ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា បញ្ចិន្ទ្រិយានិ បញ្ច ពលានិ សត្ត ពោជ្ឈង្គា អរិយោ
អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ការនាបារិបូរី គច្ឆតិ, សមថវិបស្សនា អធិគច្ឆតិ, អធិគមប្បជបត្តិ
បរិណាមតិ, ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា តិស្សោ វិជ្ជា ឆឡកិញ្ញា កេវលោ ច
សមណាធម្មោ សព្វេ តស្សាធមយ្យា ហោន្តិ, វិមុត្តិបណ្ឌូរវិមលសេតច្ចត្តេន អភិសិញ្ចតិ។

“យថា, មហារាជ, រញ្ជោ ខត្តិយស្ស អភិជាតកុលកុលីនស្ស ខត្តិយាភិសេកេន
អភិសិត្តស្ស បរិចរន្តិ សរដ្ឋនេគមជានបទកដពលា[ពលត្តា (សី. បី.)] អដ្ឋង្គិសា ច
រាជបរិសា នជនច្ចកា មុខមង្គលិកា សោត្តិវាចកា សមណាព្រាហ្មណសព្ពបាសណ្ឌគណា
អភិគច្ឆន្តិ, យំ កិញ្ចិ បថវិយា បដ្ឋនរតនាករនគរស្មង្គដ្ឋានវេរជ្ជកឆេដ្ឋកេដ្ឋជនមនុសាសនំ
សព្ពត្ថ សាមិកោ ភវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោ កោចិ បុគ្គលោ យុត្តោ បត្តោ...បេ....
វិមុត្តិបណ្ឌូរវិមលសេតច្ចត្តេន អភិសិញ្ចតិ។

“តេរសិមានិ, មហារាជ, ធុតង្គានិ, យេហិ សុទ្ធិកតោ និញ្ញនមហាសមុទ្ធំ បរិសិទ្ធា
ពហុវិធំ ធម្មកីឡមភិកីឡតិ, រូបារូបអដ្ឋសមាបត្តិយោ វឡញ្ជេតិ, ឥទ្ធិវិធំ ទិព្វសោតធាតុំ
បរចិត្តវិជាននំ បុព្វេនិវាសានុស្សតី ទិព្វចក្ខុំ សញ្ញាសវក្ខយញ្ច បាបុណាតិ។ កតមេ តេរស?
បំសុក្ខលិកង្គំ តេចិវិកង្គំ បិណ្ឌបាតិកង្គំ សបទានចារិកង្គំ ឯកាសនិកង្គំ បត្តបិណ្ឌិកង្គំ
ខលុបញ្ញាកត្តិកង្គំ អារញ្ញិកង្គំ រុក្ខមូលិកង្គំ អញ្ជោកាសិកង្គំ សោសានិកង្គំ យថាសន្តតិកង្គំ

នេសជ្ជកម្ពីរ, ឥមេហិ ខោ, មហារាជ, តេរសហិ ធុតគុណេហិ បុព្វេ អាសេវិតេហិ និសេវិតេហិ
ចិណ្ណេហិ បរិចិណ្ណេហិ ចរិតេហិ ឧបចរិតេហិ បរិបូរិតេហិ កេវលំ សាមញ្ញំ បដិលភតិ,
តស្សាធមយ្យា ហោន្តិ កេវលា សន្តា សុខា សមាបត្តិយោ។

“យថា, មហារាជ, សធនោ នាវិកោ បដ្ឋនេ សុដ្ឋុ កតសុដ្ឋោ មហាសមុទ្ធិំ បរិសិទ្ធា វង្គិ
តក្កោលំ ចិនំ សោវីរី សុវង្គំ អលសន្តំ កោលបដ្ឋនំ សុវណ្ណភូមិ គច្ឆតិ អញ្ញម្យិ យំ កិញ្ចិ
នាវាសញ្ញាណំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេហិ តេរសហិ ធុតគុណេហិ បុព្វេ អាសេវិតេហិ
និសេវិតេហិ ចិណ្ណេហិ បរិចិណ្ណេហិ ចរិតេហិ ឧបចរិតេហិ បរិបូរិតេហិ កេវលំ សាមញ្ញំ
បដិលភតិ, តស្សាធមយ្យា ហោន្តិ កេវលា សន្តា សុខា សមាបត្តិយោ។

“យថា, មហារាជ, កស្សកោ បបមំ ខេត្តទោសំ តិណកដ្ឋបាសាណំ អបនេត្វា កសិទ្ធា
វិបិទ្ធា សម្មា ឧទកំ បវេសេត្វា វក្ខិទ្ធា គោបេត្វា លវនមទ្ធនេន ពហុធម្មកោ ហោតិ,
តស្សាធមយ្យា កវន្តិ យេ កេចិ អធនា កបណា ទលិទ្ធា ទុត្តតជនា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
ឥមេហិ តេរសហិ ធុតគុណេហិ បុព្វេ អាសេវិតេហិ...បេ.... កេវលា សន្តា សុខា
សមាបត្តិយោ។

“យថា វា បន, មហារាជ, ខត្តិយោ មុទ្ធវាសិត្តោ អភិជាតកុលីនោ
ឆេជ្ជកេជ្ជជនមនុសាសនេ ឥស្សរោ ហោតិ វសវត្ថី សាមិកោ ឥព្វាករណោ, កេវលា ច
មហាបថវី តស្សាធមយ្យា ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេហិ តេរសហិ ធុតគុណេហិ
បុព្វេ អាសេវិតេហិ និសេវិតេហិ ចិណ្ណេហិ បរិចិណ្ណេហិ ចរិតេហិ ឧបចរិតេហិ បរិបូរិតេហិ
ជិនសាសនវេ ឥស្សរោ ហោតិ វសវត្ថី សាមិកោ ឥព្វាករណោ, កេវលា ច សមណគុណា
តស្សាធមយ្យា ហោន្តិ។

“ននុ, មហារាជ, ថេរោ ឧបសេនោ វង្គន្តបុត្តោ សល្លេខធុតគុណេ បរិបូរកាវិតាយ
អនាទិយិត្វា សាវត្ថិយា សង្ឃស្ស កតិកំ សបរិសោ នរទម្មសារថី បដិសល្លានគតំ

ឧបសង្កម្ពិទ្ធា កតវតោ បាទេ សិរសា វន្តិទ្វា ឯកមន្តំ និសីទិ, កតវា ច តំ សុវិនីតំ បរិសំ
 ឱលោកេត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ បមុទិតោ ឧទត្តោ បរិសាយ សទ្ធិ សល្លាបំ សល្លាបិទ្វា អសម្ពិន្ទេន
 ព្រហ្មស្សអេន ឯតទដោច ‘បាសាទិកា ខោ បន ត្យាយំ ឧបសេន បរិសា, កតំ ភ្នំ ឧបសេន
 បរិសំ វិនេសីតិ។ សោបិ សព្ពញ្ញនា ទសពលេន ទេវាតិទេវេន បុដ្ឋោ
 យថាកូតសការគុណវសេន កតវន្តំ ឯតទដោច –

“យោ កោចិ មំ, ភន្តេ, ឧបសង្កម្ពិទ្ធា បព្ពជ្ជំ វា និស្សយំ វា យាចតិ, តមហំ ឯវំ វទាមិ
 “អហំ ខោ អាវុសោ អារញ្ញិកោ បិណ្ឌបាតិកោ បំសុក្ខលិកោ តេចីវិកោ។ សចេ តូម្បិ
 អារញ្ញិកោ កវិស្សសិ បិណ្ឌបាតិកោ បំសុក្ខលិកោ តេចីវិកោ, ឯវាហំ តំ បញ្ញាជេស្សាមិ
 និស្សយំ ទស្សាមី”តិ, សចេ សោ មេ, ភន្តេ, បដិស្សណិទ្វា នន្ទតិ ឱរមតិ, ឯវាហំ តំ
 បញ្ញាជេមិ និស្សយំ ទេមិ, សចេ ន នន្ទតិ ន ឱរមតិ, ន តំ បញ្ញាជេមិ, ន និស្សយំ ទេមិ, ឯវាហំ,
 ភន្តេ, បរិសំ វិនេមី”តិ។ ឯវំ ខោ[ឯវម្បិ (ក.)], មហារាជ, ធុតគុណវសមាទិណ្ឌោ
 ជិនសាសនវេ ឥស្សរោ ហោតិ។ វសវត្ថិ សាមិកោ ឥច្ឆាករណោ, តស្សាធម្មោ ហោន្តិ
 កេវលា សន្តា សុខា សមាបត្តិយោ។

“យថា, មហារាជ, បទុមំ អភិវុទ្ធបរិសុទ្ធខទិច្ចជាតិប្បករំ សិនិទ្ធិំ មុទុ លោកនីយំ សុគន្ធិំ
 បិយំ បត្តិតំ បសត្តិ ជលកទ្ធមមនុបលិត្តំ អណុបត្តកេសរកណ្ឌិកាភិមណ្ឌិតំ
 កមរគណសេវិតំ សីតលសលិលសំវន្តំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, ឥមេហិ តេរសហិ
 ធុតគុណេហិ បុព្ពេ អាសេវិតេហិ និសេវិតេហិ ចិណ្ឌេហិ បរិចិណ្ឌេហិ ចរិតេហិ ឧបចរិតេហិ
 បរិបូរិតេហិ អរិយសាវកោ តិសគុណវេហិ សមុបេតោ ហោតិ។

“កតមេហិ	តិសគុណវេហិ?	សិនិទ្ធមុទុមទ្ធវមេត្តចិត្តោ	ហោតិ,
យាតិតហតវិហតកិលេសោ	ហោតិ,	ហតនិហតមានទព្ពោ	ហោតិ,
អចលទទ្ធវិនិវដ្ឋនិព្ពេមតិកសទ្វោ			ហោតិ,
បរិបុណ្ណបំណិតបហដ្ឋលោកនីយសន្តសុខសមាបត្តិលាភី			ហោតិ,

សីលវរបវរអសមសុចិត្តបរិភោគី ហោតិ, ទេវមនុស្សានំ បិយោ ហោតិ មនាបោ,
 ខីណាសវេរិយវបុគ្គលបត្តិភោ, ទេវមនុស្សានំ វន្ទិតបូជិតោ, ពុធវិពុធបណ្ឌិតដនានំ
 បុត្តបរិតថោមិតបសត្តោ, ឥធិ វា ហុវំ វា លោកេន អនុបលិត្តោ,
 អប្បថោកវជ្ជេបិ [អប្បសាវជ្ជេបិ (ក.)] ភយទស្សាវី, វិបុលវេសម្បត្តិកាមានំ
 មគ្គផលវវត្ថុសាធនោ, អាយាចិតវិបុលបណីតបច្ចយភាគី, អនិកេតសយនោ,
 ឈានជ្ឈោសិតតប្បវវិហារី, វិជជិតកិលេសជាលវត្ថុ,
 ភិន្ទុកត្តសង្កមិតសញ្ញិន្ទតតិនីវេណោ, អកុប្បធម្មោ, អភិនិតវាសោ, អនវដ្ឋកោតិ,
 គតិវិមុត្តោ, ឧត្តិណ្ឌុសព្វវិចិត្រោ, វិមុត្តិជ្ឈោសិតតោ [វិមុត្តិជ្ឈោសិតតោ (សី. បី.)],
 ទិដ្ឋធម្មោ, អចលទឡក្សត្តាណមុបគតោ, សមុច្ឆិន្ទានុសយោ, សព្វាសវក្ខយំ បត្តោ,
 សន្តសុខសមាបត្តិវិហារពហុលោ, សព្វសមណគុណសមុបេតោ, ឥមេហិ តីសគុណវេហិ
 សមុបេតោ ហោតិ។

“នន្ទ, មហាវាជ, ថេរោ សាវិបុត្តោ ទសសហស្សិលោកជាតុយា អគ្គបុរិសោ វេសេនា
 ទសពលំ លោកាចរិយំ, សោបិ អបរិមិតមសង្ខេយ្យកប្បោ
 សមាចិតកុសលមូលោ [សមាចិន្តកុសលមូលោ (ក.)] ព្រាហ្មណកុលកុលីនោ មនាបិកំ
 កាមរតី អនេកសតសង្ខំ ជនវេញ ឱហាយ ជិនសាសនេ បព្ពជិត្វា ឥមេហិ តេរសហិ
 ធុតគុណេហិ កាយវិចិត្តំ ទមយិត្វា អជ្ជេតរហិ អនន្តគុណសមន្មាគតោ គោតមស្ស
 ភគវតោ សាសនវេ ធម្មចក្កមនុប្បវត្តកោ ជាតោ។ ភាសិតម្យេតំ, មហាវាជ, ភគវតោ
 ទេវាតិទេវេន ឯកង្គត្ថនិកាយវលញ្ញកេ -

“នាហំ, ភិក្ខុវេ, អញ្ញំ ឯកបុគ្គលម្បិ សមនុបស្សាមិ, យោ ឯវំ តថាគតេន អនុត្តរំ
 ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ សម្មទេវេ អនុប្បវត្តេតិ, យថយិទំ ភិក្ខុវេ, សាវិបុត្តោ, សាវិបុត្តោ។ ភិក្ខុវេ,
 តថាគតេន អនុត្តរំ ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ សម្មទេវេ អនុប្បវត្តេតិ” តិ។

“សាធុ, ភន្តេ នាគសេន, យំ កិញ្ចី នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ, យា ច លោកុត្តរា កិរិយា, យា ច

លោកេ អធិគមវិបុលវរសម្បត្តិយោ, សព្វំ តំ តេរសសុ ធុតគុណេសុ
សមោធានោបគត” [សមោធានេតព្វំ (ក.)] ន្តី។

ធុតផ្កបញ្ចោ ទុតិយោ។

អនុមានវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៦. ឱបម្មកថាបញ្ចោ

មាតិកា

ភន្តេ នាគសេន, កតិហង្កេហិ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ អរហត្តំ សច្ចិករោតីតិ?

ឥធម, មហារាជ, អរហត្តំ សច្ចិកាតុកាមេន ភិក្ខុនា –

គទ្រកស្ស [យោរស្សរស្ស (សី. ស្យា. បី.)] ឯកំ អង្គំ គហេតព្វំ។

កុក្កដស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្វានិ។

កលន្ទកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្វំ។

ទីបិនិយា ឯកំ អង្គំ គហេតព្វំ។

ទីបិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្វានិ។

កុម្មស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

វិសស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

ចាបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

វាយសស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

មក្កដស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

គទ្រកវគ្គោ បឋមោ។

លាពុលតាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

បទុមស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ពិជស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

សាលកល្យាណិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

នាវាយ តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

នាវាលគ្គនកស្ស [នាវាលគនកស្ស (សី. បី.)] ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

កូបស្ស [កូបកស្ស (ក.)] ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

និយាមកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

កម្មការស្ស ឯកំ អង្គី គហេតញ្ញី។

សមុទ្ធស្ស បញ្ច អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

សមុទ្ធវគ្គោ ទុតិយោ។

បថវិយា បញ្ច អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

អាបស្ស បញ្ច អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

តេជស្ស បញ្ច អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

វាយុស្ស បញ្ច អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

បព្ពតស្ស បញ្ច អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

អាកាសស្ស បញ្ច អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

ចន្ទស្ស បញ្ច អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

សូរិយស្ស សត្ត អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

សក្កស្ស តីណិ អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

ចក្កវត្ថិស្ស ចត្តារិ អង្គីនិ គហេតញ្ញី។

បថវីគ្គោ តតិយោ។

ឧបចិកាយ ឯកំ អង្គី គហេតព្វំ។

ពិទ្ធករស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្វានិ។

ឧន្ទរស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្វំ។

វិច្ឆិកស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្វំ។

នកុលស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្វំ។

ជរសិដ្ឋាលស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្វានិ។

មគស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្វានិ។

គោរូបស្ស ចត្តាវិ អង្គានិ គហេតព្វានិ។

វរាហស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្វានិ។

ហត្ថិស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្វានិ។

ឧបចិការត្តោ ចតុត្តោ។

សីហស្ស សត្ត អង្គានិ គហេតព្វានិ។

ចក្កវាកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្វានិ។

បេណាហិកាយ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្វានិ។

យរកបោតស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ។

ឧល្លកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

សតបត្តស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ។

វគ្គុលិស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

ជល្លកាយ ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ។

សប្បស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

អជគរស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ។

សីហវគ្គោ បញ្ចមោ។

បន្ទមក្កដកស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ។

ថនសិតទារកស្ស [ថនបីតទារកស្ស (ស្យា.)] ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ។

ចិត្តកធរកុម្មស្ស [ចិត្តកថលកុម្មស្ស (ក.)] ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ។

បវនស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

រុក្ខស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មេឃស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានិ។

មណីរតនស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

មាគរិកស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ពាឡិសិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

តច្ចកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

មក្កដវគ្គោ ៤ដ្ឋោ។

កុម្មស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

កាឡាយសស្ស [កាឡហំសស្ស (ក.)] ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ឆត្ថស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ខេត្តស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

អគទស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

កោជនស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ឥស្សាសស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

កុម្មវគ្គោ សត្តមោ។

រញ្ជោ ចត្តារិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ទោវារិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

និសទាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

បទីបស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

មយុរស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

តុរង្គស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

សោណ្ឌិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ឥន្ទខីលស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

តុលាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

ខត្តស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

មច្ឆស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ឥណគ្គាហកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

ព្យាធិតស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

មតស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

នទិយា ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ឧសភស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ភំ។

មគ្គស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ភានិ។

សុត្តសាយិកស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ភំ។

ចោរស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ភានិ។

សកុណគ្យិយា ឯកំ អង្គី គហេតព្ភំ។

សុនខស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ភំ។

តិកិច្ចកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ភានិ។

គព្ពិនិយា ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ភានិ។

ចមរិយា ឯកំ អង្គី គហេតព្ភំ។

កិកិយា ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ភានិ។

កបោតិកាយ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ភានិ។

ឯកនយនស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ភានិ។

កស្សកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ភានិ។

ជម្ពុកសិដ្ឋាលិយា ឯកំ អង្គី គហេតព្ភំ។

ចង្អុលរកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

ទព្វិយា ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

ឥណសាធកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

អនុវិចិនកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

សារថិស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

កោជកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានិ។

តុន្តរាយស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

នាវិកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

ភមរស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានីតិ។

មាតិកា និដ្ឋិតា។

១. គទ្រកវគ្គោ

១. គទ្រកង្គបញ្ញោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ‘គទ្រកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, គទ្រកោ នាម សង្ការកូដេបិ ចតុក្កេបិ សិដ្ឋរាជកេបិ គាមទ្វារេបិ បុសរាសិម្ហិបិ យត្ថ កត្តចិ សយតិ, ន សយនពហុលោ ហោតិ, ឯវមេវខោ,

មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន តិណសន្តារេបិ បណ្ណសន្តារេបិ កង្គមញ្ចកេបិ ធមាយបិ
យត្ថ កត្ថចិ ចម្មខណ្ឌំ បត្តវិទ្យា យត្ថ កត្ថចិ សយិតព្ពំ, ន សយនពហុលេន ភវិតព្ពំ។ ឥទ្ធ,
មហារាជ, គទ្រកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវតិទេវេន
‘កលិជ្ឈូបធានា, ភិក្ខុវេ, ឯតរហិ មម សាវកា វិហរន្តិ អប្បមត្តា អាតាបិនោ បធានស្មិន្តិ។
ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន សាវបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនាបិ –

“បល្លង្កេន និសិន្ទស្ស, ជណ្ណកេនាភិវស្សតិ;

អលំ ផាសុវិហារាយ, បហិតត្ថស្ស ភិក្ខុនោ” តិ។

គទ្រកង្គបញ្ចោ បប្រមោ។

២. កុក្កដង្គបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កុក្កដស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ
បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី” តិ? “យថា, មហារាជ, កុក្កដោ កាលេន សមយេន
បដិសល្លិយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន កាលេន សមយេនេវ
ចេតិយង្គណំ សម្មជ្ជិត្វា បាទីយំ បរិភោជនីយំ ឧបដ្ឋបេត្វា សរីរំ បដិជគ្គិត្វា នហាយិត្វា
ចេតិយំ វន្ទិត្វា វុឌ្ឍានំ ភិក្ខុនំ ទស្សនាយ គន្ធា កាលេន សមយេន សុញ្ញាគារំ បរិសិតព្ពំ។ ឥទ្ធ,
មហារាជ, កុក្កដស្ស បប្រមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុក្កដោ កាលេន សមយេនេវ វុដ្ឋាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចនេន កាលេន សមយេនេវ វុដ្ឋហិត្វា ចេតិយង្គណំ សម្មជ្ជិត្វា បាទីយំ
បរិភោជនីយំ ឧបដ្ឋបេត្វា សរីរំ បដិជគ្គិត្វា ចេតិយំ វន្ទិត្វា បុនទេវ សុញ្ញាគារំ បរិសិតព្ពំ។
ឥទ្ធ, មហារាជ, កុក្កដស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុក្កដោ បថវី ខណិត្តា ខណិត្តា អជ្ឈោហារំ អជ្ឈោហរតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បច្ចុវេក្ខិត្តា បច្ចុវេក្ខិត្តា អជ្ឈោហារំ អជ្ឈោហរិត្តំ ។ នេវ ទវាយ ន មទាយ ន មណ្ឌនាយ ន វិភូសនាយ, យាវទេវ ឥមស្ស កាយស្ស បិតិយា យាបនាយ វិហឹសូបរតិយា ព្រហ្មចរិយានុគ្គហាយ, ឥតិ បុរាណញ្ច វេទនំ បដិហង្គាមិ នវញ្ច វេទនំ ន ឧប្បាទេស្សាមិ, យាត្រា ច មេ ភវិស្សតិ អនវជ្ជតា ច ផាសុវិហារោ ចាតិ។ ឥទំ, មហារាជ, កុក្កដស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ចំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កតវត្ថា ទេវាតិទេវេន –

“កន្តាវេ បុត្តមំសំវ, អក្ខស្សញ្ញញ្ចនំ យថា;

ឯវំអាហរិអាហារំ, យាបនត្ថមមុច្ឆិតោតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុក្កដោ សចក្ខុកោបិ វត្ថុំ អន្នោ ហោតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អនន្នេនេវ អន្នេន វិយ ភវិតញ្ចំ, អវញ្ញេបិ គោចរគាមេ បិណ្ឌាយ ចរន្តេនបិ រជនីយេសុ រូបសទ្ធិគន្ធរសផោដ្ឋព្ពធម្មេសុ អន្នេន ពជិវេន មូគេន វិយ ភវិតញ្ចំ, ន និមិត្តំ គហេតញ្ចំ, នានុញ្ញញ្ចនំ គហេតញ្ចំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុក្កដស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ចំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន មហាកថាយនេន –

‘ចក្ខុមាស្ស យថា អន្នោ, សោតវា ពជិវោ យថា;

បញ្ញាវាស្ស [ជ្ឈាវាស្ស (សី. បី.)] យថា មូគោ, ពលវា ទុញ្ញលោវិវ;

អត្ថអត្ថេ [អថ អត្ថេ (សី. បី.)] សមុប្បន្នេ, សយេថ មតសាយិកន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុក្កដោ លេខុទណ្ឌលគុឡមុត្តរេហិ បរិបាតិយន្តោបិ សកំ គេហំ ន វិជហតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចីវរកម្មំ ករោន្តេនបិ នវកម្មំ ករោន្តេនបិ វត្ថុប្បជីវត្ថំ ករោន្តេនបិ ឧទ្ទិសន្តេនបិ ឧទ្ទិសាបេន្តេនបិ យោនិសោ មនសិការោ

ន វិជហិតញោ, សកំ ខោ បនេតំ, មហារាជ, យោគិនោ គេហំ, យទិទំ យោនិសោ
មនសិការោ ។ ឥទំ, មហារាជ, កុក្កដស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតញ្ចំ ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ,
ភគវត្ថា ទេវតិទេវេន ‘កោ ច, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនោ គោចរោ សកោ បេត្តិកោ វិសយោ? យទិទំ
ចត្តារោ សតិបដ្ឋានាតិ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន សាវិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនាបិ –

“យថា សុទន្តោ មាតង្គោ, សកំ សោណ្ឌំ ន មទ្ទតិ;

ភក្ខាភក្ខំ វិជានាតិ, អត្តនោ វុត្តិកប្បនំ។

“តថេវ ពុទ្ធបុត្តេន, អប្បមត្តេន វា បន;

ជិនវចនំ ន មទ្ទិតញ្ចំ, មនសិការវុត្តម” ត្ថិ។

កុក្កដស្សបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. កលន្ទកង្គបញ្ចោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កលន្ទកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ចំ’ ត្ថិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ
គហេតញ្ចំ” ត្ថិ? “យថា, មហារាជ, កលន្ទកោ បដិសត្តមិ ឱបតន្តេ នង្គដ្ឋំ បញ្ចោដេត្វា មហន្តំ
កត្វា តេនេវ នង្គដ្ឋលគុឡេន បដិសត្តំ បដិពាហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនោ
យោគាវចរេន កិលេសសត្តមិ ឱបតន្តេ សតិបដ្ឋានលគុឡំ បញ្ចោដេត្វា មហន្តំ កត្វា តេនេវ
សតិបដ្ឋានលគុឡេន សព្វកិលេសា បដិពាហិតញ្ចា។ ឥទំ, មហារាជ, កលន្ទកស្ស ឯកំ អង្គំ
គហេតញ្ចំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន ចូឡបន្តកេន –

‘យទា កិលេសា ឱបតន្តិ, សាមញ្ញគុណធម៌សនា;

សតិបដ្ឋានលគុឡេន, ហន្តញ្ចា តេ បុនប្បន” ត្ថិ។

កលន្ទកង្ក័បព្យោ តតិយោ។

៤. ទីបិនិយង្គបព្យោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ទីបិនិយា ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, ទីបិនី សកំ យេវ គព្ពំ គណ្ណាតិ, ន បុនប្បុនំ បុរិសំ ឧបេតិ? ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន អាយតី បដិសន្ធិ ឧប្បត្តិ គព្ពសេយ្យំ ចុតិ ភេទំ ខយំ វិនាសំ សំសារកយំ ទុគ្គតិ វិសមំ សម្បឡិទ្ធិ ទិស្វា ‘បុនព្ពវេនប្បដិសន្ធិហិស្សាមី’តិ យោនិសោ មនសិកាវោ ករណីយោ។ ឥទំ, មហារាជ, ទីបិនិយា ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កគវតា ទេវាតិទេវេន សុត្តនិបាតេ ធនិយគោបាលកសុត្តេ –

“ឧសកោវិ ឆេត្វ ពន្ធនានិ, នាគោ បូតិលតំវ ទាលយិត្វា;
នាហំ បុនុបេស្សំ គព្ពសេយ្យំ, អថ ចេ បត្តយសី បវស្ស ទេវា”តិ។

ទីបិនិយង្គបព្យោ ចតុត្ថោ។

៥. ទីបិកង្ក័បព្យោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ទីបិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ទីបិកោ អរញ្ញេ តិណគហនំ វា វេនគហនំ វា បព្ពតគហនំ វា និស្សាយ និលីយិត្វា មិគេ គណ្ណាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន វិវេកំ សេវិតព្ពំ អរញ្ញំ រុក្ខមូលំ បព្ពតំ កន្ទរំ គិរិគុហំ សុសានំ វេនបត្តិ អញ្ជោកាសំ បលាលបុញ្ញំ អប្បសទ្ធិ អប្បនិក្ខោសំ វិជនវាតំ មនុស្សរាហសេយ្យកំ បដិសល្លានសារុប្បំ; វិវេកំ សេវមាវោ ហិ, មហារាជ, យោគី យោគាវចនោ នចិរស្សេវ

ឆឡកិញ្ញាសុ ច វេសិការំ បាបុណាតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ទីបិកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។
កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេហិ ធម្មសង្កាហកេហិ –

“យថាបិ ទីបិកោ នាម, និលីយិត្វា គណ្ណតេ [គណ្ណតី (សី. បី.)] មិគេ;
តថេវាយំ ពុទ្ធបុត្តោ, យុត្តយោគោ វិបស្សកោ;
អរញ្ចំ បវិសិត្វាន, គណ្ណាតិ ផលមុត្តម’ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ទីបិកោ យំ កិញ្ចិ បសុំ វេទិត្វា វាមេន បស្សេន បតិគំ ន ភក្ខេតិ។
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន វេទ្យទានេន វា បត្តទានេន វា បុប្ផទានេន វា
ផលទានេន វា សិនានទានេន វា មត្តិកាទានេន វា ចុណ្ណទានេន វា ទន្តកដ្ឋទានេន វា
មុខោទកទានេន វា ចាតុកម្សតាយ វា មុត្តសុប្បតាយ [មុត្តសុប្បតាយ (សី. បី.)] វា
បារិកដ [បារិកដ្ឋតាយ (សី. បី.)] យតាយ វា ជង្សបេសនីយេន វា វេជ្ជកម្មេន វា ទូតកម្មេន
វា បហិណគមនេន វា បិណ្ឌបដិបិណ្ឌេន វា ទានានុប្បទានេន វា វត្ថុវិជ្ជាយ វា នក្ខត្តវិជ្ជាយ
វា អង្គវិជ្ជាយ [នគវិជ្ជាយ (ក.)] វា អញ្ញតរញ្ញតវេន វា ពុទ្ធប្បដិកុដ្ឋេន មិច្ឆាជីវេន និច្ឆាទិគំ
គោជនំ ន ភុញ្ញិតព្ពំ [បរិភុញ្ញិតព្ពំ (សី. បី.)] វាមេន បស្សេន បតិគំ បសុំ វិយ ទីបិកោ។ ឥទំ,
មហារាជ, ទីបិកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន សារិបុត្តេន
ធម្មសេនាបតិនា –

“វចីវិញ្ញត្តិវិជ្ជារា, ឧប្បន្នំ មធុបាយសំ;
សចេ កុត្តោ កវេយ្យាហំ, សាជីវោ គរហិតោ មម។
“យទិបិ មេ អន្តគុណំ, និក្ខមិត្វា ពហី ចវេ;
នេវ ភិន្ទេយ្យមាជីវំ, ចជមាទោបិ ជីវិត” ត្ថិ។

ទីបីកង្កែបព្រោះ បញ្ចមោ។

៦. កុម្មុល្យបញ្ចមោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កុម្មុល្យ បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វទេសិ, កតមាទិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, កុម្មោ ឧទកចរោ ឧទកេយេវ វាសំ កប្បេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្វបាណកូតបុគ្គលានំ ហិតានុកម្មិនា មេត្តាសហគតេន ចេតសា វិបុលេន មហគ្គតេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ជេន សញ្ញាវន្តំ លោកំ ផរិត្វា វិហរិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មុល្យ បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុម្មោ ឧទកេ ឧប្បិលវន្តោ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា យទិ កោចិ បស្សតិ, តត្ថេវ និមុជ្ជតិ គាឡមោគាហិតិ ‘មា មំ តេ បុន បស្សេយ្យន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កិលេសេសុ ឱបតន្តេសុ អារម្មណសវេ និមុជ្ជិតញ្ញំ គាឡមោគាហិតញ្ញំ ‘មា មំ កិលេសា បុន បស្សេយ្យន្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មុល្យ ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុម្មោ ឧទកតោ និក្ខមិត្វា កាយំ ឱតាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន និសង្កជ្ជានសយនចម្ពេតោ មានសំ នីហរិត្វា សម្មប្បធានេ មានសំ ឱតាបេតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មុល្យ តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កុម្មោ បឋមី ខណិត្វា វិវិត្តេ វាសំ កប្បេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន លាភសក្ការសិលោកំ បដហិត្វា សុញ្ញំ វិវិត្តំ កាននំ វេនបត្តំ បព្ពតំ កន្ទរំ គិរិគុហំ អប្បសទ្ធិំ អប្បនិគ្សាសំ បរិវិត្តមោគាហិត្វា វិវិត្តេ យេវ វាសំ ឧបគន្ធាញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មុល្យ ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបសេនេន

វង្សបុត្រន –

“វិវិត្តំ អប្បនិក្ខេពសំ, វាឡមិត្តនិសេវិតំ;

សេវេ សេនាសនំ ភិក្ខុ, បដិសល្លាសការណា’តិ។

“បុរ ចបរំ, មហារាជ, កុម្មោ ចារិកំ ចរមាទោ យទិ កញ្ចិ បស្សតិ វា, សទ្ធិំ សុណាតិ វា, សោណ្ឌិបញ្ចមាទិ អង្គានិ សកេ កបាលេ និទហិត្វា អប្បោស្សក្កោ តុណ្ហិកូតោ តិដ្ឋតិ កាយមនុក្ខន្តោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពត្ត រូបសទ្ធកន្ធរសដោជ្ជព្ពធម្មេសុ អាបតន្តេសុ ឆសុ ទ្វាវេសុ សំវរកវាដំ អនុត្តរាដេត្វា មានសំ សមោទហិត្វា សំវរំ កត្វា សតេន សម្បជានេន វិហាតព្ពំ សមណធម្មំ អនុក្ខមាទេន។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវេ កុម្មបមសុត្តន្តេ –

“កុម្មោវ អង្គានិ សកេ កបាលេ, សមោទហំ ភិក្ខុ មនោវិតក្កេ;

អនិស្សិតោ អញ្ញមហេបយានោ, បរិនិព្ពិតោនូបវទេយ្យ កញ្ចី” តិ។

កុម្មង្គបញ្ចោ ឆដោ។

៧. វិសង្គបញ្ចោ

៧. “កន្តេ នាគសេន, ‘វិសស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ? “យថា, មហារាជ, វិសោ យត្ថ វាតោ, តត្ថ អនុលោមេតិ, នាញ្ញត្ថមនុជាវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យំ ពុទ្ធន កគវតា កាសិតំ នវង្គំ សត្ត សាសនំ, តំ អនុលោមយិត្វា កប្បិយេ អនវជ្ជេ វត្វា សមណធម្មំ យេវ បរិយេសិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, វិសស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ មហារាជ ថេរេន រាហុលេន –

“...នវង្គំ ពុទ្ធវចនំ, អនុលោមេត្តាន សព្វទា;
កប្បិយេ អនវជ្ជស្មី, វេទ្យាបាយំ សមុត្តិវិ” ន្តិ។

វិសង្គ័បញ្ចោ សត្តមោ។

៨. ចាបង្គ័បញ្ចោ

៨. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ចាបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ” តិ? “យថា, មហារាជ, ចាបោ សុត្តិភោ នមិភោ [មិភោ (សី. បី. ក.)] យាវគ្គមូលំ សមកមេវ អនុនមតិ នប្បដិត្តម្ពតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ថេរេនវមជ្ឈិមសមកេសុ អនុនមិត្តំ នប្បដិវត្តំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចាបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន វិជុវ [បុណ្ណក] ជាតកេ –

“ចាបេវុនុទេវោ ជីវោ, វិសោ វាបិ បកម្បយេ [ចាបោ វា នុន មេ ជីវោ, វិសោវ អនុលោមយំ (សី. បី. ក.)];

បដិលោមំ ន វត្ថេយ្យ, ស រាជវសតិ វសេ” តិ។

ចាបង្គ័បញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. វាយសង្គ័បញ្ចោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ‘វាយសស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមាទិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, វាយសោ អាសង្កិតបរិសង្កិតោ យត្ថប្បយត្តោ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាសង្កិតបរិសង្កិតេន យត្ថបយត្តេន ឧបដ្ឋិតាយ សតិយា សំវុតេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ចរិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ,

វាយសស្ស បឋម អង្គី គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយសោ យំ កិញ្ចី កោជនំ ទិស្វា ញាតិហិ សំរិកជិត្វា កុញ្ញតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន យេ តេ លាភា ធម្មិកា ធម្មលទ្ធា អន្តមសោ
បត្តបរិយាបន្នមត្តម្បិ, តថាវុបេហិ លាភេហិ បដិវិកត្តកោគិនា ភវិតព្ពំ សីលវន្តេហិ
សព្វហ្មចារិហិ។ ឥទំ, មហារាជ, វាយសស្ស ទុតិយំ អង្គី គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ,
មហារាជ, ថេវេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“សចេ មេ ឧបនាមេន្តិ, យថាលទ្ធិំ តបស្សិនោ;

សព្ពេ សំរិកជិត្វាន, តតោ កុញ្ញាមិ កោជន” ត្ថិ។

វាយសង្កបញ្ចោ នវមោ។

១០. មក្កដង្កបញ្ចោ

១០. “ភន្តេ នាគសេន, ‘មក្កដស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ
ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី” តិ? “យថា, មហារាជ, មក្កដោ វាសមុបគច្ឆន្តោ តថាវុបេ ឱកាសេ
មហតិមហារុក្ខេ បរិវិត្តេ សព្ពដ្ឋកសាខេ [សព្ពត្ថកសាខេ (ស្យា.), សព្ពដ្ឋសាខេ
(ក.)] កីរុត្តាណោ វាសមុបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន លង្កិ
បេសលំ សីលវន្តំ កល្យាណធម្មំ ពហុស្សតំ ធម្មធរំ វិនយធរំ បិយំ គុកាវនីយំ វត្តារំ វចនក្ខមំ
ឱវាទកំ វិញ្ញាបកំ សន្នស្សកំ សមាទបកំ សមុត្តេជកំ សម្បហំសកំ ឯវុបំ កល្យាណមិត្តំ
អាចរិយំ និស្សាយ វិហរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មក្កដស្ស បឋម អង្គី គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មក្កដោ រុក្ខេ យេវ ចរតិ តិដ្ឋតិ និសីទតិ, យទិ និទ្ធិំ ឱក្ខមតិ,
តត្ថេវ រត្តិ វាសមនុកវតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន បវនាភិមុខេន

កវិតព្គំ, បវនេ យេវ ឋានចង្ក្រមនិសង្ខាសយនំ និទ្ធំ ឱក្ខមិតព្គំ, តត្ថេវ សតិបដ្ឋានមនុកវិតព្គំ។
ឥទំ, មហារាជ, មក្កដស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្គំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន
សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“ចង្ក្រមន្តោបិ តិដ្ឋន្តោ, និសង្ខាសយនេន វា;

បវនេ សោភតេ ភិក្ខុ, បវនន្តំវ វណ្ណិត” ភិក្ខុ។

មក្កដង្គបញ្ចោ ទសមោ។

គទ្រកវគ្គោ បវមោ។

តស្សទ្វានំ –

គទ្រកោ ចេវ[យោរស្សរោ ច (សី. ស្យា. បី.)] កុក្កដោ, កលន្នោ ទីបិនិ ទីបិកោ;

កុម្មោ វិសោ ច ចាបោ ច, វាយសោ អថ មក្កដោតិ។

២. សមុទ្ទវគ្គោ

១. លាពុលតង្គបញ្ចោ

១. “កន្តេ នាគសេន, ‘លាពុលតាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្គំ’ ភិក្ខុ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ
អង្គំ គហេតព្គំ” ភិក្ខុ? “យថា, មហារាជ, លាពុលតា តិណោ វា កដ្ឋេ វា លតាយ វា
សោណ្ឌិកាហិ អាលម្ពិត្វា តស្សបរិ វឌ្ឍតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចវេន
អរហត្តេ អភិវឌ្ឍិតុកាមេន មនសា អារម្មណំ អាលម្ពិត្វា អរហត្តេ អភិវឌ្ឍិតព្គំ។ ឥទំ,
មហារាជ, លាពុលតាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្គំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន សារិបុត្តេន

ធម្មសេនាបតិនា –

“យថា លាពុលតា នាម, តិណោ កង្កេ លតាយ វា;

អាលម្ពិត្វា សោណ្ឌិកាហិ, តតោ វុឌ្ឍតិ ឧប្បវិ។

“តថេវ ពុទ្ធបុត្តេន, អរហត្តផលកាមិនា;

អារម្មណំ អាលម្ពិត្វា, វុឌ្ឍិតព្ពំ អសេក្ខដលេ” តិ។

លាពុលតង្គបញ្ចោ បឋមោ។

២. បទុមង្គបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បទុមស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី” តិ ? “យថា, មហារាជ, បទុមំ ឧទកេ ជាតំ ឧទកេ សំវុទ្ធំ អនុបលិត្តំ ឧទកេន, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុលេ គណោ លាកេ យសេ សក្ការេ សម្មាននាយ បរិភោគបច្ចយេសុ ច សព្ពត្ថំ អនុបលិត្តេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បទុមស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បទុមំ ឧទកា អច្ចុគ្គម្ម ឋាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្ពលោកំ អភិកវិត្វា អច្ចុគ្គម្ម លោកុត្តរធម្មេ ឋាតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បទុមស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បទុមំ អប្បមត្តកេនបិ អនិលេន ឯវតំ ចលតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អប្បមត្តកេសុបិ កិលេសេសុ សំយមោ ករណីយោ, ភយទស្សារិនា វិហរិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បទុមស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ,

មហារាជ, ភគវត្តា ទេវតិទេវេន ‘អណ្តាមត្តេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សវី សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូតិ។

បទុមង្គ្គបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. ពិជង្គបញ្ចោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ពិជស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វទេសិ, ភតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, ពិជំ អប្បកម្មិ សមានំ ភទ្ទកេ ខេត្តេ វុត្តំ ទេវេ សម្មា ធារំ បវេច្ឆន្តេ សុពហូនិ ផលានិ អនុទស្សតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យថា បដិបាទិតំ សីលំ កេវលំ សាមញ្ញផលមនុទស្សតិ។ ឯវ សម្មា បដិបដ្ឋិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ពិជស្ស បបមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ពិជំ សុបរិសោធិតេ ខេត្តេ រោបិតំ ខិប្បមេវ សំវិហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន មានសំ សុបរិគ្គហិតំ សុញ្ញាគារេ បរិសោធិតំ សតិបដ្ឋានខេត្តវរេ ខិត្តំ ខិប្បមេវ វិហតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ពិជស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេរេន អនុរុទ្ធេន –

“យថាបិ ខេត្តេ [យថា ខេត្តេ (សី.)] បរិសុទ្ធេ, ពិជញ្ញស្ស បតិដ្ឋិតំ;

វិបុលំ តស្ស ផលំ ហោតិ, អបិ តោសេតិ កស្សកំ។

“តថេវ យោគិនោ ចិត្តំ, សុញ្ញាគារេ វិសោធិតំ;

សតិបដ្ឋានខេត្តម្ហិ, ខិប្បមេវ វិហតិ” តិ។

ពិជង្គបញ្ចោ តតិយោ។

៤. សាលកល្យាណិកដ្ឋបញ្ចោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘សាលកល្យាណិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ
តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ? “យថា, មហារាជ, សាលកល្យាណិកា នាម អន្តោបថវិយំ យេវ
អភិវឌ្ឍតិ ហត្ថសតម្បិ ភិយ្យាបិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចត្តាវិ
សាមញ្ញផលានិ ចតស្សោ បដិសម្មិទា ធម្មកិញ្ញាយោ កេវលញ្ច សមណធម្មំ សុញ្ញាគារេ
យេវ បរិបូរយិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, សាលកល្យាណិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។
កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន វហុលេន –

“សាលកល្យាណិកា នាម, បាទបោ ធរណីរុហោ;

អន្តោបថវិយំ យេវ, សតហត្ថោបិ វឌ្ឍតិ។

“យថា កាលម្ហិ សម្បត្តេ, បរិបាកេន សោ ទុមោ;

ឧត្តញ្ជិតាន ឯកាហំ, សតហត្ថោបិ វឌ្ឍតិ។

“ឯវមេវាហំ មហាវីរ, សាលកល្យាណិកា វិយ;

អព្ពន្ធអេ សុញ្ញាគារេ, ធម្មតោ អភិវឌ្ឍយិ”ន្តិ។

សាលកល្យាណិកដ្ឋបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. នាវដ្ឋបញ្ចោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘នាវាយ តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ
តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ? “យថា, មហារាជ, នាវា ពហុវិធានុសង្ស័យសមវាយេន
ពហុម្បិ ជនំ តារយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន

អាចារសីលគុណវត្ថុប្បដិវត្តពហុវិធម្មសង្ខារសមវាយេន សទេវកោ លោកោ
តារយិតញ្ចោ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាយ បបមំ អង្គី គហេតញ្ចំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, នាវា ពហុវិធម្មត្ថនិវេគវិសដមាវដ្ឋវេគំ សហតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ពហុវិធកិលេសឧមិវេគំ
លាភសក្ការយសសីលោកបូជនវន្ទនា បរកុលេសុ
និទ្ទាបសំសាសុខទុក្ខសម្មាននវិមាននពហុវិធម្មទោសឧមិវេគញ្ច សហិតញ្ចំ។ ឥទំ, មហារាជ,
នាវាយ ទុតិយំ អង្គី គហេតញ្ចំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, នាវា អបរិមិតមនន្តមបារមក្ខោភិតគម្ពីរេ មហតិមហាយោសេ
តិមិតិមង្គលមករមច្ចគណាកុលេ មហតិមហាសមុទ្ទេ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន តិបរិវដ្ត ទ្វាទសាការ ចតុសច្ចាភិសមយប្បដិវេធ មានសំ
សញ្ញារយិតញ្ចំ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាយ តតិយំ អង្គី គហេតញ្ចំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ,
ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវេ សច្ចសំយុត្តេ –

“វិតក្កេន្ទា ច ខោ តុម្កេ, ភិក្ខុវេ, “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ វិតក្កេយ្យាថ, “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ
វិតក្កេយ្យាថ, “អយំ ទុក្ខនិរោធនា”តិ វិតក្កេយ្យាថ, “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ
វិតក្កេយ្យាថា”តិ។

នាវដ្ឋបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. នាវាលក្ខនកដ្ឋបញ្ចោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘នាវាលក្ខនកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ចានី’តិ យំ វទេសិ,
ភតមាទិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ចានី’តិ? “យថា, មហារាជ, នាវាលក្ខនកំ

ពហុធម៌ជាលក្ខណៈវិក្កោភិតសលិលតលេ មហតិមហាសមុទ្រ នាវំ លគ្គេតិ ឋបេតិ, ន ទេតិ
ទិសាវិទិសំ ហរិតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
រាគទោសមោហ្មមិជាលេ មហតិមហាវិតក្កសម្បហារេ ចិត្តំ លគ្គេតព្ពំ, ន ទាតព្ពំ ទិសាវិទិសំ
ហរិតំ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាលគ្គនកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុរ ចបរំ, មហារាជ, នាវាលគ្គនកំ ន បូរតិ[ន បិលវតិ (សី. បី.)] វិសីទតិ,
ហត្ថសតេបិ ឧទកេ នាវំ លគ្គេតិ ឋានមុបនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន លាកយសសក្ការមាននវន្ទនបូជនអបចិត្តិសុ លាកគ្គយសគ្គេបិ ន បូរិតព្ពំ,
សរីរយាបនមត្តកេ យេវ ចិត្តំ ឋបេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, នាវាលគ្គនកស្ស ទុតិយំ អង្គំ
គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“យថា សមុទ្រ លគ្គនកំ, ន បូរតិ វិសីទតិ;

តថេវ លាកសក្ការេ, មា បូរថ វិសីទថា”តិ។

នាវាលគ្គនកង្គបញ្ចោ ៤ដង្ហា

៧. កូបង្គបញ្ចោ

៧. “កន្តេ នាគសេន, ‘កូបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ
គហេតព្ព”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, កូបោ វដ្ឋញ្ច វត្ថញ្ច លង្ការញ្ច ជារេតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សតិសម្បជញ្ញសមន្មាគតេន ភវិតព្ពំ, អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ
អាណេកិតេ វិលោកិតេ សមិញ្ជិតេ បសារិតេ សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ អសិតេ បីតេ
ខាយិតេ សាយិតេ ឧច្ចារបស្សាវកម្មេ គតេ បីតេ និសិន្នេ សុត្តេ ជាគរិតេ កាសិតេ តុណ្ហីការេ
សម្បជានការិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កូបស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ,
មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ‘សតោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ វិហរេយ្យ សម្បជានោ, អយំ វោ អម្ចាតំ

អនុសាសន៍” តិ។

ក្នុងបញ្ចេញ សត្តមោ។

៨. និយាមក្នុងបញ្ចេញ

៨. “កន្តេ នាគសេន, ‘និយាមកស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ
តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ? “យថា, មហារាជ, និយាមកោ វត្តិន្ទរំ សតតំ សមិតំ
អប្បមត្តោ យត្តប្បយត្តោ នាវំ សារេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចិត្តំ
និយាមយមាទេន វត្តិន្ទរំ សតតំ សមិតំ អប្បមត្តេន យត្តប្បយត្តេន យោនិសោ
មនសិកាទេន ចិត្តំ និយាមេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, និយាមកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។
កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ធម្មបទេ –

“អប្បមាទរតា ហោថ, សចិត្តមនុរក្ខថ;

ទុត្តា ឧទ្ធរថត្ថានំ, បង្កេ សន្នោវ[សត្តោវ (សី. បី.)] កុញ្ញពោ’ តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, និយាមកស្ស យំ កិញ្ចិ មហាសមុទ្ទេ កល្យាណំ វា បាបកំ វា,
សព្ពំ តំ វិទិតំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុសលាកុសលំ
សាវជ្ជានវជ្ជំ ហីនប្បណីតំ កណ្តសុក្កសប្បដិកាតំ វិជានិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, និយាមកស្ស
ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, និយាមកោ យន្តេ មុទ្ធិកំ ទេតិ ‘មា កោចិ យន្តំ អាមសិត្តា’ តិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចិត្តេ សំវេមុទ្ធិកា ទាតញ្ញា ‘មា កិញ្ចិ បាបកំ
អកុសលវិតក្កំ វិតក្កេសី’ តិ, ឥទំ, មហារាជ, និយាមកស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។
កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវេ ‘មា, ភិក្ខុវេ, បាបកេ

អកុសលេ វិតក្កេ វិតក្កេយ្យាថ, សេយ្យថីទំ, កាមវិតក្កំ ព្យាបាទវិតក្កំ វិហឹសាវិតក្កំ” ខ្លី។

និយាមកង្គបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. កម្មការង្គបញ្ចោ

៩. “កន្តេ នាគសេន, ‘កម្មការស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ ខ្លី យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ” ខ្លី? “យថា, មហារាជ, កម្មការោ ឯវំ ចិន្តយតិ ‘កតកោ អហំ ឥមាយ នាវាយ កម្មំ ករោមិ, ឥមាយាហំ នាវាយ វាហសា ភត្តវេតនំ លភាមិ, ន មេ បមាទោ ករណីយោ, អប្បមាទេន មេ អយំ នាវា វាហេតញ្ញា’ តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឯវំ ចិន្តយិតព្គំ ‘ឥមំ ខោ អហំ ចាតុមហាកូតិកំ កាយំ សម្មសន្តោ សតតំ សមិតំ អប្បមត្តោ ឧបដ្ឋិតស្សតិ សតោ សម្បជានោ សមាហិតោ ឯកគ្គិចិត្តោ ជាតិជរាព្យាធិមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសេហិ បរិមុច្ចិស្សាមីតិ អប្បមាទោ មេ ករណីយោ’ តិ, ឥទំ, មហារាជ, កម្មការស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“កាយំ ឥមំ សម្មសថ, បរិជានាថ បុនប្បុនំ;

កាយេ សកាវំ ទិស្វាន, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា’ តិ។

កម្មការង្គបញ្ចោ នវមោ។

១០. សមុទ្គបញ្ចោ

១០. “កន្តេ នាគសេន, ‘សមុទ្គស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមាទិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, មហាសមុទ្ទោ មតេន កុណបេន

សង្ខី ន សំវេសតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេ
រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិមក្ខបឡាសឥស្សាមច្ឆរិយមាយាសាលេយ្យកុដិលវិសមទុច្ចរិតកិ
លេសមលេហិ សង្ខី ន សំវេសិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, សមុទ្ធស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្រោ
មុត្តាមណីវេឡុរិយសង្ខីសិលាបវាឡុផលិកមណីវិធរតននិចយំ ជាវេន្តោ បិទហតិ, ន ពហិ
វិកិរតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេ
មគ្គផលឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិវិបស្សនាភិញ្ញាវិធិគុណរតនានិ
អធិគន្ធិបិទហិតញ្ញានិ, ន ពហិ នីហរិតញ្ញានិ។ ឥទំ, មហារាជ, សមុទ្ធស្ស ទុតិយំ អង្គំ
គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្រោ មហាន្តេហិ មហាកូតេហិ សង្ខី សំវេសតិ។ ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេ អប្បិច្ឆំ សន្តដ្ឋំ ធុតវាទំ សល្លេខវុត្តំ អាចារសម្បន្នំ
លដ្ឋំ បេសលំ គុំ ការីនីយំ វត្តារំ វចនក្ខមំ ចោទកំ បាបគរហី ឱវាទកំ អនុសាសកំ វិញ្ញាបកំ
សន្និស្សកំ សមាទបកំ សមុត្តេជកំ សម្បហំសកំ កល្យាណមិត្តំ សព្វហ្មចារី និស្សាយ
វេសិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ធស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្រោ នវេសលិលសម្បណ្ណាហិ
គង្គាយមុនាអចិវតីសរក្ខមហីអាទីហិ នទីសតសហស្សេហិ អន្តលិក្ខេ សលិលធារាហិ ច
ប្បិរតោបិ សកំ វេលំ នាតិវត្តតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេ
លាភសក្ការសិលោកវន្ទនមាននបូជនការណា ជីវិតហេតុបិ សញ្ញិច្ច សិក្ខាបទវិតិក្កមោ ន
ករណីយោ។ ឥទំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ធស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ,
មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

‘សេយ្យថាបិ, មហារាជ [បហារាជ (សី. បី.)], មហាសមុទ្រោ បិតធម្មោ វេលំ

នាតិក្កមតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យំ មហា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មម សាវកា
ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមន្តី តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មហាសមុទ្រោ សព្វសវន្តីហិ គង្គាយមុនាអចិរវតីសរកូមហិហិ
អន្តលិក្ខេ ឧទកធារាហិបិ ន បរិបូរតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាសវេនធារណវិនិច្ឆ័យអភិធម្មវិនយគាឡសុត្តន្តវគ្គហបទនិក្ខេបបទសន្ធិ
បទវិកត្តិនវង្គជិនសាសនេវំ សុណន្តេនាបិ ន តប្បិតព្វំ។ ឥទំ, មហារាជ, មហាសមុទ្ធស្ស
បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្វំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កគវតា ទេវាតិទេវេន សុតសោមជាតកេ –

“អគ្គិ យថា តិណកដ្ឋំ ទហន្តោ, ន តប្បតិ សាគរោ វា នទីហិ;

ឯវម្បិ ចេ [ឯវម្បិ វេ (ស្យា.), ឯវំ ហិ មេ (ក.) ជា. ១ អសីតិនិបាតេ] បណ្ឌិតា
រាជសេដ្ឋ, សុត្វា ន តប្បន្តិ សុភាសិតេនា” តិ។

សមុទ្ទង្គបញ្ចោ ទសមោ។សមុទ្ទវគ្គោ ទុតិយោ។

តស្សទ្ធានំ –

លាពុលតា ច បទុមំ, ពីជំ សាលកល្យាណិកា;

នាវា ច នាវាលគ្គនំ, កូបោ និយាមកោ តថា;

កម្មការោ សមុទ្រោ ច, វគ្គោ តេន បវុច្ចតីតិ។

៣. បថវីវគ្គោ

១. បថវីអង្គបញ្ចោ

១. “កន្លែង នាគសេន, ‘បថវិយា បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វទេសិ, កតមាទិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, បថវី ឥដ្ឋានិដ្ឋានិ កប្បរាគុតគរចន្ទនកុដ្ឋមាទិនិ អាកិរន្តេបិ បិគ្គសេម្ហបុព្វុហិរសេទមេទខេឡសិដ្ឋាណិកលសិក- មុត្តកវីសាទិនិ អាកិរន្តេបិ តាទិសា យេវ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥដ្ឋានិដ្ឋេ លាភាលាកេ យសាយសេ និន្ទាបសំសាយ សុខទុក្ខេ សព្វត្ថ តាទិនា យេវ ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា បថមំ អង្គី គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បថវី មណ្ឌានវិក្ខុសនាបគតា សកគន្ធបរិភាវិតា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វិក្ខុសនាបគតេន សកសីលគន្ធបរិភាវិតេន ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា ទុតិយំ អង្គី គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បថវី និរន្តរា អខណ្ឌច្ឆិទ្ធា អសុសិរា ពហលា យនា វិត្តិណ្ណា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន និរន្តរមខណ្ឌច្ឆិទ្ធមសុសិរពហលយនវិត្តិណ្ណសីលេន ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា តតិយំ អង្គី គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បថវី តាមនិតមនគរជនបទុក្ខបញ្ចតនទីតឡាកបោក្ខរណីមិតបក្ខិមនុជនរាវិតណំ ជាវន្តិបិ អកិលាសុ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឱវទន្តេនបិ អនុសាសន្តេនបិ វិញ្ញាបេន្តេនបិ សន្ទស្សេន្តេនបិ សមាទបេន្តេនបិ សមុត្តេជេន្តេនបិ សម្បហំសេន្តេនបិ ធម្មទេសនាសុ អកិលាសុនា ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, បថវិយា ចតុត្ថំ អង្គី គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បថវី អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា

យោគាវចនេ អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តេន បថវិសមេន ចេតសា វិហរិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ,
បថវិយា បញ្ចមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ឧបាសិកាយ ចូឡសុភទ្វាយ
សកសមណោ បរិកិត្តយមាទាយ –

“ឯកញ្ជេ ពាហំ វាសិយា, តច្ឆេ កុបិតមានសា [កុបិតមានសោ (ក.)];

ឯកញ្ជេពាហំ គន្លេន, អាណិម្យេយ្យ បមោទិតា [បមោទិតោ (ក.)]។

“អមុស្មំ បដិយោ នត្ថិ, រាគោ អស្មំ ន វិជ្ជតិ;

បថវីសមចិត្តា តេ, តាទិសា សមណា មមា” តិ។

បថវីអង្គបញ្ជោ បឋមោ។

២. អាបង្គបញ្ជោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘អាបស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមាទិ តានិ
បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, អាបោ
សុសណ្ឌិតមកម្បិតមលុឡិតសភាវបរិសុទ្ធា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចនេ កុហនលបននេមិត្តកនិប្បេសិកតំ អបនេត្វា
សុសណ្ឌិតមកម្បិតមលុឡិតសភាវបរិសុទ្ធាចារេន ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស បឋមំ
អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាបោ សីតលសភាវសណ្ឌិតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចនេ សព្ពសត្តេសុ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយសម្បន្នេន ហិតេសិនា អនុកម្មកេន
ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាបោ អសុចិ សុចិ ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន គាមេ វា អរញ្ញេ វា ឧបជ្ឈាយេ ឧបជ្ឈាយមត្ថេសុ អាចរិយេ អាចរិយមត្ថេសុ
សព្ពត្ថ អនធិករណេន ភវិតព្ពំ អនវសេសការិនា។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស តតិយំ អង្គំ
គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាបោ ពហុជនបត្តិគោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន អប្បិច្ឆសន្តដ្ឋបវិវិត្តបដិសល្លានេន សតតំ សព្ពលោកមភិបត្តិគេន ភវិតព្ពំ។
ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាបោ ន កស្សចិ អហិតមុបទហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន បរកណ្តានកលហវិគ្គហវិវាទវិគ្គជ្ឈានអរតិជននំ
កាយវចិច្ចិក្កេហិ បាបកំ ន ករណីយំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាបស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។
កាសិតម្បេតំ មហារាជ, ភគវតា, ទេវាតិទេវេន កណ្តាជាតកេ –

“វរញ្ជេ មេ អទោ សក្ក, សព្ពភូតានមិស្សរ;
ន មនោ វា សរីរំ វា, មំ-កតេ សក្ក កស្សចិ;
កទាចិ ឧបហញ្ញេថ, ឯតំ សក្ក វរំ វេ” តិ។

អាបង្គបញ្ជោ ទុតិយោ។

៣. តេជង្គបញ្ជោ

៣. “កន្តេ នាគសេន, ‘តេជស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ
បញ្ច អង្គានិ គហេតព្ពានី” តិ? “យថា, មហារាជ, តេជោ តិណកដ្ឋសាខាបលាសំ ឧហតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យេ តេ អព្ពន្ធភា ពាហិរា វា កិលេសា

ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណានុកវនា, សព្វេ តេ ញ្ញាណគ្គិនា ឧហិតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស បឋមំ
អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តេជោ និទ្ទយោ អកាណិកោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន សព្វកិលេសេសុ កាញ្ញានុទ្ទយា ន កាតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស ទុតិយំ
អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តេជោ សីតំ បដិហនតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន វិរិយសន្តាបតេជំ អភិជនេត្វា កិលេសា បដិហន្តញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ,
តេជស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តេជោ អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តោ ឧណ្ណមភិជនេតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អនុនយប្បដិយវិប្បមុត្តេន តេជោសមេន ចេតសា
វិហរិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តេជោ អន្ធការំ វិធមិត្វា[វិធមតិ (សី. បី. ក.)] អាណោកំ
ទស្សយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អវិជ្ជន្ធការំ វិធមិត្វា
ញ្ញាណាលោកំ ទស្សយិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, តេជស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។
ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សកំ បុត្តំ រាហុលំ ឱវទន្តេន –

‘តេជោសមំ[ម. និ. ២.១១៩], រាហុល, ការំនំ ការវេហិ, តេជោសមំ ហិ តេ, រាហុល,
ការំនំ ការយតោ ឧប្បន្នា? មនាបាមនាបា ជស្សា ចិត្តំ ន បរិយាទាយ វស្សន្តី” តិ។

តេជង្គបញ្ញោ តតិយោ។

២. វាយុង្គបញ្ញោ

៤. “កន្តេ នាគសេន, វាយុស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ យំ វេទេសិ, កតមាទិ តានិ
បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, វាយុ សុបុប្ផិតវនសណ្ឋានំ អភិវាយតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន វិមុត្តិវកុសុមបុប្ផិតារម្មណវនន្តរេ រមិតព្នំ។
ឥទំ, មហារាជ, វាយុស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្នំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយុ ធរណីរុហបាទបគណោ មថយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន វនន្តរគតេន សង្ខារេ វិចិនន្តេន កិលេសា មថយិតញ្ញា។ ឥទំ,
មហារាជ, វាយុស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្នំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយុ អាកាសេ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន លោកុត្តរធម្មេសុ មានសំ សញ្ញារយិតព្នំ។ ឥទំ, មហារាជ, វាយុស្ស តតិយំ
អង្គំ គហេតព្នំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយុ គន្ធិំ អនុកវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន អត្ថនោ សីលវសុរភិគន្នោ [សីលសុរភិគន្នោ (សី. បី.)] អនុកវិតញ្ញោ។ ឥទំ,
មហារាជ, វាយុស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្នំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វាយុ និរាលយោ អនិកេតវាសី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន និរាលយមនិកេតមសន្តវេន សព្ពត្ថ វិមុត្តេន ភវិតព្នំ។ ឥទំ,
មហារាជ, វាយុស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្នំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កគវតា ទេវាតិទេវេន
សុត្តនិបាតេ –

““សន្តវាតោ ភយំ ជាតំ, និកេតា ជាយតេ រជោ;

អនិកេតមសន្តវំ, ឯតំ វេ មុនិទស្សន””ន្តិ។

វាយុត្តបញ្ចេ ចតុត្ថោ

៥. បញ្ចត្តបញ្ចេ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បញ្ចត្តស្ស បញ្ចេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ចេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ ? “យថា, មហារាជ, បញ្ចត្តោ អចលោ អកម្មិតោ [អកម្មិយោ (សី. បី.)] អសម្បវេធិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សម្មានេន វិមានេន សក្ការេ អសក្ការេ គុការេ អគុការេ យសេ អយសេ និន្ទាយ បសំសាយ សុខេ ទុក្ខេ ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ សព្ពត្ថំ រូបសទ្ធិគន្ធសដោដ្ឋព្ពធម្មេសុ រជនីយេសុ ន រជ្ជិតព្ពំ, ទុស្សនីយេសុ ន ទុស្សិតព្ពំ, មុយ្ហនីយេសុ ន មុយ្ហិតព្ពំ, ន កម្មិតព្ពំ ន ចលិតព្ពំ, បញ្ចតេន វិយ អចលេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បញ្ចត្តស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“សេលោ យថា ឯកយនោ [ឯកត្យនោ (ក.) ធ. ប. ៨១ ធម្មបទេ], វាតេន ន សមីរតិ;

ឯវំ និន្ទាបសំសាសុ, ន សមិញ្ញន្តិ បណ្ឌិតាតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បញ្ចត្តោ ថទ្ធោ ន កេនចិ សំសដ្ឋោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ថទ្ធេន អសំសដ្ឋេន ភវិតព្ពំ, ន កេនចិ សំសត្តោ ករណីយោ។ ឥទំ, មហារាជ, បញ្ចត្តស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន

“អសំសដ្ឋំ គហដ្ឋេហិ, អនាគាវហិ ចូកយំ;

អនោកសាវិមប្បិច្ឆំ, តមហំ ព្រមិ ព្រាហ្មណ៍ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បព្ពតេ ព័ជំ ន វិហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចេន សកមានសេ កិលេសា ន វិហាបេតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, បព្ពតស្ស តតិយំ
អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេវេន សុក្ខតិនា –

“រាគូបសំហិតំ ចិត្តំ, យទា ឧប្បជ្ជតេ មម;

សយំវ បច្ចវេក្ខាមិ [បច្ចវេក្ខិត្វា (សព្ពត្ថ)], ឯកគ្គោ [ឯកកោ (សព្ពត្ថ)] តំ
ទមេមហំ។

“រជ្ជសេ [រជ្ជសិ (សី.), រញ្ជសិ (បី.)] រជនីយេ ច, ទុស្សនីយេ ច ទុស្សសេ;

មុយ្ហសេ [មុយ្ហសិ (សី.)] មោហនីយេ ច, និក្ខមស្ស វនា តុវំ។

“វិសុទ្ធានំ អយំ វាសោ, និម្មណនំ តបស្សិនំ;

មា ខោ វិសុទ្ធិំ ទូសេសិ, និក្ខមស្ស វនា តុវំន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បព្ពតោ អច្ចុគ្គតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចេន ញ្ញាណច្ចុគ្គតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បព្ពតស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។
ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“បមាទំ អប្បមាទេន, យទា នុទតិ បណ្ឌិតោ;

បញ្ញាបាសាទមារុយ្ហ, អសោកោ សោកិនី បជំ;

បព្ពតដោវ ភូមដ្ឋេ [ភុម្មដ្ឋេ (សី. បី.)], ជីវោ ពាលេ អវេក្ខតី តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បព្ពតោ អនុន្ទតោ អនោនតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចេន ឧន្ទតាវនតិ ន ករណីយា។ ឥទំ, មហារាជ, បព្ពតស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

កាសិតម្សៅ, មហារាជ, ឧបាសិកាយ ចូឡសុភទ្ទាយ សកសមណោ បរិកិត្តយមានាយ –

“លាភេន ឧន្ទតោ លោកោ, អលាភេន ច ឱនតោ;

លាភាលាភេន ឯកត្ថា [ឯកដ្ឋា (សី. បី.)], តាទិសា សមណា មមា” តិ។

បព្ពត្តដ្ឋបញ្ញោ បញ្ចមោ។

៦. អាកាសដ្ឋបញ្ញោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, អាកាសស្ស បញ្ច អដ្ឋានិ គហេតញ្ញានី” តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អដ្ឋានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, អាកាសោ សព្ពសោ អគយ្យោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន សព្ពសោ កិលេសេហិ អគយ្យេន កវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស បឋមំ អដ្ឋំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាកាសោ ឥសិតាបសក្ខតទិដគណានុសញ្ញវិតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន ‘អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា’ តិ សង្ខារេសុ មានសំ សញ្ញារយិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស ទុតិយំ អដ្ឋំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាកាសោ សន្តាសនីយោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន សព្ពកវឋសន្ធិសុ មានសំ ឧព្ពេជយិតញ្ញំ, អស្សាទោ ន កាតញ្ញោ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស តតិយំ អដ្ឋំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាកាសោ អនន្តោ អប្បមាណោ អបរិមេយ្យោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន អនន្តសីលេន អបរិមិតញ្ញាណេន កវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស ចតុត្ថំ អដ្ឋំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អាកាសោ អលគ្គោ អសគ្គោ អប្បតិដ្ឋិតោ អបលិពុទ្ធោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុលេ គណេ លាភេ អាវាសេ បលិពោធេ បច្ចយេ សព្វកិលេសេសុ ច សព្វត្ថ អលគ្គេន ភវិតព្ពំ, អនាសគ្គេន អប្បតិដ្ឋិតេន អបលិពុទ្ធេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, អាកាសស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សកំ បុត្តំ រាហុលំ ឱវទន្តេន – ‘សេយ្យថាបិ, រាហុល [ម. និ. ២.១១៩], អាកាសោ ន កត្ថចិ បតិដ្ឋិតោ, ឯវមេវ ខោ ត្វំ, រាហុល, អាកាសសមំ កាវនំ កាវេហិ, អាកាសសមំ ហិ តេ, រាហុល, កាវនំ កាវយតោ ឧប្បន្នា មនាបាមនាបា ផស្សា ចិត្តំ បរិយាទាយ វស្សន្តី’”តិ។

អាកាសង្គបញ្ចោ ឆដោ។

៧. ចន្ទង្គបញ្ចោ

៧. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ចន្ទស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វទេសិ, ភតមាទិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ។ “យថា, មហារាជ, ចន្ទោ សុក្កបក្ខេ ឧទយន្តោ ឧត្តរុត្តរំ វឌ្ឍតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អាចារសីលគុណវត្ថុប្បដិបត្តិយា អាគមាធិគមេ បដិសល្លានេ សតិបដ្ឋានេ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតាយ កោដនេ មត្តញ្ញតាយ ជាគរិយានុយោគេ ឧត្តរុត្តរំ វឌ្ឍតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចន្ទោ ឧឡារាជិបតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឧឡារាជេន ឆន្ទាធិបតិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចន្ទោ និសាយ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បរិវត្តេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចន្ទោ វិមានកេតុ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន សីលកេតុនា កវិតព្នំ ឥទំ, មហារាជ, ចន្ទស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្នំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចន្ទោ អាយាចិតបត្តិគោ ឧទេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន អាយាចិតបត្តិគេន កុលានិ ឧបសង្កមិតព្នានិ។ ឥទំ, មហារាជ,
ចន្ទស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្នំ។ កាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន
សំយត្តនិកាយវេ ‘ចន្ទបមា, ភិក្ខុវេ, កុលានិ ឧបសង្កមថ, អបកស្សេវ កាយំ អបកស្ស ចិត្តំ
និច្ឆនវកា កុលេសុ អប្បគព្ពា’” តិ [អប្បគព្ពាតិ (ក.) សំ. និ. ២.១៤៦]។

ចន្ទង្គបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. សូរិយង្គបញ្ចោ

៨. “កន្តេ នាគសេន, ‘សូរិយស្ស [សុរិយស្ស (សី. ស្យា. បី.)] សត្ត អង្គានិ
គហេតព្នានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមាទិ តានិ សត្ត អង្គានិ គហេតព្នានី” តិ? “យថា, មហារាជ,
សូរិយោ សព្វំ ឧទកំ បរិសោសេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
សព្វកិលេសា អនវសេសំ បរិសោសេតព្នា។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស បឋមំ អង្គំ
គហេតព្នំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ តមន្ទការំ វិធមតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន សព្វំ រាគតមំ ទោសតមំ មោហតមំ មានតមំ ទិដ្ឋិតមំ កិលេសតមំ សព្វំ
ទុច្ចរិតតមំ វិធមយិតព្នំ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្នំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ អភិក្ខណំ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន អភិក្ខណំ យោនិសោ មនសិការោ កាតព្នេ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស

តតិយំ អង្គី គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ រំសិមាលី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន អារម្មណមាលិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស ចតុត្ថំ អង្គី គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ មហាជនកាយំ សន្តាបេន្តោ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
អាចារសីលគុណវត្ថុប្បដិបត្តិយា ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិតន្រ្ទិយពលពោជ្ឈង្គសតិប
ដ្ឋានសម្មប្បធានឥទ្ធិបាទេហិ សទេវកោ លោកោ សន្តាបយិតព្ពោ។ ឥទំ, មហារាជ,
សូរិយស្ស បញ្ចមំ អង្គី គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ រាហុកយា ភីតោ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន ទុច្ចរិតទុគ្គតិវិសមកន្តារវិបាកវិនិបាតកិលេសជាលជជិតេ
ទិដ្ឋិសង្សាដបដិមុក្កេ កុបថបក្ខន្ធវេ កុម្មគ្គបដិបន្នេ [កុមគ្គបដិបន្នេ (ស្យា. ក.)] សត្តេ ទិស្វា
មហតា សំវេគកយេន មានសំ សំវេជេតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស ឆដ្ឋំ អង្គី គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សូរិយោ កល្យាណបាបកេ ទស្សេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន
តន្រ្ទិយពលពោជ្ឈង្គសតិបដ្ឋានសម្មប្បធានឥទ្ធិបាទលោកិយលោកុត្តរធម្មា ទស្សេតព្ពា។
ឥទំ, មហារាជ, សូរិយស្ស សត្តមំ អង្គី គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន វង្គីសេន

“យថាបិ សូរិយោ ឧទយន្តោ, រូបំ ទស្សេតិ បាណិនំ;

សុចិញ្ច អសុចិញ្ចាបិ, កល្យាណញ្ចាបិ បាបកំ។

“តថា ភិក្ខុ ធម្មធរោ, អវិជ្ជាបិហិតំ ជនំ;

បច្ចំ ទស្សន៍តិ វិវិធំ, អាទិច្ឆោតុទយំ យថា” តិ។

សុវិយង្គ័បញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. សក្កង្គបញ្ចោ

៩. “កន្តេ នាគសេន, ‘សក្កស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, សក្កោ ឯកន្តសុខសមប្បតោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចេន ឯកន្តបរិវេកសុខាភិរតេន កវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, សក្កស្ស បបមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សក្កោ ទេវេ ទិស្វា បគ្គណ្ណាតិ, ហាសមភិជនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចេន កុសលេសុ ធម្មេសុ អលីនមតន្តិតំ សន្តំ មានសំ បគ្គហេតញ្ញំ, ហាសមភិជនេតញ្ញំ, ឧដ្ឋហិតញ្ញំ យជិតញ្ញំ វាយមិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, សក្កស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សក្កស្ស អនភិរតិ នុប្បជ្ជតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចេន សុញ្ញាគារេ អនភិរតិ ន ឧប្បាទេតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, សក្កស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន សុភូតិនា –

“សាសនេ តេ មហាវីរ, យតោ បព្ពជិតោ អហំ;

នាភិជានាមិ ឧប្បន្នំ, មានសំ កាមសំហិត” ត្តិ។

សក្កង្គបញ្ចោ នវមោ។

១០. ចក្កវត្តិដ្ឋបញ្ចោ

១០. “កន្លែង នាគសេន, ‘ចក្កវត្ថុស្ស ចត្តាវិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ ចត្តាវិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, ចក្កវត្ថុ ចត្ថហិ សង្កហវត្ថុហិ ជនំ សង្កណ្ហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចតស្សន្នំ បរិសានំ មានសំ សង្កហេតញ្ញំ អនុគ្គហេតញ្ញំ សម្បហំសេតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវត្ថុស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវត្ថុស្ស វិជិតេ ចោរា ន ឧដ្ឋហន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កាមរាគព្យាបាទវិហឹសាវិតក្កា ន ឧប្បាទេតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវត្ថុស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“វិតក្ខុបសមេ ច យោ រតោ, អសុកំ ការយតេ [ការយតី (ស្យា.) ជ. ប. ៣៥០ ធម្មបទេ] សទា សតោ;

ឯស ខោ ព្យន្តិកាហិតិ, ឯស ឆេច្ឆតិ មារពន្ធនៈ ន្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវត្ថុ ទិវសេ ទិវសេ សមុទ្ធបរិយន្តំ មហាបថវី អនុយាយតិ កល្យាណបាបកានិ វិចិនមា នោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កាយកម្មំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ ទិវសេ ទិវសេ បច្ចវេក្ខិតញ្ញំ ‘កី នុ ខោ មេ ឥមេហិ តីហិ ហានេហិ អនុបវជ្ជស្ស ទិវសោ វិតិវត្តតី តិ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវត្ថុស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន អង្គត្ថរនិកាយវេ –

‘កថម្ពុតស្ស មេ រត្តិន្ទរា វិតិវត្តន្តិតិ [វិតិបត្តន្តិតិ (សី. បី.)] បព្ពជិតេន អភិណ្ណំ បច្ចវេក្ខិតញ្ញំ ត្តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវត្ថុស្ស អព្ពន្ធពាហិរក្ខា សុសំវិហិតា ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អព្ពន្ធរានំ ពាហិរានំ កិលេសានំ អារក្ខាយ

សតិទោវាសិកោ ប្រែបេតញ្ញោ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវត្តិស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិកម្មេតំ,
មហារាជ, ភគវត្ថា ទេវាតិទេវេន –

‘សតិទោវាសិកោ, ភិក្ខុវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បដហតិ កុសលំ កាវេតិ, សាវដ្ឋំ
បដហតិ, អនវដ្ឋំ កាវេតិ, សុទ្ធមគ្គានំ បរិហរតី’” តិ។

ចក្កវត្តិដ្ឋបញ្ញោ ទសមោ។

បថវីវគ្គោ តតិយោ។

តស្សទ្វានំ –

បថវីអាបោ ច តេជោ ច, វាយោ ច បព្ពតេន ច;

អាកាសោ ចន្ទស្វរិយោ ច, សក្កោ ច ចក្កវត្តិនាតិ។

៤. ឧបចិការវគ្គោ

១. ឧបចិកដ្ឋបញ្ញោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ឧបចិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ
គហេតញ្ញ’ន្តិ? “យថា, មហារាជ, ឧបចិកា ឧបរិ ធនំ កត្វា អត្តានំ បិទហិត្វា គោចរាយ
ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សីលសំវរធនំ កត្វា មានសំ
បិទហិត្វា បិណ្ឌាយ ចរិតញ្ញំ, សីលសំវរធនេន ខោ, មហារាជ, យោគី យោគាវចរោ
សព្វកយសមតិក្កន្តោ ហោតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ឧបចិកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ,
កាសិកម្មេតំ, មហារាជ, ថេវេន ឧបសេនេន វដ្តន្តបុត្តេន –

“...សីលសំរេចទន់, យោគី កត្តាន មានសំ;

អនុបលិត្តោ លោកេន, ភយា ច បរិមុច្ចតី” តិ។

ឧបចក្កបញ្ចោ បឋមោ។

២. ពិឡារង្គបញ្ចោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ពិឡារស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វេទេសិ, ភតមាទិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, ពិឡារោ គុហាគតោបិ សុសិរគតោបិ ហម្មិយន្តរគតោបិ ឧន្ទុរំ យេវ បរិយេសតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន គាមគតេនាបិ អវញ្ញគតេនាបិ រុក្ខមូលគតេនាបិ សុញ្ញាគារគតេនាបិ សតតំ សមិតំ អប្បមត្តេន កាយគតាសតិកោជនំ យេវ បរិយេសិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ពិឡារស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរិ, មហារាជ, ពិឡារោ អាសន្នេ យេវ គោចរំ បរិយេសតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥមេសុ យេវ បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធនេសុ ឧទយព្ពយានុបស្សិនា វិហិតញ្ញំ ‘ឥតិ រូបំ ឥតិ រូបស្ស សមុទយោ ឥតិ រូបស្ស អត្ថង្គំមោ, ឥតិ វេទនា ឥតិ វេទនាយ សមុទយោ ឥតិ វេទនាយ អត្ថង្គំមោ, ឥតិ សញ្ញា ឥតិ សញ្ញាយ សមុទយោ ឥតិ សញ្ញាយ អត្ថង្គំមោ, ឥតិ សង្ខារ ឥតិ សង្ខារំ សមុទយោ ឥតិ សង្ខារំ អត្ថង្គំមោ, ឥតិ វិញ្ញាណំ ឥតិ វិញ្ញាណស្ស សមុទយោ ឥតិ វិញ្ញាណស្ស អត្ថង្គំមោ’ តិ។ ឥទំ, មហារាជ, ពិឡារស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន

“...ន ឥតោ ទូរេ ភវិតញ្ញំ, ភវិត្តំ កិ ភវិស្សតិ;

បច្ចុប្បន្នមិ វេហារេ, សកេ កាយម្ហិ វិន្ទថា” តិ។

ពិឡារង្គបញ្ចេញ ទុតិយោ។

៣. ឧន្ទរង្គបញ្ចេញ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ឧន្ទរស្ស[ឧន្ទរស្ស (ស្យា. ក.)] ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភ”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, ឧន្ទរោ ឥតោចិតោ ច វិចរន្តោ អាហារូបាសីសកោ យេវ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥតោចិតោ ច វិចរន្តេន យោនិសោ មនសិការូបាសីសកេនេវ ភវិតព្ភំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឧន្ទរស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបសេនេន វង្គន្តបុត្តេន –

“ធម្មាសីសំ [ធម្មសីសំ (សី. បី.)] ភវិត្វាន, វិហរន្តោ វិបស្សកោ;

អនោលីនោ វិហរតិ, ឧបសន្តោ សទា សតោ”តិ។

ឧន្ទរង្គបញ្ចេញ តតិយោ។

៤. វិច្ឆិកង្គបញ្ចេញ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘វិច្ឆិកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភ”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, វិច្ឆិកោ នង្គុលារុដោ នង្គុលំ ឧស្សាបេត្វា ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ញាណារុដេន ភវិតព្ភំ, ញាណំ ឧស្សាបេត្វា វិហរិតព្ភំ។ ឥទំ, មហារាជ, វិច្ឆិកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបសេនេន វង្គន្តបុត្តេន –

“ញាណខត្តំ គហេត្វាន, វិហរន្តោ វិបស្សកោ;

បរិមុច្ចតិ សព្ពកយា, ទុប្បសហោ ច សោ ភវេ”តិ។

វិច្ឆិក្ក័បញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. នកុលដ្ឋបញ្ចោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘នកុលស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, នកុលោ ឧរុតមុបគច្ឆន្តោ ភេសជ្ជេន កាយំ បរិភោជន្តា ឧរុតមុបគច្ឆតិ គហេតុំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កោធាយាតពហុលំ កលហវិគ្គហវិវាទវិរោធាភិក្ខុតំ លោកមុបគច្ឆន្តេន មេត្តាភេសជ្ជេន មានសំ អនុលិម្បិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, នកុលស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“តស្មា សកំ បរេសម្បិ, កាតញ្ញា មេត្តកាវនា;
មេត្តចិត្តេន ផរិតញ្ញំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ។

នកុលដ្ឋបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. ជរសិដ្ឋាលដ្ឋបញ្ចោ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ជរសិដ្ឋាលស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ជរសិដ្ឋាលោ ភោជនំ បដិលភិក្ខុ អជិគ្គមាណោ យាវទត្ថំ អាហរយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ភោជនំ បដិលភិក្ខុ អជិគ្គមាណេន សរីរយាបនមត្តមេវ បរិភូញ្ចិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ជរសិដ្ឋាលស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន មហាកស្សបេន –

“សេនាសនម្ហា ឱរុយ្ហ, តាមំ បិណ្ឌាយ បាវិសី;

កុញ្ចន្តំ បុរិសំ កុដ្ឋី, សក្កច្ចំ នំ ឧបដ្ឋហី។

“សោ មេ បក្កេន ហត្ថេន, អាណេបំ ឧបនាមយិ;

អាណេបំ បក្ខិបន្តស្ស, អង្គុលិបេត្តំ ឆិដ្ឋថ។

“កុដ្ឋមូលញ្ច និស្សាយ, អាណេបំ តំ អកុញ្ជិសំ;

កុញ្ចមាទេ វា កុត្តេ វា, ជេគុច្ចំ មេ ន វិជ្ជតីតិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ជរសិដ្ឋាលោ កោជនំ បដិលភិក្ខុ ន វិចិនាតិ ល្ងខំ វា បណីតំ វាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន កោជនំ បដិលភិក្ខុ ន វិចិនិត្តំ ‘ល្ងខំ វា បណីតំ វា សម្បន្នំ វា អសម្បន្នំ វា’ តិ, យថាលទ្ធនេ សន្តស្សិតញ្ចំ។ ឥទំ, មហារាជ, ជរសិដ្ឋាលស្ស ទុតិយំ អង្គី គហេតញ្ចំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន ឧបសេនេន វង្គីន្តបុត្តេន –

“ល្ងខេនបិ ច សន្តស្សេ, នាញំ បត្តេ រសំ ពហុ;

រសេសុ អនុគិទ្ធស្ស, ឈានេ ន រមតេ [រមតី (សី. បី.)] មនោ;

ឥតវីតវេន សន្តដ្ឋោ [សន្តដ្ឋេ (សី. បី.)], សាមញ្ញំ បរិបូរតី” តិ។

ជរសិដ្ឋាលដ្ឋបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. មិត្តដ្ឋបញ្ចោ

៧. “កន្តេ នាគសេន, ‘មិត្តស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ចានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ចានី” តិ? “យថា, មហារាជ, មិគោ ទិវា អរញ្ញេ ចរតិ, រត្នំ

អញ្ជើញកាសេ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ទិវា អរញ្ញេ វិហរិត្តំ, វត្តិ
អញ្ជើញកាសេ។ ឥទំ, មហារាជ, មិត្តស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវតិទេវេន លោមហំសនបរិយាយេ –

‘សោ ខោ អហំ, សាវិបុត្ត, យា តា វត្តិយោ សីតា ហេមន្តិកា អន្តរដ្ឋកា
ហិមបាតសមយា [អន្តរដ្ឋកេ ហិមបាតសមយេ (សី. បី. ក.)], តថាវុបាសុ វត្តិសុ វត្តិ
អញ្ជើញកាសេ វិហរមិ, ទិវា វេសណ្ណោ គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ ទិវា អញ្ជើញកាសេ វិហរមិ, វត្តិ
វេសណ្ណោ’តិ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មិតោ សត្តិម្ហិ វា សវេ វា ឱបតន្តេ វេញេតិ [វេជ្ជេតិ
(ក.)] បលាយតិ, ន កាយមុបនេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
កិលេសេសុ ឱបតន្តេសុ វេញយិតព្ពំ [វេជ្ជយិតព្ពំ (ក.)] បលាយិតព្ពំ, ន ចិត្តមុបនេតព្ពំ។ ឥទំ,
មហារាជ, មិត្តស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មិតោ មនុស្សេ ទិស្វា យេន វា តេន វា បលាយតិ ‘មា មំ តេ
អទ្ធសំសូ’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
ភណ្ណានកលហវិគ្គហវិវាទសីលេ ទុស្សីលេ កុសីតេ សង្គណិកាវមេ ទិស្វា យេន វា តេន វា
បលាយិតព្ពំ ‘មា មំ តេ អទ្ធសំសុ, អហញ្ច តេ មា អទ្ធស’ន្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, មិត្តស្ស តតិយំ
អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន សាវិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“‘មា មេ កទាចិ បាបិច្ឆោ, កុសីតោ ហីនវីរិយោ;

អប្បស្សតោ អនាចារោ, សម្មតោ [សមេតោ (សី. បី.)] អហុ កត្តចី’”តិ។

មិត្តបញ្ជោ សត្តមោ។

៨. គោរូបង្គំបញ្ចេញ

៨. “កន្លែងនាគសេន, ‘គោរូបស្ស ចត្តាវិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ
តានិ ចត្តាវិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, គោរូបោ សកំ គេហំ ន វិជហតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន សកោ កាយោ ន វិជហិតញ្ចោ
‘អនិច្ចត្តាទនបរិមទ្ធនកេទនវិកិរណាវិទ្ធិសនធម្មោ អយំ កាយោ’តិ។ ឥទំ, មហារាជ,
គោរូបស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, គោរូបោ អាទិន្នជុរោ សុខទុក្ខេន ជុរំ វហតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន អាទិន្នព្រហ្មចរិយេន សុខទុក្ខេន យាវ ជីវិតបរិយាទានា
អាបាណកោដិកំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, គោរូបស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, គោរូបោ ឆន្ទេន ឃាយមាទោ បាទីយំ បិវតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន អាចរិយុបជ្ឈាយានំ អនុសិដ្ឋិ ឆន្ទេន បេមេន បសាទេន
ឃាយមាទេន បដិគ្គហេតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, គោរូបស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, គោរូបោ យេន កេនចិ វាហិយមាទោ វហតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន ថេរេវមជ្ឈិមភិក្ខុនម្បិ គិហិឧបាសកស្សាបិ
ឱវាទានុសាសនី សិរសា សម្បជីច្ឆិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, គោរូបស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។
ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សារិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“តទហុ បព្ពជិតោ សន្តោ, ជាតិយា សត្តវស្សិកោ;
សោបិ មំ អនុសាសេយ្យ, សម្បជីច្ឆាមិ មត្តកេ [មុទ្ធនា (សី.)]។

“តិញ្ញំ ឆន្ទញ្ច បេមញ្ច, តស្មី ទិស្វា ឧបដ្ឋបេ;

បែបយោធិយដ្ឋានេ, សក្កច្ច នំ បុនប្បន”ន្តិ។

គោរូបង្គំបញ្ជាក់ អដ្ឋមោ។

៩. វារហស្សបញ្ជាក់

៩. “កន្តេ នាគសេន, ‘វារហស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, វារហោ សន្តត្ថកបិវេត [សន្តត្ថកបិវេន (សី. បី.)] គិម្ហសមយេ សម្បត្តេ ឧទកំ ឧបគច្ចតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ទោសេន ចិត្តេ អាលុទ្ធិតខលិតវិញ្ញន្តសន្តត្តេ សីតលាមតបណីតមេត្តាការំ ឧបគន្តព្នំ។ ឥទំ, មហារាជ, វារហស្ស បបមំ អង្គី គហេតព្នំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វារហោ ចិត្តលូមុទកមុបគន្ធា នាសិកាយ បថវី ខណិត្វា ទោណី កត្វា ទោណិកាយ សយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន មានសេ កាយំ និក្ខិបិត្វា អារម្មណន្តរគតេន សយិតព្នំ។ ឥទំ, មហារាជ, វារហស្ស ទុតិយំ អង្គី គហេតព្នំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន បិណ្ឌោលការទ្វាជេន –

“កាយេ [កាយេន (ក.)] សការំ ទិស្វាន, វិចិនិត្វា វិបស្សកោ;

ឯកាកិយោ អទុតិយោ, សេតិ អារម្មណន្តរេ”តិ។

វារហស្សបញ្ជាក់ នវមោ។

១០. ហត្ថិស្សបញ្ជាក់

១០. “កន្តេ នាគសេន, ‘ហត្ថិស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ហត្ថី នាម ចរន្តោ យេវ បថវី

ទាលេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កាយំ សម្មសមាទេនេវ សព្វេ
កិលេសា ទាលេតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុរ ចបរំ, មហារាជ, ហត្ថី សព្វកាយេនេវ អបលោកេតិ, ឧជុកំ យេវ បេក្ខតិ, ន
ទិសាវិទិសា វិលោកេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សព្វកាយេន
អបលោកិនា ភវិតញ្ញំ, ន ទិសាវិទិសា វិលោកេតញ្ញា, ន ឧទ្ធំ ឧល្លោកេតញ្ញំ, ន អធា
ឱលោកេតញ្ញំ, យុគមគ្គបេក្ខិនា ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុរ ចបរំ, មហារាជ, ហត្ថី អនិពទ្ធសយនោ គោចរាយមនុគ្គន្ធ ន តមេវ ទេសំ
វាសត្តមុបគច្ឆតិ, ន ធុវប្បតិដ្ឋាលយោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
អនិពទ្ធសយនេន ភវិតញ្ញំ, និរាលយេន បិណ្ឌាយ គន្តញ្ញំ, យទិ បស្សតិ វិបស្សកោ មនុញ្ញំ
បតិរូបំ រុចិរទេសេ កវំ មណ្ឌបំ វា រុក្ខមូលំ វា គុហំ វា បញ្ញាវំ វា, តត្ថេវ វាសមុបគន្តញ្ញំ,
ធុវប្បតិដ្ឋាលយោ ន កាតញ្ញេ។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុរ ចបរំ, មហារាជ, ហត្ថី ឧទកំ ឱគាហិត្វា សុចិរិមលសីតលសលិលបរិបុណ្ណំ
កុមុទុប្បលបទុមបុណ្ណារិកសញ្ញន្នំ មហតិមហន្តំ បទុមសរំ ឱគាហិត្វា កីឡតិ គជវកីឡំ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សុចិរិមលវិប្បសន្នមនាវិលធម្មវរវារិបុណ្ណំ
វិមុត្តិកុសុមសញ្ញន្នំ មហាសតិបដ្ឋានបោក្ខរណី ឱគាហិត្វា ញាណេន សង្ខារ ឱធុនិតញ្ញា
វិធុនិតញ្ញា, យោគាវចរកីឡា កីឡិតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុរ ចបរំ, មហារាជ, ហត្ថី សតោ បាទំ ឧទ្ធវតិ, សតោ បាទំ និក្ខិបតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សតេន សម្បជានេន បាទំ ឧទ្ធវិតញ្ញំ, សតេន
សម្បជានេន បាទំ និក្ខិបិតញ្ញំ, អភិក្កមបដិក្កមេ សមិញ្ញេនបសារណោ សព្វត្ថ សតេន
សម្បជានេន ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ហត្ថិស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ,
មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវេ-

““ការយេន សំរំរោ សាធុ, សាធុ វាចាយ សំរំរោ;

មនសា សំរំរោ សាធុ, សាធុ សព្វត្ថ សំរំរោ;

សព្វត្ថ សំរំរោ លជ្ជី, រក្ខតោតិ បុព្វតិ”” តិ។

ហត្ថិបញ្ញោ ទសមោ។ ឧបចិការត្ថោ ចតុត្ថោ។

តស្សទានំ –

ឧបចិកា ពិឡារោ ច, ឧន្ទរោ វិច្ឆិកេន ច;

នកុលោ សិដ្ឋាលោ មិតោ,

គោរុបោ វរហោ ហត្ថិនា ទសាតិ។

៥. សីហាវត្ថោ

១. សីហាវត្ថោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ‘សីហស្ស សត្ត អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមាទិ តានិ សត្ត អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, សីហោ នាម សេតវិមលបរិសុទ្ធបណ្ណារោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សេតវិមលបរិសុទ្ធបណ្ណារចិត្តេន ព្យបគតកុក្កុច្ឆេន ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ ចតុចរណោ វិក្កន្តចារី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ចតុវិទ្ធិបាទចរណេន ភវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ អភិរូបរុចិរកេសរី, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន អភិរូបរុចិរសីលកេសរិនា ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស តតិយំ អង្គំ
គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ ជីវិតបរិយាទានេបិ ន កស្សចិ ឱនមតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
ចីវរិបណ្ណបាតសេនាសនគិលានបច្ចយកេសជ្ជបរិក្ខារបរិយាទានេបិ ន កស្សចិ ឱនមិតព្ពំ។
ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ សបទានកក្ខោ យស្មី ឱកាសេ និបតតិ, តត្ថេវ យាវទត្ថំ
ភក្ខយតិ, ន វរមំសំ វិចិនាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
សបទានកក្ខេន ភវិតព្ពំ, ន កុលានិ វិចិនិតព្ពានិ, ន បុព្ពគេហំ ហិត្វា កុលានិ
ឧបសង្កមិតព្ពានិ, ន កោជនំ វិចិនិតព្ពំ, យស្មី ឱកាសេ កពឡំ អាទីយតិ, តស្មី យេវ
ឱកាសេ កុព្វិតព្ពំ សរីរយាបនត្ថំ [សរីរយាបនមត្ថំ (សី. បី.)], ន វកោជនំ វិចិនិតព្ពំ។ ឥទំ,
មហារាជ, សីហស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ អសន្និជិកក្ខោ, សកី គោចរំ ភក្ខយិត្វា ន បុន តំ
ឧបគច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អសន្និជិការបរិកោគិនា ភវិតព្ពំ។
ឥទំ, មហារាជ, សីហស្ស ឆដ្ឋំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សីហោ កោជនំ អលទ្វា ន បរិតស្សតិ, លទ្វាបិ កោជនំ
អគធិតោ [អគធិតោ (សី.)] អមុច្ឆិតោ អនជ្ឈោសន្នោ បរិកុព្វតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន កោជនំ អលទ្វា ន បរិតស្សិតព្ពំ, លទ្វាបិ កោជនំ អគធិតេន
អមុច្ឆិតេន អនជ្ឈោសន្នេន អាទីនវទេស្សារិនា និស្សរណបញ្ចេន បរិកុព្វិតព្ពំ។ ឥទំ,
មហារាជ, សីហស្ស សត្តមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន

សំយត្តនិកាយវេ ថេរី មហាកស្សបំ បរិកិច្ចយមាទេន –

‘សន្តដ្ឋោយំ, ភិក្ខុវេ, កស្សបោ ឥតវីតវេន បិណ្ឌបាតេន, ឥតវីតវបិណ្ឌបាតសន្តដ្ឋិយា
ច វណ្ណាទី, ន ច បិណ្ឌបាតហេតុ អនេសនំ អប្បត្ថិរូបំ អាបជ្ជតិ, អលទ្ធា ច បិណ្ឌបាតំ ន
បរិតស្សតិ, លទ្ធា ច បិណ្ឌបាតំ អគធិតោ អមុច្ឆិតោ អនជ្ឈោសន្នោ អាទីនវទស្សវី
និស្សរណបញ្ញោ បរិកុញ្ចតិ’” តិ។

សីហន្តបញ្ញោ បឋមោ។

២. ចក្កវាក្កបញ្ញោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ចក្កវាក្កស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ
តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានីតិ”? “យថា, មហារាជ, ចក្កវាកោ យាវ ជីវិតបរិយាទានា
ទុតិយិកំ ន វិជហតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចវេន យាវ ជីវិតបរិយាទានា
យោនិសោ មនសិការោ ន វិជហិតញ្ចោ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវាក្កស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវាកោ សេវាលបណកកក្ខោ, តេន ច សន្តដ្ឋី អាបជ្ជតិ, តាយ
ច សន្តដ្ឋិយា ពលេន ច វណ្ណេន ច ន បរិហាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចវេន យថាលាភសន្តោសោ ករណីយោ, យថាលាភសន្តដ្ឋោ ខោ, មហារាជ,
យោគី យោគាវចវេន ន បរិហាយតិ សីលេន, ន បរិហាយតិ សមាធិនា, ន បរិហាយតិ
បញ្ញាយ, ន បរិហាយតិ វិមុត្តិយា, ន បរិហាយតិ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនេន, ន បរិហាយតិ
សញ្ញេហិ កុសលេហិ ធម្មេហិ។ ឥទំ, មហារាជ, ចក្កវាក្កស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ចក្កវាកោ បាណេ ន វិហេបយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចវេន និហិតទណ្ឌេន និហិតសត្តេន លជ្ជិនា ទយាបន្នេន

សព្វបុណ្យក្នុងហិតានុកម្មនា ភវិតព្រំ។ ឥទ្ធំ, មហារាជ, ចក្កវាកស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្រំ។
កាសតម្បេត្ថំ, មហារាជ, ភគវតោ ទេវតិទេវេន ចក្កវាកជាតកេ –

“យោ ន ហន្តិ ន យាតេតិ, ន ជិនាតិ ន ជាបយេ;

មេត្តំសោ [អហីសា (សី. បី.)] សព្វកូតេសុ, វេរំ តស្ស ន កេនចី” តិ។

ចក្កវាកដ្ឋបញ្ញោ ទុតិយោ។

៣. បេណាហិកដ្ឋបញ្ញោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បេណាហិកាយ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្រំនី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ
តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្រំនី” តិ? “យថា, មហារាជ, បេណាហិកា សកបតិម្ហិ ឧស្សយាយ
ឆាបកេ ន បោសយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
សកមនេ [សកមនោ (ក.)] កិលេសេ ឧប្បន្នេ ឧស្សយាយិតព្រំ, សតិបដ្ឋានេន
សម្មាសំវេសុសិវេ បក្ខិបិដ្ឋា មនោទ្វារេ កាយគតាសតិ កាវេតព្រំ។ ឥទ្ធំ, មហារាជ,
បេណាហិកាយ បឋមំ អង្គំ គហេតព្រំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បេណាហិកា បវេន ទិវសំ គោចរំ ចរិត្វា សាយំ បក្ខិគណំ
ឧបេតិ អត្តនោ គុត្តិយា, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឯកកេន បរិវេកំ
សេវិតព្រំ សំយោជនបរិមុត្តិយា, តត្រ រតី អលកមាទេន ឧបវាទកយបរិក្ខណាយ សង្ឃំ
ឱសវិត្វា សង្ឃរក្ខិតេន វេសិតព្រំ។ ឥទ្ធំ, មហារាជ, បេណាហិកាយ ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្រំ។
កាសិតម្បេត្ថំ, មហារាជ, ព្រហ្មនា សហម្បតិនា ភគវតោ សន្តិកេ –

“សេវេថ បន្តានិ សេនាសនានិ, ចរេយ្យ សំយោជនវិប្បមោក្ខា;

សចេ រតី នាធិគច្ឆេយ្យ តត្ថ, សង្ឃេ វសេ រក្ខិតត្តោ សតីមា” តិ។

បេណាហិកង្គ្របព្យោ តតិយោ។

៤. យរកបោតង្គ្របព្យោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘យរកបោតស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ”ន្តិ? “យថា, មហារាជ, យរកបោតោ បរគេហេ វសមាទោ ន តេសំ កិញ្ចិ ភណ្ឌស្ស និមិត្តំ គណ្ណាតិ, មជ្ឈត្តោ វសតិ សញ្ញាពហុលោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បរកុលំ ឧបគតេន តស្មី កុលេ ឥត្ថិនំ វា បុរិសានំ វា មញ្ចេ វា បីវេ វា វត្ថេ វា អលង្ការេ វា ឧបកោគេ វា បរិកោគេ វា កោជនវិកតិសុ វា ន និមិត្តំ គហេតញ្ញំ, មជ្ឈត្ថេន កវិតញ្ញំ, សមណសញ្ញា បច្ចុបដ្ឋបេតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, យរកបោតស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ចូឡនារទជាតកេ –

“បរិសិត្វា បរកុលំ, បានត្ថំ កោជនាយ វា [បាទេសុ កោជនេសុ វា (សី. បី.)];
មិតំ ខាទេ មិតំ កុញ្ចេ, ន ច រូបេ មនំ កវេ”តិ។

យរកបោតង្គ្របព្យោ ចតុត្ថោ។

៥. ឧលូកង្គ្របព្យោ

៥. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ឧលូកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វទេសិ, កតមាទិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ឧលូកោ កាកេហិ បដិវិទ្ធោ, វត្ថំ កាកសង្ឃំ គន្ធា ពហូបិ កាកេ ហនតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អញ្ញាណេន បដិវិទ្ធោ កាតញ្ចោ, ឯកេន រហោ និសីទិត្វា អញ្ញាណំ សម្បមទ្ធិតញ្ញំ, មូលតោ ធិន្ទិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឧលូកស្ស បឋមំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឧលូកោ សុប្បជិសល្លិនោ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បដិសល្លានាមេន កវិតព្ធំ បដិសល្លានរតេន។ ឥទំ, មហារាជ, ឧលូកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ធំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវេ –

“ឥធ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ បដិសល្លានាមោ បដិសល្លានរតោ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ យថាកូតំ បដានាតិ, “អយំ ទុក្ខសមុទយោ” តិ យថា កូចំ បដានាតិ, “អយំ ទុក្ខនិរោធនា” តិ យថាកូតំ បដានាតិ, “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា” តិ យថាកូតំ បដានាតិ” តិ។

ឧលូកង្គ្របញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. សតបត្តង្គបញ្ចោ

៦. “កន្តោ នាគសេន, ‘សតបត្តស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ធំ’ ត្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ធំ” ត្តិ? “យថា, មហារាជ, សតបត្តោ វរិទ្ធា បវេសំ ខេមំ វា ភយំ វា អាចិក្ខតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បវេសំ ធម្មំ ទេសយមាទេន វិនិបាតំ ភយតោ ទស្សយិតព្ធំ, និព្វានំ ខេមតោ ទស្សយិតព្ធំ។ ឥទំ, មហារាជ, សតបត្តស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ធំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន បិណ្ឌោលការទ្វាជេន –

“និរយេ ភយសន្តាសំ, និព្វានេ វិបុលំ សុខំ;

ឧភយានេតានត្ថានិ ទស្សេតព្ធានិ យោគិនា” តិ។

សតបត្តង្គបញ្ចោ ឆដោ។

៧. វគ្គលិង្គបញ្ចោ

៧. “កន្តេ នាគសេន, ‘វគ្គុលិស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វទេសិ, កតមាទិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, វគ្គុលិ គេហំ បរិសិទ្ធា វិចរិត្វា និក្ខមតិ, ន តត្ថ បលិពុទ្ធតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន គាមំ បិណ្ឌោយ បរិសិទ្ធា សបទានំ វិចរិត្វា បដិលទ្ធលាភេន ខិប្បមេវ និក្ខមិត្តំ, ន តត្ថ បលិពុទ្ធន ភវិត្តំ។ ឥទំ, មហារាជ, វគ្គុលិស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វគ្គុលិ បរគេហោ វសមាវោ ន តេសំ បរិហានី ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន កុលានិ ឧបសង្កមិត្វា អតិយាចនាយ វា វិញ្ញត្តិពហុលតាយ វា កាយទោសពហុលតាយ វា អតិកាណិតាយ វា សមានសុខទុក្ខតាយ វា ន តេសំ កោចិ វិប្បជិសារោ ករណីយោ, នបិ តេសំ មូលកម្មំ បរិហាបេតញ្ញំ, សព្ពថា វុឌ្ឍិ យេវ ឥច្ឆិតញ្ញ។ ឥទំ, មហារាជ, វគ្គុលិស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន ទីយនិកាយវេ លក្ខណសុត្តន្តេ –

“‘សុទ្ធាយ សីលេន សុតេន ពុទ្ធិយា, ចាគេន ធម្មេន ពហូហិ សាធុហិ;

ធនេន ធម្មោន ច ខេត្តវត្ថុនា, បុត្តេហិ ទាវេហិ ចតុប្បទេហិ ច។

“ញាតីហិ មិត្តេហិ ច ពន្ធវេហិ, ពលេន វណ្ណេន សុខេន ចូកយំ;

កថំ ន ហាយេយ្យំ បវេតិ ឥច្ឆតិ, អត្ថសមិទ្ធិញ្ច បនាភិកង្ខតី”តិ។

វគ្គុលិវគ្គបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. ជលូកង្គបញ្ចោ

៨. “កន្តេ នាគសេន, ‘ជលូកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ? “យថា, មហារាជ, ជលូកា យត្ថ អលីយតិ, តត្ថេវ ទទ្យំ អលីយិត្វា វហិរំ

បិវតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន យស្មី អារម្មណេ ចិត្តំ អល្លិយតិ, តំ
អារម្មណំ វណ្ណតោ ច សណ្ឋានតោ ច ទិសតោ ច ឱកាសតោ ច បរិច្ឆេទតោ ច លិង្គតោ ច
និមិត្តតោ ច ទឡំ បតិដ្ឋាបេត្វា តេនេវារម្មណេន វិមុត្តិរសមសេចនកំ បាតព្វំ។ ឥទំ,
មហារាជ, ជលូកាយ ឯកំ អង្គំ គហេតព្វំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន អនុរុទ្ធន –

“បរិសុទ្ធន ចិត្តេន, អារម្មណេ បតិដ្ឋាយ;

តេន ចិត្តេន បាតព្វំ, វិមុត្តិរសមសេចន” ភ្លឺ។

ជលូកជ្ជបញ្ចោ អដ្ឋមោ។

៩. សប្បជ្ជបញ្ចោ

៩. “ភន្តេ នាគសេន, ‘សប្បស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្វានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ
តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្វានី” តិ? “យថា, មហារាជ, សប្បោ ឧរេន គច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បញ្ញាយ ចរិតព្វំ, បញ្ញាយ ចរមានស្ស ខោ, មហារាជ,
យោគិនោ ចិត្តំ ញាយេ ចរតិ, វិលក្ខណំ វិវជ្ជតិ, សលក្ខណំ ភាវេតិ។ ឥទំ, មហារាជ,
សប្បស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្វំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សប្បោ ចរមាណោ ឱសធំ បរិវជ្ជេន្តោ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ទុច្ឆរិតំ បរិវជ្ជេន្តេន ចរិតព្វំ។ ឥទំ, មហារាជ, សប្បស្ស
ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្វំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, សប្បោ មនុស្សេ ទិស្វា តប្បតិ[មនុស្សំ ទិស្វា កម្មតិ
(ក.)] សោចតិ ចិន្តយតិ, ឯវមេវ ខោ មហារាជ យោគិនា យោគាវចរេន កុរិតក្កេ, វិតក្កេត្វា
អរតី ឧប្បាទយិត្វា តប្បតព្វំ សោចិតព្វំ ចិន្តយិតព្វំ ‘បមាទេន មេ ទិវសោ វីតិនាមិតោ, ន

សោ បុន សក្កា លទ្ធីន្តិរ ឥទ្ធំ, មហារាជ, សប្បស្ស តតិយំ អង្គី គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ,
មហារាជ, កគវតា កល្យាណីយជាតកេ ទ្វិន្នំ កិន្នរានំ –

“មយេកវត្ថុ [យមេកវត្ថុ (សី. បី.)] វិប្បវសិម្ហ លុទ្ធ, អកាមកា អញ្ញមញ្ញំ សរន្តា;
តមេកវត្ថុ [តមេកវត្ថុ (សី. បី.)] អនុតប្បមានា, សោចាម ‘សា វត្ថុ បុន
នហេស្សតី’” តិ។

សប្បដ្ឋបញ្ចេ នវមោ។

១០. អជគវស្សបញ្ចេ

១០. “កន្តេ នាគសេន, ‘អជគវស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ’ ត្ថិ យំ វេទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គី
គហេតព្ពំ” ត្ថិ? “យថា, មហារាជ, អជគវេ មហាតិមហាកាយោ ពហូបិ ទិវសេ ឧន្ទទេវោ
ទីនតវោ កុច្ឆិបូរំ អាហារំ ន លភតិ, អបិបុណ្ណោ យេវ យាវទេវ សរិយាបនមត្តកេន
យាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនោ យោគាវចរស្ស ភិក្ខាចរិយប្បសុតស្ស
បរិបណ្ណមុបគតស្ស បរិទិន្នប្បាដិកដ្ឋិស្ស សយំតាហប្បដិវិរតស្ស ទុល្លកំ ឧទេរបិបូរំ អាហារំ,
អបិ ច អត្ថវសិកេន កុលបុត្តេន ចត្តារោ បញ្ច អាណេបេ អកុញ្ញិត្វា អវសេសំ ឧទេកេន
បរិបូរេតព្ពំ។ ឥទ្ធំ, មហារាជ, អជគវស្ស ឯកំ អង្គី គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ,
ថេវេន សាវិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“អល្លំ សុក្ខំ វា កុញ្ញន្តោ, ន ពាទ្បំ សុហិតោ សិយា;

ឧន្ទទេវោ មិតាហារោ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ។

“ចត្តារោ បញ្ច អាណេបេ, អកុត្វា ឧទកំ បិវេ;

អលំ ផាសុ វិហារាយ, បហិតត្ថស្ស ភិក្ខុនោ” តិ។

អដគរង្គបញ្ចេ ទសមោ។

សីហវគ្គោ បញ្ចមោ។

តស្សទ្វានំ –

កេសរី ចក្កវាកោ ច, បេណាហិ យរកបោតកោ;

ឧលូកោ សតបត្តោ ច, វគ្គុលិ ច ជលូបិកា;

សប្បោ អដគរោ ចេវ, វគ្គោ តេន បវុច្ចតីតិ។

៦. មក្កដកវគ្គោ

១. បន្ទមក្កដកង្គបញ្ចេ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ‘បន្ទមក្កដកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភ’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភ’ន្តិ? “យថា, មហារាជ, បន្ទមក្កដកោ បន្ទេ មក្កដជាលវិតានំ កត្វា យទិ តត្ថ ជាលកេ លគ្គតិ កិមិ វា មក្ខិកា វា បដង្ហោ វា, តំ គហេត្វា កក្ខយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចេន ឆសុ ទ្វាវេសុ សតិបដ្ឋានជាលវិតានំ កត្វា យទិ តត្ថ កិលេសមក្ខិកា ពជ្ឈន្តិ, តត្ថេវ យាតេតព្ភា។ ឥទំ, មហារាជ, បន្ទមក្កដកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ភំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេវេន អនុវុទ្ធន –

“ចិត្តំ និយមេ ឆសុ ទ្វាវេសុ, សតិបដ្ឋានវុត្ថមេ;

កិលេសា តត្ថ លគ្គា ចេ, ហន្តព្ភា តេ វិបស្សិនា”តិ។

បន្ទមក្កដកង្គបញ្ចេ បបមោ។

២. ថនស្សិតទារកង្គ្គបញ្ចោ

២. “កន្តេ នាគសេន, ‘ថនស្សិតទារកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ យំ វេទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ ? “យថា, មហារាជ, ថនស្សិតទារកោ សទត្ថេ លក្ខតិ, ខីរត្ថិកោ រោទតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សទត្ថេ លក្ខតញ្ញំ, សព្ពត្ថ ធម្មញ្ញាណេន ភវិតញ្ញំ, ឧទ្ទេសេ បរិបុញ្ញាយ សម្មប្បយោគេ បរិវេកេ គុសំវាសេ កល្យាណមិត្តសេវនេ។ ឥទំ, មហារាជ, ថនស្សិតទារកស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កគវតា ទេវាតិទេវេន ទីយនិកាយវេ បរិនិព្វានសុត្តន្តេ –

“ឥដ្ឋី តុម្កេ, អានន្ទ, សារត្ថេ [សទត្ថេ (សី. បី.)] យដថ, សារត្ថេ អនុយុញ្ញថ;
សារត្ថេ អប្បមត្តា អាតាបិនោ បហិតត្តា វិហរថា” តិ។

ថនស្សិតទារកង្គ្គបញ្ចោ ទុតិយោ។

៣. ចិត្តកធរកុម្មង្គបញ្ចោ

៣. “កន្តេ នាគសេន, ‘ចិត្តកធរកុម្មស្ស [ចិត្តកថលកុម្មស្ស (សី. បី.)] ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ យំ វេទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញ’ន្តិ ? “យថា, មហារាជ, ចិត្តកធរកុម្មោ ឧទកកយា ឧទកំ បរិវេជ្ជត្វា វិចរតិ, តាយ ច បន ឧទកំ បរិវេជ្ជនាយ អាយុនា ន បរិហាយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បមាទេ ភយទស្សាវិនា ភវិតញ្ញំ, អប្បមាទេ គុណវិសេសទស្សាវិនា។ តាយ ច បន ភយទស្សាវិតាយ ន បរិហាយតិ សាមញ្ញា, និព្វានស្ស សន្តិកេ ឧបេតិ [ឧបេតិ (ក.)]។ ឥទំ, មហារាជ, ចិត្តកធរកុម្មស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, កគវតា ទេវាតិទេវេន ធម្មបទេ –

“អប្បមាទរតោ ភិក្ខុ, បមាទេ ភយទស្សិ វា;

អកញ្ចេ បរិហានាយ, និព្វានស្សេវ សន្តិកេ” តិ។

ចិត្តកធរកុម្មង្គបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

២. បវនង្គបញ្ចោ

២. “កន្តេ នាគសេន, ‘បវនស្ស បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ បញ្ច អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, បវនំ នាម អសុចិជនំ បដិច្ចាទេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន បវេសំ អបរទ្ធំ ខលិតំ បដិច្ចាទេតព្ពំ ន វិវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស បវមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បវនំ សុញ្ញំ បចុរជនេហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិជាលេហិ សញ្ញេហិ ច កិលេសេហិ សុញ្ញេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បវនំ វិវិតំ ជនសម្ពាធរហិតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន បាបកេហិ អកុសលេហិ ធម្មេហិ អនរិយេហិ បវិវិត្តេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បវនំ សន្តំ បរិសុទ្ធំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន សន្តេន បរិសុទ្ធនេន ភវិតព្ពំ, និព្វតេន បហិនមាទេន បហិនមក្ខេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, បវនំ អរិយជនសំសេវិតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន អរិយជនសំសេវិតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, បវនស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សំយុត្តនិកាយវេ –

“បរិវិត្តហិ អរិយេហិ, បហិតត្ថេហិ ឈាយិកិ;
និច្ចំ អារទ្ធវិរិយេហិ, បណ្ឌិតេហិ សហាវសេ” តិ។

បវន្តបញ្ចេ ចតុត្ថោ។

៥. វុក្ខង្គបញ្ចេ

៥. “កន្តេ នាគសេន, ‘វុក្ខស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ
តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ? “យថា, មហារាជ, វុក្ខោ នាម បុប្ផផលធាតុ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន វិមុត្តិបុប្ផសាមញ្ញផលធារិនា កវិតព្ធាំ។ ឥទំ, មហារាជ,
វុក្ខស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ធាំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វុក្ខោ ឧបគតានមនុប្បវិជ្ជានំ ជនានំ ឆាយំ ទេតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន ឧបគតានមនុប្បវិជ្ជានំ បុគ្គលានំ អាមិសប្បជីសន្ធានេន
វា ធម្មប្បជីសន្ធានេន វា បដិសន្ធិវិតព្ធាំ។ ឥទំ, មហារាជ, វុក្ខស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ធាំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, វុក្ខោ ឆាយាវមគ្គំ ន ករោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចនេន សព្ពសត្តេសុ វេមគ្គតា ន កាតញ្ញា, ចោរវេជកបច្ចុត្តិកេសុបិ អត្តនិបិ សមសមា
មេត្តាកាវនា កាតញ្ញា, ‘កិន្តិ ឥមេ សត្តា អវេរា អព្យាបជ្ជា [អព្យាបជ្ជា (សី.)] អនីយា សុខំ
អត្តានំ បរិហរេយ្យុន្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, វុក្ខស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតព្ធាំ។ ភាសិតម្យេតំ,
មហារាជ, ថេនេន សាវិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“វេជកេ ទេវទត្តមិ, ចោរេ អង្គុលិមាលកេ;
ធនបាលេ រាហុលេ ច, សព្ពត្ថ សមកោ មុនី” តិ។

រុក្ខត្ថបញ្ចេ បញ្ចមោ។

៦. មេឃដ្ឋបញ្ចេ

៦. “ភន្តេ នាគសេន, ‘មេឃស្ស បញ្ចេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមាទិ តានិ បញ្ចេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, មេឃោ ឧប្បន្នំ រដោជល្លំ វូបសមេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចេនេ ឧប្បន្នំ កិលេសរដោជល្លំ វូបសមេតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មេឃោ បថវិយា ឧណ្ហំ និព្វាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចេនេ មេត្តាភាវនាយ សទេវកោ លោកោ និព្វាបេតញ្ញោ។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មេឃោ សព្ពព័ជានិ វិហាបេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចេនេ សព្ពសត្តានំ សទ្ធិំ ឧប្បាទេត្វា តំ សទ្ធាព័ជំ តីសុ សម្មត្តិសុ ពោបេតញ្ញំ, ទិព្វមានុសិកាសុ សុខសម្មត្តិសុ យាវបរមត្ថនិព្វានសុខសម្មត្តិ។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មេឃោ ឧតុតោ សមុជ្ជហិត្វា ធរណិតលរុហេ តិណរុក្ខលតាគុម្ពឱសធិវេនប្បតយោ បរិវត្តតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចេនេ យោនិសោ មនសិកាវំ និព្វត្តេត្វា តេន យោនិសោ មនសិកាវេន សមណធម្មោ បរិវត្តតញ្ញោ, យោនិសោ មនសិការមូលកា សព្វេ កុសលា ធម្មា។ ឥទំ, មហារាជ, មេឃស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មេឃោ វស្សមាទោ នទិតឡាកបោក្ខរណិយោ

កន្ទុបទសរសោព្ពឧទបាទានិ ច បរិបូរេតិ ឧទកធារាហិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន អាគមបរិយត្តិយា ធម្មមេយមភិវស្សយិត្វា អធិគមកាមានំ មានសំ
បរិបូរេយិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, មេយស្ស បញ្ចមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ,
ថេរេន សាវិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“ពោធនេយ្យំ ជនំ ទិស្វា, សតសហស្សេបិ យោជនេ;

ខណេន ឧបគន្ធន, ពោធចតិ តំ មហាមុនី” តិ។

មេយង្គបញ្ចោ ឆដ្ឋោ។

៧. មណិរតនង្គបញ្ចោ

៧. “កន្តេ នាគសេន, ‘មណិរតនស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី’ តិ យំ វទេសិ,
កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតព្ពានី” តិ? “យថា, មហារាជ, មណិរតនំ ឯកន្តបរិសុទ្ធំ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឯកន្តបរិសុទ្ធាជីវេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ,
មហារាជ, មណិរតនស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មណិរតនំ ន កេនចិ សទ្ធិ មិស្សិយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន បាបេហិ បាបសហាយេហិ សទ្ធិ ន មិស្សិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ,
មណិរតនស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មណិរតនំ ជាតិរតនេហិ យោជីយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន ឧត្តមវរជាតិមន្តេហិ សទ្ធិ សំវសិតព្ពំ,
បដិបន្នកផលដ្ឋសេក្ខផលសមង្គិហិ
សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិអរហន្តតេវិជ្ជធញ្យកិញ្ញសមណមណិរតនេហិ សទ្ធិ

សំសិតព្រំៗ ឥទ្ធំ, មហារាជ, មណីរតនស្ស តតិយំ អង្គី គហេតព្រំៗ កាសិតម្សេតំ, មហារាជ,
កគវតា ទេវតិទេវេន សុត្តនិបាតេ –

“សុទ្ធា សុទ្ធភិ សំវាសំ, កប្បយង្គោ បតិស្សតា;

តតោ សមគ្គា និបកា, ទុក្ខស្សន្តំ កវិស្សថា”តិ។

មណីរតនបញ្ចោ សត្តមោ។

៨. មាគវិក្កបញ្ចោ

៨. “កន្តេ នាគសេន, ‘មាគវិកស្ស ចត្តាវិ អង្គានិ គហេតព្រំៗ’តិ យំ វទេសិ, កតមានិ
តានិ ចត្តាវិ អង្គានិ គហេតព្រំៗ”តិ? “យថា, មហារាជ, មាគវិកោ អប្បមិទ្ធោ ហោតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អប្បមិទ្ធេន កវិតព្រំៗ ឥទ្ធំ, មហារាជ,
មាគវិកស្ស បឋមំ អង្គី គហេតព្រំៗ

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មាគវិកោ មិគេសុ យេវ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន អារម្មណេសុ យេវ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតព្រំៗ ឥទ្ធំ, មហារាជ, មាគវិកស្ស
ទុតិយំ អង្គី គហេតព្រំៗ

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មាគវិកោ កាលំ កម្មស្ស ជានាតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន បដិសល្លាសស្ស កាលោ ជានិតញ្ចោ ‘អយំ កាលោ បដិសល្លាសស្ស,
អយំ កាលោ និក្ខមនាយា’តិ។ ឥទ្ធំ, មហារាជ, មាគវិកស្ស តតិយំ អង្គី គហេតព្រំៗ

“បុន ចបរំ, មហារាជ, មាគវិកោ មិគំ ទិស្វា ហាសមភិដនេតិ ‘ឥមំ លច្ឆាមី’តិ, ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន អារម្មណេ អភិរមិតព្រំៗ, ហាសមភិដនេតព្រំៗ ‘ឧត្តរី

វិសេសមជ្ជិកស្សមី តិ។ ឥទំ, មហារាជ, មាគវិកស្ស ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្យេតំ
មហារាជ ថេរេន មោឃរាជេន –

“អារម្មណេ លភិគ្គាន, បហិតត្ថេន ភិក្ខុនា;

ភិយ្យោ ហាសោ ជនេតព្ពោ, អជ្ជិកស្សមិ ឧត្តរិ” តិ។

មាគវិក្កបព្ពោ អដ្ឋមោ។

៩. ពាឡិសិក្កបព្ពោ

៩. “កន្តេ នាគសេន, ‘ពាឡិសិកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ
តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតព្ពានី” តិ? “យថា, មហារាជ, ពាឡិសិកោ ពាឡិសេន មច្ឆេ ឧទ្ធវតិ,
ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ញាណេន ឧត្តរិ សាមញ្ញផលានិ
ឧទ្ធវតព្ពានិ។ ឥទំ, មហារាជ, ពាឡិសិកស្ស បបមំ អង្គំ គហេតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ពាឡិសិកោ បរិត្តកំ វជិត្វា វិបុលំ លោកមជ្ជិកត្ថតិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន បរិត្តលោកាមិសមត្ថំ បរិច្ឆជិតព្ពំ។ លោកាមិសមត្ថំ,
មហារាជ, បរិច្ឆជិត្វា យោគី យោគាវចរោ វិបុលំ សាមញ្ញផលំ អជ្ជិកត្ថតិ។ ឥទំ, មហារាជ,
ពាឡិសិកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ ភាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន រាហុលេន –

“សុញ្ញតព្ពានិមិត្តញ, វិមោក្ខញ្ចាប្បណិហិតំ;

ចតុរោ ផលេ ឆឡភិញ្ញា, ចជិត្វា លោកាមិសំ លភេ” តិ។

ពាឡិសិក្កបព្ពោ នវមោ។

១០. តិច្ឆកង្គបញ្ចោ

១០. “កន្តោ នាគសេន, ‘តិច្ឆកស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមាទិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, តិច្ឆកោ កាឡសុត្តំ អនុលោមេត្វា រុក្ខំ តិច្ឆតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន ជិនសាសនមនុលោមយិត្វា សីលបថវិយំ បតិដ្ឋហិត្វា សទ្ធាហត្ថេន បញ្ញាវាសំ គហេត្វា កិលេសា តច្ឆេតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ, តិច្ឆកស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, តិច្ឆកោ ផេត្តំ អបហវិត្វា សារមាទិយតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន សស្សតំ ឧច្ឆេទំ តំ ជីវំ តំ សរីរំ អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរំ តទុត្តមំ អញ្ញទុត្តមំ អកតមភព្ពំ អបុរិសការំ អព្រហ្មចរិយវាសំ សត្តវិនាសំ នវសត្តបាតុការំ សង្ខារសស្សតការំ យោ ករោតិ, សោ បដិសំវេទេតិ, អញ្ញោ ករោតិ, អញ្ញោ បដិសំវេទេតិ, កម្មផលទស្សនា ច កិរិយផលទិដ្ឋិ ច ឥតិ ឯវុបាទិ ចេវ អញ្ញានិ ច វិវាទបថានិ អបនេត្វា សង្ខារំ សការំ បរមសុញ្ញតំ និវហនិជ្ឈវតំ [និសត្តនិជ្ឈវតំ (ក.)] អច្ចន្តំ សុញ្ញតំ អាទិយិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, តិច្ឆកស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សុត្តនិបាតេ –

“ការណ្ណវំ និទ្ទមថ, កសម្ពំ អបកស្សថ;

តតោ បលាបេ វាហេថ, អស្សមណោ សមណមាទិនេ។

“និទ្ទមិត្វាន បាបិច្ឆេ, បាបអាចារគោចរេ;

សុទ្ធា សុទ្ធេហិ សំវាសំ, កប្បយព្រោ បតិស្សតា;

តតោ សមគ្គា និបកា, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សថា”តិ។

តច្ចក្តីបញ្ជោ ទសមោ។

មក្កដកវគ្គោ ឆដោ។

តស្សទានំ –

មក្កដោ ទារកោ កុម្មោ, វនំ រុក្ខោ ច បញ្ចមោ;

មេយោ មណិ មាគវិកោ, ពាឡិសី តច្ចកេន ចាតិ។

៧. កុម្មវគ្គោ

១. កុម្មដ្ឋបញ្ជោ

១. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កុម្មស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ យំ វទេសិ, កតមំ តំ ឯកំ អង្គំ គហេតព្ព’ន្តិ? “យថា, មហារាជ, កុម្មោ សម្បណ្ណោ ន សណ្ឌតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេ អាគមេ អធិគមេ បរិយត្តិយំ សាមញ្ញោ បារមី បត្វា ន សណិតព្ពំ, ន តេន មា នោ ករណីយោ, ន ទញ្ញោ [ទប្បោ (សី.)] ទស្សេតញ្ញោ, និហតមា នេន និហតទញ្ញេន ភវិតព្ពំ, ឧដុកេន អមុខនេ អវិកត្តិនា។ ឥទំ, មហារាជ, កុម្មស្ស ឯកំ អង្គំ គហេតព្ពំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន សុត្តនិបាតេ –

“យទូនកំ តំ សណ្ឌតិ, យំ បូរំ សន្តមេវ តំ;

អន្លកុម្មបមោ [វិត្តកុម្មបមោ (សី.)] ពាលោ, រហទោ បូរោវ បណ្ឌិតោ” តិ។

កុម្មដ្ឋបញ្ជោ បឋមោ។

២. កាឡាយសដ្ឋបញ្ជោ

២. “ភន្តេ នាគសេន, ‘កាឡាយសស្ស[កាឡហំសស្ស (ក.)] ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ ? “យថា, មហារាជ, កាឡាយសោ សុប្បិគោ[សុច្ឆិគោ (ក.)] វមតិ[វហតិ (ស្យា. ក.)], ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនោ យោគាវចរស្ស មានសំ យោនិសោ មនសិកាវេន[យោនិសោ មនសិកាវេ (សី. ស្យា. ក.)] អប៊ីតំ វមតិ។ ឥទំ, មហារាជ, កាឡាយសស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កាឡាយសោ សកំ បីតំ ឧទកំ ន វមតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនោ យោគាវចរេន យោ សកំ ឧប្បន្នោ បសាទោ, ន បុន សោ វមិតញ្ញោ ‘ឧឡារោ សោ ភគវា សម្មាសម្ពុទ្ធោ, ស្វាគ្គាតោ ជម្មោ, សុប្បជីបន្នោ សង្ឃោ’តិ។ រូបំ អនិច្ចំ, វេទនា អនិច្ចា, សញ្ញា អនិច្ចា, សង្ខារា អនិច្ចា, វិញ្ញាណំ អនិច្ចន្តិ យំ សកំ ឧប្បន្នំ ញ្ញាណំ, ន បុន តំ វមិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, កាឡាយសស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ភគវតា ទេវាតិទេវេន –

“ទស្សនម្ហិ បរិសោធិតោ[បរិសោធិកេ (សី. ក.)] នរោ, អរិយធម្មេ និយតោ វិសេសគូ;

នប្បវេធិតិ អនេកភាគសោ, សព្ពសោ ច មុខការមេវ សោ”តិ។

កាឡាយសង្កបញ្ញោ ទុតិយោ។

៣. ឆត្តង្គបញ្ញោ

៣. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ឆត្តស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ ? “យថា, មហារាជ, ឆត្តំ ឧបរិ មុទ្ធនិ ចរតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនោ យោគាវចរេន កិលេសានំ ឧបរិ មុទ្ធនិ ចរេន កវិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឆត្តស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឆត្តំ មុទ្ធនុបត្ថម្ភំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន យោនិសោ មនសិការុបត្ថម្ភេន ភវិតញ្ចំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឆត្តស្ស ទុតិយំ អង្គំ
គហេតញ្ចំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឆត្តំ វាតាតបមេយវុដ្ឋិយោ បដិហានតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន នានាវិធិទិដ្ឋិបុប្ផសមណព្រាហ្មណានំ [មហាវាត
(ក.)] មតវាតតិវិធក្កិសន្តាបកិលេសវុដ្ឋិយោ បដិហានញ្ចំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឆត្តស្ស តតិយំ
អង្គំ គហេតញ្ចំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សាវិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“យថាបិ ឆត្តំ វិបុលំ, អច្ឆិទ្ធំ ចិរសំហិតំ;

វាតាតបំ និវាសតិ, មហតី មេយវុដ្ឋិយោ។

“តថេវ ពុទ្ធបុត្តោបិ, សីលឆត្តជរោ សុចិ;

កិលេសវុដ្ឋី វាសតិ, សន្តាបតិវិធក្កិយោ” តិ។

ឆត្តង្គបញ្ចោ តតិយោ។

៤. ខេត្តង្គបញ្ចោ

៤. “ភន្តេ នាគសេន, ‘ខេត្តស្ស តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ចានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ
តីណិ អង្គានិ គហេតញ្ចានី’ តិ? “យថា, មហារាជ, ខេត្តំ មាតិកាសម្បន្នំ ហោតិ, ឯវមេវ
ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សុចរិតវត្ថុប្បដិវត្តមាតិកាសម្បន្នេន ភវិតញ្ចំ។ ឥទំ,
មហារាជ, ខេត្តស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតញ្ចំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ខេត្តំ មរិយាទាសម្បន្នំ ហោតិ, តាយ ច មរិយាទាយ ឧទកំ

រក្ខិត្វា ធួញ្ញំ បរិបាចេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន
សីលហិរិមរិយាទាសម្បន្នេន កវិតព្ធំ, តាយ ច សីលហិរិមរិយាទាយ សាមញ្ញំ រក្ខិត្វា ចត្តាវ
សាមញ្ញផលានិ គហេតញ្ញានិ។ ឥទំ, មហារាជ, ខេត្តស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ធំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ខេត្តំ ឧដ្ឋានសម្បន្នំ ហោតិ, កស្សកស្ស ហាសជនកំ អប្បម្បិ
ពីជំ វុត្តំ ពហុ ហោតិ, ពហុ វុត្តំ ពហុតរំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា
យោគាវចរេន ឧដ្ឋានសម្បន្នេន វិបុលផលទាយិនា កវិតព្ធំ, ទាយកានំ ហាសជនកេន
កវិតព្ធំ, យថា អប្បំ ទិទ្ធំ ពហុ ហោតិ, ពហុ ទិទ្ធំ ពហុតរំ ហោតិ។ ឥទំ, មហារាជ, ខេត្តស្ស
តតិយំ អង្គំ គហេតព្ធំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន ឧបាលិនា វិនយធករេន –

“ខេត្តបមេន កវិតព្ធំ, ឧដ្ឋានវិបុលទាយិនា;

ឯស ខេត្តវរោ នាម, យោ ទទាតិ វិបុលំ ផល” ត្តិ។

ខេត្តង្គបញ្ចោ ចតុត្ថោ។

៥. អគទស្សបញ្ចោ

៥. “កន្ត្រេ នាគសេន, ‘អគទស្ស ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ
ទ្វេ អង្គានិ គហេតញ្ញានី” តិ។ “យថា, មហារាជ, អគទេ កិមី ន សណ្ឋាហន្តិ, ឯវមេវ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន មានសេ កិលេសា ន សណ្ឋាបេតញ្ញា។ ឥទំ, មហារាជ,
អគទស្ស បឋមំ អង្គំ គហេតព្ធំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, អគទោ ទដ្ឋផ្សដ្ឋទិដ្ឋអសិតបីតខាយិតសាយិតំ សព្វំ វិសំ
បដិហានតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិវិសំ
សព្វំ បដិហានិតព្ធំ។ ឥទំ, មហារាជ, អគទស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតព្ធំ។ កាសិតម្យេតំ,

មហារាជ, ភគវត្តា ទេវតិទេវន –

“សង្ខារានំ សកាវត្តំ, ទដ្ឋកាមេន យោគិនា;

អគទេនេវ ហោតព្ពំ, កិលេសវិសនាសនេ” តិ។

អគទន្តបញ្ចោ បញ្ចមោ។

៦. កោជនដ្ឋបញ្ចោ

៦. “កន្តេ នាគសេន, ‘កោជនស្ស តីណិ អង្គានិ គហោតព្ពានី’ តិ យំ វទេសិ, កតមានិ តានិ តីណិ អង្គានិ គហោតព្ពានី” តិ? “យថា, មហារាជ, កោជនំ សព្ពសត្តានំ ឧបត្ថម្ភោ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន សព្ពសត្តានំ មគ្គុបត្ថម្ភេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កោជនស្ស បឋមំ អង្គំ គហោតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កោជនំ សព្ពសត្តានំ ពលំ វខ្សេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន បុញ្ញវឌ្ឍិយា វឌ្ឍិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កោជនស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហោតព្ពំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, កោជនំ សព្ពសត្តានំ អភិបត្តិតំ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចនេន សព្ពលោកាភិបត្តិតេន ភវិតព្ពំ។ ឥទំ, មហារាជ, កោជនស្ស តតិយំ អង្គំ គហោតព្ពំ។ ភាសិតម្បេតំ, មហារាជ, ថេវេន មហាមោគ្គល្លានេន –

“សំយមេន និយមេន, សីលេន បដិបត្តិយា;

បត្តិតេន ភវិតព្ពំ, សព្ពលោកស្ស យោគិនា” តិ។

កោដន្តបញ្ចេញ ឆដ្ឋោ។

៧. ឥស្សាសង្គបញ្ចេញ

៧. “កន្តេ នាគសេន, ‘ឥស្សាសស្ស ចត្តារិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី’តិ យំ វេទេសិ, កតមានិ តានិ ចត្តារិ អង្គានិ គហេតញ្ញានី”តិ? “យថា, មហារាជ, ឥស្សាសោ សវេ បាតយន្តោ ឧកោ បាទេ បថវិយំ ទឡំ បតិដ្ឋាបេតិ, ជណ្ឌុអវេកលំ ករោតិ, សរកលាបំ កដិសន្ធិម្ហំ ឋបេតិ, កាយំ ឧបត្ថទ្ធំ ករោតិ, ទ្វេ ហត្ថេ សន្ធិដ្ឋានំ អាវោបេតិ, មុដ្ឋំ បីឡយតិ, អង្គុលិយោ និរន្តរំ ករោតិ, គីរំ បគ្គណ្ឌាតិ, ចក្ខុនិ មុខញ្ច បិទហតិ, និមិត្តំ ឧជុំ ករោតិ, ហាសមុប្បាទេតិ ‘វិជ្ឈិស្សាមី’តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន សីលបថវិយំ វិរិយបាទេ បតិដ្ឋាបេតញ្ញំ, ខន្តិសោរច្ចំ អវេកលំ កាតញ្ញំ, សំវេ ចិត្តំ ឋបេតញ្ញំ, សំយមនិយមេ អត្តា ឧបនេតញ្ញោ, ឥច្ឆា មុច្ឆា បីឡយតញ្ញា, យោនិសោ មនសិការេ ចិត្តំ និរន្តរំ កាតញ្ញំ, វិរិយំ បគ្គហេតញ្ញំ, ឆ ទ្វារា បិទហិតញ្ញា, សតិ ឧបដ្ឋបេតញ្ញា, ហាសមុប្បាទេតញ្ញំ ‘សព្វកិលេសេ ញ្ញាណនាវចេន វិជ្ឈិស្សាមី’តិ។ ឥទំ, មហារាជ, ឥស្សាសស្ស បបមំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥស្សាសោ អាឡកំ បរិហរតិ វង្គជិម្ហកុដិលនាវចស្ស ឧដុករណាយ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥមស្មី កាយេ សតិបដ្ឋានអាឡកំ បរិហរតញ្ញំ វង្គជិម្ហកុដិលចិត្តស្ស ឧដុករណាយ។ ឥទំ, មហារាជ, ឥស្សាសស្ស ទុតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥស្សាសោ លក្ខេ ឧបាសេតិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥមស្មី កាយេ ឧបាសិតញ្ញំ។ កថំ មហារាជ យោគិនា យោគាវចរេន ឥមស្មី កាយេ ឧបាសិតញ្ញំ? អនិច្ចតោ ឧបាសិតញ្ញំ, ទុក្ខតោ ឧបាសិតញ្ញំ, អនត្តតោ ឧបាសិតញ្ញំ, រោគតោ...បេ... គណ្ណតោ...បេ... សល្លតោ...បេ... អយតោ...បេ... អាពាធតោ...បេ... បរតោ...បេ... បលោកតោ...បេ... ព្យាតិតោ...បេ... ឧបទ្ធរតោ...បេ... ភយតោ...បេ...

ឧបសគ្គតោ...បេ... ចលតោ...បេ... បក្ក័តោ...បេ... អទ្ទុវតោ...បេ...
អតាណតោ...បេ... អលេណតោ...បេ... អសរណតោ...បេ... វិត្តតោ...បេ...
តុច្ឆតោ...បេ... សុញ្ញតោ...បេ... អាទីនវតោ...បេ... វិបរិណាមធម្មតោ...បេ...
អសារតោ...បេ... អយមូលតោ...បេ... វេទកតោ...បេ... វិកវតោ...បេ...
សាសវតោ...បេ... សង្ខតតោ...បេ... មារាមិសតោ...បេ... ជាតិធម្មតោ...បេ...
ជរាធម្មតោ...បេ... ព្យាធិធម្មតោ...បេ... មរណធម្មតោ...បេ... សោកធម្មតោ...បេ...
បរិទេវធម្មតោ...បេ... ឧបាយាសធម្មតោ...បេ... សំកិលេសធម្មតោ...បេ... ឯវំ ខោ,
មហារាជ, យោគិនា យោគាវចរេន ឥមស្មី កាយេ ឧបាសិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឥស្សាសស្ស
តតិយំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។

“បុន ចបរំ, មហារាជ, ឥស្សាសោ សាយំ បាតំ ឧបាសតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ,
យោគិនា យោគាវចរេន សាយំ បាតំ អារម្មណេ ឧបាសិតញ្ញំ។ ឥទំ, មហារាជ, ឥស្សាសស្ស
ចតុត្ថំ អង្គំ គហេតញ្ញំ។ កាសិតម្យេតំ, មហារាជ, ថេរេន សាវិបុត្តេន ធម្មសេនាបតិនា –

“យថា ឥស្សាសកោ នាម, សាយំ បាតំ ឧបាសតិ;

ឧបាសនំ អវិញ្ញន្តោ [ន វិច្ឆន្តោ (សី. ក.)], លកតេ កត្តវេតនំ។

“តថេវ ពុទ្ធបុត្តោបិ, ករោតិ កាយុបាសនំ;

កាយុបាសនំ អវិញ្ញន្តោ, អរហត្តមជិត្តច្ឆតី” តិ។

ឥស្សាសង្គ័បញ្ឆោ សត្តមោ។

កុម្មវត្តោ សត្តមោ [ឥតោ បរំ រាជង្គបញ្ញាទិកា អដ្ឋតីស បញ្ញា វិនដ្ឋា, យេហិ តា ទិដ្ឋា,នតេហិ
នោ អាវោចេតញ្ញា បុន មុទ្ធាបនកាលេ បក្ខិបនត្ថាយាតិ (ន, ព, ស)]។

តស៊ូទ្វារី -

កុម្មោ ច កាឡាយសោ ច, ឆត្តំ ខេត្តញ អគទោ;

កោជនេន ច ឥស្សាសោ, វុត្តំ ទានិ វិទូហិតិ។

ឱបម្មកថាបញ្ចេ និដ្ឋិតោ។

និគមនំ

ឥតិ ឆសុ កណ្ណេសុ ពារីសតិវគ្គបតិមណ្ឌិតេសុ ទ្វាសដ្ឋិអធិកា ទ្វេសតា ឥមស្មី បោត្តកេ
អាគតា មិលិន្ទបញ្ញា សមត្តា, អនាគតា ច បន ទ្វាចត្តាលីសា ហោន្តិ, អាគតា ច អនាគតា ច
សញ្ញា សមោធានេត្វា ចត្វហិ អធិកា តិសតបញ្ញា ហោន្តិ, សញ្ញាវ មិលិន្ទបញ្ញាតិ សង្ខី គច្ឆន្តិ។

រញ្ជោ ច ថេរស្ស ច បុព្វាវិសជ្ជនាវសានេ ចតុរាសីតិសតសហស្សយោជនពហុលា
ឧទកបរិយន្តំ កត្វា អយំ មហាបថវី ឆដា កម្មវុត្ត, វិជ្ជុល្លតា និច្ចរិសុ, ទេវតា ទិព្ទបុប្ផវស្សំ
បវស្សីសុ, មហាព្រហ្ម សាធុការមទាសិ, មហាសមុទ្រកុច្ឆិយំ មេឃត្ថនិគនិក្ខោសោ វិយ
មហាយោសោ អហោសិ, ឥតិ សោ មិលិន្ទោ រាជា ច ឱរោធគណា ច សិរសា អញ្ចលី
បណាមេត្វា វន្តិសុ។

មិលិន្ទោ រាជា អតិវិយ បមុទិតហទយោ សុមថិតមានហទយោ ពុទ្ធសាសនេ
សារមតិនោ រតនត្ថយេ សុនិក្កដ្ឋោ និគ្គម្ពោ និគ្គម្ពោ ហុត្វា ថេរស្ស គុណេសុ បព្ពជ្ជាសុ
បដិបទាឥរិយាបថេសុ ច អតិវិយ បសន្នោ វិស្សត្តោ និរាលយោ និហតមានត្ថម្ពោ
ឧទ្ធអទាហោ វិយ កុដតិន្ទោ ឯវមាហ “សាធុ, កន្តេ នាគសេន, ពុទ្ធវិសយោ បញ្ចោ តយា
វិសដ្ឋិតោ, ឥមស្មី ពុទ្ធសាសនេ បេត្វា ធម្មសេនាបតី សាវិបុត្តត្ថេរំ អញ្ជោ តយា សទិសោ
បញ្ចវិសជ្ជនេ នត្ថិ, ឧមថ, កន្តេ នាគសេន, មម អច្ឆយំ, ឧបាសកំ មំ, កន្តេ នាគសេន, ជារថ

អដ្ឋតគ្គេ បាណុបេតំ សរណំ គតំ”ន្តិ។

តទា រាជា សហ ពលកាយេហិ នាគសេនត្ថេរំ បយិរុបាសិត្វា មិលិន្ទំ នាម វិហារំ
ការេត្វា ថេរស្ស និយ្យាតេត្វា ចតុហិ បច្ចយេហិ នាគសេនំ កោដិសតេហិ ភិក្ខុហិ សទ្ធិំ បរិចរិ,
បុនបិ ថេរស្ស បញ្ញាយ បសីទិត្វា បុត្តស្ស រជ្ជំ និយ្យាតេត្វា អគារស្នា អនគារិយំ បព្ពជិត្វា
វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណិ, តេន វុត្តំ—

“បញ្ញា បសត្ថា លោកស្មី, កតា សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា;

បញ្ញាយ វិមត្តិ ហន្ត, សន្តិ បប្បោន្តិ បណ្ឌិតា។

យស្មី ខន្ធេ បិតា បញ្ញា, សតិ តត្ថ អន្ទនកា;

បូជា វិសេសស្សាធារោ, អគ្គោ សេដ្ឋោ [សោ វ (បី.)] អនុត្តរោ;

តស្នា ហិ បណ្ឌិតោ បោសោ, សម្បស្សំ ហិតមត្តនោ [អត្តមត្តនោ (បី.)];

បញ្ញវន្តំភិបូជេយ្យ, ចេតិយំ វិយ សាទរោ”តិ [បូជិយន្តិ (បី.) ឥតោ បរំ តិស្សោ
គាថាយោ សី. បី. បោត្ថកេសុ នត្ថិ]។

លង្កាយំ ទោណិនគរេ, វសតា ទោណិនាមិនា;

មហាថេរេន លេខិត្វា, សុដ្ឋបិតំ យថាសុតំ;

មិលិន្ទរាជបញ្ចោ ច, នាគសេនវិសជ្ជនំ;

មិលិន្ទោ ហិ មហាបញ្ចោ, នាគសេនោ សុបណ្ឌិតោ;

ឥមិនា បុញ្ញកម្មេន, ឥតោ គព្វាមិ តុស្សិតំ;

មេត្តេយ្យំនាគតេ បស្សេ, សុណេយ្យំ ធម្មមុត្តមន្តិ។

មិលិន្ទបញ្ចោ និដ្ឋិតោ។

។ នមោ តស្ស កតវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ឧទ្ទកនិកាយេ

បេដកោបទេសបាឡី

១. អរិយសច្ចប្បកាសនបឋមភូមិ

នមោ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ បរមត្ថទស្សីនំ

សីលាទិគុណបារមិប្បត្តានំ។

១. ទុវេ ហេតុ ទុវេ បច្ចយា សាវកស្ស សម្មាទិដ្ឋិយា ឧប្បាទាយ – បរតោ ច ឃោសោ សច្ចានុសន្និ, អជ្ឈត្តញ្ច យោនិសោ មនសិកាពោ។ តត្ថ កតមោ បរតោ ឃោសោ? យា បរតោ ទេសនា ឱវាទោ អនុសាសនី សច្ចកថា សច្ចានុលោមោ។ ចត្តារិ សច្ចានិ – ទុក្ខំ សមុទយោ និរោធ�ោ មគ្គោ។ ឥមេសំ ចតុន្នំ សច្ចានំ យា ទេសនា សន្មស្សនា វិវេណា វិភជនា ឧត្តានីកិរិយា[ឧត្តានិកិរិយា (ក.)] បកាសនា – អយំ វុច្ចតិ សច្ចានុលោមោ ឃោសោតិ។

២. តត្ថ កតមោ អជ្ឈត្តំ យោនិសោ មនសិកាពោ?

អង្គត្ថំ យោនិសោ មនសិកាវោ នាម យោ យថាទេសិតេ ធម្មេ ពហិទ្ធា អារម្មណំ
អនកិនីហរិត្វា យោនិសោ មនសិកាវោ – អយំ វុច្ចតិ យោនិសោ មនសិកាវោ។

តំអាការោ យោនិសោ ទ្វារោ វិធិ ឧបាយោ។ យថា បុរិសោ សុក្ខេ កង្កេ វិតតស្នេហោ
សុក្ខាយ ឧត្តរាណិយា ថលេ អភិមន្តមាទំ ភព្វោ ជោតិស្ស អធិគមាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ។
យោនិសោ អគ្គិស្ស អធិគមាយ។ ឯវមេវស្ស យមិទំ ទុក្ខសមុទយនិរោធមគ្គានំ
អវិបរីតធម្មទេសនំ មនសិកាវោតិ – អយំ វុច្ចតិ យោនិសោ មនសិកាវោ។

យថា តិស្សោ ឧបមា បុព្វេ អស្សតា ច អស្សតបុព្វា ច បដិកន្តិ។ យោ ហិ កោចិ
កាមេសុ អវីតរោតោតិ... បេ... ទុវេ ឧបមា អយោនិសោ កាតញ្ញា បច្ចិមេសុ វុត្តំ។ តត្ថ យោ ច
បរតោ យោសោ យោ ច អង្គត្ថំ យោនិសោ មនសិកាវោ – ឥមេ ទ្វេ បច្ចយា។ បរតោ
យោសេន យា ឧប្បជ្ជតិ បញ្ញា – អយំ វុច្ចតិ សុតមយី បញ្ញា។ យា អង្គត្ថំ យោនិសោ
មនសិកាវេន ឧប្បជ្ជតិ បញ្ញា – អយំ វុច្ចតិ ចិន្តាមយី បញ្ញាតិ។ ឥមា ទ្វេ បញ្ញា វេទិតញ្ញា។
បុរិមកា ច ទ្វេ បច្ចយា។ ឥមេ ទ្វេ ហេតុ ទ្វេ បច្ចយា សាវកស្ស សម្មាទិដ្ឋិយា ឧប្បាទាយ។

៣. តត្ថ បរតោ យោសស្ស សច្ចានុសន្និស្ស ទេសិតស្ស អត្ថំ អវិជានន្តោ អត្ថប្បដិសំវេទិ
ភវិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ ន ច អត្ថប្បដិសំវេទិ យោនិសោ មនសិកវិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ
វិជ្ជតិ។ បរតោ យោសស្ស សច្ចានុសន្និស្ស ទេសិតស្ស អត្ថំ វិជានន្តោ អត្ថប្បដិសំវេទិ
ភវិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ អត្ថប្បដិសំវេទិ ច យោនិសោ មនសិកវិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។
ឯស ហេតុ ឯតំ អារម្មណំ ឯសោ ឧបាយោ សាវកស្ស និយ្យានស្ស, នត្ថញ្ញោ។ សោយំ ន ច
សុត្ថស្ស អត្ថវិជាននាយ សហ យុត្តោ នាបិ យោសានុយោគេន បរតោ យោសស្ស អត្ថំ
អវិជានន្តេន សក្កា ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ អលមរិយញ្ញាណទស្សនំ អធិគន្ធី, តស្មា
និញ្ញាយិកុកាមេន សុតមយេន អត្តា បរិយេសិតញ្ញា។ តត្ថ បរិយេសនាយ អយំ អនុបុព្វំ កវតិ
សោឡស ហារា, បញ្ចេ នយា, អដ្ឋារស មូលបទានិ។

តត្ថាយំ ឧទ្ទានគាថា

សោឡសហារា នេត្តិ, បញ្ចនយា សាសនស្ស បរិយេដ្ឋិ;

អដ្ឋារសមូលបទា, កប្បាយនគោត្តនិទ្ទិដ្ឋា។

៤. តត្ថ កតមេ សោឡសហារា?

ទេសនា វិចយោ យុត្តិ បទដ្ឋានំ លក្ខណំ ចតុព្យហោ អារដ្ឋោ វិភត្តិ បរិវត្តនោ វេវចនោ
បញ្ញត្តិ ឱត្ថរណោ សោធនោ អធិដ្ឋានោ បរិក្ខារោ សមារោបនោ – ឥមេ សោឡស ហារា។

តត្ថ ឧទ្ទានគាថា

ទេសនា វិចយោ យុត្តិ, បទដ្ឋានោ ច លក្ខណោ [បទដ្ឋានញ្ច លក្ខណំ (បី.)];

ចតុព្យហោ ច អារដ្ឋោ, វិភត្តិ បរិវត្តនោ។

វេវចនោ ច បញ្ញត្តិ, ឱត្ថរណោ ច សោធនោ;

អធិដ្ឋានោ បរិក្ខារោ, សមារោបនោ សោឡសោ – [សោឡស ហារា (បី. ក.)];

៥. តត្ថ កតមេ បញ្ច នយា?

នន្ទិយារដ្ឋោ តិបុក្ខលោ សីហាវិក្កិឡិតោ ទិសាលោចនោ អង្កសោតិ។

តត្ថ ឧទ្ទានគាថា

បបមោ នន្ទិយារដ្ឋោ, ទុតិយោ ច តិបុក្ខលោ;

សីហាវិក្កីឡើតោ នាម, តតិយោ ហោតិ សោ នយោ។

ទិសាលោចនមាហំសុ, ចតុត្ថោ នយលញ្ញកោ;

បញ្ចមោ អង្គុសោ នាម [បញ្ចមំ អង្គុសំ អាហុ (បី. ក.)], សង្កេ បញ្ច នយា គតា។

៦. តត្ថ កតមានិ អដ្ឋារស មូលបទានិ?

អវិជ្ជា តណ្ហា លោកោ ទោសោ មោហោ សុភសញ្ញា សុខសញ្ញា និច្ចសញ្ញា អត្តសញ្ញា
សមថោ វិបស្សនា អលោកោ អទោសោ អមោហោ អសុភសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនិច្ចសញ្ញា
អនត្តសញ្ញា, ឥមានិ អដ្ឋារស មូលបទានិ។ តត្ថ នវំ បទានិ អកុសលានិ យត្ថ សព្វំ អកុសលំ
សមោសវតិ។ នវំ បទានិ កុសលានិ យត្ថ សព្វំ កុសលំ សមោសវតិ។

កតមានិ នវំ បទានិ អកុសលានិ យត្ថ សព្វំ អកុសលំ សមោសវតិ?

អវិជ្ជា យាវ អត្តសញ្ញា, ឥមានិ នវំ បទានិ អកុសលានិ, យត្ថ សព្វំ អកុសលំ
សមោសវតិ។

កតមានិ នវំ បទានិ កុសលានិ យត្ថ សព្វំ កុសលំ សមោសវតិ?

សមថោ យាវ អនត្តសញ្ញា, ឥមានិ នវំ បទានិ កុសលានិ យត្ថ សព្វំ កុសលំ
សមោសវតិ។ ឥមានិ អដ្ឋារស មូលបទានិ។

តត្ថ ឥមា ឧទ្ទានតាថា

តណ្ហា ច អវិជ្ជា លោកោ, ទោសោ តថេវ មោហោ ច;

ចត្តារោ ច វិបស្សនា, កិលេសភូមិ នវំ បទានិ។

យេ ច សតិបដ្ឋានា សមថោ, វិបស្សនា កុសលមូលំ;

ឯតំ សព្វំ កុសលំ, ឥន្ទ្រិយភូមិ នវបទានិ។

សព្វំ កុសលំ នវហិ បទេហិ យុជ្ជតិ, នវហិ ចេវ អកុសលំ;

ឯកកេ នវ មូលបទានិ, ឧភយតោ អដ្ឋារស មូលបទានិ។

ឥមេសំ អដ្ឋារសន្តំ មូលបទានំ យានិ នវ បទានិ អកុសលានិ, អយំ ទុក្ខសមុទយោ;
យានិ នវ បទានិ កុសលានិ, អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា។ ឥតិ សមុទយស្ស ទុក្ខំ ផលំ,
ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ និរោធំ ផលំ។ ឥមានិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ ភគវតា
ពារាណសិយំ ទេសិតានិ។

៧. តត្ថ ទុក្ខស្ស អរិយសច្ចស្ស អបរិមាណានិ អក្ខរានិ បទានិ ព្យញ្ញនានិ
អាការានិ និរុត្តិយោ និទ្ទេសា ទេសិតា ឯតស្សេវត្ថស្ស សង្កាសនាយ បកាសនាយ
វិវេណាយ វិភជនាយ ឧត្តានីកម្មតាយ បញ្ញាបនាយាតិ យា ឯវំ សព្វេសំ សច្ចានំ។ ឥតិ
ឯកមេកំ សច្ចំ អបរិមាណេហិ អក្ខរេបទព្យញ្ញនអាការនិរុត្តិនិទ្ទេសេហិ បរិយេសិតព្ពំ, តព្វ
ព្យញ្ញនំ អត្ថបុប្ផេន បន អត្ថេវ ព្យញ្ញនបុប្ផេន។

យោ ហិ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឯវំ វទេយ្យ “អហំ ឥទំ ទុក្ខំ បច្ចក្ខាយ អញ្ញំ
ទុក្ខំ បញ្ញបេស្សាមី” តិ តស្ស តំ វាចាវត្ថុកមេវស្ស បុច្ឆិតោ ច ន សម្មាសម្ពុទ្ធិតិ។ ឯវំ សច្ចានិ។
យញ្ញ រត្តិ ភគវា អភិសម្មទ្វោ, យញ្ញ រត្តិ អនុបាទាយ បរិនិព្ព័តោ, ឯត្ថន្តរេ យំ កិញ្ចិ ភគវតា
ភាសិតំ សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណំ គាថា ឧទានំ ឥតិវត្ថុកំ ជាតកំ អព្ពតធម្មំ វេទល្លំ, សព្វំ តំ
ធម្មចក្កំ បវត្តិតំ។ ន កិញ្ចិ ពុទ្ធានំ ភគវត្ថានំ ធម្មទេសនាយ ធម្មចក្កតោ ពហិទ្វា, តស្ស សព្វំ
សុត្តំ អរិយធម្មេសុ បរិយេសិតព្ពំ។ តត្ថ បរិគ្គណ្ឌនាយ អាណោកសភានិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ
ថាវរានិ ឥមានិ។

តត្ថ កតមំ ទុក្ខំ? ជាតិ ជរា ព្យាធិ មរណំ សំខិត្តេន បញ្ចបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា។ តត្ថាយំ
 លក្ខណនិទ្ទេសោ, បាតុកាវលក្ខណា ជាតិ, បរិបាកលក្ខណា ជរា, ទុក្ខទុក្ខតាលក្ខណោ
 ព្យាធិ, ចុតិលក្ខណំ មរណំ, បិយវិប្បយោគវិបរិណាមបរិតាបនលក្ខណោ សោកោ,
 លាលប្បនលក្ខណោ បរិទេវោ, កាយសម្មីឡនលក្ខណំ ទុក្ខំ, ចិត្តសម្មីឡនលក្ខណំ
 ទោមនស្សំ, កិលេសបរិទេហនលក្ខណោ ឧបាយាសោ, អមនាបសមោធានលក្ខណោ
 អប្បិយសម្បយោគោ, មនាបរិនាគាវលក្ខណោ បិយវិប្បយោគោ,
 អធិប្បាយវិត្តនលក្ខណោ អលាភោ, អបរិញ្ញាលក្ខណោ បញ្ចបាទានក្ខន្ធា,
 បរិបាកចុតិលក្ខណំ ជរាមរណំ, បាតុកាវចុតិលក្ខណំ ចុតោបបត្តិ,
 បដិសន្ធិនិព្ពត្តនលក្ខណោ សមុទយោ, សមុទយបរិជេហនលក្ខណោ និរោធនោ,
 អនុសយសមុច្ឆេទលក្ខណោ មគ្គោ។ ព្យាធិលក្ខណំ ទុក្ខំ, សញ្ញាននលក្ខណោ សមុទយោ,
 និយ្យានិកលក្ខណោ មគ្គោ, សន្តិលក្ខណោ និរោធនោ។ អប្បដិសន្ធិកាវនិរោធឌលក្ខណោ
 អនុបាទិសេសា និព្ពានធាតុ, ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច, ទុក្ខញ្ច និរោធនោ ច, ទុក្ខញ្ច មគ្គោ ច,
 សមុទយោ ច ទុក្ខញ្ច, សមុទយោ ច និរោធនោ ច, សមុទយោ ច មគ្គោ ច, និរោធនោ ច
 សមុទយោ ច, និរោធនោ ច ទុក្ខញ្ច, និរោធនោ ច មគ្គោ ច, មគ្គោ ច និរោធនោ ច, មគ្គោ ច
 សមុទយោ ច, មគ្គោ ច ទុក្ខញ្ច។

៨. តត្ថិមាទិ សុត្តានិ។

“យមេកវត្ថុ [ជាតក ១ វិសតិនិបាតេ អយោយរជាតកេ] បឋមំ, គព្ពេ វសតិ
 មាណវោ;

អព្ពដ្ឋិតោវ សោ យាតិ, ស គច្ចំ ន និវត្តតី” តិ។

អដ្ឋិមា, អានន្ទ, ទានុបបត្តិយោ ឯកុត្តរិកេ សុត្តំ – អយំ ជាតិ។

តត្ថ កតមា ជរា?

អចរិត្តា [ធ. ប. ១៥៥] ព្រហ្មចរិយំ, អលទ្ធា យោព្ពនេ ធនំ;

ជីណ្ហកោញ្ចាវ ឈាយន្តិ, ខីណមច្ឆេវ បល្លលេ។

បញ្ច បុព្ពនិមិត្តានិ ទេវេសុ – អយំ ជរា។

តត្ថ កតមោ ព្យាជិ?

សាមំ តេន កុតោ រាជ, តុវម្បិ ជរាយន្តិ វេទេសិ;

ខត្តិយ កម្មស្ស ផលោ, លោកោ ន ហិ កម្មំ បនយតិ។

តយោ គិលានា – អយំ ព្យាជិ។

តត្ថ កតមំ មរណំ?

យថាបិ [ទីយនិកាយេ អធោលិខិតតាថា] កុម្មការស្ស, កតំ មត្តិកភាជនំ;

ខុទ្ទកញ្ច មហន្តញ្ច, យំ បក្កំ យញ្ច អាមកំ;

សព្ពំ កេទនបរិយន្តំ, ឯវំ មច្ចាន ជីវិតំ។

មមាយិតេ បស្សថ ផន្ទមាទេ [ហញ្ញមាទេ (បី) បស្ស សុ. និ. ៧៨៣], មច្ឆេវ
អប្បោទកេ ខីណសោតេ;

ឯតម្បិ ទិស្វា អមមោ ចរេយ្យ, ភវេសុ អាសត្តិមកុព្ពមាទោ។

ឧទកប្បនសុត្ថំ – ឥទំ មរណំ។

តត្ថ កតមោ សោកោ?

ឥធិ សោចតិ បេច្ច សោចតិ, បាបការី ឧកយត្ថ សោចតិ;

សោ សោចតិ សោ វិហញ្ញតិ, ទិស្វា កម្មកិលិដ្ឋមត្តនោ [កម្មកិលិដ្ឋំ អត្ថនោ (បី.)
បស្ស ជ. ប. ១៥]។

តីណិ ទុច្ចរិតានិ – អយំ សោកោ។

តត្ថ កតមោ បរិទេវោ?

កាមេសុ [សុ. និ. ៧៨០] គិទ្ធា បសុតា បម្មឡា, អវទានិយា តេ វិសមេ និវិជ្ជា;
ទុក្ខបនីតា បរិទេវយន្តិ, កំសុ កវិស្សាម ឥតោ ចុតាសេ។

តិស្សោ វិបត្តិយោ – អយំ បរិទេវោ។

តត្ថ កតមំ ទុក្ខំ?

សតំ អាសិ អយោសង្ក្ក [អយោសង្ក្ក (បី. ក.) បស្ស ថេរគា. ១១៩៧], សញ្ញេ
បច្ចត្តវេទនា;

ជលិតា ជាតវេទាវ, អច្ចិសង្ឃសមាគុលា។

មហា វត សោ បរិឡាហោ [បរិទាហោ (បី. ក.) បស្ស សំ. និ. ៥.១១១៣] សំយុត្តកេ
សុត្តំ សច្ចសំយុត្តេសុ – ឥទំ ទុក្ខំ។

តត្ថ កតមំ ទោមនស្សំ?

សង្កប្បហិ បរេតោ [បរេតោ (ក.) បស្ស សុ. និ. ៨២២] សោ, កបណោ វិយ

ឈាយតិ;

សុត្វា បរេសំ និគ្ខេសំ, មង្គ្គ ហោតិ តថាវិជោ។

ទ្វេមេ តបនីយា ធម្មា – ឥទំ ទោមនស្សំ។

តត្ថ កតមោ ឧបាយាសោ?

កម្មារាវំ យថា ឧក្កា, អន្តោ ឧយ្ហតិ នោ ពហិ;

ឯវំ ឧយ្ហតិ មេ ហទយំ, សុត្វា និព្ពត្តមម្ពជំ។

តយោ អគ្គី – អយំ ឧបាយាសោ។

តត្ថ កតមោ អប្បិយសម្បយោគោ?

អយសាវ[ធរ. ប. ២២០] មលំ សមុជ្ឈិតំ, តត្ថដ្ឋាយ តមេវ ខាទតិ;

ឯវំ អតិជោនចារិនំ, សានិ កម្មានិ នយន្តិ ទុគ្គតី។

ទ្វេមេ តថាគតំ អញ្ញាចិក្ខន្តិ, ឯកុត្តរិកេ សុត្តំ ទុកេសុ – អយំ អប្បិយសម្បយោគោ។

តត្ថ កតមោ បិយវិប្បយោគោ?

សុបិនេន យថាបិ សង្កតំ, បដិពុទ្ធា បុរិសោ ន បស្សតិ;

ឯវម្បិ បិយាយិតំ[មមាយិតំ (បី. ក.) បស្ស សុ. និ. ៨១៣] ជនំ, បេតំ

កាលង្កតំ[កាលកតំ (បី.)] ន បស្សតិ។

តេ ទេវា ចវនធម្មំ វិទិត្វា តីហិ វាចាហិ អនុសាសន្តិ។ អយំ បិយវិប្បយោគោ។

យម្បិច្ឆំ ន លកតិ, តិស្សោ មារជីតវេ;

តស្ស ចេ កាមយានស្ស [កាមយមានស្ស (ក.) បស្ស សុ. និ. ៧៧៣],
ឆន្ទជាតស្ស ជន្តនោ;

តេ កាមា បរិហាយន្តិ, សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតិ។

សំខិត្តេន បញ្ចបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា។

ចក្ខុ សោតញ្ច យានញ្ច, ជ្ឈង្គា កាយោ តតោ មនំ;

ឯតេ លោកាមិសា យោរា, យត្ថ សត្តា បុប្ផជ្ជនា។

បញ្ចិមេ ភិក្ខុវេ ខន្ធា – ឥទំ ទុក្ខំ។

តត្ថ កតមា ជរា ច មរណញ្ច?

អប្បំ វេត ជីវិតំ ឥទំ, ឱរំ វេស្សសតាបិ មីយតេ [មីយតិ (សុ. និ. ៨១០)];

អថ វាបិ អភិច្ឆំ ជីវិតំ, អថ ខោ សោ ជរសាបិ មីយតេ។

សំយុត្តកេ បសេនទិសំយុត្តកេ សុត្តំ អយ្យិកា មេ កាលជ្ឈតា – អយំ ជរា ច មរណញ្ច។

តត្ថ កតមា ចុតិ ច ឧបបត្តិ ច?

“សព្វេ សត្តា មរិស្សន្តិ, មរណន្តំ ហិ ជីវិតំ;

យថាកម្មំ គមិស្សន្តិ, អត្តកម្មផលូបគា”តិ [បុញ្ញបាបផលូបគាតិ (សំ. និ.

១.១៣៣]]ៗ–

អយំ ចុតិ ច ឧបបត្តិ ច។

ឥមេហិ សុត្តេហិ ឯកសទិសេហិ ច អញ្ញេហិ នវីធំ សុត្តំ តំ អនុបវិដ្ឋេហិ លក្ខណតោ
ទុក្ខំ ញាត្វា សាធារណញ្ច អសាធារណញ្ច ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ និទ្ទិសិតញ្ចំ។ គាថាហិ គាថា
អនុមិនិតញ្ច, ព្យាករណេហិ វា ព្យាករណំ – ឥទំ ទុក្ខំ។

៩. តត្ថ កតមោ ទុក្ខសមុទយោ?

កាមេសុ សត្តា កាមសង្កសត្តា[កាមបសង្កសត្តា (បី.) បស្ស ឧទ. ៦៣],
សំយោជនេ វជ្ជមបស្សមានា;

ន ហិ ជាតុ សំយោជនសង្កសត្តា, ឱយំ តេយ្យំ វិបុលំ មហន្តំ។

ចត្តារោ អាសវា សុត្តំ – អយំ ទុក្ខសមុទយោ។

តត្ថ កតមោ ទុក្ខនិរោធ�ោ?

យម្ហិ ន មាយា វេសតី ន មាទោ,

យោ វីតលោកោ អមមោ និរាសោ,

បនុណ្ណកោធា [បនុន្ទកោធា (បី.) បស្ស ឧទ. ២៦] អភិនិព្កតត្តោ;

សោ ព្រាហ្មណោ សោ សមណោ ស ភិក្ខុ។

ទ្វេមា វិមុត្តិយោ, រាគវិរាគា ច ចេតោវិមុត្តិ; អវិជ្ជាវិរាគា ច បញ្ញាវិមុត្តិ – អយំ និរោធា។

តត្ថ កតមោ មគ្គោ?

ឯសេវ មគ្គោ នត្ថញ្ញោ, ទស្សនស្ស វិសុទ្ធិយា;

អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, មារស្សេតំ បមោហនំ។

សត្តិមេ, ភិក្ខុវេ, ពោជ្ឈង្គោ – អយំ មគ្គោ។

តត្ថ កតមា និ ចត្តាវិ អរិយសច្ចានិ?

“យេ ធម្មា [មហាវ. ៦០] ហេតុប្បកវា, តេសំ ហេតុំ តថាគតោ អាហ;

តេសញ្ច យោ និរោធនោ, ឯវំវាទី មហាសមណោ” តិ។

ហេតុប្បកវា ធម្មា ទុក្ខំ, ហេតុសមុទយោ, យំ ភគវតោ វចនំ។ អយំ ធម្មោ យោ និរោធនោ, យេ ហិ កេចិ សំយោជនិយេសុ ធម្មេសុ អស្សទានុបស្សិនោ វិហរន្តិ។ កិលេសា តណ្ហា បវឌ្ឍតិ, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ...បេ.... ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។ តត្ថ យំ សំយោជនំ – អយំ សមុទយោ។ យេ សំយោជនិយា ធម្មា យេ ច សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសា សម្ពវន្តិ – ឥទំ ទុក្ខំ។ យា សំយោជនិយេសុ ធម្មេសុ អាទីនវានុបស្សនា – អយំ មគ្គោ។ បរិមុច្ចតិ ជាតិយា ជរាយ ព្យាធិហិ មរណេហិ សោកេហិ បរិទេវេហិ យាវ ឧបាយាសេហិ – ឥទំ និព្វានំ។ ឥមា និ ចត្តាវិ សច្ចានិ។

តត្ថ កតមា អនុបាទិសេសា និព្វានធាតុ?

អត្ថង្គតស្ស ន បមាណមត្ថិ, តំ ហិ វា នត្ថិ យេន នំ បញ្ញបេយ្យ;

សព្ពសង្ការំ សមូហតត្តា វិទូ, សីតា វាទសតស្ស [វាទសតស្ស (បី. ក.)] សព្ពេ។

សំយត្តកេ គោជិកសំយត្តំ។

ឥមា និ អសាធារណានិ សុត្តានិ។ យហំ យហំ សច្ចានិ និទ្ធិដ្ឋានិ, តហំ តហំ
សច្ចលក្ខណតោ ឱតាវេត្ថា[ឱហាវេត្ថា (បី. ក.)] អបរិមាណេហិ ព្យញ្ញនេហិ សោ អត្ថោ
បរិយេសិតញ្ញោ។ តត្ថ អត្តានុបរិវត្តិ ព្យញ្ញនេន បុន ព្យញ្ញនានុបរិវត្តិ អត្ថេន តស្ស
ឯកមេកស្ស អបរិមាណានិ ព្យញ្ញនានិ ឥមេហិ សុត្តេហិ យថានិក្ខត្តេហិ ចត្តាវិ អរិយសច្ចានិ
និទ្ធិសិតញ្ញានិ។ បញ្ចនិកាយេ អនុបរិដ្ឋាហិ គាថាហិ គាថា អនុមិនិតញ្ញា, ព្យាករណេន
ព្យាករណំ។ ឥមា និ អសាធារណានិ សុត្តានិ។

តេសំ ឥមា ឧទានគាថា

យមេកវត្តំ បឋមំ, អដ្ឋ ទានុបបត្តិយោ;

បញ្ច បុព្វនិមិត្តានិ, ខីណមច្ចុវ បល្លលំ។

សាមំ តេន កុតោ រាជ, តយោ ទេវា គិលានកា;

យថាបិ កុម្មការស្ស, យថា នទិទកប្បនំ។

ឥធ សោចតិ បេច្ច សោចតិ, តីណិ ទុច្ចរិតានិ ច;

កាមេសុ គិទ្ធា បសុតា, យាវ តិស្សោ វិបត្តិយោ។

សតំ អាសិ[សតមាយុ (សី.), សតធាតុ (បី.)] អយោសង្ខំ, បរិឡាហោ
មហត្ថរោ;

សង្ក្ខប្បេហិ បរេតោ សោ, តត្ថ តបនិយេហិ ច។

កម្មារានំ យថា ឧក្កា, តយោ អគ្គី បកាសិតា;

អយតោ មលមុប្បន្នំ, អព្ពក្ខានំ តថាគតោ។

តិវិធំ ទេវានុសាសន្តិ, សុបិនេន សង្គមោ យថា;

តិស្សោ ចេវ មារជិតា, សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតិ។

ចក្ខុ សោតញ្ច ឃានញ្ច, បញ្ចក្ខន្ធា បកាសិតា;

អប្បំ វត ជីវិតំ ឥទំ, អយ្យិកា មេ មហាល្លិកា។

សព្វេ សត្តា មរិស្សន្តិ, ឧបបត្តិ បុតិចយំ;

កាមេសុ សត្តា បសុតា, អាសវេហិ ចត្វហិ ច។

យម្ហិន មាយា វសតិ, ទ្វេមា ចេតោវិមុត្តិយោ;

ឯសេវ មគ្គោ នត្ថញ្ញោ, ពោជ្ឈង្គោ ច សុទេសិតា។

អត្ថង្គតស្ស ន បមាណមត្ថិ, គោធិកោ បរិនិព្ពតោ;

យេ ធម្មា ហេតុប្បកវា, សំយោជនានុបស្សិនោ។

ឥមា ទស តេសំ ឧទ្ទានតាថា។

១០. តត្ថិមានិ សាធារណានិ សុត្តានិ យេសុ សុត្តេសុ សាធារណានិ សច្ចានិ ទេសិតានិ
អនុលោមម្បិ បដិលោមម្បិ វេមិស្សកម្បិ។ តត្ថ អយំ អាទិ។

អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ, [អជិតាតិ ភគវា]

វិវិច្ឆា បមាទា នប្បកាសតិ;

ជប្បាភិលេបនំ [ជប្បានុលេបនំ (ក.) បស្ស សុ. និ. ១០៣៩] ព្រម, ទុក្ខមស្ស
មហព្ពយំ។

តត្ថ យា អវិជ្ជា ច វិវិច្ឆា ច, អយំ សមុទយោ។ យំ មហព្ពយំ, ឥទំ ទុក្ខំ។ ឥមា និ ទ្វេ
សច្ចានិ – ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច។ “សំយោជនំ សំយោជនិយា ច ធម្មា” តិ សំយុត្តិកេ
ចិត្តសំយុត្តិកេសុ ព្យាករណំ។ តត្ថ យំ សំយោជនំ, អយំ សមុទយោ។ យេ សំយោជនិយា
ធម្មា, ឥទំ ទុក្ខំ។ ឥមា និ ទ្វេ សច្ចានិ – ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច។

តត្ថ កតមំ ទុក្ខញ្ច និរោធនោ ច?

ឧច្ឆិន្ទកវតណ្ណស្ស, នេត្តិច្ឆិន្ទស្ស [សន្តចិត្តស្ស (សុ. និ. ៧៥១)] ភិក្ខុនោ;

វិក្ខីណោ ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ពវោ។

យំ ចិត្តំ, ឥទំ ទុក្ខំ។ យោ ភវតណ្ណាយ ឧបច្ឆេទោ, អយំ ទុក្ខនិរោធនោ។ វិក្ខីណោ
ជាតិសំសារោ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ពវោតិ និទ្ទេសោ។ ឥមា និ ទ្វេ សច្ចានិ – ទុក្ខញ្ច និរោធនោ ច។
ទ្វេមា, ភិក្ខុវេ, វិមុត្តិយោ; រាគវិវាតា ច ចេតោវិមុត្តិ, អវិជ្ជាវិវាតា ច បញ្ញាវិមុត្តិ។ យំ ចិត្តំ, ឥទំ
ទុក្ខំ។ យា វិមុត្តិ, អយំ និរោធនោ។ ឥមា និ ទ្វេ សច្ចានិ – ទុក្ខញ្ច និរោធនោ ច។

តត្ថ កតមំ ទុក្ខញ្ច មគ្គោ ច?

កុម្ភបមំ [ធរ. ប. ៤០] កាយមិមំ វិទិត្វា, នគរូបមំ ចិត្តមិទំ បេស្វា;

យោធម៌ មារំ បញ្ញាវុធន, ជិតញ្ច រក្ខេ អនិវេសនោ សិយា។

តត្ថ យញ្ច កុម្ភបមោ កាយោ យញ្ច នគរូបមំ ចិត្តំ, ឥទំ ទុក្ខំ។ យំ បញ្ញាវុធន មារំ

យោធម៌ជាតិ អយំ មគ្គោ។ ឥមាទិ ទ្វេ សច្ចានិ។ យំ, ភិក្ខុវេ, ន តុម្កាកំ, តំ បដហិតញ្ញំ។ យា សំយោជនា, អយំ មគ្គោ។ យេ តេ ធម្មា អនត្តនិយា បហាតញ្ញា, រូបំ យាវ វិញ្ញាណំ, ឥទំ ទុក្ខញ្ច មគ្គោ ច។

តត្ថ កតមំ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច និរោធនោ ច?

យេ ភេចិ សោកា បរិទេវិតា វា, ទុក្ខា ច[ទុក្ខញ្ច (បី. ក.) បស្ស ឧទា. ៧០] លោកស្និមនេក្សបា;

បិយំ បដិច្ចប្បកវន្តិ ឯតេ, បិយេ អសន្តេ ន កវន្តិ ឯតេ។

យេ សោកបរិទេវា, យំ ច អនេករូបំ ទុក្ខំ, យំ បេមតោ កវតិ, ឥទំ ទុក្ខំ។ យំ បេមំ, អយំ សមុទយោ។ យោ តត្ថ ឆន្ទរាគវិនយោ បិយស្ស អភិរិយា, អយំ និរោធនោ។ ឥមាទិ តីណិ សច្ចានិ។ តិម្ករុកោ បរិញ្ញាជកោ បច្ចេតិ “សយំកតំ បរិកត” ត្តិ។ យថេសា វីមំសា, ឥទំ ទុក្ខំ។ យា ឯតេ ទ្វេ អន្តេ អនុបគម្ម មជ្ឈិមា បដិបទា អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា យាវ ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ, ឥទម្បិ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច។ វិញ្ញាណំ នាមរូបំ សឡាយតនំ ផស្ស្យា វេទនា ភវេ ជាតិ ជរាមរណំ, ឥទំ ទុក្ខំ។ អវិជ្ជា សង្ខារា តណ្ហា ឧបាទានំ, អយំ សមុទយោ។ ឥតិ ឥទំ សយំកតំ វីមំសេយ្យាតិ[វីមំសីយតិ (បី. ក.)] យញ្ច បដិច្ចសមុប្បាទេ ទុក្ខំ, ឥទំ ឯសោ សមុទយោ និទ្ធិដ្ឋោ។ អវិជ្ជានិរោធនា សង្ខារនិរោធនោ ច យាវ ច ជរាមរណនិរោធនា អយំ និរោធនោ។ ឥមាទិ តីណិ សច្ចានិ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច និរោធនោ ច។

១១. តត្ថ កតមំ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច មគ្គោ ច?

“យោ ទុក្ខមទុក្ខិ[សំ. និ. ១.១៥៧] យតោនិទានំ, កាមេសុ សោ ជន្ត កថំ នមេយ្យ;

កាមា ហិ លោកេ សង្កតិ ញត្វា, តេសំ សតីមា វិនយាយ សិក្ខេ” តិ។

យោ ទុក្ខមទុក្ខិ, ឥទំ ទុក្ខំ។ យតោ កវតិ, អយំ សមុទយោ។ សន្និដ្ឋំ យតោ កវតិ យាវ
តស្ស វិនយាយ សិក្ខា, អយំ មគ្គោ។ ឥមានិ តីណិ សច្ចានិ។

ឯកាទសង្កត្តវេសុ គោបាលកោបមសុត្តំ។

តត្ថ យាវ រូបសញ្ញត្តា យញ្ច សឡាយតនំ យថា វណំ បដិច្ចាទេតិ យញ្ច តិត្ថំ យថា ច
លភតិ ធម្មបសញ្ញតំ ឧឡារំ បីតិបាមោជ្ជំ ចតុត្ថិធំ ច អត្តការតោ ច វត្ថុ, ឥទំ ទុក្ខំ។ យាវ
អាសាដិកំ ហរេតា ស្រាជេតា (សី. បី.) បស្ស អង្គត្ថវនិកាយោ ហោតិ, អយំ សមុទយោ។
រូបសញ្ញត្តា អាសាដកហរណំ [អាសាដិកសាដនា (បី.)] វណបដិច្ចាទនំ វិចីញ្ញតា
គោចរកុសលញ្ច, អយំ មគ្គោ។ អវសេសា ធម្មា អត្ថិ ហេតុ អត្ថិ បច្ចយា អត្ថិ និស្សយា
សាវសេសទោហិតា អនេកបូជា ច កល្យាណមិត្តតប្បច្ចយា ធម្មា វិចីញ្ញតា ច ហេតុ, ឥមានិ
តីណិ សច្ចានិ។

តត្ថ កតមំ ទុក្ខញ្ច មគ្គោ ច និរោធនោ ច?

សតិ កាយគតា ឧបដ្ឋិតា, ឆសុ ផស្សាយតនេសុ សំវុតោ [សំវុរោ (បី. ក.) បស្ស
ឧទា. ២៥];

សតតំ ភិក្ខុ សមាហិតោ, ជញ្ញា [ជានេយ្យ (បី. ក.)] និព្វានមគ្គនោ។

តត្ថ យា ច កាយគតា សតិ យញ្ច សឡាយតនំ យត្ថ សព្ពញ្ចេតំ ទុក្ខំ។ យា ច
កាយគតា សតិ យោ ច សីលសំវុរោ យោ ច សមាធិ យត្ថ យា សតិ, អយំ បញ្ញាក្ខន្ធា
សព្ពម្បិ សីលក្ខន្ធា សមាធិក្ខន្ធា, អយំ មគ្គោ។ ឯវិហារិនា ញាតត្ថំ និព្វានំ។ អយំ និរោធនោ,
ឥមានិ តីណិ សច្ចានិ។ សីលេ បតិដ្ឋាយ ទ្វេ ធម្មា កាវតញ្ញា សមថោ ច វិបស្សនា ច។ តត្ថ
យំ ចិត្តសហជាតា ធម្មា, ឥទំ ទុក្ខំ។ យោ ច សមថោ យា ច វិបស្សនា, អយំ មគ្គោ
រាគវិរាតា ច ចេតោវិមុត្តិ, អវិជ្ជាវិរាតា ច បញ្ញាវិមុត្តិ, អយំ និរោធនោ ឥមានិ តីណិ សច្ចានិ។

តត្ថ កតមោ សមុទយោ ច និរោជោ ច?

អាសា ច បីហា អភិនន្ទនា ច, អនេកជាត្វសុ សវា បតិដ្ឋិតា;

អញ្ញាណមូលប្បកវា បដប្បិតា, សញ្ញា មយា ព្យន្តិកតា សមូលិកា។

អញ្ញាណមូលប្បកវតិ បុរិមកេហិ សមុទយោ។ សញ្ញា មយា ព្យន្តិកតា សមូលិកាតិ
និរោជោ។ ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ។ ចតុន្នំ ធម្មានំ អននុពោធា អប្បដិវេជា វិត្តាវេន កាតព្វំ។
អរិយស្ស សីលស្ស សមាធិនោ បញ្ញាយ វិមុត្តិយា។ តត្ថ យោ ឥមេសំ ចតុន្នំ ធម្មានំ
អននុពោធា អប្បដិវេជា, អយំ សមុទយោ។ បដិវេជោ កវនេត្តិយា, អយំ និរោជោ។ អយំ
សមុទយោ ច និរោជោ ច។

តត្ថ កតមោ សមុទយោ ច មគ្គោ ច?

យានិ [សុ. និ. ១០៤១] សោតានិ លោកស្មី, [អដិគាតិ ភគវា]

សតិ តេសំ និវារណំ;

សោតានំ សំវំ ព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិជ្ជយវេ។

យានិ សោតានីតិ អយំ សមុទយោ។ យា ច បញ្ញា យា ច សតិ និវារណំ បិធានញ្ច,
អយំ មគ្គោ។ ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ។ សញ្ញេតនិយំ សុត្តំ ទទ្យនេមិយានាការោ ធម៌ មាសេហិ
និទ្ទិដ្ឋោ។ តត្ថ យំ កាយំ កាយកម្មំ សវដ្ឋំ សទោសំ សកសាវំ យា សវដ្ឋតា សទោសតា
សកសាវតា, អយំ សមុទយោ។ ឯវំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ អវដ្ឋំ អទោសំ អកសាវំ, យា អវដ្ឋតា
អទោសតា អកសាវតា, អយំ មគ្គោ។ ឯវំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ។ ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ សមុទយោ
ច មគ្គោ ច។

តត្ថ កតមោ សមុទយោ ច និរោជោ ច មគ្គោ ច?

“និស្សិតស្ស ចលិតំ, អនិស្សិតស្ស ចលិតំ នត្ថិ, ចលិតេ អសតិ បស្សទ្ធិ, បស្សទ្ធិយា
សតិ នតិ ន ហោតិ, នតិយា អសតិ [អសតិយា (បី.) បស្ស ឧទា. ៧២] អាគតិគតិ ន ហោតិ,
អាគតិគតិយា អសតិ ចុត្ថបបាតោ ន ហោតិ, ចុត្ថបបាតេ អសតិ នេវិធំ ន ហុរំ ន
ឧកយមន្តរេន។ ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា” តិ។

តត្ថ ទ្វេ និស្សយា, អយំ សមុទយោ។ យោ ច អនិស្សយោ, យា ច អនតិ, អយំ មគ្គោ។
យា អាគតិគតិ ន ហោតិ ចុត្ថបបាតោ ច យោ ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សាតិ, អយំ និរោជោ។ ឥមានិ
តីណិ សច្ចានិ។ អនុបដ្ឋិតកាយគតា សតិ...បេ.... យំ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ, អយំ
សមុទយោ។ ឯការសឧបនិស្សយា វិមុត្តិយោ យាវ ឧបនិស្សយឧបសម្បទា
ឧបដ្ឋិតកាយគតាសតិស្ស វិហរតិ។ សីលសំវេរោ សោសានិយោ ហោតិ, យញ្ច
វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ, អយំ មគ្គោ។ យា ច វិមុត្តិ, អយំ និរោជោ។ ឥមានិ តីណិ សច្ចានិ
សមុទយោ ច និរោជោ ច មគ្គោ ច។

១២. តត្ថ កតមោ និរោជោ ច មគ្គោ ច?

សយំ កតេន សច្ចេន, តេន អត្តនា អភិនិព្វានគតោ វិតិណ្ណកង្ខោ;

វិកវេញ ញត្វា លោកស្មី, តាវ ខីណបុនព្ពវោ ស ភិក្ខុ។

យំ សច្ចេន, អយំ មគ្គោ។ យំ ខីណបុនព្ពវោ, អយំ និរោជោ។ ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ។ បញ្ច
វិមុត្តាយតនានិ សត្វា វា ធម្មំ ទេសេសិ អញ្ញតរោ វា វិញ្ញូ សព្វហូចារីតិ វិគ្គាវេន កាតញ្ញា។
តស្ស អត្ថប្បជីសំវេទិស្ស បាមោជ្ជំ ជាយតិ, បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតិ, យាវ និព្វិន្ទន្តោ វិវជ្ជតិ,
អយំ មគ្គោ។ យា វិមុត្តិ, អយំ និរោជោ។ ឯវំ បញ្ច វិមុត្តាយតនានិ វិគ្គាវេន។ ឥមានិ ទ្វេ
សច្ចានិ និរោជោ ច មគ្គោ ច។

ឥមានិ សាធារណានិ សុត្តានិ។ ឥមេហិ សាធារណេហិ សុត្តេហិ យថានិក្ខត្តេហិ

បដិវេជនោ ច លក្ខណោតោ ច ឱតាវេត្វា អញ្ញានិ សុត្តានិ និទ្ទិសិតញ្ញានិ អបរិហាយន្តេន។
គាថាហិ គាថា អនុមិនិតញ្ញា, ព្យាករណោហិ ព្យាករណំ។ ឥមេ ច សាធារណា ទស
បរិវឌ្ឍកា ឯកោ ច ចតុក្កោ និទ្ទេសោ សាធារណោ។ អយញ្ច បកិណ្ណកនិទ្ទេសោ។ ឯកំ បញ្ច
ច ច សវេកទេសោ សព្ពំ។ ឥមេ ទ្វេ បរិវដ្ឋនា បុរិមកា ច ទស។ ឥមេ ទ្វាទស បរិវឌ្ឍកា
សច្ចានិ។ ឯត្តាវតា សព្ពំ សុត្តំ នត្ថិ, តំ ព្យាករណំ វា គាថា វិយ។ ឥមេហិ ទ្វាទសហិ
បរិវឌ្ឍកេហិ ន ឱតវត្ថុ អប្បមត្តេន បរិយេសិត្វា និទ្ទិសិតញ្ញា។

តត្ថាយំ សង្ខេបោ។ សព្ពំ ទុក្ខំ សត្តហិ បទេហិ សមោសរណំ គច្ឆតិ។ កតអេហិ សត្តហិ?
អប្បិយសម្បយោគោ ច បិយវិប្បយោគោ ច, ឥមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ សព្ពំ ទុក្ខំ និទ្ទិសិតព្ពំ។
តស្ស ទ្វេ និស្សយា – កាយោ ច ចិត្តញ្ចេ។ តេន វុច្ឆតិ “កាយិកំ ទុក្ខំ ចេតសិកញ្ចេ” តិ, នត្ថិ តំ
ទុក្ខំ ន កាយិកំ វា ន ចេតសិកំ, សព្ពំ ទុក្ខំ ទ្វីហិ ទុក្ខេហិ និទ្ទិសិតព្ពំ កាយិកេន ច ចេតសិកេន
ច។ តីហិ ទុក្ខតាហិ សង្កហិតំ ទុក្ខទុក្ខតាយ សង្ខារទុក្ខតាយ វិបរិណាមទុក្ខតាយ។ ឥតិ តំ
សព្ពំ ទុក្ខំ តីហិ ទុក្ខតាហិ សង្កហិតំ។ ឥតិ ឥទញ្ច ទុក្ខំ តិវិធំ។ ទុរិធំ ទុក្ខំ កាយិកញ្ច
ចេតសិកញ្ច។ ទុរិធំ អប្បិយសម្បយោគោ ច បិយវិប្បយោគោ ច។ ឥទំ សត្តវិធំ ទុក្ខំ។

តត្ថ តិវិធោ សមុទយោ អចតុត្តោ អបញ្ចមោ។ កតមោ តិវិធោ? តណ្ហា ច ទិដ្ឋិ ច កម្មំ។
តត្ថ តណ្ហា ច កវសមុទយោ កម្មំ។ តថា [តត្ថ (បី.)] និព្ពត្តិស្ស
ហីនបណីតតា [ហីនបណីតតាយ (បី.)], អយំ សមុទយោ។ ឥតិ យាបិ កវគតិសុ ហីនតា
ច បណីតតា ច, យាបិ តីហិ ទុក្ខតាហិ សង្កហិតា, យោបិ ទ្វីហិ មូលេហិ សមុទានីតោ
អវិជ្ជាយ និវុតស្ស កវតណ្ហាសំយុត្តស្ស សវិញ្ញាណកោ កាយោ, សោបិ តីហិ ទុក្ខតាហិ
សង្កហិតោ។

តថា វិបល្លាសតោ ទិដ្ឋិកវគន្តញ្ញា។ សា សត្តវិធោ និទ្ទិសិតញ្ញា។ ឯកោ វិបល្លាសោ តីណិ
និទ្ទិសីយតិ, ចត្តាវិ វិបល្លាសវត្ថុនិ។ តត្ថ កតមោ ឯកោ វិបល្លាសោ? យោ វិបតីត្តាហោ
បដិក្ខេបេន, ឱតរណំ យថា “អនិច្ចេ និច្ចេ” មិតិ វិបតីតំ តណ្ហាតិ។ ឯវំ ចត្តារោ វិបល្លាសា។

អយមេកោ វិបល្លាសីយតិ សញ្ញា ចិត្តំ ទិដ្ឋិ។ កតមានិ ចត្តាវិ វិបល្លាសវត្ថុនិ ? កាយោ វេទនា
 ចិត្តំ ធម្មា។ ឯវំ វិបល្លាសគតស្ស អកុសលញ្ច បវន្តេតិ។ តត្ថ សញ្ញាវិបល្លាសោ ទោសំ
 អកុសលមូលំ បវន្តេតិ។ ចិត្តវិបល្លាសោ លោកំ អកុសលមូលំ បវន្តេតិ។ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ
 មោហំ អកុសលមូលំ បវន្តេតិ។ តត្ថ ទោសស្ស អកុសលមូលស្ស តីណិ មិច្ឆត្តានិ ផលំ –
 មិច្ឆាវាចា មិច្ឆាកម្មនោ មិច្ឆាអាជីវោ; លោភស្ស អកុសលមូលស្ស តីណិ មិច្ឆត្តានិ ផលំ –
 មិច្ឆាសង្កប្បោ មិច្ឆាវាយាមោ មិច្ឆាសមាធិ; មោហស្ស អកុសលមូលស្ស ទ្វេ មិច្ឆត្តានិ ផលំ –
 មិច្ឆាទិដ្ឋិ ច មិច្ឆាសតិ ច។ ឯវំ អកុសលំ សហេតុ សប្បច្ចយំ វិបល្លាសា ច បច្ចយោ,
 អកុសលមូលានិ សហេតុ ឯតេយេវ បដិបក្ខេន អន្ធនា អនធិកា ទ្វីហិ បច្ចយេហិ
 និទ្ធិសិតញ្ញា។ និរោធន ច មគ្គេ ច វិបល្លាសមុបាទាយ បរតោ[បរិតោ (បី.)] បដិបក្ខេន
 ចតស្សោ។

តត្ថិមា ឧទ្ទានតាថា

អវិជ្ជាយ និរុត្តោ លោកោ, ចិត្តំ សំយោជនម្បិ;

សា បច្ចិន្ទកវតណ្ណា, ទ្វេមា ចេវ វិមុត្តិយោ។

កុម្ភបមំ កាយមិមំ, យំ ន តុម្ហាកំ តំ បដហ [ដហា (បី. ក.)];

យេ កេចិ សោកបរិទេវា, តិម្ភរុកោ ច សយំកតំ។

ទុក្ខំ ទិដ្ឋិ ច ឧប្បន្នំ, យញ្ច គោបាលកោបមំ;

សតិ កាយគតា មាហុ, សមថោ ច វិបស្សនា។

អាសា បិហា ច អភិនន្ទនា ច, ចតុន្ទមននុពោធនា;

យានិ សោតានិ លោកស្មី, ទទ្ធាំ នេមិយានាការោ។

យំ និស្សិតស្ស ចលិតំ, អនុបដ្ឋិតកាយគតាសតិ;

សយំ កតេន សច្ចេន, វិមុត្តាយតនេហិ ច។

បេដកោបទេសេ មហាកថាយនេន ភាសិតេ បឋមភូមិ អរិយសច្ចប្បកាសនា នាតំ
ជីវតា ភគវតា មាទិសេន សមុទ្ធេនេន តថាគតេនាតិ។

២. សាសនបដ្ឋានទុតិយភូមិ

១៣. តត្ថ កតមំ សាសនប្បដ្ឋានំ? សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, វាសនា ភាគិយំ សុត្តំ,
និព្ពេធភាគិយំ សុត្តំ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច,
សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច, សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច
អសេក្ខភាគិយញ្ច, វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេធភាគិយញ្ច។ អាណត្តិ, ផលំ, ឧបាយោ,
អាណត្តិ ច ផលញ្ច, ផលញ្ច ឧបាយោ ច, អាណត្តិ ច ផលញ្ច ឧបាយោ ច។ អស្សាទោ,
អាទីនវោ, និស្សរណំ, អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច, អស្សាទោ ច និស្សរណញ្ច, អាទីនវោ ច
និស្សរណញ្ច, អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច។ លោកិកំ, លោកុត្តរំ, លោកិកញ្ច
លោកុត្តរញ្ច។ កម្មំ, វិបាកោ, កម្មញ្ច វិបាកោ ច។ និទ្ធិដ្ឋំ, អនិទ្ធិដ្ឋំ, និទ្ធិដ្ឋញ្ច អនិទ្ធិដ្ឋញ្ច។
ញ្ញាណំ, ញ្ញេយ្យំ, ញ្ញាណញ្ច ញ្ញេយ្យញ្ច។ ទស្សនំ, ភាវនា, ទស្សនញ្ច ភាវនា ច។ វិបាកកម្មំ,
ន វិបាកកម្មំ, នេវវិបាកនវិបាកកម្មំ។ សកវចនំ, បរវចនំ, សកវចនញ្ច បរវចនញ្ច។
សត្តាធិដ្ឋានំ, ធម្មាធិដ្ឋានំ, សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។ ចវោ, សកវចនាធិដ្ឋានំ,
បរវចនាធិដ្ឋានំ, សកវចនាធិដ្ឋានញ្ច បរវចនាធិដ្ឋានញ្ច។ កិរិយំ, ផលំ, កិរិយញ្ច ផលញ្ច។
អនុញ្ញាតំ, បដិក្ខត្តំ, អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខត្តញ្ច។ ឥមានិ ឆ បដិក្ខត្តានិ។

១៤. តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ?

កាមន្ទា ជាលសញ្ញន្ទា, តណ្ហាឆទនធាទិតា;

បមត្តពន្ធនា ពន្ធា, មញ្ញាវ កុមិនាមុខេ;

ជរាមរណមន្វេត្តិ, វេញោ ខីរបកោវ [ខីរបកោវ (ក.) បស្ស ឧទា. ៦២] មាតវា។

បញ្ចិមេ, កិក្ខវេ, នីវរណា។

តត្ថ កតមំ វាសនាកាគិយំ សុត្ថំ?

មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា, មនោសេដ្ឋា មនោមយា;

មនសា ចេ បសន្នេន, កាសតិ វា ករោតិ វា;

តតោ នំ សុខមន្វេតិ, ឆាយាវ អនបាយិនី។

សយុត្តកេ សុត្ថំ។

មហានាមស្ស សក្កស្ស ឥទំ ភគវា សក្យានំ កបិលវត្ថុម្ហិ នគរេ នយវិត្តាវេន
សទ្ធាសីលបរិការិតំ សុត្ថំ ការញ្ជេន បរិការិតំ តំ នាម បច្ឆិមេ កាលោ។

តត្ថ កតមំ និព្ពេជកាគិយំ សុត្ថំ?

ឧទ្ធំ អជោ [ឧទា. ៦១] សព្ពជិ វិប្បមុត្តោ, អយំ អហស្មីតិ អនានុបស្សិ;

ឯវំ វិមុត្តោ ឧទតាវ ឱយំ, អតិណ្ណបុព្ពំ អបុនព្ពវាយ។

សីលានិ នុ ខោ កវន្តិ កិមត្ថិយានិ អានន្ទោ បុច្ឆតិ សត្តាវា។

តត្ថ កតមំ អសេក្ខកាគិយំ សុត្ថំ?

“យស្ស សេល្លបមំ ចិត្តំ, បិតំ នានុបកម្មតិ;

វិវត្តំ ជនីយេសុ, កោបនេយ្យេ [កោបនីយេ (ក.) បស្ស ឧទា. ៣២] ន កុប្បតិ;

យស្សេវំការិតំ ចិត្តំ, កុតោ តំ ទុក្ខមេស្សតិ”តិ។

សារិបុត្តោ នាម ភគវា ថេរញ្ញតោ សោ មំ អាសជ្ជ អប្បជិនិស្សជ្ជ ចារិកំ បក្កមតិ,
សារិបុត្តស្ស ព្យាករណំ កាតព្វំ។ យស្ស នូន ភគវា កាយគតា សតិ អភាវិតា អស្ស
អពហុលីកតា វិត្តានេន កាតព្វំ។

១៥. តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច?

ឆន្ទមតិវស្សតិ [ឧទា. ៤៥], វិវដំ នាតិវស្សតិ;

តស្មា ឆន្ទំ វិវេថ, ឯវំ តំ នាតិវស្សតិ។

ឆន្ទមតិវស្សតីតិ សំកិលេសោ។ វិវដំ នាតិវស្សតីតិ វាសនា។ តមោ តមបរាយនោតិ
វិត្តានេន។ តត្ថ យោ ច តមោ យោ ច តមបរាយនោ, អយំ សំកិលេសោ។ យោ ច ជោតិ យោ
ច ជោតិបរាយនោ, អយំ វាសនា។

តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច សុត្តំ?

ន តំ ទឡ្យំ ពន្ធនមាហុ ជីវា, យទាយសំ ទារុជបព្ពជញ្ច [ទារុជំ បព្ពជញ្ច (បី.) ធន.
ប. ៣៤៥; សំ. និ. ១.១២១];

សារត្ថរត្តា មណិកុណ្ឌលេសុ, បុត្តេសុ ទាវេសុ ច យា អបេក្ខា។

ន តំ ទឡ្យំ ពន្ធនមាហុ ជីវា, យទា បុត្តេសុ ទាវេសុ ច យា អបេក្ខា, អយំ សំកិលេសោ។

ឯតម្បី ឆេត្វា បរិវត្តជន្តិ ជីវា អនបេក្ខិនោ សព្ពកាមេ បហាយាតិ, អយំ និព្ពេជោ។ យំ
ចេតយិតំ បកប្បិតំ យា ច នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ហោតិ។ ឥមេហិ ចត្វហិ បទេហិ
សំកិលេសោ។ បច្ឆិមកេហិ ចត្វហិ និព្ពេជោ។

តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តំ?

អយំ លោកោ សន្តាបជាតោ, ផស្សបរេតោ រោគំ[រោទំ (បី.) បស្ស ឧទា.
៣០] វទតិ អត្ថតោ;

យេន យេន ហិ មញ្ញន្តិ, តតោ តំ ហោតិ អញ្ញថា។

អញ្ញថាភាវី កវសត្តោ លោកោ, កវបរេតោ កវមេវាភិនន្ទតិ;

យទភិនន្ទតិ តំ កយំ, យស្ស កាយតិ តំ ទុក្ខំ;

កវិប្បហានាយ ខោ បនិទំ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ។

យេ ហិ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា ភវេន កវស្ស វិប្បមោក្ខមាហំសុ, សព្ពេតេ
“អវិប្បមុត្តា កវស្មា”តិ វទាមិ។ យេ វា បន កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា វិភវេន កវស្ស
និស្សរណមាហំសុ, សព្ពេតេ “អនិស្សជា កវស្មា”តិ វទាមិ។ ឧបដំ ហិ បដិច្ច ទុក្ខមិទំ
សម្ពោតិ, សព្ពបាទានក្ខយា នត្ថិ ទុក្ខស្ស សម្ពវោ, លោកមិមំ បស្ស, បុច្ច អវិជ្ជាយ បរេតា
ក្ខតា ក្ខតរតា កវា អបរិមុត្តា។ យេ ហិ កេចិ កវា សព្ពជិ សព្ពត្ថតាយ សព្ពេតេ កវា អនិច្ចា
ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មតិ។

“ឯវមេតំ យថាក្ខតំ, សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ;

កវតណ្ហា បហីយតិ, វិកវំ នាភិនន្ទតិ;

សព្ពសោ តណ្ហានំ ខយា, អសេសវិវាគនិរោជោ និព្ពានំ។

“តស្ស និព្ពតស្ស ភិក្ខុនោ, អនុបាទា បុនព្ពវោ ន ហោតិ;

អភិក្ខុតោ មារោ វិជិតសង្កាមោ, ឧបេច្ចតា សព្ពកវានិ តាទី”តិ។

អយំ លោកោ សន្តាបដាតោ យាវ ទុក្ខន្តិ យំ តណ្ហា សំកិលេសោ។

យំ បុនគ្គហណំ យេ ហិ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា ភវេន ភវស្ស វិមោក្ខមាហំសុ, សព្ពេតេ “អវិមុត្តា ភវស្ស”តិ វទាមិ។ យេ វា បន កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា វិភវេន ភវស្ស និស្សរណមាហំសុ “អនិស្សដា ភវស្ស”តិ វទាមិ។ អយំ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ, តំ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ ច តណ្ហាសំកិលេសោ ច, ឧភយមេតំ សំកិលេសោ។ យំ បុនគ្គហណំ ភវវិប្បហានាយ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ, យាវ សព្ពសោ ឧបាទានក្ខយា សម្ពវា, ឥទំ និព្ពេជ្ជកាគិយំ។ តស្ស និព្ពតស្ស ភិក្ខុនោ យាវ ឧបេច្ចតា សព្ពកវានិ តាទីតិ ឥទំ អសេក្ខកាគិយំ។ ចត្តារោ បុគ្គលា អនុសោតតាមី សំកិលេសោ បិតត្តោ ច បដិសោតតាមី ច និព្ពេជ្ជោ។ ថលេ តិដ្ឋតីតិ អសេក្ខក្ខមិ។

១៦. តត្ថ កតមំ វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេជ្ជកាគិយញ្ច សុត្តំ?

“ទទតោ [ឧទា. ៧៥; ទី. និ. ២.១៩៧] បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ, សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ;

កុសលោ ច ជហាតិ បាបកំ, វាគទោសមោហក្ខយា សនិព្ពតោ”តិ។

“ទទតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ, សំយមតោ វេរំ ន ចីយតី”តិ វាសនា។ “កុសលោ ច ជហាតិ បាបកំ, វាគទោសមោហក្ខយា សនិព្ពតោ”តិ និព្ពេជ្ជោ។

សោតានុគតេសុ ធម្មេសុ វចសា បរិចិតេសុ មនសានុបេក្ខិតេសុ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធេសុ បញ្ចានិសំសា បាដិកដ្ឋិវា។ ឥធរកច្ចស្ស ពហុស្សតា ធម្មា ហោន្តិ ធាតា អបមុដ្ឋា វចសា បរិចិតា មនសានុបេក្ខិតា ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា, សោ យុញ្ញន្តោ យដេន្តោ វាយមន្តោ ទិដ្ឋេវ

ធម្មេ វិសេសំ បប្បោតិ។ នោ ចេ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ វិសេសំ បប្បោតិ, គិលានោ បប្បោតិ។ នោ ចេ គិលានោ បប្បោតិ, មរណកាលសមយេ បប្បោតិ។ នោ ចេ មរណកាលសមយេ បប្បោតិ, ទេវភូតោ បាបុណាតិ។ នោ ចេ ទេវភូតោ បាបុណាតិ, តេន ធម្មរាគេន តាយ ធម្មនន្ទិយា បច្ចេកពោជី បាបុណាតិ។

តត្ថាយំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បាបុណាតិ, អយំ និព្ពេជោ។ យំ សម្បរាយេ បច្ចេកពោជី បាបុណាតិ, អយំ វាសនា។ ឥមា និ សោឡស សុត្តានិ សព្ពសាសនំ អតិគ្គណ្ឌន្តោ តិដ្ឋន្តិ។ ឥមេហិ សោឡសហិ សុត្តេហិ នវវិជោ សុត្តន្តោ វិភត្តោ ភវតិ។ សោ ច បញ្ញវតោ នោ ទុប្បញ្ញស្ស, យុត្តស្ស នោ អយុត្តស្ស, អកម្មស្ស វិហារិស្ស បកតិយា លោកេ សំកិលេសោ ចរតិ។ សោ សំកិលេសោ តិវិជោ – តណ្ហាសំកិលេសោ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ ទុច្ចរិតសំកិលេសោ។ តតោ សំកិលេសតោ ឧដ្ឋហន្តោ សំកិលេសោ ធម្មេសុ បតិដ្ឋហតិ, លោកិយេសុ បតិដ្ឋហតីតិ។ តត្ថាកុសលោ ទិដ្ឋតោ សចេ តំ សីលញ្ច ទិដ្ឋិញ្ច បរាមសតិ, តស្ស សោ តណ្ហាសំកិលេសោ ហោតិ។ សចេ បនស្ស ឯវំ ហោតិ “ឥមិនាហំ សីលេន វា វតេន វា ព្រហ្មចរិយេន វា ទេវោ វា ភវិស្សំ [ភវិស្សាមិ (បី.)] ទេវញ្ញតពោ វា” តិ យស្ស ហោតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ, ឯតស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិសំកិលេសោ ភវតិ។ សចេ បន សីលេ បតិដ្ឋិតោ អបរាមដ្ឋស្ស ហិ សីលវតំ ហោតិ, តស្ស តំ សីលវតោ យោនិសោ គហិតំ អវិប្បដិសារំ ជនេតិ យាវ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ, តញ្ច តស្ស ទិដ្ឋេវ ធម្មេ កាលផ្តុតស្ស វា តម្ហិយេវ វា បន អបរាបរិយាយេន វា, អញ្ញេសុ ខន្ធសុ ឯវំ សុតំ “សុចរិតំ វាសនាយ សំវត្តតិ” តិ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ វុច្ចតិ។ តត្ថ សីលេសុ បិតស្ស វិនីវរណំ ចិត្តំ, តំ តតោ សក្កាយទិដ្ឋិប្បហានាយ ភគវា ធម្មំ ទេសេតិ។ សោ អច្ចន្តនិដ្ឋំ និព្ពានំ បាបុណាតិ; យទិ វា សាសនន្តរេ, អច្ចន្តំ និព្ពានំ បាបុណាតិ, យទិ វា ឯកាសនេ ឆ អភិញ្ញេ។ តត្ថ ទ្វេ បុគ្គលា អរិយធម្មេ បាបុណាន្តិ សទ្ទានុសារី ច ធម្មានុសារី ច។ តត្ថ ធម្មានុសារី ឧត្សជិតញ្ច, សទ្ទានុសារី នេយ្យា។ តត្ថ ឧត្សជិតញ្ច ទុរិជោ – កោចិ តិក្ខិទ្រិយោ កោចិ មុទិទ្រិយោ។ តត្ថ នេយ្យាបិ ទុរិជោ – កោចិ តិក្ខិទ្រិយោ កោចិ មុទិទ្រិយោ។ តត្ថ យោ ច ឧត្សជិតញ្ច

មុទិន្ទ្រិយោ, យោ ច នេយ្យោ តិក្ខិន្ទ្រិយោ, ឥមេ បុគ្គលា អសមិន្ទ្រិយា ហោន្តិ។ តត្ថ ឥមេ បុគ្គលា សមិន្ទ្រិយា បរិហាយន្តិ ច ឧគ្សជិតញ្ញតោ, វិបញ្ចិតញ្ញ នេយ្យតោ, ឥមេ មជ្ឈិមា ភូមិគតា វិបញ្ចិតញ្ញ ហោតិ។ ឥមេ តយោ បុគ្គលា។

១៧. តត្ថ ចតុត្ថា បន បញ្ចមា ឧគ្សជិតញ្ញ វិបញ្ចិតញ្ញ នេយ្យោ ច, តត្ថ ឧគ្សជិតញ្ញ បុគ្គលោ ឥន្ទ្រិយានិ បដិលភិក្ខា ទស្សនភូមិយំ បិតោ សោតាបត្តិផលញ្ច បាបុណាតិ, ឯកពីជំ ហោតិ បឋមោ សោតាបន្នោ។ តត្ថ វិបញ្ចិតញ្ញ បុគ្គលោ ឥន្ទ្រិយានិ បដិលភិក្ខា ទស្សនភូមិយំ បិតោ សោតាបត្តិផលញ្ច បាបុណាតិ, កោលំកោលោ ច ហោតិ ទុតិយោ សោតាបន្នោ។ តត្ថ នេយ្យោ បុគ្គលោ ឥន្ទ្រិយានិ បដិលភិក្ខា ទស្សនភូមិយំ បិតោ សោតាបត្តិផលញ្ច បាបុណាតិ, សត្តក្ខត្តបរមោ ច ហោតិ, អយំ តតិយោ សោតាបន្នោ។ ឥមេ តយោ បុគ្គលា ឥន្ទ្រិយវេមគ្គតាយ សោតាបត្តិផលេ បិតា។

ឧគ្សជិតញ្ញ ឯកពីជំ ហោតិ, វិបញ្ចិតញ្ញ កោលំកោលោ ហោតិ, នេយ្យោ សត្តក្ខត្តបរមោ ហោតិ។ ឥទំ និព្ពេជកាគិយំ សុត្តំ។ សចេ បន តទុត្តរិ វាយមតិ, អច្ឆន្ទនិដ្ឋំ និព្ពានំ បាបុណាតិ។ តត្ថ ឧគ្សជិតញ្ញ បុគ្គលោ យោ តិក្ខិន្ទ្រិយោ, តេ ទេ បុគ្គលា ហោន្តិ – អនាគាមិផលំ បាបុណាតិ។ អន្តរាបរិនិព្ពាយី ច ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី ច។ តត្ថ វិបញ្ចិតញ្ញ បុគ្គលោ យោ តិក្ខិន្ទ្រិយោ, តេ ទេ បុគ្គលា ហោន្តិ – អនាគាមិផលំ បាបុណាតិ អសង្ខារបរិនិព្ពាយី ច សសង្ខារបរិនិព្ពាយី ច។ តត្ថ នេយ្យោ អនាគាមិផលំ បាបុណានោ ឧទ្ធិសោតោ អកនិដ្ឋតាមិ ហោតិ, ឧគ្សជិតញ្ញ ច វិបញ្ចិតញ្ញ ច, ឥន្ទ្រិយនានត្ថេន ឧគ្សជិតញ្ញ បុគ្គលោ តិក្ខិន្ទ្រិយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយី ហោតិ, ឧគ្សជិតញ្ញ មុទិន្ទ្រិយោ ឧទ្ធិសោតោ អកនិដ្ឋតាមិ ហោតិ។ ឧគ្សជិតញ្ញ ច វិបញ្ចិតញ្ញ ច ឥន្ទ្រិយនានត្ថេន ឧគ្សជិតញ្ញ បុគ្គលោ តិក្ខិន្ទ្រិយោ សសង្ខារបរិនិព្ពាយី ហោតិ, តិក្ខិន្ទ្រិយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយី ហោតិ, ឧគ្សជិតញ្ញ មុទិន្ទ្រិយោ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី ហោតិ។ វិបញ្ចិតញ្ញ តិក្ខិន្ទ្រិយោ អសង្ខារបរិនិព្ពាយី ហោតិ, វិបញ្ចិតញ្ញ មុទិន្ទ្រិយោ សសង្ខារបរិនិព្ពាយី ហោតិ, នេយ្យោ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី ហោតិ, វិបញ្ចិតញ្ញ តិក្ខិន្ទ្រិយោ អសង្ខារបរិនិព្ពាយី ហោតិ។ វិបញ្ចិតញ្ញ មុទិន្ទ្រិយោ

សសង្ខារបរិនិព្វាយី ហោតិ, នេយ្យោ ឧទ្ទំសោតោ អកនិដ្ឋតាមី ហោតិ។ ឥតិ បញ្ច
អនាគាមិនោ, ឆដ្ឋោ សកទាគាមី, តយោ ច សោតាបន្នាតិ ឥមេ នវ សេក្ខា។

តត្ថ ឧត្តជិតញ្ញ បុគ្គលោ តិក្ខុទ្រិយោ អរហត្ថំ បាបុណន្តោ ទ្វេ បុគ្គលា ហោន្តិ
ឧកតោភាគវិមុត្តោ បញ្ញាវិមុត្តោ ច។ តត្ថ ឧត្តជិតញ្ញ បុគ្គលោ មុទិទ្រិយោ អរហត្ថំ
បាបុណន្តោ ទ្វេ បុគ្គលា ហោន្តិ, បិតកប្បី[បិតកប្បិ (បី. ក.) បស្ស បុ. ប. ១៧] ច
បដិវេជនភាវោ បុគ្គលោ ច តិក្ខុទ្រិយោ សោ អរហត្ថំ បាបុណន្តោ ទ្វេ បុគ្គលា ហោន្តិ
ចេតនាកញ្ចោ ច រក្ខណាកញ្ចោ ច។ តត្ថ វិបញ្ចិតញ្ញ មុទិទ្រិយោ អរហត្ថំ បាបុណន្តោ ទ្វេ
បុគ្គលា ហោន្តិ, សចេ ចេតេតិ ន បរិនិព្វាយី, នោ ចេ ចេតេតិ បរិនិព្វាយីតិ។ សចេ អនុរក្ខតិ
ន បរិនិព្វាយី, នោ ចេ អនុរក្ខតិ បរិនិព្វាយីតិ។ តត្ថ នេយ្យោ បុគ្គលោ
ភាវនានុយោគមនុយុត្តោ បរិហានធម្មោ ហោតិ កម្មនិយតោ វា សមសីសិ វា, ឥមេ នវ
អរហន្តោ ឥទំ ចតុព្ពិធំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយំ អសេក្ខភាគិយំ។ ឥមេសុ បុគ្គលេសុ
តថាគតស្ស ទសវិធំ ពលំ បវត្តតិ។

១៨. កតមំ ទសវិធំ? ឥធិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ អប្បវត្តិតេ ធម្មចក្កេ មហេសក្ខា ទេវបុត្តា
យាចនាយ អភិយាតា[អតិយាតា (បី. ក.)] ហោន្តិ “ទេសេតុ សុគតោ ធម្ម”ន្តិ។ សោ
អនុត្តរេន ពុទ្ធចក្ខុនា វោលោកេន្តោ អទូសាសិ សត្តានំ តយោ វាសីនំ សម្មត្តនិយតោ
មិច្ឆត្តនិយតោ អនិយតោ។ តត្ថ សម្មត្តនិយតោ វាសិ មិច្ឆាសតី អាបជ្ជេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ
វិជ្ជតិ, អសត្តកោ បរិនិព្វាយេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, សមាបត្តិ អាបជ្ជេយ្យាតិ ឋានមេតំ
វិជ្ជតិ។ តត្ថ មិច្ឆត្តនិយតោ វាសិ អរិយសមាបត្តិ បដិបដ្ឋិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ,
អនិយមិច្ឆាបដិបត្តិ បដិបដ្ឋិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ តត្ថ អនិយតោ វាសិ សម្មាបដិបដ្ឋមានំ
សម្មត្តនិយតវាសី គមិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ, មិច្ឆាបដិបដ្ឋមានោ សម្មត្តនិយតវាសី
គមិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ សម្មាបដិបដ្ឋមានំ សម្មត្តនិយតវាសី គមិស្សតីតិ ឋានមេតំ
វិជ្ជតិ, មិច្ឆាបដិបដ្ឋមានំ មិច្ឆត្តនិយតវាសី គមិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ ឥមេ តយោ
អនុត្តរេន ពុទ្ធចក្ខុនា វោលោកេន្តស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស មេ សតោ ឥមេ ធម្មា អនភិសម្ពុទ្ធាតិ

ឯត្ថវត្ថា មំ កោចិ សហជម្ពេន បដិចោទិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, វីតរាគស្ស តេ បដិជានតោ
អឱណាសវតាយ សហជម្ពេន កោចិ បដិចោទិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ យតោ បន ឥមស្ស
អនិយតស្ស រាសីស្ស ធម្មទេសនា, សា ន ទិស្សតិ តក្ករស្ស សម្មាទុក្ខក្ខយាយាតិ នេតំ ឋានំ
វិជ្ជតិ, តថា ឱវទិតោ យំ បន មេ អនិយតរាសិ សាវកោ បុព្វេនាបរំ វិសេសំ ន សច្ចិកវិស្សតីតិ
នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។

១៩. យំ ខោ មុនិ នានប្បការស្ស នានានិវត្តិយោ ទេវនាគយក្ខានំ ទមេតិ ធម្មេ
វត្ថានេន វត្ថា ការណតោ អញ្ញំ បារំ គមិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ ធម្មបដិសម្ពិទ្ធា។ យតោ
បនិមា និវត្តិតោ សត្ត សត្ត និវត្តិយោ នាភិសម្ពនេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ និវត្តិបដិសម្ពិទ្ធា។
និវត្តិ ខោ បន អភិសមគ្គរតានំ សាវកានំ តមត្ថមវិញ្ញាបយេតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។
អត្ថបដិសម្ពិទ្ធា។ មហេសក្ខា ទេវបុត្តា ឧបសង្កមិត្ថា បញ្ចេ បុច្ឆីសុ។ កាយិកេន វា
មានសិកេន វា បរិបិទ្បិតស្ស ហត្ថកុណីតិ វា បាទេ វា ខញ្ញេ ទន្ធស្ស[ទន្ធស្ស (បី. ក.)] សោ
អត្ថោ ន បរិភាជិយតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ បដិការបដិសម្ពិទ្ធា។ យម្ហិ តំ តេសំ ហោតិ តម្ហិ
អសន្តំ កវតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ យំ ហិ នាសំ តេសំ ន កវតិ, តម្ហិ នាសំ តេសំ កវិស្សតីតិ
នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ ឯវំ សមុទយស្ស និរោធាយ ទស អកុសលកម្មបថា។ មារោ វា ឥន្ទោ វា
ព្រហ្មា វា តថាគតោ វា ចក្កវត្ថី វា សោ វត នាម មាតុគាមោ កវិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ,
បុរិសោ អស្ស រាជា ចក្កវត្ថី សក្កោ ទេវានមិន្ទោ កវិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ ឥតិស្ស ឯវុបំ
ពលំ ឯវុបំ ញ្ញាណំ, ឥទំ វុច្ចតិ ឋានាដ្ឋានញ្ញាណំ បឋមំ តថាគតពលំ តំ និទ្ទិសិតញ្ញំ។ តីហិ
រាសីហិ ចត្វហិ វេសារជ្ជេហិ ចត្វហិ បដិសម្ពិទ្ធហិ បដិចូសមុប្បាទស្ស បវត្តិយំ និវត្តិយំ
ភាគិយញ្ញ។ កុសលំ កុសលវិបាកេសុ ច ឧបបជ្ជតិ យញ្ញ ឥត្តិបុរិសានំ។ ឥទំ បឋមំ ពលំ
តថាគតោ ឯវំ ជានាតិ។

យេសំ បន សម្មត្តនិយតោ រាសិ, នាយំ សព្ពត្តតាមិនី បដិបទា, និព្វានតាមិនីយេវាយំ
បដិបទា។ តត្ថ សិយា មិច្ឆត្តនិយតោ រាសិ, ឯសាបិ ន សព្ពត្តតាមិនី បដិបទា។
សក្កាយសមុទយតាមិនីយេវាយំ បដិបទា ហោតុ, អយំ តត្ថ តត្ថ បដិបត្តិយា បិតោ គច្ឆតិ

និព្វានំ, គច្ឆតិ អបាយំ, គច្ឆតិ ទេវមនុស្សស្ស។ យំ យំ វា បដិបទំ បដិបដ្ឋេយ្យ សព្ពត្ថ គច្ឆេយ្យ, អយំ សព្ពត្ថតាមិនី បដិបទា។ យំ ឯត្ថ ញាណំ យថាក្ខតំ, ឥទំ វុច្ឆតិ សព្ពត្ថតាមិនី បដិបទាញាណំ ទុតិយំ តថាគតពលំ។

សា ខោ បនាយំ សព្ពត្ថតាមិនី បដិបទា នានាធិមុត្តា កេចិ កាមេសុ កេចិ ទុក្ករការិយំ កេចិ អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា កេចិ សំសារេន សុទ្ធិំ បច្ឆេន្តិ កេចិ អនជ្ជាកាវនាតិ។ តេន តេន ចរិតេន វិនិពន្ធនំ សត្តានំ យំ ញាណំ យថាក្ខតំ នានាគតំ លោកស្ស អនេកាធិមុត្តគតំ យថាក្ខតំ បដានាតិ។ ឥទំ តតិយំ តថាគតពលំ។

តត្ថ សត្តានំ អធិមុត្តា កវន្តិ អាសេវន្តិ កាវេន្តិ ពហុលីកោន្តិ។ តេសំ កម្មុបសយានំ តទាធិមុត្តានំ។ សា ចេវ ធាតុ សំវហតិ។ កតរា បនេសា ធាតុ នេក្ខម្មធាតុ ពលធាតុ កាចិ សម្បត្តិ កាចិ មិច្ឆត្តញ្ច ធាតុ អធិមុត្តា កវន្តិ។ អញ្ញតរា ឧត្តរិន សមនុបស្សន្តិ។ តេ តទេវដ្ឋានំ មយា ជរាមរណស្ស អភិនិវិស្ស វេហរន្តិ “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ” ន្តិ។ យថា ភគវា សក្កស្ស ទេវានមិន្ទស្ស កាសិតំ។ យំ តត្ថ យថាក្ខតំ ញាណំ។ ឥទំ វុច្ឆតិ ចតុត្ថំ តថាគតពលំ។

តត្ថ យំយេវ ធាតុ [យំ យទេវ ធាតុ (ក.)] សេដ្ឋន្តិ តំ តំ កាយេន ច វាចាយ ច អារម្មន្តិ ចេតសិកោ។ អារម្មោ ចេតនា កម្មំ កាយិកា វាចសិកា អារម្មោ ចេតសិកត្តា កម្មន្តរំ តថាគតោ ឯវំ បដានាតិ “ឥមិនា សត្តេន ឯវំ ធាតុកេន ឯវុបំ កម្មំ កតំ, តំ អតីតមទ្ធានំ ឥមិនា ហេតុនា តស្ស ឯវុបោ វិបាកោ វិបច្ឆតិ ឯតរហិ វិបច្ឆិស្សតិ វា អនាគតមទ្ធាន” ន្តិ។ ឯវំ បច្ចុប្បន្នមទ្ធានំ បដានាតិ “អយំ បុគ្គលោ ឯវំធាតុកោ ឥទំ កម្មំ ករោតិ”។ តណ្ហាយ ច ទិដ្ឋិយា ច ឥមិនា ហេតុនា ន តស្ស វិបាកោ ទិដ្ឋេយេវ ធម្មេ និព្វត្តិស្សតិ, ឧបបដ្ឋេ វា” តិ អបរម្មិ វា បរិយាយេ ឯវំ បដានាតិ “អយំ បុគ្គលោ ឯវុបំ កម្មំ ករិស្សតិ អនាគតមទ្ធានំ, ឥមិនា ហេតុនា តស្ស ឯវុបោ វិបាកោ និព្វត្តិស្សតិ, ឥមិនា ហេតុនា យានិ ចត្តារិកម្មដ្ឋានានិ ឥទំ កម្មដ្ឋានំ បច្ចុប្បន្នសុខំ អាយតី ច សុខវិបាកំ” ...បេ.... ឥតិ អយំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ

កម្មសមាទាននំ ហេតុសោ ឋានសោ វិបាកវេមត្តតំ បដានាតិ ឧប្បាវចា ហីនបណីតតា, ឥទំ
វុច្ចតិ កម្មវិបាកញ្ញាណំ បញ្ចមំ តថាគតពលំ។

តថា សត្តា យំ វា កម្មសមាទានំ សមាទិយន្តា តត្ថ ឯវំ បដានាតិ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស
កម្មាធមុត្តស្ស រាគចរិតស្ស នេក្ខម្មជាតូនំ បារិបូរី គច្ឆន្តិ, តស្ស រាគានុគតេ សុញ្ញមានស្ស
បឋមំ ឈានំ សំកិលិស្សតិ, សចេ បុន ឧត្តរិ វាយាមតោ ឈានវោទានគតេ មានសេ
វិសេសភាគិយំ បដិបទំ អនុយុញ្ជិយតិ។ តស្ស ហិ ឈានភាគិយំយេវ បឋមជ្ឈានេ បិតស្ស
ទុតិយំ ឈានំ វោទានំ គច្ឆតិ, តតិយញ្ច ឈានំ សមាបជ្ជិតុកាមស្ស សោមនស្សន្ទ្រិយំ ចិត្តំ
បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, តស្ស សា បីតិ អវិសេសភាគិយំ តតិយំ ឈានំ អាទិស្ស តិដ្ឋតិ។ សចេ
តស្ស និស្សរណំ យថាកូតំ បដានាតិ។ តថាគតស្ស ចតុត្ថជ្ឈានំ វោទានំ គច្ឆតិយេវ,
ចតុត្ថស្ស ឈានស្ស ហានភាគិយា ធម្មា, តេ ច ធម្មា យត្ថ បដាយន្តិ យេហិ ចតុត្ថជ្ឈានំ
វោទានំ ទិស្សតិ។ ឯវំ អជ្ឈាសយសមាបត្តិយា យា ចតស្សោ សមាបត្តិយោ តីណិ
វិមោក្ខមុខានិ អដ្ឋ វិមោក្ខឈានានីតិ ចត្តារិ ឈានានិ វិមោក្ខាតិ។ អដ្ឋ ច វិមោក្ខា តីណិ ច
វិមោក្ខមុខានិ។ សមាជីតិ ចត្តារោ សមាជី - ឆន្ទសមាជិ វិរិយសមាជិ ចិត្តសមាជិ
វីរិយសមាជីតិ។ សមាបត្តិយោ ចតស្សោ អជ្ឈាសយសមាបត្តិយោ ឥតិ ឥមេសំ ឈានានំ
វិមោក្ខសមាបត្តិតិ ឯវុប្បោ សំកិលេសោ រាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស។ ឯវំ ទោសចរិតស្ស។
មោហចរិតស្ស។ រាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឯវុប្បំ វោទានំ ឥតិ យំ ឯត្ថ ញ្ញាណំ យថាកូតំ
អសាធារណំ សព្ពសត្តេហិ។ ឥទំ វុច្ចតិ ឆដ្ឋំ តថាគតពលំ។

តត្ថ តថាគតោ ឯវំ បដានាតិ លោកិកា ធម្មា លោកុត្តរា ធម្មា ការវនាភាគិយំ ឥន្ទ្រិយំ
នាមំ លកន្តិ។ អាធិបតេយ្យភូមិ ឧបាទាយ ពលំ នាមំ លកន្តិ ថាមគតំ មនោ មនិន្ទ្រិយំ តំ
ឧបាទាយ។ វិរិយំ នាមំ លកន្តិ អារម្មណតុំ ឧបាទាយ។ ឥតិស្ស ទេវ ឯវុប្បំ ញ្ញាណំ ឥមេហិ ច
ធម្មេហិ ឥមេ បុគ្គលា សមន្មាគតាតិបិ ធម្មទេសនំ អកាសិ។ អាការតោ ច វោការតោ ច
អាសយជ្ឈាសយស្ស អធមុត្តិសមន្មាគតានំ។ ឥទំ វុច្ចតិ បរសត្តានំ បរុបុគ្គលានំ
ឥន្ទ្រិយពលវិរិយវេមត្តតំ ញ្ញាណំ សត្តមំ តថាគតពលំ។

តត្ថ ច តថាគតោ លោកាទីសុ ច ភូមីសុ សំយោជនានញ្ច សេក្ខានំ ទ្វីហិ ពលេហិ គតី
បដានាតិ, បុព្ភេនិវាសានុស្សតិយា អតីតេ សំសារេ ឯតរហិ ច បច្ចុប្បន្នេ ទិព្ភចក្ខុនា
ចុត្តបបាតំ ឥតិ ឥមានិ ទ្វេ ពលានិ ទិព្ភចក្ខុតោ អភិនិហិតានិ។ សោ អតីតមទ្ខានំ
ទិព្ភស្ស ចក្ខុនោ គោចរោ សោ ឯតរហិ សតិ គោចរោ ឥតិ អត្តនោ ច បរេសំ ច
បុព្ភេនិវាសញ្ញាណំ អនេកវិធំ នានប្បការកំ បច្ចុប្បន្នមទ្ខានំ ទិព្ភេន ចក្ខុនា ឥមានិ ទ្វេ
តថាគតពលានិ, អដ្ឋមំ បុព្ភេនិវាសោ, នវមំ ទិព្ភចក្ខុ។

បុន ចបរំ តថាគតោ អរិយបុគ្គលានំ ឈានំ វោទានំ និព្វេជកាគិយំ បដានាតិ អយំ
បុគ្គលោ ឥមិនា មគ្គេន ឥមាយ បដិបទាយ អាសវានំ ខយា អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិ បញ្ញាវិមុត្តិ
ទិដ្ឋេវ ជម្មេ សច្ចិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតីតិ ឥតិ អត្តនោ ច អាសវានំ ខយំ ញ្ញាណំ
ទិដ្ឋេកដ្ឋានំ ចតុក្ខមិមុបាទាយ យាវ នវន្នំ អរហន្តានំ អាសវក្ខយោ ឱធិសោ សេក្ខានំ
អនោធិសោ អរហន្តានំ។ តត្ថ ចេតោវិមុត្តិ ទ្វីហិ អាសវេហិ អនាសវា កាមាសវេន ច
ភវាសវេន ច, បញ្ញាវិមុត្តិ ទ្វីហិ អាសវេហិ អនាសវា ទិដ្ឋាសវេន ច អវិដ្ឋាសវេន ច, ឥមាសំ
ទ្វិន្នំ វិមុត្តិនំ យថាភូតំ ញ្ញាណំ, ឥទំ វុច្ចតិ អាសវក្ខយេ ញ្ញាណំ។ ទសមំ តថាគតពលំ។

២០. ឥមេសុ ទសសុ ពលេសុ បិតោ តថាគតោ បញ្ចវិធំ សាសនំ ទេសេតិ
សំកិលេសភាគិយំ វាសនាភាគិយំ ទស្សនភាគិយំ ការវនាភាគិយំ អសេក្ខភាគិយំ។ តត្ថ យោ
តណ្ហាសំកិលេសោ, ឥមស្ស អលោកោ និស្សរណំ។ យោ ទិដ្ឋិសំកិលេសោ, ឥមស្ស
អមោហោ និស្សរណំ។ យោ ទុច្ចរិតសំកិលេសោ, ឥមស្ស តីណិ កុសលានិ និស្សរណំ។ កិ
និទានំ? តីណិ ឥមានិ[តីណិ ហិ ឥមានិ (បី.)] មនោទុច្ចរិតានិ – អភិជ្ឈា ព្យាបាទោ
មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ តត្ថ អភិជ្ឈា មនោទុច្ចរិតំ កាយកម្មំ ឧបដ្ឋបេតិ, អទិន្នាទានំ សព្ពញ្ច តទុបនិព្វទ្ធំ
វាចាកម្មំ ឧបដ្ឋបេតិ, មុសាវាទញ្ច សព្ពវិតថំ សព្ពំ វាចមការំ សព្ពមក្ខំ បលាសំ អភិជ្ឈា
អកុសលមូលន្តិ, សុចរិតេ សុចរិតំ មុសាវាទា អទិន្នាទានា អភិជ្ឈាយ ចេតនា, តត្ថ
ព្យាបាទោ មនោទុច្ចរិតំ កាយកម្មំ ឧបដ្ឋបេតិ, បាណាតិបាតំ សព្ពញ្ច មេតំ អាកខ្សនំ
បរិកខ្សនំ និព្វទ្ធំ រោចនំ វាចាកម្មំ ឧបដ្ឋបេតិ, បិសុណាវាចំ ផុសវាចំ មិច្ឆាទិដ្ឋិ មនោទុច្ចរិតញ្ច

អភិជ្ឈំ ព្យាបាទំ មិច្ឆាទិដ្ឋិ បយោជេតិ, តស្ស យោ កោចិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ ចាគោ វាគដោ វា
ទោសដោ វា សព្ពសោ មិច្ឆាទិដ្ឋិ សម្មតោ ឥមិនា ការណេន មិច្ឆាទិដ្ឋិ ឧបដ្ឋបេតិ,
កាមេសុមិច្ឆាចារំ វចីកម្មំ ឧបដ្ឋបេតិ សម្មប្បលាបំ។ ឥមានិ តីណិ ទុច្ចរិតានិ
អកុសលមូលានិ។

យា អភិជ្ឈា, សោ លោកោ។ យោ ព្យាបាទោ, សោ ទោសោ។ យា មិច្ឆាទិដ្ឋិ, សោ
មោហោ។ តានិ អដ្ឋ មិច្ឆត្តានិ ឧបដ្ឋបេន្តិ។ តេសុ គហិតេសុ តីសុ អកុសលមូលេសុ ទសវិធំ
អកុសលមូលំ បារិបូរិ គច្ឆតិ, តស្ស តិវិធស្ស ទុច្ចរិតសំកិលេសស្ស វាសនាភាគិយញ្ច សុត្តំ
និស្សរណំ។ តត្ថ យោ ពហុសិគោ និទ្ទេសោ យថា លោកោ ទោសោ មោហោបិ, តត្ថ អសិគុំ
ឯត្ថ លោកោ ឧស្សទោ តេន ការណេន តេសុ វា ធម្មេសុ លោកោ បញ្ញបិយតិ។ តត្ថាយំ
មោហោ អកុសលំ មោហោ អយំ អវិជ្ជា, សា ចតុព្ពិធា រូបេ អភិនិវិជ្ជា, រូបំ អត្តតោ
សមនុបស្សតិ, អវិជ្ជាគតោ រូបវន្តំ អត្តានំ, អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មំ វា អត្តានំ។ តត្ថ កតមំ បទំ
សក្កាយទិដ្ឋិយា ឧច្ឆេទំ វទតិ “តំ ជីវំ តំ សរីរំ” ត្តិ នត្តិកទិដ្ឋិ អធិច្ចសមុប្បន្នទិដ្ឋិ ច អញ្ជោ ច
ករោតិ, អញ្ជោ បដិសំវេទិយតិ។ បច្ចិមសដ្ឋិកប្បានំ តីណិ បទានិ សក្កាយទិដ្ឋិយា សស្សតំ
កជន្តិ “អញ្ចំ ជីវំ អញ្ចំ សរីរំ” ត្តិ អភិវិយញ្ច តំ ទុក្ខមិច្ឆតោ អហេតុកា ច បតន្តិ អនជ្ឈកាវោ
ច កម្មានំ សព្ពញ្ច មានយិ[មានតិ (បី.)]។ តត្ថ “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ” ត្តិ
សំសារេន សុទ្ធិ អាជីវកា ឆឡាសីតិ បញ្ញបេន្តិ។ យថារូបេ សក្កាយទិដ្ឋិយា ចតុវត្ថុកា, ឯវំ
បញ្ចសុ ខន្ទេសុ វិសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិយា សស្សតំ កជតិ។ អញ្ជាជីវកា ច សស្សតំវាទិកេ
ច សីលព្ពតំ កជន្តិ បរាមសន្តិ ឥមិនា កវិស្សាមិ ទេវោ វា ទេវញ្ញតរោ វា, អយំ
សីលព្ពតបរាមាសោ។ តត្ថ សក្កាយទិដ្ឋិយា សោ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, “តំ ជីវំ តំ
សរីរំ” មិតិ តំ កង្ខតិ វិចិកិច្ចតិ នាធិមុច្ចតិ នាភិប្បសីទតិ បុព្ពន្តេ អបរន្តេ បុព្ពន្តាបរន្តេ... បេ....
ឥតិ វាសនាភាគិយេសុ បិតស្ស អយំ ឧបក្កិលេសោ។

២១. តត្ថ សទ្ធិន្ទ្រិយេន សព្ពំ វិចិកិច្ចតំ បដហតិ, បញ្ញន្ទ្រិយេន ឧទយព្ពយំ បស្សតិ,
សមាធិន្ទ្រិយេន ចិត្តំ ឯកោទិ ករោតិ វិរិយន្ទ្រិយេន អារភតិ។ សោ ឥមេហិ បញ្ចហិ

ឥន្ទ្រិយេហិ សទ្ធានុសារី អវេច្ចប្បសាទេ និរតោ អនន្តរិយំ សមាជី ឧប្បាទេតិ។ ឥន្ទ្រិយេហិ
 សុទ្ធូហិ ធម្មានុសារី អប្បច្ចយតាយ អនន្តរិយំ សមាជី ឧប្បាទេតិ។ សោ “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ
 យថាកូតំ បដានាតិ។ សច្ចានិ ឥទំ ទស្សនភាគិយំ សុត្តំ។ តស្ស បញ្ចន្តំ ឱរម្ពាគិយានំ
 សំយោជនានំ តីណិ សំយោជនានិ ទស្សនបហាតញ្ញានិ សព្ពេន សព្ពំ បហីនានិ ទេ
 បុគ្គលកតានិ។ តត្ថ តីណិ អកុសលមូលានិ ការនាបហាតញ្ញានិ ឧបវិក្ខិត្តានិ ៤ ភវេ
 និព្ពត្តេន្តិ។ តត្ថ តេសុ អភិជ្ឈាយ ច ព្យាបាទេសុ តនុកតេសុ ៤ ភវា បរិក្ខិយា មរិយាទំ គច្ចន្តិ,
 ទេ ភវា អវសិដ្ឋា។ តស្ស អភិជ្ឈា ច ព្យាបាទោ ច សព្ពេន សព្ពំ បរិក្ខិណា ហោន្តិ។ ឯកោ
 ភវា អវសិដ្ឋោ ហោតិ។ សោ ច មានវសេន និព្ពត្តេតិ។ កិញ្ចាបិ ឯត្ថ អញ្ញេបិ ចត្តារោ
 កិលេសា រូបរាគោ ភវរាគោ អវិជ្ជា ឧទ្ធចំ កេតុស្មិមានកូតា នប្បដិពលា អស្មិមានំ វិនិវត្តេតុ,
 សព្ពេបិ តេ អស្មិមានស្ស បហានំ អារកតេ។ ខីណេសុ ន ច តេសុ ឥទមុត្តរិទស្សនកូមិយំ
 បញ្ចសុ សេក្ខបុគ្គលេសុ តីសុ ច បដិប្បន្នកេសុ ទ្វីសុ ច ផលដ្ឋេសុ ការនាភាគិយំ សុត្តំ។
 តទុត្តរិ អសេក្ខភាគិយសុត្តំ, កត្តចិ កូមិ និបិឡិយតិ។ ឥទេញ បញ្ចមំ សុត្តំ។ តិណ្ឌំ បុគ្គលានំ
 ទេសិតំ បុប្ផជនស្ស សេក្ខស្ស អសេក្ខស្ស សំកិលេសភាគិយំ វាសនាភាគិយំ។
 បុប្ផជនស្ស ទស្សនភាគិយំ។ ការនាភាគិយំ បញ្ចន្តំ សេក្ខានំ។ យំ បឋមនិទ្ធិដ្ឋំ
 អសេក្ខភាគិយំ សព្ពេសំ អរហន្តានំ។ សា បន បញ្ចវិជា សត្តវីសអាការេ [សត្តវីសំ អាការេ
 (បី)] បរិយេសិតព្ពំ។ ឯតេសុ តស្ស គតិនំ តតោ ឧត្តរិ។ តញ្ច ខោ សង្ខេបេន បញ្ញាសាយ
 អាការេហិ សម្មតតិ, យេ បញ្ញាស អាការា សាសនេ និទ្ធិដ្ឋា, តេ សង្ខិបិយន្តា ទសហិ
 អាការេហិ បតន្តិ។ យេ អរិយសច្ចំ និក្ខេបេន បិតេ សង្ខិបិយន្តា អដ្ឋសុ អាការេសុ បតន្តិ។
 ចត្វសុ ច សាធារណេសុ សុត្តេសុ យា ហារសម្មាតស្ស កូមិ, តេ សង្ខិបិយន្តា បញ្ចសុ
 សុត្តេសុ បតន្តិ។ សំកិលេសភាគិយេ វាសនាភាគិយេ ការនាភាគិយេ និព្ពេជភាគិយេ
 អសេក្ខភាគិយេ ច។ តេ សង្ខិបិយន្តា ចត្វសុ សុត្តេសុ បតន្តិ។ សំកិលេសភាគិយេ
 វាសនាភាគិយេ និព្ពេជភាគិយេ អសេក្ខភាគិយេ ច។ តេ សង្ខិបិយមាតា តីសុ សុត្តេសុ
 បតន្តិ, បុប្ផជនភាគិយេ សេក្ខភាគិយេ អសេក្ខភាគិយេ ច។ តេ សង្ខិបិយន្តា ទ្វីសុ សុត្តេសុ
 បតន្តិ និព្ពេជភាគិយេ ច បុព្ពយោគភាគិយេ ច។ យថា វុត្តំ កតវតា ទេ អត្ថវសេ

សម្បជ្ឈមាណ តថាគតា អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា ធម្មំ ទេសេន្តិ សុត្តំ គេយ្យំ...បេ.... សត្តា
បុព្ពយោគសមន្មាគតេ អប្បកសិវេន មញ្ញមាណា វសិយន្តិ បុព្ពយោគា ច ភវិស្សន្តិ សន្តានំ
មញ្ញមាណាធរាយ។ តត្ថ បញ្ញាវេមត្តតំ អត្តនោ សមនុបស្សមាណេន អដ្ឋវិជេ សុត្តសង្ខេបេ,
យត្ថ យត្ថ សក្កោតិ, តត្ថ តត្ថ យោជេតព្ពំ។ តត្ថ តត្ថ យោជេត្វា សុត្តស្ស អត្តោ និទ្ធិសិតញ្ចោ។
ន ហិ សតិ វេទនា មនោ ជាវេត្វា សក្កា យេន កេនចិ សុត្តស្ស អត្តោ យថាក្ខតំ និទ្ធិសិតំ។

តត្ថ បុរិមកានំ សុត្តានំ ឥមា ឧទ្ទានគាថា

កាមន្ទា ជាលសញ្ញន្ទា, បញ្ច នីវរណានិ ច;

មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា, មហានាមោ ច សាកិយោ។

ឧទ្ធិ អជោ វិប្បមុត្តោ, យញ្ច សីលកិមត្ថិយា;

យស្ស សេលូបមំ ចិត្តំ, ឧបតិស្ស បុព្វទិកា។

យស្ស កាយគតាសតិ, ឆន្ទំ តមោបរាយណោ;

ន តំ ទឡំ ចេតសិកំ, អយំ លោកោតិអាទិកំ។

ចត្តារោ ចេវ បុគ្គលា, ទេតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍិតំ;

សោតានុគតធម្មេសុ, ឥមា តេសំ ឧទ្ទានគាថា។

២២. តត្ថ កតមា អាណត្តិ?

សចេ កាយថ [ឧទ. ៤៤] ទុក្ខស្ស, សចេ វោ ទុក្ខមប្បិយំ;

មាកត្ថ បាបកំ កម្មំ, អារិ វា យទិ វា រហោ។

“អតីតេ , រាជ, រូបេ អនបេក្ខោ ហោហី”តិ វិត្តាវេន កាតញ្ញា។ “សីលវន្តេន , អានន្ទ,
បុគ្គលេន សទា ករណីយា កិន្តិមេ អវិប្បជិសារោ អស្សា”តិ។ អយំ វុច្ចតិ អាណត្តិ។

តត្ថ កតមំ ផលំ?

ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារី, ធន្តំ មហន្តំ យថ វស្សកាលេ;

ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ, ន ទុគ្គតិ្ត គច្ឆតិ ធម្មចារី។

ឥទំ ផលំ។

តត្ថ កតមោ ឧបាយោ?

“សព្ពេ ធម្មា [ជ. ប. ២៧៩] អនត្តា”តិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;

អថ និព្វិន្ទតិ ទុក្ខេ, ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា។

“សត្តហង្កេហិ សមន្មាគតោ ខោ, ភិក្ខុ, អបិ ហិមវន្តំ បព្ពតរាជានំ ចាលេយ្យ, កោ បន
វាទោ ឆរំ អវិជ្ជំ សត្តកេសុ” វេយ្យាករណំ កាតញ្ញំ។ អយំ ឧបាយោ។

តត្ថ កតមា អាណត្តិ ច ផលញ្ច?

សចេ កាយថ ទុក្ខស្ស, សចេ វោ ទុក្ខមប្បិយំ;

មាកត្ថ បាបកំ កម្មំ, អារិ វា យទិ វា រហោ។

សចេ ហិ បាបកំ កម្មំ, ករោថ វា ករិស្សថ;

ន វោ ទុក្ខា បមោក្ខាត្ថិ, ឧបច្ចាបិ បលាយតំ [បលាយតោ (បី.)]។

បុរិមិកាយ គាថាយ អាណត្តិ បច្ចិមិកាយ ផលំ។ សីលេ បតិដ្ឋាយ ទ្វេ ធម្មា កាវេតញ្ច
យា ច ចិត្តការវនា យា ច បញ្ញាការវនា យា ច អាណត្តិ រាគវិរាគា ច ផលំ។

តត្ថ កតមំ ផលញ្ច ឧបាយោ ច?

សីលេ បតិដ្ឋាយ [សំ. និ. ១.២៣] នរោ សបញ្ញោ, ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ការវយំ;
អាតាបី និបកោ ភិក្ខុ, សោ ឥមំ វិជជយេ ជជំ។

បុរិមិកាយ អឌ្ឍគាថាយ ឧបាយោ, បច្ចិមិកាយ អឌ្ឍគាថាយ ផលំ។ នន្ទិយោ [នន្ទិកោ
(បី. ក.)] សក្កោ ឥសិវុត្ថបុរិមិកាមឯករក្ខេ [ឥសិវុត្ថ... (បី.)] សុត្តំ មូលតោ ឧបាយាយ
យាវេសុ ធម្មេសុ។ ឧត្តរិ បញ្ចសុ ធម្មេសុ យាចយោគោ [យោ ច យោគោ
(បី.)] ករណីយោ, អយំ ឧបាយោ។ អសហគតស្ស កាមាសវាបិ ចិត្តំ មុច្ចតីតិ។ សញ្ញាសុ
ធសុ តីសុ។ អយំ ឧបាយោ ច ផលញ្ច។

តត្ថ កតមា អាណត្តិ ច ផលញ្ច ឧបាយោ ច?

សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស, មោយរាជ សទា សតោ;
អត្តានុទិដ្ឋិ ឧហច្ច [ឧហច្ច (សុ. និ. ១១២៥)], ឯវំ មច្ចុតរោ សិយា។

“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស, មោយរាជា” តិ អាណត្តិ។ “សទា សតោ” តិ ឧបាយោ។
“អត្តានុទិដ្ឋិ ឧហច្ច, ឯវំ មច្ចុតរោ សិយា” តិ ផលំ។ សមាធិ, ភិក្ខុវេ, កាវេថ, សមាហិតោ,
ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ រូបំ អនិច្ចន្តិ បជានាតិ។ ឯវំ បស្សំ អរិយសាវកោ បរិមុច្ចតិ ជាតិយាបិ...បេ....
ឧបាយាសេហិបិ ឥធិ តីណិបិ”។

២៣. តត្ថ កតមោ អស្សាទោ?

កាមី កាមយមានស្ស, តស្ស ចេតំ សមិជ្ឈតិ។ អយំ អស្សាទោ។

“ធម្មចរិយា សមចរិយា កុសលចរិយា ហេតុហិ, ព្រាហ្មណ, ឯវមិជេកច្ចេ សត្តា
កាយស្ស ភេទា សុគតី សត្តំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តិ”។ អយំ អស្សាទោ។

តត្ថ កតមោ អាទីនវោ?

កាមេសុ វេ ហញ្ញតេ សញ្ញា មុច្ឆេវ – អយំ អាទីនវោ។ បសេនទិសំយុត្តកេ សុត្តេ
បញ្ញតោបមា – អយំ អាទីនវោ។

តត្ថ កតមំ និស្សរណំ?

យោ កាមេ បរិវេជ្ជតិ, សប្បស្សេវេ បទា សិរោ;

សោមំ វិសត្តិកំ លោកេ, សតោ សមតិវត្តតិ។

សំយុត្តកេ សុត្តំ បារិច្ឆត្តកោ បណ្ណបលាសោ សន្និបលាសោ – ឥទំ និស្សរណំ។

តត្ថ កតមោ អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច?

យានិ [ជ្វ. ១.២.១៤៤ ទុកនិបាតេ] ករោតិ បុរិសោ, តានិ អត្តនិ បស្សតិ;

កល្យាណការី កល្យាណំ, បាបការី ច បាបកំ។

តត្ថ យំ បាបការី បច្ចនុភោតិ អយំ អស្សាទោ។ លាភាលាភអដ្ឋកេសុ ព្យាករណំ, តត្ថ
អលាភោ អយសោ និន្ទា ទុក្ខំ, អយំ អាទីនវោ។ លាភោ យសោ សុខំ បសំសា, អយំ
អស្សាទោ។

តត្ថ កតមំ អស្សាទោ ច និស្សរណញ្ច?

“សុខោ វិបាកោ បុញ្ញានំ, អធិប្បាយោ ច ឥដ្ឋតិ;

ខិប្បញ្ច បរមំ សន្តិំ, និព្វានមជ្ជគច្ឆតិ” តិ។

យោ ច វិបាកោ បុញ្ញានំ យា ច អធិប្បាយស្ស ឥដ្ឋនា, អយំ អស្សាទោ។ យំ ខិប្បញ្ច បរមំ សន្តិំ និព្វានមជ្ជគច្ឆតិ, ឥទំ និស្សរណំ។

ពាក្យសាយ ចេវ មហាបុរិសលក្ខណេហិ សមន្មាគតស្ស មហាបុរិសស្ស ទ្វេយេវ គតិយោ ហោន្តិ, សចេ អគារំ អដ្ឋាវសតិ, វាជា ហោតិ ចក្កវត្ថុ យាវ អភិវិជិនិត្វា អដ្ឋាវសតិ អយំ អស្សាទោ។ សចេ អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជតិ សព្ពេន ឱយេន [ឱសធន (បី. ក.)] និស្សរណំ អយំ អស្សាទោ ច និស្សរណញ្ច។

តត្ថ កតមោ អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច?

អាទានស្ស [អាទិន្នស្ស (ក.)] ភយំ ញត្វា, ជាតិមរណសម្ភវំ;

អនាទាតំ និព្ពត្តតិ, ជាតិមរណសង្ខយា។

បុរិមិកាយ អន្តរគាថាយ ជាតិមរណសម្ភវោ អាទីនវោ។ អនាទាតំ និព្ពត្តតិ ជាតិមរណសង្ខយាតិ និស្សរណំ។

កិច្ចំ វតាយំ លោកោ អាបន្នោ យមិទំ ជាយតេ ច មីយតេ ច។ យាវ កុទស្សនាមស្ស ទុក្ខស្ស អន្តោ ភវិស្សតិ បរតោ វាតិ ឯត្ថ យា ឧបវិក្វា, អយំ អាទីនវោ។ យោ គេធំ ញត្វា អភិនិក្ខមតិ យាវ បុរាណកាយ រាជធានិយា, ឥទំ និស្សរណំ។ អយំ អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច។

តត្ថ កតមោ អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច?

កាមា ហិ ចិត្រា វិវិដា [មជ្ជិម (ថេរគា. ៧៨៧)] មនោរមា, វិប្បបេហិ មថេន្តិ ចិត្តំ;

តស្មា អហំ [ថេរគា. ៧៨៧] បព្ពជិតោម្ហិ រាជ, អបណ្ណកំ សាមញ្ញមេវ សេយ្យោ។

យំ “កាមា ហិ ចិត្រា វិវិដា មនោរមា” តិ អយំ អស្សាទោ។ យំ “វិប្បបេហិ មថេន្តិ ចិត្តំ” តិ អយំ អាទីនវោ។ យំ អហំ អគារស្មា បព្ពជិតោម្ហិ រាជ អបណ្ណកំ សាមញ្ញមេវ សេយ្យោ តិ ឥទំ និស្សរណំ។

ពលវំ ពាលោបមសុត្តំ យំ អាសាយ វា វេទនីយំ កម្មំ គាហតិ, តថា ចេបិ យំ យំ បាបកម្មំ អនុភោតិ, តត្ថ ទុក្ខវេទនីយេន កម្មេន អភាវិតកាយេន ច យាវំ បរិត្តចេតសោ ច អាទីនវំ ទស្សេតិ សុខវេទនីយេន កម្មេន អស្សាទេតិ។ យំ បុរាសទិសោ ហោតិ។ ភាវិតចិត្តោ ភាវិតកាយោ ភាវិតបញ្ញោ មហានាមោ អបរិត្តចេតសោ, ឥទំ និស្សរណំ។

២២. តត្ថ កតមំ លោកិកំ សុត្តំ?

ន ហិ បាបំ កតំ កម្មំ, សជ្ជខីវំ មុច្ចតិ;

ឧហន្តំ ពាលមន្វេតិ, ភស្មច្ចន្នោវ [ភស្មាធន្នោវ (ក.) បស្ស ជ. ប. ៧១] បាវកោ។

ចត្តារិ អគតិគមនានិ, ឥទំ លោកិកំ សុត្តំ។

តត្ថ កតមំ លោកុត្តំ សុត្តំ?

“យស្សិន្ទ្រិយានិ សមថង្គតានិ [សមបំ គតានិ (បី.) បស្ស ជ. ប. ៩២], អស្សា យថា សារថីនា សុទន្តា;

បហ៊ីនមានស្ស អនាសវស្ស, ទេវាបិ តស្ស បិហយន្តិ តាទិនោ” តិ។

“អរិយំ វោ, ភិក្ខុវេ, សម្មាសមាធិ ទេសេស្សាមី” តិ ឥទំ លោកុត្តរំ សុត្តំ។

តត្ថ កតមំ លោកិកំ លោកុត្តរញ្ច សុត្តំ?

សត្តិយា វិយ ឱមជ្ជោ, ទយ្ហមានោវ មត្តកេ;

កាមរាគប្បហានាយ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ។

“សត្តិយា វិយ ឱមជ្ជោ, ទយ្ហមានោវ មត្តកេ” តិ លោកិកំ;

“កាមរាគប្បហានាយ, សតោ ភិក្ខុ បរិព្ពជេ” តិ លោកុត្តរំ;

កពទ្បីការេ អាហារេ អត្ថិ ឆន្ទោតិ លោកិកំ។ នត្ថិ ឆន្ទោតិ លោកុត្តរំ សុត្តំ។

តត្ថ កតមំ កម្មំ?

យោ បាណមតិបាតេតិ, មុសាវាទញ្ច ភាសតិ;

លោកេ អទិន្នំ អាទិយតិ [អាទិយិ (ក.) បស្ស អ. និ. ៥.១៧២], បរទារញ្ច គច្ឆតិ។

សុរាមេរយបានញ្ច, យោ នរោ អនុយុញ្ជតិ;

អប្បហាយ បញ្ច វេរានិ, ទុស្សីលោ ឥតិ វុច្ឆតិ។

តីណិមានិ, ភិក្ខុវេ, ទុច្ឆរិតានិ។ ឥទំ កម្មំ។

តត្ថ កតមោ វិបាកោ?

សង្ឃវស្សសហស្សានិ, យថាវបី វិបច្ចតា។

“ទិដ្ឋា មយា, ភិក្ខុវេ[សំ. និ. ៤.១៣៥], ឆ ផស្សាយតនិកា នាម និរយា។ ទិដ្ឋា មយា, ភិក្ខុវេ, ឆ ផស្សាយតនិកា នាម សត្តា”។ អយំ វិបាកោ។

តត្ថ កតមំ កម្មញ្ញ វិបាកោ ច?

អយសាវ មលំ សមុដ្ឋិតំ, តត្ថជ្ឈាយ តមេវ ខាទតិ;

ឯវំ អតិជោនចារិនំ, សានិ កម្មានិ នយន្តិ ទុគ្គតិ។

អយសាវ មលំ សមុដ្ឋិតំ, យាវ សានិ កម្មានីតិ ឥទំ កម្មំ។ នយន្តិ ទុគ្គតិន្តិ វិបាកោ។

ចត្វសុ សម្មាបដិបជ្ជមា នោ មាតវិ បិតវិ តថាគតេ តថាគតសាវកេ យា សម្មាបដិបត្តិ, ឥទំ កម្មំ។ យំ ទេវេសុ ឧបបជ្ជតិ, អយំ វិបាកោ។ ឥទំ កម្មញ្ញ វិបាកោ ច។

២៥. តត្ថ កតមំ និទ្ទិដ្ឋំ សុត្តំ?

នេលជ្ឈោ សេតបច្ឆាទោ, ឯកាវោ វត្តតិ [វត្តតេ (ក.) ឧទា. ៦៥] រថោ;

អនីយំ បស្ស អាយន្តំ, ឆន្នសោតំ អពន្ធនំ;

យំ វា ចិត្តំ សមណេសុ, ចិត្តាគហបតិ ទិស្សតិ។

ឯវំ ឥមាយ គាថាយ និទ្ទិដ្ឋោ អត្ថោ។

គោបាលកោបមេ ឯកាទស បទានិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ រូបញ្ញ ហោតិ។ យា ច អតិរេកបូជាយ បូជេតា ហោតីតិ។ ឥមានិ ឯកាទស បទានិ យថាភាសិតានិ និទ្ទិដ្ឋោ អត្ថោ។

តត្ថ កតមោ អនិទ្ទិដ្ឋោ អត្ថោ?

សុខោ វិវេកោ តុដ្ឋស្ស, សុតធម្មស្ស បស្សតោ;

អព្យាបដ្ឋំ [អព្យាបដ្ឋំ (បី. ក.) បស្ស ឧទ. ១១] សុខំ លោកេ, បាណភូតេសុ
សំយមោតិ។

សុខា វិរាគតា លោកេ, កាមានំ សមតិក្កមោ;

អស្មិមានស្ស យោ វិនយោ, ឯតំ វេ បរមំ សុខន្តិ។

ឥទំ អនិទ្ទិដ្ឋំ។ អដ្ឋ មហាបុរិសវិតក្កា។ ឥទំ អនិទ្ទិដ្ឋំ។

តត្ថ កតមំ និទ្ទិដ្ឋញ្ច អនិទ្ទិដ្ឋញ្ច?

បសន្ននេត្តោ [សុ. និ. ៥៥៥] សុមុខោ, ព្រហ្មា ឧដុ បតាបវា;

មជ្ឈេ សមណសង្ឃស្ស, អាទិច្ឆោវ វិរោចសិ។

បសន្ននេត្តោ យាវ អាទិច្ឆោវ វិរោចសីតិ និទ្ទិដ្ឋោ។ បសន្ននេត្តោ យោ ភគវា កថញ្ច បន
បសន្ននេត្តតា, កថំ សុមុខតា, កថំ ព្រហ្មកាយតា, កថំ ឧដុកតា, កថំ បតាបវតា, កថំ
វិរោចតាតិ អនិទ្ទិដ្ឋោ។ ផេណបិណ្ឌោបមំ វេយ្យាករណំ យថា ផេណបិណ្ឌោ ឯវំ រូបំ យថា
បុព្វទ្យោ ឯវំ វេទនា មាយា វិញ្ញាណំ បញ្ចក្ខន្ធា បញ្ចហិ ឧបមាហិ និទ្ទិដ្ឋោ។ កេន ការណេន
ផេណបិណ្ឌោបមំ រូបំ សព្វញ្ច ចក្កវិញ្ញេយ្យំ យំ វា ចត្វហិ អាយតនេហិ? កថំ វេទនា
បុព្វទ្យូបមា? ភត្តវា ច សា វេទនា សុខា ទុក្ខា អទុក្ខមសុខា? ឯវមេសា អនិទ្ទិដ្ឋោ។ ឯវំ
និទ្ទិដ្ឋញ្ច អនិទ្ទិដ្ឋញ្ច។

២៦. តត្ថ កតមំ ញាណំ?

បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា លោកស្មី, យាយំ និព្វេជគាមិនី;

យាយ [យាយំ (ក.) បស្ស ឥតិវុ. ៤១] សម្មា បជានាតិ, ជាតិមរណសង្ខយំ។

តីណិមានិ ឥន្ទ្រិយានិ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ, ឥទំ
ញ្ញាណំ។

តត្ថ កតមំ នេយ្យំ?

កាមេសុ [ឧទា. ៦៣] សត្តា កាមសង្កសត្តា, សំយោជនេ វជ្ជមបស្សមាទា;

ន ហិ ជាតុ សំយោជនសង្កសត្តា, ឱយំ តវេយ្យំ វិបុលំ មហន្តំ។

ចត្វហិ អង្កេហិ សមន្មាគតា កាយស្ស ភេទា ទេវេសុ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ ឧទានេ កាបិយំ សុត្តំ
អបណ្ណកបសាទនីយំ – ឥទំ នេយ្យំ។

តត្ថ កតមំ ញ្ញាណញ្ច នេយ្យញ្ច?

សព្វេ ធម្មា អនត្តាតិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;

អថ និព្វិន្ទតិ ទុក្ខេ, ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា។

យទា បស្សតីតិ ញ្ញាណំ។ យោ សព្វធម្មេ អនត្តាការេន ឧបដ្ឋបេតិ ឥទំ នេយ្យំ។

ចត្តាវិ អរិយសច្ចានិ, តត្ថ តីណិ នេយ្យានិ មគ្គសច្ចំ សីលក្ខន្ធា ច បញ្ញាក្ខន្ធា ច, ឥទំ
ញ្ញាណញ្ច នេយ្យញ្ច។

២៧. តត្ថ កតមំ ទស្សនំ?

ឯសេវមគ្គោ [ធម្ម. ប. ២៧២ ធម្មបទេ នត្ថញ្ញោ, ទស្សនស្ស វិសុទ្ធិយា;

ឯតញ្ជី តុម្កេ បដិបដ្ឋថ, មារស្សេតំ បមោហនំ។

ចតុហិ អង្កេហិ សមន្មាគតោ អរិយសាវកោ អត្តនាវ[អត្តនាយេវ (ក.) សំ. និ. ៥.១០០៣] អត្តានំ ព្យាករេយ្យ “ខីណនិរយោម្ហិ យាវ សោតាបន្នោហមស្មិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ” តិ។ ៩ទំ ទស្សនំ។

តត្ថ កតមា ការវនា?

យស្សិន្ទ្រយានិ សុភាវិតានិ, អជ្ឈត្ថំ ពហិទ្ធា ច សព្ពលោកេ;

សោ បុគ្គលោ មតិ ច រូបសញ្ញី, សុមោហគតា ន ជានាតិ[ក្រីសុ មោហគតានុ ជានាតិ (ក.)]។

ចត្តាវិ ធម្មបទានិ – អនភិជ្ឈា អព្យាបាទោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ។ អយំ ការវនា។

តត្ថ កតមំ ទស្សនញ្ច ការវនា ច?

វចសា មនសាថ កម្មនា ច, អវិរុទ្ធោ សម្មា វិទិត្វា[វិទិត្វាន (ក.) សុ. និ. ៣៦៧] ធម្មំ;

និព្វានបទាភិបត្តិយានោ, សម្មា សោ លោកេ បរិព្ពជេយ្យ។

សោតាបត្តិផលំ សច្ចិកាតុកាមេន កតមេ ធម្មា មនសិកាតញ្ញា, ភគវា អាហ បញ្ចបាទានក្ខន្ធា។ ៩ទំ ទស្សនញ្ច ការវនា ច។

២៨. តត្ថ កតមេ វិបាកធម្មធម្មា?

យានិ ករោតិ បុរិសោតិ វិត្តារោ។ តីណិមាទិ, ភិក្ខុវេ, សុចរិតានិ។ ឥមេ វិបាកធម្មធម្មា។

តត្ថ កតមេ នវិបាកធម្មធម្មា?

រូបំ វេទយិតំ សញ្ញា, វិញ្ញាណំ យា ចេវ ចេតនា;
នេសោហមស្មិន មេសោ អត្តា, ឥតិ ទិដ្ឋោ វិជ្ជតិ។

បញ្ចិមេ, ភិក្ខុវេ, ខន្ធា – ឥមេ នវិបាកធម្មធម្មា។

តត្ថ កតមោ នេវិបាកោ នវិបាកធម្មធម្មោ?

“យេ ឯវំ បដិបជ្ជន្តិ, នយំ ពុទ្ធន ទេសិតំ;
តេ ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តិ, សត្តសាសនការកា” តិ។

ឥតិ យា ច សម្មាបដិបត្តិ យោ ច និរោធនា, ឧភយមេតំ នេវិបាកោ នវិបាកធម្មោ។
ព្រហ្មចរិយំ វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្សាមិ, ព្រហ្មចរិយផលានិ ច ព្រហ្មចរិយញ្ច អរិយោ
អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ព្រហ្មចរិយផលានិ សោតាបត្តិផលំ យាវ អរហត្តំ។

២៩. តត្ថ កតមំ សកវចនំ?

សព្ពបាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទា;
សចិត្តបរិយោទបនំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសនំ។

តីណិមាទិ, ភិក្ខុវេ, វិមោក្ខមុខានិ។ ឥទំ សកវចនំ។

តត្ថ កតមំ បវចនំ?

នត្ថិ បុត្តសមំ បេមំ, នត្ថិ គោណសមិតំ ជនំ;

នត្ថិ សុរិយសមា អាកា, សមុទ្ធបរមា សវា។

ហេតុនា មារិសា កោសិយា សុភាសិតេន សង្គ្រាមវិជយោ សោបិ នាម, ភិក្ខុវេ, សក្កោ
ទេវានមិន្ទោ សកំ ផលំ បរិកុញ្ញមា នោតិ វិត្តាវេន កាតព្វំ។ ឥទំ បវចនំ។

តត្ថ កតមំ សកវចនញ្ច បវចនញ្ច?

“យំ បត្តំ យញ្ច បត្តព្វំ, ឧកយមេតំ វជានុកិណ្ឌំ;

យេ ឯវាទិនោ នត្ថិ, តេសំ កាមេសុ ទោសោ” តិ។

ឥទំ បវចនំ។ យេ ច ខោ តេ ឧកោ អន្តេ អនុបគម្ម វដ្តំ តេសំ នត្ថិ បញ្ញាបនាយ។ ឥទំ
សកវចនំ។

“នន្ទតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា, គោមា គោហិ[គោតិកោ គោគេហិ (បី.) សំ. និ.
១.១២] តថេវ នន្ទតិ;

ឧបជី ហិ នរស្ស នន្ទនា, ន ហិ សោ នន្ទតិ យោ និរូបជី” តិ – បវចនំ។

“សោចតិ បុត្តេហិ បុត្តិមា, គោមា គោហិ តថេវ សោចតិ;

ឧបជី ហិ នរស្ស សោចនា, ន ហិ សោ សោចតិ យោ និរូបជី” តិ – សកវចនំ។

ឥទំ សកវចនំ បវចនញ្ច។

៣០. តត្ថ កតមំ សត្តាធិដ្ឋានំ?

យេ កេចិ ភូតា ភវិស្សន្តិ យេ វាបិ, សព្ពេ គមិស្សន្តិ បហាយ ទេហំ;

តំ សព្ពជានី កុសលោ វិទិត្វា, ធម្មេ [អាតាបិយោ (ឧទា. ៤២)] បិតោ ព្រហ្មចរិយំ
ចរេយ្យ។

តយោមេ, ភិក្ខុវេ, សត្តារោ, តថាគតោ អរហំ សេក្ខោ បដិបទោ។ ឥទំ សត្តាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ ធម្មាធិដ្ឋានំ?

យញ្ច កាមសុខំ [ឧទា. ១២] លោកេ, យញ្ចិទំ ទិវិយំ សុខំ;

តណ្ហាក្ខយសុខស្សេតេ, កលំ នាគ្យន្តិ សោឡសី។

សត្តិមេ, ភិក្ខុវេ, ពោជ្ឈង្គា, ឥទំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច? ទុទ្ធសមន្តំ សច្ចំ ទុទ្ធសោ បដិវេជោ
ពាលេហិ, ជានតោ បស្សតោ នត្ថិ នន្ទីតិ វទាមិ។ ទុទ្ធសមន្តំ សច្ចំ ទុទ្ធសោ បដិវេជោ
ពាលេហិតិ ធម្មាធិដ្ឋានំ។ ជានតោ បស្សតោ នត្ថិ នន្ទីតិ សត្តាធិដ្ឋានំ។ ទារុក្ខន្ទោបមំ គង្គាយ
តិរិយា ឱរិមញ្ច តិរំ បារិមញ្ច តិរំ ថលេ វា [ថលេវ ច (ក.) សំយុត្តនិកាយេ] ន ច ឧស្សីទនំ,
មជ្ឈេ ច ន សំសីទនំ មនុស្សគ្គាហោ ច អមនុស្សគ្គាហោ ច អន្តោបូតិកាវោ ច, ឥទំ
ធម្មាធិដ្ឋានំ។ ឯវំ បន ភិក្ខុ និញ្ហននិទ្ទោ ភវិស្សតិ និញ្ហនបរាយណោតិ សត្តាធិដ្ឋានំ។ ឥទំ
សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។

តត្ថ កតមោ ថវោ?

មគ្គានដ្ឋង្គិកោ សេដ្ឋោ, សច្ចានំ ចតុរោ បទា;

វិរាគោ សេដ្ឋោ ធម្មានំ, ទ្វិបទានញ្ច ចក្ខុមា។

តីណិមានិ, ភិក្ខុវេ, អគ្គានិ – ពុទ្ធា សត្តានំ, វិរាគោ ធម្មានំ, សង្ខេពា គណានំ។ អយំ
ថវោ។

៣១. តត្ថ កតមំ អនុញ្ញាតំ?

កាយេន [ធម្ម. ប. ៣៦១] សំវារោ សាធុ, សាធុ វាចាយ សំវារោ;

មនសា សំវារោ សាធុ, សាធុ សព្ពត្ថ សំវុតោ;

សព្ពត្ថ សំវុតោ ភិក្ខុ, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតិ។

ឥទំ ភគវតា អនុញ្ញាតំ។

តីណិមានិ, ភិក្ខុវេ, ករណីយានិ – កាយសុចរិតំ វចីសុចរិតំ មនោសុចរិតំ។ ឥទំ
អនុញ្ញាតំ។

តត្ថ កតមំ បដិក្ខិត្តំ?

នត្ថិ បុត្តសមំ បេមំ។ វិគ្គារោ ឥទំ បដិក្ខិត្តំ។

តីណិមានិ, ភិក្ខុវេ, អករណីយានិ សយំ អភិញ្ញាយ ទេសិតានិ។ កតមានិ តីណិ?
កាយទុច្ចរិតំ វចីទុច្ចរិតំ មនោទុច្ចរិតំ។ ឥទំ បដិក្ខិត្តំ។

តត្ថ កតមំ អនុញ្ញាតញ្ច បដិក្ខិត្តញ្ច?

កាយេន កុសលំ កំរេ, អស្ស កាយេន សំរុតោ;

កាយទុច្ចរិតំ ហិត្វា, កាយសុចរិតំ ចរេ។

ទ្វីហិ បឋមបទេហិ ចតុត្ថេន ច បទេន អនុជានាតិ។ កាយទុច្ចរិតំ ហិត្វាតិ តតិយេន
បទេន បដិក្ខត្តន្តិ។ មហាវិកង្គោ អចិរេតបាទោ។

តត្ថិមា ឧទ្ទានតាថា

សចេ កាយសិ ទុក្ខស្ស, មាភិនន្ទិ អនាគតំ;

វស្សកាលេ យថា ឆត្ថំ, កុសលានិ កមត្ថកេ។

សព្ពេ ធម្មា អនត្តាតិ, សមាគតំ វិចាលយេ;

ន វោ ទុក្ខា បមោក្ខាត្ថិ, សមថោ ច វិបស្សនា។

កាមច្ចន្ទំ ឧបាទាយ, យោ សោ វិតក្កេហិ ខដ្ឋតិ;

សុភាវិតត្ថេ ពោជ្ឈង្គេ, សោ ឥមំ វិជជយេ ជជំ។

សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស, សមាធិការិ ការសេ;

កាមំ កាមយមានស្ស, ធម្មចរិយាយ សុគតិ។

ហញ្ញតេ សញ្ញា មុច្ឆេវ, និប្បាបេន្តោ ចតុទ្ធិសា;

យោ កាមេ បរិវេជ្ជតិ, បារិធចត្តោបមេវ ច។

យានិ ករោតិ បុរិសោ, លោកធម្មា បកាសិតា;

សុខោ វិបាកោ បុញ្ញានំ, តតិយំ អញ្ញំ ន វិជ្ជតិ។
 អាទានស្ស ភយំ ញត្វា, ជាយតេ ជ័យតេបិ ច;
 កាមា ហិ ចិត្រា វិវិធា, អថ លោណាសល្លោបមំ។
 ន ហិ បាបំ កតំ កម្មំ, អគតីហិ ច គច្ឆតិ;
 យស្សិន្ទ្រិយានិ សមថង្គតានិ, តថេវ បញ្ចញ្ញាណិកោ។
 សត្តិយា វិយ ឱមដ្ឋោ, វិញ្ញាណញ្ច បតិដ្ឋិតា;
 យោ បាណាមតិបាតេតិ, តីណិ ទុច្ចរិតានិ ច។
 សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ, ខណំ លទ្ធាន ទុល្លភំ;
 អយសាវ មលំ សមុដ្ឋិតំ, ចត្វសុ បដិបត្តិសុ។
 នេលង្កោ សេតបច្ឆាទោ, អថ គោបាលកោបមំ;
 សុខោ វិវេកោ តុដ្ឋស្ស, វិតក្កា ច សុទេសិតា។
 ផេណបិណ្ឌោបមំ រូបំ, ព្រហ្មា ឧដុ បតាបវា;
 បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា លោកស្មី, អនញ្ញា តីណិ ឥន្ទ្រិយានិ។
 កាមេសុ សត្តា កាមសង្ក័សត្តា, អថ វណ្ណោ រហស្សវា;
 សព្ពេ ធម្មា អនត្តាតិ, អរិយសច្ចញ្ច ទេសិតំ។
 ឯសេវ មគ្គោ នត្ថញ្ញោ, សោតាបន្នោតិ ព្យាករេ;

យស្សន្ទ្រិយានិ សុភាវិតានិ, អថ ធម្មបទេហិ ច។

វចសា មនសា ចេវ, បញ្ចក្ខន្ធា អនិច្ចតោ;

យានិ ករោតិ បុរិសោ, តីណិ សុចរិតានិ ច។

រូបំ វេទយិតំ សញ្ញា, បញ្ចក្ខន្ធា បកាសិតា;

យោ ឯវំ បដិបជ្ជតិ, ព្រហ្មា ចេវ ផលានិ ច។

សព្ពបាបស្ស អករណំ, វិមោក្ខា តំ ហិ ទេសិតា;

នត្ថិ បុគ្គសមំ បេមំ, ទេវានំ អសុរាន ច។

យំ បត្តំ យញ្ច បត្តព្ពំ, នន្ទតិ សោចតិ និច្ចំ;

យេ កេចិ ភូតា ភវិស្សន្តិ, សត្តារោ ច បកាសិតា។

យញ្ច កាមសុខំ លោកេ, ពោជ្ឈង្គា ច សុទេសិតា;

មគ្គានដ្ឋង្គិកោ សេដ្ឋោ, តយោ ច អគ្គបត្តិយោ។

កាយេន សំវរោ សាធុ, ករណីយញ្ច ទេសិតំ;

នត្ថិ អគ្គសមំ បេមំ, អរិយា តីណិ ច ទេសិតា។

កាយេន កុសលំ អភិរតោ, វិនយញ្ច កាមសុខំ លោកេ;

ពោជ្ឈង្គា ច សុទេសិតា, ទុទ្ទសំ អនតំ ចេវ បរាបរំ ច;

បេដកោបទេសេ សាសនប្បដ្ឋានំ នាម ទុតិយភូមិ សមត្តា។

៣. សុត្តាធិដ្ឋានតតិយភូមិ

៣២. តត្ថ កតមំ សុត្តាធិដ្ឋានំ?

លោកាធិដ្ឋានំ ទោសាធិដ្ឋានំ មោហាធិដ្ឋានំ អលោកាធិដ្ឋានំ អទោសាធិដ្ឋានំ
អមោហាធិដ្ឋានំ កាយកម្មាធិដ្ឋានំ វាចាកម្មាធិដ្ឋានំ មនោកម្មាធិដ្ឋានំ សទ្ធិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ
វិរិយន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ សតិទ្ធិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ សមាធិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ បញ្ញាន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ លោកាធិដ្ឋានំ?

វិតក្កមបិតស្ស[វិតក្កនិម្មបិតស្ស (ក.) ធ. ប. ៣៤៩] ជន្ទនោ, តិព្ពរាគស្ស
សុភានុបស្សនោ;

ភិយ្យោ តណ្ហា បវឌ្ឍតិ, ឯស ខោ គាឡំ ករោតិ ពន្ធនំ។

វិតក្កមបិតស្សាតិ កាមរាគោ។ សុភានុបស្សនោតិ កាមរាគវត្ថុ។ ភិយ្យោ តណ្ហា
បវឌ្ឍតីតិ កាមតណ្ហា។ ឯស គាឡំ ករោតិ ពន្ធនន្តិ រាគំ, ឥតិ យោ យោ ធម្មោ មូលនិក្ខត្តោ,
សោ យេវេត្ថ ធម្មោ ឧត្តាវហិតញ្ចោ[ឧត្តាបយិតញ្ចោ (បី. ក.)]។ ន ភគវា ឯកំ ធម្មំ អារព្ព
អញ្ញំ ធម្មំ ទេសេតិ។ យស្ស វិតក្កេតិ កាមវិតក្កោ តមេវ វិតក្កំ កាមវិតក្កេន និទ្ទិសីយតិ។
តិព្ពរាគស្សាតិ តស្សេវ វិតក្កស្ស វត្ថុំ និទ្ទិសតិ។ សុភានុបស្សនោ ភិយ្យោ តណ្ហា បវឌ្ឍតីតិ
តមេវ រាគំ កាមតណ្ហាតិ និទ្ទិសតិ។ ឯស គាឡំ ករោតិ ពន្ធនន្តិ តមេវ តណ្ហាសំយោជនំ
និទ្ទិសតិ។ ឯវំ គាថាសុ អនុមិនិតញ្ចំ។ ឯវំ សវេយ្យករណេសុ។

តត្ថ ភគវា ឯកំ ធម្មំ តិវិធំ និទ្ទិសតិ, និស្សន្ទតោ ហេតុតោ ផលតោ។

ទទំ បិយោបស្ស សំយុត្តនិកាយោ ហោតិ ភជន្តិ នំ ពហូ, កិត្តិញ្ច បប្បោតិ
យសោ ច វុឌ្ឍតិ;

អមង្គកូតោ បរិសំ វិគាហតិ, វិសារទោ ហោតិ នរោ អមច្ចរី។

ទទន្តិ យំ យំ ទានំ, ឥទំ ទានមយិកំ បុញ្ញក្រិយំ។ តត្ថ ហេតុ។ យំ ចេតំ។ ភជន្តិ នំ ពហូ,
កិត្តិន្តិ យោ ច កល្យាណោ កិត្តិសទ្ធោ លោកេ អពុត្តច្ចតិ, យំ ពហុកស្ស ជនស្ស បិយោ ភវតិ
មនាបោ ច។ យញ្ច អវិប្បដិសារី កាលង្គរោតិ អយំ និស្សន្ទោ។ យំ កាយស្ស ភេទា ទេវេសុ
ឧបបជ្ជតីតិ ឥទំ ផលំ។ ឥទំ លោកាធិដ្ឋានំ។

ពព. តត្ថ កតមំ ទោសាធិដ្ឋានំ?

យោ បាណមតិបាតេតិ, មុសាវាទញ្ច ភាសតិ;

លោកេ អទិន្នំ អាទិយតិ, បរទារញ្ច គច្ចតិ;

សុរាមេរយបានញ្ច, យោ នរោ អនុយុញ្ញតិ [អភិគិដ្ឋតិ (បី. ក.) បស្ស អ. និ.
៥.១៧២]។

អប្បហាយ បញ្ច វេរានិ, ទុស្សីលោ ឥតិ វុច្ចតិ;

កាយស្ស ភេទា ទុប្បញ្ញោ, និរយំ សោបបជ្ជតិ។

យោ បាណមតិបាតេតិ ទុដ្ឋោ បាណមតិបាតេតិ។ មុសាវាទញ្ច ភាសតីតិ
ទោសោបយាតាយ មុសាវាទញ្ច ភាសតិ។ សុរាមេរយបានញ្ច, យោ នរោ អនុយុញ្ញតីតិ
ទោសោ និទានំ។ យោ ច សុរាមេរយបានំ អនុយុញ្ញតិ
យថាបរទារវិហារី [យថាបមុទិតវិហារី (ក.)] អមិត្តា ជនយន្តិ។

បញ្ច វេរានិ អប្បហាយាតិ បញ្ចន្តំ ភិក្ខាបទានំ សមតិក្កមនំ សង្កេសំ ទោសជានំ សា
បណ្ណត្ថិ, តេនេវ ទោសជនិតេន កម្មេន ទុស្សីលោ ឥតិ វុច្ចតិ សោបិ ធម្មោ ហេតុនា
និទ្ទិសិតញោ, និស្សន្ទេន ផលេន ច។

តីណិ ពាលស្ស ពាលលក្ខណានិ – ទុញ្ញាសិតកាសី [ទុញ្ញាសិតកាសិតា (បី. ក.) បស្ស
អ. និ. ៣.៣] ច ហោតិ, ទុច្ចិន្តិតចិន្តិ ច ទុក្កដកម្មការី ច។ តត្ថ យំ កាយេន ច វាចាយ ច
បរក្កមតិ, ឥទមស្ស ទុក្កដកម្មការី។ តាយំ យថា ច មុសាវាទំ កាសតិ យថា បុព្វនិទ្ទិដ្ឋំ,
ឥទមស្ស ទុញ្ញាសិតា។ យញ្ច សង្កប្បេតិ មនោទុច្ចវិតំ ព្យាបាទំ, ឥទមស្ស ទុច្ចិន្តិតចិន្តិតា។ យំ
សោ ឥមេហិ តីហិ ពាលលក្ខណេហិ សមន្មាគតោ តីណិ តជ្ជានិ ទុក្ខានិ ទោមនស្សានិ
អនុកវតិ, សោ ច ហោតិ សកត្តតោ វា បរិសគ្គតោ វា តជ្ជំ កថំ កថន្តិ។ យទា កវតិ សោ ច
បាណាតិបាតាទិទសអកុសលកម្មបថា, សោ តតោនិទានំ ទុក្ខំ ទោមនស្សំ បដិសំវេទេតីតិ។
បុន ចបរំ យទា បស្សតិ ចោរំ រាជាបរាជិកំ រញ្ញា គហិតំ ជីវិតា វេរោបេតំ, តស្សេវំ កវតិ
សចេ មមម្បិ រាជា ជានេយ្យមមម្បិ រាជា តាហាបេត្វា ជីវិតា វេរោបេយ្យាតិ, សោ
តតោនិទានំ ទុក្ខំ ទោមនស្សំ បដិសំវេទេតិ។ បុន ចបរំ ពាលោ យទា កវតិ អាសនា
សមាទ្យឡោ យាវ យា មេ គតិ កវិស្សតិ ឥតោ បេច្ច បរំ មរណាតិ សោ តតោនិទានំ ទុក្ខំ
ទោមនស្សំ បដិសំវេទេតិ ឥតិ ពាលលក្ខណំ ហេតុ។ តីណិ តជ្ជានិ ទុក្ខានិ និស្សន្ទោ។
កាយស្ស ភេទា និរយេសុ ឧបបជ្ជតិ, ឥទំ ផលំ។ ឥទំ ទោសាធិដ្ឋានំ។

៣៤. តត្ថ កតមំ មោហាធិដ្ឋានំ?

សតញ្ចេវ សហស្សានំ, កប្បានំ សំសវិស្សតិ;

អថវា បិ តតោ ភិយ្យោ, គញ្ញា គព្ពំ គមិស្សថ។

អនុបាទាយ ពុទ្ធវចនំ, សង្ខារេ អត្តតោ ឧបាទាយ;

ទុក្ខសូត្រំ ករិស្សន្តិ, ឋានមេតំ ន វិជ្ជតិ។

យោ យំ អនមតគ្គសំសារំ សមាបន្នោ ជាយតេ ច មីយតេ ច, អយំ អវិជ្ជាហេតុកា។
យានិបិ ច សង្ខារានំ បយោជនានិ, តានិបិ អវិជ្ជាបច្ចយានិ, យំ អទស្សនំ ពុទ្ធវចនស្ស, អយំ
អវិជ្ជាសុត្តេយេវ និទ្ធិជ្ឈំ។ យោ ច សង្ខារេ អត្តតោ ហរតិ បញ្ចក្ខន្ធបញ្ច ទិដ្ឋិយោ ឧបគច្ចតិ។
“ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា”តិ ឥទំ សុត្តំ អវិជ្ជាយ និក្ខត្តំ, អវិជ្ជាយ និក្ខបិតំ។
ឯវំ សត្តា សុត្តេ នយេន [សុតនយេន (បី.)] ធម្មេន និទ្ធិសតិ។ អសាធារណេន តំយេវ តត្ថ
និទ្ធិសិតព្ពំ។ ន អញ្ញំ។

យេ ហិ កេចិ, ភិក្ខវេ, សមណា វា ព្រាហ្មណា វា “ឥទំ ទុក្ខ”ន្តិ នប្បជានន្តិ ចត្តារិ
សព្វានិ វិគ្គារេន, យំ តត្ថ អប្បជាននា, ឥទំ ទុក្ខំ, អយំ ហេតុ។ អប្បជាននោ វិវិធេ សង្ខារេ
អភិសង្ខរោតិ, អយំ និស្សន្នោ។ យញ្ច ទិដ្ឋិតតានិ បរាមសតិ “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិ
អយំ និស្សន្នោ។ យំ បុនព្ពំវ និព្វត្តេតិ, ឥទំ ផលំ។ អយម្បិ ធម្មោ សនិទ្ធិដ្ឋោ ហេតុតោ ច
ផលតោ ច និស្សន្នតោ ច។

ឯត្ថ បន កេចិ ធម្មា សាធារណា ភវន្តិ។ ហេតុ ខលុ អាទិតោយេវ សុត្តេ និក្ខិបិស្សន្តិ។
យថា កំ ភវេ ចត្តារិមាទិ, ភិក្ខវេ, អគតិគមនានិ។ តត្ថ យញ្ច ឆន្ទាគតិ គច្ចតិ យញ្ច ភយាគតិ
គច្ចតិ, អយំ លោកោ អកុសលមូលំ។ យំ ទោសា, អយំ ទោសោយេវ។ យំ មោហា, អយំ
មោហោយេវ។ ឯវំ ឥមាទិ តីណិ អកុសលមូលានិ អាទិតោយេវ ឧបបរិក្ខិតញ្ញានិ។ យត្ថ ឯកំ
និទ្ធិសិតព្ពំ, តត្ថ ឯកំ និទ្ធិសីយតិ។ តថា ទ្វេ យថា តីណិ, ន ហិ អាទីហិ អនិក្ខត្តេ ហេតុ វា
និស្សន្នោ វា ផលំ វា និទ្ធិសិតព្ពំ។

អយញ្ជេត្ថ គាថា –

ឆន្ទា ទោសា ភយា មោហា, យោ ធម្មំ អតិវត្ថតិ;

និហ័យតិ [និហ័យតេ (បី. ក.) បស្ស អ. និ. ៤.១៧] តស្ស យសោ, កាឡបក្ខេវ
ចន្ទិមា។

កត្ត ឆន្ទា ច អយំ លោកោ យថា និទ្ទិដ្ឋំ បុព្ភេ។ ឥទំ មោហាធិដ្ឋានំ។

៣៥. តត្ថ កតមំ អលោកាធិដ្ឋានំ?

“អសុភានុបស្សី [អសុភានុបស្សី (បី.) បស្ស ធម្ម. ប. ៨] វិហរន្តំ, ឥន្ទ្រិយេសុ
សុសំវុត្ថំ;

កោជនម្ហិ ច មត្តញ្ញំ, សទ្ធិំ អារទ្ធវិរិយំ;

តំ វេ នប្បសហតិ មារោ, វាតោ សេលំ វេ បព្ពតន្តិ។”

តត្ថ យា អសុភាយ ឧបបរិក្ខា, អយំ កាមេសុ អាទីនវេទស្សនេន បរិច្ចាគោ។ ឥន្ទ្រិយេសុ
សុសំវុត្ថោ តស្សេវ អលោកស្ស បារិបូរិយំ មម អាយតនសោចិត្តំ អនុបាទាយ។ កោជនម្ហិ ច
មត្តញ្ញន្តិ រសតណ្ហាបហានំ។ ឥតិ អយំ អលោកោ អសុភានុបស្សិតាយ វត្ថុតោ ធារយតិ,
សោ អលោកោ ហេតុ។ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតាយ គោចរតោ ធារយតិ, កោជនេមត្តញ្ញតាយ
បរតោ ធារយតិ, អយំ និស្សន្ទោ។ តំ វេ នប្បសហតិ មារោ, វាតោ សេលំ វេ បព្ពតន្តិ, ឥទំ
ផលំ។ ឥតិ យោយេវ ធម្មោ អាទិម្ហិ និក្ខត្តោ, សោយេវ មជ្ឈេ ចេវ អវសានេ ច។

នាហំ, ភិក្ខុវេ, អញ្ញំ ឯកធម្មម្ហិ សមនុបស្សាមិ អសមុប្បន្នស្ស កាមច្ចន្នស្ស
អនុប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស វា បហានាយ, យថយិទំ [យទិទំ (បី. ក.) បស្ស អ. និ.
១.១៧] អសុភានុបស្សី។ តត្ថ អសុភានុបស្សី មនសិករោន្តស្ស អនុប្បន្នោ ចេវ កាមច្ចន្នោ ន
ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នោ ច កាមច្ចន្នោ បហ័យតិ។ ឥទំ អលោកស្ស វត្ថុ។ យំ បុន អនុប្បន្នោ
កាមរតោ បរិយាទិយតិ រូបរាគំ អរូបរាគំ, ឥតិ ផលំ។ ឥតិ អយម្ហិ ច ធម្មោ និទ្ទិដ្ឋោ
ហេតុតោ ច និស្សន្ទតោ ច ផលតោ ច។ ឥទំ អលោកាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ អទោសាធិដ្ឋានំ?

ឯកម្មំ ចេ បាណាមទុដ្ឋចិត្តោ, មេត្តាយតិ កុសលោ[កុសលី (ក.) បស្ស ឥតិវុ.
២៧] តេន ហោតិ;

សព្ពេ ច បាណោ មនសានុកម្មំ[អនុកម្មមានោ (បី.)], បហូតមរិយោ បករោតិ
បុញ្ញំ។

ឯកម្មំ ចេ បាណាមទុដ្ឋចិត្តោ មេត្តាយតីតិ អយំ អទោសោ។ និគ្សាតេន អស្សាទោ,
កុសលោ តេន ហោតីតិ តេន កុសលេន ធម្មេន សំយុត្តោ ធម្មបញ្ញត្តិ គច្ឆតិ។ កុសលោតិ
យថា បញ្ញាយ បញ្ញោ បណ្ឌិត្វេន បណ្ឌិតោ។ បហូតមរិយោ បករោតិ បុញ្ញន្តិ តស្សាយេវ
វិបាកោ អយំ លោកិយស្ស, ន ហិ លោកុត្តរស្ស។ តត្ថ យា មេត្តាយនា, អយំ ហេតុ។ យំ
កុសលោ ភវតិ អយំ និស្សន្ទោ។ យាវ អព្យាបដ្ឋោ ភូមិយំ ពហុបុញ្ញំ បសវតិ, ឥទំ ផលំ។ ឥតិ
អទោសោ និទ្ធិដ្ឋោ ហេតុតោ ច និស្សន្ទតោ ច ផលតោ ច។

ឯកាទសានិសំសា មេត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយា។ តត្ថ យា មេត្តាចេតោវិមុត្តិ, អយំ
អរិយធម្មេសុ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, លោកិកាយ ភូមិកា ហេតុ, យំ សុខំ អាយតី មនាបោ
ហោតិ មនុស្សានំ, ឥមេ ឯកាទស ធម្មា និស្សន្ទោ។ យញ្ច អកតាវី ព្រហ្មកាយេ ឧបបដ្ឋតិ។
ឥទំ ផលំ។ ឥទំ អទោសាធិដ្ឋានំ។

៣៦. តត្ថ កតមំ អមោហាធិដ្ឋានំ?

បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា លោកស្មី, យាយំ និព្ពេធគាមិនី[និព្ពេធគាគិនី (បី. ក.) បស្ស
ឥតិវុ. ២១];

យាយ សម្មា បជានាតិ, ជាតិមរណសង្ខយំ។

បញ្ញា ហិ សេដ្ឋាតិ វត្ថុំ។ និព្វេជគាមិនីតិ និព្វានគាមិនិយំ យថាកូតំ បដិវិជ្ឈតិ។ សម្មា
បដានាតិ, ជាតិមរណសង្ខយន្តិ អមោហោ។ បញ្ញាតិ ហេតុ។ យំ បដានាតិ អយំ និស្សន្ទោ។
យោ ជាតិមរណសង្ខយោ, ឥទំ ផលំ។ ឥតិ អមោហោ និទ្ធិដ្ឋោ ហេតុនា ច និស្សន្ទេន ច
ផលេន ច។

តីណិមានិ, ភិក្ខុវេ[ឥតិវុ. ៦២ តិកនិបាតេ], ឥន្ទ្រិយានិ អនញ្ញាតញ្ញស្យាមីតិន្ទ្រិយំ
អញ្ញិន្ទ្រិយំ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។ តត្ថ កតមំ អនញ្ញាតញ្ញស្យាមីតិន្ទ្រិយំ? ឥធរ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ
អនភិសមេតស្ស ទុក្ខស្ស អរិយសច្ចស្ស អភិសមយាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ, វិរិយំ អារកតិ,
ចិត្តំ បគ្គណ្ណាតិ បទហតិ។ ឯវំ ចតុន្ទំ អរិយសច្ចានំ កាតព្វំ។ តត្ថ កតមំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ? ឥធរ,
ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ “ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ច”ន្តិ យថាកូតំ បដានាតិ, យា ច មគ្គោ, ឥទំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ។
អាសវក្ខយា អនាសវោ ហោតិ, ឥទំ វុច្ចតិ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។ តថាយំ បញ្ញា, អយំ ហេតុ។ យំ
ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ, យា បដានាតិ, អយំ និស្សន្ទោ។ យេន សព្ពសោ អាសវានំ ខយា
ហេតុ, យំ ខយេ ញាណមុប្បជ្ឈតិ, អនុប្បាទេ ញាណញ្ច, អយំ និស្សន្ទោ។ យំ អរហត្ថំ, ឥទំ
ផលំ។ តត្ថ ខីណា មេ ជាតិ, វុសិតំ ព្រហ្មចរិយំ, កតំ ករណីយន្តិ, ឥទំ ខយេ ញាណំ។ នាបរិ
ឥត្តត្តាយាតិ បដានាមីតិ ឥទំ អនុប្បាទេ ញាណំ។ ឥតិ ឥមានិ ឥន្ទ្រិយានិ អមោហោ និទ្ធិដ្ឋោ
ហេតុនា ច និស្សន្ទេន ច ផលេន ច។ ឥមានិ អសាធារណានិ និទ្ធិដ្ឋានិ។

តត្ថ កតមានិ កុសលមូលានិ សាធារណានិ? កុសលញ្ច វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្យាមិ
កុសលមូលញ្ចេវ។ តត្ថ កតមំ កុសលមូលំ? អលោកោ អទោសោ អមោហោ។ តត្ថ កតមំ
កុសលំ? អដ្ឋ សម្មត្តានិ សម្មាទិដ្ឋិ យាវ សម្មាសមាធិ។ តត្ថ យានិ កុសលមូលានិ, អយំ
ហេតុ។ យញ្ច អលោកោ តីណិ កម្មានិ សមុដ្ឋាបេតិ សង្កប្បំ វាយាមំ សមាធិញ្ច, អយំ
អលោកស្ស និស្សន្ទោ។ តត្ថ យោ អទោសោ, អយំ ហេតុ។ យំ តយោ ធម្មេ បដ្ឋបេតិ
សម្មាវាចំ សម្មាកម្មន្តំ សម្មាអាជីវញ្ច, អយំ និស្សន្ទោ។ តត្ថ យោ អមោហោ ហេតុ, យំ ទេ
ធម្មេ ឧបដ្ឋបេតិ អវិបតិទស្សនម្យិ ច អនភិលាបនំ, អយំ និស្សន្ទោ។ ឥមស្ស ព្រហ្មចរិយស្ស
យំ ផលំ, តា ទេ វិមុត្តិយោ វាគវិវាតា ចេតោវិមុត្តិ អវិជ្ជា វិវាតា ច បញ្ញាវិមុត្តិ, ឥទំ ផលំ។ ឥតិ

ឥមានិ តីណិ កុសលមូលានិ និទ្ទិដ្ឋានិ ហេតុតោ ច និស្សន្ទតោ ច ផលតោ ច។ ឯវំ
សាធារណានិ កុសលានិ បដិវិជ្ជិតញ្ញានិ។

យត្ថ ទុវេ យត្ថ តីណិ។ អយញ្ចេត្ថ គាថា។

“តុលមតុលញ្ច សម្ពុវំ, កវសង្ខារមវស្សជិ មុនិ;

អជ្ឈត្ថរតោ សមាហិតោ, អភិន្និ កវចមវត្ថុសម្ពុវំ” ន្តិ។

តុលមតុលញ្ច សម្ពុវន្តិ តុលសង្ខតំ អតុលសង្ខតំ។ តត្ថ យេ សង្ខតា តុលំ, តេ ទ្វេ ធម្មា
អស្សាទោ ច អាទិនវោ ច តុលិតា កវន្តិ។ ឯត្ថកោ កាមេសុ អស្សាទោ។ ឯត្ថកោ អាទិនវោ
ឥមស្ស, ឥទំ និស្សរណន្តិ ឥតិ និញ្ញានំ បជានាតិ។ ទ្វីហិ ការណេហិ អតុលំ ន ច សក្កា
តុលយិតុំ។ ឯត្ថកំ ឯតំ នេតំ បរមត្ថិតិ តេន អតុលំ។ អថ បាបុណា រតនំ កវិត្វា
អច្ឆរិយកាវេន អតុលំ។ តត្ថ កុសលស្ស ច អភិសម្ពុវំ ជាននា បស្សនា, អយំ អមោហោ។ យំ
តត្ថ ញាតា ឱសិរណា កវសង្ខារានំ, អយំ អលោកោ។ យំ អជ្ឈត្ថរតោ សមាហិតាតិ
វិក្ខេបបដិសំហរណា, អយំ អទោសោ។ ឥតិ ឥមានិ តីណិ កុសលមូលានិ។
តុលមតុលសម្ពុវន្តិ អយំ អមោហោ។ យោ កវសង្ខារានំ សមោសរណំ លោកោ
សម្មាសមាជិនំ អស្សាទោ, អយំ ហេតុ។ យំ អជ្ឈត្ថរតោ អវិជ្ជណ្ណកោសំ សម្តេទោ, អយំ
និស្សន្ទោ។ សា បវត្ថិ ឥមានិ តីណិ និទ្ទិដ្ឋានិ កុសលមូលានិ ហេតុតោ ច និស្សន្ទតោ ច
ផលតោ ច។

ឯត្តាវតា ឯសា បវត្ថិ ច និវត្ថិ ច អកុសលមូលេហិ បវត្ថតិ, កុសលមូលេហិ និវត្ថតិ
ឥមេហិ ច តីហិ សព្វំ អកុសលមូលំ សមោសរណំ គច្ឆតិ។ សោ ធម្មេ វា វចនតោ និទ្ទិដ្ឋោ
តណ្ហាតិ វា កោដោតិ វា អសម្បជញ្ញន្តិ វា អនុសយោតិ វា មក្ខោតិ វា បឡាសោតិ វា
អស្សតីតិ វា ឥស្សាតិ វា មច្ឆរិយន្តិ វា អញ្ញាណន្តិ វា, តេហិ យេ ច វត្ថុហិ និទ្ទិសិតព្ពំ។
យស្សិមានិ ទ្វេ វចនានិ ធម្មបទានិ និទ្ទិដ្ឋានិ ន សោ អត្ថិ កិលេសា, យោ ឥមេសុ នវសុ

បទេសុ សមោធានំ សមោសរណំ គច្ចតិ។ អយំ កិលេសោ, ន ច លោភោ, ន ច ទោសោ, ន
ច មោហោ។

យថា អកុសលមូលានិ, ឯវំ កុសលានិ បដិក្ខេបេន និទ្ទិសិតញ្ញានិ។

ឥទំ អមោហាធិដ្ឋានំ។

៣៧. តត្ថ កតមំ កាយកម្មាធិដ្ឋានំ?

កាយេន កុសលំ កវេ, អស្ស កាយេន សំវុតោ;

កាយទុច្ចរិតំ ហិត្វា, កាយេន សុចរិតំ ចវេ។

តីណិមានិ, ភិក្ខុវេ, សុចរិតានិ [ឥតិវុ. ៦៩ សុចរិតសុត្តេ]។ បាណាតិបាតា វេរមណី,
អទិន្នាទានា វេរមណី, កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី, ឥទំ កាយកម្មាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ វាចាកម្មាធិដ្ឋានំ?

សុភាសិតំ [សុ. និ. ៤៥២ សុត្តនិបាតេ] ឧត្តមមាហុ សន្តោ, ធម្មំ ភណោ នាធម្មំ តំ
ទុតិយំ;

បិយំ ភណោ នាប្បិយំ តំ តតិយំ, សច្ចំ ភណោ នាលិកំ តំ ចតុត្ថំ។

ចត្តារិមានិ ច វចីសុចរិតានិ ឥទំ វាចាកម្មាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ មនោកម្មាធិដ្ឋានំ?

មនេន កុសលំ កម្មំ, មនសា សំវុតោ ភវេ;

មនោទុច្ចរិត ហិត្វា, មនសា សុចរិត ចរេ។

តិណិមាទិ មនោសុចរិតានិ, អនកិជ្ឈា, អព្យាបាទោ, សម្មាទិដ្ឋិ, ឥទំ មនោកម្មាធិដ្ឋានំ។
ឥមាទិ អសាធរណានិ សុត្តានិ។

តត្ថ កតមាទិ សាធរណានិ សុត្តានិ?

វាចានុក្ខី មនសា សុសំវុតោ, កាយេន ច នាកុសលំ កយិវា [អកុសលំ ន កយិវា
(បី. ក.) បស្ស ជ. ប. ២៨១];

ឯតេ តយោ កម្មបថេ វិសោធយេ, អារាធយេ មគ្គមិសិប្បវេទិតំ។

តិស្សោ ឥមា, ភិក្ខុវេ, បារិសុទ្ធិយោ - កាយកម្មបារិសុទ្ធិ, វាចាកម្មបារិសុទ្ធិ,
មនោកម្មបារិសុទ្ធិ។

តត្ថ កតមា កាយកម្មបារិសុទ្ធិ? បាណាតិបាតា វេរមណី, អទិន្នាទានា វេរមណី,
កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី។ តត្ថ កតមា វចីកម្មបារិសុទ្ធិ? មុសាវាទា វេរមណី...បេ....
សម្មប្បលាបា វេរមណី។ តត្ថ កតមា មនោកម្មបារិសុទ្ធិ? អនកិជ្ឈា អព្យាបាទោ សម្មាទិដ្ឋិ
ឥទំ សាធរណសុត្តំ។

ឥតិ សាធរណានិ ច សុត្តានិ អសាធរណានិ ច សុត្តានិ បដិវិជ្ឈិតញ្ញានំ។ បដិវិជ្ឈិត្វា
វាចាយ កាយេន ច សុត្តស្ស អត្ថោ និទ្ធិសិតញ្ញោ។

៣៨. តត្ថ កតមំ សុទ្ធិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ?

យស្ស សទ្ធា[សំ. និ. ១.២៦០; ថេរគា. ៥០៧] អដ្ឋកនិបាតេ ច
បស្សិតញ្ញំ តថាគតេ, អចលា សុប្បតិដ្ឋិតា;

សីលញ្ច យស្ស កល្យាណំ, អរិយកន្តំ បសំសិតំ។

សង្ឃេ បសាទោ យស្សត្ថិ, ឧជុក្ខតញ្ច ទស្សនំ;

អទលិទ្ធោតិ តំ អាហុ, អមោយំ តស្ស ជីវិតំ។

សទ្ធា វេ នន្តិកា អារាជិកោ, នោ តស្ស សទ្ធោតិ;

សព្ពំ សិយាតិ ភគវន្តំ, តថាវុបោ ធម្មសម្មសាទោ។

ឥទំ សទ្ធិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ វិរិយាធិដ្ឋានំ?

អារម្មថ [អារកថ (បី.) បស្ស សំ. និ. ១.១៨៥] និក្ខមថ, យុញ្ចថ ពុទ្ធសាសនេ;

ជុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡោគារំ កុញ្ញោវា។

ចត្តាវោមេ, កិក្ខវេ, សម្មប្បធានា, ឥទំ វិរិយាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ សត្តិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ?

សតីមតោ សទា ភទ្គំ, ភទ្ទមត្ថុ សតីមតោ;

សតីមតោ សទា [សុវេ (សំ. និ. ១.២៣៨)] សេយ្យោ, សតីមា សុខមេធាតិ។

ចត្តាវោ សតិបដ្ឋានា វិត្តាវេន កាតញ្ច, ឥទំ សត្តិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ សមាធិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ?

អាក្ខតោ តេ នរទម្មសារថិ, ទេវា មនុស្សា មនសា វិចិត្តិតំ;

សព្វេន ជញ្ញា កសិណាបិ បាណិនោ, សន្តំ សមាធិ អរណំ និសេវតោ។

តយោមេ , ភិក្ខុវេ, សមាធិ – សវិតក្កោ សវិចារោ, អវិតក្កោ វិចារមត្តោ, អវិតក្កោ
អវិចារោ។ ឥទំ សមាធិន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមំ បញ្ញន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ?

បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា លោកស្មិន្តិ វិត្តារេន។

តិស្សោ ឥមា, ភិក្ខុវេ, បញ្ញា – សុតមយី, ចិន្តាមយី, ការវនាមយី, ឥទំ បញ្ញន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំ
សុត្តំ, ឥមានិ ឥន្ទ្រិយាធិដ្ឋានានិ អសាធារណានិ សុត្តានិ។

៣៩. តត្ថ កតមានិ សាធារណានិ ឥន្ទ្រិយាធិដ្ឋានានិ សុត្តានិ?

អវិតរតោ [អ. និ. ៦.៥២] កាមេសុ, យស្ស បញ្ញន្ទ្រិយា មុទុ;

សទ្ធា សតិ ច វិរិយំ, សមថោ ច វិបស្សនា;

តាទិសំ ភិក្ខុមាសជ្ជ, បុព្ពេវ ឧបហញ្ញតិ។

បញ្ជីមានិ ឥន្ទ្រិយានិ។ សទ្ធិន្ទ្រិយាទិឥន្ទ្រិយំ ទដ្ឋព្ពំ។ តីសុ អវច្ចប្បសាទេ វិត្តារេន សុត្តំ
កាតព្ពំ។ ឥមានិ សាធារណានិ ឥន្ទ្រិយាធិដ្ឋានានិ សុត្តានិ។ យំ យស្ស សម្ពន្ធិ កុសលស្ស វា
អកុសលស្ស វា តេន តេន អធិដ្ឋានេន តំ សុត្តំ និទ្ធិសិតព្ពំ, នត្ថញ្ញោ ធម្មោ និទ្ធិសិតញ្ញោ។
តត្ថ សាធារណំ កុសលំ នាបិ កុសលំ អកុសលំ យថា សាធារណានិ ច កុសលមូលានិ
សាធារណានិ ច អកុសលមូលានិ ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ បដហតិ...បេ.... ចត្តារោ សម្មប្បធានា
កុសលំ អកុសលញ្ច។

តតិមា ឧទ្ទានគាថា

វិតក្កោ ហិ មមត្តិកោ [បមត្តិកោ (បី.)], ទទំ បិយោ នរោ ឥតិ;

យោ បាណមតិបាតេតិ, តីណិ តស្ស ពាលលក្ខណំ។

សតញ្ចេវ សហស្សានំ, យេ ច សមណព្រាហ្មណា;

ឆន្ទា ទោសា ភយា មោហា, ចត្វហិ អគតីហិ ច។

អសុភានុបស្សី វិហរន្តំ, និមិត្តេសុ អសុភា ច;

ឯកម្មិ ចេ បិយំ បាណំ, មិត្តា សចេ សុភាសិតា។

បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា លោកស្មី, អនុញ្ញា តីណិ ឥន្ទ្រិយានិ;

កុសលាកុសលមូលានិ ច, តុលមតុលញ្ច សម្ពវំ។

កាយេន កុសលំ ករេ, តីណិ សុចរិតានិ ច;

សុភាសិតំ ឧត្តមមាហុ, សន្តោ វចីសុចរិតានិ ច។

កាយេន ច កុសលំ កយិវា, មនោទុច្ឆរិតានិ ច;

កាយានុរក្ខី ច សទា, តិស្សោ ច បារិសុទ្ធិយោ។

យស្ស សទ្ធា តថាគតេ, សមុប្បាទេ ច ទេសិតោ;

អារម្មថ និក្ខមថ, យា ច សមុប្បធានតា។

សតីមតោ សទា ភក្ខំ, សតិបដ្ឋានការវនា;

អាក្ខ័តោ ច អនញ្ញាណំ, យេ ច តីណិ សមាធមោ។

បញ្ញា ហិ សេដ្ឋា លោកស្មី, តិស្សោ បញ្ញា បកាសិតា;

អវីតរតោ កាមេសុ, តថេវ បញ្ចិន្ទិយា។

ឥតិ ថេរស្ស មហាកច្ចាយនស្ស

ជម្ពុវនវាសិនោ បេដកោបទេសេ

តតិយភូមិ សុត្តាធិដ្ឋានំ នាម។

៤. សុត្តវិចយចតុត្ថភូមិ

៤០. តត្ថ កតមោ សុត្តវិចយោ?

តត្ថ កុសលេហិ ធម្មេហិ អកុសលេហិ ធម្មេហិ បុញ្ញបរសោ សាធុកំ ឧបបរិក្ខិយតិ។ កំនុ
ខោ ឥទំ សុត្តំ អារកិ...បេ.... តេហិ សុត្តេហិ សហ អធិសន្នដ្ឋេហិ យុជ្ជតិ ឧទាហុ ន
យុជ្ជតីតិ?

យថា ភគវា កិលេសេ អាទិម្ហិ តត្ថ ទេសេតិ។ កំ ទេសិតំ? តេសំ កិលេសានំ បហានំ
ឧទាហុ នោ ទេសិតន្តិ ឧបបរិក្ខិតញ្ញំ។ យទិ ន ទេសិតំ ភគវតិ តេសំ កិលេសានំ បហានំ
កុសលា ធម្មា បរិយេសិតញ្ញា យត្ថ តេ អកុសលា បហានំ គច្ឆន្តិ។ សចេ សមន្តេហមានោ ន
លភតិ។ តត្ថ អកុសលា ធម្មា អបកខ្សិតញ្ញា វិមសិតញ្ញា, សំកិលេសភាគិយសុត្តំ, យទិ
កិលេសា អបកខ្សិយន្តា។ យេ វា ន ទេន្តិ តត្ថ ឧបបរិក្ខិតញ្ញា អរិយមគ្គធម្មា តាសុ ភូមីសុ

កិលេសា បហានំ គច្ឆន្តិ, ឧទាហុ ន គច្ឆន្តីតិ។ យត្ថកា បន កិលេសា ទេសិតា។ ន តត្ថកា អរិយធម្មា ទេសិតា។ យត្ថ កិលេសា បហានំ គច្ឆន្តិ, តត្ថ យេ កិលេសា អរិយធម្មានំ បដិបក្ខេន ន យុជ្ឈន្តិ, តេ អបកខ្សិតញ្ញា, សចេ អបកខ្សិយន្តា យោជនំ ទេតិ។ តត្ថ ឯវំ វីមសិតញ្ញំ។ ទ្វេ តីណិ វា តទុត្តិវំ វា កិលេសា ឯកេន អរិយមគ្គេន បហានំ គច្ឆន្តីតិ។ សចេ ឯវំ វីមសិយន្តា យោជនំ ទេតិ, តត្ថ ឧបបរិក្ខិតញ្ញំ។ បរម្បរាយ វា បិដកសម្បទានេន វា សុត្តស្ស អត្ថោ ច នត្ថោ ច។ យំ វា ន សក្កា សុត្តំ និទ្ទិសិតុំ នេវ សុត្តំ វិចិក្ខិតញ្ញំ។ ឯវំ យថា អាទិម្ហិ កុសលា ធម្មា ហោន្តិ។ យេ កិលេសា តេ បហីនេយ្យាតិ។ តេ ឧបបរិក្ខិតញ្ញា។ បុរោ វា កុសលោ បដិបក្ខេន វា បុរោ ទេសនា, អន្ធនា អនធិកា ឧត្តហោតញ្ញា។ យថា បបមោ ឧត្តិលោ យេសមិទានិ កិលេសានំ យេ អរិយធម្មា ទេសិតា ឥមេ កិលេសា ឥមេហិ អរិយធម្មេហិ បហីយន្តិ, ឧទាហុ នប្បហីយន្តីតិ វិចិនិតញ្ញា។ យទិ ឧបបរិក្ខិយមានា យុជ្ឈន្តិ, គហោតញ្ញា។ អថ ន យុជ្ឈន្តិ, យេ កិលេសា អបដិបក្ខា ហោន្តិ, តេ កិលេសា អបរិបក្ខិតញ្ញា។ យេ ច អរិយធម្មា បដិបក្ខា ហោន្តិ, តេ អរិយធម្មា អបកខ្សិតញ្ញា។ ន ហិ អរិយធម្មា អនាគាមិកិលេសប្បហានំ គច្ឆន្តិ, នាបិ អរិយធម្មា សព្វកិលេសានំ បហានាយ សំវត្ថុន្តិ។ យថា កុសលា មេត្តា អកុសលោ វាគោ ន តុ កុសលា មេត្តាតិ កាវេត្វា អកុសលស្ស វាគស្ស បហានាយ សម្ពុវតិ ព្យាបាទោ មេត្តាយ បហានំ គច្ឆតិ។ តស្មា ឧកោ កិលេសា ឧបបរិក្ខិតញ្ញា។ យោ យោ ច ធម្មោ ឧបទិសិយតិ កុសលោ វា អកុសលោ វា សោ អបកខ្សិតញ្ញោ។ សចេ តេ យុជ្ឈន្តិ អបកខ្សិយមានោ នត្ថិ ឧបបរិក្ខិតញ្ញំ។ ទ្វេ វា កិលេសា ឯកេន អរិយធម្មេន បហីនេយ្យាតិ ទ្វីហិ វា អរិយធម្មេហិ ឯកោ វា កិលេសោ បហីយតីតិ។

អថ វា ឯវម្បិ ឧបបរិក្ខិយមានំ យុជ្ឈតិ, តត្ថ វីមសិតញ្ញំ វា យថា យុជ្ឈតិ តត្ថ វីមសិតញ្ញំ វា, យថា ននុ សក្កា សុត្តំ និទ្ទិសិតុំ, ន ហិ សុត្តេ វិចិក្ខិតញ្ញំ។ កិលេសោ មំ អរិយធម្មេសុ ទេសិតេសុ ឧភយតោ ឧបបរិក្ខិតញ្ញំ។ កិរ យេ វា ឥមេ កិលេសា ទេសិតា យេ ច អរិយធម្មា ទេសិតា តាថាយ វា ព្យាករណេន វា, កី នុ ខោ ឥមេ កិលេសា ឥមេហិ អរិយធម្មេហិ បហីយន្តិ, ឧទាហុ នប្បហីយន្តិ? ឥមេ វា អរិយធម្មា ឥមេសំ កិលេសានំ បហានាយ

សំវត្ថុនីតិ។ កិញ្ចាបិ កុសលេហិ ធម្មេហិ អកុសលា ធម្មា បហានំ គច្ឆន្តិ។ ន តុ សញ្ញេហិ អរិយធម្មេហិ សញ្ញាកុសលា បហានំ គច្ឆន្តិ។ យថា មេត្តា កុសលោ អកុសលោ ច រាគោ ន តុ កុសលា មេត្តា អកុសលោ រាគោតិ ការេត្វា មេត្តាយ រាគោ បហានំ, ព្យាបាទោ មេត្តាយ បហានំ គច្ឆន្តិ។ ឯវំ កិលេសោតិ ការេត្វា សុត្តេន បហានំ គច្ឆតិ។ ន សុត្តោ ធម្មោតិ ការេត្វា សព្វំ កិលេសស្ស បហានាយ សំវត្ថុតិ។ យំ តុ សុត្តស្ស អរិយធម្មោ សំកិលេសបដិបក្ខោ, សោ តេន បហានំ គច្ឆតិ។

៤១. តត្ថ កុសលេ ទេសិតេ សុត្តេ ព្យាករណេ វា សំកិលេសា ន យុជ្ជន្តិ អរិយធម្មា វា, តេ មហាបទេសេ និទ្ទិសិតញ្ញវយវេន អបកខ្ស័តញ្ញា។ តត្ថ កិលេសេហិ ច ទេសិតេហិ អរិយធម្មេសុ ច យទិបិ តេន អរិយធម្មេន តេ កិលេសា បហានំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថបិ ឧត្តរិ ឧបបរិក្ខិតញ្ញំ។ កេន ការណេន ឯតេ កិលេសា បដហិតញ្ញ, កេន ការណេន អរិយធម្មា ទេសិតាតិ? យេន យេន វា អាការេន អរិយធម្មា ទេសិតា, តេន តេន បការេន អយំ កិលេសោ បិតោ។ អត្ថិ ហិ ឯកោ កិលេសោ, តេន វា អរិយធម្មា ន អញ្ញថា អញ្ញថា បហាតញ្ញោ, យថា ទិដ្ឋិ រាគោ អវិជ្ជា ច ទស្សនេន បហាតញ្ញា។ សា ចេ ឯវញ្ច អវិជ្ជា ភាវនាយ ភូមិ វា ធម្មា ភាវនាយ បហាតញ្ញា។ សាយេវ ឧទ្ទំភាគិយំ អសង្កតទស្សនាយ វិមុត្តិយា អនិមិត្តេន ចេតោសមាធិនា អមនសិការេន បហិយតិ។ ឯវំ សាត្តំ សព្វញ្ញនំ ឧបបរិក្ខិតញ្ញំ។ យេ ទស្សនេន បហាតញ្ញា កិលេសា ទស្សនាការេន អរិយធម្មោ ទេសិតោ, ភាវនាយ បហាតញ្ញា ភាវនាការេន អរិយធម្មោ ទេសិតោ, បតិសេវនា បហាតញ្ញា បតិសេវនាការេន អរិយធម្មោ ទេសិតោ, ឯវំ វិនោទនបហាតញ្ញា យាវ សត្ត អាសវា កាតញ្ញា, យាវញ្ញថា។ អញ្ញថា ហេស ធម្មោ បហាតញ្ញោ អញ្ញេនាការេន អរិយធម្មោ ទេសិតោ, សោ អរិយធម្មោ អញ្ញថា បរិយេសិតញ្ញោ។ យទិ អយំ ធម្មោ បរិយេសតោ យោ ច ទេសេតិ យេន យេនាការេន, សោ អរិយធម្មោ បរិយេសិតញ្ញោ, តេនាការេន កិលេសោ បហិយតិ។ សោ តត្ថ ឧបបរិក្ខិតញ្ញោ។ អថ ន យុជ្ជតិ យទិ ហិ តេន សុត្តេន វិហិតំ សុត្តំ វិមិសិតញ្ញំ។ យថា យុជ្ជតិ, តថា គហេតញ្ញំ។ យថា ន យុជ្ជតិ, តថា ន គហេតញ្ញំ, អទ្ធា ឯតំ ភគវតា ន កាសិតំ,

អាយស្ថតា វា ទុក្ខហិតំ, យថា មហាបទេសេ និទ្ទិសិតញ្ញំ, ភគវតោ យថាកុតំ ទេសិតំ, យោ ច ធម្មោ ទេសិតោ កុសលោ ច អកុសលោ ច តស្ស ធម្មស្ស បច្ចយោ បរិយេសិតញ្ញោ។ ន ហិ បច្ចយា វិនា ធម្មោ អប្បច្ចយោ ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថ កោ អាការោ បរិយេសនាយ?

តត្ថ តថាវុបំ សហេតុ សប្បច្ចយំ សោយំ ធម្មោ វុត្តោតិ ឥទំ វិមសិតញ្ញំ។ សោ ច បច្ចយោ តិវិជោ – មុទុ មជ្ឈោ អធិមត្តោ។ តត្ថ មុទុម្ហិ បច្ចយេ មុទុធម្មោ គហេតញ្ញោ, ឯវំ សត្យេស បច្ចយោ ទុវិជោ បរិបរាបច្ចយោ ច សមនន្តរបច្ចយោ ច។ សោ បច្ចយោ មុទុតេន ព្យាធិមត្តំ បរិយេសិតញ្ញំ កី ការណំ? អញ្ញតរោបិ បច្ចយោ អញ្ញេហិ បច្ចយេហិ បរិយត្តិ វា បារិបូរី វា គច្ឆតិ។ តត្ថ យោ ធម្មោ ទេសិតោ, តស្ស ធម្មស្ស ឯតេន វា ការណេន វា ហេតុ បរិយេសិតញ្ញោ។ យថា បច្ចយោ ហេតុនា បច្ចយេន ច, សោ តស្ស ធម្មស្ស និស្សន្ទោ បរិយេសិតញ្ញោ។ យថា និទ្ទិដ្ឋោ អធិដ្ឋានេ បធានំ បរិយេសតិ, សោ បច្ចយោ បរិយេសិតញ្ញោ។ ន ហិ មុទុស្ស ធម្មស្ស អធិមត្តោ និស្សន្ទោ អធិមត្តស្ស វា និស្សន្ទស្ស មុទុធម្មោ, អថ មុទុស្ស មុទុ មជ្ឈាយ មជ្ឈោ អធិមត្តស្ស អធិមត្តោ យុជ្ជតិ, តំ គហេតញ្ញំ, អថ ន យុជ្ជតិ ន គហេតញ្ញំ។ យញ្ច ភគវា អារកតិ ធម្មំ ទេសេតុំ, តំយេវ ធម្មំ មជ្ឈន្តបរិយោសានំ ទេសេតិ, យថា សុត្តាធិដ្ឋានេ ធម្មា អាទិម្ហិ និទ្ទិសតិ, តំយេវ ពហុ តស្ស សុត្តស្ស បរិយោសានំ។ តស្ស ហិ ធម្មស្ស វេសេន តំ សុត្តំ ហោតិ គាថា វា ព្យាករណំ ខុទ្ទកំ មហន្តំ វា, យថា បន ទុវិជា អនុរូបន្តិ វា ថបនា ច ទេសនាថបនា។ រូបន្តិបិ ធម្មស្ស បរិយេសិតញ្ញោ។ យថា ច ភគវតោ បញ្ចន្តំ ឥន្ទ្រិយានំ សំវរណំ ទេសិតំ តណ្ហាយ និគ្គហណាត្ថំ ឥច្ឆាវ ហោតិ។ ទេសេតិ យថា គោបាលកោបមេ សុត្តេ អញ្ញេហិបិ សុត្តេហិ ភគវា ភាសតិ ឥច្ឆាវ ហោតិ មជ្ឈិមនិកាយេ វិតក្កោ អយំ ភគវតោ ទេសនានុរូបន្តិ ឥតិ សោ ធម្មោ អញ្ញេសុបិ វេយ្យាករណេសុ បរិយេសិតញ្ញោ។ ន ហិ ឯកំ ហិ សុត្តេ ទដ្ឋញ្ញោ។ យុជ្ជនំ តំ គហេតញ្ញំ។

៤២. តត្ថ ភតមំ អនុញ្ញាតំ? យំ កិញ្ចិ សុត្តំ ភគវតោ ន ភាសិតំ តញ្ច សុត្តេសុយេវ និស្សតិ, ឯវមេតំ ជាវេតញ្ញំ។ យថា អសុកេន ភាសិតន្តិ, តំ សុត្តំ វិមសិតញ្ញំ កី នុ ខោ ឥមំ សុត្តំ អនុញ្ញាតំ ខមំ ភគវតោ ឧទាហុ នានុញ្ញាតំ ខមំ, កិញ្ចិ រូបញ្ច សុត្តំ ភគវតោ

អនុញ្ញាតិ ខម៍ កិញ្ចិ រូបញ្ច ទានុញ្ញាតិ ខម៍? យំ សព្ពសោ អនោតាវេត្វា ទសពលោ គោចរំ ទេសេតិ, តំ សព្ពំ សុត្តំ ភគវតោ ទានុញ្ញាតិ ខម៍។ អត្ថិបិ សោ សាវកោ ទសពលានំ គោចរំ ជានាតិ ឱធិសោ អនោធិសោ, តំ បន ពលំ សព្ពសោ ន ជានាតិ អញ្ញថា នាម សវនេន, យថា អាយស្មតា សាវិបុត្តេន យេន ព្រាហ្មណោ ឱវទិតោ, តស្ស អាយស្មតោ នត្ថិ ឥន្ទ្រិយពលវេមត្តញ្ញាណំ, តេន បុគ្គលបរោ[បុគ្គលោ បរោបរញ្ច (បី.)] បរញ្ច តំ អជានន្តោ សតិ ឧត្តរិករណីយេ ឧប្បាទិតោ, សោ ភគវតា អបសាទិតោ។ យថាវ អាយស្មា មហាកស្សបោ ភាគិនេយ្យំ ឱវទតិ អនន្តរិយសមន្មាគតោ ឥទ្ធិបាដិហីវេន អង្គុលិយោ អទីបេត្វា យំ សព្ពេសំ ធម្មានំ កម្មសមាទានំ ហេតុសោ ឋានសោ យថាក្ខតំ ញ្ញាណំ, តស្ស អាយស្មតោ សំវិជ្ជតេ, តេន នំ ឱវទតិ, តំ ភគវា ករោតិ។

“សចេបិ ទស បជ្ជោតេ, ធារយិស្សសិ កស្សប;

នេវ ទក្ខតិ រូបានិ, ចក្ខុ តស្ស ន វិជ្ជតី”តិ។

អបិ ច ខោ យថា ទូតោ រាជវចនេន សត្តមនុសាសតិ, ឯវំ សេសានុគោ អញ្ញាតកំ យោសំ បរេសំ ទេសេតិ។ អនុញ្ញាតខមសុត្តំ គហេតព្ភំ។ អនុញ្ញាតខមំ ន គហេតព្ភំ។

តត្ថ កតមោ សុត្តសង្ករោ? បញ្ចវិធំ សុត្តំ, សំកិលេសភាគិយំ វាសនាភាគិយំ ទស្សនភាគិយំ ការនាភាគិយំ អសេក្ខភាគិយំ។ អញ្ញំ អាវាធម្ម អញ្ញំ ទេសេតិ អញ្ញស្ស ច សុត្តស្ស អត្ថំ អញ្ញម្ហិ សុត្តេ និទ្ទិសតិ។ សុត្តស្ស វា ហិ អនេកាការំ អត្ថំ និទ្ទិសតិ។ អរិយធម្មសាធនេ អត្ថំ វិវេតិ។ វាសនាភាគិយស្ស អត្ថំ ទស្សនភាគិយេសុ និទ្ទិសតិ។ ឱវម្ពាគិយានំ សំយោជនានំ អត្ថំ ឧទ្ទំភាគិយេសុ និទ្ទិសតិ។ មុទុមជ្ឈានំ ឥន្ទ្រិយានំ អធិមត្តេសុ សុត្តេសុ និទ្ទិសតិ។ ឥតិ អយំ សុត្តំ សម្តេចំ ហេតុនា ច និស្សន្ទេន ច ផលេន ច និទ្ទេសេន ច មុទុមជ្ឈាធិមត្តតាយបិ ច អត្ថេន ច ព្យញ្ញេន ច យោ សម្តេទោ, អយំ វុច្ចតិ សុត្តសង្ករោ។ យោ អសម្តេទោ, អយំ វុច្ចតិ សុត្តវិចយោ។

តត្ថាយំ ឧទានតាថា

បុរិមានំ អក្ខណ្ឌំ, យថាកុតស្ស បច្ចយោ;

និស្សន្ទោ វាសនាសទ្ធិ, អនុញ្ញា សុត្តសង្ករោ។

ថេរស្ស មហាកញ្ចយនស្ស

សុត្តវិចយោ នាម ចតុត្ថកូមិ។

៥. បញ្ចមភូមិ

៤៣. តត្ថ កតមោ ហារវិកង្កោ? យត្ថ សោឡស ហារា អក្ខរសោ ភេទំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ អាទិម្ហិ ទេសនាហារោ។ តត្ថ អយំ តាថា កុសលា វា អកុសលា វា សច្ចានិ វា សច្ចេកទេសោ វា។ កំ ទេសិតន្តិ? សុត្ថេ វិមំសា ទេសនាហារោ។ យថា អរិយសច្ចានិ និក្ខេបោ ចត្តារិ សច្ចានិ សាធារណានិ អសាធារណានិ ច។ យានិ ច អដ្ឋារស បទានិ ទុក្ខតោ សត្ត បទានិ សង្ខេបេន កាយិកេន ចេតសិកេន ទុក្ខេន, អប្បិយសម្បយោគេន បិយវិប្បយោគេន ច តីហិ ច សង្ខតាហិ។ តត្ថ តីណិ សង្ខតលក្ខណានិ តិស្សោ ទុក្ខតា ឧប្បាទោ សង្ខតលក្ខណំ, សង្ខារទុក្ខតាយ ទុក្ខតា ច សង្ខតលក្ខណំ, វិបរិណាមទុក្ខតាយ ទុក្ខតាតិ អញ្ញប័ត្តំ ច សង្ខតលក្ខណំ, ទុក្ខទុក្ខតាយ ច ទុក្ខតា, ឥមេសំ តិណ្ឌំ សង្ខតលក្ខណានំ តីសុ វេទនាកូមីសុ អទុក្ខមសុខា វេទនា ឧប្បាទោ សង្ខតលក្ខណំ, សង្ខារទុក្ខតាយ ច ទុក្ខតា តយោ សង្ខតលក្ខណំ, សុខា វេទនាយ ច វិបរិណាមទុក្ខតាយ ច ទុក្ខតាតិ អញ្ញប័ត្តំ សង្ខតលក្ខណំ, ទុក្ខាវេទនា ទុក្ខទុក្ខតា ច ទុក្ខតា ឥមម្ហិ ឥមេសុ នវបទេសុ បឋមកេសុ សត្តសុ បទេសុ សោឡសសុ បទេសុ ទុក្ខា បរិយេសិតញ្ញា, ឯកាទស ទុក្ខតាយ ច លក្ខណំ និទ្ទេសេ និទ្ធិជ្ជំ។ បាតុការលក្ខណា ជាតិយា ច បាតុការវុត្ថលក្ខណោ ចុតោតិ

វិញ្ញាណេន បន្ទរសបទានិ កត្តញ្ញានិ, ឯវំ សាធារណានិ អសាធារណានិ ច សត្តសុ ទសសុ
បទេសុ សញ្ញាស តិវិជេ ច សាសនប្បដ្ឋានេ អដ្ឋារសវិជេសុ ច សុត្តាធិដ្ឋានេសុ ទសវិជេសុ
ច សុត្តវិជេយ្យេសុ សោឡសវិជេសុ ច ហារេសុ ឯកវីសតិវិជាយ ច បរិចយវីមសាយាតិ ឥទំ
ទេសិតំ។ យថាភូតញ្ច ទេសិតន្តិ, អយំ វុច្ចតិ ទេសនាហារោ។

៤៤. តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារោ?

បទំ បញ្ញា ច បុច្ឆា ច, កំ បុព្វំ កិញ្ច បច្ចិមំ;

អនុគីតិ សា ច វិចយោ, ហារោ វិចយោតិ និទ្ទិដ្ឋោ។

បទន្តិ បឋមំ បទំ។ តស្ស កោ អត្ថោ? យំ ភគវា បុដ្ឋោ អាយស្មតា អជិតេន តំ
គហេតព្ពំ, កតិបទានិ បុដ្ឋានិ យថាកំ កេនស្ស និវុតោ លោកោតិ គាថា, ឥមានិ កតិបទានិ
ចត្តារិ ឥតិ វិសជ្ជនាយ បុច្ឆា។ យត្ថកេហិ បទេហិ ភគវតា វិសជ្ជិតានិ បទានិ ឥតិ បុច្ឆាយ ច
យា បទានំ សង្កាសនា, ឥទំ វុច្ចតិ បទន្តិ។

បញ្ញាតិ ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ។ កតិ បញ្ញា? ឯកោ វា ទ្វេ វា តទុត្តរិ វា ឥមានិ ចត្តារិ
បទានិ ឯកោ បញ្ញោ, អត្តានុបវិវត្តិ ព្យញ្ជនំ ហោតិ, សម្ពហុលានិបិ បទានិ ឯកមេវត្ថំ បុច្ឆតិ។
ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ អនុបវិវត្តិនិ តំ ព្យញ្ជនេន ឯកោ បញ្ញោវ ហោតិ។ កេនស្ស និវុតោ
លោកោតិ លោកំ សន្ធាយ បុច្ឆតិ, កេនស្ស នប្បកាសតិ កិស្សាភិលេបនំ ព្រូសីតិ តំយេវ
បុច្ឆតិ។ កំសុ តស្ស មហព្ភយន្តិ តំយេវ បុច្ឆតិ។ ឯវំ អត្តានុបវិវត្តិ ព្យញ្ជនំ ឯកោ បញ្ញោ
ហោតិ, សោ បញ្ញោ ចតុព្ពិជោ ឯកំសព្យាករណីយោ វិភជ្ជព្យាករណីយោ
បដិបុច្ឆាព្យាករណីយោ វេបនិយោតិ។ តត្ថ ចក្ខុ អនិច្ចន្តិ ឯកំសព្យាករណីយោ, យំ អនិច្ចំ តំ
ទុក្ខន្តិ វិភជ្ជព្យាករណីយោ, សិយា អនិច្ចំ ន ចក្ខុ, យានិបិ អាយតនានិ ច ន ចក្ខុ, តានិបិ
អនិច្ចន្តិ ន ចក្ខុយេវ, អយំ វិភជ្ជព្យាករណីយោ, យំ ចក្ខុ តំ ចក្ខុទ្រិយំ នេតិ
បដិបុច្ឆាព្យាករណីយោ, តំ ចក្ខុ តថាគតោតិ វេបនិយោ។ អញ្ញត្រ ចក្ខុនាតិ វេបនិយោ

បញ្ចេញ។ ឥទ្ធិ បញ្ជី ភគវា ក៏ បុច្ឆិតោ, លោកស្ស សំកិលេសោ បុច្ឆិតោ។ ក៏ ការណ៍? តិវិជោ
ហិ សំកិលេសោ តណ្ហាសំកិលេសោ ច ទិដ្ឋិសំកិលេសោ ច ទុច្ចរិតសំកិលេសោ ច។ តត្ថ
អវិជ្ជាយ និរុត្តោតិ អវិជ្ជំ ទស្សេតិ, ជប្បាតិ តណ្ហំ ទស្សេតិ, មហាព្រយន្តិ អកុសលស្ស កម្មស្ស
វិបាកំ ទស្សេតិ, សោតំ នាម សុខវេទនីយស្ស កម្មស្ស ទុក្ខវេទនីយោ វិបាកោ ភវិស្សតីតិ
នេតំ ឋានំ វិជ្ជតីតិ ភគវា វិសង្ខេតិ, ចត្វាហិ យោ បទេហិ អវិជ្ជាយ និរុត្តោ លោកោតិ...លេ....
ឯវំ វុច្ចតិ។

៤៥. តទុត្តរិ បដិបុច្ឆតិ, សវន្តិ សព្ពជិ សោតាតិ គាថា, ចត្តារិ បទានិ បុច្ឆតិ តំ ភគវា
ទ្វិហិ បទេហិ វិសង្ខេតិ។

យានិ សោតានិ លោកស្មី, សតិ តេសំ និវារណំ;

សោតានំ សំវំ ព្រមិ, បញ្ញាយេតេ បិជ្ជយេវ។

ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ ទ្វិហិ បទេហិ វិសង្ខេតិ។ ឥទ្ធិ បទន្តិ បុច្ឆិតោ, តស្ស
សំកិលិដ្ឋស្ស លោកស្ស វោទានំ បុច្ឆិតោ, សោតានិ ឆ តណ្ហាកាយា ពហុលាធិវចនេន
និទ្ទិដ្ឋា ភវន្តិ សព្ពេហិ អាយតនេហិ។ តានិ សោតានិ កេន និវារិយន្តីតិ បរិយុដ្ឋានបហានំ
បុច្ឆតិ, កេន សោតា បិជ្ជយេតិ អនុសយសមុគ្គាតំ បុច្ឆតិ។ តត្ថ ភគវា ឆសុ ទ្វារេសុ
សតិយា ទេសេតិ, យោ ហិ សម្មជានោ វិហរតិ សតិទោវារិកេ ច តស្ស ឥន្ទ្រិយានិ គុត្តានិ
សម្មវន្តិ។ តត្ថ គុត្តេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ យា យា វិបស្សនា, សា សា តេសំ តេសំ សោតានំ តស្សា
ច អវិជ្ជាយ យោ លោកោ និរុត្តោ អច្ចន្តបហានាយ សំវត្ថតិ។ ឯវំ សោតានិ បិហិតានិបិ ភវន្តិ
តតោ ឧត្តរិ បុច្ឆតិ។

បញ្ញា ច សតិ ច នាមរូបស្ស ខោ តស្ស ភគវន្តំ បុដ្ឋមាគម្ម កត្តេតំ ឧបសម្មតិ ឥមានិ
ចត្តារិ បទានិ ភគវា ឯកេន បទេន វិសង្ខេតិ។

យមេតំ បញ្ចំ អបុច្ឆិ[បុច្ឆសេ បញ្ចំ (បី. ក.) បស្ស សុ. និ. ១០៤៣], អជិតំ តំ
វទាមិ តេ...បេ....;

វិញ្ញាណស្ស និរោធន, ឯត្ថេតំ ឧបសម្មតិ។

ឥមិនា បញ្ចេន កី បុច្ឆតិ? អនុបាទិសេសនិព្វានធាតុំ បុច្ឆតិ, តំ ភគវា
អនុបាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា វិសជ្ជេតិ។ តត្ថ បឋមេន បញ្ចេន សំកិលេសំ បុច្ឆតិ។
ទុតិយេន បញ្ចេន វេទានំ បុច្ឆតិ។ តតិយេន បញ្ចេន សោបាទិសេសនិព្វានធាតុំ បុច្ឆតិ។
ចតុត្ថេន បញ្ចេន អនុបាទិសេសនិព្វានធាតុំ បដិបុច្ឆតិ តតោ ឧត្តរិ បដិបុច្ឆតិ។

យេ ច សង្ខាតធម្មាសេ, យេ ច សេខា[សេក្ខា (ក.) បស្ស សុ. និ. ១០៤៤] បុថុ
ភជ;

តេសំ មេ និបកោ ឥរិយំ, បុដ្ឋោ បព្រហ្មិ មារិស។

ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ បុច្ឆតិ។ កតិ ច បន តេ បញ្ចេ សង្ខាតធម្មា ច អរហន្តា សេក្ខា ច?
កី បុព្វំ កិញ្ច បច្ឆិមន្តិ អយមត្ថោ។ តត្ថ ភគវំ បឋមំ បុច្ឆតិ, ភគវំ បច្ឆា? អរហន្តំ បឋមំ បុច្ឆតិ។
សេក្ខធម្មេ តត្ថ កេន បទេន សង្ខាតធម្មាតិ អរហន្តោ គហិតា, បុថុតិ សេក្ខា គហិតា។ តេសំ
មេ និបកោតិ សាធារណំ បទំ ភគវន្តំ បុច្ឆតិ។ តស្ស សាធារណានិ ច អសាធារណានិ ច
បញ្ចេសុ បុច្ឆិតញ្ញានិ។ តំ ភគវា វិសជ្ជេតិ។ ន តថា បុដ្ឋំ, បឋមំ បុដ្ឋំ, តំ បច្ឆា វិសជ្ជេតិ។ យំ
បច្ឆា បុច្ឆិតំ បឋមំ វិសជ្ជេតិ។ កិញ្ច ឥទំ បុច្ឆិតំ វិសុទ្ធានំ វិសុជ្ឈន្តានញ្ច កា ឥរិយាតិ ឥទំ បុច្ឆិ,
តំ កាមេសុ នាកិគិដ្ឋេយ្យ។ មនសានាវិលោ សិយាតិ បរិយុដ្ឋានានិ វិតក្កេន ច ភគវា
និវារេតិ, ទ្វេ បន វិតក្កអនាវិលតាយ បរិយុដ្ឋានំ, យថា នីវរណេសុ និទ្ធិដ្ឋំ។ កុសលា
សព្ពធម្មេសូតិ អរហន្តំ វិសជ្ជេតិ។

កេនស្ស តវតិ ឱយន្តិ តាថា, ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ។ ចត្តារោយេវ បញ្ចា។ កី ការណំ, ន

ហិ ឯត្ថ អត្ថានុបវិវត្តិ ព្យញ្ជនំ [យថានុបវិវត្តិវដ្តំ (បី. ក.)] យថា បឋមំ អជិតបញ្ចេសុ, តស្ស
ន ឯកំសេន ពហូនិ វិសជ្ជនានិ, ពហុកា បញ្ញា, ឯកោវ ន ចាបិ, សញ្ញេ បុច្ឆតិ, បុញ្ញេ វិសជ្ជិតោ,
យថា ចតុត្ថោ អជិតោបញ្ចេ, យំ ឯត្ថ យថាក្ខតំ បរិយេសនាបទពន្លេន វិសជ្ជនាយោ ឯវំ
យថាក្ខតំ បរិយេសតិ។ យោ បុន ឯត្ថ យំ ឯវំ បុច្ឆតិ តត្ថ អយមាការោ បុច្ឆនាយំ អន្តោជជា
ពហិជជាតិ គាថា [សំ. និ. ១.២៩] បុច្ឆតិវិសជ្ជនាយ មគ្គិតញ្ញា។ កបំ វិសជ្ជិតាតិ ភគវាតិ
វិសជ្ជេតិ? សីលេ បតិជ្ឈាយ នរោ សបញ្ញោតិ គាថា។ តត្ថ ចិត្តការនាយ សមថា,
បញ្ញាការនាយ វិបស្សនា។ តត្ថ ឯវំ អនុមីយតិ, យេ ធម្មា សមថេន ច វិបស្សនាយ ច
បហីយន្តិ, តេ ឥមេ អន្តោជជា ពហិជជា។ តត្ថ វិសជ្ជនំ សមថេន រាគោ បហីយតិ,
វិបស្សនាយ អវិជ្ជា។ អជ្ឈត្តវត្ថុកោ រាគោ អន្តោជជា, ពាហិវត្ថុកោ រាគោ ពហិជជា។
អជ្ឈត្តវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិ, អយំ អន្តោជជា។ ឯកសដ្ឋិ ទិដ្ឋិតតានិ ច ពាហិវត្ថុកានិ ពហិជជា,
យា ហិ អជ្ឈត្តវត្ថុកា យា ទិដ្ឋិកាគិយេន ភវិស្សតិ, អយំ ជជា។ តថា សំខំត្តេន យា កាចិ
អជ្ឈត្តវត្ថុកា តណ្ហា ច ទិដ្ឋិ ច, អយំ អន្តោជជា។ យា កាចិ ពាហិវត្ថុកា តណ្ហា ច ទិដ្ឋិ ច,
អយំ ពហិជជា។

យថា ទេវតា ភគវន្តំ បុច្ឆតិ “ចតុចក្កំ នវទ្វារ”ន្តិ គាថា [សំយុត្តនិកាយេ]។ តត្ថ ភគវា
វិសជ្ជេតិ “ឆេត្វា នទ្ធី វត្ថុំ ចា”តិ គាថា, ឥទំ ភគវា ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទំ វិសជ្ជេតិ។
ឥមាយ វិសជ្ជនាយ ភគវា អនុមីយតិ កិលេសេ ឯត្ថ បុរិមាយ គាថាយ និទ្ធិសិតព្រេន។ តំ ហិ
ចតុចក្កន្តិ ចត្តារោ វា ហត្ថបាទា។ នវទ្វារន្តិ នវ វណមុខានិ។ យថា ចតុចក្កន្តិ ចត្តារោ
ឧបាទានា, ឧបាទានប្បច្ចយា ភវោ, ឧបាទាននិរោធា ភវនិរោធា។ នវទ្វារន្តិ នវ មានវិជា,
មានជាតិកាយ ហិ ទុក្ខំ សេយ្យេនម្ហិ បរសោ តីណិ តិកានិ បុណ្ណំ។ តិកេន សំយុត្តំ ហិ
បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ។ តត្ថ នទ្ធីតិ តណ្ហា វិសជ្ជយតិ។ វត្ថុន្តិ មានំ វិសជ្ជេតិ, ឥច្ឆា
លោកោ ច បាបកោតិ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ។ តត្ថ វិសមលោកោ បាបកោតិ និទ្ធិសិយតិ
សមូលតណ្ហន្តិ។ អញ្ញាណមូលកា តណ្ហាតិ អញ្ញាណមូលកា តណ្ហា, តណ្ហាយ ច ទិដ្ឋិយា
ច បហានំ។ យេ ច បុន អញ្ញេបិ កេចិ ចតុចក្កយោគេន តេនេវ ការណេន ច យុជ្ជន្តិ,

សំសារគាមិនោ ធម្មា សព្វេ និទ្ទិសិតញ្ច។ តត្ថាយំ គាថា វិសដ្ឋនា បុព្វាយ ច វិសដ្ឋនាយ
សមេតិ[សម័តិ (បី.)]។ យំ យទិ សន្នេន អថ សហ ព្យាករណេន អនុគីតិយំ ច សោ
វិចយោតិ ភគវា យត្តកានិ បទានិ និក្ខិបតិ, តត្ថកេហិ អនុគាយតិ។

៤៦. អដ្ឋហិ, ភិក្ខុវេ, អង្កេហិ សមន្មាគតោ ភិក្ខុ ទូតេយ្យំ គន្ទមរហតិ [កាតុមរហតិ (បី.
ក.) បស្ស អ. និ. ៨.១៦]។ ឥមានិ អដ្ឋ បទានិ និក្ខិត្តានិ។ ធម្មិ បទេហិ ភគវា អនុគាយតិ។

“យោ វេ ន ព្យថតិ [ព្យាថតិ (ក.)] បច្ឆា, បរិសំ ឧត្តវាទិនី;

ន ច ហាបេតិ វចនំ, ន ច ធាទេតិ សាសនំ។

“អសន្និទ្ធិ ច ភណតិ, បុច្ឆិតោ ន ច កុប្បតិ;

ស វេ តាទិសកោ ភិក្ខុ, ទូតេយ្យំ គន្ទមរហតី”តិ។

តត្ថ បន ភគវា យត្តកានិ បទានិ និក្ខិបតិ, តត្ថកេហិ អនុគាយតិ។ សត្តហិ, ភិក្ខុវេ,
អង្កេហិ សមន្មាគតោ កល្យាណមិត្តោ បិយោ គុកាវនីយោតិ វិត្តាវេន, ឥទំ ភគវា សត្តហិ
បទេហិ អនុគាយតិ។ ឥតិ ពហុស្សុតវា អនុគាយតិ, អប្បតរកបំ បទំ វា និក្ខេបោ,
ពហុស្សុតវា នវ បទានិ និក្ខេបោ, អប្បតរិកា អនុគីតិយា ពហុតរិកា អនុគាយតិ។ អយំ វុច្ចតិ
តេ អនុគីតិ ច វិចយោ, អយំ វិចយោ នាម ហារោ។

តត្ថ កតមោ យុត្តិហារោ?

សព្វេសំ ហារានំ, យា ភូមី យោ ច គោចរោ តេសំ;

យុត្តាយុត្តិ បរិក្ខា, ហារោ យុត្តិភិ និទ្ទិដ្ឋោ។

ហារានំ សោឡុសន្តំ យថា ទេសនា យថា វិចយោ យោ ច និទ្ទិសិយតិ, អយំ

និទ្ទេសោ។ អយំ បុព្វា សុត្តេសុ ន យុជ្ជតីតិ យា តត្ថ វិមំសា, អយំ យុត្តិ។

យថា ហិ សហេតុ សប្បច្ចយា សត្តា សំកិលិស្សន្តិ, អត្ថិ ហេតុ អត្ថិ បច្ចយោ សត្តានំ
សំកិលេសាយ, សហេតុ សប្បច្ចយា សត្តា វិសុជ្ឈន្តិ, អត្ថិ ហេតុ អត្ថិ បច្ចយោ សត្តានំ
វិសុទ្ធិយា។ សីលវត្ថា, អានន្ទ, បុគ្គលេន ន វេយ្យាករណិយា កិន្តិ មេ វិប្បដិសារោ
ឧប្បាទេយ្យ...បេ.... អព្យាករណំ កត្តត្ថំ, អយំ វិសុទ្ធិយា មគ្គោ។ តស្ស ហេតុ កោ បច្ចយោ,
សីលក្ខន្ធស្ស ចត្តារិ ចត្តារិ ហេតុ ច បច្ចយោ ច។ សប្បុរិសសំសេវោ យោ ច
បតិរូបទេសវាសោ ច, អយំ ឧបាទាបច្ចយតា សប្បច្ចយោ។ យំ បោរាណកម្មំ អស្ស វិបាកោ
បច្ចយោ, តាយ បច្ចយាយ អត្តសម្មាបណិធិ, អយំ ហេតុ។ ឥតិ សីលក្ខន្ធនោ សហេតុ
សប្បច្ចយោតិ ឥទំ លោកិកំ សីលំ។

យំ បន លោកុត្តរំ សីលំ, តស្ស តីណិ ឥន្ទ្រិយានិ បច្ចយោ – សទ្ធិន្ទ្រិយំ វិរិយន្ទ្រិយំ
សមាធិន្ទ្រិយំ – អយំ បច្ចយោ។ សតិទ្ធិន្ទ្រិយញ្ច បញ្ញាទ្ធិន្ទ្រិយញ្ច ហេតុ។ បញ្ញាយ
និព្ពេធតាមិនិយា, យំ សីលំ ជាយតិ។ សោតាបន្នស្ស ច សីលំ តេនាយំ ហេតុ អយំ
បច្ចយោ។ យំ បុន សមាធិនោ បស្សទ្ធិ ច បីតិ ច បាមោជ្ជំ បច្ចយោ។ យំ សុខំ ហេតុ តេន
សមាធិក្ខន្ធនោ សហេតុ សប្បច្ចយោ។ យំ សមាហិតោ យថាកូតំ បជានាតិ, អយំ បញ្ញា។
តស្ស បរតោយោសោ អជ្ឈត្តំ ច យោនិសោ មនសិការោ ហេតុ ច បច្ចយោ ច, ឥតិ ឥមេ
តយោ ខន្ធនោ សហេតុ សប្បច្ចយា ឯវំ សត្ត បញ្ញា។ សត្តព្យាករណីសុ ច សុត្តេសុ ន យុជ្ជតិ។
អយំ យុត្តិហារោ។ សោ ចត្វសុ មហាបទេសេសុ ទដ្ឋញ្ចោ។

៤៧. តត្ថ កតមំ បទដ្ឋានំ?

ធម្មំ ទេសេតិ ជិនោ, តស្ស ច ធម្មស្ស យំ បទដ្ឋានំ;
ឥតិ យាវ សព្ពធម្មា, ឯសោ ហារោ បទដ្ឋានោ។

តត្ថ បញ្ចកាមគុណា កាមរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ យេសំ កេសញ្ចិ កាមរាគោ ឧប្បជ្ជតិ
ឧប្បន្នោ វា ឧប្បជ្ជិស្សតិ វា, ឯតេសុ យេបិ បញ្ចសុ រូបេសុ អាយតនេសុ នាញ្ញត្រ ឯតេហិ
កាមរាគស្ស បទដ្ឋានន្តិ។ វុច្ឆតេ, តេន បញ្ច កាមគុណា កាមរាគស្ស បទដ្ឋានំ។
បញ្ចិន្រ្ទិយានិ រូបរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ មនិន្រ្ទិយំ ភវរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ បញ្ចក្ខន្ធា
សក្កាយទិដ្ឋិយា បទដ្ឋានំ។ ឯកសដ្ឋិ ទិដ្ឋិតតានិ ទិដ្ឋិរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ កាមធាតុ កាមរាគស្ស
បទដ្ឋានំ។ អរូបធាតុ អរូបរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ សុខសញ្ញា កាមរាគស្ស បទដ្ឋានំ។
ព្យាបាទសញ្ញា ព្យាបាទស្ស បទដ្ឋានំ។ អសម្បជញ្ញតា សម្មោហស្ស បទដ្ឋានំ។ នវ
អាយាតវត្ថុនិ ព្យាបាទស្ស បទដ្ឋានំ។ នវវិធំ មានំ [នវមានំ វិធមានស្ស (បី. ក.)] មានស្ស
បទដ្ឋានំ។ សុខា វេទនា រាគានុសយស្ស បទដ្ឋានំ។ ទុក្ខា វេទនា បដិឃានុសយស្ស
បទដ្ឋានំ។ អទុក្ខមសុខា វេទនា អវិជ្ជានុសយស្ស បទដ្ឋានំ។ អត្តវាទុបាទានញ្ច មុសាវាទោ ច
លោកស្ស បទដ្ឋានំ។ បាណាតិបាតោ ច បិសុណាវាចា ច ផុសវាចា ច ព្យាបាទស្ស
បទដ្ឋានំ។ មិច្ឆត្តញ្ច សម្មប្បលាបោ ច មោហស្ស បទដ្ឋានំ។ ភវំ កោតញ្ច វោកាវោ
អហំការស្ស បទដ្ឋានំ។ ពាហិរានំ បរិគ្គហោ មមំការស្ស បទដ្ឋានំ។ កាយស្ស សង្កំ [កាយវង្កំ
(បី.)] ទិដ្ឋិយា បទដ្ឋានំ។ កាយិកទោសោ ទោសស្ស បទដ្ឋានំ។ កាយិកកាសាវោ លោកស្ស
បទដ្ឋានំ។ យោ យោ វា បន ធម្មោ យេន យេន អារម្មណេន ឧប្បជ្ជតិ សច្ចាធិដ្ឋានេន វា
ធម្មាធិដ្ឋានេន វា អនុសយនេន វា, សោ ធម្មោ តស្ស បទដ្ឋានំ។ តេន សារម្មណេន សោ
ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ។

យថា មនុស្សោ បុរិមស្ស បទស្ស បទដ្ឋានំ អលកន្តោ ទុតិយំ បទំ ឧទ្ធរតិ, សោ
បច្ឆានុបទំ សំហរតិ។ យទិ បន យោ ន ទុតិយបទស្ស បទដ្ឋានំ លកតិ, អបរំ បទំ ឧទ្ធរតិ។
តស្ស យោ ចេសោ បច្ចយោ ភវតិ។ ឯវំ ធម្មោ កុសលោ វា អកុសលោ វា អព្យាកតោ វា
បទដ្ឋានំ អលកន្តោ ន បវត្តតិ។ យថា បយុត្តស្ស ធម្មស្ស យោនិលាគោ [យោនិសោ លាគោ
(បី.)], អយំ វុច្ឆតិ បទដ្ឋានោ ហារោ។

៤៨. តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោ?

វត្តម្ល៉ៃ ឯកធម្មេ, យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា តេន;

សព្វេ កវន្តិ វត្តា, សោ ហារោ លក្ខណោ នាម។

យេសញ្ច សុសមារទ្ធា, និច្ចំ កាយគតាសតីតិ គាថាយ វត្តាយ កាយគតាសតិយា វត្តា
វេទនាគតា ចិត្តគតា ធម្មគតា ច សតិ ចតុន្តំ សតិបដ្ឋានំ ឯកេន សតិបដ្ឋានេន។ ន ហិ
ចិត្តំ ឯកស្មី វិញ្ញាណដ្ឋិតិយា បវត្តតិ, នានាសុ គតីសុ បវត្តតិ, កាយគតាសតិយា វត្តាយ វត្តា
វេទនាគតា ចិត្តធម្មគតា ច។ ន ហិ កាយគតាសតិយា ភាវិតាយ សតិបដ្ឋានា ចត្តារោ
ការនាបារិបូរំ ន គច្ឆន្តិ។ ឯវំ តស្សទិសេសុ ធម្មេសុ វត្តេសុ សព្វធម្មា វត្តា ច កវន្តិ។

សចិត្តបរិយោទាបនំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសនន្តិ គាថា ចេតសិកា ធម្មា វត្តា, ចិត្តេ រូបំ វត្តំ។
ឥទំ នាមរូបំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ។ តតោ សចិត្តបរិយោទាបនា យំ យំ ឱទេហេតិ, តំ ទុក្ខំ។ យេន
ឱទេហេតិ, សោ មគ្គោ។ យតោ ឱទេហនា, សោ និរោជោ។ ចក្កំ ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ឈតិ
ចក្កវិញ្ញាណំ, តត្ថ សហជាតា វេទនា សញ្ញា ចេតនា ផស្ស្យា មនសិការោ ឯតេ តេ ធម្មា
ឯកលក្ខណា ឧប្បាទលក្ខណេន។ យោ ច រូបេ និព្វិន្ទតិ, វេទនាយ សោ និព្វិន្ទតិ,
សញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណេសុបិ សោ និព្វិន្ទតិ។ ឥតិ យេ ឯកលក្ខណា ធម្មា, តេសំ ឯកម្ហិ ធម្មេ
និទ្ទិដ្ឋេ សព្វេ ធម្មា និទ្ទិដ្ឋា ហោន្តិ, អយំ វច្ឆតិ លក្ខណោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ?

និវត្តិ អធិប្បាយោ ច, ព្យញ្ញនា ទេសនាយ ច;

សុត្តត្ថោ បុញ្ញបរសន្ធិ, ឯសោ ហារោ ចតុព្យហោ។

តត្ថ កតមា និវត្តិ, សា កថំ បរិយេសិតញ្ញា[បស្សិតញ្ញា (បី. ក.)]? យថា វត្តំ ភគវតា
ឯកាទេសហិ អង្កេហិ សមន្មាគតោ ភិក្ខុ ខិប្បំ ធម្មេសុ មហត្ថំ បាបុណាតិ, អត្តកុសលោ ច
ហោតិ, ធម្មកុសលោ ច ហោតិ, និវត្តិកុសលោ ច ហោតិ, ឥត្តាធិវចនកុសលោ ច ហោតិ,

បុរិសាធិវចនកុសលោ ច, វិបុរិសាធិវចនកុសលោ ច, អតីតាធិវចនកុសលោ ច,
អនាគតាធិវចនកុសលោ ច, បច្ចុប្បន្នាធិវចនកុសលោ ច។ ឯកាធិប្បាយេន កុសលោ
នានាធិប្បាយេន កុសលោ។ កិម្មិទេសិតំ, អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ។ ឥត្តាធិវចនេន
បុរិសាធិវចនេន វិបុរិសាធិវចនេន សព្ពំ យថាសុត្តំ និទ្ទិដ្ឋំ។ តំ ព្យញ្ជនតោ និរុត្តិកោសល្យតោ
យោ យំ សុត្តស្ស សុនិរុត្តិទុន្តិរុត្តិតំ អវេក្ខតិ, ឥទំ ឯវំ និរោបយិតព្ពំ។ ឥទេម្យិ ន និរោបយិតព្ពំ។
ឥទំ វុច្ចតេ និរុត្តិកោសល្យំ។

៤៩. តត្ថ កតមំ អធិប្បាយកោសល្យំ? យថាទេសិតស្ស សុត្តស្ស សព្ពស្ស វាវំ គច្ឆតិ
ឥមេន ភគវតោ ទេសិតព្ពន្ធំ។ យថា កំ អប្បមាទោ អមតំ បទំ, បមាទោ មច្ចុនោ បទន្តិ
គាថា។ ឯត្ថ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ អសីតិមេវ អាកង្ខន្តិ តេ អប្បមត្តា វិហរិស្សន្តិ,
អយំ អធិប្បាយោ។

យោគស្ស កាលំ ន និវត្តតិ យា ច, សោ ន តត្ថ បាបិន្តវេ កវន្តិ;

វេទនាមគ្គឥសិនា [វេទនាមគ្គំ ឥសិនា (បី.)] បវេទិតំ, ធុតរជាសវា ទុក្ខា
បមោក្ខតា។

ឯត្ថ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ ទុក្ខេ នាស្សាទកា [ទុក្ខេន សាធកា (បី.)], តេ
វិរិយមារភិស្សន្តិ ទុក្ខក្ខយាយាតិ។ អយំ តត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ ឥតិ គាថាយ វា
ព្យាករណេន វា ទេសិតេ ឥមិនា សុត្តេន សាធកា, យោ ឯវំ ធម្មានុធម្មំ បដិបជ្ជតីតិ សោ
អធិប្បាយោ, អយំ វុច្ចតិ ទេសនាធិប្បាយោ។

តត្ថ កតមោ បុព្វាបរសន្ធិ? យំ គាថាយំ វា សុត្តេសុ វា បទានិ អសីតិ តានិ កវន្តិ ឯវំ វា
ឯវមេតិ តស្សា គាថាយ សុត្តស្ស វា យានិ បុរិមានិ បទានិ យានិ ច បច្ចិមកានិ, តានិ
សមោសារេតញ្ញានិ។ ឯវំ សោ បុព្វាបរេន សន្ធិ ញ្ញាយតិ។ យា ឯកា សមារទ្ធ គាថា ទេ
តីណិ វា តស្ស មេកទេសេ ភាសិតានំ អភាសិតាហិ គាថាហិ អនិទ្ធិដ្ឋោ អត្តោ កវតិ

តទុបធាវិត្តំ។ យំវ សញ្ញា[យំ វត្ថុត្ថំ (បី.)] ឥតិស្ស បរិយេសមានស្ស បរិយេសនា កង្ខា,
 តស្ស វា បុគ្គលស្ស បញ្ញត្តិនំ អបរេ បរិយេសិតត្ថំ។ ឥទំ វុច្ចតេ បុញ្ញបរេន សន្ធិ។ កោសល្យន្តិ
 វត្ថុតោ និទានកោសល្យំ។ ព្យញ្ជនតោ និរុត្តិកោសល្យំ។ ទេសនាធិប្បាយកោសល្យំ
 បុញ្ញបរេន សន្ធិកោសល្យំ។ តត្ថ តស្ស គាថា បរិយេសិតា និទានំ វា។ ឧបលព្ពិតុំ ន អត្ថោ
 និទ្ទិសិតញោ វត្ថុតោ និទានកោសល្យំ អត្ថកោសល្យំ ឥមេហិ ចត្វហិ បទេហិ អត្ថោ
 បរិយេសិយន្តោ យថាក្ខតំ បរិយិដ្ឋោ ហោតិ។ អថ ច សញ្ញោ វត្ថុតោ វា និទានេន វា យោ
 អធិប្បាយោ ព្យញ្ជនោ និរុត្តិ សន្ធិ ច អនុត្តរោ ឯសោ បុញ្ញបរេន ឯវំ សុត្តត្ថេន ទេសិតព្ពំ។
 អយំ ចតុព្យហោ ហារោ។

៥០. តត្ថ កតមោ អារដ្ឋោ ហារោ?

ឯកម្មិ បទដ្ឋានេ, បរិយេសតិ សេសកំ បទដ្ឋានំ;

អារដ្ឋតិ បដិបក្ខេ, អារដ្ឋោ នាម សោ ហារោ។

យថា កំ ឧន្ទឡានំ បមត្តានន្តិ គាថាយោ។ យំ បមាទោ, ឥទំ កិស្ស បទដ្ឋានំ?
 កុសលានំ ធម្មានំ ឱសគ្គស្ស។ កុសលធម្មោសគ្គោ បន កិស្ស បទដ្ឋានំ?
 អកុសលធម្មបដិសេវនាយ។ កិស្ស បទដ្ឋានំ, កុសលធម្មបដិសេវនាយ? កិស្ស បទដ្ឋានំ,
 កិលេសវត្ថុបដិសេវនាយ? ឥតិ បមាទេន មោហបក្ខិយា ទិដ្ឋិ អវិជ្ជា ឆន្ទរាគបក្ខិយា។ តត្ថ
 តណ្ហា ច ទិដ្ឋិ ចត្តារោ អាសវា តណ្ហា កាមាសវោ ច ភវាសវោ ច ទិដ្ឋាសវោ ច អវិជ្ជាសវោ
 ច។ តត្ថ ចិត្តេ អត្ថីតិ ទិដ្ឋិ ចេតសិកេសុ និច្ចន្តិ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ អដ្ឋាវហនេន
 កាមាសវោ, ឧបបត្តិសុ អាសត្តិ ភវាសវោ។ តត្ថ រូបកាយោ កាមាសវស្ស ភវាសវស្ស ច
 បទដ្ឋានំ។ នាមកាយោ ទិដ្ឋាសវស្ស អវិជ្ជាសវស្ស ច បទដ្ឋានំ។

តត្ថ អល្លិយនាយ អដ្ឋត្តវាហនំ កាមាសវស្ស លក្ខណំ។
 បត្តនគន្ធនអភិសង្ខារកាយសង្ខារណំ ភវាសវស្ស លក្ខណំ, អភិនិវេសោ ច បរាមាសោ ច

ទិដ្ឋាសវស្ស លក្ខណំ។ អប្បជិវេជោ ធម្មេសុ អសម្បជញ្ញា ច អវិជ្ជាសវស្ស លក្ខណំ។ ឥមេ
 ចត្តារោ អាសវា ចត្តារិ ឧបាទានានិ។ កាមាសវោ កាមុបាទានំ, ភវាសវោ ភវុបាទានំ,
 ទិដ្ឋាសវោ ទិដ្ឋុបាទានំ, អវិជ្ជាសវោ អត្តវាទុបាទានំ, ឥមេហិ ចត្វហិ ឧបាទានេហិ បញ្ចក្ខន្ធា
 តត្ថ អវិជ្ជាសវោ ចិត្តេ បហាតញ្ញោ, សោ ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សិស្ស បហីយតិ។ ទិដ្ឋាសវោ ធម្មេសុ
 បហាតញ្ញោ, សោ ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សិស្ស បហីយតិ។ ភវាសវោ អាសត្តិយា បហាតញ្ញោ,
 សោ វេទនាសុ វេទនានុបស្សិស្ស បហីយតិ។ កាមាសវោ បញ្ចេសុ កាមគុណេសុ បហាតញ្ញោ,
 សោ កាយេ កាយានុបស្សិស្ស បហីយតិ។ តត្ថ កាយានុបស្សនា ទុក្ខមរិយសច្ចំ ភជតិ។
 វេទនានុបស្សនា បញ្ចន្តំ ឥន្ទ្រិយានំ បច្ចយោ សុខិន្ទ្រិយស្ស ទុក្ខិន្ទ្រិយស្ស
 សោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស ទោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស ឧបេក្ខិន្ទ្រិយស្ស, សត្តកិលេសោបចារោ តេន
 សមុទយំ ភជតិ។ ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សនា និរោធំ ភជតិ។ ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សនា មគ្គំ ភជតិ។
 តេនស្ស ចត្វសុ ច ទស្សនេន តស្សេវ សញ្ញេ បហីយន្តិ, យេន និទ្ធិដ្ឋា បបមំ ឧន្ទឡានំ
 បមត្តានំ តេសំ វឌ្ឍន្តិ អាសវា។ ជានតោ ហិ បស្សតោ អាសវានំ ខយោ ទុក្ខំ សមុទយោ
 និរោជោ មគ្គោ ហិ អកុសលា ធម្មា។ ឯវំ បរិយេសិតញ្ញា។ យាវ តស្ស អកុសលស្ស គតិ តតោ
 បដិបក្ខេន អកុសលេ ធម្មេ បរិយេសតិ តេសំ កិលេសានំ ហារេន អាវដ្ឋតិ។ អយំ វុច្ចតេ
 អាវដ្ឋោ ហារោ។ ឯវំ សុក្កាបិ ធម្មា បរិយេសិតញ្ញា។ អកុសលធម្មេ អាគមិស្ស។

តត្ថ អាវដ្ឋស្ស ហារស្ស អយំ ភូមិ សតិ ឧបដ្ឋានា ច វិបល្លាសា ច ចត្តារិ ញ្ញាណានិ
 សក្កាយសមុប្បាទាយតាមិនី ច បដិបទា សក្កាយនិរោធតាមិនី បដិបទា។

៥១. តត្ថ កតមោ វិភត្តិ ហារោ? យំ កិញ្ចិ វិភជ្ជព្យាករណីយំ វុច្ចតិ វិភត្តិ ហារោ។ យថា
 កំ អាគន្ធា ច បុន បុគ្គលោ ហោតិ, នោ វាគតំ ន បរិភាសតិ [នោ វា ន បរិភាសតិ (បី.), ន
 តាវាយំ បរិភាសិ (ក.)] បរិបុច្ឆតាយ បញ្ជាយ អតិយនំ ឯកស្ស កិញ្ចិ – អយំ វុច្ចតេ វិភត្តិ
 ហារោ។

តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារោ។ យំ កិញ្ចិ បដិបក្ខនិទ្ទេសោ, អយំ វុច្ចតិ បរិវត្តនោ

ហាពោ? យថា វុត្តំ កតវតា សម្មាទិដ្ឋិកស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ និដ្ឋិណ្ណា ហោតីតិ
វិត្តារេន សញ្ញានិ មគ្គង្គានិ។ អយំ វុច្ចតេ បរិវត្តនោ ហាពោ?

តត្ថ កតមោ វេវចនោ ហាពោ?

វេវចនេហិ អនេកេហិ, ឯកំ ធម្មំ បកាសិតំ;

សុត្តេ យោ ជានាតិ សុត្តវិទូ, វេវចនោ នាម សោ ហាពោ?

យថា អាយស្មា សារិបុត្តោ ឯកម្ហិ វត្ថុម្ហិ វេវចនេន នានាវុត្តេន កតវតា បសំសិតោ
“មហាបញ្ញោ សារិបុត្តោ ហាសបញ្ញោ ជវនបញ្ញោ” តិ ឥទំ បញ្ញាយ វេវចនំ។ យថា ច
មគ្គវិភង្កេ និយ្យានត្ថោ ឯកមេកំ មគ្គង្គំ វេវចនេហិ និទ្ធិដ្ឋំ។ ឯវំ អវិជ្ជាយ វេវចនា។ ឯកំ
អកុសលមូលំ តទេវ សន្តំ តេសុ តេសុ ជនបទេសុ តេន តេន បជានន្តិ។ ន ហិ អនេន
តទេវបិ អាលបិយន្តិ អញ្ញំ ភជតិ។ សព្ពកាមជហស្ស កិក្ខុនោតិ កាមា អាលបិតា។ យស្ស
និត្តិណ្ណោ សង្កេតិ តេយេវ កាមេ សង្កាតិ អាលបតិ។ សុណមានស្ស បុរេតវំ រជ្ជន្តិ តេយេវ
កាមេ រជ្ជន្តិ អាលបតិ។ ឯវំ សុត្តម្ហិ យោ ធម្មោ ទេសិយតិ តស្ស បរិយេដ្ឋិ “កតមស្ស ធម្មស្ស
ឥទំ នាមំ កតមស្ស ឥទំ វេវចន” ន្តិ។ សព្ពញ្ញ ហិ យេសំ យេសំ យា និវុត្តិ ហោតិ, យថាគាមិ
តេន តេន ទេសេតីតិ តស្ស វេវចនំ បរិយេសិតព្ពំ។ អយំ វេវចនោ ហាពោ?

៥២. តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិ ហាពោ? ចត្តាវិ អរិយសច្ចានីតិ សុត្តំ និទ្ធិសតិ, និក្ខេបបញ្ញត្តិ។
យា សមុទយបញ្ញត្តិ។ កពឡីកាវេ អាហាវេ អត្ថិ ឆន្ទោ អត្ថិ វាគោ យាវ បតិដ្ឋិតំ។ តត្ថ
វិញ្ញាណំ បកវបញ្ញត្តិ បញ្ញបេតិ។ កពឡីកាវេ អាហាវេ នត្ថិ ឆន្ទោ...បេ.... សមុគ្គាតិ
បញ្ញត្តិ។

តស្ស កាមាសវាបិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, កវាសវាបិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, អវិជ្ជាសវាបិ ចិត្តំ វិមុច្ចតីតិ
បហានបញ្ញត្តិ បញ្ញបេតិ។ តណ្ហា យស្ស បុរិក្ខតា បញ្ញា បរិវត្តតិ គាថា មនាបបញ្ញត្តិ

បញ្ញាបេតិក ឯវំ បន មនាបបញ្ញត្តិតិ ឯកធម្មំ ភគវា បញ្ញាបេតិក ន ហិ តណ្ហា ទុក្ខសមុទយោតិ ការេត្វា សព្ពត្ថ តណ្ហាសមុទយោ និទ្ធិសិតញ្ចោ។ យថា ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតិ វិនោទេតិ បដហតីតិ បដិក្ខេបបញ្ញត្តិ។ ឯវំ សព្ពេសំ ធម្មានំ កុសលានញ្ច អកុសលានញ្ច យញ្ចស្ស ធម្មក្ខេត្តំ ភវតិ, សោ ចេវ ធម្មោ តត្ថ បវត្តតិ។ តទវសិដ្ឋា ធម្មា តស្សានុវត្តកា ហោន្តិ។ សា ទុវិជា បញ្ញត្តិ - បរាជីនបញ្ញត្តិ ច សាជីនបញ្ញត្តិ ច។ កតមា សាជីនបញ្ញត្តិ? សមាជី, ភិក្ខុវេប្បស្ស សំ. និ. ៣.៥, កាវេថ, សមាហិតោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ យថាភូតំ បជានាតិ។ “រូបំ អនិច្ច”ន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, អយំ សាជីនបញ្ញត្តិ បរាជីនបញ្ញត្តិ ច, សា បញ្ញត្តិ បញ្ញាយ ច សីលស្ស ច, យថា ចត្តាវិ ឈានានិ កាវេថ។ តស្ស អត្ថិ សមាជិន្ធរិយំ មុទុនិ ចត្តាវិ ឥន្ទ្រិយានិ តានិ ចតុបរាជីនានិ, តីណិ អវេច្ចប្បសាទេតិ បរាជីនំ សមាជិន្ធរិយំ ចត្តាវិ ឥន្ទ្រិយានិ បរាជីនាតិ ចតុសុ អវិយសច្ចេសុ អបរាជីនំ បញ្ញិន្ធរិយំ សតិបដ្ឋានេសុ សម្មប្បធានេសុ វិរិយិន្ធរិយំ។ ឥតិ សកេ បទដ្ឋានេ សកេ ខេត្តសាជីនោ សោ ធម្មោ, សោ ច តត្ថ បញ្ញាបេតិកញ្ចោ។ តស្ស បដិបក្ខា និយាតោ និទ្ធិសិតញ្ចោ។ ឯត្ថាយំ អនេកាការបញ្ញត្តិ កេន ការណេន អយំ ធម្មោ បញ្ញត្តោតិ។ អយំ វុច្ចតេ បញ្ញត្តិ។

៥៣. តត្ថ កតមោ ឱតរណោ ហារោ? ឆសុ ធម្មេសុ ឱតាវេតញ្ចំ។ កតមេសុ ឆសុ? ខន្ទេសុ ធាតុសុ អាយតនេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ សច្ចេសុ បដិច្ចសមុប្បាទេសុ។ នត្ថិ តំ សុត្តំ វា តាថា វា ព្យាករណំ វា។ ឥមេសុ ឆន្នំ ធម្មានំ អញ្ញតរស្មី ន សន្និស្សតិ។ ឯត្តាវតា ឯស សព្ពា ទេសនា យា តា ខន្ធា វា ធាតុយោ វា អាយតនានិ វា សច្ចានិ វា បដិច្ចសមុប្បាទោ វា, តត្ថ បញ្ញន្នំ ខន្ធានំ វេទនាក្ខន្ធា រាគទោសមោហានំ បទដ្ឋានំ។ តត្ថ តិស្សោ វេទនាយោ តស្ស សុខាយ វេទនាយ សោមនស្សោ សវិចារោ, ទុក្ខាយ វេទនាយ ទោមនស្សោ សវិចារោ, អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ ឧបេក្ខោ សវិចារោ។ យំ បុន តត្ថ វេទយិតំ ឥទំ ទុក្ខសច្ចំ, ខន្ទេសុ សង្ខារក្ខន្ធា តត្ថ កាយោ បមត្តំ សឧបវត្តតិ, តញ្ច សង្ខារគតោ ទ្វិជា ច ភវង្កោតរណំ កម្មំ តីណិ ច សង្ខារានិ បុញ្ញាភិសង្ខារា វា អបុញ្ញា វា អានេញ្ចា វា ហេតុ សព្ពសរាគស្ស នោ

វិតរាគស្ស, ទោសស្ស អភិសង្ខារនិ ច អវិតរាគោ ចេតេតិ ច បកប្បេតិ ច, វិតរាគោ បន
ចេតេតិ ច នោ អភិសង្ខារោតិ, យំ ឧណ្ណំ វេជំ កង្កេ វា រុក្ខេ វា អញ្ញត្ថំ វា បតន្តំ ភិន្ទតិ ច ឧហតិ
ច, ឯវំ សរាគចេតនា ចេតេតិ ច អភិសង្ខារោតិ ច។ យថា សតំ វេជំ ន ភិន្ទតិ ន ច ឧហតិ, ឯវំ
វិតរាគចេតនា ចេតេតិ ន ច អភិសង្ខារោតិ។ តត្ថ បញ្ញន្តំ ខន្ធនំ ឯកោ ខន្ធនោ អនិទ្រិយសរិ
សញ្ញាក្ខន្ធា។

តត្ថ ធាតុនំ អដ្ឋារស ធាតុយោ។ តត្ថ យា រូបំ ទស ធាតុយោ, តាសុ ទេសិយមាណាសុ
រូបក្ខន្ធា និទ្ធិសិតញ្ញោ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ។ យេបិ ច ៤ វិញ្ញាណកាយា មនោធាតុសត្តមា, តត្ថ
វិញ្ញាណក្ខន្ធា ច និទ្ធិសិតញ្ញោ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ។ ធម្មធាតុ បន ធម្មសមោសរណា, សោ
ធម្មោ ហេតុនា ច និស្សន្ទេន ច ផលេន ច កិច្ចេន ច វេវចនេន ច យេន យេន ឧបលព្ពតិ,
តេន តេន និទ្ធិសិតញ្ញោ។ យទិ វា កុសលា យទិ វា អកុសលា យទិ វា អព្យាកតា យទិ វា
អសង្ខតា។ ទ្វាទសន្តំ អាយតនានំ ទស អាយតនានិ រូបានិ តំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ និទ្ធិសិតញ្ញំ
រូបក្ខន្ធា ច មនាយតនញ្ញោ វិញ្ញាណក្ខន្ធនេន និទ្ធិសិតញ្ញំ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ។ ធម្មាយតនំ
នានាធម្មសមោសរណំ។ តត្ថ យេ ធម្មា ឥន្ទ្រិយានំ ឥន្ទ្រិយេសុ និទ្ធិសិតញ្ញោ, យេ អនិទ្រិយានំ
អនិទ្រិយេសុ និទ្ធិសិតញ្ញោ។ បរិយាយតោ ច ឱតាវេតញ្ញោ។ យថា សា ធម្មធាតុ តថា
ធម្មាយតនំ បរិយេសិតញ្ញំ។ យាយេវ ហិ ធម្មធាតុ តទេវ ធម្មាយតនំ អន្ទនំ អនធិកំ។

តត្ថ បដិច្ចសមុប្បាទោ អត្ថិ តិវិជោ, អត្ថិ ចតុត្ថិជោ, អត្ថិ ទុវិជោ។ តត្ថ តិវិជោ
បដិច្ចសមុប្បាទោ ហេតុផលនិស្សន្ធា។ អវិជ្ជា សង្ខារា តណ្ហា ឧបាទានំ ច អយំ ហេតុ,
វិញ្ញាណំ នាមរូបំ សឡាយតនំ ផស្សោ វេទនា ច អយំ បច្ចយោ, យោ ភវេ អយំ វិបាកោ,
យា ជាតិ មរណំ អយំ និស្សន្ធា។

កថំ ចតុត្ថិជោ ហេតុ បច្ចយោ វិបាកោ និស្សន្ធា ច? អវិជ្ជា ច តណ្ហាសង្ខារា ច
ឧបាទានំ ច – អយំ ហេតុ។ វិញ្ញាណំ នាមរូបស្ស បច្ចយោ។ នាមរូបំ ឧបបជ្ជតិ, តថា
ឧបបន្នស្ស សឡាយតនំ ផស្សោ វេទនា ច – អយំ បច្ចយោ។ យោ ភវេ អយំ វិបាកោ។ យា

ជាតិ យា ច ជរាមរណំ – អយំ និស្សន្ទោ។

កថំ ទុរិយោ បដិច្ចសមុប្បាទោ? អវិជ្ជា សង្ខារា តណ្ហា ឧបាទានំ – អយំ សមុទយោ។
វិញ្ញាណំ នាមរូបំ សឡាយតនំ ផស្ស្យា វេទនា ភវេ ជាតិ មរណញ្ចុ – ឥទំ ទុក្ខំ។ យំ បន
អវិជ្ជានិរោធ�ា សង្ខារនិរោធ�ោ ឥមានិ តប្បដិបក្ខេន ទ្វេ សច្ចានិ។ តស្មា បដិច្ចសមុប្បាទោ
យេន អាការេន និទ្ធិដ្ឋោ, តេន តេន និទ្ធិសិតញ្ចោ។

តថា ពារីសតិ ឥន្ទ្រិយានិ។ ទ្វាទស ឥន្ទ្រិយានិ ចក្ខុន្ទ្រិយានិ ចក្ខុន្ទ្រិយំ យេន
ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ឥទំ ទុក្ខំ។ បុរិសិន្ទ្រិយំ ច ទិដ្ឋិយា ច តណ្ហាបទដ្ឋានំ។ យតោ បុរិសោ
បុរិសកានំ តំ ឯវំ កាតព្វតា។ អថ អជ្ឈត្តំ សារជ្ជតិ។ អយំ អហំការោ តំ យសា សារត្តោ
ពហិទ្ធា បរិយេសតិ, អយំ មមំការោ ឯវំ ឥត្ថី, តត្ថ សុខិន្ទ្រិយំ ច សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ច
បុរិសិន្ទ្រិយស្យានុវត្តកា ហោន្តិ។ តស្ស អធិប្បាយបរិបុណ្ណា លោភធម្មា កុសលមូលេ
បវុទ្ធន្តិ។ តស្ស ចេ អយមធិប្បាយោ ន បារិបូរី គច្ឆតិ។ តស្ស ទុក្ខិន្ទ្រិយំ ច ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ
ច វត្តតិ។ ទោសោ ច អកុសលមូលំ បវុទ្ធន្តិ។ សចេ បន ឧបេក្ខា ការវតិ ឧបេក្ខិន្ទ្រិយស្ស
អនុវត្តកាមា កវតិ។ អមោហោ ច កុសលមូលំ បវុទ្ធន្តិ។ ឥតិ សត្ត ឥន្ទ្រិយានិ
កិលេសវត្ថុមុបាទាយ អនទ្វេមានិ អវមានិ សព្ពស្ស វេទនា ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បុរិសិន្ទ្រិយំ។ តត្ថ អដ្ឋ
ឥន្ទ្រិយានិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ យាវ អញ្ញាតាវិនោ ឥន្ទ្រិយំ, អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា។ ទសន្នំ
បញ្ញិន្ទ្រិយានំ កាមរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ មនិន្ទ្រិយំ កវរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ បញ្ញិន្ទ្រិយានិ
រូបរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ច បុរិសិន្ទ្រិយំ ច សត្ត បញ្ញត្តិយា បទដ្ឋានំ។ តត្ថ យេន
យេន ឥន្ទ្រិយេន យុត្តំ វា គាថាយ ឱតាវេតុំ សក្កោតិ, តេន តេន និទ្ធិសិតញ្ចោ។ ឯវំ ខន្ទេសុ
ធាតុសុ អាយតនេសុ សច្ចេសុ បដិច្ចសមុប្បាទេសុ អយំ ឱតរណោ ហារោ។

៥៤. តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? យោ គាថា ឯកេន អារម្មោ ភាសិស្សន្តិ។ តត្ថ
ឯកិស្សា ភាសិតាយ អវសិដ្ឋាសុ ភាសិតាសុ សោ អត្តោ ន និទ្ធិសិតញ្ចោ។ កំ ការណំ? ន
ហិ តាវ សោ អត្តោ ភាសិតោ, សោ អភាសិតោ ន សក្កា និទ្ធិសិតុំ។ យថា កំ អប្បមាទោ

អមតំ បទន្តិ គាថា អយមេកា គាថា និទ្ទិសិតញ្ចោ កំ ការណំ, អត្ថិក្ខាតាវ ឥមស្ស អារម្មស្ស
អនកាសិតំ?

ឯវំ[ឯតំ (បី.) បស្ស ធ. ប. ២២] វិសេសតោ ញ្ចត្វា, អប្បមាទម្ហិ បណ្ឌិតា;

អប្បមាទេ បមោទន្តិ, អរិយានំ គោចរេ រតាតិ។

ឥទំ អកាសិតំ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ កាសិតាយ អត្ថោ និទ្ទិសិតញ្ចោ កំ ការណំ, អត្ថិ
តត្ថ អវសិដ្ឋំ? តេ ឈាយិនោ [ធ. ប. ២៣] សាតតិកា, និច្ចំ ទឡ្ហបរក្កមាតិ គាថា, ឯវំ ឥមា
គាថាយោ ឧបធារិតា យទា កវន្តិ, តទា អត្ថោ និទ្ទិសិតញ្ចោ។ ឯវំ អស្សតបុព្វេសុ សុត្តេសុ
ព្យាករណេសុ វា ឯកុទ្ទេសោ កាសិតោ។ យា វីមំសា តុលនា ឥទំ អត្ថិ កិច្ចំ, ឥទំ សុត្តំ កាសិតំ
តស្ស វេវចនំ និទ្ទិដ្ឋំ វា ន វាតិ។ តត្ថ យា វីមំសា, អយំ វុច្ចតេ សោធនោ ហារោ។

៥៥. តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារោ? ឯកត្ថតា ច វេមត្ថតា ច។ តត្ថ កិតបញ្ញត្តិ ច
កិច្ចបញ្ញត្តិ ច។ សា ឯកត្ថតា ច វេមត្ថតា ច យថា បញ្ញត្តិ ឯកវេវចនេន វេមត្ថតា បធានាតីតិ
បញ្ញា, សា ច អាធិបតេយ្យដ្ឋេន បញ្ញត្តិ។ យំ អនោមត្តិយដ្ឋេន បញ្ញត្តិនិ។ តំ
អនោមត្តិយដ្ឋេន បញ្ញាពលំ។ តនុក្ខតា គោចរត្តវសា សេវសតិ តិសុ រតនេសុ អនុស្សតិ
ពុទ្ធានុស្សតិ ធម្មានុស្សតិ សង្ឃានុស្សតិ អវិបរីតានុស្សរណតាយ។ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មានំ
បរិចយេន ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្កោ អភិនិហារតោ អភិញ្ញាតិ។ សង្ខេបេន មគ្គា កា វត្ថុ
អវិកោបនតាយ ឯកត្ថា, យថា ឧណ្ហេន សំសដ្ឋំ ឧណ្ហោទកំ, សីតេន សំសដ្ឋំ សីតោទកំ
ខារោទកំ គុទ្ទោទកន្តិ, ឥទំ ឯកត្ថតា វេមត្ថតា ច។

អត្ថិ បុន ធម្មោ នានាធម្មសង្ឃតោ ឯកតោ យថារូបំ ចត្តារោ វាវេតញ្ចា, តញ្ច រូបន្តិ
ឯកត្ថតា។ បថវីធាតុ អាបោ តេជោ វាយោធាតូតិ វេមត្ថតា។ ឯវំ សញ្ញា ចតស្សោ ធាតុយោ
រូបន្តិ ឯកត្ថតា, បថវីធាតុ អាបោ តេជោ វាយោធាតូតិ វេមត្ថតា។ បថវីធាតូតិ លក្ខណតោ
ឯកត្ថតា, សំកិណ្ណវត្ថុតោ វេមត្ថតា។ យំ កិញ្ចិ កក្ខឡលក្ខណំ, សព្ពំ តំ បថវីធាតូតិ ឯកត្ថតា។

កេសា លោមា នខា ទន្ធា ឆវី ចម្មន្តិ វេមត្តតា។ ឯវំ សព្វំ ចតស្សោ ធាតុយោ រូបន្តិ ឯកត្តំ។
សទ្ធា គន្ធា រសា ផោដ្ឋញ្ញតិ វេមត្តតា។

អត្ថិ បុន ធម្មោ វេមត្តតា អញ្ញោ នាមំ លភតិ។ យថា កាយានុបស្សនាយ នវសញ្ញា
វិនិលកសញ្ញា ឧទ្ទមាតកសញ្ញា, អយំ អសុភសញ្ញា, យា ឯកត្តតា អារម្មណតោ វេមត្តតោ,
សា ឯវំ សញ្ញាវេទនាសុ អាទីនវំ សមនុបស្សតោ តថាធិដ្ឋានំ សមាធិន្ទ្រិយំ ច
សាយេវធម្មេសុ តត្ថ សញ្ញាភាវនា វិរិយន្ទ្រិយំ ច ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សនា ចិត្តេ អត្តសញ្ញំ
បដហតោ បញ្ញិន្ទ្រិយំ ច ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សនា។ (ឥតិ) [() នត្ថិ បី. បោត្តកេ] យោ កោចិ
ញ្ញាណបចារោ សព្ពសោ បញ្ញាយ គោចរោ បញ្ញា, អយំ វេមត្តតា, យថា កាមរាគោ
ភវរាគោ ទិដ្ឋិរាគោតិ វេមត្តតា តណ្ហាយ។ ឥតិ យំ ឯកត្តតាយ ច វេមត្តតាយ ច ញ្ញាណំ
វិមំសនា តុលនា។ អយំ អធិដ្ឋានោ ហារោ។

៥៦. តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ ហារោ? សហេតុ សប្បច្ចយំ វេទានញ្ច សំកិលេសោ ច,
យំ តទុកយំ បរិយេដ្ឋិ, ស បរិក្ខារោ ហារោ។ ឥតិ ធម្មានំ សហេតុកានំ ហេតុ បរិយេសិតញ្ញោ,
សប្បច្ចយានំ បច្ចយោ បរិយេសិតញ្ញោ។

តត្ថ កំ នានាករណំ, ហេតុស្ស ច បច្ចយស្ស ច? សភាវោ ហេតុ, បរភាវោ បច្ចយោ។
បរភាវស្ស បច្ចយោ ហេតុបិ, សភាវស្ស ហេតុយា បរភាវស្ស កស្សចិ បច្ចយោ អវុត្តោ ហេតុ,
វុត្តោ បច្ចយោ។ អដ្ឋត្ថិកោ ហេតុ, ពាហិរោ បច្ចយោ។ សភាវោ ហេតុ, បរភាវោ បច្ចយោ។
និព្វត្តកោ ហេតុ, បដិគ្គាហកោ [បរិគ្គាហកោ (ក.)] បច្ចយោ។ នេវាសិកោ ហេតុ, អាគន្ធកោ
បច្ចយោ។ អសាធារណោ ហេតុ, សាធារណោ បច្ចយោ។ ឯកោយេវ ហេតុ, អបរាបរោ
បច្ចយោ។

ហេតុស្ស ឧបករណំ សមុទានេតញ្ញោ។ សមុទានំ ហេតុ, តត្ថ ទុរិដោ ហេតុ។ ទុរិដោ
បច្ចយោ – សមនន្តរបច្ចយោ ច បរម្យរបច្ចយោ ច។ ហេតុបិ ទុរិដោ – សមនន្តរហេតុ ច

បរម្មរហេតុ ច។ តត្ថ កតមោ បរម្មរហេតុយោ? អវិជ្ជា នាមរូបស្ស បរម្មរហេតុយោ, វិញ្ញាណំ សមនន្តរហេតុយោ បច្ចយោ។ យទិ អាទិម្ហិ អវិជ្ជានិរោធ�ោ កវតិ នាមរូបស្ស និរោធម្មិ។ តត្ថ សមនន្តរំ កី ការណំ បរម្មរហេតុយោ សមនន្តរហេតុយោ សមុទ្ធានិគោ, អយំ បច្ចយតោ។ តត្ថ កតមោ បរម្មរហេតុ? វិជានន្តស្ស បរម្មរហេតុតាយ ហេតុ, អញ្ញាការោ សមនន្តរហេតុតាយ ហេតុ។ យស្ស ហិ យំ សមនន្តរំ និព្ពត្តតិ, សោ តស្ស ហេតុបិ ជាតិនិរោធ�ោ ពហិ អាការនិរោធ�ោ, អាការនិរោធ�ោ ទណ្ឌនិរោធ�ោ, ទណ្ឌនិរោធ�ោ ខណ្ឌនិរោធា។ ឯវំ ហេតុបិ ទ្វិដា សោ តាហិ បស្សិតញោ។

បដិច្ចសមុប្បាទោ យថា អវិជ្ជាបច្ចយោ តស្ស បុន កីបច្ចយោ, អយោនិសោ មនសិកាវោ។ សោ កស្ស បច្ចយោ សង្ខារំ, ឥតិ បច្ចយោ ច សមុប្បន្នំ ច តស្ស កោ ហេតុ អវិជ្ជាយេវ។ តថា ហិ បុរិមា កោដិ ន បញ្ញាយតិ។ តត្ថ អវិជ្ជានុសយោ អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានស្ស ហេតុ បុរិមា ហេតុ បច្ចា បច្ចយោ, សាបិ អវិជ្ជាសង្ខារំ បច្ចយោ ចត្វហិ ការណេហិ សហជាតបច្ចយតាយ សមនន្តរហេតុយោ អភិសន្ធិបច្ចយតាយ បតិដ្ឋានបច្ចយតាយ។

៥៧. កថំ សហជាតបច្ចយតាយ អវិជ្ជាសង្ខារំ បច្ចយោ? យំ ចិត្តំ រាគបរិយុដ្ឋំ, តត្ថ អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានេន សព្ពំ បញ្ញាយ គោចរំ ហន្តិ។ តត្ថ សង្ខារា តិបច្ចយដ្ឋិកា អន្តាភូមិការមហត្ថស្ស [លទ្ធា ភូមិករមហត្ថស្ស (បី. ក.)] អយំ អវិជ្ជាសហសមុប្បន្នំ វុទ្ធិ វិទ្យុទ្ធំ វេបុល្លតមាបដ្ឋន្តិ ចត្វហិ ការណេហិ បញ្ញា បរិយតិ។ កតមេហិ ចត្វហិ? អនុសយោ បរិយុដ្ឋានំ សំយោជនំ ឧបាទានំ។ តត្ថ អនុសយោ បរិយុដ្ឋានំ ជាតិ បរិយុដ្ឋិតា សំយុជ្ជតិ សំយុត្តា ឧបាទិយតិ ឧបាទានបច្ចយោ ភវោ។ ឯវំ តេ សង្ខារា តិវិដា ឧប្បន្នា ភូមិគតា នាសញ្ញត្តិ អយំ មគ្គេន វិនីតត្តាយាតិ [វិនិកត្តាយ (បី.), វិនិកត្តតាយ (ក.)] តេ ថាមគតា អបតិវិនីតាតិបិ តេ សង្ខារាតិ វុច្ចតិ, ឯវំ សហេតុសមុប្បន្នដ្ឋេន អត្ថិ មេវ បច្ចយោ សង្ខារំ បច្ចយោ និទ្ធិដ្ឋំ អបនេត្វា កុសលំ អកុសលំ កុសលោ ច អកុសលោ ច បក្ខិបិតញោ, វិបាកធម្មា អបនេត្វា វេចនីយំ អវេចនីយំ វេចនីយញោ អវេចនីយញោ បក្ខិបិតញំ, ភវេហបេរិវត្តា, សព្ពសុត្តំ បរិក្ខិបិតញំ។

ទស តថាគតពលានិ ចត្តារិ វេសារជ្ជានិ បុញ្ញានិ អនញ្ញាកតំ អវិជ្ជា
សមនន្តរបច្ចយតាយ សង្ខារានំ បច្ចយោ យេន ចិត្តេន សហ សមុប្បន្នា អវិជ្ជា តស្ស ចិត្តស្ស
សមនន្តរចិត្តំ សមុប្បន្នន្តិ, តស្ស យំ សមនន្តរចិត្តំ សមុប្បន្នន្តិ, តស្ស បច្ចិមស្ស ចិត្តស្ស
បុរិមចិត្តំ ហេតុបច្ចយតាយ បច្ចយោ, តេន អវិជ្ជា ហេតុ តេន ចិត្តេន ឧបាទានំ
អនោកាសកតា ញាណំ ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ យា តស្ស អប្បមាទា ធាតុ អភិជ្ឈកិសន្និតា តហិ
វិបល្លាសា ឧប្បជ្ជន្តិ “អសុភេ សុភ”ន្តិ “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ, តត្ថ សង្ខារា ឧប្បជ្ជន្តិ រត្តា ទុដ្ឋា
មូលស្ស ចេតនា រាគបរិយុដ្ឋានេន ព្យាបាទបរិយុដ្ឋានេន អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានេន ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ
វត្ថុនិទ្ទេសេ និទ្ធិសិតញោ, យំ វិបត្តិចិត្តោ វិជានាតិ អយំ ចិត្តវិបល្លាសោ, យា វិបត្តិសញ្ញា
ឧបក្កណ្ឌាតិ អយំ សញ្ញាវិបល្លាសោ។ យំ វិបត្តិទិដ្ឋិ អភិនិវសតិ អយំ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ។
អដ្ឋ មិច្ឆត្តានិ វឌ្ឍន្តិ, តីណិ អកុសលានិ អយោនិសោ មនសិកាវេ ឧប្បន្នំ វិញ្ញាណញោ វិជ្ជញោ
ករោន្តិ។ ឥតិ បុញ្ញាបរន្តេ អកុសលានាតវិតោ សង្ខារា វុទ្ធិ វេបុល្លតំ គច្ឆន្តិ។ តេ ច មហតា ច
អប្បដិវិទិតា បោនោកវិកា [បោនោត្តវិកា (ក.)] សង្ខារា កវន្តិ។ ឥតិ ឯវំ អវិជ្ជា
សហជាតបច្ចយតាយ សង្ខារានំ បច្ចយោ សមនន្តរបច្ចយតាយ ច។

៥៨. កថំ អភិសន្ននាការេន អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ? សា អវិជ្ជា តេ សង្ខារេ
អភិសន្នេតិ បរិប្បតេ។ សេយ្យថាបិ នាម ឧប្បលំ វា បទុមំ វា តំ ឧទកេ វឌ្ឍំ អស្ស, សីតេន
វារិនា អភិសន្នំ បរិសន្ននំ វុទ្ធិ វិទ្យុទ្ធិ វេបុល្លតំ អាបជ្ជតិ។ ឯវំ អភិសន្ននដ្ឋេន អវិជ្ជា សង្ខារានំ
បច្ចយោ។

កថំ បតិដ្ឋហានដ្ឋេន អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ? តេ សង្ខារា អវិជ្ជាយំ និស្សាយ វុទ្ធិ
វិទ្យុទ្ធិ វេបុល្លតំ អាបជ្ជន្តិ។ សេយ្យថាបិ នាម ឧប្បលំ វា បទុមំ វា បថវី និស្សាយ បថវី
បតិដ្ឋាយ វុទ្ធិ វិទ្យុទ្ធិ វេបុល្លតំ អាបជ្ជតិ។ ឯតេ សង្ខារា អវិជ្ជាយំ បតិដ្ឋិតា អវិជ្ជាយំ និស្សាយ
វុទ្ធិ វិទ្យុទ្ធិ វេបុល្លតំ គច្ឆន្តិ។ ឯវំ បតិដ្ឋហានដ្ឋេន អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ។

បុន រាគសហគតស្ស កម្មស្ស វិបាកេន បដិសន្ធិម្ហិ ភវោ និព្ពត្តតិ, តំ កម្មស្ស [កាមស្ស

(បី.) សព្វំ អភិនិរុដ្ឋំ អញ្ញាណវសេន បោនោកវិកា សង្ខារតិ វុច្ឆន្តិ, ឯវម្បិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា អត្ថិ។ បុន បញ្ចសុ យេ ច សេក្ខា បុគ្គលា, យេ ច អសញ្ញិសមាបត្តិ សមាបន្នា, យេ ច កវគតា, យេ ច អន្តោគតាយេវ សំសេទជា, យេ ច វា បន អញ្ញោ ហិ កោចិ អនាគាមិកូតា ន ចេតេន្តិ ន ច បត្តេន្តិ, តេសំ កំ បច្ចយា សង្ខារា។ បុន រាតា អត្ថិ តេសំ សង្ខារានិ ឧបាទានានិ ចិត្តមនុស្សន្តិយេវ អវិបក្កវិបាកសមូហតា អសមុច្ឆិន្ទបច្ចយា តេសំ បុន ច គតោ កវតិ។ ឯវម្បិ ហិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា។ បុន សា តេ ន ឧបាទានា នបិ សង្ខារា អត្ថិ, បុន តេសំ សត្ត អនុសយា អសមូហតា អសមុច្ឆិន្ទា តទារម្មណំ កវតិ។ វិញ្ញាណស្ស បតិដ្ឋាយ វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ។ ឯវម្បិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា។ បុន សា យំ កិញ្ចិ កម្មំ អាចយតាមិ សព្វំ តំ អវិជ្ជាវសេន អភិសង្ខារិយតិ តណ្ហាវសេន ច អល្លិយតិ អញ្ញាណវសេន ច តត្ថ អាទិនវម្បិ ន ជានាតិ។ តទេវ វិញ្ញាណពិជំ កវតិ, សាយេវ តណ្ហាសិនេហោ កវតិ។ សាយេវ អវិជ្ជា សម្មោហោតិ។ ឯវម្បិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា វត្តញ្ញា។ ឥតិ ឥមេហិ អាការេហិ អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ។

តត្ថ អវិជ្ជាយ ហេតុ អយោនិសោ មនសិការោ បច្ចយោ ហោតិ។ តត្ថ អភិច្ឆេទោ អយំ តត្ថ តតិយំ ពលំ[ផលំ (បី.)] និវត្តិ, អយំ បដិសន្ធិ។ តត្ថ បុនព្ពនោ យោ អវេច្ឆេទោ អសមុគ្គាតនដ្ឋេន អយំ អនុសយោ។ យថា បដាក់ វា សាដកំ វា ទ្វេ ជនា បីឡេសុ ច ឯកា វា ពលំ វា អស្ស និវាដស្សេសុ, ន បន បីឡេសុ សោសេយ្យ។ តត្ថ យំ សិនេហា អាបោធាតុ អនុបុល្លនា សោសេតញ្ញា។ ឧណ្ហធាតុមាគម្ម សចេ បុន តំ អាកាសេ និក្ខិបេយ្យ តំ ឧស្សាវេន យេកុយ្យតរំ សិនេហាមាបដ្ឋេយ្យ, ន ហិ អនាគម្ម តេជោធាតុំ បរិសេសំ គច្ឆេយ្យ។ ឯវមេវ កវគ្គបរមាបិ សមាបត្តិ ន អនុរូបស្ស សមុគ្គាតាយ សំវត្តតិ។ តេ ហិ អាលយន្តិ សម្មសន្តិ, ន ច តណ្ហាយ តណ្ហាបហានំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ សោ អសមុគ្គាតោ។ អវិជ្ជាយ អនុសយោ ច ចិត្តស្ស សម្បុលិពោធា, ឥទំ បរិយុដ្ឋានំ។ យថាកូតំ វិញ្ញាណស្ស អប្បដិវេជោ អយំ អវិជ្ជាអាសវោ អវិជ្ជាវិញ្ញាណពិជំ កវតិ។ យំ ពិជំ សោ ហេតុ ន សមុច្ឆិដ្ឋតិ, អសមុច្ឆិដ្ឋន្តោ បដិសន្ធិហោតិ។ បដិសន្ធិហន្តោ ន សមុគ្គាតំ គច្ឆតិ។ អសមុគ្គាតំ ចិត្តំ បរិយោនហតិ,

បរិយោនទ្ធចិត្តោ យថាភូតំ នប្បជានាតិ, ឥតិ សញ្ញាណស្ស សាសវត្ថោ, អវិជ្ជត្ថោ,
ហេតុអត្ថោ, អវច្ឆេទត្ថោ, អនិវត្តិអត្ថោ, ផលត្ថោ បដិសន្ធិអត្ថោ, បុនព្ភវត្ថោ, អសមុគ្គាតត្ថោ,
អនុសយត្ថោ, បរិយុដ្ឋានត្ថោ, អបដិវេធនត្ថោ។ ឯត្តវតា អវិជ្ជាយ ខេត្តំ និទ្ធិដ្ឋំ ភវតិ។ អយំ
វុច្ចតេ បរិក្ខារោ នាម ហារោ។

៥៩. តត្ថ កតមោ សមារោបនោ ហារោ? ឧត្សជិតម្ហិ តម្ហិ សន្តព្វោវ ច នំ វិគ្គារំ បន
វត្ថុព្នំ។ វិគ្គារវិធំ ចិត្តញ្ញា អយំ សមារោបនោ ហារោ។ តត្ថ នាមនិទ្ទេសោ
ឧបយដកា [ឧត្សជកា (បី.)] វត្ថុនិទ្ទេសោ វេវចនំ វត្ថុភូតោ វិគ្គារោ។ យថា កំ, យា កិក្ខុនំ
វត្ថុតោ [និវត្ថុតោ (បី.)] បហាតព្វោ, អយំ ឧបយដនា។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ? កិញ្ចី ន វត្ថុព្នំ, រូបរាគំ វា
នាមវន្តបហាតព្នំ [នាមមន្តបហាតព្នំ (ក.)]។ យាវ វិញ្ញាណន្តិ វិគ្គារេន កាតព្វានិ។ អវិជ្ជា តា
ឱបម្មេន បញ្ញាបេតព្វា, អយំ សមារោបនោ និស្សិតចិត្តស្ស ច មត្តិកោ ច និស្សយោ តណ្ហា
ច ទិដ្ឋិ ច។ តត្ថ ទិដ្ឋិ អវិជ្ជា តណ្ហា សង្ខារា។ តត្ថ ទិដ្ឋិបច្ចយា តណ្ហា ឥមេ អវិជ្ជាបច្ចយា
សង្ខារា។ តត្ថ និស្សិតំ វិញ្ញាណំ ឥទំ សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ យាវ ជរាមរណំ, ឥទំ សំខិត្តេន
កាសិកេ អវសិដ្ឋំ បរោបយតិ។

អនិស្សិតស្ស [បស្ស ឧទា. ៧២] ចលិតំ នត្ថិតិ តស្ស ឯវំ ទិដ្ឋិយា តណ្ហាយ ច បហានំ
តត្ថ ទិដ្ឋិអវិជ្ជានិរោធាយ ភូតំ វិញ្ញាណំ សរាគដ្ឋានិយេសុ ធម្មេសុ តំ តំ ធម្មំ ឧបេច្ច អញ្ញំ ធម្មំ
ធាវតិ មក្កដោបមតាយ, អថ ខុស្ស បរិត្តេសុ ធម្មេសុ សរាគដ្ឋានិយេសុ ឆន្ទរាគោ នត្ថិ កុតោ
តតោ ចលនា, អធិមត្តេសុ សត្តេសុ ចិត្តំ និវេស្សយតិ តំ អបតិដ្ឋិតំ វិញ្ញាណំ អនាហារំ
និរុដ្ឋតិ វិញ្ញាណនិរោធា នាមរូបនិរោធា យាវ ជរាមរណនិរោធា។ អយំ សមារោបនោ។

តត្ថ រាគវសេន វិញ្ញាណស្ស ចលិតំ សបរិត្តហោ, តស្មី ចលិតេ អសតិ យោ
បរិកិលេសោបចារោ តិវិជោ អត្ថិ បដិប្បស្សន្ទោ ភវតិ។ តេនាហ ចលិតេ អសន្តេ បស្សទ្ធិ

ហោតិ។ តត្ថ យំ សមាភោបនា បស្សន្ធកាយោ សុខំ វេទេតិ, សុខិនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ។ យាវ វិមុត្តិតមិតិ ញាណទស្សនំ កវតិ។ សោ អាសវានំ ខយា ច វិមុត្តិ នោ ឧបបជ្ជតិ។ តស្ស ឧបបត្តិស្ស អាគតិគតិយា អសន្តិយា នេវិជ ន ហុរំ ន ឧភយមន្តវេន។ ឯសេវនោ ទុក្ខស្សាតិ អនុបាទិសេសា និព្ពានធាតុ។ ឥទមស្ស សុត្តស្ស មជ្ឈេ សមាភោបិតំ បដិច្ចសមុប្បាទេ ច វិមុត្តិយំ ច យោគោ ន ច ឯតំ តស្ស សំខិត្តេន កាសិតស្ស វិត្តានេន អត្ថំ វិភជ្ជន្តិ។ អយំ វុច្ចតេ សមាភោបនោ ហារោ។ ន ច សំកិលេសកាគិយេន សុត្តេន សំកិលេសកាគិយោ យេ ច ធម្មា សមាភោបយិតញា នាញោ។ ឯវំ វាសនាកាគិយេ និព្ពេជកាគិយេ, អយំ សមាភោបនោ ហារោ។ ឥមេ សោឡស ហារា។

សុរិវស្ស មហាកថាយនស្ស ជម្ពូរនវាសិនោ បេដកោបទេសេ

បញ្ចមា ភូមិ។

៦. សុត្តត្ថសមុច្ចយភូមិ

៦០. ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សាសនំ តិរិយេន សង្កហំ គច្ឆតិ, ខន្ទេសុ ជាតូសុ អាយតនេសុ ច។ តត្ថ បញ្ចក្ខន្ធា រូបក្ខន្ធា យាវ វិញ្ញាណក្ខន្ធា។ ទេស រូបអាយតនានិ ចក្ក រូបា ច យាវ កាយោ ផោដ្ឋញ្ញា ច, អយំ រូបក្ខន្ធា។ តត្ថ ឆ វេទនាកាយា វេទនាក្ខន្ធា ចក្កសម្មស្សជា វេទនា យាវ មនោសម្មស្សជា វេទនា, អយំ វេទនាក្ខន្ធា។ តត្ថ ឆ សញ្ញាកាយា សញ្ញាក្ខន្ធា, រូបសញ្ញា យាវ ធម្មសញ្ញា ឥមេ ឆ សញ្ញាកាយា, អយំ សញ្ញាក្ខន្ធា។ តត្ថ ឆ ចេតនាកាយា សង្ខារក្ខន្ធា, រូបសញ្ញេតនា យាវ ធម្មសញ្ញេតនា ឥមេ ឆ ចេតនាកាយា, អយំ សង្ខារក្ខន្ធា។ តត្ថ ឆ វិញ្ញាណកាយា វិញ្ញាណក្ខន្ធា, ចក្កវិញ្ញាណំ យាវ មនោវិញ្ញាណំ ឥមេ ឆ វិញ្ញាណកាយា, អយំ វិញ្ញាណក្ខន្ធា។ ឥមេ បញ្ចក្ខន្ធា។

តើសំ កា បរិញ្ញា? អនិច្ចំ ទុក្ខំ សញ្ញា អនត្តាតិ ឯសា ឯតេសំ បរិញ្ញា។ តត្ថ កតមោ ខន្ធតោ? សមូហតោ ខន្ធតោ, បុញ្ញតោ ខន្ធតោ, វាសតោ ខន្ធតោ។ តំ យថា ទុក្ខក្ខន្ធនោ វេទក្ខន្ធនោ ទារុក្ខន្ធនោ អគ្គិក្ខន្ធនោ ឧទេកក្ខន្ធនោ វាយុក្ខន្ធនោ ឥតិ ឯវំ ខន្ធសុ សព្ពសង្កហោវ ឯវំ ខន្ធតោ។

តត្ថ អដ្ឋារស ធាតុយោ ចក្ខុធាតុ រូបធាតុ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ... បេ.... មនោធាតុ ធម្មធាតុ មនោវិញ្ញាណធាតុ។ ឯតាយោ អដ្ឋារស ធាតុយោ។ តាសំ បរិញ្ញា អនិច្ចំ ទុក្ខំ សញ្ញា អនត្តាតិ ឯសា ឯតាសំ បរិញ្ញា។ តត្ថ កោ ធាតុអតោ? វុច្ចតេ អវយវតោ ធាតុអតោ។ អវយវោតិ ចក្ខុ នោ បសាទោ ចក្ខុធាតុ។ ឯវំ បញ្ចសុ ធាតុសុ បុន វាគវច្ឆេទតោ ធាតុអតោ។ វច្ឆិន្ទា ហិ ចក្ខុធាតុ។ ឯវំ បញ្ចសុ បុន វាហ ឯកន្តិបកត្យត្ថេន ធាតុអតោតិ វុច្ចតេ។ តំ យថា, បកតិយា អយំ បុរិសោ បិគ្គិកោ សេម្មិកោ វាតិកោ សន្និបាតិកោតិ ឯវំ បកតិចក្ខុធាតុ ទសន្នំ បិយា ច សង្កេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ... បេ.... វិសកាគតោ ធាតុអតោ។

តត្ថ ទ្វាទសាយតនានិ កតមានិ? ធ អជ្ឈត្តិកានិ ធ ពាហិវានិ។ ចក្ខាយតនំ យាវ មនាយតនន្តិ អជ្ឈត្តិកំ, រូបាយតនំ យាវ ធម្មាយតនន្តិ ពាហិវា។ ឯតានិ ទ្វាទស អាយតនានិ។ ឯតេសំ កា បរិញ្ញា? អនិច្ចំ ទុក្ខំ សញ្ញា អនត្តាតិ, ឯសា ឯតេសំ បរិញ្ញា។ អបិ ច ទ្វិជា បរិញ្ញា ញាតបរិញ្ញា ច បហានបរិញ្ញា ច។ តត្ថ ញាតបរិញ្ញា នាម អនិច្ចំ ទុក្ខំ សញ្ញា អនត្តាតិ, ឯសា ញាតបរិញ្ញា។ បហានបរិញ្ញា បន ឆន្ទវាគប្បហានា, ឯសា បហានបរិញ្ញា។ តត្ថ កតមោ អាយតនតោ? វុច្ចតេ អាការតោ អាយតនតោ។ យថា សុវណ្ណាករោ ទុព្ពណ្ណាករោ, យថា ទ្វីហិ តេហិ អាការេហិ តេ តេ តាវា ឧត្តិដ្ឋន្តិ។ ឯវំ ឯតេហិ ចិត្តចេតសិកា តាវា ឧត្តិដ្ឋន្តិ កម្មកិលេសា ទុក្ខធម្មា ច។ បុន វាហ អាយទានតោ អាយតនតោ។ យថា រញ្ជោ អាយទានេហិ អាយោ ភវតិ, ឯវំ អាយទានតោ អាយតនតោ។

៦១. ចត្តាវិ អវិយសច្ចានិ ទុក្ខំ សមុទយោ និរោជោ មគ្គោ ច។ ទុក្ខំ យថា សមាសេន ធម្មាចរិយំ មានសញ្ញ, សមុទយោ សមាសេន អវិជ្ជា ច តណ្ហា ច, និរោជោ សមាសេន វិជ្ជា

ច វិមុត្តិ ច, មគ្គោ សមាសេន សមថោ ច វិបស្សនា ច។

តត្ថ សត្តតិស ពោធិបក្ខិកា ធម្មា កតមេ? ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា យាវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, ឯវមេតេ សត្តតិស ពោធិបក្ខិកា ធម្មា។ យេ ធម្មា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ សាវកានំ ច និព្វានាយ សំវត្ថុន្តីតិ, សោ មគ្គោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ កតមេ ចត្តារោ? ឥធិ ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ, សម្មប្បធានំ...បេ.... ឥទ្ធិបាទំ...បេ.... ឥន្ទ្រិយានិ...បេ.... ពលានិ...បេ.... តត្ថ កោ ឥន្ទ្រិយត្ថោ? ឥន្ទត្ថោ ឥន្ទ្រិយត្ថោ, អាធិបតេយ្យត្ថោ ឥន្ទ្រិយត្ថោ, បសាទត្ថោ ឥន្ទ្រិយត្ថោ, អសាធារណំ កស្ស កិរិយត្ថោ ឥន្ទ្រិយត្ថោ អនវបរិយត្ថោ ពលត្ថោ, ថាមត្ថោ ពលត្ថោ, ឧបាទាយត្ថោ ពលត្ថោ, ឧបត្ថម្ភនត្ថោ ពលត្ថោ។

តត្ថ កតមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គោ? សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ យាវ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ។ តត្ថ កតមោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ? សម្មាទិដ្ឋិ យាវ សម្មាសមាធិ។ តត្ថ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោតិ ខន្ទោ សីលក្ខន្ធវោ ច សមាធិក្ខន្ធវោ ច បញ្ញាក្ខន្ធវោ ច។ តត្ថ យា ច សម្មាវាចា យោ ច សម្មាកម្មន្ធវោ យោ ច សម្មាអាជីវោ, អយំ សីលក្ខន្ធវោ។ យា ច សម្មាសតិ យោ ច សម្មាវាយាមោ យោ ច សម្មាសមាធិ, អយំ សមាធិក្ខន្ធវោ។ យោ ច សម្មាសង្កប្បោ យា ច សម្មាទិដ្ឋិ, អយំ បញ្ញាក្ខន្ធវោ។ ឯវំតាយោ តិស្សោ សិក្ខា។ ឯវំតីហាកាអេហិ ទស បទានិ...បេ....។

តត្ថ យោគាវចរោ សីលក្ខន្ធវោ បិតោ ទោសំ អកុសលំ ន ឧបាទិយតិ, ទោសានុសយំ សមូហនតិ, ទោសសល្លំ ឧទ្ធរតិ, ទុក្ខវេទនំ បរិជានាតិ, កាមធាតុំ សមតិក្កមតិ។ សមាធិក្ខន្ធវោ បិតោ លោកំ អកុសលំ ន ឧបាទិយតិ, វាគានុសយំ សមូហនតិ, លោកសល្លំ ឧទ្ធរតិ, សុខវេទនំ បរិជានាតិ, រូបធាតុំ សមតិក្កមតិ។ បញ្ញាក្ខន្ធវោ បិតោ មោហំ អកុសលំ ន ឧបាទិយតិ, អវិជ្ជានុសយំ សមូហនតិ, មោហសល្លំ ទិដ្ឋិសល្លញ្ច ឧទ្ធរតិ, អទុក្ខមសុខវេទនំ បរិជានាតិ, អរូបធាតុំ សមតិក្កមតិ។ ឥតិ តីហិ ខន្ទេហិ តីណិ អកុសលមូលានិ ន ឧបាទិយតិ, ចត្តារិ សល្លានិ ឧទ្ធរតិ, តិស្សោ វេទនា បរិជានាតិ,

តេជាកុំ សមតិក្នុងតិ។

៦២. តត្ថ កតមា អវិជ្ជា? យំ ចតុសុ អរិយសច្ចេសុ អញ្ញាណន្តិ វិជ្ជាវេន យថា សោ បុណ្យសង្ខេបសុ កថំកថា កាតព្វំ។ តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណំ? ឆ វិញ្ញាណកាយា វេទនា សញ្ញា ចេតនា ផស្សៈ មនសិកាវេ, ឥទំ នាមំ។ តត្ថ កតមំ រូបំ? ចាតុមហាកូតិកំ ចតុន្នំ មហាកូតានំ ឧបាទាយរូបស្ស បញ្ញត្តិ។ ឥតិ បុរិមកញ្ច នាមំ ឥទញ្ច រូបំ តទុកយំ នាមរូបន្តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ ឆឡាយតនន្តិ ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ, ចក្ខុ អជ្ឈត្តិកំ អាយតនំ យាវ មនោ អជ្ឈត្តិកំ អាយតនំ។ ផស្សៈតិ ឆ ផស្សកាយា ចក្ខុសម្មស្សៈ យាវ មនោសម្មស្សៈតិ ផស្សៈ។ ឆ វេទនាកាយា វេទនា។ តណ្ហាតិ ឆ តណ្ហាកាយា តណ្ហា។ ឧបាទានន្តិ ចត្តារិ ឧបាទានានិ កាមុបាទានំ ទិដ្ឋុបាទានំ សីលព្ពតុបាទានំ អត្តវាទុបាទានន្តិ ឧបាទានំ។ កវេតិ តយោ កវា កាមកវេ រូបកវេ អរូបកវេ។ តត្ថ កតមា ជាតិ? យា បឋមំ ខន្ធនំ បឋមំ ជាតុនំ បឋមំ អាយតនានំ ឧប្បត្តិ ជាតិ សញ្ញាតិ ឱក្ខន្តិ អភិនិព្វត្តិ ខន្ធនំ បាតុកាវេ, អយំ ជាតិ។ តត្ថ កតមា ជរា? ជរា នាម យំ តំ ខណ្ឌិច្ចំ បាលិច្ចំ វេលិត្តចតា បរិវិត្តំ ចតុន្នំ មហាកូតានំ វិវណ្ណតំ កគ្គោ តំ ជរា ហិយនា បហិយនា អាយុនោ ហានិ សំហានិ ឥន្ទ្រិយានំ បរិភោជោ ឧបនាហោ បរិបាភោ, អយំ ជរា។ តត្ថ កតមំ មរណំ? មរណំ នាម យំ តស្មី តស្មី សត្តនិកាយេ តេសំ តេសំ សត្តានំ ចុតិ ចវេនតា មរណំ កាលក្តិរិយា ឧទុមាតកានំ ភេទោ កាយស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ឧបច្ចេទោ, ឥទំ មរណំ។ ឥតិ បុរិមិកា ច ជរា ឥទញ្ច មរណំ តទុកយំ ជរាមរណំ។

តត្ថ អន្តការតិមិសា យថាកូតំ អប្បជាននលក្ខណា អវិជ្ជា សង្ខារនំ បទដ្ឋានំ ហ។ អភិសង្ខារណលក្ខណា សង្ខារ, ឧបចយបុនព្ពកិវេបនបច្ចុបដ្ឋានា។ តេ វិញ្ញាណស្ស បទដ្ឋានំ។ វត្ថុ សវិញ្ញត្តិលក្ខណំ វិញ្ញាណំ, តំ នាមរូបស្ស បទដ្ឋានំ។ អនេកសន្និស្សយលក្ខណំ នាមរូបំ, តំ សឡាយតនស្ស បទដ្ឋានំ។ ឥន្ទ្រិយវត្ថុបនលក្ខណំ សឡាយតនំ, តំ ផស្សស្ស បទដ្ឋានំ។ សន្និបាតលក្ខណោ ផស្សៈ, សោ វេទនាយ បទដ្ឋានំ។ អនុកវេនលក្ខណោ វេទនា, សា តណ្ហាយ បទដ្ឋានំ។ អជ្ឈាសានលក្ខណោ

តណ្ហា, សា ឧបាទានស្ស បទដ្ឋានំ។ អាទានបរិហាននលក្ខណំ ឧបាទានំ, តំ កវស្ស បទដ្ឋានំ។ នានាគតិវិក្ខេបលក្ខណោ ភវេ, សោ ជាតិយា បទដ្ឋានំ។ ខន្ធានំ បាតុភាវលក្ខណោ ជាតិ, សា ជរាយ បទដ្ឋានំ។ ឧបនយបរិបាកលក្ខណោ ជរា, សា មរណស្ស បទដ្ឋានំ។ អាយុក្ខយជីវិតឧបរោធនលក្ខណំ មរណំ, តំ ទុក្ខស្ស បទដ្ឋានំ។ កាយសម្មីឡនលក្ខណំ ទុក្ខំ, តំ ទោមនស្សស្ស បទដ្ឋានំ។ ចិត្តសម្មីឡនលក្ខណំ ទោមនស្សំ, តំ សោកស្ស បទដ្ឋានំ។ សោចនលក្ខណោ សោកោ, សោ បរិទេវស្ស បទដ្ឋានំ។ វចីនិច្ឆារណលក្ខណោ បរិទេវោ, សោ ឧបាយាសស្ស បទដ្ឋានំ។ យេ អាយាសា តេ ឧបាយាសា។

នវ បទានិ យត្ថ សញ្ញា អកុសលបក្ខោ សង្កហំ សមោសរណំ គច្ឆតិ។ កតមានិ នវ បទានិ? ទ្វេ មូលកិលេសា, តីណិ អកុសលមូលានិ, ចត្តារោ វិបល្លាសា។ តត្ថ ទ្វេ មូលកិលេសា អវិជ្ជា ច កវតណ្ហា ច, តីណិ អកុសលមូលានិ លោភោ ទោសោ មោហោ ច។ ចត្តារោ វិបល្លាសា[អ. និ. ៤.៤៩] – “អនិច្ចេ និច្ចេ”ន្តិ សញ្ញាវិបល្លាសោ ចិត្តវិបល្លាសោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ, “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ សញ្ញាវិបល្លាសោ ចិត្តវិបល្លាសោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ, “អនត្តនិ អត្តា”តិ សញ្ញាវិបល្លាសោ ចិត្តវិបល្លាសោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ, “អសុភេ សុភ”ន្តិ សញ្ញាវិបល្លាសោ ចិត្តវិបល្លាសោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ។

៦៣. តត្ថ អវិជ្ជា នាម ចតុសុ អវិយសច្ចេសុ យថាកូតំ អញ្ញាណំ, អយំ អវិជ្ជា។ កវតណ្ហា នាម យោ ភវេសុ រាគោ សារាគោ ឥច្ឆា មុច្ឆា បត្តនា នន្ទី អជ្ឈោសានំ អបរិច្ឆាគោ, អយំ កវតណ្ហា។

តត្ថ កតមោ លោភោ អកុសលមូលំ?

លោភោ នាម សោ តេសុ តេសុ បរវត្ថុសុ បរទណ្ឌេសុ បរដ្ឋានេសុ បរសាបតេយ្យេសុ បរបរិគ្គហិតេសុ លោភោ លុព្ពនា ឥច្ឆា មុច្ឆា បត្តនា នន្ទី អជ្ឈោសានំ អបរិច្ឆាគោ, អយំ

លោកោ អកុសលមូលំ។ កស្មេតំ មូលំ? លោកោ លោកជស្ស អកុសលស្ស កាយកម្មស្ស
វេចិកម្មស្ស មនោកម្មស្ស ច, តថា យថា តំសម្បយុត្តានំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ មូលំ។

តត្ថ កតមោ ទោសោ អកុសលមូលំ?

សោ សត្តេសុ អាយាតោ អក្ខន្តិ អប្បច្ចយោ ព្យាបាទោ បទោសោ អនត្តកាមតា
ចេតសោ បដិឃាតោ, អយំ ទោសោ អកុសលមូលំ។

កស្មេតំ មូលំ?

ទោសជស្ស កាយកម្មស្ស វេចិកម្មស្ស មនោកម្មស្ស សម្បយុត្តានញ្ច ចិត្តចេតសិកានំ
ធម្មានំ មូលំ។

តត្ថ កតមោ មោហោ អកុសលមូលំ?

យំ ចត្វសុ អរិយសច្ចេសុ អនកិសមយោ អសម្បជ្ឈត្តាហោ អប្បដិវេជោ មោហោ
មុយ្ហនា សម្មោហោ សម្មុយ្ហនា អវិជ្ជា តមោ អន្ធការោ អាវេណំ នីវេណំ ឆទនំ
អច្ចទនំ[អវេច្ចទនំ (បី. ក.)] អបសច្ចាគមនំ កុសលានំ ធម្មានំ, អយំ មោហោ
អកុសលមូលំ។

កស្មេតំ មូលំ?

មោហជស្ស អកុសលស្ស កាយកម្មស្ស វេចិកម្មស្ស មនោកម្មស្ស ច តំសម្បយុត្តកានញ្ច
ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ មូលំ។

តត្ថ វិបល្លាសា ជានិតញ្ច, វិបល្លាសានំ វត្ថុ ជានិតញ្ចំ។ យំ វិបល្លាសំ សិយា, តំ

ជានិត្តំ។ តត្ថ ឯកោ វិបល្លាសោ តីណិ វិបល្លាសានិ ចត្តារិ វិបល្លាសវត្ថុនិ។ កតមោ ឯកោ វិបល្លាសោ ច, យេន បដិបក្ខេន វិបល្លាសិតំ គណ្ណាតិ?

“អនិច្ចេ និច្ចេ”ន្តិ, “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ, “អនត្តនិ អត្តា”តិ, “អសុភេ សុភ”ន្តិ, អយំ ឯកោ វិបល្លាសោ។

កតមានិ ចត្តារិ វិបល្លាសវត្ថុនិ?

កាយោ វេទនា ចិត្តំ ធម្មា ច។ ឥមានិ ចត្តារិ វិបល្លាសវត្ថុនិ។

កតមានិ តីណិ វិបល្លាសានិ?

សញ្ញា ចិត្តំ ទិដ្ឋិ ច។ ឥមានិ តីណិ វិបល្លាសានិ។

តត្ថ មនាបិកេ វត្ថុម្ហិ ឥន្ទ្រិយវត្ថេ វណ្ណាយតនេ វា យោ និមិត្តស្ស ឧត្តាហោ, អយំ សញ្ញាវិបល្លាសោ។ តត្ថ វិបរិតចិត្តស្ស វត្ថុម្ហិ សតិ វិញ្ញត្តិ, អយំ ចិត្តវិបល្លាសោ។ តត្ថ វិបរិតចិត្តស្ស តម្ហិ រូបេ “អសុភេ សុភ”ន្តិ យា ខន្តិ រុចិ ឧបេក្ខនា និច្ចយោ ទិដ្ឋិ និទស្សនំ សន្តីរណា, អយំ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ។ តត្ថ វត្ថុកេទេន កាយេសុ ទ្វាទស វិបល្លាសា កវន្តិ។ តយោ កាយេ តយោ វេទនាយ តយោ ចិត្តេ តយោ ធម្មេ, ចត្តារោ សញ្ញាវិបល្លាសា ចត្តារោ ចិត្តវិបល្លាសា ចត្តារោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសា, អាយតនូបចយតោ ចក្ខុវិញ្ញាណសញ្ញាសមដ្ឋីស្ស រូបេសុ ទ្វាទស វិបល្លាសា យាវ មនោ សញ្ញាសមដ្ឋីស្ស, ធម្មេសុ ទ្វាទស វិបល្លាសា ឆ ទ្វាទសកា ចត្តារិ វិបល្លាសា កវន្តិ។ អារម្មណានត្ថតោ ហិ អបរិមិតសង្ខេយ្យានំ សត្តានំ [អត្តានំ (ក.)] អបរិមិតសង្ខេយ្យា វិបល្លាសា កវន្តិ ហីនុក្កដ្ឋមជ្ឈិមតាយ។

៦៤. តត្ថ បញ្ចក្ខន្ធា ចត្តារិ អត្តការវត្ថុនិ កវន្តិ។ យោ រូបក្ខន្ធា, សោ កាយោ អត្តការវត្ថុ។ យោ វេទនាក្ខន្ធា, សោ វេទនា អត្តការវត្ថុ។ យោ សញ្ញាក្ខន្ធា ច សង្ខារក្ខន្ធា

ច, តើ ធម្មា អត្តការវត្ថុ។ យោ វិញ្ញាណក្ខន្ធនោ, សោ ចិត្តំ អត្តការវត្ថុ។ ឥតិ បញ្ចក្ខន្ធា ចត្តាវិ
អត្តការវត្ថុនិ។ តត្ថ កាយេ “អសុភេ សុភ”ន្តិ វិបល្លាសោ ភវតិ។ ឯវំ វេទនាសុ...បេ....
ចិត្តេ...បេ.... ធម្មេសុ ច អត្តវិបល្លាសោ ភវតិ។ តត្ថ ចតុន្នំ វិបល្លាសានំ សមុក្សាតនត្ថំ ភគវា
ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ទេសេតិ បញ្ញបេតិ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតោ “អសុភេ សុភ”ន្តិ
វិបល្លាសំ សមុក្សាតេតិ, ឯវំ វេទនាសុ, ចិត្តេ, ធម្មេសុ ច កាតត្ថំ។

តត្ថ អន្ធការតិមិសា អប្បដិវេធលក្ខណា អវិជ្ជា, តស្សា វិបល្លាសបទដ្ឋានំ។
អដ្ឋោសានលក្ខណា តណ្ហា, តស្សា បិយរូបសាត្វរូបំ បទដ្ឋានំ។
អត្តាសយវញ្ញនាលក្ខណោ លោកោ, តស្ស អទិន្នាទានំ បទដ្ឋានំ។ ឥធិ វិវាទលក្ខណោ
ទោសោ, តស្ស បាណាតិបាតោ បទដ្ឋានំ។ វត្ថុវិប្បដិបត្តិលក្ខណោ មោហោ, តស្ស
មិច្ឆាបដិបត្តិ បទដ្ឋានំ។ សង្ខតានំ ធម្មានំ អវិនាសគ្គហណាលក្ខណា និច្ចសញ្ញា, តស្ស
សព្ពសង្ខារា បទដ្ឋានំ។ សាសវដស្សោបធមនលក្ខណា សុខសញ្ញា, តស្សា មមជ្ឈារោ
បទដ្ឋានំ។ ធម្មេសុ ឧបធមនលក្ខណា អត្តសញ្ញា, តស្សា អហជ្ឈារោ បទដ្ឋានំ។
វណ្ណសង្ខហណាលក្ខណា សុភសញ្ញា, តស្សា ឥន្ទ្រិយអសំរោ បទដ្ឋានំ។ ឯតេហិ នវហិ
បទេហិ ឧទ្ធិដ្ឋេហិ សញ្ញោ អកុសលបក្ខោ និទ្ធិដ្ឋោ ភវតិ, សោ ច ខោ ពហុស្សតេន សក្កា
ជានិគំ នោ អប្បស្សតេន, បញ្ញវតា នោ ទុប្បញ្ញេន, យុត្តេន នោ អយុត្តេន។

នវបទានិ កុសលានិ យត្ថ សញ្ញោ កុសលបក្ខោ សង្ខហោ សមោសណំ គច្ឆន្តិ។
កតមានិ នវបទានិ? សមថោ វិបស្សនា អលោកោ អទោសោ អមោហោ អនិច្ចសញ្ញា
ទុក្ខសញ្ញា អនត្តសញ្ញា អសុភសញ្ញា ច។

តត្ថ កតមោ សមថោ? យា ចិត្តស្ស បិតិ សណ្ឌិតិ អវដ្ឋិតិ ហានំ បដ្ឋានំ ឧបដ្ឋានំ សមាធិ
សមាធានំ អវិក្ខេបោ អវិប្បដិសារោ រូបសមោ មានសោ ឯកត្ថំ ចិត្តស្ស, អយំ សមថោ។

តត្ថ កតមា វិបស្សនា? ខន្ទេសុ វា ធាតូសុ វា អាយតនេសុ វា នាមរូបេសុ វា

បដិច្ចសមុប្បាទេសុ វា បដិច្ចសមុប្បន្នេសុ វា ធម្មេសុ ទុក្ខេសុ វា សមុទយេសុ វា និរោធន វា មគ្គេ វា កុសលាកុសលេសុ វា ធម្មេសុ សាវ័ជ្ជអនវជ្ជេសុ វា កណ្តសុក្កេសុ វា សេរីតព្ពអសេរីតព្ពេសុ វា សោ យថាភូតំ វិចយោ បរិចយោ វីមំសា បរិមំសា គាហនា អគ្គាហនា បរិគ្គាហនា ចិត្តេន បរិចិត្តនា តុលនា ឧបបរិក្ខា ញាណំ វិជ្ជា វា ចក្កំ ពុទ្ធិ មេធា បញ្ញា ឱកាសោ អាណោកោ អាតា បតា ខត្តោ នាវចោ[នាវជ្ជោ (ប៊ី. ក.)] ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈជ្ឈោ សម្មាទិដ្ឋិ មគ្គដ្ឋំ, អយំ វិបស្សនា។ តេនេសា វិបស្សនា ឥតិ វុច្ចតិ វិរិទា វា ឯសា វិបស្សនាតិ, តស្មា ឯសា វិបស្សនាតិ វុច្ចតិ។ ទិដ្ឋា ចេសា ហិ វិបស្សនា ធម្មវិបស្សនាតិ វុច្ចតិ, ទិដ្ឋា ឥមាយ បស្សតិ សុកញ្ច អសុកញ្ច កណ្តញ្ច សុក្កញ្ច សេរីតព្ពញ្ច អសេរីតព្ពញ្ច កម្មញ្ច វិបាកញ្ច ពន្ធុញ្ច វិមោក្ខញ្ច អាចយញ្ច អបចយញ្ច បរត្តិញ្ច និវត្តិញ្ច សំកិលេសញ្ច វោទានញ្ច, ឯវំ វិបស្សនាតិ វុច្ចតិ។ អថ វា វិឥតិ ឧបសគ្គោ បស្សនាតិ អត្តោ តស្មា វិបស្សនាតិ វុច្ចតេ, អយំ វិបស្សនា។

៦៥. តត្ថ ទេ រោគា សត្តានំ អវិជ្ជា ច កវតណ្ហា ច, ឯតេសំ ទ្ធិន្នំ រោគានំ និយាតាយ ភគវតា ទេ កេសជ្ជានិ វុត្តានិ សមថោ ច វិបស្សនា ច។ ឥមានិ ទេ កេសជ្ជានិ បដិសេវន្តោ ទេ អរោគេ សច្ចិករោតិ រាគវិរាតំ ចេតោវិមុត្តិ អវិជ្ជាវិរាគញ្ច បញ្ញាវិមុត្តិ។ តត្ថ តណ្ហារោគស្ស សមថោ កេសជ្ជំ, រាគវិរាតា ចេតោវិមុត្តិ អរោគំ។ អវិជ្ជារោគស្ស វិបស្សនាកេសជ្ជំ អវិជ្ជាវិរាតា បញ្ញាវិមុត្តិ អរោគំ។ ឯវញ្ជិ ភគវា ចាហ, “ទេ ធម្មា បរិញ្ញេយ្យា [បស្ស ទី. និ. ៣.៣៥២] នាមញ្ច រូបញ្ច, ទេ ធម្មា បហាតញ្ច អវិជ្ជា ច កវតណ្ហា ច, ទេ ធម្មា កាវតញ្ច សមថោ ច វិបស្សនា ច, ទេ ធម្មា សច្ចិកាតញ្ច វិជ្ជា ច វិមុត្តិ ចា” តិ។ តត្ថ សមចំ កាវតញ្ច រូបំ បរិជានាតិ, រូបំ បរិជានន្តោ តណ្ហំ បដហតិ, តណ្ហំ បដហន្តោ រាគវិរាតា ចេតោវិមុត្តិ សច្ចិករោតិ, វិបស្សនំ កាវតញ្ច នាមំ បរិជានាតិ, នាមំ បរិជានន្តោ អវិជ្ជំ បដហតិ, អវិជ្ជំ បដហន្តោ អវិជ្ជាវិរាតា បញ្ញាវិមុត្តិ សច្ចិករោតិ។ យទា ភិក្ខុនោ ទេ ធម្មា បរិញ្ញាតា កវន្តិ នាមញ្ច រូបញ្ច, តថាស្ស ទេ ធម្មា បហីនា កវន្តិ អវិជ្ជា ច កវតណ្ហា ច។ ទេ ធម្មា កាវតា កវន្តិ សមថោ ច វិបស្សនា ច, ទេ ធម្មា សច្ចិកាតញ្ច កវន្តិ វិជ្ជា ច វិមុត្តិ ច។ ឯត្តាវតា ភិក្ខុ កតកិច្ចោ

កវតិ។ ឯសា សោបាទិសេសា និព្វានធាតុ។ តស្ស អាយុបរិយាទានា ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស
ឧបរោជា ឥទញ្ច ទុក្ខំ និរុដ្ឋតិ, អញ្ញញ្ច ទុក្ខំ ន ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថ យោ ឥមេសំ ខន្ធនំ
ធាតុអាយតនានំ និរោជោ រូបសមោ អញ្ញេសញ្ច ខន្ធធាតុអាយតនានំ អប្បជិសន្តិ
អបាតុកាវោ, អយំ អនុបាទិសេសា និព្វានធាតុ។

តត្ថ កតមំ អលោកោ កុសលមូលំ? យំធាតុកោ អលោកោ អលុព្ពនា អលុព្ពិតត្ថំ
អនិច្ចា អបត្ថនា អកន្តា អនជ្ឈោសានំ។ អយំ អលោកោ កុសលមូលំ។ កស្សេតំ មូលំ?
អលោកជស្ស កុសលស្ស កាយកម្មស្ស វចីកម្មស្ស មនោកម្មស្ស តំសម្បយុត្តានញ្ច
ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ មូលំ។ អថ វា អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ កុសលន្តិ វុច្ចតិ, សោ តិណ្ណំ
មគ្គង្គានំ មូលំ។ កតមេសំ តិណ្ណំ, សម្មាសង្កប្បស្ស សម្មាវាយាមស្ស សម្មាសមាធិស្ស ច
ឥមេសំ មូលន្តិ, តស្មា កុសលមូលន្តិ វុច្ចតិ។

តត្ថ កតមំ អទោសោ កុសលមូលំ? យា សត្តេសុ វា សង្ខារេសុ វា អនយាតោ
អប្បជីយាតោ អព្យាបត្តិ អព្យាបាទោ អទោសោ មេត្តា មេត្តាយនា អត្ថកាមតា ហិតកាមតា
ចេតសោ បសាទោ, អយំ អទោសោ កុសលមូលំ។ កស្សេតំ មូលំ? អទោសជស្ស
កុសលស្ស កាយកម្មស្ស វចីកម្មស្ស មនោកម្មស្ស តំសម្បយុត្តានញ្ច ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ
មូលំ។ អថ វា តិណ្ណំ មគ្គង្គានំ មូលំ។ កតមេសំ តិណ្ណំ? សម្មាវាចាយ សម្មាកម្មន្តស្ស
សម្មាអាជីវស្ស ច ឥមេសំ តិណ្ណំ មគ្គង្គានំ មូលំ, តស្មា កុសលមូលន្តិ វុច្ចតិ។

តត្ថ កតមំ អមោហោ កុសលមូលំ? យំ ចតុសុ អរិយសច្ចេសុ យថាកូតំ
ញ្ញាណទស្សនំ អភិសមយោ សម្មា ច បច្ចាគមោ បដិវេជោ អមោហោ អសម្មយ្ហនា
អសម្មោហោ វិជ្ជាបកាសោ អាណោកោ អនាវរណំ សេក្ខានំ កុសលានំ ធម្មានំ, អយំ
អមោហោ កុសលមូលំ។ កស្សេតំ មូលំ? អមោហជស្ស កុសលស្ស កាយកម្មស្ស វចីកម្មស្ស
មនោកម្មស្ស តំសម្បយុត្តានញ្ច ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ មូលំ។ អថ វា ទ្វិន្នំ មគ្គង្គានំ ឯតំ
មូលំ។ កតមេសំ ទ្វិន្នំ? សម្មាទិដ្ឋិយា ច សម្មាសតិយា ច ឥមេសំ ទ្វិន្នំ មគ្គង្គានំ មូលំ, តស្មា

កុសលមូលន្តិវុច្ចតិ។ ឯវំ ឥមេសំ តីហិ កុសលមូលេហិ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ យោជេតញ្ចោ។

៦៦. តត្ថ កតមា អនិច្ចសញ្ញា? “សព្ពេ សង្ខារា ឧប្បាទវយធម្មិនោ”តិ ច យា សញ្ញា សញ្ញាននា វេត្ថបនា ឧត្តាហោ, អយំ អនិច្ចសញ្ញា។ តស្ស កោ និស្សន្នោ? អនិច្ចសញ្ញាយ ភាវិតាយ ពហុលីកតាយ អដ្ឋសុ លោកធម្មេសុ ចិត្តំ នានុសន្ធាតិ ន សន្ធាតិ ន សណ្ឋាហតិ, ឧបេក្ខា វា បដិក្ខលតា វា សណ្ឋាហតិ, អយមស្ស និស្សន្នោ។

តត្ថ កតមា ទុក្ខសញ្ញា? “សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា”តិ យា សញ្ញា សញ្ញាននា វេត្ថបនា ឧត្តាហោ, អយំ ទុក្ខសញ្ញា។ តស្ស កោ និស្សន្នោ? ទុក្ខសញ្ញាយ ភាវិតាយ ពហុលីកតាយ អាលស្សេ សំបមាទេ វិម្ពយេ ច ចិត្តំ នានុសន្ធាតិ ន សន្ធាតិ ន សណ្ឋាហតិ, ឧបេក្ខា វា បដិក្ខលតា វា សណ្ឋាហតិ, អយមស្ស និស្សន្នោ។

តត្ថ កតមា អនត្តសញ្ញា? “សព្ពេសុ ធម្មេសុ អនត្តា”តិ យា សញ្ញា សញ្ញាននា វេត្ថបនា ឧត្តាហោ, អយំ អនត្តសញ្ញា។ តស្ស កោ និស្សន្នោ, អនត្តសញ្ញាយ ភាវិតាយ ពហុលីកតាយ អហង្គារោ ចិត្តំ នានុសន្ធាតិ ន សន្ធាតិ, មមង្គារោ ន សណ្ឋាហតិ, ឧបេក្ខា វា បដិក្ខលតា វា សណ្ឋាហតិ, អយមស្ស និស្សន្នោ។

តត្ថ កតមា អសុកសញ្ញា? “សត្តំ សង្ខារា អសុកា”តិ យា សញ្ញា សញ្ញាននា វេត្ថបនា ឧត្តាហោ, អយំ អសុកសញ្ញា។ តស្ស កោ និស្សន្នោ? អសុកសញ្ញាយ ភាវិតាយ ពហុលីកតាយ សុកនិមិត្តេ ចិត្តំ នានុសន្ធាតិ ន សន្ធាតិ ន សណ្ឋាហតិ, ឧបេក្ខា វា បដិក្ខលតា វា សណ្ឋាហតិ, អយមស្ស និស្សន្នោ។

តត្ថ បញ្ចន្តំ ខន្ធនំ បរិញ្ញា កគវតា ទេសិតា, យោ តត្ថ អសុកសញ្ញា រូបក្ខន្ធស្ស បរិញ្ញត្តំ, ទុក្ខសញ្ញា វេទនាក្ខន្ធស្ស បរិញ្ញត្តំ, អនត្តសញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធស្ស សង្ខារក្ខន្ធស្ស បរិញ្ញត្តំ, អនិច្ចសញ្ញា វិញ្ញាណក្ខន្ធស្ស បរិញ្ញត្តំ។ តត្ថ សមថេន តណ្ហំ សមុគ្គាតេតិ,

វិបស្សនា អវិជ្ជំ សមុត្តាតេតិ, អទោសេន ទោសំ សមុត្តាតេតិ, អមោហេន មោហំ
សមុត្តាតេតិ, អនិច្ចសញ្ញាយ និច្ចសញ្ញំ សមុត្តាតេតិ, ទុក្ខសញ្ញាយ សុខសញ្ញំ
សមុត្តាតេតិ, អនត្តសញ្ញាយ អត្តសញ្ញំ សមុត្តាតេតិ, អសុកសញ្ញាយ សុកសញ្ញំ
សមុត្តាតេតិ។

ចិត្តវិក្ខេបបដិសំហរណាលក្ខណោ សមថោ, តស្ស ឈានានិ បទដ្ឋានំ។ សព្ពធម្ម
យថាក្ខតំ បដិវេជនលក្ខណោ វិបស្សនា, តស្ស សព្ពនេយ្យំ បទដ្ឋានំ។
ឥច្ឆាបដិសំហរណាលក្ខណោ អលោកោ, តស្ស អទិន្នាទានា វេរមណី បទដ្ឋានំ។
អព្យាបាទលក្ខណោ អទោសោ, តស្ស បាណាតិបាតា វេរមណី បទដ្ឋានំ។
វត្ថុអប្បដិហតលក្ខណោ អមោហោ, តស្ស សម្មាបដិបត្តិ បទដ្ឋានំ។ សង្ខតានំ ធម្មានំ
វិនាសគ្គហណាលក្ខណោ អនិច្ចសញ្ញា, តស្ស ឧទយព្ពយោ បទដ្ឋានំ។
សាសវេស្សសញ្ញាននលក្ខណោ ទុក្ខសញ្ញា, តស្ស វេទនា បទដ្ឋានំ។
សព្ពធម្មអនុបគមនលក្ខណោ អនត្តសញ្ញា, តស្ស ធម្មសញ្ញា បទដ្ឋានំ។
វិនីលកវិបុលកឧទ្ទមាតកសមុត្តហណាលក្ខណោ អសុកសញ្ញា, តស្ស និព្វិទា បទដ្ឋានំ។
ឥមេសុ នវេសុ បទេសុ ឧបទិដ្ឋេសុ សញ្ញោ កុសលបក្ខោ ឧបទិដ្ឋោ កវតិ, សោ ច ពហុស្សុតេន
សក្កា ជានិគំ នោ អប្បស្សុតេន, បញ្ញវតា នោ ទុប្បញ្ញេន, យុត្តេន នោ អយុត្តេនាតិ។

៦៧. តត្ថ និច្ចសញ្ញាធម្មត្ថស្ស អបរាបរំ ចិត្តំ បណាមេន្តោ សតិមបច្ចវេក្ខតោ
អនិច្ចសញ្ញា ន ឧបដ្ឋាតិ, បញ្ចសុ កាមគុណេសុ សុខស្សាទាធម្មត្ថស្ស ឥរិយាបថស្ស
អគតិមបច្ចវេក្ខតោ ទុក្ខសញ្ញា ន ឧបដ្ឋាតិ, ខន្ធជាតុអាយតនេសុ អត្តាធម្មត្ថស្ស
នានាធាតុអនេកធាតុវិនិព្វោគមបច្ចវេក្ខតោ អនត្តសញ្ញា ន ឧបដ្ឋាតិ,
វណ្ណសណ្ឋានាភិរតស្ស កាយេ សុភាធម្មត្ថស្ស ច វិប្បជិច្ឆន្ទា អសុកសញ្ញា ន ឧបដ្ឋាតិ។

អវិប្បជិសារលក្ខណោ សទ្ធា, សទ្ធិហនា បច្ចុបដ្ឋានំ។ តស្ស ចត្តាវិ សោតាបត្តិយដ្ឋានិ
បទដ្ឋានំ។ ឯវញ្ជិ វត្ថុំ ភគវតា បស្ស សំយត្តនិកាយេ សទ្ធិន្ទ្រិយំ ភិក្ខុវេ, កុហំ ទដ្ឋព្ពំ, ចតុស្ស

សោតាបត្តិយង្គេសុ កុសលេសុ ធម្មេសុ។

សូរាអបដិក្ខេបនលក្ខណំ វិវិទិន្ធិយំ, វិវិទិន្ធិយារម្ភោ បច្ចុបដ្ឋានំ។ តស្ស អតីតា ចត្តារោ សម្មប្បធានា បទដ្ឋានំ។ យថា វុត្តំ ភគវតា [បស្ស សំយុត្តនិកាយេ] វិវិទិន្ធិយំ, ភិក្ខុវេ, កុហំ ទដ្ឋព្ពំ, ចតុសុ សម្មប្បធានេសុ។

សតិ សរណលក្ខណា, អសម្មោហបច្ចុបដ្ឋានា។ តស្ស អតីតា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា បទដ្ឋានំ។ យថា វុត្តំ ភគវតា សតិន្ធិយំ ភិក្ខុវេ, កុហំ ទដ្ឋព្ពំ, ចតុសុ សតិបដ្ឋានេសុ។

ឯកត្តលក្ខណោ សមាធិ, អវិក្ខេបបច្ចុបដ្ឋានោ, តស្ស ចត្តារិ ញ្ញាណានិ បទដ្ឋានំ។ យថា វុត្តំ ភគវតា សមាធិន្ធិយំ, ភិក្ខុវេ, កុហំ ទដ្ឋព្ពំ, ចតុសុ ឈានេសុ។

បជាននលក្ខណា បញ្ញា, ភូតត្ថសន្តិវណា បច្ចុបដ្ឋានា, តស្ស ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ បទដ្ឋានំ។ យថា វុត្តំ ភគវតា [បស្ស សំយុត្តនិកាយេ] បញ្ញិន្ធិយំ, ភិក្ខុវេ, កុហំ ទដ្ឋព្ពំ, ចតុសុ អរិយសច្ចេសុ។

ចត្តារិ ចក្កានិ [បស្ស អ. និ. ៤.៣១] បតិរូបទេសវាសោ ចក្កំ, សប្បុរិសូបនិស្សយោ ចក្កំ, អត្តសម្មាបណិធានំ ចក្កំ, បុព្វេ កតបុញ្ញតា ចក្កំ។ តត្ថ អរិយសន្និស្សយលក្ខណោ បតិរូបទេសវាសោ, សោ សប្បុរិសូបនិស្សយស្ស បទដ្ឋានំ។ អរិយសន្និស្សយលក្ខណោ សប្បុរិសូបនិស្សយោ, សោ អត្តសម្មាបណិធានស្ស បទដ្ឋានំ។ សម្មាបដិបត្តិលក្ខណំ អត្តសម្មាបណិធានំ, តំ បុញ្ញានំ បទដ្ឋានំ។ កុសលធម្មោបចយលក្ខណំ បុញ្ញំ, តំ សព្វសម្បត្តិនំ បទដ្ឋានំ។

ឯកាទសសីលមូលកា ធម្មា សីលវតោ អវិប្បដិសារោ ភវតិ...បេ.... សោ វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ “នាបរំ ឥត្តត្តាយា” តិ បជាននា។ តត្ថ វេរមណិលក្ខណំ សីលំ, តំ

អវិប្បជិសារស្ស បទដ្ឋានំ។ ន អត្តានុវាទលក្ខណោ អវិប្បជិសារោ, សោ បាមោជ្ជស្ស បទដ្ឋានំ។ អភិប្បមោទនលក្ខណំ បាមោជ្ជំ, តំ បីតិយា បទដ្ឋានំ។ អត្តមនលក្ខណា បីតិ, សា បស្សទ្ធិយា បទដ្ឋានំ។ កម្មនិយលក្ខណា បស្សទ្ធិ, សា សុខស្ស បទដ្ឋានំ។ អព្យាបាទលក្ខណំ សុខំ, តំ សមាធិនោ បទដ្ឋានំ។ អវិក្ខេបនលក្ខណោ សមាធិ, សោ យថាភូតញ្ញាណទស្សនស្ស បទដ្ឋានំ។ អវិបរិតសន្តិរណលក្ខណា បញ្ញា, សា និព្វិទាយ បទដ្ឋានំ អនាលយនលក្ខណា និព្វិទា, សា វិរាគស្ស បទដ្ឋានំ។ អសំកិលេសលក្ខណោ វិរាគោ, សោ វិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ។ អកុសលធម្មវិវេកលក្ខណា វិមុត្តិ, សា វិមុត្តិនោ វេទានស្ស បទដ្ឋានំ។

៦៨. ចតស្សោ អរិយភូមិយោ ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ។ តត្ថ យោ យថាភូតំ បដានាតិ, ឯសា ទស្សនភូមិ។ សោតាបត្តិផលញ្ច សោ យថាភូតំ បដានិទ្វា និព្វិន្ទតិ, ឥទំ តនុកាមរាគស្ស បទដ្ឋានំ ព្យាបាទានំ។ សកទាតាមិផលញ្ច សណ្តំ វិជ្ជតិ, អយំ រាគវិរាតា ចេតោវិមុត្តិ។ អនាតាមិផលញ្ច យំ អវិជ្ជាវិរាតា វិមុច្ចតិ, អយំ កតាកូមិ។ អរហត្តញ្ច សាមញ្ញផលានីតិ កោ វចនត្ថោ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ សាមញ្ញំ, តស្សេតានិ ផលានិ សាមញ្ញផលានីតិ វុច្ចតិ។ កិស្ស ព្រហ្មញ្ញផលានីតិ វុច្ចន្តេ? ព្រហ្មញ្ញអរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, តស្ស តានិ ផលានីតិ ព្រហ្មញ្ញផលានីតិ វុច្ចន្តេ។

តត្ថ សោតាបន្នោ កថំ ហោតិ? សហ សប្បាភិសមយា អរិយសាវកស្ស តីណិ សំយោជនានិ បហ័យន្តិ សក្កាយទិដ្ឋិ វិចិកិត្វា សីលព្ពតបរាមាសោ ច, ឥមេសំ តិណ្ឌំ សំយោជនានំ បហានា បរិក្ខាយា អរិយសាវកោ ហោតិ សោតាបន្នោ អវិនិបាតធម្មោ យាវ ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ។

តត្ថ កតមា សក្កាយទិដ្ឋិ? អស្សុតវា ពាលោ បុព្វជ្ឈនោ យាវ អរិយធម្មេ អកោវិទោ, សោ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ យាវ វិញ្ញាណស្មី អត្តានំ, សោ ឥមេសុ បញ្ចសុ ខន្ធសុ អត្តគ្គាហោ វា អត្តនិយគ្គាហោ វា ឯសោហមស្មិ ឯកស្មី វសវត្តិកោ អវត្តិកោ (បី.

ក.) បក្ខិត្តោ អនុគ្គហោ អនុសយន្តោ អង្គមង្គន្តិ បរតិ។ យា តថាភូតស្ស ខន្តិ រុចិ បេក្ខនា អាការបរិវិតក្តោ ទិដ្ឋិនិជ្ឈាយនា អភិប្បសន្នា, អយំ វុច្ចតេ សក្កាយទិដ្ឋិតិ។

តត្ថ បញ្ច ទិដ្ឋិយោ ឧច្ឆេទំ កជន្តិ។ កតមាយោ បញ្ច? រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, យាវ វិញ្ញាណំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, ឥមាយោ បញ្ច ឧច្ឆេទំ កជន្តិ, អវសេសាយោ បន្ទរស សស្សតំ កជន្តិ។ ឥតិ សក្កាយទិដ្ឋិបហានា ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិតតានិ បហីយន្តិ។ បហានា ឧច្ឆេទំ សស្សតញ្ច ន កជតិ។ ឥតិ ឧច្ឆេទសស្សតប្បហានា អរិយសាវកស្ស ន កិញ្ចិ ទិដ្ឋិតតំ កវតិ, អញ្ញា វា លោកុត្តរាយ សម្មាទិដ្ឋិយា។ កថំ បន សក្កាយទិដ្ឋិ ន កវតិ? ឥធ អរិយសាវកោ សុតវា ហោតិ, សញ្ញោ សុក្កបក្ខោ កាតញ្ញោ, យាវ អរិយធម្មេសុ កោវិទោ រូបំ អនត្តតោ សមនុបស្សតិ, យាវ វិញ្ញាណំ...បេ.... ឯវមស្ស សមនុបស្សន្តស្ស សក្កាយទិដ្ឋិ ន កវតិ។

កថំ វិចិកិច្ចា ន កវតិ? ឥធ អរិយសាវកោ ពុទ្ធេ ន កង្ខតិ, ន វិចិកិច្ចតិ អភិប្បសីទតិ, ឥតិបិ សោ ភគវតិ សព្វំ។ ធម្មេ ន កង្ខតិ ន វិចិកិច្ចតិ សព្វំ។ យាវ តណ្ហាក្ខយោ វិវាតោ និរោជោ និព្វានន្តិ, ឥមិនា ទុតិយេន អាកង្ខិយេន ធម្មេន សមន្មាគតោ ហោតិ។ សង្ឃេ ន កង្ខតិ...បេ.... យាវ បូជា ទេវានញ្ច មនុស្សានញ្ចាតិ, ឥមិនា តតិយេន អាកង្ខិយេន ធម្មេន សមន្មាគតោ ហោតិ។

សញ្ញោ សង្ខារា ទុក្ខាតិ ន កង្ខតិ ន វិចិកិច្ចតិ អធិមុច្ចតិ អភិប្បសីទតិ។ តណ្ហា ទុក្ខសមុទយោតិ ន កង្ខតិ ន វិចិកិច្ចតិ។ តណ្ហានិរោជោ ទុក្ខនិរោជោតិ ន កង្ខតិ ន វិចិកិច្ចតិ។ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ទុក្ខនិរោធតាមិនី បដិបទាតិ ន កង្ខតិ ន វិចិកិច្ចតិ អធិមុច្ចតិ អភិប្បសីទតិ។ យាវ ពុទ្ធេ វា ធម្មេ វា សង្ឃេ វា ទុក្ខេ វា សមុទយេ វា និរោជេ វា មគ្គេ វា កង្ខាយនា វិមតិ វិចិកិច្ចា ទ្វេធាបថា អាសប្បនា[អប្បនា (បី. ក.) ធ. ស. ១០០៨ និក្ខេបកណ្តោ បស្សិតព្ភំ] បរិសប្បនា អនវដ្ឋានំ អធិដ្ឋាគមនំ [អនិដ្ឋាគមនំ (ក.)] អនេកំសោ អនេកំសិកតា, តេ តស្ស បហីនា កវន្តិ បណ្តាខ្នា ឧច្ឆិទ្ធមូលា តាលាវត្ថុកតា អនកាវកតា អាយតិ អនុប្បាទធម្មា។

៦៩. តត្ថ សីលព្ពតបរាមាសោ ទ្ធិជា - សីលស្ស វា សុទ្ធស្ស វា។ តត្ថ សីលស្ស សីលព្ពតបរាមាសោ ឥមិនាហំ សីលេន វា វេតេន វា តបេន វា ព្រហ្មចរិយេន វា ទេវេវា វា ភវិស្សាមិ ទេវញ្ញតរោ វា តត្ថ កបោតបាទាហិ អច្ចរាហិ សទ្ធិ កីឡិស្សាមិ រមិស្សាមិ បរិចរិស្សាមីតិ។ យថាកូតទស្សនន្តិ រុចិរិមុត្តិ រាគោ រាគបរិវត្តកា ទិដ្ឋិរូបនា បស្សនា អសន្តស្សិតស្ស សីលព្ពតបរាមាសោ។ តត្ថ កតមោ សុទ្ធស្ស សីលព្ពតបរាមាសោ? ឥធកេច្ចោ សីលំ បរាមសតិ, សីលេន សុជ្ឈតិ, សីលេន នីយតិ, សីលេន មុច្ចតិ, សុខំ វីតិក្កមតិ, ទុក្ខំ វីតិក្កមតិ, សុខទុក្ខំ វីតិក្កមតិ អនុបាបុណ្ហតិ ឧបរិមេន។ តទុកយំ សីលវតំ បរាមសតិ តទុកយេន សីលវេតេន សុជ្ឈន្តិ មុច្ចន្តិ នីយន្តិ, សុខំ វីតិក្កមន្តិ, ទុក្ខំ វីតិក្កមន្តិ, សុខទុក្ខំ វីតិក្កមន្តិ, អនុបាបុណ្ហន្តិ អវិសុចិករំ ធម្មំ អវិមុត្តិករំ ធម្មំ វិសុចិតោ វិមុត្តិតោ បច្ចាគច្ឆន្តស្ស យា តថាកូតស្ស ខន្តិ រុចិ មុត្តិ បេក្ខនា អាការបរិវិតក្កោ ទិដ្ឋិនិដ្ឋាយនា បស្សនា, អយំ សុទ្ធស្ស សីលព្ពតបរាមាសោ។ ឯតេ ឧកោ បរាមាសា អរិយសាវកស្ស បហីនា ភវន្តិ យាវ អាយតី អនុប្បាទធម្មា, សោ សីលវា ភវតិ អរិយកន្តេហិ សីលេហិ សមន្មាគតោ អក្ខណ្ឌេហិ យាវ ឧបសមសំវត្ថុនិកេហិ។ ឥមេសំ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បហានា សុតវា អរិយសាវកោ ភវតិ សោតាបន្នោ អវិនិបាតធម្មោ, សព្ពំ។

សហសច្ចាភិសមយោ, ឥតិ កោ វចនត្ថោ? ចត្តារោ អភិសមយោ, បរិញ្ញាភិសមយោ បហានាភិសមយោ សច្ចិកិរិយាភិសមយោ ភាវនាភិសមយោ។

តត្ថ អរិយសាវកោ ទុក្ខំ បរិញ្ញាភិសមយេន អភិសមេតិ, សមុទយំ បហានាភិសមយេន អភិសមេតិ, និរោធំ សច្ចិកិរិយាភិសមយេន អភិសមេតិ, មគ្គំ ភាវនាភិសមយេន អភិសមេតិ។ កី ការណំ? ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាភិសមយោ, សមុទយស្ស បហានាភិសមយោ, និរោធស្ស សច្ចិកិរិយាភិសមយោ, មគ្គស្ស ភាវនាភិសមយោ។ សមថវិបស្សនាយ កថំ អភិសមេតិ? អារម្មណេ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធទ្វា បញ្ចក្ខន្ធេ ទុក្ខតោ បស្សតិ។ តត្ថ យោ ឧបនិពន្ធនោ, អយំ សមថោ។ យា បរិយោគាហនា, អយំ វិបស្សនា។ បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខាតិ បស្សតោ យោ បញ្ចក្ខន្ធសុ អាលយោ និកន្តិ ឧបគមនំ អជ្ឈោសានា ឥច្ឆា មុច្ឆា បណិធិ

បត្តនា បហ៊ីយតិ។ តត្ថ បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខំ។ យោ តត្ថ អាលយោ និកន្តិ ឧបគមនំ អជ្ឈោសានំ
ឥច្ឆា មុច្ឆា បណិជិ បត្តនា, អយំ សមុទយោ។ យំ តស្ស បហានំ, សោ និរោជោ សមថោ
វិបស្សនា ច មគ្គោ, ឯវំ តេសំ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ ឯកកាលេ ឯកក្ខណេ ឯកចិត្តេ អបុព្វំ
អចរិមំ អភិសមយោ ភវតិ។ តេនាហ ភគវា “សហសច្ចាភិសមយា អរិយសាវកស្ស តីណិ
សំយោជនានិ បហ៊ីយន្តី” តិ។

៧០. តត្ថ សមថវិបស្សនា យុគនទ្ធា វត្តមានា ឯកកាលេ ឯកក្ខណេ ឯកចិត្តេ ចត្តារិ
កិច្ចានិ ករោតិ, ទុក្ខំ បរិញ្ញាភិសមយេន អភិសមេតិ, យាវ មគ្គំ ភាវនាភិសមយេន
អភិសមេតិ។ កំ ការណា? ទុក្ខំ បរិញ្ញាភិសមយោ, យាវ មគ្គំ ភាវនាភិសមយោ។ ឯវំ ទិដ្ឋន្តោ
យថា នាវា ជលំ គច្ឆន្តិ ចត្តារិ កិច្ចានិ ករោតិ, បារិមំ តីវំ បាបេតិ, ឱរិមំ តីវំ ជហតិ, ភាវំ វហតិ,
សោតំ ឆិន្ទតិ; ឯវមេវ សមថវិបស្សនា យុគនទ្ធា វត្តមានា ឯកកាលេ ឯកក្ខណេ ឯកចិត្តេ
ចត្តារិ កិច្ចានិ ករោតិ, ទុក្ខំ បរិញ្ញាភិសមយេន អភិសមេតិ, យាវ មគ្គំ ភាវនាភិសមយេន
អភិសមេតិ។ យថា វា សូរិយោ ឧទយន្តោ ឯកកាលេ អបុព្វំ អចរិមំ ចត្តារិ កិច្ចានិ ករោតិ,
អន្ធការំ វិធមតិ, អាលោកំ បាតុករោតិ, រូបំ និទេស្សិយតិ, សីតំ បរិយាទិយតិ; ឯវមេវ
សមថវិបស្សនា យុគនទ្ធា វត្តមានា ឯកកាលេ...បេ.... យថា បទីបោ ជលន្តោ ឯកកាលេ
អបុព្វំ អចរិមំ ចត្តារិ កិច្ចានិ ករោតិ, អន្ធការំ វិធមតិ, អាលោកំ បាតុករោតិ, រូបំ និទេស្សិយតិ,
ឧបាទានំ បរិយាទិយតិ; ឯវមេវ សមថវិបស្សនា យុគនទ្ធា វត្តមានា ឯកកាលេ...បេ....។

យទា អរិយសាវកោ សោតាបន្នោ ភវតិ អវិនិបាតធម្មោ និយតោ យាវ ទុក្ខស្សន្តំ
ករោតិ, អយំ ទស្សនក្ខមិ។ សោតាបត្តិផលញ្ច សោតាបត្តិផលេ បិតោ ឧត្តរិ សមថវិបស្សនំ
ភាវន្តោ យុគនទ្ធា វត្តមានា កាមរាគព្យាបាទានំ យេកុយ្យេន បហានា អរិយសាវកោ
ហោតិ។ សកទាគាមិ បរិនិដ្ឋិតត្តា សកិទេវេ ឥមំ លោកំ អាគន្ធា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ
តនុក្ខមិ។

សកទាគាមិផលញ្ច យោ សកទាគាមិផលេ បិតោ វិបស្សនំ ភាវន្តោ កាមរាគព្យាបាទេ

សានុសយេ អនវសេសំ បដហតិ, កាមរាគព្យាបាទេសុ អនវសេសំ បហីនេសុ
បញ្ចោរម្ភាគិយានិ សំយោជនានិ បហីនានិ កវន្តិ សក្កាយទិដ្ឋិ សីលព្ពតបរាមាសោ វិចិត្តា
កាមច្ចន្ទោ ព្យាបាទោ ច, ឥមេសំ បញ្ចន្តំ ឱរម្ភាគិយានំ សំយោជនានំ បហានា [បហានាយ
(បី. ក.)] អរិយសាវកោ ហោតិ អនាគាមី តត្ថ បរិនិព្វាយី អនាវត្តិជម្មោ តស្មា លោកា, អយំ
វីតរាគភូមិ។

អនាគាមិផលញ្ច អនាគាមិផលេ បិតោ ឧត្តរិ សមថវិបស្សនំ កាវេន្តោ បញ្ច
ឧទ្ធម្ភាគិយានិ សំយោជនានិ បដហតិ រូបរាគអរូបរាគមានឧទ្ធចូអវិជ្ជញ្ច។ ឥមេសំ បញ្ចន្តំ
ឧទ្ធម្ភាគិយានំ សំយោជនានំ បហានា អរិយសាវកោ អរហា កវតិ, ខីណាសវោ វុសិតវា
សម្មទញ្ញា [សម្មជញ្ញោ (បី. ក.)] វិមុត្តោ បរិក្ខីណាភវសំយោជនោ អនុប្បត្តសទត្តោ, អយំ
កតាភូមិ។

អរហន្តោវ អយំ សោបាទិសេសា និព្ពានធាតុ។ តស្ស អាយុក្ខយា ជីវិតទ្រិយាបរោជា
ឥទេញ្ច ទុក្ខំ និវុដ្ឋតិ, អញ្ញញ្ច ទុក្ខំ ន ឧប្បជ្ជតិ។ យោ ឥមស្ស ទុក្ខស្ស និរោជោ រូបសមោ,
អញ្ញស្ស ច អបាតុកាវោ, អយំ អនុបាទិសេសា និព្ពានធាតុ។ ឥមា ទ្វេ និព្ពានធាតុយោ។ ឥតិ
សច្ចានិ វុត្តានិ។ សច្ចាភិសមយោ វុត្តោ, កិលេសវវុត្តានំ វុត្តំ, បហានំ វុត្តំ, ភូមិយោ វុត្តា,
ផលានិ វុត្តានិ, និព្ពានធាតុយោ វុត្តា។ ឯវមិមេសុ វុត្តេសុ សព្ពពោធិ វុត្តា កវតិ។ ឯត្ថ យោគោ
ករណីយោ។

៧១. តត្ថ កតមាយោ នវ អនុបុព្ពសមាបត្តិយោ? ចត្តារិ ឈានានិ ចតស្សោ ច
អរូបសមាបត្តិយោ និរោធសមាបត្តិ ច។ តត្ថ ចត្តារិ ឈានានិ កតមានិ? ឥធរ, ភិក្ខុវេ, [បស្ស
ទីយនិកាយេ ភិក្ខុ វិវិច្ឆេវ កាមេហិតិ វិទ្យាវេន កាតញ្ញានិ។ តត្ថ កតមា ចត្តារោ
អរូបសមាបត្តិយោ? វោគិនោ វត វត្តញ្ចោ, យាវ និរោធសមាបត្តិ វិទ្យាវេន កាតញ្ញា។ ឥមាយោ
នវ អនុបុព្ពសមាបត្តិយោ។

តត្ថ កតមំ បឋមំ ឈានំ? បញ្ចង្គវិប្បយុត្តំ បញ្ចង្គសមន្មាគតំ។ កតមេហិ បញ្ចហិ អង្កេហិ វិប្បយុត្តំ? បញ្ចហិ នីវរណេហិ។ តត្ថ កតមាទិ បញ្ច នីវរណានិ? កាមច្ចន្ទោតិ វិត្តាវេតញ្ចេ។ តត្ថ កតមោ កាមច្ចន្ទោ? យោ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ឆន្ទរាគោ បេមំ និកន្តិ អជ្ឈោសានំ ឥច្ឆា មុច្ឆា បត្តនា អបរិច្ឆាគោ អនុសយោ បរិយុដ្ឋានំ, អយំ កាមច្ចន្ទនីវរណំ។ តត្ថ កតមំ ព្យាបាទនីវរណំ? យោ សត្តេសុ សង្ខារេសុ ច អាយាគោ...បេ.... យថា ទោសេ តថា និឌិដ្ឋានា, អយំ ព្យាបាទោ នីវរណំ។ តត្ថ កតមំ មិទ្ធំ? យា ចិត្តស្ស ជឡតា ចិត្តស្ស គរុត្ថំ ចិត្តស្ស អកម្មនីយតា ចិត្តស្ស និក្ខេបោ និទ្ទាយនា បចលិកតា បចលាយនា បចលាយនំ, ឥទំ មិទ្ធំ។ តត្ថ កតមំ ចិនំ [ចិនំ (បី.)]? យា កាយស្ស ចិនតា ជឡតា កាយស្ស គរុត្តា កាយស្ស អប្បស្សន្ធិ, ឥទំ ចិនំ។ ឥតិ ឥទញ្ច ចិនំ បុរិមកញ្ច មិទ្ធំ តទុកយំ ចិនមិទ្ធនីវរណន្តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ កតមំ ឧទ្ធច្ចំ? យោ អរូបសមោ ចិត្តស្ស, ឥទំ ឧទ្ធច្ចំ។ តត្ថ កតមំ កុក្កុច្ចំ? យោ ចេតសោ វិលេខោ អលញ្ចនា វិលញ្ចនា ហទយលេខោ វិប្បដិសារោ, ឥទំ កុក្កុច្ចំ។ ឥតិ ឥទញ្ច កុក្កុច្ចំ បុរិមកញ្ច ឧទ្ធច្ចំ តទុកយំ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចនីវរណន្តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ កតមំ វិចិក្ខានីវរណំ? យោ ពុទ្ធេ វា ធម្មេ វា សង្ឃេ វា...បេ.... អយំ វិចិក្ខោ។ អបិ ច ខោ បន បញ្ច វិចិក្ខាយោ សមនន្តរាយិកា ទេសន្តរាយិកា សមាបត្តន្តរាយិកា មគ្គន្តរាយិកា សគ្គន្តរាយិកា, ឥមាយោ បញ្ច វិចិក្ខាយោ។ ឥធ បន សមាបត្តន្តរាយិកា វិចិក្ខោ អធិប្បេតា។ ឥមេ បញ្ច នីវរណា។

តត្ថ នីវរណានីតិ កោ វចនត្ថោ, កុតោ និវរយន្តីតិ? សព្ពតោ កុសលបក្ខិកា និវរយន្តិ។ កថំ [កំ កំ (បី. ក.)] និវរយន្តិ? កាមច្ចន្ទោ អសុភតោ និវរយតិ, ព្យាបាទោ មេត្តាយ [មេត្តតោ (បី.)] និវរយតិ, ចិនំ បស្សន្ធិតោ និវរយតិ, មិទ្ធំ វិរិយារម្មតោ និវរយតិ, ឧទ្ធច្ចំ សមថតោ និវរយតិ, កុក្កុច្ចំ អវិប្បដិសារតោ និវរយតិ, វិចិក្ខោ បញ្ញាតោ បដិច្ចសមុប្បាទតោ និវរយតិ។

អបរោ បរិយាយោ។ កាមច្ចន្ទោ អលោកតោ កុសលមូលតោ និវរយតិ, ព្យាបាទោ អទោសតោ និវរយតិ, ចិនមិទ្ធំ សមាធិតោ និវរយតិ, ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ សតិបដ្ឋានេហិ និវរយតិ,

វិចិត្រា អមោហតោ កុសលមូលតោ និវារយតិ។

អបរោ បរិយាយោ។ តយោ វិហារា ទិព្វវិហារោ ព្រហ្មវិហារោ អរិយវិហារោ។ ទិព្វវិហារោ ចត្តារិ ឈានានិ, ព្រហ្មវិហារោ ចត្តារិ អប្បមាណានិ, អរិយវិហារោ សត្តតិស ពោធិបក្ខិយា ធម្មា។ តត្ថ កាមច្ចន្ទោ ឧទ្ធច្ចំ កុក្កច្ចញ្ច ទិព្វវិហារំ និវារយតិ, ព្យាបាទោ ព្រហ្មវិហារំ និវារយតិ, ចិនមិទ្ធិំ វិចិត្រា ច អរិយវិហារំ និវារយតិ។

អបរោ បរិយាយោ។ កាមច្ចន្ទោ ព្យាបាទោ ឧទ្ធច្ចកុក្កច្ចញ្ច សមថំ និវារយន្តិ, ចិនមិទ្ធិំ វិចិត្រា ច វិបស្សនំ និវារយន្តិ, អតោ នីវរណន្តិ វុច្ចន្តោ។ ឥមេហិ បញ្ចហិ អង្កេហិ វិប្បយុត្តំ បឋមំ ឈានំ។

កតមេហិ បញ្ចហិ អង្កេហិ សម្បយុត្តំ បឋមំ ឈានំ? វិតក្កវិចារេហិ បីតិយា សុខេន ច ចិត្តេកក្កតាយ ច។ ឥមេសំ បញ្ចន្តំ អង្កានំ ឧប្បាទបដិលោកសមន្មាគមោ សច្ចិកិរិយំ បឋមំ ឈានំ បដិលទ្ធន្តិ វុច្ចតិ។ ឥមានិ បញ្ច អង្កានិ ឧប្បាទេត្វា វិហរតីតិ, តេន វុច្ចតេ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតីតិ ទិព្វេន វិហារេន។

តត្ថ ទុតិយំ ឈានំ ចតុរង្គសមន្មាគតំ បីតិសុខេន ចិត្តេកក្កតាយ អជ្ឈត្តំ សម្បសាទនេន ឥមានិ ចត្តារិ អង្កានិ ឧប្បាទេត្វា សម្បាទេត្វា វិហរតិ, តេន វុច្ចតិ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតីតិ។

តត្ថ បញ្ចង្គសមន្មាគតំ តតិយំ ឈានំ សតិយា សម្បជញ្ញេ សុខេន ចិត្តេកក្កតាយ ឧបេក្ខាយ ឥមានិ បញ្ចង្កានិ ឧប្បាទេត្វា សម្បាទេត្វា វិហរតិ, តេន វុច្ចតិ តតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតីតិ។

តត្ថ ចតុត្ថំ ឈានំ ចតុរង្គសមន្មាគតំ ឧបេក្ខាយ សតិបារិសុទ្ធិយា អទុក្ខមសុខាយ

វេទនាយ ចិត្តកក្កតា ច, ឥមេហិ ចត្វហង្គេហិ សមន្មាគតំ ចតុត្ថំ ឈានំ។ ឥតិ ឥមេសំ ចតុន្ទំ
អង្គានំ ឧប្បាទោ បដិលាភោ សមន្មាគមោ សច្ចិកិរិយា ចតុត្ថំ ឈានំ បដិលទ្ធន្តិ វុច្ចតិ។
ឥមាទិ ចត្តារិ ឈានានិ ឧប្បាទេត្វា សម្មាទេត្វា ឧបសម្បជ្ឈ វិហរតិ, តេន វុច្ចតិ ទិព្ពេន
វិហារេន វិហរតីតិ។

តត្ថ កតមោ អនិច្ចដ្ឋោ? បីឡនដ្ឋោ អនិច្ចដ្ឋោ បកង្គដ្ឋោ សម្មាបនដ្ឋោ វិវេកដ្ឋោ
អនិច្ចដ្ឋោ, អយំ អនិច្ចដ្ឋោ។

តត្ថ កតមោ ទុក្ខដ្ឋោ? បីឡនដ្ឋោ ទុក្ខដ្ឋោ សម្បីឡនដ្ឋោ សំវេគដ្ឋោ ព្យាធិនដ្ឋោ, អយំ
ទុក្ខដ្ឋោ។

តត្ថ កតមោ សុញ្ញដ្ឋោ? អនុបលិត្តោ សុញ្ញដ្ឋោ, អសម្ពាជនដ្ឋោ គតបដ្ឋោ [អប្បដ្ឋោ
(បី.)] វិវដ្តដ្ឋោ, អយំ សុញ្ញដ្ឋោ។

តត្ថ កតមោ អនត្តដ្ឋោ? អនិស្សរិយដ្ឋោ អនត្តដ្ឋោ, អវសវត្តនដ្ឋោ, អកាមការិដ្ឋោ
បរិវិទដ្ឋោ, អយំ អនត្តដ្ឋោតិ។

សុត្តន្តសមុច្ចយោ នាម សំវត្ថិសន្តិកា បេដកកូមិ សមត្តា។

៧. ហារសម្មាតភូមិ

៧២. ឈានំវិរាគោ។ ចត្តារិ ឈានានិ វិត្តាវេន កាតញ្ញានិ។ តានិ ទុរិជានិ;
ពោជ្ឈង្គវិប្បយុត្តានិ ច ពោជ្ឈង្គសម្បយុត្តានិ ច។ តត្ថ ពោជ្ឈង្គវិប្បយុត្តានិ ពាហិរកានិ,
ពោជ្ឈង្គសម្បយុត្តានិ អរិយបុគ្គលានិ។ តត្ថ យេន ធ បុគ្គលមូលានិ តេសំ និក្ខិបេត្វា
រាគចរិតោ, ទោសចរិតោ, មោហចរិតោ, រាគទោសចរិតោ, រាគមោហចរិតោ,

ទោសមោហចរិតោ, សមភាគចរិតោ, ឥតិ ឥមេសំ បុគ្គលានំ ឈានំ សមាបដ្ឋិតានំ បញ្ច
នីវរណានិ បដិបក្ខោ តេសំ បដិឃាតាយ យថា អសមត្ថោ តីណិ
អកុសលមូលានិ និគ្គណ្ហាតិ។ លោភេន អកុសលមូលេន អភិជ្ឈា ច ឧទ្ធចញ្ច ឧប្បិលវតំ
អលោភេន កុសលមូលេន និគ្គណ្ហាតិ, កុក្កច្ចញ្ច វិចិកិច្ចា ច មោហបក្ខោ, តំ អមោហេន
និគ្គណ្ហាតិ។ ទោសោ ច បិនមិទ្ធចញ្ច ទោសបក្ខោ, តំ អទោសេន និគ្គណ្ហាតិ។

តត្ថ អលោកស្ស បារិបូរិយា នេក្ខម្មវិតក្កំ វិតក្កេតិ។ តត្ថ អទោសស្ស បារិបូរិយា
អព្យាបាទវិតក្កំ វិតក្កេតិ។ តត្ថ អមោហស្ស បារិបូរិយា អវិហឹសាវិតក្កំ វិតក្កេតិ។ តត្ថ
អលោកស្ស បារិបូរិយា វិវិត្តោ ហោតិ កាមេហិ។ តត្ថ អទោសស្ស បារិបូរិយា អមោហស្ស
បារិបូរិយា ច វិវិត្តោ ហោតិ បាបកេហិ អកុសលេហិ ធម្មេហិ, សវិតក្កំ សវិចារំ វិវេកជំ
បីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហរតិ។

វិតក្កាតិ តយោ វិតក្កា - នេក្ខម្មវិតក្កោ អព្យាបាទវិតក្កោ អវិហឹសាវិតក្កោ។ តត្ថ
បឋមាភិនិបាតោ វិតក្កោ, បដិលទ្ធស្ស វិចារណំ វិចារោ។ យថា បុរិសោ ទូរតោ បុរិសំ បស្សតិ
អាគច្ឆន្តំ, ន ច តាវ ជានាតិ ឯសោ ឥត្ថិតិ វា បុរិសោតិ វា យទា តុ បដិលកតិ ឥត្ថិតិ វា
បុរិសោតិ វា ឯវំ វណ្ណាតិ វា ឯវំ សណ្ឋានោតិ វា ឥមេ វិតក្កយន្តោ ឧត្តរិ ឧបបរិក្ខន្តិ កី នុ ខោ
អយំ សីលវា ឧទាហុ ទុស្សីលោ អន្នោ វា ទុត្តតោតិ វា។ ឯវំ វិចារោ វិតក្កេ អប្បេតិ, វិចារោ
ចរិយតិ ច អនុវត្តតិ ច។ យថា បក្ខំ បុព្វំ អាយុហតិ បច្ឆា នាយុហតិ យថា អាយុហនា ឯវំ
វិតក្កោ, យថា បក្ខានំ បសារណំ ឯវំ វិចារោ អនុបាលតិ វិតក្កេតិ វិចរតិ វិចារេតិ។ វិតក្កយតិ
វិតក្កេតិ, អនុវិចរតិ វិចារេតិ។ កាមសញ្ញាយ បដិបក្ខោ វិតក្កោ, ព្យាបាទសញ្ញាយ
វិហឹសសញ្ញាយ ច បដិបក្ខោ វិចារោ។ វិតក្កានំ កម្មំ អកុសលស្ស អមនសិកាវោ, វិចារានំ កម្មំ
ជេដ្ឋានំ សំវារណា។ យថា បលិកោ តុណ្ហិកោ សជ្ឈាយំ ករោតិ ឯវំ វិតក្កោ, យថា តំយេវ
អនុបស្សតិ ឯវំ វិចារោ។ យថា អបរិញ្ញា ឯវំ វិតក្កោ។ យថា បរិញ្ញា ឯវំ វិចារោ។
និរុត្តិបដិសម្មិទាយញ្ច បដិការបដិសម្មិទាយញ្ច វិតក្កោ, ធម្មបដិសម្មិទាយញ្ច
អត្ថបដិសម្មិទាយញ្ច វិចារោ។ កល្យាណ កោសល្យត្ថំ ចិត្តស្ស វិតក្កោ, អភិនិហារកោសល្យ

ចិត្តស្ស វិចារោ ។ ឥទំ កុសលំ ឥទំ អកុសលំ ឥទំ ការវត្តំ ឥទំ បហាតត្តំ ឥទំ សច្ចិកាតព្វន្តិ
វិតក្កោ, យថា បហានញ ការវនា ច សច្ចិកិរិយា ច ឯវំ វិចារោ។ ឥមេសុ វិតក្កវិចារេសុ បិតស្ស
ទុវិធំ ទុក្ខំ ន ឧប្បជ្ជតិ កាយិកញ ចេតសិកញ; ទុវិធំ សុខំ ឧប្បជ្ជតិ កាយិកញ ចេតសិកញ។
ឥតិ វិតក្កជនិតំ ចេតសិកំ សុខំ បីតិ កាយិកំ សុខំ កាយិកោយេវ។ យា តត្ថ ចិត្តស្ស ឯកគ្គតា,
អយំ សមាធិ។ ឥតិ បឋមំ ឈានំ បញ្ចង្គវិប្បហិនំ បញ្ចង្គសមន្មាគតំ។

តេសំយេវ វិតក្កវិចារនំ អភិក្ខណំ អាសេវនាយ តស្ស តប្បោណមានសំ ហោតិ។
តស្ស វិតក្កវិចារា ឱឡារិកា ខាយន្តិ។ យញ បីតិសុខញ នេក្ខមញ ឱឡារិកំ កវតិ។ អបិ ច
សមាធិជា បីតិ រតិ ច ជាយតិ។ តស្ស វិចារារម្មណំ។ តេសំ រូបសមា អជ្ឈត្តំ ចេតោ
សម្បសីទតិ។ យេ វិតក្កវិចារា ទ្វេ ធម្មានុស្សវិតញ។ បច្ចុប្បន្នា ទរណិតព្ពំ។ តេសំ រូបសមា
ឯកោទិការំ ចិត្តេកគ្គតំ ហោតិ។ តស្ស ឯកោទិការេន បីតិ បារិបូរី គច្ចតិ។ យា បីតិ, តំ
សោមនស្សន្ត្រិយំ, យំ សុខំ, តំ សុខិន្ត្រិយំ។ យា ចិត្តេកគ្គតា, អយំ សមាធិ។ តំ ទុតិយំ ឈានំ
ចតុរង្គសមន្មាគតំ។ សោ បីតិយា វិរាតា យាតិ ឱដហិ ជល្លសហគតំ។

៧៣. តត្ថ សោមនស្សចិត្តមុបាទានន្តិ ច សោ តំ វិចិនន្តោ ឧបេក្ខមេវ មនសិកោតិ។
សោ បីតិយា វិរាតា ឧបេក្ខកោ វិហរតិ។ យថា ច បីតិយា សុខមានិតំ, តំ កាយេន
បដិសំវេទេតិ សម្បជានោ វិហរតិ។ យេន សតិសម្បជញ្ញេន ឧបេក្ខាបារិបូរី គច្ចតិ។ ឥទំ
តតិយំ ឈានំ ចតុរង្គសមន្មាគតំ។

តថា កាយិកស្ស សុខស្ស បហានាយ បឋមេ ឈានេ សោមនស្សន្ត្រិយំ និរុដ្ឋតិ។
ទុតិយេ ឈានេ ទុក្ខិន្ត្រិយំ និរុដ្ឋតិ។ សោ សុខស្ស ច បហានា ទុក្ខស្ស ច បហានា បុព្វេវ
សោមនស្សទោមនស្សានំ អត្ថង្គមា អទុក្ខមសុខំ ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធិ ចតុត្ថំ ឈានំ
ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ តត្ថ ចតុហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ឧបេក្ខា បសាទា ហោតិ, ទុក្ខិន្ទ្រិយេន
ទោមនស្សន្ទ្រិយេន សុខិន្ទ្រិយេន សោមនស្សន្ទ្រិយេន ច។ តេសំ និរោធា ឧបេក្ខាសម្បជញ្ញំ
ហោតិ, តត្ថ សុខិន្ទ្រិយេន សោមនស្សន្ទ្រិយេន ច អសតិ ហោតិ, តេសំ និរោធា សតិមា

ហោតិ, ទុក្ខិន្ទ្រិយេន ទោមនស្សិន្ទ្រិយេន ច អសម្បជញ្ញំ, តេសំ និរោធិា សម្បជញ្ញំ ហោតិ,
ឥតិ ឧបេក្ខាយ ច សញ្ញា, សតោ សម្បជានោ ចិត្តេកក្កតា ច ឥទំ វុច្ចតេ ច ចតុត្ថំ ឈានំ។

តត្ថ យោ រាគចរិតោ បុគ្គលោ តស្ស សុខិន្ទ្រិយញ្ច សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច; យោ
ទោសចរិតោ បុគ្គលោ តស្ស ទុក្ខិន្ទ្រិយញ្ច ទោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច; យោ មោហចរិតោ បុគ្គលោ
តស្ស អសតិ ច អសម្បជញ្ញញ្ច។

តត្ថ រាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស តតិយេ ឈានេ ចតុត្ថេ ច អនុនយោ និរុដ្ឋតិ,
ទោសចរិតស្ស បឋមេ ឈានេ ទុតិយេ ច បដិមំ និរុដ្ឋតិ, មោហចរិតស្ស បុគ្គលស្ស បឋមេ
ឈានេ ទុតិយេ ច អសម្បជញ្ញំ និរុដ្ឋតិ។ តតិយេ ឈានេ ចតុត្ថេ ច អសតិ និរុដ្ឋតិ, ឯវមេវ
តេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ចត្តារិ ឈានានិ វោទានំ គមិស្សន្តិ។

តត្ថ រាគទោសចរិតស្ស បុគ្គលស្ស អសម្បជញ្ញញ្ច អនុនយោ ច បដិមញ្ច, តេន
ហានភាគិយំ [បហានភាគិយំ (បី. ក.)] ឈានំ ហោតិ។ តត្ថ រាគមោហចរិតស្ស បុគ្គលស្ស
អនុនយត្ថំ ច អាទីនំ ទស្សិតា, តំ តស្ស ហានភាគិយំ ឈានំ ហោតិ។ តត្ថ
ទោសមោហចរិតស្ស បុគ្គលស្ស បដិមេ ច អសតិ ច អសម្បជញ្ញញ្ច អាទីនំ ទស្សិតា តេន
តស្ស ហានភាគិយំ ឈានំ ហោតិ។

តត្ថ រាគទោសមោហសមភាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស វិសេសភាគិយំ ឈានំ ហោតិ,
ឥមានិ ចត្តារិ ឈានានិ សត្តសុ បុគ្គលេសុ និទ្ទិសិតញ្ញានិ។ ចតុសុ ច សមាធិសុ ឆន្ទសមាធិនា
បឋមំ ឈានំ, វិរិយសមាធិនា ទុតិយំ ឈានំ, ចិត្តសមាធិនា តតិយំ ឈានំ, វិមំសាសមាធិនា
ចតុត្ថំ ឈានំ។ អប្បណិហិតេន បឋមំ ឈានំ, សុញ្ញតាយ ទុតិយំ ឈានំ, អនិមិត្តេន តតិយំ
ឈានំ, អានាបានស្សតិយា ចតុត្ថំ ឈានំ។ កាមវិតក្កព្យាបាទានញ្ច តំ តំ រូបសមេន បឋមំ
ឈានំ ហោតិ, វិតក្កវិចារនំ រូបសមេន ទុតិយំ ឈានំ, សុខិន្ទ្រិយសោមនស្សិន្ទ្រិយានំ
រូបសមេន តតិយំ ឈានំ, កាយសង្ខារនំ រូបសមេន ចតុត្ថំ ឈានញ្ច។ ចាតាធិដ្ឋានេន

បឋមំ ឈានំ, សព្វាធិដ្ឋានេន ទុតិយំ ឈានំ, បញ្ញាធិដ្ឋានេន តតិយំ ឈានំ,
 ឧបសមាធិដ្ឋានេន ចតុត្ថំ ឈានំ។ ឥមានិ ចត្តារិ ឈានានិ សង្ខេបនិទ្ទេសេន និទ្ទិដ្ឋានិ, តត្ថ
 សមាធិន្ទ្រិយំ បារិបូរិ គច្ឆតិ។ អនុវត្តនកានិ ចត្តារិ, តត្ថ យោ បឋមំ ឈានំ និស្សាយ
 អាសវក្ខយំ បាបុណាតិ, សោ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាកិញ្ញាយ
 ទោមនស្សិន្ទ្រិយបដិបក្ខេន។ យោ ទុតិយំ ឈានំ និស្សាយ អាសវានំ ខយំ បាបុណាតិ, សោ
 សុខាយ បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ ទុក្ខិន្ទ្រិយបដិបក្ខេន។ យោ តតិយំ ឈានំ និស្សាយ
 អាសវានំ ខយំ បាបុណាតិ, សោ សុខាយ បដិបទាយ ទន្ធាកិញ្ញាយ
 សោមនស្សិន្ទ្រិយបដិបក្ខេន។ យោ ចតុត្ថំ ឈានំ និស្សាយ អាសវានំ ខយំ បាបុណាតិ, សោ
 សុខាយ បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ សុខិន្ទ្រិយបដិបក្ខេន គតោ។

បកិណ្ណកនិទ្ទេសោ។

៧៤. យានិ ចត្តារិ ឈានានិ, តេសំ ឈានានំ ឥមានិ អង្គានិ, តេសំ អង្គានំ
 សមូហោ[សម្មោហោ (បី. ក.)] អស្ស អង្គា, អយំ ឈានភូមិ កោ វិសេសោតិ អស្ស
 វិសេសោ។ ឥមេ សម្ភារា តេហិ អយំ សមុទាគមោ, តស្ស សមុទាគមស្ស អយំ ឧបនិសា,
 តាយ ឧបនិសាយ អយំ ភាវនា។ តស្សា ភាវនាយ អយំ អាទិនវោ។ តេន អយំ បរិហានិ។
 កស្ស បរិហានីតិ តទុបគជ្ឈាយិនោ[តទុបកជ្ឈាយិនោ (បី. ក.)]។ តំ យថា ភណិតំ
 បច្ចវេក្ខន្តោ អយំ វិសេសោ។ តេន វិសេសេន អយំ អស្សាទោ, សោ កស្ស អស្សាទោ
 អឈានិយា ឈាយិនោ, តស្សា អឈានិយា ឈាយិនោ, ឥទំ កល្លិតា កោសល្លេ បិតជ្ឈានំ
 អនោមទ្ទិយតំ គច្ឆតិ ឈានពលំ, ឈានពលេ បិតស្ស អយំ បារមិប្បត្តស្ស ឥមានិ
 ឈានង្គានិ អនាវិលសង្កប្បោ បឋមេ ឈានេ ឈានង្គានិ ភាវី។ សោ បីតិ តទនុសារិត្តាវ
 បឋមេ ឈានេ ឈានង្គំ តស្សង្គំនោ ច ធម្មា តទភិសន្និតាយ ច។ បីតិ ទុតិយេ ឈានេ
 ឈានង្គធម្មតា ខោ បន តថា បវត្តស្ស សហគតំ ឈានង្គធម្មំ សសុខតាយ អជ្ឈត្តំ
 សម្បសាទោ ទុតិយេ ឈានេ ឈានង្គំ មនោសម្បសាទនតាយ តទភិសន្និតាយ ច។ បីតិ
 ទុតិយេ ឈានេ ឈានង្គំ អជ្ឈត្តំ សម្បសាទនំ សមាធិតា[សមាធិកា (បី.)] បីតិ ទុតិយេ

ឈាន ឈានផ្គំ, ចេតសោ ឯកោទិកាវោ ទុតិយេ ឈានេ ឈានផ្គំ, ឧបេក្ខា ផស្សតា តតិយេ
ឈានេ ឈានផ្គំ, សុខំ តស្ស អង្គន្តិ ច។ ចេតសោ ឯកោទិកាវោ ចតុត្ថេ ឈានេ ឈានផ្គំ,
ឧបេក្ខា អទុក្ខមសុខា ចតុត្ថេ ឈានេ ឈានផ្គំ, អភិនិសាក្ខមិ ឧបេក្ខាសតិបាវិសុទ្ធិ ចតុត្ថេ
ឈានេ ឈានផ្គំ។ សតិបាវិសុទ្ធិ ច អនេកជ្ឈក្ខមីសុ ឈានផ្គំសមាយុត្តា បីតិ ចេតសោ
ឯកោទិកាវោ ចតុត្ថេ ឈានេ ឈានផ្គំ។

តត្ថ កតមា ឈានភូមិ? សវិតក្កេ សវិចារេ វិវេកា អនុគតា បឋមេ ឈានេ ឈានភូមិ។
អវិតក្កេ អវិចារេ អជ្ឈត្ថំ សម្មសាទនំ ជនិតំ បីតិមនុគតា ទុតិយេ ឈានេ ឈានភូមិ។
សុខសាតសមោហិតា សប្បីតិកា តតិយេ ឈានេ ឈានភូមិ។ តស្ស សុខទុក្ខសហគតា
អភិនិហារសហគតា ចតុត្ថេ ឈានេ ឈានភូមិ។ អប្បមាណសហគតា សត្តារម្មណា បឋមេ
ឈានេ ឈានភូមិ។ អភិភូមិអាយតនសហគតា រូបសញ្ញីសុ ទុតិយេ ឈានេ ឈានភូមិ។
វិមោក្ខសហគតានំ វិមោក្ខេសុ តតិយេ ឈានេ ឈានភូមិ។ អនុបស្សនាសហគតា
កាយសង្ខារា សម្មា ចតុត្ថស្ស ឈានស្ស ភូមិ។

៧៥. តត្ថ កតមេ ឈានវិសេសោ? វិវិច្ឆេវ កាមេហិ វិវិច្ឆ បាបកេហិ អកុសលេហិ
ធម្មេហិ ចិត្តចេតសិកសហគតា កាមធាតុសមតិក្កមនតាបិ, អយំ ឈានវិសេសោ។ អវិតក្កា
ចេវ អវិចារា ច សប្បីតិកាយ សតិសហគតាយ បីតិសហគតា សញ្ញាមនសិកាវា
សមុទាចរន្តិ។ អយំ ឈានវិសេសោ។ អវិតក្កាយ ភូមិយា អវិចារេយេវ សតិ អនុគតា
ឧបេក្ខាសហគតា មនសិកាវា សមុទាចរន្តិ។ តទនុធម្មតាយ ច សតិ សណ្ឋាហតិ [សន្ធិហតិ
(បី.)]។ តញ្ច ភូមិ ឧបសម្មជ្ជ វិហរតិ, អយំ ឈានវិសេសោ។ សតិបាវិសុទ្ធិសហគតា
សញ្ញាមនសិកាវា សមុទាចរន្តិ, តញ្ច ភូមិ ឧបសម្មជ្ជ វិហរតិ, អយំ ឈានវិសេសោ។
វិញ្ញាណញ្ញាយតនសហគតាយ ភូមិយំ អាកិញ្ញញ្ញាយតនសហគតា សញ្ញាមនសិកាវា
សមុទាចរន្តិ, តញ្ច ភូមិ ឧបសម្មជ្ជ វិហរតិ, អយំ ឈានវិសេសោ។

ឈានសម្ភារា នេក្ខម្មវិតក្កោ សម្ភារោ កាមវិតក្កវិនោទនាធិប្បាយតា។ អព្យាបាទវិតក្កោ

សម្ភារៈ ព្យាបាទវិតក្កបដិវិនោទនាធិប្បាយតា។ អវិហឹសាវិតក្កោ សម្ភារៈ
 វិហឹសាវិតក្កបដិវិនោទនាធិប្បាយតា។ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា អប្បិច្ឆតា សម្ភារៈ
 បរិសុទ្ធាជីវោ ចតុន្នំ សមាបត្តិនំ សម្ភារៈ អកម្មស្ស វិហារិតា។ មគ្គសម្ភារៈ
 សមាបត្តិបជ្ជនតា។ ផលសម្ភារៈ ឈាននិព្វត្តិតាយ ឈានសមុទាគមោ។ កុសលហេតុ យំ
 ឈានំ សមុទយំ គច្ឆន្តិ កោ ច[កោចិ (ក.)] ន កុតោចិ នេក្ខម្មប្បត្តា សមុទាគច្ឆន្តិ។
 អាលម្ពនិរោធសមាធិ សន្តោ សមុទាគច្ឆន្តិ។ អវីតិក្កន្តា សមុទាគច្ឆន្តិ។ សុខិន្ទ្រិយំ
 សោមនស្សិន្ទ្រិយំ បហានាយ តេ ច អព្យាបជ្ជតាយ សមុទាគច្ឆន្តិ។ តំ បន សន្ធាយ
 សមុទាគច្ឆន្តិ។ អបរិទាហនាយ សមុទាគច្ឆន្តិ។ អយំ ញ្ញាណសមុទាគមោ។

៧៦. តត្ថ កតមា ឧបនិសា? កល្យាណមិត្តតា ឈានស្ស ឧបនិសា។
 កល្យាណសម្បវដ្តតា ឈានស្ស ឧបនិសា។ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា ឈានស្ស ឧបនិសា។
 អសន្តដ្ឋិតា កុសលេសុ ធម្មេសុ ឈានស្ស ឧបនិសា។ សទ្ធម្មស្សនំ ឈានស្ស ឧបនិសា។
 សំវេជនិយេ វានេ សំវិគ្គស្ស យោនិសោ បធានំ។ អយំ ឈានោបនិសា។

តត្ថ កតមា ការវនា? មេត្តាសេវនា អព្យាបាទវិតក្កការវនា។ កុណសេវនា
 អវិហឹសាវិតក្កការវនា។ មុទិតាការវនា បីតិសុខសម្បជញ្ញា ការវនា។ ឧបេក្ខាការវនា
 បស្សវតា ឧបេក្ខាការវនា អបស្សវតា ឧបេក្ខា ច អជ្ឈបេក្ខា ច, អសុភសញ្ញាការវនា
 ទុក្ខាបដិបទា ទន្ធាកិញ្ញា កវសន្ធាកិញ្ញា កវសន្ធានំ, សា ធម្មិធា ការវនា ការវតា ពហុលីកតា
 អនុដ្ឋិតា វត្ថុកតា យានីកតា បរិចិត្តា សុសមារទ្ធ។ អយំ ការវនា។

ឯវំ ការយន្តស្ស អយំ អាទីនវោ។ បឋមេ ឈានេ សង្ខារសមន្មាគតោ ឯសោ ធម្មោ
 អស្សុតោ សាសវោ។ សចេ ឯស ធម្មោ អយំ សីលោ អាសន្នបដិបក្ខោ ច ឯស ធម្មោ កាមោ
 បតិចារោ បតិវិចារោ សមាបត្តិនំ ច សញ្ញោឡារិកោ ឯស ធម្មោ វិតក្កវិចារោ ច។ តត្ថ ចិត្តំ
 ខោភេន្តិ, កាយោ ចេត្ត កិលមតិ, កាយម្ហិ ចេត្ត កិលន្តេ ចិត្តំ វិហញ្ញតិ។ អនភិនីហារក្ខមោវ
 អភិញ្ញានំ ឥមេ អាទីនវោ បឋមេ ឈានេ។

ទុតិយេ ឈានេ ឥមេ អាទីនវា បីតិវេណសហគតោ ច ឯសោ ធម្មោ, ន
 សមុទាចារស្សេតិ ចិត្តំ។ អសោធម៌ ឧបគមោ ចេស ធម្មោ
 ឧបគមិបរិស្សយោ[ឧបគមិបរិចយោ (បី.)] ទោមនស្សបច្ចត្តិកោ ចេស ធម្មោ។ តត្ថ តត្ថ
 យុត្តិនំ បីតិ បរជ្ជតោ ចេស ធម្មោ ទុក្ខំ ហោតិ, អវត្ថសន្តាសភូមិបរិជ្ជយន្តោ ចត្វសុ
 ទុក្ខតាសុ ឯស ធម្មោ អនុវិទ្យាបនសទ្ធាយ[អនុវិទ្យា បស្សតិយា (បី.)] ទុក្ខតាយ ច ន
 បលិពោធទុក្ខតាយ ច អភិញ្ញាទុក្ខតាយ ច រោគទុក្ខតាយ ច, ឥមេ អាទីនវា ទុតិយេ
 ឈានេ។

តត្ថ កតមេ អាទីនវា តតិយេ ឈានេ? ឧបេក្ខាសុខសហគតាយ តត្ថ សាតាវិនំ បញ្ចន្តំ
 ឧបេក្ខាសុខំ បរិវត្តិតោ ឯស ធម្មោ តេន និច្ចសញ្ញិតានញ្ច យំ ហោតិ។ ទុក្ខោបនិយំ សុខំ
 ចិត្តស្ស សង្ខេកតំ ឧបាទាយ សុខទុក្ខាយ គតោ សវតិ។ សុខទុក្ខានុកតញ្ច ឧបាទាយ
 អនភិហារភូមំ ចិត្តំ ហោតិ។ អភិញ្ញាយ សច្ចិកិរិយាសុ សព្វេបិ ចេតេ ធម្មា តីសុ
 ឈានសមាបត្តិសុ ចត្វហិ ច ទុក្ខតាហិ អនុវិទ្យានំ សា ភយា ទុក្ខតាយ បលិពោធទុក្ខតាយ ច
 អភិញ្ញាយ ទុក្ខតាយ ច ឥមេ អាទីនវា តតិយេ ឈានេ។

តត្ថ កតមេ អាទីនវា ចតុត្ថេ ឈានេ? អាកិញ្ញញ្ញាសមាបត្តិកា តេ ធម្មានុសមាបត្តិកា
 ឯតិស្សា ច ភូមិយំ សាតានំ ពាលបុប្ផនានំ អនេកវិធានិ ទិដ្ឋិតតានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ ឱឡារិកា
 សុខុមេហិ ច រូបសញ្ញាហិ អនុវិធានិ ឯតានិ ឈានានិ សទា
 អនុទេយមេត្តាឈានកលានុទនុកលាយ សាធារណ, ទុក្ខរា ច សព្វេ ចត្តារោ មហាសម្មារា
 សមុទាគតានិ ច ឯតានិ ឈានានិ អញ្ញមញ្ញំ និស្សាយ សមុទាគច្ចន្តិ។ ឯត្ថ សមុទាគតា ច
 ឯតេ ធម្មា ន សមត្តា ហោន្តិ។ អសមុគ្គហិតនិមិត្តា ច ឯតេ ធម្មា បរិហាយន្តិ។ និរុជ្ឈន្តិ ច
 ឯតេ ធម្មា ន ឧបាទិយន្តិ និរុជ្ឈន្តានិ ច, ឯតេសំ ធម្មានំ ឈានានិ និមិត្តានិ ន
 ឈាននិមិត្តសញ្ញា វោកិរតិ។ អប្បដិលទ្ធបុញ្ញា ច ឈាយីវសេន ច ភវតិ[ឈាយី ច វសេន ច
 ភវតិ (បី. ក.)]។ ឥមេហិ អាទីនវេហិ អយំ ឈានបរិហានិ។

៧៧. និរោធសមាបត្តិយា អបដិសង្កាយ អវសេសសញ្ញិនោ
 អាកិញ្ចញ្ញាយតនសហគតា សញ្ញាមនសិកាវា សមុទាចរន្តិ, សោ និរោធសមាបត្តិគោ
 បរិហាយតិ។ អានេញ្ចសញ្ញិនោ អសញ្ញាយតនំ សមាបន្នស្ស អាកិញ្ចញ្ញាយតនសហគតា
 មនសិកាវា សមុទាចរន្តិ, តញ្ច ភូមិ ន បជានាតិ, សោ តតោ បរិហាយតិ។ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ
 សមាបន្នស្ស វិញ្ញាណញ្ញាយតនសញ្ញា មនសិកាវា សមុទាចរន្តិ, តញ្ច ភូមិ ន បជានាតិ,
 សោ តតោ បរិហាយតិ។ វិញ្ញាណញ្ញាយតនំ សមាបន្នស្ស រូបសញ្ញាសហគតា។
 វិត្តាវេន...បេ.... យាវ បបមេ ឈានេ កាមសញ្ញាសហគតា កាតញ្ញា។ សកស្ស[សា តស្ស
 (បី. ក.)] បរិហាយតិ, កលង្គជ្ឈានេ កលង្គំ ឈាយតិ, បរិសមន្តតោ ឈាយតិ, កិន្ទន្តោ
 ឈាយតិ, ន សជ្ឈាយតិ, អាយុហន្តោ ឈាយតិ, កិញ្ចិ ច និបរិចិត្តោ ឈាយតិ។ អតិវិជារន្តោ
 ឈាយតិ, អតិមញ្ញន្តោ ឈាយតិ, កាយសង្ខារេ អប្បដិសម្ភារេ ឈាយតិ, បរិយុដ្ឋានស្ស
 និស្សរណំ អជានន្តោ ឈាយតិ, នីវេណាកិក្ខុតោ ឈាយតិ, អស្សាបត្តិមនសិកពោន្តោ
 ឈានស្ស អស្សាទោ កាមរាគបរិយុដ្ឋានំ បហានំ ឈានស្ស អស្សាទោ កាមរាគហេតុនំ
 ធម្មានំ ឧទយន្តិ, និរុជ្ឈង្គានិ ឯតេសំ ធម្មានំ ឈានានិ ឧបរិមា សុខុបេក្ខា កាមកម្មកិលេសានំ
 បហានំ អស្សាទោ, ឯវំ ខោ បុន ឈានស្ស អស្សាទោ មហាសំវាសមប្បិទ្ធិតេ
 លោកសំនិវាសេ អសម្ពោជោកាសា វិតមេស្សមិទំ ឈានប្បហានា។ អយំ
 បលិរោធមប្បលិរោធលោកសន្និវាសេ ឯសនិធមិទំ ឈានំ អនមតគ្គសំសារសមាបន្នានំ
 សត្តានំ សំសារប្បហាននា អានិសំសោ, យមិទំ ឈានស្ស អស្សាទោ កាយស្ស
 អឈានិយឈាយិនោ កវតិ។ អឈានិយឈានិយឈាយិហិ អបរាមសន្តោ
 អឈានិយឈាយិតំ ឈាយតិ, យានិ កលង្គជ្ឈាយិនោ បទានិ, តានិ អនុជិតានិ បដិបក្ខោ

៧៨. តត្ថ កតមំ ឈានកោសល្លំ? សមាបត្តិកោសល្លំ ឈានកោសល្លំ,
 ឈានវិសេសកោសល្លំ ឈានកោសល្លំ, ឈានន្តរិកកោសល្លំ ឈានកោសល្លំ,
 សមាបត្តិវុដ្ឋានកោសល្លំ ឈានកោសល្លំ, ឈានេ សភាវកោសល្លំ ឈានកោសល្លំ, ឈានេ
 អាទីនវកោសល្លំ ឈានកោសល្លំ, ឈានេ និស្សរណកោសល្លំ ឈានកោសល្លំ,

ឈានផលេន ឧបាទាយ កោសល្លំ, ឈានផលេន បដិសង្កានផលេ អបរិហានធម្មតា
និព្វត្តិឈានេ ច កីឡិតាបិ វិសេសកាគិយំ ឈានំ បដិលព្ពតិ។ ឥទំ បនស្សាតិ កវហារិតា ច
អារម្មណានិមិត្តគ្នាហោ អនកិនីហារពលំ, ចិត្តេកគ្គតា និមិត្តាសុ គតិសហិតា សមថពលេន
អសំសីទនញ្ច ឈានេ មគ្គផលំ សមថំ បវត្តេ សមាធិនោ ឧបេក្ខាបលិបុញ្ញាបរិនិមិត្តាសយោ
បគ្គាហិនោ [មគ្គាហិនោ (បី.)] សតិពលំ តំ បវត្តិតានញ្ច វិបស្សនានំ សមញ្ញាពលេ។

តត្ថ កតមា ឈានបារមិតា? សុបារមិតា មេត្តា កាមេសុ សត្តា កាមសង្កសត្តាតិ [ឧទា.
៦៣ ឧទានេ បស្សិតញ្ញំ] យម្ហិ សុត្តេ ទេសនាយ វោហារេន ទេ សច្ចានិ និទ្ធិដ្ឋានិ, ទុក្ខញ្ច
សមុទយោ ច, វិចយេន ហារេន យេ សំយោជនីយេសុ ធម្មេសុ វដ្តំ ន បស្សន្តិ, តេ ឱវំ
តវិស្សន្តិទិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ ន តវិស្សន្តិទិ អត្ថិ ឯសា យុត្តិ ច វិចយោ ច ឥទំ នុ កិស្ស
បទដ្ឋានំ, កាមេសុ សត្តាតិ បញ្ច កាមគុណា, តំ កាមតណ្ហាយ បទដ្ឋានំ។ សំយោជនេ
វដ្ឋមបស្សមាទាតិ អវិជ្ជាយ បទដ្ឋានំ, ន ហិ ជាតុ សំយោជនសង្កសត្តា ឱវំ តវេយ្យំ វិបុលំ
មហន្តន្តិ ឧបាទានស្ស បទដ្ឋានំ។ កាមេសុ សត្តាតិ កាមា ទិដ្ឋា – វត្ថុកាមា ច កិលេសកាមា
ច, តត្ថ កិលេសកាមា កាមតណ្ហា កាមតណ្ហាយ យុត្តា កវន្តិ រូបតណ្ហា កវតណ្ហា
លក្ខណេន ហារេន, សំយោជនេ វដ្ឋមបស្សមាទាតិ សំយោជនស្ស។ យោ តត្ថ ឆន្ទរកោ
តស្ស កី បទដ្ឋានំ? សុខា វេទនា ទេ ច ឥន្ទ្រិយានិ – សុខិន្ទ្រិយញ្ច សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច។
ឥតិ សុខាយ វេទនាយ គហិតាយ តយោបិ វេទនា គហិតា ហោន្តិ។ វេទនាក្ខន្ធទ គហិតេ
សព្វេ បញ្ចក្ខន្ធទ គហិតា ហោន្តិ។ រូបសទ្ធកន្ធរសដោដ្ឋញ្ញា គហិតា, វត្ថុកាមេសុ គហិតេសុ
សញ្ញានិ ធ ពាហិរានិ អាយតនានិ គហិតានិ ហោន្តិ។ អជ្ឈត្តិកពាហិរេសុ អាយតនេសុ យោ
សតោ, អយំ វុច្ចតេ លក្ខណោ ហារោ, តត្ថ យោ ឱឡារិកម្ហិ កិលេសេ អជ្ឈាវសិតោ
សព្វកិលេសេសុ យោ ន តតោ សុខុមតវេសុ ន វីតរតោ កវតិ។ តត្ថ ពាហិរសំយោជនំ
មមន្តិ អជ្ឈត្តសំយោជនំ អហន្តិ។ តត្ថ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ ឱវំ តវត្ថុកាមា តេ
សំយោជនីយេសុ ធម្មេសុ អាទីនវានុបស្សិនោ វិហរិស្សន្តិទិ អយមេត្ត ភគវតោ
អធិប្បាយោ។ កាមេសុ សត្តាតិ យេសុ ច សត្តា យេន ច សត្តា យេសញ្ច សត្តា អយំ

ចតុត្ថិជោ អាការោ សង្កេសំ ហារកាគិយោ។

៧៩. តត្ថ កតមានិ តីណិ វិបល្លាសានិ បទដ្ឋានានិ ច? ចិត្តវិបល្លាសស្ស ទិដ្ឋិវិបល្លាសស្ស សញ្ញាវិបល្លាសស្ស តយោ វិបល្លាសា តីណិ អកុសលមូលានិ បទដ្ឋានំ។ តីណិ អកុសលមូលានិ ហីនប្បណីតការិយកម្មស្ស បទដ្ឋានំ។ ចតុន្ទញ្ច ឧបាទានានំ ទោសោ អកុសលមូលំ ទិស្សតិ។ ហីនប្បណីតការិយកម្មស្ស បទដ្ឋានំ។ យថា មាតុយា វា បិតុនោ វា អញ្ញតរស្ស វា បុន ឧឡារស្ស ភិក្ខុនោ អភយំ ទេតិ។ តត្ថ អញ្ញោ មិច្ឆា បដិបដ្ឋេយ្យ កាយេន វា វាចាយ វា។ តត្ថ សោ ព្យាបាទមុបាទាយ តេសំ ឧឡារានំ រក្ខាវរណគុត្តិយា អនុបាលយន្តោ យោ ឧឡារានំ អភយំ ទេតិ។ តេសំ អភយេ ទិន្នេ យោ តត្ថ មិច្ឆា បដិបដ្ឋេយ្យ។ តត្ថ សោ ព្យាបាទំ ឧបាទាយន្តោ ទោសជំ កម្មំ ករោតិ។ យោ តត្ថ អសាធុ ឥន្ទ្រិយា នីវរណំ យំ តេសំ អភយំ ទក្ខិណតោ សញ្ញំ ឥទំ បណីតំ ការណំ មយា បុន តត្ថ មិច្ឆាបដិបត្តិ អយំ ព្យាបាទោ ហីនគមិកម្មំ លោកោ មោហោ ច ឥមានិ នីវរណានិ វចនានិ តានិ ចត្តារិ ឧបាទានានិ តេហិ ចត្តហិ ឧបាទានេហិ យោ សោ ឧបាទានោ ឥត្ថិ វា បុរិសោ វា តេសំ បញ្ចក្ខន្ធានំ តេយេវ ឧបាទានោ សមុទយោ ឥទំ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច សោយេវ ទេសនាហារោ។

តត្ថ កាមេសុ យេ ន បដ្ឋន្តិ, តេ អាទីនវានុបស្សនាយ បដ្ឋន្តិ។ ឥតិស្សា កាមធាតុយា និក្ខមិតុកាមតា, អយំ វុច្ចតិ នេក្ខម្មច្ចន្តោ។ យោ តត្ថ អនភិសង្ខារានំ កិញ្ចិ វិសោធនតិ តស្ស ធាវាវា វា, អយំ អព្យាបាទច្ចន្តោ។ កិញ្ចិ វិហឹសតិ, អយំ វិហឹសាធន្តោ។ ឥតិ នេក្ខម្មាភិនិហតា តយោ ធន្តា - នេក្ខម្មច្ចន្តោ អព្យាបាទច្ចន្តោ អវិហឹសាធន្តោ។ តត្ថ នេក្ខម្មច្ចន្តោ អលោកោ; អព្យាបាទច្ចន្តោ អទោសោ; អវិហឹសាធន្តោ អមោហោ។ ឥមានិ តីណិ កុសលមូលានិ អដ្ឋសុ សម្បត្តេសុ បរហិតានិ, តេសំយេវ ចតុន្នំ ឧបាទានានំ និរោធាយ សំវត្ថន្តិ។ សចេ វា បុន កម្មំ ករេយ្យ កណ្តំ វា សុក្កំ វា តស្ស វិបាកហានាយ សំវត្ថន្តិ។ ឥទំ កម្មំ អកណ្តំ អសុក្កំ កម្មក្ខយាយ សំវត្ថតិ។ តត្ថ យោ តិណ្ឌំ អកុសលមូលានំ និរោធា, អយំ និរោធា។ សោយេវ មគ្គោ តត្ថ បដិបទានិ ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ អារដ្ឋោ ហារោ។

កាមេសុ សត្តាតិ យេ សេក្ខា, តេ ឯកេនវាការេន សត្តា។ យេ បុប្ផជ្ជនា, តេ ទ្វីហាការេហិ សត្តា, តស្សាយំ បញ្ញោ វិភជ្ជព្យាករណីយោ វត្ថុញ្ញោ។ កិញ្ញាបិ សោតាបន្នោ បដិសេវនាយ, នោ ច ខោ អភិនិវេសេ សត្តោ យោ ហិ អបចយាយ បទហតិ, ន ឧបចយាយ។ សេក្ខោ ហិ កិលេសវសេន កាមេ បដិសេវតិ។ បុប្ផជ្ជនោ បន កិលេសសមុដ្ឋានាយ កាមេ បដិសេវតិ។ តត្ថ កាមេសុ សត្តានំ ចតុឱយំ តវិស្សតីតិ វិភជ្ជព្យាករណីយោ, អយំ វិភត្តិ។

៨០. បរិវត្តនោតិ កាមេ យេ នេវ សជ្ជន្តិ ន ច សំយោជនេហិ សំយុត្តា, តេ ឱយំ តវិស្សន្តិ វិបុលំ មហន្តន្តិ។ អយំ សុត្តស្ស បដិបក្ខោ។

វេវចនន្តិ យោ កាមេសុ សត្តោ យោ ច តត្ថ កាមានំ គុណោ, តត្ថ វិសោ សត្តោ។ យេបិ កាមានំ អាហារា ធម្មា, តត្ថ វិសោ សត្តោ។ តត្ថមំ កាមានំ វេវចនំ បាភោ រដោ សលំ គណ្ណោ ព្យាតិ ឧបទ្ធកេតិ។ យានិ វា បន អញ្ញានិ វេវចនានិ តត្ថ វិសោ សត្តោតិ វេវចនំ។ សត្តោ ពន្លោ មុច្ឆិតោ គធិតោ អជ្ឈាសិតោ កាមេ អជ្ឈាបន្នា បរិមុត្តោ តព្ពហុលវិហារីតិ។ យានិ វា បន អញ្ញានិ វេវចនានិ, អយំ វេវចនោ នាម។ កាមប្បចារបញ្ញត្តិយា កិលេសគោចរបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា ចិត្តន្តិ វេវចនំ។ សត្តោ តព្ពហុលវិហារីតិ យានិ វា បន អញ្ញានិ។ ឥមេ កាមប្បចារបញ្ញត្តិយា កិលេសគោចរ បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា, ពិជបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា, សង្ខារា សំយោជនបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា, ឧបាទានំ ហេតុបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ, បុគ្គលោ បុប្ផបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តោ។

ឱតរណោតិ ឥមាយ បដិច្ចសមុប្បាទោ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច។ យេ កិលេសា យេ សង្ខារា សំយោជនានិ ច បញ្ចសុ ខន្នេសុ សង្ខារក្ខន្ធា ធម្មាយតនេសុ អកុសលា ធម្មាយតនានិ ឥន្ទ្រិយេសុ សុខិន្ទ្រិយញ្ច, សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច, អយំ ឥន្ទ្រិយោតរណោ។

សោធនោតិ ឯត្ថកោ។ ឯសេវ អារម្មេ និទ្ធិសិតញ្ញោ សុត្តត្ថោ។

អធិដ្ឋានោតិ ឥមេ ធម្មា អត្ថិ ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តា អត្ថិ វេមត្ថតាយ។ យេ សញ្ញា ពាហិរោ កាមេ, តេ វេមត្ថតាយ បញ្ញត្តា។ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ សត្តាតិ បរិយុដ្ឋានវិបល្លាសា វេមត្ថតាយ បញ្ញត្តា ឱបំ តវេយ្យំ។ វិបុលំ មហន្តន្តិ អវិជ្ជា ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តា។

បរិក្ខារោតិ តស្ស កោ ហេតុ កោ បច្ចយោ? អារម្មណបច្ចយតាយ បច្ចយោ។ អយោនិសោ ច មនសិការោ សន្និស្សយស្ស បច្ចយតាយ បច្ចយោ។ អវិជ្ជា សមនន្តរបច្ចយតាយ បច្ចយោ។ វាគានុសយោ ហេតុបច្ចយតាយ បច្ចយោ។ អយំ ហេតុ, អយំ បច្ចយោ។

សមាភោបនោ បច្ចយោតិ យេ កាមេសុ សត្តា សុគតា ស្សបាតិ អយំ កាមធាតុយា ឆន្ទោ វាគោ តេ អបុញ្ញមយា សង្ខារា។ តេ កំ បច្ចយា? អវិជ្ជា បច្ចយា។ តេ កិស្ស បច្ចយា? វិញ្ញាណស្ស បច្ចយា។ ឥតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា។ សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ យាវ ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស មហតោ ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ឯកំ សុត្តំ គតំ។ បញ្ជនីវរណិកំ សុត្តំ កាតព្វំ។

៨១. តត្ថ ភតមោ ទេសនាហារោ នាម? យា ច អភិជ្ឈា យោ ច ព្យាបាទោ យញ្ច ឧទ្ធច្ចំ, អយំ តណ្ហា។ យញ្ច ចិនមិទ្ធិំ, យញ្ច កុក្កច្ចំ យា ច វិចិកិច្ចា, អយំ ទិដ្ឋិ។ យា បន កាយស្ស អកម្មនិយតា កិញ្ចាបិ តំ មិទ្ធិំ នោ តុ សភាវកិលេសតាយ កិលេសោ, ឥតិ យា ច ចិត្តសល្លិយនា យា ច កាយាកម្មនិយតា, អយំ បក្ខោបកិលេសោ ន តុ សភាវកិលេសោ។ តត្ថ អត្តសញ្ញានុបចិគ្គំ កិលមថោ កុក្កច្ចានុបចិគ្គំ ចិនំ យា ចិត្តស្ស ល្លិយនា, ឥតិ ឥមេ បញ្ជ នីវរណា ចត្តាវិ នីវរណានិ សភាវកិលេសា ចិនមិទ្ធិំ នីវរណបក្ខោបកិលេសោ។ យថា ចត្តារោ អាសវា សភាវអាសវតាយ អាសវា នោ តុ ចិត្តសាសវតាយ អាសវា។ សភាវតាយ អាសវា។ បក្ខេ អាសវតាយ អាសវា។ អថ បនាហ សុត្តន្តំ យេន តេ សម្បយុត្តា វា វិប្បយុត្តា វា អាសវា, តេយេវ ឯតេ វត្ថុញ្ញ សាសវា វា អនាសវា វា។

តត្ថ កតមោ វិចយោ។ អភិជ្ឈា កាមតណ្ហា រូបតណ្ហា កវតណ្ហា។ យំ វា បន កិញ្ចិ
អដ្ឋោសានគតំ សាសវា អភិជ្ឈិតស្ស មេត្តានុបស្សិយ យោ អនត្ថំ ចរតិ។ តត្ថ យោ ព្យាបាទំ
ឧប្បាទេតិ, អចរិ ចរិស្សតីតិ។ ឯវំ នវ អាយាតវត្ថុនិ កត្តញ្ញានិ, តស្សេវំ ព្យាបាទានុបស្សិស្ស
កិលេសោ យោ បរិទាហោ កាយកិលមថោ អកម្មនិយតា មិទ្ធំ។ ចិត្តានុបស្សិស្ស
បដិឃាតេន ខិយនា, ឥទំ ចិនមិទ្ធំ។ តត្ថ អធិករណអរូបសមោ, ឥទំ ឧទ្ធច្ចំ។ យំ កំ
កសថមីតិ [ករថមីតិ (បី. ក.)] ឥទំ កុក្កច្ចំ។ យំ យថា ឥទំ សន្តីរណំ, អយំ វិចិត្តា។ តត្ថ
អវិជ្ជា ច តណ្ហា ច អត្ថិ, ឥទំ បរិយដ្ឋានំ។ អារវណំ នីវរណំ ឆទនំ ឧបកិលេសោ ច អត្ថិ, ឥទំ
កាមច្ចន្ទោ កាមរាគបរិយដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ ព្យាបាទោ ព្យាបាទបរិយដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។
ចិនមិទ្ធំ ចិនមិទ្ធបរិយដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ ឧទ្ធច្ចកុក្កច្ចំ អវិជ្ជាបរិយដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ វិចិត្តា
វិចិត្តាបរិយដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ កាមរាគបរិយដ្ឋានំ អនុសយសំយោជនស្ស បទដ្ឋានំ។
ព្យាបាទបរិយដ្ឋានំ បដិឃសំយោជនស្ស បទដ្ឋានំ។ ចិនមិទ្ធបរិយដ្ឋានំ មានសំយោជនស្ស
បទដ្ឋានំ។ អវិជ្ជាបរិយដ្ឋានញ្ច វិចិត្តាបរិយដ្ឋានញ្ច ទិដ្ឋិសំយោជនស្ស បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោ? កាមរាគបរិយដ្ឋានេ វុត្តេ សញ្ញានិ បរិយដ្ឋានានិ វុត្តានិ
ហោន្តីតិ។ សំយោជនេសុ វុត្តេសុ សព្ពសំយោជនានិ វុត្តានិ ហោន្តិ។ អយំ លក្ខណោ
ហារោ។

៨២. តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? យេ ឥមេ បញ្ច នីវរណា ឈានបដិបក្ខោ សោ
ទុក្ខសមុទយោ។ យំ ផលំ, ឥទំ ទុក្ខំ។ តត្ថ កាមច្ចន្ទស្ស នេក្ខម្មវិតក្កោ បដិបក្ខោ; ព្យាបាទស្ស
អព្យាបាទវិតក្កោ បដិបក្ខោ; តិណ្ឌំ នីវរណានំ អវិហឹសាវិតក្កោ បដិបក្ខោ។ ឥតិ ឥមេ តយោ
វិតក្កា។ នេក្ខម្មវិតក្កោ សមាធិក្ខន្ធិ ភជតិ។ អព្យាបាទវិតក្កោ សីលក្ខន្ធិ ភជតិ។
អវិហឹសាវិតក្កោ បញ្ញាក្ខន្ធិ ភជតិ។ ឥមេ តយោ ខន្ទា។ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ
នីវរណប្បហានាយ សំវត្ថតិ។ យំ នីវរណប្បហានំ, អយំ និរោជោ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។
អយំ ចតុព្យហោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ អារដ្ឋោ ហារោ? បញ្ច នីវរណានិ ទស កវន្តិ។ យទបិ អជ្ឈត្ថំ សារជ្ជតិ,
តទបិ នីវរណំ។ យទបិ ពហិទ្ធា សារជ្ជតិ, តទបិ នីវរណំ, ឯវំ យាវ វិចិត្តិច្ឆា ឥមេ ទស
នីវរណា។ អជ្ឈត្ថពហិទ្ធា កិលេសា ឥមានិ ទ្វេ សំយោជនានិ អជ្ឈត្ថសំយោជនញ្ច
ពហិទ្ធាសំយោជនញ្ច។ តត្ថ អហន្តិ អជ្ឈត្ថំ, មមន្តិ ពហិទ្ធា។ សក្កាយទិដ្ឋិ អជ្ឈត្ថំ, ឯកសដ្ឋិ
ទិដ្ឋិតតានិ ពហិទ្ធា។ យោ អជ្ឈត្ថំ ឆន្ទរាគោ រូបេសុ អវីតរាគោ កវតិ អវីតច្ចន្ទោ។ ឯវំ យាវ
វិញ្ញាណោ, អយំ អជ្ឈត្ថា តណ្ហា។ យំ ធសុ ពាហិវេសុ អាយតនេសុ តីសុ ច ភវេសុ
អជ្ឈោសានំ, អយំ ពហិទ្ធា តណ្ហា។ ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ សំយោជនានិ សំយោជនីយា ច
ធម្មា។ តត្ថ សំយោជនេសុ ធម្មេសុ យា និព្វិទានុបស្សនា ច, អយំ មគ្គោ។ យំ
សំយោជនប្បហានំ, អយំ និរោធា។ អយំ អារដ្ឋោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ វិភត្តិហារោ? សំយោជនន្តិ ន ឯតំ ឯកំសេន។ មានសំយោជនំ
ទិដ្ឋិភាគិយន្តិ ន តំ ឯកំសេន អទិដ្ឋមានំ និស្សាយមានំ ន បដហតិ។ យោ បញ្ច ឧទ្ធម្ភាគិយោ
មា នោ កិញ្ចាបិ សោ ទិដ្ឋិបក្ខេ សិយា។ ន តុ ឱវម្ភាគិយំ សំយោជនំ តស្ស បហានាយ
សំវត្ថតិ។ យោ ច អហំការោ ន បរិទ្ធោយំ បនស្ស ឯវំ ហោតិ។ កទាសុ នាមាហំ តំ សន្តំ
អាយតនំ សច្ចិកត្វា ឧបសម្បជ្ឈ វិហរិស្សាមិ, យំ អរិយា សន្តំ អាយតនំ ឧបសម្បជ្ឈ
វិហរិស្សន្តីតិ, អយំ អភិជ្ឈា ន ច តំ នីវរណំ។ អត្ថិ បន អរហតោ កាយកិលេសមិទ្ធុញ្ច
ឱក្កមតិ ន ច តំ នីវរណំ តស្ស ចិនមិទ្ធិ នីវរណន្តិ។ ន ឯកំសេន។ អយំ វិភត្តិហារោ។

បរិវត្តនោតិ បញ្ច នីវរណា បញ្ចដ្ឋិកេន ឈានេន បហានំ គច្ឆន្តិ។ អយំ តេសំ បដិបក្ខោ
នីវរណោ អសុកស្ស បហីនាតិ ន អញ្ញានុមិនិត្តំ, បរមត្ថមជ្ឈត្ថំ, អយំ បរិវត្តនា។

តត្ថ កតមោ វេវចនោ? កាមច្ចន្ទោ ឆន្ទរាគោ បេមំ និកន្តីតិ វេវចនំ។ នីវរណំ ឆទនំ
ឧបក្កិលេសោ បរិយុដ្ឋានន្តិ វេវចនំ។

បញ្ញត្តិទិ អវិជ្ជាបច្ចយា កិច្ចបញ្ញត្តិយា [បច្ចាបញ្ញត្តិយា (ក.)] បញ្ញត្តិ, ព្យាបាទោ

វិក្ខេបបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តិ, ចិនមិទ្ធំ អសមុគ្គាតបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តិ។ ឯវំ សព្វេបិ ឯតេ បញ្ច
នីវរណា ឥមម្ហិ សុត្តេ វិក្ខេបបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តិ។

តត្ថ កតមោ ឱតរណោ? ឥមេ បញ្ច នីវរណា អវិជ្ជា ច តណ្ហា ច តត្ថ
អវិជ្ជាមូលា នីវរណា។ យា តណ្ហា ឥមេ សង្ខារ, តេ អវិជ្ជាបច្ចយា ឥមេ ទ្វេ ធម្មា បញ្ចសុ
ខន្ទេសុ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា, អាយតនេសុ ធម្មាយតនំ, ជាតូសុ ធម្មជាតុ, ឥន្ទ្រិយេសុ
ឥមេសំ ធម្មានំ បទដ្ឋានំ សុខិន្ទ្រិយស្ស ច សោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស ច ឥត្តិន្ទ្រិយស្ស ច
បុរិសិន្ទ្រិយស្ស ច។

តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? ឥទំ សុត្តំ យថា អារព្ព និក្ខត្តំ សោ អត្តោ កាសិតោ
ឥមេហិ បញ្ចហិ បទេហិ។

តត្ថ កាមច្ឆន្ទោ ច ព្យាបាទោ ច វិចិកិច្ចា ច ន ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តា, កាមាតិ ន
ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តា, អថ ខលុ វេមត្ថតាយ បញ្ញត្តា។ អយំ អធិដ្ឋានោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ? កាមច្ឆន្ទស្ស អយោនិសោ មនសិការោ សុភារម្មណបច្ចយោ;
សុភនិមិត្តញ្ច ហេតុ។ ព្យាបាទស្ស អយោនិសោ មនសិការោ អាយាតវត្ថុនិ ច បច្ចយោ;
បដិឃានុសយោ ហេតុ។ ចិនមិទ្ធស្ស បដិសំហារោ បច្ចយោ; បវត្តិយា កិលមថា ចលនា
តញ្ច ហេតុ។ ឧទ្ធចក្កក្កច្ឆស្ស រជនីយំ អារម្មណិយំ អស្សាទិយាកិន្ទ្រិយំ តាវ អបរិបុណ្ណញ្ច
ញ្ញាណំ បច្ចយោ; កាមសញ្ញា ច ទិដ្ឋិអនុសយោ ច ហេតុ។ វិចិកិច្ចាយ នវ មានវិធា
អារម្មណំ មានានុសយោ, សោវ បច្ចយោ; វិចិកិច្ចានុសយោ ហេតុ។ ឯតេ បញ្ច ធម្មា
សហេតុ សប្បច្ចយា ឧប្បជ្ឈន្តិ។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ ហារោ? ឥមេ បញ្ច នីវរណា ចត្តារោបិ ឯតេ អាសវា
តណ្ហាបិ[តណ្ហាបិ (បី.)] ឯតេ សល្លាបិ ឯតេ ឧបាទានានិ ឯតេ។ តេសុ ឯវ ពាហិវេសុ

ធម្មេសុ សំកិលេសកាគិយំ សុត្តន្តិ បញ្ញត្តិ គច្ឆតិ។ អយំ សមាសោបនោ ហារោ។

និទ្ទិដ្ឋំ សំកិលេសិកកាគិយំ សុត្តំ។

៨៣. មនោបុព្ពង្គមា ធម្មាតិ គាថា។

តត្ថ កតមោ ទេសនា ហារោ? ឥមម្ហិ សុត្តេ កោ អត្ថោ ខន្ធវត្ថានេន វិញ្ញាណក្ខន្ធនំ
ទេសេតិ, ធាតុវត្ថានេន មនោវិញ្ញាណធាតុំ, អាយតនវត្ថានេន មនាយតនំ,
ឥន្ទ្រិយវត្ថានេន មនិន្ទ្រិយំ តស្ស កំ បុព្ពង្គមា ធម្មា? សំខិត្តេន ច ធម្មា បុព្ពង្គមា ធម្មា
កុសលមូលានិ ច អកុសលមូលានិ ច អនិមិត្តំ ឥមម្ហិ សុត្តេ កុសលមូលំ ទេសិតំ។ តត្ថ
កតមា មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា? មនោ តេសំ បុព្ពង្គមំ, យថាបិ ពលស្ស រាជា បុព្ពង្គមោ,
ឯវមេវ ធម្មានំ មនោបុព្ពង្គមា។ តត្ថ តិវិជានំ បុព្ពង្គមានំ នេក្ខម្មច្ចន្ទេន អព្យាបាទច្ចន្ទេន
អវិហឹសាធន្ទេន។ អលោកស្ស នេក្ខម្មច្ចន្ទេន បុព្ពង្គមា។ អទោសស្ស អព្យាបាទច្ចន្ទេន
បុព្ពង្គមា។ អមោហស្ស អវិហឹសាធន្ទេន បុព្ពង្គមា។ តត្ថ មនោសេដ្ឋាតិ មនសា ឥមេ ធម្មា
ឧស្សជា មនេន វា និម្មិតា។ មនោវ ឥមេសំ ធម្មានំ សេដ្ឋោតិ មនោវ ឥមេសំ ធម្មានំ
សេដ្ឋជេដ្ឋោតិ មនោវ ឥមេសំ ធម្មានំ អាធិបច្ចំ ករោតីតិ មនោសេដ្ឋា។ មនោជវាតិ យត្ថ
មនោ គច្ឆតិ។ តត្ថ ឥមេ ធម្មា គច្ឆន្តីតិ មនោជវា។ យថា វាតោ សីយំ គច្ឆតិ អញ្ញោ វា កោចិ
សីយំ គាមកោ វុច្ឆតេ វាតជវោតិ បក្ខិគាមិកោតិ, ឯវមេវ ឥមេ ធម្មា មនេន សម្បជាយមាណា
គច្ឆន្តិ, តត្ថ ឥមេ ធម្មា គច្ឆន្តីតិ មនោជវាតិ។ តេ តិវិជា ធន្ទសមុទានិតា អនាវិលតា ច
សង្កប្បោ។ សត្តវិជា ច កាយិកំ សុចរិតំ វាចសិកំ សុចរិតំ, តេ ទស កុសលកម្មបថា។
តត្ថ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ មនោកម្មំ កាសតិ វាតិ វចីកម្មំ ករោតិ វាតិ កាយកម្មំ
ឥមេហិ ឥមស្មី សុត្តេ ទស កុសលកម្មបថា បរមាបិ សន្តា សីលវតា បរមា។ សោ កវតិ
វិត្តិយំ ន លោកនិយ្យានាយ វាសនាកាគិយំ សុត្តំ កវតិ។ អយំ ទេសនា។

តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារោ? មនោបុព្ពង្គមា ធម្មាតិ កុសលមូលានិ ច

អង្គជ្ឈសម្មត្តានិ។ ឥទំ សុត្តំ។

យុត្តិធិ ទសន្តំ កុសលកម្មបថានំ យោ វិបាកោ, សោ សុខវេទនីយោ
អព្យាបាទស្សង្គមាវោ។ ឆាយាវ អនបាយិនីតិ អនុគច្ឆតិ អត្ថិ ឯសា យុត្តិ។

បទដ្ឋានន្តិ អដ្ឋារសន្តំ មនោបវិចារនំ បទដ្ឋានំ។ មនោបុព្ពង្គមា ធម្មាតិ
សព្ពកុសលបក្ខស្ស ឥមេ ធម្មា បទដ្ឋានំ។ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ យោ ចេតសោ បសាទោ,
ឥទំ សទ្ធិន្ត្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ កាសតិ វាតិ សម្មាវាចាយ។ ករោតិ វាតិ សម្មាកម្មន្តស្ស ច
សម្មាវាយាមស្ស ច បទដ្ឋានំ។

លក្ខណោតិ ឥតិ បុព្ពង្គមា ធម្មាតិ វេទនាបុព្ពង្គមាបិ ឯតេ, សញ្ញាបុព្ពង្គមាបិ ឯតេ,
សង្ខារបុព្ពង្គមាបិ ឯតេ។ យេ កេចិ ធម្មា សហជាតា សព្ពេ បុព្ពង្គមា ឯតេសំ ធម្មានំ។ តតោ
នំ សុខមន្វេតិធិ សោមនស្សមបិ នំ អន្វេតិ យំ សុសុខច្ឆាយា តទាបិ នំ សុខំ តទបិ អន្វេតិ។

៨៤. តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? មនោបុព្ពង្គមាតិ ន ឥទំ ឯកាទិវចនំ។ កំ
ការណា? សព្ពេ យេវ ឥមេ ឆវិញ្ញាណកាយា, ឥមម្ហិ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ
សុខេន អត្ថិកា, តេ មនំ បសាទេន្តិធិ អយំ ឥមម្ហិ សុត្តេ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ អត្តោ
បុព្ពេយេវ និទ្ធិដ្ឋោ។

យានិ ហិ កុសលមូលានិ, តានិ អដ្ឋានិសំសមត្តា ហេតុ, អយំ អង្គជ្ឈិកោ មគ្គោ។ ទស
វានានិ ទេសនាហេតុនិ ទេសនាបច្ចយា និទ្ធិទេសនា ច។ តត្ថ យំ មញ្ញេ ទុក្ខេន សហ នាមរូបំ
វិញ្ញាណសច្ចន្តិ អង្កេន កុសលមូលំ បហីយតិ, អយំ អប្បហ័នភូមិយំ សមុទយោ។ យំ តេសំ
បហានា, អយំ និរោធា។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ អយំ អារដ្ឋោ ហារោ។

វិភក្តិធិ -

មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា, មនោសេដ្ឋា មនោមយា;

មនសា ចេ បសន្នេន, ភាសតិ វា ករោតិ វា;

តតោ នំ សុខមន្វេតិ, ឆាយាវ អនបាយិនីតិ។

តំ ន ឯកំសេន សមណស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា បន ហោតិ។ តស្ស វា មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស សកសត្ថេ ចិត្តំ បសាទេតិ, តេន ច បសន្នេន ចិត្តេន ភាសតិ ព្យាករោតិ ន តំ សុខមន្វេតិ ន ឆាយាវ អនុគាមិនី, ទុក្ខមេវ តំ អន្វេតិ។ យថា វហន្តំ ចក្កំ បទមន្វេតិ, ឥទំ តំ វិកជ្ជព្យាករណីយំ។ មនសា ចេ បសន្នេន កាយកម្មំ វចីកម្មំ សុខវេទនីយន្តិ សមគ្គតេ សុខវេទនីយំ មិច្ឆគ្គតេ ទុក្ខវេទនីយំ, អយំ វិកត្តិ។

តត្ថ កតមោ បរិត្តនោ ហារោ? មនោបុព្ពង្គមា ធម្មាតិ យំ មនសា បទុដ្ឋេន ភាសតិ វា ករោតិ វា ទុក្ខមស្សានុគាមិនី, ឯតានិយេវ ទេ សុត្តានិ ភាសិតានិ ឯស ឯវ ច បដិបក្ខោ។ វេរចនន្តិ យទិទំ មនោចិត្តំ វិញ្ញាណំ មនិន្ទ្រិយំ មនោវិញ្ញាណធាតុ។

បញ្ញត្តិ មនោបុព្ពង្គមា ធម្មាតិ អយំ មនោ កិញ្ចិ បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ ធម្មាតិ កុសលកម្មបថបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ មនោសេដ្ឋាតិ វិសិដ្ឋបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ មនោជវាតិ សហបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ ចិត្តន្តិ នេក្ខមបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ សទ្ធិន្ទ្រិយបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ អនាវិលសង្កប្បទុតិយជ្ឈានបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ អស្សទ្វានំ បដិបក្ខបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ ភាសតិ វាតិ សម្មាវាចាបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ ករោតិ វាតិ សម្មាកម្មន្តបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ តតោ នំ សុខមន្វេតិ ឈានសមាធានំ។ ឥន្ទ្រិយេសុ មនិន្ទ្រិយំ។ បដិច្ចសមុប្បាទេ វិញ្ញាណំ។ មនោបុព្ពង្គមា ធម្មាតិ មេត្តា ច មុទុតា ច ឈានេសុ ទុតិយំ ឈានំ តតិយញ្ច។ ខន្នេសុ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នោ។ ធាតុសុ ធម្មធាតុ, អាយតនេសុ ធម្មាយតនំ។ យំ កុសលំ ឥន្ទ្រិយេសុ សុខិន្ទ្រិយញ្ច សោមនស្សិន្ទ្រិយញ្ច បទដ្ឋានំ។ ឥមេសំ

ធម្មានំ បដិច្ចសមុប្បន្នានំ ផស្សបច្ចយា សុខវេទនីយោ ផស្សោ សុខវេទនា មនោបរិចារេសុ
សោមនស្សវិចារោ ឆត្តិសេសុ បឋមបទេសុ ធ សោមនស្សនេក្ខម្មស្សិតា។ ឥតិ អយំ
ឱត្តរណោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? យំ អត្ថំ អារព្ព ឥទំ សុត្ថំ កាសិតំ។ សោ អត្ថោ និយុត្តោ
ឯតមត្ថំ អារព្ព សុត្ថំ។ អយំ សោធនោ ហារោ។

៨៥. តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារោ? មនោបុព្ពង្គមា ធម្មាតិ វេចនបញ្ញត្តិ, ន
ឯកត្ថបញ្ញត្តិ។ ធម្មាតិ ឯកតោ ន វេចនបញ្ញត្តិ។ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ សោ បសាទោ
ទិដោ អជ្ឈត្តញ្ច អព្យាបាទាវិក្ខម្ពនពហិត្វា ច ឱកប្បនតោ។ សោ អជ្ឈត្ថបសាទោ ទិដោ។
សមុត្តាតបសាទោ ច វិក្ខម្ពនបសាទោ ច ព្យាបាទបរិយុដ្ឋានំ។ វិឃាតោ ន មូលបសាទោ
ជាតមូលម្យិ វា។ បសាទោ សព្យាបាទំ វិឃាតេន។ តតោ នំ សុខមន្វេតីតិ សុខំ កាយិកញ្ច
ចេតសិកញ្ច អប្បិយវិប្បយោគោបិ បិយសម្បយោគោបិ នេក្ខម្មសុខម្យិ បុថុជ្ជនសុខម្យិ
បីតិសម្ពោជ្ឈង្គម្យិ ចេតសិកំ សុខំ។ យម្យិ បស្សទ្ធកាយោ សុខំ វេទេតិ, តម្យិ កាយិកំ សុខំ
ពោជ្ឈង្គា ច ចេតសិកំ សុខំ។ យម្យិ បស្សទ្ធកាយោ សុខំ វេទេសិ, តម្យិ តញ្ច សុខបទដ្ឋានំ
បញ្ញត្តិយា យថាវុត្ថំ តំ អបរាមដ្ឋំ កុសលានំ ធម្មានំ។ អន្វេតីតិ អប្បនា សន្និស្សតិ ន ចាយំ វា
បត្តិកូតោ អន្វេតិ។ ឥទិទំ សុត្ថំ ទ្វិហិ អាការេហិ អធិដ្ឋាតព្ពំ។ ហេតុនា ច យោ
បសន្នមានសោ វិបាកេន ច យោ ទុក្ខវេទនីយោ។

បរិក្ខារោតិ ភគវា បញ្ចសតេន ភិក្ខុសង្ឃេន នគរំ បរិសតិ រាជគហំ។ តត្ថ មនុស្សោ
បុគ្គលោ ភគវន្តំ បរិសតិ, តស្ស បសាទោ ឧប្បន្នោ កុសលមូលបុព្ពយោគាវចរោបិ។ សោ
អញ្ញេសញ្ច អត្តាតិ, ឥទំ វាចំ កាសតិ លាភា តេសំ, យេសំ និវេសនំ ភគវា បរិសតិ, អម្ពាកម្យិ
យទិ ភវេយ្យ មយម្យិ ភគវតោ សំបសាទំ លច្ឆម្ពាតិ។ យេន ភគវា តេនញ្ជលី បណាមេត្វា
“នមោ ភគវតោ នមោ ភគវតោ”តិ អព្យាបាទមាទោ ឯកមន្តេ អដ្ឋាសិ។ តទនន្តរេ ភគវា
តមំ សុត្ថំ អកាសិត្ថ “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា”តិ។ សព្ពំ សុត្ថំ តថា យំ បរេសំ កាសតិ

ឥទ្ធិវាចាកម្ម។ យំ អញ្ចលី បណ្តាមេតិ, ឥទ្ធិ កាយកម្ម។ យោ មនោបសាទោ, ឥទ្ធិ មនោកម្ម។ តត្ថ យំ បរេសំ បកាសេតិ កាសតិ វណ្ណំ។ យេសំ ភគវា និវេសនំ គច្ឆតីតិ។ សព្វំ តស្ស អលោកោ កុសលមូលំ។ យំ ភគវតិ មេត្តចិត្តោ, តស្ស អទោសោ កុសលមូលំ។ យំ អញ្ចលី បណ្តាមេតិ មានញូ និគ្គណ្ហាតិ, តត្ថស្ស អមោហោ កុសលមូលំ បាតុភវតិ។ យំ ឧឡារបញ្ញំ បដិលភតិ, ឥទ្ធិមស្ស ទិដ្ឋិវិបល្លាសប្បហានំ។ យំ តថាយេវ សំវរោ ហោតិ, ឥទ្ធិមស្ស សញ្ញាវិបល្លាសប្បហានំ។ យំ មនស្ស បសាទនំ, ឥទ្ធិមស្ស ចិត្តវិបល្លាសប្បហានន្តិ អកុសលវិបល្លាសានំ វិក្ខម្ហនំ បហានំ បច្ចយោ។ តីណិ កុសលមូលានិ យោ អនាវិលចិត្តសង្កប្បោ, សោ តស្ស មនសិកាវោតិ វុច្ឆតិ។ យំ កិលេសេហិ វិក្ខម្ហនំ ឥតិ វិបល្លាសា ច អារម្មណា សប្បច្ចយតាយ បច្ចយោ កុសលមូលានិ ច សន្និស្សយតាយ បច្ចយោ, សោ ច មនសិកាវោ ហេតុនា ឥមិនា បច្ចយេន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ តត្ថ យំ សសត្តារម្មណំ ចិត្តំ បវត្តំ អយំ ពុទ្ធានុស្សតិ។ យម្យិ ភគវតោ គុណោ មនសិ ករោតិ, អយមស្ស ធម្មានុស្សតិ។ តត្ថ សតិសម្បជញ្ញំ ហេតុ, អយញ្ច បច្ចយោ។ វាចា បញ្ញា ហេតុ វិតក្កវិចារា បច្ចយោ។ កាយសង្ខារា កម្មស្ស អភិសង្ខារោ នាម ហេតុ វា អប្បច្ចយោ សុខវេទនីយស្ស កម្មស្ស ឧបចយោ ហេតុកា កម្មស្ស បច្ចយោ។

៨៦. តត្ថ ភតមោ សមាវោបនោ ហារោ? មនសាយេវ បសន្នេន សតោយេវេត្ថ បសន្នោ អបិ ច ចិត្តវោទានា សត្តា វិមុច្ចន្តីតិ តេន សត្តា ចិត្តបុព្ពង្គមា ចិត្តេន បសន្នេន ចេតនាបិ តត្ថ ចិត្តកូតា កវន្តីតិ បដិយា អយំ ចេតនានំ បសាទេន កាយោ ចស្ស បសាទោ, សោ ច អារភតិ បសាទេន បសន្នោ សញ្ញានន្តិ ចស្ស អវិបរីតា, សោ បញ្ចវិជោ វិក្ខម្ហនា, កាយបស្សម្ហនាយេវា បសាទោ ចិត្តសិតោ ចិត្តំ បន បុព្វំយេវ បសន្នំ។ អយំ សមាវោបនា។ ឯវំ បញ្ចន្ទម្យិ បសាទោ។ តតោ នំ សុខមន្វេតីតិ កតមំ ភគវា និទ្ធិសតិ? ន ហិ អត្តសច្ចំ តស្ស កម្មស្ស វិបាកោ អន្វេតិ។ តស្ស ឧបាយោ អនុគច្ឆតិ យទា សិតបច្ចយា ឧប្បជ្ជតេ សោមនស្សំ អវិប្បដិសារោបិ អន្វេតិ។ អយំ សមាវោបនោ ហារោ។

មហានាម សក្កស្ស សុត្តន្តបិដក បស្ស សំ. និ. ៥.១០១៧។ តស្មី ចេ សមយេ អស្សតោ

អសម្បជានោ កាលំ កវេយ្យ កាមេ កវតិ។ អស្សតោ អភិសមាហារោ យោ មា កាយិ,
មហានាម, យំ តំ ចិត្តំ ទីយវត្ថំ សទ្ធាបរិការិតំ សីលបរិការិតំ សុតចាគបរិការិតន្តិ វិត្តាវេន
កាតញ្ញំ។ ចាគេន ច បញ្ញាយ ច កី ទស្សេតិ? យា សទ្ធា, សា ចេតសោ បសាទោ។ យា
អនាវិលសង្កប្បិតា, សា សទ្ធា។ កី ការណា? អនាវិលលក្ខណា។ អនាវិលលក្ខណា ហិ
សទ្ធា។ អបរេ អាហុ គុណបរិសុទ្ធិនិដ្ឋាគមនលក្ខណា, យញ្ច អបរេ វា
វចនបដិគ្គហលក្ខណា សទ្ធា។ អបរោ បរិយាយោ អត្តានំ យទិ ឯវំ ឱកប្បេតិ “នាហំ កិញ្ចិ
ជានាមិតិ ឯសា អហំ តត្ថ អនុញ្ញត្តា អនញ្ញតា” តិ។ អយំ សទ្ធាតិ។ អបរោ បរិយាយោ
ឯកសង្ខិយា ទិដ្ឋិតតានំ អាទីនវានុបស្សនា អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តាតិ។ តេន ច បទិដ្ឋំ កវតិ យថា
គម្ពីរេ ឧទេហនេ ឧទកំ ចក្កនា បស្សតិ ន ច កាយេន អភិសម្ពុនាតិ។ ឯវមស្ស អរិយា
និជ្ឈានក្ខន្តិយា ទិដ្ឋិ កវតិ, ន ច សច្ចិកតា។ អយំ វុច្ចតិ សទ្ធា។ សា ច លោកិកា។ អបរោ
បរិយាយោ ខមតិ បុថុជ្ជនកូតស្ស វិសតិ ចាតិ កោ សក្កាយាធិនា ន និវេសោ។ ន ឯតំ ឯកន្តិ
នយសញ្ញា យថាកូតំ ទិដ្ឋិយា តុ ខលុ មុទុហិ បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ទស្សនមគ្គេន បហីនា
កវន្តិ។ ទិដ្ឋេកដ្ឋា ច កិលេសា, អយំ សទ្ធា។

សោតាបត្តង្គមទុក្ខាយំ ភូមិយំ បរិបុណ្ណា វុច្ចតិ។ តស្មីយេវ ភូមិយំ សេក្ខសីលំ អរិយា
ធាវន្តិ វុច្ចតិ។ តស្មីយេវ ភូមិយំ មុទុបញ្ញា បញ្ញាទ្រិយន្តិ វុច្ចតិ។ តស្មីយេវ ភូមិយំ ខន្ទេហិ
អនត្តិកតា, អយំ ចាគោ។ តស្មា សទ្ធា ចាគាធិដ្ឋានេន និទ្ធិសិតញ្ញា។ យតិកេន [តេន
(ក.)] ភិយេហា មនេន សា ហិស្ស វិបរីតា ទិដ្ឋិកា អស្សទ្ធា, សា នយនឧបជីសុ បមត្តា
សមាទិន្នា។ តត្ថ សទ្ធិទ្រិយំ យោ កាមំ បរិវិស្សន្តិ ឥតិ សន្តបាបបដិនិស្សត្តា ន ចាគាធិដ្ឋានំ
បញ្ញាទ្រិយេន បញ្ញាធិដ្ឋានំ, សីលេន ឧបសមាធិដ្ឋានំ។ ឥមេ ចត្តារោ ធម្មា សីលំ បរិការយន្តិ
សទ្ធា សីលំ ចាគោ ច បញ្ញាតិ។ តត្ថ សទ្ធាយ ឱយំ តវតិ។ យំ សីលំ, អយំ អប្បមាទោ។ យោ
ចាគោ, ឥទំ បញ្ញាយ កម្មំ។ យា បញ្ញា, ឥទំ បញ្ញាទ្រិយំ, តត្ថ យំ សទ្ធិទ្រិយំ។ តំ តីសុ
អវេច្ចប្បសាទេសុ។ យំ សីលំ, តំ សទ្ធិទ្រិយេសុ។ យោ ចាគោ, សោ ចត្វសុ ឈានេសុ។ យា
បញ្ញា, សា សច្ចេសុ, សតិ សព្ពត្តតាមិនី។ តស្ស សេក្ខស្ស ភទ្ធិកា ភតិ, ភទ្ធិកោ

អភិសម្បវាយោ។ តស្ស សម្មដ្ឋស្សតិកស្ស សីលំ ករោន្តស្ស ន កាយសម្មដ្ឋស្សតិតាយ តានិ
វា ឥន្ទ្រិយានិ តំ វា កុសលមូលំ កម្មវិបាកំ កវតិ។ តស្ស តិកស្ស អត្ថនិទ្ទេសោ។ តត្ថ សទ្ធា
សីលំ ចាគោ បញ្ញា ចត្តារោ ធម្មា។ យា សទ្ធា យា ច បញ្ញា, ឥទំ មនោសុចរិតំ។ យំ សីលំ,
ឥទំ កាយិកំ វាចសិកំ សុចរិតំ។ យោ ចាគោ, ឥទំ ចេតសិកំ អលោកោ សុចរិតំ។ ឥតិ ចិត្តេ
គហិតេ បញ្ចក្ខន្ធា គហិតា កវន្តិ។ ឥមេហិ ធម្មេហិ សុចរិតំ ឥទំ ទុក្ខញ្ច អរិយសច្ចំ បទដ្ឋានំ
មគ្គស្ស។

៨៧. តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារោ? យា ច សទ្ធា យញ្ច សីលំ។ តំ កិស្ស ករោតិ? យា
សទ្ធា តាយ ភគវន្តំ អនុស្សវតិ មត្តេនបិ ហត្ថិនា សមាគតា, អស្ស កោ កុក្ករា សព្វំ សីលេន
នប្បដិបដ្ឋតិ កាយេន វា វាចាយ វា ឋានំ វិសារទោ កវតីតិ អវិប្បដិសារី បញ្ញា យស្ស បញ្ញត្តិ
ឧបដ្ឋបេតិ។ តស្ស អខណ្ឌស្ស សីលំ យំ ន បច្ចិ តស្សំ មោហស្ស អកុសលចិត្តំ ឧប្បដ្ឋតិ
មិច្ឆាទិដ្ឋិសហគតំ វា, អយំ វិចយោ ហារោ។ ធម្មវាទិនោ ភទ្ធិការាតិ កវិស្សតិ អត្ថិ ឯសា
យុត្តិ។

តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោ? យមិទំ ចិត្តំ ទីយវត្ថំ បរិការិតំ សទ្ធាយ សីលេន
ចាគេន បញ្ញាយ សមាធិនា បបមជ្ឈានស្ស បទដ្ឋានំ។ យា សទ្ធា អស្ស អនាវិលសង្កប្បោ,
តំ ទុតិយជ្ឈានស្ស បទដ្ឋានំ។ តីណិ ច អវេច្ចប្បសាទា យំ សីលំ, តំ អរិយកន្តំ, តំ
សីលក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ យា បញ្ញា, សា បញ្ញាក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ ឥមេ ច ធម្មា ឥទញ្ច ចិត្តំ
ឯកោទិកូតសមាធិស្ស បទដ្ឋានំ។ សទ្ធា សទ្ធិន្ទ្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ ចាគោ សមាធិន្ទ្រិយស្ស
បទដ្ឋានំ។ បញ្ញា បញ្ញិន្ទ្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ សទ្ធា ច បញ្ញា ច វិបស្សនា បទដ្ឋានំ។ សីលញ្ច
ចាគោ ច សមថស្ស បទដ្ឋានំ។ សទ្ធា ច បញ្ញា ច អវិជ្ជា វិវាតាយ បញ្ញាវិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ។
សីលញ្ច ចាគោ ច ភគវិវាតាយ ចេតោវិមុត្តិយា បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោ? វិញ្ញាណោ វុត្តេ សទ្ធាសតិការិតេ សព្ពេ បញ្ចក្ខន្ធា វុត្តា
កវន្តិ។ សទ្ធាយ ភណិតាយ សញ្ញានិ សត្ត ធនានិ ភណិតានិ ហោន្តិ សទ្ធាធនំ...បេ...

សីលក្ខន្ធធ្វេ វុត្តេ សមាធិក្ខន្ធនោ ច បញ្ញាក្ខន្ធនោ ច វុត្តា កវន្តិ។ យំ តំ ចិត្តំ ទីយវត្ថំ បរិការវិតំ
បច្ចិមកេ កាលេ ន តទនុបរិវត្តិ កវិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ តត្ថ សញ្ញាបិ តទនុបរិវត្តិនី
កវតិ។ យេបិ តជ្ជាតិកា ធម្មា, តេបិ តទនុបរិវត្តិនោ កវន្តិ។ រូបសញ្ញា
រូបសញ្ញេតនានុបស្សនមនសិការោ ឯវំ ឆន្នំ អាយតនានំ វិញ្ញាណកាយេ, អយំ លក្ខណោ
ហារោ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? ឥធិ សុត្តេ កតវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ កទ្ធិកំ
កតី អាកង្ខេយ្យ កទ្ធិកញ្ច អភិសម្បាយំ, តេ សទ្ធិំ សីលំ ចាគំ បញ្ញញ្ច មនសិ កវិស្សន្តិ, អយំ
អធិប្បាយោ។ យេ ចញ្ញេបិ សត្តា តថាគតស្ស សម្មា ឯ បដិយុជ្ឈន្តេ, ឥមំ ធម្មំ សោតា
អវិប្បជីសារតោ កាលំ កវិស្សន្តីតិ, អយំ អធិប្បាយោ។

៨៨. តត្ថ កតមោ អារវដ្តោ ហារោ? ឥទ្ធម្មិ ចត្តារោ ធម្មា សទ្ធា ច បញ្ញា ច
អស្សទ្ធិយញ្ច អវិជ្ជញ្ច ហនន្តិ។ សីលញ្ច ចាគោ ច តណ្ហា ច ទោសញ្ច ហនន្តិ។ តស្ស ទ្វេ
មូលានិ បហីយន្តិ។ ទុក្ខំ និវត្តេតិ អប្បហីនភូមិយញ្ច ទិមូលានិ បញ្ចក្ខន្ធា។ ទ្វេ អរិយសច្ចានិ
សមថោ ច វិបស្សនា ច។ ទិទ្ធិំ មូលានំ បហានំ។ ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ និរោជោ ច មគ្គោ ច។
អយំ អារវដ្តោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ វិកត្តិ? យំ តំ ចិត្តំ សទ្ធាបរិការវិតំ...បេ.... សចេ បុប្ផជ្ជនស្ស តស្សបិ កទ្ធិកា
កតិ កវិស្សតីតិ ន ឯកំសេន តស្ស កម្មំ ទិដ្ឋយេវ ធម្មេ វិបាកន្តិ បច្ចេស្សតិ, អបរម្មិ វា
បរិយាយេ កវិស្សតិ។ យំ វា អតីតំ វិបាកាយ បច្ចុប្បដ្ឋិតំ, តប្បច្ចយានិ ចេតានិ, យេ យថា
មហាកម្មវិកង្កេ “តេនាយំ វិកង្កេករណិយោ និទ្ទេសោ ធម្មចារិនោ យា កទ្ធិកា កតី” តិ។

តត្ថ កតមា បរិវត្តនា? អស្សទ្ធិយំ ទុស្សីល្យំ យំ មច្ឆេវំ ទុប្បញ្ញំ ច[ទុប្បញ្ញិយំ
(ក.)] យញ្ច បដិបក្ខេន បហីនា កវន្តិ, អយំ បរិវត្តនា។

តត្ថ កតមំ វេរចនំ? យំ តំ ចិត្តំ ទីយវត្ថុំ បរិការិតំ ចិត្តំ មនោវិញ្ញាណំ...បេ.... យំ
សទ្ធាពលំ សទ្ធិន្ទ្រិយំ, យំ សីលំ តំ សុចរិតំ, សំយមោ និយមោ ទមោ ខន្ធតា ឥមានិ តស្ស
វេរចនានិ។ យោ ចាគោ សោ បដិនិស្សគ្គោ អលោកោ វោសគ្គោ ចាគោយិដ្ឋានំ។ យា បញ្ញា
សា បញ្ញត្តា បញ្ញប្បតា បញ្ញន្ទ្រិយំ បញ្ញាពលំ។

តត្ថ កតមា បញ្ញត្តិ? យំ តំ ចិត្តំ ពិជំ បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ បរិការនា វាសនា បញ្ញត្តិយា
បញ្ញត្តិ។ សទ្ធា បសាទបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា។ សីលំ សុចរិតបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ ចាគោ
បុញ្ញកិរិយបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តោ។ បញ្ញា វិមំសបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា។ ឥមេ តយោ ធម្មា សទ្ធា
សីលំ ចាគោ បញ្ញវតោ បារិសុទ្ធិ គច្ឆន្តិ។

តត្ថ កតមោ ឱតរណោ? យំ ចិត្តំ, តំ ខន្ធសុ វិញ្ញាណក្ខន្ធនោ, ធាតុសុ
មនោវិញ្ញាណធាតុ, អាយតនេសុ មនាយតនំ។ យេ ចត្តារោ ធម្មា, តេ ខន្ធសុ សង្ខារក្ខន្ធនោ
បរិយាបន្នា...បេ.... ធាតុសុ អាយតនេសុ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? ឥទំ ភគវតោ កាសិតំ មហានាមេន សក្កេន បុច្ឆិតេន
សព្វំ តំ និយុត្តំ។

តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ? ឥទំ ចិត្តំ វេមត្តតាយ បញ្ញត្តំ អកុសលេហិ ចិត្តេហិ
អបរិការិតេហិ បរិការិតន្តិ យានិ បុន បរិការិតានិ អញ្ញេសម្បិ តត្ថ ឧបាទាយ បញ្ញត្តំ
សព្វេបិមេ ចត្តារោ ធម្មា ឯកត្តតាយ បញ្ញត្តា។ កទ្ធិកា ភតីតិ កាមភោគិនោ តេវ រូបធាតុ
អរូបធាតុ មនុស្សាតិ សព្វា កទ្ធិកា ភតិ តទេវ កថាយ បញ្ញត្តំ, អយំ បញ្ញត្តិ។

តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ? ចិត្តស្ស ឥន្ទ្រិយានិ បច្ចយោ អាធិបតេយ្យបច្ចយតាយ
មនសិការោ។ ហេតុបច្ចយតាយ បច្ចយោ។ សទ្ធាយ លោកិកា បញ្ញា ហេតុបច្ចយតាយ
បច្ចយោ។ យោនិសោ ច មនសិការោ បច្ចយោ។ សីលស្ស បតិរូបទេសវាសោ បច្ចយោ។

អត្តសម្មាបណិធានញូ ហេតុ។ ចាតស្ស អលោកោ ហេតុ។ អវិប្បដិសារោ ច
ហេតុបច្ចយោ។ បញ្ញា បរតោ ច យោសោ អដ្ឋត្តញ្ច យោនិសោ មនសិការោ ហេតុបច្ចយោ
ច។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ? យំ តំ ចិត្តំ ទីយវត្ថំ បរិភាវិតន្តិ ចេតសិកាបិ។ ឯត្ថ សព្វេ
ធម្មា បរិភាវិតា កទ្ធិកា តេ កតិ កវិស្សតិ, កទ្ធិកា ឧបបត្តិកោ អភិសម្បរាយោ។ ឥតិ យេ កេចិ
មនុស្សកា ឧបកោតបរិកោតា សព្វេ កទ្ធិកា កតិយេវ, អយំ សមារោបនោ។

៨៩. ឧទ្ធំ អនោ សព្ពជិ វីតរាគោតិ គាថា [បស្ស ឧទ. ៦១ ឧទានេ]។ តត្ថ កី ឧទ្ធំ នាម?
យំ ឥតោ ឧទ្ធំ កវិស្សតិ អនាគាមី, ឥទ្ធំ ឧទ្ធំ។ អនោ នាម យមតិក្កន្ធមតីតំ, ឥទមវោច
អបទានតន្តិ ឧទ្ធំ។ តត្ថ អតីតេន សស្សតទិដ្ឋិ បុព្វន្តាកប្បិកានំ អបរន្តទិដ្ឋិ កេសញ្ចិ,
ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ យំ [ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយំ (ក.)] វុត្តកប្បិកានំ ឥមា ចេវ ទិដ្ឋិយោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ច
សស្សតទិដ្ឋិ ច។ តត្ថាយំ សស្សតទិដ្ឋិ ឥមា និ បន្ទរស បទានិ សក្កាយទិដ្ឋិ សស្សតំ កជន្តិ។
រូបវន្តំ មេ អត្តា, អត្តនិ មេ រូបំ, រូបំ មេ អត្តាតិ យទុច្ចតេ បញ្ញំ បរិទហន្តិ។ យា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ សា
បញ្ចសតានិ ឧច្ឆេទំ កជន្តិ។ តេ “តំ ជីវំ តំ សវីរ” ន្តិ បស្សន្តិ, រូបំ មេ អត្តាតិ តថារូបា ចតុព្ពិណ
សក្កាយទិដ្ឋិ ឧច្ឆេទេន ច សស្សតេន ច។ ឯវំ បញ្ចសុ ខន្ទេសុ វិសតិវត្ថុកាយ ទិដ្ឋិយា បន្ទរស
បទានិ បុព្វន្តំ កជន្តិ។ សស្សតទិដ្ឋិយា បញ្ច បទានិ អបរន្តំ កជន្តិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា។ តត្ថ
“អយមហាមស្មី” តិ បស្សន្តា រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, សោ ឧច្ឆេទវាទី រូបវន្តញ្ច អត្តានំ,
អត្តនិ ច រូបំ, រូបស្មី វា អត្តាតិ សោ បស្សតិ ចាតិ ឥតិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ច, អត្តតោ បដិស្សរតិ
សស្សតទិដ្ឋិ បុព្វន្តតោ ច បដិស្សរតិ។ “អយមហាមស្មី” តិ ន សមនុបស្សតិ។ តស្ស ទិដ្ឋាសវា
បហានំ គច្ឆន្តិ។ យោ តីសុ អទ្ធាសុ បុព្វន្តេ ច អបរន្តេ ច តេន តេន និទ្ទិដ្ឋានេន ឧទ្ធំ អនោ
សព្ពជិ វីតរាគោ “អហាមស្មី” តិ ន អនុបស្សតីតិ ឥមិនា ទ្វារេន ឥមិនា បយោគេន ឥមិនា
ឧបាយេន ឥទ្ធំ ទស្សនក្ខមិ ច សោតាបត្តិផលញ្ច សោ អវិយោ បយោគោ អនភាវិតតេន
សំសារេន អបុនព្ពវាតិ យោ កោចិ អវិយោ បយោគោ បុនព្ពវាយ មុទុនិ វា បញ្ចិន្ទ្រិយានិ
មជ្ឈានិ អធិមត្តានិ វា សព្ពំ អបុនព្ពវប្បហានាយ សំវត្តន្តិ។ អហន្តិ ទិដ្ឋោយោ កាមោយោ

កវ៉ាឃោ អវិជ្ជាឃោ ច ឱធិសោ។ តត្ថ ទេសនាហារេន ចត្តាវិ សច្ចានិ បញ្ចហិ ឥន្ទ្រិយេហិ
សោតាបត្តិផលេន ច ទ្វេ សច្ចានិ មគ្គោ ច និរោជោ ច។ សក្កាយសមុទយេន ទ្វេ សច្ចានិ
ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច, អយំ ទេសនា ហារោ។

តត្ថ កតមោ វិចយោ? “អយមហមស្មី”តិ អសមនុបស្សន្តោ តីណិ
ទស្សនប្បហាតញ្ញានិ សំយោជនានិ បដហតិ។ អយំ វិចយោ។

តត្ថ កតមា យុត្តិ? តិវិជា បុគ្គលា កោចិ ឧត្សជិតញ្ច កោចិ វិបញ្ចិតញ្ច កោចិ នេយ្យោ។
ឧត្សជិតញ្ច តិក្ខុន្ទ្រិយោ ច តតោ វិបញ្ចិតញ្ច មុទិន្ទ្រិយោ តតោ មុទិន្ទ្រិយេហិ នេយ្យោ។ តត្ថ
ឧត្សជិតញ្ច តិក្ខុន្ទ្រិយតាយ ទស្សនភូមិមាគម្ម សោតាបត្តិផលំ បាបុណាតិ, ឯកពីដកោ
កវតិ។ អយំ បបមោ សោតាបន្នោ។ វិបញ្ចិតញ្ច មុទុហិ ឥន្ទ្រិយេហិ ទស្សនភូមិមាគម្ម
សោតាបត្តិផលំ បាបុណាតិ, កោលំកោលោ ច ហោតិ។ អយំ ទុតិយោ សោតាបន្នោ។ តត្ថ
នេយ្យោ ទស្សនភូមិមាគម្ម សោតាបត្តិផលំ បាបុណាតិ, សត្តក្ខត្តបរមោ ច កវតិ។ អយំ
តតិយោ សោតាបន្នោ។

អត្ថិ ឯសា យុត្តិ មុទុមជ្ឈាធិមត្តេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ មុទុមជ្ឈាធិមត្តំ ភូមិ សច្ចិកវេយ្យ
សក្កាយទិដ្ឋិប្បហានេន វា ទិដ្ឋិតតានិ បដហតិ។ អយំ យុត្តិ។

តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ? តត្ថ សក្កាយទិដ្ឋិ សព្ពមិច្ឆាទិដ្ឋិយា បទដ្ឋានំ។ សក្កាយោ
នាមរូបស្ស បទដ្ឋានំ។ នាមរូបំ សក្កាយទិដ្ឋិយា បទដ្ឋានំ។ បញ្ច ឥន្ទ្រិយានិ រូបីនិ រូបរាគស្ស
បទដ្ឋានំ។ សឡាយតនំ អហំការស្ស បទដ្ឋានំ។ តត្ថ កតមោ លក្ខណោ? ទ្វីសុ ទិដ្ឋីសុ
បហីនាសុ តត្ថ ឯកា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិតតានិ បហានំ គច្ឆន្តិ។ ឧទ្ធំ ច អជោ ច វីតរាគោ
សព្ពរជនីយេសុ វីតរាគោ ហោតិ។ តជ្ជា បរភូមិយំ, ឥទំ បច្ចយន្តិ យថាកុតំ បស្សតិ។ សោ
សព្ពបដិច្ចសមុប្បាទំ អាមសតិ។ អយំ លក្ខណោ ហារោ។

៩០. តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? ឥមម្ហិ សុត្តេ កគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ សត្តា យេ នាភិរមិស្សន្តិ, តេ ទិដ្ឋិប្បហានាយ វាយមិស្សន្តិ។ អយមេត្ថ កគវតោ អធិប្បាយោ។ អយំ ចតុព្យហោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ អារវដ្តោ ហារោ? យានិមានិ មុទ្ធនិ បញ្ចិន្រ្ទិយានិ តានិ ឱរម្ហាគិយានិ បញ្ចិន្រ្ទិយានិ។ សព្ពេន សព្ពំ សមូហនន្តិ អភិជ្ឈាព្យាបាទោ ច ការនាការេន សេក្ខាយ វិមុត្តិយា ពលំ សទ្ធា, ឧទ្ធម្ហាគិយានិ ទិដ្ឋិវសេន ពលំ សទ្ធា, វិរិយន្រ្ទិយំ អារភិតត្តា សតិន្រ្ទិយំ បគ្គហិតត្តា អច្ឆន្តំ និដ្ឋំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ យានិ ឥន្រ្ទិយានិ, អយំ មគ្គោ សំកិលេសប្បហានំ។ អយំ និរោជោ អាយតី អនុប្បាទធម្មោ, ឥទំ ទុក្ខំ។ អយំ អារវដ្តោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ វិភត្តិ ហារោ? “អយមហមស្មី”តិ យោ សមនុបស្សតិ, សោ ច ខោ អធិមគ្គេន លោកិកា យំ ភូមិយំ ន តុ អរិយេន បយោគេន សោ សក្កាយទិដ្ឋិ បដហតិ។ យំ វុច្ចតិ តជ្ឈាយ ភូមិយា អធិមគ្គាយ។ តត្ថ តជ្ឈាយ ភូមិយំ បញ្ចហិ អាការេហិ អធិមគ្គតំ បដិលភតិ សីលេន វតេន ពាហុស្សច្ឆេន សមាធិនា នេក្ខម្មសុខេន។ តត្ថ អប្បត្តេ បគ្គសញ្ញី អធិមានំ គណ្ណាតិ។ ឯតស្មីយេវ វត្ថុប្បត្តិយំ កគវា ឥទំ សុត្តំ ភាសតិ។ សីលវា វតមគ្គេនាតិ។ តត្ថ យោ អប្បត្តេ បគ្គសញ្ញី តស្ស យោ សមាធិ, សោ សាមិសោ កាបុរិសសេវិតោ បន សោ កាបុរិសា វុច្ចន្តិ បុប្ផជ្ជនា។ អាមិសំ យញ្ច អរិយមគ្គមាគម្ម លោកិកា អនរិយំ តេន សមាធិ ហោតិ អនរិយោ កាបុរិសសេវិតោ។ យោ បន អរិយាការេន យថាភូតំ ន ជានាតិ ន បស្សតិ[ជានាតិ បស្សតិ (បី.)], សោ អធិគមនំ បដហតិ យោ អរិយេន សមាធិនា អកាបុរិសសេវិតេន និរាមិសេន នីយតិ, តត្ថ អកាបុរិសា វុច្ចន្តិ អរិយបុគ្គលា។ យោ តេហិ សេវិតោ សមាធិ, សោ អកាបុរិសសេវិតោ។ តស្មា ឯកំ វិភជ្ជព្យាករណីយំ “អយមហមស្មី”តិ អសមនុបស្សន្តោ តថា បាតេតិ។

តត្ថ កតមា បរិវត្តនា? ឥមាយ ទស្សនភូមិយា កិលេសា បហាតញ្ញា, តេហិ បរិយន្តិ អនិទ្ធិដ្ឋាបិ កគវតា និទ្ធិសិតញ្ញា យោ។

តត្ថ កតមំ វេចនំ? យា សក្កាយទិដ្ឋិយា អត្ថទិដ្ឋិយា។ អយំ ភូមិ។ យេ កិលេសា
បហាតញ្ញា។ តេ អប្បហ៊ីយន្តិ អនិទ្ធិដ្ឋាបិ ភគវតា សស្សតទិដ្ឋិ ច ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ច, សា
បរិយន្តទិដ្ឋិ ច។ យា អបរិយន្តទិដ្ឋិ ច, សា សស្សតទិដ្ឋិ ច។ យា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ, សា នត្តិកា ទិដ្ឋិ។
យា សស្សតទិដ្ឋិ, សា អកិរិយទិដ្ឋិ។ ឥទំ វេចនំ។

តត្ថ កតមា បញ្ញត្តិ? តណ្ហា សំយោជនបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា។ មគ្គោ
បដិលាភបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តោ។ ឥន្ទ្រិយា បដិលាភបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តាតិ។ តត្ថ កតមោ
ឱតរណោ? សក្កាយោ ទុក្ខំ ទស្សនប្បហាតញ្ញោ។ សមុទយោ មគ្គោ។ ឥន្ទ្រិយានិ តានិ ច
និទ្ធិដ្ឋានិ ខន្ធធាតុអាយតនេសុ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? យញ្ជិ អារព្ព ភគវតា ឥទំ សុត្តំ ភាសិតំ, សោ អារព្ព
និទ្ធិដ្ឋោ។ តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ? នាមរូបស្ស ហេតុបច្ចយោបិ វិញ្ញាណំ ហេតុ ពីដំ។ តេន
អវិជ្ជា ច សង្ខារា ច បច្ចយោ។ និវត្តិនយោ ន អបរោ បរិយាយោ សព្វករោ, យេ ច
សព្វករស្ស ហេតុ បរកណ្តបច្ចយោ ឥតិ សម្មាទិដ្ឋិ បរតោ ច យោសោ យោនិសោ ច
មនសិការោ បច្ចយោ។ យា បញ្ញា ឧប្បាទេតិ, ឯសា ហេតុ សម្មាទិដ្ឋិយា សម្មាសង្ក្កប្បោ
កវតិ, យា សម្មាសមាធិ [សម្មាទិដ្ឋិ (បី.)], អយំ បរិក្ខារោ។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ? “អយមហមស្មី”តិ អសមនុបស្សី ទុក្ខតោ
រោគតោ...បេ.... បន្ទរស បទានិ។ សីលានិ ភគវា កិមត្ថិយានិ កិមានិសំសានិ។ សីលានិ,
អានន្ទ, អវិប្បជិសារត្ថានិ យារំ វិមុត្តិ។ តត្ថ ទុរិជោ អត្តោ – បុរិសត្តោ ច វេចនត្តោ ច។

៩១. តត្ថ កតមោ បុរិសត្តោ? យាយំ ន បច្ឆានុតាបិតា អយំ អវិប្បជិសារោ, អយំ
បុរិសត្តោ។ យថា កោចិ ព្រហ្មយតិ ឥមត្ថមាសេវតិ សោ ភណេយ្យ, កិញ្ចិ មមេត្ថ អធិនំ
តស្សត្ថាយ ឥទំ កិរិយំ អារភាមីតិ។ អយំ បុរិសត្តោ។

តត្ថ កតមោ វចនត្ថោ? សីលានិ កាយិកំ វា វាចសិកំ វា សុចរិតំ អវិប្បជីសារោតិ។ តត្ថ សីលស្ស វតស្ស ច កាសោយេវ។ អនញ្ញា សុគតកម្មតា សុចរិតំ អយំ អវិប្បជីសារោ។ ឯវំ យាវ វិមុត្តិតិ ឯកមេកស្មី បទេ ទ្វេ អត្ថា – បុរិសត្ថោ ច វចនត្ថោ ច, យថា ឥមម្ហិ សុត្តេ ឯវំ សព្ពេសុ សុត្តេសុ ទ្វេ ទ្វេ អត្ថា។ អយំ ហិ បរមត្ថោ ឧត្តមត្ថោ ច។ យំ និព្ពានសច្ចិកំ និស្សាយ យំ សកំ សច្ចិកាតព្វំ ភវតិ, សោ វុច្ចតិ កតស្ស [សតស្ស (ក.)] កត្តោតិ។ អយំ បុន វេវចនំ សម្មជានាតិ។ ឥមិនា និយុត្តត្ថមភិលព្ពន្ធិ វចនត្ថោ។ តត្ថ យំ អត្ថំ សាវកោ អភិកម្មតិ។ តស្ស យោ បដិលោកោ, អយំ បុរិសត្ថោ។ យំ យំ ភគវា ធម្មំ ទេសេតិ, តស្ស តស្ស ធម្មស្ស យា អត្ថវិញ្ញត្តិ។ អយំ អត្ថោ, តត្ថ សីលានំ អវិប្បជីសារោ អត្ថោបិ អានិសំសោបិ។ ឯសោ ច អានិសំសោ យំ ទុក្ខតិ ន គច្ឆតិ។ យថា តំ ភគវតា ឯសានិសំសោ ធម្មេ សុចិណ្ណេ ន ទុក្ខតិ គច្ឆតិ ធម្មចារី, អយំ អត្ថោ។

យំ បុរិសោ ការនាកូមិយំ សីលានិ អារព្ព សីលេន សំយុត្តោ ហោតិ ឯវំ យាវ វិមុត្តិ តថា សីលក្ខន្ធា។ តត្ថ យោ ច អវិប្បជីសារោ អនុសយវសេន និទ្ធិដ្ឋោ, តញ្ច សីលំ អយំ សីលក្ខន្ធា។ បាមោជ្ជបីតិបស្សទ្ធិតិ ច សមាធិន្ត្រីយេន, អយំ សមាធិក្ខន្ធា។ យំ សមាហិតោ យថាកូតំ បជានាតិ, អយំ បញ្ញាក្ខន្ធា។ ឥមេ តយោ ខន្ធា សីលំ សមាធិ បញ្ញា ច តថា សីលំ បរិបូរេតិ យំ វិរិយន្ត្រីយំ តេន ការណេន សោ សីលំ បរិបូរេតិ, អនុប្បន្នស្ស ច អកុសលស្ស អនុប្បាទាយ វាយមតិ, ឧប្បន្នស្ស ច បហានាយ អនុប្បន្នស្ស ច កុសលស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស ច កុសលស្ស ភិយ្យោភាវាយ ឥតិ វិរិយន្ត្រីយំ និទ្ធិដ្ឋំ។ តត្ថ យោ សមាធិក្ខន្ធា, ឥទំ សមាធិន្ត្រីយំ។ បញ្ញាក្ខន្ធា បញ្ញិន្ត្រីយំ, តំ ចត្វសុ សម្មប្បធានេសុ ទដ្ឋព្វំ។ តថា យោ អនុប្បន្នស្ស ច អកុសលស្ស អនុប្បាទាយ វាយមតិ, ឥទំ បឋមំ សម្មប្បធានំ។ យំ ឧប្បន្នស្ស, ឥទំ ទុតិយំ។ ចត្តារិ សម្មប្បធានានិ ចត្វសុ ឈានេសុ បស្សិតញ្ញានិ។ តថា សីលក្ខន្ធនេន ក្ខេម្មធាតុ ច អធិកា[អាទិកា (បី.)], តយោ ច វិតក្កា នេក្ខម្មវិតក្កោ អព្យាបាទវិតក្កោ អវិហឹសាវិតក្កោ ច។ សាធារណកូតា។ យា បិយាយមានស្ស បាមោជ្ជេន ឥទំ កាយិកំ សុខំ អានិតំ អនិយមីតិបេមេន, ឥទំ ទុក្ខំ។ យោ តត្ថ អវិក្ខេបោ, អយំ សមាធិ។ ឥទំ បញ្ចង្គិកំ

បឋម ឈានំ។ យា ចេតសិកា បស្សន្ធិ សវិតក្កំ សវិតារំ វិរោធនំ, យោ កិលេសោ ច
 បរិទាហោ, សោ បឋមេ ឈានេ និរុទ្ធោ។ តថា យា ច កិលេសបស្សន្ធិ យា ច វិតក្កវិចារនំ
 បស្សន្ធិ, ឧភយេបិ ឯតេ ធម្មេ បស្សន្ធាយំ។ តត្ថ កាយស្ស ចិត្តស្ស ច សុខំ សុខាយនា, ឥទំ
 បីតិសុខិនោ បស្សន្ធិ។ យោបិ ឯកោទិកាវោ ចិត្តស្ស, តេន ឯកោទិកាវេន យំ ចិត្តស្ស អជ្ឈត្តំ
 សម្បសាទនំ, ឥទំ ចតុត្ថំ ឈានង្គំ។ ឥតិ អជ្ឈត្តញ្ច សម្បសាទោ ចេតសោ ច ឯកោទិកាវោ
 បីតិ ច សុខញ្ច, ឥទំ ទុតិយំ ឈានំ ចតុរង្គិកំ។ យោ បស្សន្ធកាយោ សុខំ វេទេតិ, តេន
 អធិមត្តេន សុខេន ផរិត្វា សុខំ ចេតសិកំ យំ, សោ បីតិវីតរកោ ឯវំ តស្ស បីតិវីតរកតាយ
 ឧបេក្ខំ បដិលកតិ។ សោ បីតិយា ច វិរាគា ឧបេក្ខំ បដិលកតិ។ សុខញ្ច បដិសំវេទេតិ។ សតិ
 ច សម្មា បញ្ញាយ បដិលកតិ។ សចេ សតិ ឯកគ្គតា ឥទំ បញ្ញង្គិកំ តតិយំ ឈានំ។
 យំ សុខិនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ, អយំ ឯកគ្គតាយ បរាវធានភាគិយា, បឋមេ ឈានេ អត្ថិ
 ចិត្តេកគ្គតា នោ ចក្ខុស្ស វេទនា សព្វំ បារិបូរិ គច្ឆតិ។ យថា ចតុត្ថេ ឈានេ, តថា យា ឧបេក្ខា
 បស្សម្ហយំ សតិសម្បជញ្ញំ ចិត្តេកគ្គតា ច, ឥទំ ចតុត្ថំ ឈានំ។

៩២. យថា សមាធិ ទស្សយិតព្វំ, តថា បញ្ញត្រ័យំ តំ ចតុសុ អរិយសច្ចេសុ បស្សិតព្វំ។
 យំ សមាហិតោ យថាក្ខតំ បដានាតិ, សា បដាននា ចតុព្ពិធា អសុកតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ
 ច, យទារម្មណំ តំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ, យំ បដាននោ និព្វិន្ទតិ វិមុច្ចតិ តថា យំ កាមាសវស្ស
 បហានំ ភវាសវស្ស ទិដ្ឋាសវស្ស អវិជ្ជាសវស្ស, អយំ និរោធនោ
 អប្បហិនភូមិយំ អាសវសមុទយោ។ ឥមានិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ យថា បញ្ញត្រ័យំ
 បស្សិតព្វំ។ យថាយំ សមាហិតោ យថាក្ខតំ បដានាតិ, អយំ ទស្សនភូមិ។ សោតាបត្តិផលញ្ច
 យថាក្ខតំ បដាននោ និព្វិន្ទតិ, ឥទំ តនុកញ្ច។ កាមរាគព្យាបាទំ សកទាគាមិផលញ្ច យំ
 និព្វិន្ទតិ វិជ្ជតិ, អយំ បឋមជ្ឈានការនាភូមិ ច រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ អនាគាមិផលញ្ច។ យំ
 វិមុត្តិ វិមុច្ចតិ, អយំ អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ អរហត្តញ្ច។ ឥមេ អវិប្បដិសារា ច វិយត្រ័យញ្ច
 ចត្តារោ សម្មប្បធានា អវិប្បដិសារា តញ្ច ឧបរិ យាវ សមាធិ, ឯវំ តេ ចត្តារិ ឈានានិ
 សមាធិត្រ័យញ្ច យំ សមាហិតោ យថាក្ខតំ បដានាតិ។ ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា

សីលបារិបូរិមុបាទាយ ចាគសំហិតេន ច និព្ពេជ្ជកានញ្ច និមិត្តានំ អនាវិលមនា, ឥទំ
សត្តិន្ទ្រិយំ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ យំបុន ឥមាយ ធម្មទេសនាយ តីសុ ឋានេសុ
ទិដ្ឋោគមនក្ខិន្ទ្រិយំ កិលេសបហានេន ច សេក្ខសីលំ, ឥទំ សទ្ធិន្ទ្រិយំ។ ចត្តារិ ច
សោតាបត្តិយដ្ឋានិ ផលានិ។ សមាធិន្ទ្រិយានិ សោបនិយាហារីនិ សព្ពសុត្តេសុ
និទ្ធិសិតញ្ញានិ។ យំ ឈានំ បដិលកនំ វិរិយគហិតំយេវ ញ្ញាណំ បដិស្សរតោ, អយំ សុតមយី
បញ្ញា។ យោ សមាធិ បុញ្ញបរិនិមិត្តាភាសោ អនោមគតិតាយ យថាកាមោ, អយំ ចិន្ទាមយី
បញ្ញា, យំ តថាសមាហិតោ យថាកូតំ បជានាតិ, អយំ ការវនាមយី បញ្ញា។ អយំ
សុត្តនិទ្ទេសោ។

ឥមំ សុត្តំ និព្ពេជ្ជកាគិយំ ពុជ្ឈការជិកំ ពុជ្ឈិតព្ពំ។ យេហិ អង្កេហិ សមន្មាគតំ តំ
ពុជ្ឈិស្សន្តិ តស្ស អង្គានិ ពុជ្ឈិស្សន្តិ, តេន ពោជ្ឈង្គំ។ តថា អាទិតោ យាវ សីលំ វតំ ចេតនា
ករណីយា, កិស្ស សីលានិ បារិបូរេតិ។ អនុប្បន្នស្ស ច អកុសលស្ស អនុប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស
ច អកុសលស្ស បហានាយ អនុប្បន្នស្ស កុសលស្ស ឧប្បាទាយ ឧប្បន្នស្ស ច កុសលស្ស
កិល្យោកាវាយ, ឥទំ វិរិយំ តស្ស តស្ស ពុជ្ឈិតស្ស អង្គន្តិ។ អយំ វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ។ ឥមិនា
វិរិយេន ទ្វេ ធម្មា អាទិតោ អវិប្បដិសារោ បាមោជ្ជញ្ច យា បុន បីតិ អវិប្បដិសារបច្ចយា
បាមោជ្ជបច្ចយា, អយំ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ។ យំ បីតិមនស្ស កាយោ បស្សម្ពតិ។ អយំ
បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ។ តេន កាយិកសុខមានិតំ យំ សុខិនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ, អយំ
សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គោ។ យំ សមាហិតោ យថាកូតំ បជានាតិ, អយំ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ។
យា សីលមុបាទាយ បញ្ចន្តំ ពោជ្ឈង្គានំ ឧបាទាយានុលោមតា និមិត្តាយនា
បីតិកាគិយានញ្ច វិសេសកាគិយានញ្ច អបិលាបនតា សហគតា ហោតិ អនវមគ្គោ, អយំ
សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ។ យំ យថាកូតំ បជានាតិ, អច្ចារទ្ធវិរិយំ ករោតិ។ ឧទ្ធចក្ខុមីតិ កតា
អភិបត្តិតំ បេសេតិ។ កោសជ្ជក្ខមីតិ គរហិតោ រហិតេហិ អង្កេហិ ពុជ្ឈិតិ យំ ចក្ខុសមថបថំ,
សា ឧបេក្ខាតិ។ តេន សា ឧបេក្ខា តស្ស ពោជ្ឈង្គស្ស អង្គន្តិ ករិត្វា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោតិ
វុច្ចតេ។ ឯសោ សុត្តនិទ្ទេសោ។

៩៣. តត្ថ កតមា ទេសនា? អស្មី សុត្តេ ចត្តាវិ អរិយសច្ចានិ ទេសិតានិ។ តត្ថ កតមោ វិចយោ? សីលវតោ អវិប្បជិសារោ យាវ វិមុត្តិ ឥមិស្សាយ បុច្ឆាយ មិនិកិមត្តស្សមីតិ ទេ បទានិ បុច្ឆា ទេ បទានិ វិសជ្ជនានិ ទ្វីហិ បទេហិ ទេ អភិញ្ញំ ទ្វីហិ ចេវ បទេហិ វិសជ្ជនា កី បុច្ឆតិ និព្វាធិកំ កាយភូមិ កម្មស្ស តថា ហិ បតិដ្ឋា ច អសេក្ខេ ធម្មេ ឧប្បាទេតិ។ តត្ថ កតមា យុត្តិ? សីលវតោ អវិប្បជិសារោ ភវតិ កី និច្ឆន្ទស្ស ច វិវាតោ អត្ថិ ឯសា យុត្តិ។ តត្ថ កតមំ បទដ្ឋានំ? វិរិយំ វិរិយន្ត្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ សមាធិ សមាធិន្ត្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ បញ្ញា បញ្ញាន្ត្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ វិរិយំ អទោសស្ស បទដ្ឋានំ។ សមាធិ អលោកស្ស បទដ្ឋានំ។ បញ្ញា អមោហស្ស បទដ្ឋានំ។ វិរិយន្ត្រិយំ តិណ្ណំ មគ្គដ្ឋានំ បទដ្ឋានំ, សម្មាវាចាយ សម្មាកម្មន្តស្ស សម្មាអាជីវស្ស។ សមាធិន្ត្រិយំ តិណ្ណំ មគ្គដ្ឋានំ បទដ្ឋានំ, សម្មាសង្កប្បស្ស សម្មាវាចាយ សម្មាសមាធិនោ។ បញ្ញាន្ត្រិយំ ទ្ធិន្នំ មគ្គដ្ឋានំ បទដ្ឋានំ, សម្មាសតិយា សម្មាទិដ្ឋិយា ច។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ? សីលក្ខន្ធធ្វេ វុត្តេ សព្ពេ តយោ ខន្ធា វុត្តា ភវន្តិ, សីលមេវ ហិ សេលោបមតា យថា សេលោ សព្ពបច្ចត្តិកេហិ អករណីយោ ឯវំ តំ ចិត្តំ សព្ពកិលេសេហិ ន កម្សតីតិ, អយំ អមោហោ។ វិវត្តំ [បស្ស ឧទា. ៣៤ ឧទានបាឡិយំ] រជនីយេសូតិ អយំ អលោកោ។ កោបនេយ្យេ ន កុប្បតីតិ អយំ អទោសោ។ តត្ថ បញ្ញា អមោហោ កុសលមូលំ, អលោកោ អលោកោយេវ, អទោសោ អទោសោយេវ។ ឥមេហិ តីហិ កុសលមូលេហិ សេក្ខភូមិយំ បិតោ អសេក្ខមគ្គំ ឧប្បាទេតិ។ សេក្ខភូមិ សម្បត្តិកម្មធម្មេ ឧប្បាទេតិ, សា ច សម្មាវិមុត្តិ, យញ្ច វិមុត្តិវិសញ្ញាណទស្សនំ ឥមេ ទស អសេក្ខានំ អរហត្តំ ធម្មា។ តត្ថ អដ្ឋង្គិកេន មគ្គេន ចតុត្ថិជា ភាវនាបិ លព្ពតិ។ សីលភាវនា កាយភាវនា ចិត្តភាវនា បញ្ញាភាវនា ច។ តត្ថ សម្មាកម្មន្តេន សម្មាអាជីវេន ច កាយោ ភាវិតោ។ សម្មាវាចាយ សម្មាវាយាមេន ច សីលំ ភាវិតំ។ សម្មាសង្កប្បេន សម្មាសមាធិនា ច ចិត្តំ ភាវិតំ។ សម្មាទិដ្ឋិយា សម្មាសតិយា ច បញ្ញា ភាវិតា។ ឥមាយ ចតុត្ថិជាយ ភាវនាយ ទេ ធម្មា ភាវនាបារិបូរី គច្ឆន្តិ ចិត្តំ បញ្ញញ្ច។ ចិត្តំ ភាវនាយ សមថោ, បញ្ញា ភាវនាយ វិបស្សនា។ តត្ថ បញ្ញា អវិជ្ជាបហានេន ចិត្តំ ឧបក្កិលេសេហិ អមិស្សិកតន្តិ។ បញ្ញា ភាវនាយ

ចិត្តការនំយេវ បរិបូរេតិ។ ឯវំ យស្ស សុការិតំ ចិត្តំ កុតោ តំ ទុក្ខមេស្សតីតិ។ អបិ ច ខោ បន
តស្ស អាយស្មតោ អព្យាបាទធាតុ អធិមុត្តា, ន សោ បេតំ សមាបន្នោ តស្ស សង្ខាបហារំ
ទេតិ, សង្ខារិតក្កិតេ សរីរេ ទុក្ខំ ន វេទិយតិ, អយំ សុត្តន្តោ។

៩៤. តត្ថ កតមា ទេសនា? ឥមម្ហិ សុត្តេ ទស អសេក្ខា អរហត្តធម្មា ទេសិតា
អប្បមាណា ច សម្មា វិការនា។ តត្ថ កតមោ វិចយោ? សេលោបមតា យេ យេ ធម្មា
វេទនីយសុខទុក្ខោបគតា, តេ សព្ពេ និរូបំ វានុបស្សន្តានំ វុបគតា កាយតោ វេទយិតបរិក្ខារោ
អប្បវត្តិតោ ទុក្ខំ ន វេទិយតិ។ តត្ថ កតមា យុត្តិ, យស្សេវំ ការិតំ ចិត្តំ កុតោ តំ [នំ
(ក.)] ទុក្ខមេស្សតីតិ។ តីសុ ការនាសុ ទុក្ខំ នក្ខមតិ ចិត្តំ ចិត្តការនាយ ច។ និរោធការនាយ
ច អានន្តរិកា សមាធិការនាយ ច។ ឥតិ យស្សេវំ ការិតំ ចិត្តន្តិ សមាធិ ផលស្ស បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ? យស្សេវំ ការិតំ [បស្ស ឧទា. ៣៤ ឧទានបាឡិយំ] ចិត្តន្តិ
ចិត្តានិ ការិតានិ យថា បបមំ និទ្ទិដ្ឋានិ បញ្ញា សីលំ កាយោ ចិត្តំ, សីលម្បិ សុការិតំ
កាយិកចេតសិកញ្ច បិតត្តា នានុបកម្មតីតិ វេទនាបិ តថា សញ្ញាបិ សង្ខារាបិ។ កុតោ តំ
ទុក្ខមេស្សតីតិ សុខម្បិ នានុគច្ឆតិ, អទុក្ខមសុខម្បិ នាគតន្តិ។

តត្ថ កតមោ ចតុញ្ចហោ ហារោ? ឥធិ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ ទុក្ខេន អធិកា
ភវិស្សន្តិ, តេ ឯវុបាហិ សមាបត្តីហិ វិហិស្សន្តិ។ អយមេត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ យេ ច
អប្បសន្នា, តេ ហិ ភវិស្សន្តិ, បសន្នានញ្ច បីតិបាមោជ្ជំ ភវិស្សតិ, អយំ តត្ថ ភគវតោ
អធិប្បាយោ។ អារវដ្តោតិ នត្តិ អារវដ្តនស្ស កូមិ។

វិភត្តិតិ យស្សេវំ ការិតំ ចិត្តំ កុតោ តំ ទុក្ខមេស្សតីតិ ទុរិជោ និទ្ទេសោ –
ទុក្ខហេតុនិទ្ទេសោ ច បដិបក្ខនិទ្ទេសោ ច។ កោ សោ ទុក្ខហេតុ? យតោ ទុក្ខំ អាគច្ឆតិ
បដិបក្ខេ វុត្តេ សេសធម្មានំ សីលំ ហេតុ ច បច្ចយោ ច, តេ សព្ពេ ធម្មា វុត្តា ហោន្តិ។
ឯកពោធិបក្ខិយេ ធម្មេ វុត្តេ សព្ពេ ពោធិគមនីយា ធម្មា វុត្តា ភវន្តិ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? ឥមម្ហិ សុត្តេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ អវិប្បដិសារេន ឆន្ទិកា, តេ សីលបារិបូរី ភវន្តិ បាមោជ្ជឆន្ទិកា អវិប្បដិសារីបារិបូរី, អយមេត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ...បេ.... អយំ ចតុព្យហោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ អាវដ្ឋោ? ឥទំ សុត្តំ និព្ពេជកាគិយំ។ យោ និព្ពេជោ, អយំ និពោជោ។ យេន និព្ពិជ្ឈតិ, សោ មគ្គោ។ យំ និព្ពិជ្ឈតិ, តំ ទុក្ខំ។ យំ និព្ពេជតាមិនា មគ្គេន បហីយតិ, សមុទយោយំ វុត្តោ។

តត្ថ កតមា វិកត្តិ? សីលវតោ អវិប្បដិសារោតិ វិកជ្ជព្យាករណីយំ, បរាមសន្តស្ស នត្ថិ អវិប្បដិសារោ យាវ ទោសកតំ កាយេន វា វាចាយ វា អកុសលំ អារភតិ។ កិញ្ចិបិស្ស ឯវំ ហោតិ “សុកតមេតំ សុចរិតមេតំ នោ ចស្ស តេន អវិប្បដិសារេន បាមោជ្ជំ ជាយតិ យាវ វិមុត្តិ, តស្ស សីលវតោ អវិប្បដិសារោ” តិ វិកជ្ជព្យាករណីយំ, អយំ វិកត្តិហារោ។

តត្ថ កតមា បរិវត្តនា? ឥមេហិ សត្តហិ ឧបនិសាសម្បត្តិហិ ឯកាទស ឧបនិសា វិកត្តិយំ បដហានំ បដហន្តិ, អយំ បរិវត្តនា។

តត្ថ កតមា វេវចនា? ឥមេសំ អរិយធម្មានំ ពលពោជ្ឈង្គវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិនំ ឥមានិ វេវចនានិ។

តត្ថ កតមា បញ្ញត្តិ? សីលវតោ អវិប្បដិសារោតិ សីលកូន្ទេ នេក្ខមបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តិ, និសជ្ជបញ្ញត្តិ ច ឯវំ ទស អង្គានិ ទ្វីហិ ទ្វីហិ អង្កេហិ បញ្ញត្តានិ។

តត្ថ កតមោ ឱតរណោ? ឥទំ និព្ពេជកាគិយសុត្តំ បញ្ចសុ ឱតិណ្ណំ យថា យំ បបមំ និទ្ធិដ្ឋំ ឯវមិទ្រិយាទិខន្ធធាតុអាយតនេសុ និទ្ធិសិតញ្ញានិ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? សីលវតោ អវិប្បដិសារោតិ ន តាវ សុទ្ធោ អារម្មោ

អវិប្បជិសារិនោ បាមោជ្ជន្តិ ន តាវ សុទ្ធោ អារម្មោ យានិ ឯកាទស បទានិ ទេសិតានិ យទា
តទា សុទ្ធោ អារម្មោ, អយំ សោធនោ។

តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ? សីលវេមត្តតាយ បញ្ញត្តំ ឯវំ ទស បទានិ សញ្ញនិ
សីលក្ខន្ធស្ស អានិសំសោ, តេ ច បតិរូបទេសវាសោ ច បច្ចយោ អត្តសម្មាបណិជានញ្ច
ហេតុ, សមាធិក្ខន្ធស្ស សុខំ ហេតុ បស្សទិ បច្ចយោ, យេន ឈានសហជាតិ ច ឋានន្តិ
ឈានផ្កា អបរោ បរិយាយោ កាមេសុ អាទីនវានុបស្សនា សមាធិនោ បច្ចយោ នេក្ខម្មេ
អានិសំសទស្សាវិតា ហេតុ។

តត្ថ កតមា សមាភោបនា? យំ វិវិយ្យន្ត្រិយំ, សោ សីលក្ខន្ធា។ យំ សីលំ, តេ ចត្តារោ
ធម្មា បដានា។ យំ ធម្មានុធម្មបដិបត្តិ, សោ បាតិមោក្ខសំវរោ។

៩៥. យស្ស សេលោបមំ ចិត្តន្តិ គាថា [បស្ស ឧទា. ៣៤ ឧទានេ], សេលោបមន្តិ ឧបមា
យថា សេលោ វាតេន ន កម្មតិ ន ឧណ្ហេន ន សីតេន សំកម្មតិ។ យថា អនេកា អចេតនា,
តេ ឧណ្ហេន មិលាយន្តិ, សីតេន អវសុស្សន្តិ, វាតេន កជន្តិ។ ន ឯវំ សេលោ វិវត្តំ វជនីយេសុ
ទោសនីយេ ន ទុស្សតីតិ ការណំ ទោសនីយេ ទោមនស្សន្តិ, ន ទុដ្ឋេន វា កម្មតិ ឧណ្ហេន វា,
សោ មិលាយតិ សីតេន វា អវសុស្សតិ, ឯវំ ចិត្តំ វាតេន នានុស្សតិ សីតេន កម្មតិវា កំ
ការណំ? វិវត្តំ វជនីយេសុ ទោសនីយេ ន ទុស្សតិ។ កំ ការណំ? ទោសនីយេ បនស្សន្តិ ន
ទុស្សតិ, អទុដ្ឋំ តំ ន កោសិស្សន្តិ, តេន កុប្បនីយេ ន កុប្បតិ, យស្សេវំ ការិតំ ចិត្តំ កុតោ តំ
ទុក្ខនិទ្ទេសោ ច កុតោ ឯវុបស្ស ទុក្ខំ អាគមិស្សតីតិ និទ្ធិដ្ឋំ។

បរិវត្តនាតិ កុតោ តំ ទុក្ខមេស្សតីតិ យំ ចេតសិកំ សុខំ អនុបាទិសេសា អយំ នត្ថិ
សោបាទិសេសា អយំ អត្ថិ។ បុន ឯវមាហំសុ តំ ខណំ តំ មុហុត្ថំ ឧភយមេវ អវេទយិតំ
សោបាទិសេសំ យញ្ច អនុបាទិសេសំ យញ្ច តំ ខណំ តំ មុហុត្ថំ អនុបាទិសេសំ យញ្ច
សោបាទិសេសំ ច អវេទយិតំ។ សុខមាបន្នស្ស អនាវត្តិកន្តិ អយមេត្ថ វិសេសោ បរិវត្តនា។

តត្ថ កតមោ វេរចនោ? យស្សេវំ ការិតំ ចិត្តំ វា ការិតំ សុការិតំ អនុដ្ឋិតំ វត្ថុកតំ
សុសមារម្មំ។ ចិត្តន្តិ មនោ វិញ្ញាណំ មនិន្ទ្រិយំ មនោវិញ្ញាណធាតុ។

តត្ថ កតមា បញ្ញត្តិ? ចិត្តំ មនោ សង្ខារោ រូបសមបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ សមាធិ
អសេក្ខបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តោ។ ទុក្ខំ ឧច្ឆិទ្ធិបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។

តត្ថ កតមោ ឱតរណោ? ចិត្តេ និទ្ធិដ្ឋេ បញ្ចក្ខន្ធា និទ្ធិដ្ឋា ហោន្តិ, អយំ ខន្ធសុ
ឱតរណោ, មនោវិញ្ញាណធាតុយា និទ្ធិដ្ឋាយ អដ្ឋារស ធាតុយោ និទ្ធិដ្ឋា ហោន្តិ, អយំ
ធាតុសុ ឱតរណោ។ មនាយតនេ និទ្ធិដ្ឋេ សញ្ញានិ អាយតនានិ និទ្ធិដ្ឋានិ ហោន្តិ។ តត្ថ
មនាយតនំ នាមរូបស្ស បទដ្ឋានំ។ នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនំ។ តថា បដិច្ចសមុប្បាទេ។
អយំ ឱតរណោ។ តត្ថ កតមោ សោធនោ សុទ្ធាយេវ អារម្មោ។

តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ? ធម្មិន្ទ្រិយំ ការិនា ឯកត្តាយំ បញ្ញត្តិ ធម្មិតេន កាយោ
ឯកត្តាយ បញ្ញត្តោ។

តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ? ចិត្តស្ស បុព្វហេតុ សមុប្បាទាយ មនសិការោ ច តប្បោណតា
ច យំ អសមាហិតភូមិយំ ច វិសេសធម្មានំ អការិតត្តា ចិត្តសតតំ គច្ឆតិ, សចេ សមាធិនោ
សុខំ ហេតុ អវិប្បជិសារោ បច្ចយោ, អយំ ហេតុ អយំ បច្ចយោ បរិក្ខារោ។

តត្ថ កតមា សមារោបនា? យស្សេវំ ការិតន្តិ តស្ស ធម្មា សមារោបយិតញ្ច។ កាយោ
សីលំ បញ្ញា ការិតចិត្តន្តិ អនភិរតំ អនបណតំ អនេកំ អនុតំ អនាបដ្ឋាសត្តំ អយំ
សមញ្ញាយតនា ន តស្ស សេក្ខស្ស សម្មាសមាធិ សព្វេ អសេក្ខា ទស អរហន្តធម្មា និទ្ធិដ្ឋា
ហោន្តិ។ អសេក្ខកាគិយានិ សុត្តានិ។

៩៦. យស្ស នូន, ភន្តេ, កាយគតាសតិ អការិតា, អយំ សោ អញ្ញតវំ

សព្វហ្មតារី[សព្វហ្មតារីនំ (ក.)] អាសដ្ឋ សមាបដ្ឋ អប្បដិនិសដ្ឋ ជនបទចារិកំ បក្កមេយ្យ, សោ អាយស្មា ឥមស្មី វិប្បដិជានាតិ ទ្វេ បជានិ បដិជានាតិ ចិត្តការវនាយញ្ច ទិដ្ឋិយា បហានំ, កាយការវនាយញ្ច ទិដ្ឋិប្បហានំ, កាយការវនាយញ្ច តណ្ហាបហានំ, យំ បបមំ ឧបមំ ករោតិ។ អសុចិនាបិ សុចិនាបិ បថវី នេវ អដ្ឋិយតិ ន ជិគ្ខុច្ចតិ ន បីតិបាមោជ្ជំ បដិលកតិ, ឯវមេវ ហិ បថវីសមេន សោ ចេតសា អន្ធយេន អប្បកេន អវេនេន អព្យាបជ្ជេន វិហារមីតិ។ ឥតិ សោ អាយស្មា កំ បដិជានាតិ, កាយការវនាយ សុខិន្ធិយបហានំ បដិជានាតិ, ចិត្តការវនាយ សោមនស្សិន្ធិយបហានំ បដិជានាតិ។ កាយិកា វេទនា វាតានុសយមនុគតានំ សុខិន្ធិយំ បដិក្ខិបតិ។ ន ហិ វេទនាក្ខន្ធិ យា ចេតសិកា សុខវេទនា តត្ថ អយំ បដិលាភបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ សុខំ សោមនស្សំ។ សោតំ បដិក្ខិបតិ, ន ហិ មនោសម្មស្សដំ វេទនំ។ តត្ថ ចត្វសុ មហាកូតេសុ រូបក្ខន្ធស្ស អនុសយបដិយបហានំ ភណតិ។ កាមេ រូបញ្ច តញ្ច អសេក្ខក្ខមិយំ។ កាយេ កាយានុបស្សនា ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារញ្ច។ ពលេន ច ឧស្សាហេន ច សព្វំ មនសិ កតត្តានំ បហានំ មេទំ កតាលិកាយ ច បុរិសេន ច មណ្ឌានកជាតិកេន ច, ឯតេហិ ឥមស្ស មាតាបិតុសម្ពុតំ បច្ចវេក្ខណំ, សោ កាយេន ច កាយានុបស្សនាយ ច ចិត្តេន ច ចិត្តានុបស្សនាយ ច ទ្វេ ធម្មេ ជាវេតិ។ កាយកិលេសវត្ថុំ ចិត្តេន ច ចិត្តសន្និស្សយេ ចិត្តេន សុភារិភេន សត្តន្ធិ ច សមាបត្តិនំ វិហារិគុំ បដិជានាតិ។

គហបតិបុត្តោបមតាយ ច យថា គហបតិបុត្តស្ស នានារដ្ឋានំ វត្ថុករណ្ណកោ បុណ្ណោ កវេយ្យ, សោ យំ យទេវ វត្ថយុតំ បុព្ពណ្ណសមយេ អាកដ្ឋតិ, បុព្ពណ្ណសមយេ និព្វាបេតិ, ឯវ មជ្ឈន្តិកសមយេ, សាយន្តសមយេ, ឯវមេវ សោ អាយស្មា ចិត្តស្ស សុភារិភត្តា យថារូបេន វិហារេន អាកដ្ឋតិ បុព្ពណ្ណសមយំ វិហារិគុំ, តថារូបេន [យថារូបេន (បី. ក.)] បុព្ពណ្ណសមយំ វិហារិ, មជ្ឈន្តិកសមយេ, សាយន្តសមយេ។ តេន វេស អាយស្មតា ឧបមាយ មេ អាសិតាយ បថវី វា អនុត្តរា ឥន្ធិយការវនា ភារិតចិត្តេន។ តេន សោ អាយស្មា ឥទំ អដ្ឋវិជំ ការវនំ បដិជានាតិ ចត្វសុ មហាកូតេសុ, កាយការវនំ ឧបកចណ្ណាលំ បុរិសមេតកំ កវតលាកាសុ ចិត្តការវនំ, ឥមាហិ ការវនាហិ តាយ ការវនាយ ច សមថា បារិបូរិមន្តេហិ។

ឥមេហិ ចតុហិ បញ្ញាបារិបូរិមន្តេហិ។

៩៧. កថំ ឧបកចណ្ណាលំ បដិកូលេសុ ធម្មេសុ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? កាយោ បកតិយា អប្បដិកូលំ កាយេ ឧទ្ទមាតកសញ្ញា សំខិត្តេន នវ សញ្ញា ឥមេ បដិកូលា ធម្មា ចេសោ អាយស្មា បដិកូលតោ អជិត្តច្ឆិតោ កាយគតាសតិយា ការនានុយោគមនុយុត្តោ វិហរតិ, ន ហិ តស្ស ជិត្តច្ឆប្បហាយ ចិត្តំ បដិកូលតិ។

កថំ អប្បដិកូលេសុ ធម្មេសុ បដិកូលសញ្ញី វិហរតីតិ? កាយោ សព្ពលោកស្ស អប្បដិកូលោ តំ សោ អាយស្មា អសុភសញ្ញាយ វិហរតិ។ ឯវំ អប្បដិកូលេសុ ធម្មេសុ បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។

កថំ បដិកូលេសុ ច អប្បដិកូលេសុ ច អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតីតិ អបិ សញ្ញេយំ លោកស្ស យមិទំ មុណ្ណោ បត្តបាណី កុលេសុ បិណ្ណាយ វិចរតិ, តេន ច សោ អាយស្មា សុវណ្ណទុព្ពណ្ណេន អប្បដិកូលសញ្ញី ចិត្តេន ច កាយេន និព្វិទាសហគតេន អប្បដិកូលសញ្ញី, ឯវំ បដិកូលេសុ អប្បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។

កថំ បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ សុភសញ្ញិនោ ឥត្ថិវបេ បដិកូលេសុ ច ជិត្តច្ឆិនោ វិនិលកវិបុព្ពកេ តត្ថ សោ អាយស្មា បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។

កថំ បដិកូលេសុ ធម្មេសុ តទុកយំ អភិនិវដ្ឋយិត្វា ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ ច សម្មជានោ ច? អប្បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ សុភសញ្ញិនោ ឥត្ថិវបេ បដិកូលេសុ ច ជិត្តច្ឆិនោ វិនិលកវិបុព្ពកេ តទុកយំ អភិនិវដ្ឋយិត្វា ‘នេតំ មម’ នេសោហមស្មិ’ នេសោ មេ អត្តាតិ វិហរតិ។ ឯវំ តទុកយំ អភិនិវដ្ឋយិត្វា ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្មជានោ។

អបរោ បរិយាយោ។ តេជានុកោ លោកសន្និវាសោ សព្ពពាលបុប្ផនានំ
អប្បដិក្ខុលសញ្ញា។ តត្ថ ច អាយស្មា សារិបុត្តោ អប្បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ។ ឯវំ
អប្បដិក្ខុលេសុ ធម្មេសុ បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ។

កថំ បដិក្ខុលេសុ ធម្មេសុ អប្បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ? បដិក្ខុលសញ្ញិនោ សព្ពសេក្ខា ឥធន
កា តេជានុកោ សព្ពលោកេ។ តត្ថ កតមោ ភូមិប្បត្តោ សមាធិផលេ សច្ចិកតោ
អប្បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ? កំ ការណំ? ន ហិ តំ អត្ថិ យស្ស លោកស្ស បហានាយ
បដិក្ខុលសញ្ញី ឧប្បាទេយ្យ។

កថំ បដិក្ខុលេសុ ច អប្បដិក្ខុលេសុ ច ធម្មេសុ បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ? តេជានុកោ
លោកសន្និវាសេ យាវ កាមលោកភូមតា ហិ វាគានំ វីតវាគានំ បដិក្ខុលសមតា រូបារូបធាតុំ
អប្បដិក្ខុលសមតា។ តត្ថ ច អាយស្មា សារិបុត្តោ បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ។ ឯវំ បដិក្ខុលេសុ ច
អប្បដិក្ខុលេសុ ច ធម្មេសុ បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ។

កថំ បដិក្ខុលេសុ ច អប្បដិក្ខុលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ? យំ កិញ្ចិ
បរតោ ទុរុត្តានំ ទុរាគតានំ វចនបថានំ តំ វចនំ អប្បដិក្ខុលំ យាវតា វាចសោ អប្បតិវុបា តថា
ជនស្ស អប្បដិក្ខុលសញ្ញា។ តត្ថ អាយស្មា សារិបុត្តោ អភិញ្ញាយ សច្ចិកតោ
អប្បដិក្ខុលសញ្ញី វិហរតិ, ឯវំ បដិក្ខុលេសុ ច អប្បដិក្ខុលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិក្ខុលសញ្ញី
វិហរតិ។

៩៨. កថំ បដិក្ខុលេសុ ច អប្បដិក្ខុលេសុ ច ធម្មេសុ តទុកយំ អភិនិវដ្ឋយិត្វា ឧបេក្ខកោ
ច វិហរតិ សតោ ច សម្បជានោ? យញ្ច នេសំ សមនុបស្សតិ យេ ធម្មា ទុច្ចរិតា, តេ ធម្មា
អប្បដិក្ខុលា។ តត្ថ អាយស្មា សារិបុត្តោ ឥតិ បដិសញ្ញិត្វតិ យេ ធម្មា ទុច្ចរិតា, តេ ធម្មា
អនិវដ្ឋវិបាកា។ យេ ធម្មា សុចរិតា, តេ អាចយតាមិនោ។ សោ ច សុចរិតំ អាចយតាមិនី
ករិត្វា ទុច្ចរិតំ អនិវដ្ឋវិបាកំ ករិត្វា តទុកយំ អភិនិវដ្ឋយិត្វា ឧបេក្ខកោ វិហរតិ។

អថ បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិកូលេសុ ច បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។ តណ្ហា បដិកូលធម្មា កី ការណំ? តណ្ហាវសេន ហិ សត្តា ទ្វីហិ ធម្មេហិ សត្តា, កតឡីការេ អាហារេ រសតណ្ហាយ សត្តា, ផស្សេ សុខសញ្ញាយ សត្តា។ តត្ថាយស្មា សារិបុត្តោ កតឡីការេ ច អាហារេ បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ, ផស្សេ ច ទុក្ខសញ្ញី វិហរតិ។ ឯវំ បដិកូលេសុ ច អប្បដិកូលេសុ ច បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។

កថំ បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? តណ្ហាក្ខយំ អនុត្តរំ និព្វានំ តថា ពាលបុថុជ្ជនានំ បដិកូលសញ្ញា បហតសញ្ញា ច។ តត្ថាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស អប្បដិកូលសញ្ញា អព្យាបាទសញ្ញា ច សាមំ បញ្ញាយ បស្សិត្វា ឯវំ បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។

កថំ បដិកូលេសុ ច អប្បដិកូលេសុ ច ធម្មេសុ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? តតិយេ ច និព្វានេ បដិកូលសញ្ញិនោ យសេន ច កិត្តិនិ ច អប្បដិកូលសញ្ញិនោ។ តត្ថាយស្មា សារិបុត្តោ អស្សាទញ្ច អាទីនវេញ និស្សរណញ្ច យថាកុតំ សម្មាបញ្ញាយ បដិជានន្តោ បដិកូលញ្ច អប្បដិកូលញ្ច ធម្មំ តទុកយំ អភិនិវ្យាបន្តិយា អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។

កថំ បដិកូលំ អប្បដិកូលញ្ច ធម្មំ តទុកយំ អភិនិវ្យាបន្តិយា ឧបេក្ខកោ វិហរតិ? សតោ ច សម្មជានោ ច, យញ្ច សមនុបស្សតិ អនុនយោ អប្បដិកូលោ ធម្មោ បដិយោ ច បដិកូលោ ធម្មោ, តត្ថាយស្មា សារិបុត្តោ អនុនយស្ស បដិយប្បហ័នត្តា ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្មជានោ ច។ យញ្ចស្ស សមនុបស្សតិ អយំ បញ្ចវិជា អនុត្តរា ឥន្ទ្រិយការេនា។ អយំ សុត្តនិទ្ទេសោ។

៩៩. តត្ថ កតមោ ទេសនាហារោ? ឥមម្ហិ សុត្តេ កី ទេសិតព្ពំ? តត្ថ វុច្ចតេ, ឥមម្ហិ សុត្តេ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារោ ទេសិតោ, តថា វិមុត្តំ ចិត្តំ បច្ចវេក្ខណា ច អធិបញ្ញាធម្មំ ទេសិតំ។

តត្ថ កតមោ វិចយោ? យេ កាយេ កាយានុបស្សិនោ វិហរន្តិ, តេសំ ចិត្តំ
អនុនយប្បដិយេន ន វិហរតិ អនុនយប្បដិយេន ចាកិរមមានស្ស ចិត្តំ សមគ្គតំ កវិស្សតីតិ
ការវនាយ ពលមេតំ, អយំ វិចយោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ យុត្តិហារោ? កាយការវនាយ ច ចិត្តការវនាយ ច ន កិញ្ចិ សព្វហូចារិ
អតិមញ្ញិស្សតីតិ។ អត្ថិ ឯសា យុត្តិ, អយំ យុត្តិហារោ។

តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោ? កាយការវនាយ បឋមស្ស សតិ ឧបដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ
យា បថវីសមចិត្តតា, សា អនិច្ចានុបស្សនាយ បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ? យំ បថវីសមេន ចេតសា វិហរតិ អត្តានុបស្សី បថវីសមេន
តិហី វិហរតិ។ កោ អត្តោ បថវីសមេនតិ? យថា យេ ច សេលោបមតាយ អកម្មយុត្តា
ឯវមេវ បថវីសមោ អយំ ហិរិយតាយ។ អយំ លក្ខណោ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? ឥមម្ហិ ព្យាករណោ កោ តស្ស អាយស្មតោ
អធិប្បាយោ? យេ កេចិ អរហន្តា ឥន្ទ្រិយការវនំ អាកង្ខិយន្តិ, តេ បថវីសមតំ
ឧប្បាទយិស្សន្តីតិ។ អយំ អធិប្បាយោ។

តត្ថ កតមោ អារវដ្ឋោតិ? នត្ថិ អារវដ្ឋស្ស ភូមិ។

តត្ថ កតមោ វិភត្តិ? យោ កាយានុបស្សី វិហរតិ, សោ បថវីសមចិត្តតំ បដិលភិស្សតីតិ
ន ឯកំសេន។ កំ ការណំ? យេ ខណ្ឌកាទិចន្ទកាទិនោ, ន តេ បថវីសមចិត្តតំ បដិលភន្តិ។
សញ្ញា កាយគតាសតិ សេក្ខការវនាយ និព្វានំ ផលំ, អយំ វិភត្តិ។

តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារោ? យេ កាយានុបស្សិនោ វិហរិស្សន្តិ, តេសំយេវ
កាយបច្ចយា ឧប្បជ្ជេយ្យ អាសវា វិឃាតបរិឡាហា, អយំ បរិវត្តនោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ ឱតរណោ? បញ្ចក្ខន្ធា [សត្តេសុ ច បញ្ចក្ខន្ធា (បី.)] អវតិណ្ណា [អវតិណ្ណា (បី.)] ពារីសតិទ្រិយានិ, តថា យំ មនិទ្រិយំ, តំ មនោធាតុ មនាយតនញ្ច។ យំ សមាធិទ្រិយំ, តំ ធម្មធាតុ ធម្មាយតនញ្ច។ អយំ ឱតរណោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? យេ ច មនសា ចត្តារោ ភាវេតញ្ច, តេ សព្ពេ ភាវិតា យំ តំ មនេន បហីនេ បត្តព្ពតំ សព្ពត្ថ ឯតស្ស ច អត្ថាយ អារម្មោ, សោ អត្ថោ សុទ្ធោ។ អយំ សោធនោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ? អយំ សមាធិ ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តោ, ឆ កាយា ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តា។ បញ្ញិទ្រិយានិ រូបិនិ រូបកាយោ។ ឆ វេទនាកាយា វេទនាកាយោ។ ឆ សញ្ញាកាយា សញ្ញាកាយោ។ ឆ ចេតនាកាយា ចេតនាកាយោ។ ឆ វិញ្ញាណកាយា វិញ្ញាណកាយោ។ សព្ពេបិ ឯតេ ធម្មា ធម្មកាយោតិយេវ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ អយំ អធិដ្ឋានោ។

បរិក្ខារោតិ សមាបត្តិកោសល្យញ្ច វីថិកោសល្យញ្ច [ធីតិកោសល្យញ្ច (បី.)] ហេតុ។ យញ្ច គោចរកោសល្យំ យញ្ច កល្យំ តំ កោសល្យំ បច្ចយោ។ វោទានកោសល្យំ ហេតុ, កល្យំ បច្ចយោ។ សុខំ ហេតុ, អព្យាបដ្ឋំ បច្ចយោ។ អយំ បរិក្ខារោ។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោតិ? យថា បថវី សុចិម្បិ និក្ខីបន្តេ អសុចិម្បិ និក្ខិត្តេ តាទិសេយេវ ឯវំ កាយោ មនាបិកេហិបិ ផស្សេហិ អមនាបិកេហិបិ ផស្សេហិ តាទិសេយេវ បដិយសម្មស្សេន វា សុខាយ វេទនាយ តាទិសំ យោ ចិត្តំ។ ឥទំ សុត្តំ វិភត្តំ សឱបម្មំ ឧត្សជិតញ្ញស្ស បុគ្គលស្ស វិភាគេន។ តត្ថ សមារោបនាយ អវកាសោ នត្ថិ។

១០០. តត្ថ កតមំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយំ? យតោ ច កុសលេហិ ធម្មេហិ ន វិរោធិតិ, ន វុឌ្ឍតិ, ឥមំ អាទីនំ ភគវា ទេសេតិ, តស្មា ឆន្ទំ វិវេយ្យ, វិវដំ នាតិវស្សតិ, តតោ អាទីនវតោ វិវេយ្យតិ តំ តីហិ ធម្មេហិ នាភិជំសីតាតិ អសុភសញ្ញាយ វាគេន

នាគិជំសិយតិ។ មេត្តាយ ទោសេន នាគិជំសិយតិ។ វិបស្សនា មោហេន នាគិជំសិយតិ។
ឯវញ្ញស្ស យោ យោ ធម្មោ បដិបក្ខោ តម្ហិ តម្ហិ ធម្មេ បរិបូរិស្សតិ។ យោ តស្ស ធម្មស្ស
អកុសលោ ធម្មោ បដិបក្ខោ, តេន នាគិជំសិយតិ។

អបរោ បរិយាយោ។ យេ ឥមេ ធម្មា អត្តនា ន សក្កោតិ វុដ្ឋានំ, តេ ឯតេ ធម្មា ទេសិតា។
ឆន្ទមតិវស្សតីតិ តេហិ វិតក្កំ យេន ច សក្កា បុន ទេសិតំ ចិត្តំ វិភាវេតុំ បរិយោទាបេតុំ
វិវេកនិទ្ទស្ស វិវេកបោណស្ស វិវេកបញ្ចារស្ស វុទ្ធិ វិទ្យុំ វេបុល្លតំ អាបជ្ជតិ កុសលេសុ ធម្មេសុ,
សេយ្យថាបិ នាម ឧប្បលំ វា កុមុទំ វា បទុមំ វា ឧទកេ សុក្កបក្ខេ ចន្ទោ យាវវត្ថិ យាវទិវសោ
អាគច្ឆតិ, តស្ស វុទ្ធិយេវ បាជិកង្ខិតញ្ញា, ន បរិហានិ, ឯវិជំ តំ ចិត្តំ នាគិជំសិយតិ។
អបរោបេត្ថ យោ អក្ខដោ អសហោ អមាយាវី ឧជុ បុរិសោ យថាក្ខតំ អត្តានំ អារិករោតិ។ តត្ថ
យោ ឆាទេតិ តស្ស អកុសលា ធម្មា ចិត្តំ អនុដាវន្តិ។ ឆន្ទមតិវស្សតីតិ យោ បន ហោតិ
អសហោ អក្ខដោ អមាយាវី ឧជុ បុរិសោ យថាក្ខតំ អត្តានំ អារិករោតិ។ តស្ស ចិត្តំ
អកុសលេហិ ធម្មេហិ ន វិទ្ធិសិយតិ, អយំ សុត្តន្តោ។

១០១. តត្ថ កតមា ទេសនា? ឥធិ ទេសិតា ទស អកុសលកម្មបថា អធិវស្សនតាយ
ទស កុសលកម្មបថា អនធិវស្សនតាយ អកុសលេហិ ន វិសុដ្ឋតិ។ យថា វុត្ថំ ភគវតា
“ចិត្តសំកិលេសា, ភិក្ខុវេ, សត្តា សំកិលិស្សន្តិ” តិ។

តត្ថ កតមោ វិចយោ? យស្សេវំ ចិត្តំ អធិវសិយតិ, តស្ស ពុជ្ឈិតស្ស យំ ភវេយ្យ
ក្ខដេយ្យ, តំ អានន្តរិយេនបិ សត្វិវា គុណានុកម្មនតាយ, អយំ វិចយោ។

តត្ថ កតមា យុត្តតិ? ឯវំ អនធិវសិយន្តំ ចិត្តំ វុដ្ឋាតិ។ វុដ្ឋិតំ បតិដ្ឋហតិ កុសលេសុ
ធម្មេសុតិ អត្ថិ ឯសា យុត្តិ។

បទដ្ឋានន្តិ ឆន្ទមតិវស្សតីតិ ឆន្នំ អសំវានំ បទដ្ឋានំ, វិវដំ នាគិវស្សតីតិ អឆន្នំ

សំរេណានាំ តស្មា ឆន្ទំ វិវេយ្យ វិវដំ នាតិវស្សតីតិ ទេសនាយ បទដ្ឋានំ។

លក្ខណោតិ ឆន្ទមតិវស្សតីតិ យេ កេចិ វិចិត្តេន ឆន្ទេន ឯកលក្ខណា ធម្មា សព្ពេ តេ
អវិទ្ធិសិយន្តិ។ តស្មា ឆន្ទំ វិវេយ្យ។ វិវដំ នាតិវស្សតីតិ យេ កេចិ តេន អច្ឆន្ទេន ឯកលក្ខណា
ធម្មា សព្ពេ តេ នាតិវស្សន្តីតិ លក្ខណោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? ឥមម្ហិ សុត្តេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេសំ
កេសញ្ចិ ចិត្តំ អកុសលា ធម្មា អធិបដិទេសិតា តេ យថាធម្មំ បដិករិស្សន្តីតិ អយំ តត្ថ
ភគវតោ អធិប្បាយោ។ អយំ ចតុព្យហោ ហារោ។

អាវដ្ឋោតិ យំ ឆន្ទំ តំ ទុវិធំ កម្មមានំ សមុច្ឆិតញ្ចោ។ អានន្តរិយសមាជីនំ។ តត្ថ
បស្សទិយញ្ច មានោ អាសវេ វុឌ្ឍតិ, អស្សទិយេន ច បមាទំ គច្ឆតិ, បមាទេន ឱនមតិ,
ឧន្ទឡារិគច្ឆតិ។ វុត្ថំ ចេតំ ភគវតោ “ឧន្ទឡានំ បមត្តានំ តេសំ វុឌ្ឍន្តិ អាសវា” តិ ចត្តារិ តានិ
ឧបាទានានិ, យានិ ចត្តារិ ឧបាទានានិ, តេ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា កវន្តិ។ ឥមានិ សច្ចានិ ទុក្ខញ្ច
សមុទយោ ច។ តស្មា ឆន្ទំ វិវេយ្យាតិ យេន ហេតុនា, តេ អាសវា វុឌ្ឍន្តិ។ តេសំ បហ៊ីនត្តា
អាសវា បហ៊ីយន្តោ។ តត្ថ អប្បមាទេន អស្សទិយំ បហ៊ីយតិ ឧទ្ធចកុក្កុច្ចប្បហានេន
ឧឡារិកតា តស្ស ទ្វេ ធម្មា ន សមថោ ច កាវនា ច បារិបូរី គច្ឆន្តិ។ យោ តេសំ អាសវានំ
ខយោ, អយំ និរោជោ។ ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ, អយំ អាវដ្ឋោ។

តត្ថ កតមោ វិភត្តិ ហារោ? ឆន្ទមតិវស្សតីតិ ន ឯកំសោ។ កំ ការណំ? យស្ស អស្សា
និវត្តនា យថាបិ សេក្ខានំ។ យថាវុត្ថំ ភគវតោ –

“កិញ្ចាបិ សេក្ខោ បករេយ្យ បាបំ, កាយេន វាចាយ ឧទ ចេតសា វា;

អភញ្ញោ ហិ តស្ស បរិគុហនាយ, អភព្ពតា ទិដ្ឋបទស្ស ហោតី” តិ។

កិញ្ចាបិ តេសំ និវារណំ ចិត្តំ ហោតិ។ អបិ តុ អប្បច្ចយា សមាយេ ច តេ និទ្ធិសិតញ្ញា,
អយំ វិកត្តិហារោ។

តត្ថ កតមោ បរិត្តនោ ហារោ។ ឆន្ទមតិវស្សតីតិ យស្ស យេ ធម្មា សព្ពំ អនវិវដំ
អតិវស្សិយតិ, វិវដំ នាតិវស្សតិ, អវគុណន្តំ នាតិវស្សតិ។ អយំ បរិត្តនោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ វេចនោ ហារោ។ ឆន្ទន្តិ អាវុតំ និវុតំ បិហិតំ បដិកុជ្ជិតំ សញ្ញន្តំ បរោជំ, វិវដំ
នាតិវស្សតីតិ យស្ស តេ ធម្មា បព្ពជ្ជិតា វិនោទំ នាធិវស្សិតា វន្តិកតាតិ, អយំ វេចនោ
ហារោ។

តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិ ហារោ។ ឆន្ទមតិវស្សតីតិ កិលេសភាគិយបញ្ញត្តំ វិវដំ នាតិវស្សតីតិ
សធម្មកិច្ចំ យំ បដិបទា បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ, តស្មា ហិ ឆន្នំ វិវេយ្យតិ អនុសាសនបញ្ញត្តិយា
បញ្ញត្តំ, វិវដំ នាតិវស្សតីតិ និទ្ទានបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ, អយំ បញ្ញត្តិ ហារោ។

តត្ថ កតមោ ឱត្ថរណោ ហារោ? ឆន្ទមតិវស្សតីតិ តយោ កិលេសា វាគោ ទោសោ
មោហោ, តេ ខន្ទេសុ សង្ខារក្ខន្ធា...បេ.... តេ បុរា យថា និទ្ធិដ្ឋំ ខន្ធជាតុអាយតនេសុ, អយំ
ឱត្ថរណោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោ? យេនារម្មេន ឥទំ សុត្តំ ភាសតិ សោ អារម្មោ
និយុត្តោ។

អធិដ្ឋានោតិ ឆន្ទមតិវស្សតីតិ ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តំ។ កីការណំ? ឥទំ ហិ អតិវស្សតីតិ
ឥមស្ស ច អតិវស្សតិ ឯវញ្ច អតិវស្សតីតិ អយំ វេមត្តតាយ យា សុណសាធារណេហិ
លក្ខណេហិ បញ្ញាបិយតិ, សា ឯកត្ថបញ្ញត្តិ។

តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ? យញ្ច តំ អតិវស្សិយន្តិ, តស្ស ទ្វេ ហេតុ ទ្វេ បច្ចយា

អកុសលបសុតេវ វាចកត្តាភិរតិ ច។ ឥមេ ទ្វេ អយោនិសោមនសិការោ ច កុសលា ធម្មា វោបសគ្គា ច, ឥមេ ទ្វេ បច្ចយា។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ? ឆន្ទមតិវស្សតីតិ វេមតិ បស្សតីតិ ឆន្ទំ យំ បរិគ្គហិតំ យំ អទេសិតំ អប្បស្សតំ យំ កថំកថា វិភូតេន អកុសលមូលេន យំ តណ្ហាយ ច តេ វុឌ្ឍតិ ទោសាតិ សន្និទ្ធា តេ អប្បសក្ខយេន សង្ខារា។ សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ យាវ ជរាមរណំ, អយំ សមារោបនោ។ យំ បុន តថា ទេសនា, តស្សេវ អកុសលា ធម្មា វុទ្ធិំ វិវុទ្ធិំ វេបុល្លតមាបដ្ឋតិ តស្ស សង្ខារា និរោធា, អយំ សមារោបនោ។

១០២. ចត្តារោ បុគ្គលា[បស្ស អ. និ. ៤.៨៥] តមោ តមបរាយនោតិ...បេ.... តត្ថ កតមោ វុច្ចតេ តមោ នាម? យោ តមោ អន្ធការោ, យថា វុត្ថំ ភគវតា “យថា អន្ធការេ តស្មី ភយានកេ សកម្មិធាតុបុរិសោ ន បស្សតិ, ឯវមេវ អញ្ញាណតោ តមោបនន្ធការោ បាបកសកម្មសវិបាកំ ន សទ្ធោ ហោតិ។ ឥតិ ឯវំ លក្ខណតា អញ្ញាណំ តមោ អវិជ្ជា មោហោ, យេន សត្តា យថាភូតំ នប្បជានន្តិ, ឥតិ វុច្ចតិ តមោតិ។ សោ តិណ្ណំ ចក្ខុនំ តមោ មំសចក្ខុនោ ទិព្ពចក្ខុនោ បញ្ញាចក្ខុនោ, ឥមេសំ ចក្ខុនំ ឥធ តមោ និទ្ធិសិយតិ អញ្ញាណន្តិ។ តត្ថ កតមំ អញ្ញាណំ អទស្សនំ? អថ និស្សយេ យំ បុព្ពន្តេ អញ្ញាណំ អបរន្តេ អញ្ញាណំ បុព្ពន្តាបរន្តេ អញ្ញាណំ ហេតុម្ហិ អញ្ញាណំ បច្ចយម្ហិ អញ្ញាណំ តស្ស អញ្ញាណំនោ សមាធិកូតស្ស ឯសោ និស្សន្ទោ។ យំ ន ជានាតិ ឥទំ សេវិតព្ពំ ឥទំ ន មនសិកាតព្ពន្ធិ។ សោ តេន តមេន និទ្ធិសិយតិ តមោបិ យថា វុច្ចតិ។ មូឡោតិ ឯវំ ចេតនា។ តេន តមេន សោ បុគ្គលោ វុច្ចតិ។ តមោតិ សោ តេន តមេន អសមូហតេន អសមុច្ឆិន្ទេន តប្បរមោ ភវតិ តប្បរាយនោ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ តមោ តមបរាយនោតិ។ បរាយនោយេវ ធម្មោ មនសិកាតញ្ចោ សោ តមោ ទហតិ អញ្ញចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតិ។ តេ ចស្ស ធម្មា និជ្ឈានក្ខមន្តិ។ សោ សុតមយាយ បញ្ញាយ សមនុបស្សតិ។

តត្ថ កតមោ តមោ ជោតិបរាយនោ? សោ តេន បញ្ញាវសេន ឥរិយតិ ឯវំ តស្សេវ

ឥរិយន្តស្ស បរាយនោ កវតិ។ អយំ វុច្ចតេ បុគ្គលោ តមោ ជោតិបរាយនោ។

តត្ថ កតមោ បុគ្គលោ ជោតិ ជោតិបរាយនោ[ជោតិបរាយនោ (បី.)]? តត្ថ វុច្ចតិ ជោតិ នាម យំ តស្ស ចេ តមស្ស បដិបក្ខេន យេ ច ធម្មេ អន្តមសោ ញាណាលោកោ, សោ សុណធម្មោ បុគ្គលោ តមោ ជោតិបរាយនោ, តត្ថ វុច្ចតេ, យោយំ បុគ្គលោ តមោ ជោតិបរាយនោ, សោ យទិ តថារូបំ កល្យាណមិត្តំ បដិលកតិ, យោ នំ អកុសលតោ ច និវាសេតិ ការិតកុសលតាវ ការី និយោជេតីតិ។ ឯវញ្ច សទ្ធម្មំ ទេសេតិ។ ឥមេ ធម្មា កុសលា, ឥមេ ធម្មា អកុសលា។ ឥមេ ធម្មា សាវជ្ជា, ឥមេ ធម្មា អនវជ្ជា។ ឥមេ ធម្មា សេរីតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន សេរីតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា កជិតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន កជិតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា ឧបសម្បជ្ជ វិហាតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន ឧបសម្បជ្ជ វិហាតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា មនសិកាតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន មនសិកាតញ្ញាតិ។ បច្ចតេ សញ្ញាយ យថា សញ្ញាយតិ សតិទ្រិយានិ, សោ ឯវំ បដានាតិ។ ឥមេ ធម្មា កុសលា, ឥមេ ធម្មា អកុសលា។ ឥមេ ធម្មា សាវជ្ជា, ឥមេ ធម្មា អនវជ្ជា។ ឥមេ ធម្មា សេរីតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន សេរីតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា ការិតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន ការិតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា ឧបសម្បជ្ជ វិហាតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន ឧបសម្បជ្ជ វិហាតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា មនសិកាតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន មនសិកាតញ្ញាតិ។ សោ តេ ធម្មេ សុសុយ្យតិ, សោតំ ឱទហតិ, អញ្ញំ ចិត្តំ ឧបដ្ឋបេតិ, តេ ចស្ស ធម្មា និជ្ឈានក្ខមន្តិ, សោ សុតមយាយ បញ្ញាយ សមន្មាគតោ សោ តេន បច្ចយវសេន ឥរិយតិ ឯវំ តស្សេវ ឥរិយន្តិ តប្បរមោ កវតិ តប្បរាយនោ។ អយំ វុច្ចតេ បុគ្គលោ តមោ តមបរាយនោ។

តត្ថ កតមោ បុគ្គលោ ជោតិ តមបរាយនោ? ជោតិ នាម យា តស្សេវ តមស្ស បដិបក្ខេន យេ ធម្មា អន្តមសោ ញាណាលោកោ, សោ បុន ធម្មោ។ កតមា ឧច្ចតេ? បញ្ញាយតោ បណ្ឌិតោតិ វុច្ចតេ, សោ ឯវំ បដានាតិ។ ឥមេ ធម្មា កុសលា, ឥមេ ធម្មា អកុសលា។ ឥមេ ធម្មា សាវជ្ជា, ឥមេ ធម្មា អនវជ្ជា។ ឥមេ ធម្មា សេរីតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន សេរីតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា ការិតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន ការិតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា ឧបសម្បជ្ជ វិហាតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន ឧបសម្បជ្ជ វិហាតញ្ញា។ ឥមេ ធម្មា មនសិកាតញ្ញា, ឥមេ ធម្មា ន មនសិកាតញ្ញា។

ឥធម៌ បន បាបមិត្តសំសេវនោ បាបមិត្តវសានុគោ អកុសលេ ធម្មេ អភិវឌ្ឍនី, កុសលេ ធម្មេ បដហតិ។ សោ តេន បមាទេន បច្ចយសញ្ញា អមនសិកត្វា អស្សតិអសម្បជញ្ញំ អាសេវតិ។ តយា យោ បដិបក្ខោ តមោ, សោ បវឌ្ឍនិ។ សោ តមាភិក្ខុតោ បរាយនោ តមបរមោ ចេវ ភវតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ជោតិ តមបរាយនោ។

១០៣. តត្ថ កតមោ បុគ្គលោ ជោតិ ជោតិបរាយនោ? តត្ថ វុច្ចតេ សោយំ បុគ្គលោ កល្យាណមិត្តស្ស សន្និស្សិតោ ភវតិ សក្កា សំយោគី កុសលំ គវេសី, សោ កល្យាណមិត្តេ ឧបសង្កមិត្វា បរិបុច្ឆតិ, បរិបញ្ចយតិ? កី កុសលំ, កី អកុសលំ? កី សាវជ្ឈំ, កី អនវជ្ឈំ? កី សេវិតព្ពំ, កី ន សេវិតព្ពំ? កី ភាវិតព្ពំ, កី ន ភាវិតព្ពំ? កី ឧបសម្បជ្ជ វិហាតព្ពំ, កី ន ឧបសម្បជ្ជ វិហាតព្ពំ? កី មនសិកាតព្ពំ, កី ន មនសិកាតព្ពំ? កបំ សំកិលេសោ ហោតិ, កបំ វោទានំ ហោតិ? កបំ បវត្តិ ហោតិ, កបំ និវត្តិ ហោតិ? កបំ ពន្លោ ហោតិ, កបំ មោក្ខោ ហោតិ? កបំ សក្កាយសមុទយោ ហោតិ, កបំ សក្កាយនិរោធា ហោតិ? សោ ឯត្ថ ទេសិតំ យថា ឧបដ្ឋិតំ តថា សម្បដិបជ្ជន្តោ សោ ឯវំ បដានាតិ។ ឥមេ ធម្មា កុសលា, ឥមេ ធម្មា អកុសលា។ ឯវំ...បេ.... យាវ កបំ សក្កាយសមុទយោ ហោតិ, កបំ សក្កាយនិរោធា ហោតិ តិ វិគ្គាវេន កាតព្ពំ។ សោ តេ ធម្មេ អធិបាដិកដ្ឋាតិ ឯវំ លក្ខណំ ញាណំ វិជ្ជា អាណេកំ វឌ្ឍនិ។ សោ បុគ្គលោ តប្បរមោ ភវតិ តប្បរាយនោ, អយំ វុច្ចតេ បុគ្គលោ ជោតិ ជោតិបរាយនោ។

តត្ថ កតមោ បុគ្គលោ តមោ តមបរាយនោ? យោ អកុសលំ ធម្មំ ទីបេតិ។ តំ ភាវនាយ ហីនាសុ គតិសុ ឧបបត្តិ ទស្សេតិ, តប្បរមោ ភវតិ តប្បរាយនោ។ អយំ វុច្ចតេ បុគ្គលោ តមោ តមបរាយនោ។

តត្ថ យោ បុគ្គលោ តមោ ជោតិបរាយនោ? សោ តមេន អកុសលស្ស កម្មស្ស វិបាកំ ទស្សេតិ។ តមេតិ យំ ចក្កំ កល្យាណមិត្តស្ស យេន អកុសលេ ធម្មេ បដហតិ, កុសលេ ធម្មេ អភិវឌ្ឍនិ។

តត្ថ យោ ច បណីតាសុ គតីសុ ឧបបត្តិ ទស្សេតិ, តប្បរមោ តេន វុច្ចតេ តមោ
ជោតិបរាយនោ។

តត្ថ យោ បុគ្គលោ ជោតិ តមបរាយនោ? កុសលស្ស កម្មវិបាកំ ទស្សេតិ។ យំ ចក្កំ
បាបមិត្តសំសគ្គេន បាបមិត្តបសេវេន បាបមិត្តវសានុគោ អកុសលំ ធម្មំ អភិវឌ្ឍតិ, តំ
ការវនាយ ហីនាសុ គតីសុ ឧបបត្តិ ទស្សេតិ។ តប្បរមោ តេន វុច្ចតេ ជោតិ តមបរាយនោ។

តត្ថ យោ បុគ្គលោ ជោតិ ជោតិបរាយនោ សោ ជោតិតា បកាតា[ជោតិតការវតាយ
(បី.)] យាវ បណីតាសុ គតីសុ ឧបបត្តិ ទស្សេតិ។ តប្បរមោ តេនាហ ជោតិ
ជោតិបរាយនោ។

ជោតិតមបរាយនេន ទស អកុសលានំ កម្មានំ ឧទយំ ទស្សេតិ។ តមេន បុគ្គលេន
អកុសលានំ កម្មានំ វិបាកំ ទស្សេតិ។ ន អកុសលានំ ធម្មានំ វិបាកំ ទស្សេតិ។ តមេន អដ្ឋ
មិច្ឆត្តានិ ទស្សេតិ។ ជោតិនា អដ្ឋ សម្មត្តានិ ទស្សេតិ។ ជោតិនា តមបរាយនេន ទស
អកុសលកម្មបថេ ទស្សេតិ។ ជោតិនា បណីតត្ថំ ទស្សេតិ។ តមេន ជោតិបរាយនេន
អតបនីយំ ធម្មំ ទស្សេតិ។ ជោតិនា តមបរាយនេន តបនីយំ ធម្មំ ទស្សេតិ។ អយំ សុត្តន្តោ។

១០៤. តត្ថ កតមោ ទេសនា ហារោ? ឥមម្ហិ សុត្តេ កី ទេសិតំ? តត្ថ វុច្ចតេ ឥមម្ហិ សុត្តេ
កុសលាកុសលា ធម្មា ទេសិតា។ កុសលាកុសលានញ្ច ធម្មានំ វិបាកោ ទេសិតោ។
ហីនប្បណីតានញ្ច សត្តានំ គតិ នានាការណំ ទេសិតំ។ អយំ ទេសនា ហារោ។

តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារោ? អកុសលស្ស កម្មស្ស យោ វិបាកំ បច្ចនុគោតិ។ តត្ថ
បិគោ អកុសលេ ធម្មេ ឧប្បាទិយតិ វិចយន្តំ យុជ្ជតិ។ កុសលស្ស កម្មស្ស យោ វិបាកំ
បច្ចនុគោតិ។ តត្ថ បិគោ កុសលេ ធម្មេ ឧប្បាទិយតិ វិចយន្តំ យុជ្ជតិ។ អយំ វិចយោ យុត្តិ ច។

តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោ? យោ បុគ្គលោ ជោតិ, សោ បច្ចុវេក្ខណាយ បទដ្ឋានំ។
យោ បុគ្គលោ តមោ, សោ តមាទិន្នំ វានុបស្សនាយ បទដ្ឋានន្តិ ទស្សេតិ។ តមេន
ជោតិបរាយនេន អប្បមាទស្ស បទដ្ឋានំ ទស្សេតិ, តមោ អវិជ្ជាយ ច ទិដ្ឋិយា ច បទដ្ឋានំ
ទស្សេតិ។ ជោតិនា តមបរាយនេន បមាទស្ស ច ទិដ្ឋិយា ច បទដ្ឋានំ ទស្សេតិ។ អយំ
បទដ្ឋានោ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោ? តមេន តមបរាយនេន តមោតិ អវិជ្ជាយ និទ្ធិដ្ឋាយ
សព្ភកិលេសធម្មា និទ្ធិដ្ឋា ហោន្តិ។ តមេន ជោតិបរាយនេន ជោតិវិជ្ជាយ និទ្ធិដ្ឋាយ សព្ភ
ពោធិបក្ខិយធម្មា និទ្ធិដ្ឋា ហោន្តិ។ ជោតិតមបរាយនេន បមាទោ និទ្ធិដ្ឋោ ហោតិ។ តមេន
ជោតិបរាយនេន អប្បមាទោ និទ្ធិដ្ឋោ ហោតិ។ អយំ លក្ខណោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? ឥមម្ហិ សុត្តេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ សត្តា
នីចកុលិនោ, ន តេ ឥមំ សុត្តា កុសលេ ធម្មេ សមាទាយ វត្តិស្សន្តិ។ យេ សត្តា ឧច្ចកុលិនោ,
តេ ឥមំ ធម្មទេសនំ សុត្តា កិយ្យោសោ មត្តាយ កុសលេ ធម្មេ សមាទាយ វត្តិស្សន្តិតិ។ អយំ
ចតុព្យហោ ហារោ។ កុមិយំ ឧបទេសោ។

តត្ថ កតមោ អាវដ្ឋោ ហារោ? យា អវិជ្ជាតោ បក្ខតិ តណ្ហា, អយំ សមុទយោ។ យោ
តមោ តមបរាយនោ, ឥទំ ទុក្ខំ។ ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច ជោតិ យេន
សុត្តេន ធម្មេន បញ្ញាបិយតិ, សោ ធម្មោ បញ្ញិន្រិយស្ស បទដ្ឋានំ។ តេន អមោហេន តីណិ
កុសលមូលានិ បារិបូរី គច្ឆន្តិ សគ្គស្ស បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមា វិភត្តិ? តមោ តមបរាយនោតិ ន ឯកំសេន។ កំ ការណំ? អត្ថិ តមោ
ច ភវោ អបរាបរិយវេទនីយេន ច កុសលេន ជោតិនា បុគ្គលេន សហោបត្តិការោ។ អត្ថិ
ជោតិ ច ភវោ អបរាបរិយវេទនីយេន ច អកុសលេន តមេន បុគ្គលេន សហោបត្តិការោ
បរិវត្តនា តមេសុ បដិបក្ខោតិ ជោតិនា តមបរាយនោ។

តត្ថ កតមោ វេរេចនោ? យោ តមោ, សោ ឯវំ អត្តព្យាបាទាយ បដិបន្នោ, សោ អស្សទ្ធាយ ពាលោ អកុសលោ អព្យត្តោ អនាទីនវទស្សី។ យោ ជោតិ, សោ អត្តហិតាយ បដិបន្នោ បណ្ឌិតោ កុសលោ ព្យត្តោ អាទីនវទស្សី។ អយំ វេរេចនោ។

តត្ថ កតមា បញ្ញត្តិ? សោ បុគ្គលោ វិបាកបញ្ញត្តិយា បញ្ញាបិយតិ, អកុសលេ បរិយាទិន្នតា បញ្ញាបិយតិ។ ជោតិកុសលធម្មបបត្តិបញ្ញត្តិយា បញ្ញាបិយតិ កុសលធម្មវិបាកបញ្ញត្តិយា ចាតិ។

ឱតរណោតិ យេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ យញ្ច ជរាមរណំ យា ច អវិជ្ជា, តំ បទដ្ឋានំ, និទ្ទេសេន វិជ្ជប្បទោ អវិជ្ជានិរោធ�ោ យោ យាវ ជរាមរណនិរោធ�ោ, ឥមេ ទ្វេ ធម្មា សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា។ ធម្មជាតុ ធម្មាយតនញ្ច បទដ្ឋានំ និទ្ទេសេន ជាតូសុ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ? ឥមស្ស សុត្តស្ស ទេសិតស្ស អារម្មេ។ អធិដ្ឋានោតិ តមោតិ កតវា ព្រវីតិ, ន ឯកំ បុគ្គលំ ទេសេតិ។ យាវតា សត្តានំ គតិ, តត្ថ យេ ទុច្ចរិតធម្មេន ឧបបន្នា, តេ ពហុលាធិវេចនេន តមោ និទ្ទិសតិ។ យា ជោតិ សព្ពសត្តេសុ កុសលធម្មោបបត្តិ សព្ពំ តំ ជោតីតិ អភិលបតិ អយមេកតា បច្ចយោ យោនិសោមនសិការបញ្ញត្តិ ចតុន្នំ មហាកូតានំ បុគ្គលានំ។

តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ? អកុសលស្ស បាបមិត្តតា បច្ចយោ, អយោនិសោ មនសិការោ ហេតុ។ កុសលស្ស កល្យាណមិត្តតា បច្ចយោ, យោនិសោ មនសិការោ ហេតុ។

តត្ថ កតមា សមារោបនាតិ? ឥធនេកច្ចោ នីវេ កុលេ បច្ចាជាតោ ហោតីតិ នីវេ កុលេ បច្ចាជាតោ រូបេសុ សឡេសុ គន្លេសុ រសេសុ ផស្សេសុ, សោ ឧបបន្នោ សព្ពម្ហិ មានុស្សកេ ឧបកោគបរិកោគេ។ ជោតិ បណីតេសុ កុសលេសុ ឧបបន្នោ សព្ពម្ហិ មានុស្សកេ ឧបកោគបរិកោគេ ឧបបន្នោតិ។

១០៥. តត្ថ កតមំ សំកិលេសកាគិយំ និព្វេជកាគិយំ ច សុត្តំ? ន តំ ទឡំ ពន្ធនមាហុ
 ជីវាតិ គាថា។ កេន ការណេន តំ ពន្ធនំ ទឡំ? ចត្វហិ ការណេហិ ឥស្សរិយេន សក្កា
 មោចេត្តំ ធនេន វា អញ្ជេន វា យាចនាយ វា បរាយនេន វា។ យេសុ ច អយំ វាគោ
 មណិកុណ្ឌលេសុ បុត្តេសុ ទាវេសុ ច យា អបេក្ខា, ឥទេមស្ស ចេតសិកពន្ធនំ។ តំ ន សក្កា
 ឥស្សរិយេន វា ធនេន វា អញ្ជេន វា យាចនាយ វា បរាយនេន វា មោចេត្តំ។ ន ច តត្ថ កោចិ
 អត្ថិ បាជីកោគោ។ ឥមិនា ពន្ធនតោ មោចយិត្តាតិ ទេវោ វា មនុស្សោ វា តទិទំ ពន្ធនំ
 វាគានុសយេន ច ធនុ ពាហិវេសុ ច អាយតនេសុ ពន្ធលិទ្ធ រូបេសុ រូបតណ្ហា ពន្ធលិ, យាវ
 ធម្មេសុ ធម្មតណ្ហា។ យោ ឥធ លោកេ ពន្លោ បរលោកស្មី ពន្លោ នីយតិ។ សោ ពន្លោ
 ជាយតិ, ពន្លោ មីយតិ។ ពន្លោ អស្មា លោកា បរំ លោកំ គច្ឆតិ។ ន សក្កា មោចេត្តំ អញ្ញត្រ
 អរិយមគ្គេន ឥមញ្ញ ពន្ធនំ។ មរណភាវញ្ញ ឧបបត្តិភាវញ្ញ ភយតោ វិទិត្វា ធន្ធភគំ បដហតិ។
 សោ ឥមំ ធន្ធភគំ បដហិត្វា អតិក្កមតិ។ អយញ្ញ លោកោ ឥតោ បរំ ទុតិយោ។

តត្ថ យំ ពន្ធនាសង្ខារំ បហានំ ឥទំ វុច្ចតិ ឧភយេសុ វាវេសុ វីរិយំ,
 គន្ធបរិវាតោ [គន្ធបរិវាសោ (បី.) គន្ធបរិវត្តោ (ក.)] សុមុនិ នោបលិម្បតិ។ តថេវ បរិគ្គហេសុ
 បុត្តេសុ ទាវេសុ ច អរូទ្យោ សល្លោតិ តស្សេវ តណ្ហាយ បហានំ ទស្សេតិ។ អយំ
 តណ្ហាមូលស្ស បហានា វេ [អហានាវេ (បី.), អហានាវោ (ក.)] អប្បមត្តោតិ កាមោ
 បមាទវត្ថុតិ បហានាយ នេក្ខម្មាភិវតោ អប្បមាទវិហារី ភវតិ។ តស្ស អាសយំ បហានាយ
 នេវ ឥមំ លោកំ អាសីសតិ ន បរលោកំ។ ន ឥធលោកំ និស្សិតំ, បិយរូបំ សាតរូបំ អាកង្ខតិ។
 នាបិ បរលោកំ និស្សិតំ បិយរូបំ សាតរូបំ អាកង្ខតិ, តេន វុច្ចតេ “នាសីសតេ លោកមិមំ បរំ
 លោកញ្ចា” តិ។ យំ តស្ស បហានំ តំ ធនេនំ អដ្ឋកវគ្គិយេសុ មុនិ និទ្ធិដ្ឋោ។ សោ ឥធ វិរោធនោ
 អដ្ឋកវគ្គិយេសុ នាសីសនំ ឥធ អនាថា។ តថាយំ តណ្ហាយ តស្ស បរិគ្គហស្ស
 វត្ថុកាមស្ស ឯកគាថាយ ឯតេ សព្ពេ កាមា ទស្សិតា។ តេន ភគវា ទេសេតិ “ឯតម្បិ ធម្មាន
 បរិព្ពជន្តិ អនបេក្ខិនោ សព្ពកាមេ បហាយា” តិ។ ឥមិស្សា គាថាយ ទ្វិដា និទ្ទេសោ
 សំសន្ធននិទ្ទេសោ ច សមយនិទ្ទេសោ ច, យថា អយំ គាថា សំកិលេសកាគិយញ្ច

និព្វេជកាគិយញ្ច, ឯវំតាយ គាថាយ សំកិលេសកាគិយញ្ច និព្វេជកាគិយញ្ច វិសជ្ជនា។ ឯវំ
គាថា សព្ពគាថាសុ ព្យាករណេសុ វា និទ្ធិដ្ឋំ សុត្តំ។

១០៦. តត្ថ កតមា ទេសនា? ឥមំ សុត្តំ កេនាធិប្បាយេន ទេសិតំ។ យេ ភគវតោ
សត្តា, តេ កាមេ បដហិស្សន្តីតិ អយំ តត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

តត្ថ កតមោ វិចយោ? យស្ស ទេសវត្ថុកា កិលេសា ឧត្តិណ្ណា វន្តា វិទិតា។ កតមេ
ទេសវិធាតិ, កិលេសកាមា ច ឱរម្ពាគិយឧទ្ធម្ភាគិយា ច សំយោជនា ទេសវត្ថុកានិ
អាយតនានិ, អយំ វិចយោ។

តត្ថ កតមា យុត្តិ? យេ សារត្តា តេ គាឡពន្ធនេន ពន្ធន្តិ អត្ថិ ឯសា យុត្តិ។

តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ? សារត្តោ មណិកុណ្ឌលេសុ មមំការស្ស បទដ្ឋានំ។ អបេក្ខាតិ
អតីតវត្ថុស្ស សវាគស្ស បទដ្ឋានំ។ ឯតម្មិ ឆេត្វាតិ កាវនាយ បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ? សារត្តចិត្តោ មណិកុណ្ឌលេសុ យោ អហំការេ វិសត្តោ
មមំការេ វិសត្តោ, យោ បុត្តទាវេ សារត្តោ។ ខេត្តវត្ថុស្មី សារត្តោ។ អយំ លក្ខណោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារោ? ឥធិ សុត្តេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ។ យេ និព្វានេន
ឆន្ទិកា ភវិស្សន្តិ, តេ បុត្តទាវេ តណ្ហំ បដហិស្សន្តិ។ អយំ តត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។ ឥមានិ
ចត្តារិ សច្ចានិ។

តត្ថ កតមោ អារដ្ឋោ? យា បុត្តទាវេ តណ្ហា, អយំ សមុទយោ។ យេ ឧបាទិទ្ធក្ខន្ធា, តេ
យេ ច ពាហិវេសុ រូបេសុ រូបបរិគ្គហោ, ឥទំ ទុក្ខំ, យំ តត្ថ ឆេទនីយំ, អយំ និរោជោ។ យេន
ភិជ្ជតិ, អយំ មគ្គោ។ វិភត្តីតិ នត្ថិ វិភត្តិយា ភូមិ, បរិវត្តនោតិ បដិបក្ខោ និទ្ធិដ្ឋោ។

តត្ថ កតមោ វេចនោ? និទ្ទិដ្ឋោ វេចនោ? តត្ថ កតមោ ឱត្ថរណោ? អត្ថិ តណ្ហា ឯកោ
សត្តោ ឱត្ថិណ្ហោ តប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ យាវ ជរាមរណំ។ យា តត្ថ វេទនា, អយំ អវិជ្ជា
វិជ្ជប្បាទា អវិជ្ជានិរោធា យាវ ជរាមរណនិរោធា។

តត្ថ កតមោ សោធនោ? សុទ្ធោ គាថាយ អារម្មោ? តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ? ន តំ ទឡំ
ពន្ធនមាហុ ជីវាតិ ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តា, ន វេមត្ថតាយ។ ចត្តារោ វាគា កាមរាគោ រូបរាគោ
កវរាគោ ទិដ្ឋិរាគោ ចាតិ ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តា។

តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ? យេសំ វាគោ មណិកុណ្ឌលេសុ តស្ស សុភសញ្ញា ហេតុ,
អនុព្យញ្ជនសោ ច និមិត្តគ្គាហិតា បច្ចយោ។ យាយ តេ ឆន្ទានិ តស្ស អសុភសញ្ញា ហេតុ,
និមិត្តគ្គហណ្ឌអនុព្យញ្ជនគ្គហណ្ឌវិនោទនំ បច្ចយោ។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ? សារត្តោ មណិកុណ្ឌលេសុ សម្មឡូវិណោ ទុដ្ឋាតិបិ
ឯតម្បិ[ឯវម្បិ (បី. ក.)] ឆេត្វាន បរិព្ពជន្តីតិ តំ បរិញ្ញាតត្ថំ បរិវជ្ជិតត្ថំ បដហិតា, អយំ
សមារោបនោ។

១០៧. យំ ចេតសិកំ យំ បកប្បិតំ វិគ្គារេន បច្ចយោ, យំ វា ចេតសិកំ កាយិកំ ចេតសិកំ
កម្មំ។ កីការណា? ចេតសិកា ហិ ចេតនា មនោកម្មាតិ វុច្ចតេ, សា ចេតនាកម្មំ, យំ ចេតសិកំ
ឥមំ កាយិកញ្ច វាចសិកញ្ច ឥមានិ តីណិ កម្មានិ និទ្ទិដ្ឋានិ។ កាយកម្មំ វេកម្មញ្ច តានិ
កុសលានិ បិយំ កាយេន ច វាថាយ ច អារកតិ បរាមសតិ, អយំ វុច្ចតិ សីលព្ពតបរាមាសោ។
សង្កប្បនា តេ តិវិដា សង្ខារា បុញ្ញមយា អបុញ្ញមយា អានេញ្ញមយា, តប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
តេ អារម្មណមេតំ ហោតិ វិញ្ញាណស្ស បិតិយា។ យា សុភសញ្ញា សុខសញ្ញា អត្តសញ្ញា ច។
ឥទំ ចេតសិកំ។ យំ រូបបតំ វិញ្ញាណំ តិដ្ឋតិ រូបារម្មណំ រូបបតិដ្ឋិតំ នន្ទបសេចនំ វុទ្ធិ វិទ្ធិ
វេបុលុតំ គច្ឆតិ, អយំ សង្កប្បនា, ឥតិ យំ វិញ្ញាណដ្ឋិតិសុ បិតំ បថមាភិនិព្ពត្តិអារម្មណវសេន
ឧបាទានំ, ឥទំ វុច្ចតិ ចេតសិកន្តិ។

តត្ថ បិតស្ស អរូបស្ស យា និកន្តិ អជ្ឈោសានំ, ឥទ្ធម្មិ សកម្មិតំ មនាបិកេសុ រូបេសុ
 បិយរូបសាត្រូបេសុ អាគោតោ, ឥទំ ចេតសិកំ។ យំ ចេតេតិ សត្តេសុ[សត្តសុ
 (បី.)] មនាបិកេសុ អភិជ្ឈាកាយគន្ថោ បដិយានុសយេសុ ព្យាបាទកាយគន្ថោ សព្វេ
 ចត្តារោ គន្ថោ, អយំ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ បឋមាភិនិបាតោ ចិត្តស្ស យា ចេតនា យស្ស តត្ថ
 អស្សាទានុបស្សិស្ស អនេកា បាបកា អកុសលា ធម្មា ចិត្តំ អរូបវតិយោ ហោន្តិ។ បុគ្គលោ
 រាគានុពន្ធិកូតោ តេហិ កិលេសកាមេហិ យថា កាមករណីយោ, អយំ វុច្ចតេ កាមេសុ
 បកប្បនា។ ឯវំ សព្វេ ចត្តារោ ឱយា។ យំ តេហិ កាមេហិ សំយុត្តោ វិហរតិ ភាវិតោ
 អជ្ឈោសន្ថោ, អយំ ចេតនា។ យស្ស តថាយំ អវីតរាគស្ស អធិគតបេមស្ស តស្ស
 វិបរិណាមញ្ញថាភាវា ឧប្បជ្ជន្តិ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សបាយាសា ទុក្ខានុបវិវត្តិតំ
 វិញ្ញាណំ ហោតិ សវិតស្ស វេយធម្មសមុប្បាទោ ចិត្តំ បរិយាទិយតិ, ឥទំ វុច្ចតិ បកប្បិតន្តិ។

ឯកមេកស្ស ចេតេតិ ច បកប្បេតិ ច វិញ្ញាណស្ស បិតិ យា ហោតិ, សា ច បិតិ ទ្វិជា
 អារម្មណដ្ឋិតិ ច អាហារដ្ឋិតិ ច។ តត្ថ យា អារម្មណដ្ឋិតិ, អយំ នាមរូបស្ស បច្ចយោ។ យា
 អាហារដ្ឋិតិ យា បុនព្វវាភិនិព្វត្តិកា បិតិ យា ច បោនោកវិកា បិតិ, អយំ វុច្ចតិ អារម្មណំ។ តំ
 ហោតិ វិញ្ញាណស្ស បិតិយា តស្ស វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ យាវ ជរាមរណញ្ច ចេតេតិ,
 អថ ច បុន បត្តយតេ យតោ ន បោនោកវិកា អនាគតវត្ថុម្ហិ, អយំ បដិបក្ខោ និទ្ធិដ្ឋោ។ ន
 ចេតេតិ ន បត្តយតិ អថ ច ទូសេតីតិ ទុរិជោ និទ្ទេសោ។ អស្ស បុព្វេ ហោតិ តំ ចេតសិកំ តំ
 បកប្បិតំ អសមូហតំ តប្បច្ចយា, អយំ វិញ្ញាណស្ស បិតិ ហោតិ។

១០៨. អថ វា តស្ស អនុសយា អាវិកវន្តិ តប្បច្ចយា តស្ស បុនព្វវោ និព្វត្តតិ។ អថ វា នំ
 សំកិយតេ អប្បេតុ អាគារេ វា, សុខុមា វា សន្តិ វា ន សំកិយតេ កាមេ តំ ឯវំ និច្ចេសុបិ
 អាគារេសុ ជាតោ ហោតិ។ តំ នយតិ យំ នោ កប្បេតុំ ឯវំ សង្ខារា ចេតិសា បកប្បិតា ច
 អារម្មណកូតា ហោន្តិ, យា ច ចេតនា យា ច បកប្បនា យញ្ច វត្ថុ និព្វត្តំ, ឧភោបិ ឯតេ
 អារម្មណំ វិញ្ញាណស្ស តថា ចេតនាយ ច សង្កប្បនាយ ច បត្តនាយ ច កូតា សត្តា ចេតេតិ
 ច សង្កប្បេតិ ច។ យំ គវេសនា ន ច ចេតេតិ ន ច សង្កប្បេតិ។ កតមេ ច សត្តា កូតា? យេ ច

តនុជាតអណ្ណជាបិ អណ្ណកា អនុកិច្ចា សំសេទជា ន ច សម្ពុត្តិ ឥមេ ភូតា។ កតមេ
សម្ពុត្តិនោ គព្ពគតា អណ្ណគតា សំសរន្តោ ឥមេ ន ចេតេតិ ន បត្តេតិ ន ច សង្កប្បេតិ។
អនុសយេ ន ច បុនព្ពវោ និព្ពត្តិ? យេ ភូតា សត្តា យេ សម្ពុត្តិនោ, តេ ថាវា។ យេ វា
សតោ ចេតេតិ បត្តេតិ ច យេ ថាវា។ តេ ន ច ចេតេតិ, ន ច បត្តេតិ, ន ច សង្កប្បេតិ,
អនុសយេន ច សំសរន្តិ។

អបរោ បរិយាយោ។ យេ អរិយបុគ្គលា សេក្ខា, តត្ថ តេ ន ច ចេតេតិ, ន ច សង្កប្បេតិ,
អនុសយេន បុន ឧប្បជ្ឈន្តិ។

អបរោ បរិយាយោ។ សុខុមា បាណា ភូមិគតា ឧទកគតា ចក្កនោ អាបាចំ នាគច្ឆន្តិ, តេ
ន ច ចេតេតិ, ន ច សង្កប្បេតិ, អនុសយេន ច សំសរន្តិ។

អបរោ បរិយាយោ។ ពាហិកា សព្ពេ ភិក្ខុ អភិមាទិកា, តេ ន ច ចេតេតិ, ន ច បត្តយន្តិ,
អនុសយេន ច សំសរន្តិ, ន ច ចេតេតិ, ន ច សង្កប្បេតិ, ន ច អនុសេតិ។ អារម្មណម្បេតំ ន
ហោតិ វិញ្ញាណស្ស បិតិយា។

ន ច ចេតេតិ បរិយុដ្ឋានសមុគ្គាតំ ទស្សេតិ។ ន ច អនុសេតិ អនុសយសមុគ្គាតំ
ទស្សេតិ។ ន ច ចេតេតិ ឱឡារិកានំ កិលេសានំ បហានំ ទស្សេតិ។ ន ច អនុសេតិ
សុខុមានំ កិលេសានំ បហានំ ទស្សេតិ។ ន ច ចេតេតិ យេន ភូមិ ច ន ច បត្តយន្តិ
សកទាគាមី អនាគាមី, ន ច អនុសេតិ អរហំ, ន ច ចេតេតិ សីលក្ខន្ធស្ស បដិបក្ខេន
បហានំ ទស្សេតិ, ន ច បត្តយតិ សមាធិក្ខន្ធស្ស បដិបក្ខេន បហានំ ទស្សេតិ, ន ច
អនុសយតិ បញ្ញាក្ខន្ធស្ស បដិបក្ខេន បហានំ ទស្សេតិ, ន ច ចេតេតិ អបុញ្ញមយានំ
សង្ខារានំ បហានំ ទស្សេតិ, ន ច បត្តយតិ បុញ្ញមយានំ សង្ខារានំ បហានំ ទស្សេតិ, ន ច
អនុសេតិ អានេញ្ញមយានំ សង្ខារានំ បហានំ ទស្សេតិ, ន ច ចេតេតិ
អនញ្ញាតញ្ញស្សាមិតិទ្ធិយំ, ន ច បត្តយតិ អញ្ញិទ្ធិយំ, ន ច អនុសយតិ អញ្ញាតារិនោ

ឥន្ទ្រិយំ ន ច ចេតេតីតិ មុទុកា ឥន្ទ្រិយការវនា, ន ច បត្តយតីតិ មជ្ឈឥន្ទ្រិយការវនា, ន ច អនុសេតីតិ អធិមត្តា ឥន្ទ្រិយការវនា។ អយំ សុត្តន្តោ។

១០៩. តត្ថ កតមា ទេសនា? ឥធ សុត្តេ ចត្តារិ សប្បានិ ទេសិតានិ។ យញ្ច ចេតយិតំ យញ្ច បកប្បិតំ អត្ថិ ឯតំ អារម្មណំ ចិត្តំ បតិដ្ឋតិ វិចិនតិ [វិចិនយតិ (បី. ក.)] យុជ្ជតិ។ ន ច ចេតេតីតិ ន ច បត្តយតីតិ អត្ថិ ឯវំ អារម្មណំ អនុសយេ វិញ្ញាណមិតិ វិចិនយតិ យុជ្ជតិ ន ច ចេតេតិ ន ច បត្តយតិ។ អនុសយប្បហានា វិញ្ញាណដ្ឋិតី ន គវេសន្តិ, វិចិយន្តំ យុជ្ជតិ។ អយំ យុត្តិវិចយោ។

តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ? ចេតនា បរិយុដ្ឋានំ ចេតនាបរិយុដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ សង្កប្បនំ ឧបាទានស្ស បទដ្ឋានំ។ អនុសយោ បរិយុដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ តេសំ ធន្ធភគវិនាសាយ ការវនា កវរាគស្ស បហានំ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ? យំ ចេតសិកន្តិ វេទយិតំ បកប្បិតំ ឧត្តហិតំ វិញ្ញាតំ តព្ធិញ្ញាណំ អារម្មណម្បិ បច្ចយោបិ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ? ឥធ សុត្តេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ បុនព្ពនំ ន ឥច្ឆន្តិ, តេ ន ចេតយិស្សន្តិ ន ច បត្តយិស្សន្តីតិ, អយំ អធិប្បាយោ។

អារវដ្ឋោតិ យា ច ចេតនា បត្តនា ច អនុសយោ ច វិញ្ញាណដ្ឋិតិបហានា ច, ឥមានិ ទ្វេ សប្បានិ។ វិភត្តិតិ នត្ថិ វិភត្តិយា ភូមិ។ បរិវត្តនា បន បដិបក្ខំ សុត្តំ។

តត្ថ កតមោ វេវចនោ? ចេតនា រូបសញ្ចេតនា យាវធម្មសញ្ចេតនា។ យោ អនុសយោ, តេ សត្តិ អនុសយា។

បញ្ញត្តីតិ ចេតនាបរិយុដ្ឋានំ បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា។ សង្កប្បនំ ឧបាទានបញ្ញត្តិយា

បញ្ញត្តិ។ អនុសយោ ហេតុបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តោ។ វិញ្ញាណដ្ឋតិ ឧបបត្តិហេតុបញ្ញត្តិយា
បញ្ញត្តា។ ចេតនា សង្កប្បនា អនុសយោ សមុច្ឆេទោ ឆន្ទរាគវិនយបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តោ។
បឋមេ កេចិ ទ្វីហិ បរិវត្តកេហិ បដិច្ចសមុប្បាទោ ឥទ្ធប្បច្ចយតាយ មជ្ឈបញ្ញត្តិ។

ឱតរណោតិ ទ្វីហិ បរិវត្តកេហិ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច មជ្ឈិមកេហិ មគ្គោ ច និរោធនោ ច។
សោធនោតិ សុត្តេ សុត្តិស្ស អារម្មោ។

អធិដ្ឋានោតិ យញ្ចេតយិតំ សព្វំ អធិដ្ឋានេន ឯកត្ថាយ បញ្ញត្តិ។ សង្កប្បិតន្តិ
ឧបាទានេកត្ថាយ បញ្ញត្តិ។ វិញ្ញាណំ ឯកត្ថាយ បញ្ញត្តិ។

បរិក្ខារោតិ សុកញ្ច អារម្មណំ អយោនិសោ មនសិការោ ចេតនា ហេតុបច្ចយតាយ
បច្ចយោ។ វិញ្ញាណស្ស បតិដ្ឋានោ ធម្មោ អារម្មណបច្ចយតាយ បច្ចយោ។ តស្ស
មនសិការោ ហេតុបច្ចយតាយ បច្ចយោ។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ? ឥទំ សុត្តំ សញ្ញិតំ តត្ថ ចេតេតិ វិសជ្ជនា ឥតិ និទ្ធិសិតញ្ញា។
តស្ស ទិដ្ឋិយា វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ យាវ ជរាមរណំ, អយំ សមារោបនោ។
អារម្មណមេតំ ន ហោតិ វិញ្ញាណស្ស បិតិយា, វិញ្ញាណនិរោធា នាមរូបនិរោធា,
នាមរូបនិរោធា យាវ ជរាមរណនិរោធា។

១១០. តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច សុត្តិ?
អយំ លោកោ [បស្ស ឧទា. ៣០ ឧទានេ] សន្តាបជាតោ យាវ យេ ហិ កេចិ សមណា វា
ព្រាហ្មណា វា កវេន កវស្ស វិប្បមោក្ខមាហំសុ។ សំកិលេសភាគិយំ ឧបដិ ហិ បដិច្ច ទុក្ខមិទំ
សម្ពោតិ, យា តា បន តណ្ហា បហ័យន្តិ, កវំ នាភិនន្ទតីតិ និព្ពេជស្ស និព្ពុតស្ស [និព្ពុតស្ស
(បី. ក.)] ភិក្ខុនោ អនុបាទាយ បុនព្ពវោ ន ហោតិ។ ឧបច្ចតា សព្ពកវានិ តាទីតិ
អសេក្ខភាគិយំ។

តត្ថ សន្តាបជាតោតិ រាគដោ សន្តាបោ ទោសដោ មោហដោតិ។ តេសំ សត្តានំ ឋានំ
ទស្សេតិ។ លោកោ សន្តាបជាតោតិ ផស្សោ តិវិជោ សុខវេទនីយោ ទុក្ខវេទនីយោ
អទុក្ខមសុខវេទនីយោ។ តត្ថ សុខវេទនីយោ ផស្សោ រាគសន្តាបោ, ទុក្ខវេទនីយោ
ទោសសន្តាបោ, អទុក្ខមសុខវេទនីយោ មោហសន្តាបោ។ យថា ច ភគវា អាហា បឋមកស្ស
វលាហកស្ស គោមគ្គេ[កោមគ្គេ (បី. ក.) បស្ស អ. និ. ៣.៣៥] យេហិ គហបតិបុត្ត
រាគដេហិ ទោសដេហិ មោហដេហិ សន្តាបេហិ ទុក្ខំ សុបតិ, តេ មម សន្តាបា ន សន្តិ។

រោគំ វេទតិ អត្តតោតិ តេហិ សន្តាបេហិ សន្តាបិតោ តិវិធំ វិបល្លាសំ បដិលកតិ
សញ្ញាវិបល្លាសំ ចិត្តវិបល្លាសំ ទិដ្ឋិវិបល្លាសំ។ តត្ថ អសុភេ សុភន្តិ សញ្ញាវិបល្លាសោ។ ទុក្ខេ
សុខន្តិ ចិត្តវិបល្លាសោ។ អនិច្ចេ និច្ចន្តិ អនត្តនិ អត្តាតិ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ។

យថា ចិត្តស្ស វិបល្លាសោ សញ្ញាទិដ្ឋិតេ តិវិជោ វិតក្កា – ចិត្តវិតក្កោ វិបល្លាសោ
សញ្ញាវិតក្កោ វិបល្លាសោ ទិដ្ឋិវិតក្កោ វិបល្លាសោបិ។ តត្ថ អវិជ្ជា វិបល្លាសោ គោចរា
គតិបតេយ្យក្ខមិ, យថា ហិ តំ សញ្ញានាតិ យថា វិជានាតិ យថា សញ្ញានាតិ ច វិជានាតិ ច។
យថា ខន្តិ ចេតេតិ ឥមេ ចត្តារោ វិបល្លាសា សត្តា យេហិ ចតុព្ពិធំ អត្តការវត្ថុំ រោគកូតំ
គណ្ណកូតំ “អត្តា”តិ វេទន្តិ។ រោគំ វេទតិ អត្តតោតិ អយំ អារវដ្តោ។ យេន យេន ហិ មញ្ញតិ
តតោ តំ ហោតិ អញ្ញថាតិ សុភន្តិ មញ្ញតិ ន តថា ហោតិ។ ឯវំ សុខន្តិ និច្ចំ អត្តាតិ សោ
អញ្ញថា ភវមេវ សន្តំ អនាគតំ ភវំ បត្តយតិ, តេន វុច្ចតិ “ភវរាគោ”តិ។ ភវមេវាភិនន្ទតិ, យំ
អភិនន្ទតិ, តំ ទុក្ខន្តិ បញ្ចក្ខន្ធន្តេ និទ្ទិសិយតិ។ យញ្ច តប្បច្ចយា សោកបរិទេវទុក្ខំ តស្ស ហិ
ការវស្សតិ។ ឯត្តាវតា សំកិលេសោ ហោតិ។ បហានត្ថំ ខោ បន ព្រហ្មចរិយំ វស្សតិ។ តិណ្ណំ
សន្តាបានំ ឆន្ទរាគវិនយោ ហោតិ។

ឧបដី ហិ បដិច្ច ទុក្ខមិទំ ភវតីតិ យេ ភវមេវាភិនន្ទន្តិ យស្ស ការវស្សតិ, តំ ទុក្ខំ តស្ស
ទុក្ខស្ស បហានមាហា។ សព្ពសោ ឧបាទានញ្ច យំ នត្ថិ ទុក្ខស្ស សម្ពវោតិ ចត្តារោ វិបល្លាសា
យថា និទ្ទិដ្ឋឧបាទានមាហា។ តស្ស បឋមោ វិបល្លាសោ កាមុបាទានំ, ទុតិយំ ទិដ្ឋុបាទានំ,

តតិយំ សីលព្ពតុបាទានំ, ចតុត្ថំ អត្តវាទុបាទានំ, តេសំ យោ ខយោ នត្ថិ ទុក្ខស្ស សម្ពវោ
ឧបជំ និទានំ ទុក្ខនិរោធមាហ។ ឯវមេតំ យថាក្ខតំ សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ វិកវតណ្ហា ន
ហោតិ។ វិកវំ នាកិនន្ទតីតិ ទស្សនក្ខមី មន្តេតិ សព្ពសោ តណ្ហក្ខយំ និព្វានន្តិ ទ្វេ វិមុត្តិយោ
កថេតិ រាគវិរាគញ អវិជ្ជាវិរាគញ។ តស្ស ភិក្ខុនោតិ អនុបាទិសេសនិព្វានធាតុំ មន្តេតិ។
អយំ សុត្តស្ស អត្ថនិទ្ទេសោ។

១១១. តត្ថ កតមោ វិចយោ? យស្ស យត្ថ បរិឡាហេតិ តស្ស បរិឡាយន្តស្ស សោ
យថាក្ខតំ នត្ថិ និព្វិន្ទតិ ច, អយំ វិចយោ ច យុត្តិ ច។ បទដ្ឋានោ រាគជោ បរិឡាហោ
សុខិន្ទ្រិយស្ស ទោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស ច បទដ្ឋានំ។ ទោសជោ បរិឡាហោ សុខិន្ទ្រិយស្ស
ទោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស ច បទដ្ឋានំ។ មោហជោ បរិឡាហោ ឧបេក្ខិន្ទ្រិយស្ស
ទោមនស្សិន្ទ្រិយស្ស ច បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោ? ផស្សបរេតោ វេទនាបរេតោ សញ្ញាបរេតោបិ
សង្ខារបរេតោបិ យេន យេន មញ្ញតិ យទិ សុកនិមិត្តេន យទិ សុខនិមិត្តេន យទិ
និច្ចនិមិត្តេន យទិ អត្ថនិមិត្តេន អសុកេ សុកន្តិ មញ្ញតិ, ឯវំ សព្ពំ រាគជេ បរិឡាហោ វុត្ថេ
ចត្តារោ បរិឡាហោ វុត្តា កវន្តិ។ រាគជោ ទោសជោ មោហជោ ទិដ្ឋិជោ ច រាគំ វេទមីតិ អត្តតោ
វេទតិ។ សព្ពានិ បន្ទរស បទានិ អនិច្ចំ ទុក្ខន្តិ។

តត្ថ កតមោ ចតុញ្ចហោ? ឥធ សុត្តេ កតវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ បរិឡាហោន ន
អច្ឆន្តិ តេ កវំ នាកិនន្ទន្តិ។ យេ កវំ នាកិនន្ទន្តិ, តេ បរិនិព្វាយិស្សន្តិ។ អយំ អធិប្បាយោ។

តត្ថ កតមោ អារវដ្ឋោ? សំកិលេសភាគិយេន ទុក្ខញ សមុទយញ និទ្ទិសតិ។
និព្ពេធភាគិយេន មគ្គញ និរោធិញ។

តត្ថ កតមា វិកត្តិ? សន្តាបជាតោ រោគជាតោ រោគំ វេទតិ អត្តតោ តំ ន ឯកំសេន ហោតិ

អមនសិការា សន្តាបជាតោ ខោ ន ច រោគំ អត្តតោ វេទតិ។

តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ? បក្ខបដិបក្ខនិទស្សនត្ថំ ភូមិ បរិវត្តនាយ។

តត្ថ កតមោ វេចនោ ហារោ? រោគញ្ច អត្តតោ វេទតិ សល្លំ អត្តតោ វេទតិ។ បន្ទុរស បទានិ សញ្ញានិ វត្ថុញ្ញានិ។

តត្ថ កតមា បញ្ញត្តិ? សន្តាបជាតោតិ ទោមនស្សបទដ្ឋានំ។ សញ្ញេ វចនបញ្ញត្តិយា បញ្ញបេតិ។ រោគំ វេទតិ អត្តតោ វិបល្លាសោ សំកិលេសបញ្ញត្តិយា បញ្ញបេតិ។ យំ នាភិនន្ទតិ, តំ ទុក្ខន្តិ វិបល្លាសនិក្ខេបបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា។ តេ អកតសត្តា លោកា មជ្ឈេន វេមត្តតាយ បញ្ញត្តា។

តត្ថ កតមោ ឱតរណោ? សន្តាបជាតោតិ តីណិ អកុសលមូលានិ, តេ សង្ខារា សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា, ជាតូសុ ធម្មជាតុ, អាយតនេសុ ធម្មាយតនំ។ ឥន្ទ្រិយេសុ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បុរិសិន្ទ្រិយញ្ច បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ? សុទ្ធា សុត្តស្ស អារម្មោ។

តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារោ? បរិឡាហោតិ យេ សត្តា លោកា ឯកត្ថបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា, តេ អកតសត្តា លោកា មជ្ឈេន វេមត្តតាយ បញ្ញត្តា។

តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ? សន្តាបជាតោតិ អយោនិសោ មនសិការោ ហេតុ, វិបល្លាសញ្ច បច្ចយោ។ តត្ថ ទ្វីហិ ធម្មេហិ អត្តា អភិនិវិដ្ឋា ចិត្តញ្ច ចេតសិកញ្ច ធម្មេ ឧកយានិ តស្ស វិបរីតេន បរាមសតោ។ អបរោ បរិយាយោ, ចេតសិកេហិ ធម្មេហិ អត្តសញ្ញា អនត្តសញ្ញា សមុត្តាតេតិ។ អបរោ បរិយាយោ។ អនិច្ចសញ្ញា ចេតសិកេសុ ធម្មេសុ, ន តុ អត្តសញ្ញា។ ឥទំ វុច្ឆតិ ចិត្តន្តិ វា មនោតិ វា វិញ្ញាណន្តិ វា ឥទំ ទីយវត្ថុំ អព្ពត្តតំ ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ,

ឯសោ មេ អត្តាតិ។ តត្ថ ចេតសិកា ធម្មានុបស្សនា ឯសាបិ ធម្មសញ្ញា។ តស្ស កោ ហេតុ,
កោ បច្ចយោ? អហំកាវោ ហេតុ, មមំកាវោ បច្ចយោ។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ? អយំ លោកោ សន្តាបជាតោតិ អកុសលំ មន្តេតិ វិញ្ញាណំ
នាមរូបស្ស បច្ចយោ យាវ ជរាមរណន្តិ, អយំ សមារោបនោ។

១១២. ឯវមេតំ យថាភូតំ, សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតិ អកុសលមូលានំ បហានំ។ តត្ថ
អវិជ្ជានិរោធ�ោ អវិជ្ជានិរោធ�ោ យាវ ជរាមរណនិរោធ�ោ, អយំ សមារោបនោ។

ចត្តារោ បុគ្គលា [បស្ស អ. និ. ៤.៥] – អនុសោតតាមី បដិសោតតាមី បិតត្ថោ, តិណ្ណោ
បារង្កតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោតិ។

តត្ថ យោ អនុសោតតាមី អយំ កាមេ សេវតិ។ បាបញ្ច កម្មំ ករោតិ យាវ កាមេ
បដិសេវតិ។ ឥទំ លោកោ អកុសលមូលំ, សោ យេវ តណ្ហា, សោ តេហិ កាមេហិ វុយ្ហតិ
អនុសោតតាមីតិ វុច្ចតិ។ យោ បុគ្គលោ តាហិ គមិតោ តប្បច្ចយា តស្ស ហេតុ អកុសលកម្មំ
ករោតិ កាយេន ច វាចាយ ច, អយំ វុច្ចតិ បាបកម្មំ ករោតីតិ។ តស្ស តីណិ សោតានិ
សក្កាយទិដ្ឋិ វិចិកិត្វា សីលព្ពតបរាមាសោ។ ឥមេហិ តីហិ សោតេហិ តិវិជជាតុយំ ឧប្បជ្ជតិ
កាមជាតុយំ រូបជាតុយំ អរូបជាតុយំ។ តេន បដិបក្ខេន យោ កាមេ ន បដិសេវតិ។ យោ
សីលវតំ ន បរាមសតិ។ យោ សក្កាយទិដ្ឋិនំ បហានាយ កាមេសុ យថាភូតំ អាទិនវំ
បស្សតិ។ យេន ច តេ ធម្មេ បដិសេវតិ។ យញ្ច តប្បច្ចយា តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោតិ អរហំ កិរ។
តត្ថ អរហំ តស្ស បារង្កតោ ហោតិ, បារង្កតស្ស ថលេ តិដ្ឋតិ សោបាទិសេសា និព្វានធាតុ។
អនុសោតតាមិនីតិ ទស្សនប្បហាតញ្ញានំ សំយោជនានំ អប្បហានមាហា។ បដិសោតតាមិនីតិ
ផលេ ទិដ្ឋេកដ្ឋានញ្ច កិលេសានំ បហានមាហ, បិតត្ថេន បញ្ចន្នំ ឱរម្ពាគិយានំ សំយោជនានំ
បហានមាហ។ តត្ថ អនុសោតតាមិនា មគ្គរូបិមាហ។ បដិសោតតាមិនា បិតត្ថេន ច
មគ្គមិតិមាហ។ បារង្កតេន សាវកា អសេក្ខា ច សម្មាសម្ពុទ្ធា ច វុត្តា។ អនុសោតតាមិនា

សក្កាយសមុទយគាមិនី បដិបទមាហា បដិសោតគាមិនា បិតត្ថេន សក្កាយនិរោធគាមិនី
បដិបទមាហា បារម្ភតេន ទស អសេក្ខា អរហន្តា ធម្មា វុត្តា។ អយំ សុត្តន្តោ។

១១៣. តត្ថ កតមោ ទេសនា? ឥមស្មី ហិ សុត្តេ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ ទេសិតានិ។
តេជានុកលោកសមតិក្កមនញ។

តត្ថ កតមោ វិចយោ ហារោ? យោ កាមេ បដិសេវតិ បាបំ [បាបកំ (បី.)] ករេយ្យតិ
យោ ច កាមេ ន បដិសេវតិ សោ បាបកម្មំ ន ករេយ្យតិ យោ ច ឥមេហិ ទ្វីហិ ភូមិហិ
ឧត្តិណ្ណោ បារម្ភតោតិ យា វីមំសា អយំ វិចយោ។

យុត្តិតិ យុជ្ជតិ សុត្តេសុ, នាយុជ្ជតិ យា វីមំសាយ, អយំ យុត្តិ។ បទដ្ឋានោតិ
អនុសោតគាមិនា សត្តន្តំ សំយោជនានំ បទដ្ឋានំ។ អកុសលស្ស កិរិយា អកុសលស្ស
មូលានំ បទដ្ឋានំ។ បដិសោតគាមិនា យថាភូតទស្សនស្ស បទដ្ឋានំ។ បិតត្ថេន
អសំហារិយាយ [អសហារិយាយ (បី.)] បទដ្ឋានំ។ បារម្ភតោតិ កទាចិ ភូមិយា បទដ្ឋានំ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារោ? យោ អនុសោតំ គច្ឆតិ តណ្ហាវសេន។ សព្ពេសម្បិ
កិលេសានំ វសេន គច្ឆតិ។ យោ បដិសោតំ វាយមតិ។ តណ្ហាយ សព្ពេសម្បិ សោ
កិលេសានំ វាយមតិ បដិសោតំ។ យោ អត្តនា បិតោ កាយេនបិ សោ បិតោ វាចាចិត្តេនបិ
សោ បិតោ។ អយំ លក្ខណោ ហារោ។

តត្ថ កតមោ ចតុញ្ចហោ? ឥធ សុត្តេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ
អនុសោតគាមិនិយា បដិបទាយ នាភិរិមិស្សន្តិ, តេ បដិសោតំ វាយមិស្សន្តិតិ យាវ កទាចិ
ភូមិយំ, អយំ អធិប្បាយោ។ អារវដ្ឋោតិ ឥធ សុត្តេ ចត្តារិ សុត្តានិ ទេសិតានិ។

តត្ថ កតមោ វិភត្តិ ហារោ? យោ កាមេ បដិសេវតិ បាបញ្ច កម្មំ ករោតិ។ សោ

អនុសោតតាមីតិ ន ឯកំសេន សោតាបន្នោបិ កាមេ បដិសេវតិ។ តំ ភាគិយញ្ច បាបកម្មំ
ករោតិ។ កិញ្ចាបិ សេក្ខាបិ ករេយ្យ បាបំ យថា សុត្តេ និទ្ធិដ្ឋោ ន ច សោ អនុសោតតាមី, ឥទំ
វិភជ្ជព្យាករណីយំ។ ន ច កាមេ បដិសេវតិ ន ច បាបកម្មំ ករោតិ បដិសោតតាមី ន ច
ឯកំសេន សព្ពេ ពាហិរកោ កាមេសុ វីតរាគោ ន ច កាមេ បដិសេវតិ, តេន ច បាបកម្មំ
ករោតិ អនុសោតតាមី បដិសោតតាមី, អយំ វិភត្តិ។

តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារោ? និទ្ធិដ្ឋោ បដិបក្ខោ។ វេវចនោតិ កាមេសុ វត្ថុកាមាបិ
កិលេសកាមាបិ រូបសទ្ធិគន្ធរសផស្សបុត្តទារទាសកម្មករោរិសញ្ច បរិវត្តហា។

បញ្ញត្តិ តិ សព្ពេ បុថុជ្ជនា ឯកត្តាយ បញ្ញត្តា។ អនុសោតតាមីតិ
កិលេសសមុទាចារបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា។ យេ បន សេក្ខា បុគ្គលា, តេ
និព្វានបញ្ញត្តិយា [និដ្ឋានបញ្ញត្តិយា (ក.)] បញ្ញត្តា។ យេ បន អនាគាមី, តេ អសំហារិយ
បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា, អយំ បញ្ញត្តិ។

ឱត្ថរណោតិ យោ អនុសោតតាមី, សោ ទុក្ខំ។ យេ តស្ស ធម្មា, តេ ទុក្ខស្ស
សមុទយោ។ យំ រូបំ, អយំ រូបក្ខន្ធនោ, ឯវំ បញ្ចបិ ខន្ធា បដិច្ចសមុប្បាទោ, តេ កិលេសា
សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា ធម្មាយតនំ ធម្មធាតុ ឥន្ទ្រិយេសុ ច បញ្ញត្តា។

សោធនោតិ យេនារម្កេន ឥទំ សុត្តំ ទេសិតំ, សោ អារម្មោ សព្ពេ សុទ្ធោ។

អធិដ្ឋានោតិ បដិសោតតាមិនា សព្ពេ សោតាបន្នា ឯកត្តេន វា និទ្ធិដ្ឋោ
រាគានុសយបដិសោតតាមិនោ សេក្ខាវមគ្គោ ច សេក្ខោ ច បុគ្គលោ បិតត្តោតិ។

វីតរាគោ ឯកត្តាយ បញ្ញត្តោ។ បារង្កតោតិ សព្ពេ អរហន្តោ សព្ពេ បច្ចេកពុទ្ធា
សម្មាសម្ពុទ្ធា ច ឯកត្តាយ បញ្ញត្តា។

បរិក្ខារពោតិ អនុសោតតាមិនោ បាបមិត្តបច្ចយោ កាមបរិយុដ្ឋានំ ហេតុ។
បដិសោតតាមិនោ ទ្វេ ហេតុ ទ្វេ បច្ចយា ច យាវ សម្មាទិដ្ឋិយា
ឧប្បាទាយទិដ្ឋិ[ឧបាទាយទិដ្ឋិ (បី.)], តស្ស បដិលទ្ធមគ្គោ ហេតុ អារម្មោ បច្ចយោ
កាយិកោ ចេតសិកស្ស កោដ្ឋាសោ ច។ សមាវោបនោតិ វិភត្តិ ឥទំ សុត្តំ នត្ថិ សមាវោបនាយ
ភូមិ។

១១២. បញ្ជានិសំសា សោតានុគតានំ ធម្មានំ[បស្ស អ. និ. ៤.១៩១] យាវ ទិដ្ឋិយា
សុប្បជីវិទ្ធានំ សុត្តំ វិគ្គាវេន កាតព្វំ។ យុញ្ញតោ យដេន្តស្ស វាយមតោ គិលានោ
មរណកាលេ ទេវកូតោ បច្ចេកពោធិំ បាបុណាតិ។ សោតានុគតាតិ សទ្ធម្មស្សវនេន កតំ
ហោតិ។ ន ច អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនាយ តស្ស ចិត្តំ តសិតំ ហោតិ, ន ច អនិព្វិទ្ធក្តំ, ឥទំ ច
សុត្តំ បញ្ញន្តំ បុគ្គលានំ ទេសិតំ, សទ្ធានុសារិនោ មុទិន្រ្ទិយស្ស តិក្ខិន្រ្ទិយស្ស ច
ធម្មានុសារិនោ តិក្ខិន្រ្ទិយស្ស មុទិន្រ្ទិយស្ស ច។ យោ បន មោហចរិតោ បុគ្គលោ ន សក្កោតិ
យុញ្ញតុំ យដិតុំ វាយមិតុំ យថាភូតំ យថាសមាធិកា វិមុត្តិ តំ ខណំ តំ លយំ តំ មហត្ថំ ផលំ
ទស្សេតិ។ សាធុ បរិហាយតិ បរោ តំ ទុយ្ហតិ, នោ តុ សុខអវិបាកិនី ភវតិ ។ តស្ស ទិដ្ឋេ យេវ
ច ធម្មេ ឧបបជ្ឈអបរាបរិយវេទនីយំ។ តត្ថ យោ បុគ្គលោ ធម្មានុសារី តស្ស យទិ
សោតានុគតា ធម្មា ហោតិ សោ យុញ្ញតោ បាបុណាតិ។ យោ ធម្មានុសារី មុទិន្រ្ទិយោ, សោ
គិលានោ បាបុណាតិ។ យោ សទ្ធានុសារី តិក្ខិន្រ្ទិយោ, សោ មរណកាលសមយេ
បាបុណាតិ។ យោ មុទិន្រ្ទិយោ, សោ ទេវកូតោ បាបុណាតិ។ យទា ទេវកូតោ ន បាបុណាតិ,
ន សោ តេនេវ ធម្មាគេន តាយ ធម្មនន្ទិយា បច្ចេកពោធិំ បាបុណាតិ។ យោ
សោតានុគតេសុ យុញ្ញតិ យដេតិ វាយមតិ, សោ បុញ្ញបន្ថេន វិសេសំ សញ្ញានាតិ,
សញ្ញានន្តោ បាបុណាតិ។ សចេ បន គិលានស្ស មនសិកាវោ ហោតិ, តត្ថ យុញ្ញតោ
បាបុណាតិ។ សចេ បនស្ស មរណកាលេ សំវិគ្គោ ហោតិ, តត្ថ យុញ្ញតោ បាបុណាតិ។ សចេ
បន ន កត្ថចិ[កត្ថ (បី. ក.), តត្ថ (ក.)] សំវេតោ ហោតិ, តស្ស ទេវកូតស្ស សុខិនោ ធម្មកូតា
បាទា ឯវំ អវិលបតិ។ សោ ឯវំ ជានាតិ “អយំ សោ ធម្មវិនយោ យត្ថ មយំ បុព្វេ មនុស្សកូតា

ព្រហ្មចរិយំ ចរិម្ហា”តិ។ អថ ទេវកូតោ បាបុណាតិ។ ទិញ្ចេសុ វា បញ្ចេសុ កាមគុណេសុ
អជ្ឈេសិតោ ហោតិ បមាទវិហារី, សោ តេន កុសលមូលេន បច្ចេកពោជំ បាបុណាតិ។

យា បរតោយោសេន វចសា សុបរិចិតា, អយំ សុតមយំ បញ្ញា។ យេ បន ធម្មា ហោន្តិ
មនសា អនុបេក្ខិតា, អយំ ចិន្តាមយំ បញ្ញា។ យំ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា, អយំ កាវនាមយំ
បញ្ញា។ យំ សោតានុគតា វចសា បរិចិតា ហោន្តិ, សោ ច ទិដ្ឋេ យេវ ធម្មេ បរិនិព្វាយំ, អយំ
អរហំ បុគ្គលោ។ យោ ឧបបជ្ជតិ ទេវកូតោ បាបុណាតិ, តត្ថ ច បរិនិព្វាយតិ, អយំ
អនាគាមី។ យោ តេន កុសលមូលេន បច្ចេកពោជំ បាបុណាតិ, អយំ
បុព្វយោគសម្ភារសម្ពុតោ បុគ្គលោ។

សោតានុគតា ធម្មាតិ បឋមំ វិមុត្តាយតនំ, វចសា បរិចិតាតិ ទុតិយំ តតិយញ្ច
វិមុត្តាយតនំ, មនសា អនុបេក្ខិតាតិ ចតុត្ថំ វិមុត្តាយតនំ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធាតិ បញ្ចមំ
វិមុត្តាយតនំ។

សោតានុគតាយ វិមុត្តិយា វចសា យា វាចា សុប្បដិវិទ្ធា អនុបុព្វធម្មស្ស សោតេន សុត្វា
សីលក្ខន្ធធ្វេ បរិបូរេតិ, មនសា អនុបេក្ខិតា សមាធិក្ខន្ធិ បរិបូរេតិ, ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា
បញ្ញាក្ខន្ធិ បរិបូរេតិ។

សោតានុគតា ធម្មា ពហុស្សតា ហោន្តិវិ វិគ្គាវេន កាតព្វំ។ ឥទំ បឋមំ សទ្ធាបទានំ
មនសា អនុបេក្ខិតាតិ បដិសល្លាសពហុលោ វិហរេតិ, វិគ្គាវេន កាតព្វំ។ ឥទំ ទុតិយំ
សទ្ធាបទានំ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធាតិ អនាសវា ចេតោវិមុត្តិយា នាបរំ ឥត្តត្តាយាតិ
បដានាតីតិ។ ឥទំ តតិយំ សទ្ធាបទានំ។

សោតានុគតា ធម្មាតិ សេក្ខំ សត្តា ទស្សេតិ។ មនសា អនុបេក្ខិតាតិ អរហត្តំ សត្តា
ទស្សេតិ។ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធាតិ តថាគតំ អរហត្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធិំ សត្តា ទស្សេតិ។

សោតានុគតា ធម្មាតិ កាមាទំ និស្សរណំ ទស្សេតិ។ មនសា អនុបេក្ខិតាតិ រូបធាតុយា
និស្សរណំ ទស្សេតិ។ ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធាតិ តេជាតុកានំ និស្សរណំ ទស្សេតិ។ អយំ
សុត្តន្តោ។

១១៥. តត្ថ ភតមោ ទេសនាហារោ? ឥមម្ហិ សុត្តេ តយោ ឯសនា ទេសិតា
សោតានុគតេហិ ធម្មេហិ វចសា បរិចិតេហិ កាមេសនាយ សមថមគ្គោ។ ទិដ្ឋិយា
សុប្បដិវិទ្ធេហិ ព្រហ្មចរិយេសនាយ សមថមគ្គោ។

វិចយោតិ យថា សុត្តំ មនសិករោន្តោ វិចិនន្តោ សុតមយិបញ្ញំ បដិលកតិ។ យថា ច
សោ មនសិករោតីតិ យថា សុតធម្មា តទា ចិន្តាមយិបញ្ញំ បដិលកតិ។ យថា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ
មនសិករោតិ តទា ការវនាមយិបញ្ញំ បដិលកតិ។ អយំ វិចយោ។

សុតេន សុតមយិបញ្ញំ បដិលកតិ។ ចិន្តាយ ចិន្តាមយិបញ្ញំ ការវនាយ ការវនាមយិបញ្ញំ
បដិលកតិ។ អត្ថិ ឯសា យុត្តិ។

បទដ្ឋានោតិ សោតានុគតា ធម្មាតិ ធម្មស្សវនស្ស បទដ្ឋានំ។ វចសា បរិចិតាតិ
យុញ្ញនាយ បទដ្ឋានំ។ មនសា អនុបេក្ខិតាតិ ធម្មានុធម្មាយ វិបស្សនាយ បទដ្ឋានំ។ ទិដ្ឋិយា
អនុបេក្ខិតាតិ បញ្ញាយបិ អនុបេក្ខិតា ទិដ្ឋិយាបិ អនុបេក្ខិតា។

ចតុព្យហោតិ ឥមម្ហិ សុត្តេ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ ឥមាហិ ទ្វីហិ បញ្ញាហិ
សមន្មាគតា តេហិ...។

ស និព្ពុតោតិ មគ្គផលំ អនុបាទិសេសញ្ច និព្ពានធាតុំ មន្តេតិ, ទានេន ឱឡារិកានំ
កិលេសានំ បហានំ មន្តេតិ។ សីលេន មជ្ឈិមានំ, បញ្ញាយ សុខុមកិលេសានំ មន្តេតិ,
រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពុតោតិ កតា ច ភូមិ។

ទទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ, សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ;

កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ មគ្គោ វុត្តោ;

រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ មគ្គផលមាហា។

ទទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ, សំយមតោតិ តីហិ បទេហិ លោកិកំ កុសលមូលំ វុត្តំ។
រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ លោកុត្តរំ កុសលមូលំ វុត្តំ។

ទទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ, សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ បុថុជ្ជនកូមី មន្តេតិ។ កុសលោ ច
ជហាតិ បាបកន្តិ សេក្ខកូមី មន្តេតិ។ រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ អសេក្ខកូមី វុត្តា។

ទទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ, សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ មគ្គនិយា បដិបទា វុត្តា។
កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ សេក្ខវិមុត្តិ។ រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ
អសេក្ខវិមុត្តិ។

ទទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ, សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ ទានកបំ សីលកបំ មគ្គកបំ
លោកិកានំ ធម្មានំ ទេសនមាហា។ កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ លោកេ
អាទីនវានុបស្សនា។ រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ សាមុក្កំសិកាយ ធម្មទេសនាយបិ
បដិវិទ្ធា។

ទទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតីតិ បាណានំ អកយទានេន បាណាតិបាតា វេរមណិសត្តានំ
អកយំ ទេតិ។ ឯវំ សញ្ញានិ សិក្ខាបទានិ កាតញ្ញានិ។ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ សីលេ
បតិជ្ឈាយ ចិត្តំ សំយមេតិ, តស្ស សំយមតោ បារិបូរិ គច្ឆតិ។ រាគទោសមោហក្ខយា ស
និព្ពតោតិ ទ្វេ វិមុត្តិយោ។ អយំ សុត្តនិទ្ទេសោ។

១១៦. តត្ថ កតមា ទេសនា? ឥមម្ហិ សុត្តេ កី ទេសិតំ? ទ្វេ សុគតិយោ ទេវា ច មនុស្សា

ច, ទិញ ច បញ្ចកាមគុណា, មានុស្សកា ច។ ទ្វីហិ បទេហិ និទ្ទេសោ។ ទទតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ,
សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ, កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ មគ្គោ វុត្តោ។ វាគទោសមោហក្ខយា
ស និព្ពតោតិ ទ្វេ និព្ពានធាតុយោ ទេសិតា សោបាទិសេសា ច អនុបាទិសេសា ច។ អយំ
ទេសនា។

វិចយោតិ ទទតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតិ ឥមិនា បឋមេន បទេន ទានមយិកបុញ្ញកិរិយវត្ថុ
វុត្តំ។ តេនស្ស អានន្តរិយានំ កុសលានំ ធម្មានំ។ ទុតិយេន បទេន... យន្តិ, និយ្យានិកំ
សាសនន្តិ, អយំ អធិប្បាយោ។ អស្សវនេន ច អមនសិកាវេន ច អប្បដិវេជេន ច
សក្កាយសមុទយគាមិនី បដិបទា វុត្តា។ សវនេន ច មនសិកាវេន ច បដិវេជេន ច
សក្កាយនិរោធគាមិនី បដិបទា វុត្តា។ អយំ អារវដ្ឋោ។

វិកត្តិតិ ឯកំសព្វាករណីយោ។ នត្ថិ តត្ថ វិកត្តិយា ភូមិ។ បរិវត្តនាតិ យេ បញ្ចានិសំសា,
តេ បញ្ចាទិនា បដិបក្ខេន តេនេវ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ បាបុណាតិ, តំ ឧបបជ្ជមានា អបរោ
បរិយាយោ។

វេរំចនន្តិ សោតានុគតា ធម្មាតិ យំ សុត្តំ ទិដ្ឋម្បិ បញ្ញត្រិយំ វិញ្ញត្តម្បិ ទិដ្ឋិយា
សុប្បដិវិទ្ធម្បិ វិភាវិតម្បិ។

បញ្ញត្តិតិ សោតានុគតាធម្មាតិ ទេសនា អវិជ្ជាបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ មនសិកាវោ
បាមោជ្ជបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តោ, ទិដ្ឋធម្មាបិ អានិសំសបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តា។

ឱតរណោតិ តិស្សោ បញ្ញា វចសា បរិចិតេសុ សុតមយីបញ្ញា មនសា អនុបេក្ខិតេសុ
ចិន្តាមយីបញ្ញា ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធាសុ ភាវនាមយីបញ្ញា។ ឥមានិ អរិយសច្ចានិ ឥន្ទ្រិយានិ
វិជ្ជប្បាទា អវិជ្ជានិរោធនោ បដិច្ចសមុប្បាទោ ឥន្ទ្រិយេសុ តីណិ ឥន្ទ្រិយានិ, អាយតនេសុ
ធម្មាយតនបរិយាបន្នា ធាតូសុ ធម្មធាតុបរិយាបន្នាតិ។ សោធនោតិ យោ អារម្មោ សុត្តស្ស

បវេសោ និយុត្តោ។

អធិដ្ឋានោតិ បញ្ញានិសំសាតិ វេមត្តតាយ បញ្ញត្តា អានិសំសា សោតា អនុគតាតិ
វេមត្តតាយ អរិយវេហារោ បញ្ញត្តោ, ធម្មេ ច សវនន្តិ ឯកត្តតាយ បញ្ញត្តំ។

បរិក្ខារោតិ ធម្មស្សវនស្ស បយិរុបាសនា បច្ចយោ, សទ្ធា ហេតុ។ មនសា អនុបេក្ខតាតិ
អត្ថប្បដិសំវេទិតា បច្ចយោ, ធម្មប្បដិសំវេទិតា ហេតុ, ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធាតិ សទ្ធម្មស្សវនញ្ច
មនសិការោ ច បច្ចយោ, សុតមយី ចិត្តាមយី បញ្ញា ហេតុ។ សមារោបនោតិ វិភត្តំ សុត្តំ
អបរោ បរិយាយោ និព្ពត្តិ ពលេ នត្ថិ។ តត្ថ សមារោបនាយ ភូមិ។

១១៧. តត្ថ កតមំ វាសនាកាគិយញ្ច និព្ពេជ្ជកាគិយញ្ច សុត្តំ? ទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតីតិ
គាថា។ ទេតោតិ ទានមយិកបុញ្ញកិរិយវត្ថុ វុត្តំ។ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ
សីលមយិកបុញ្ញកិរិយវត្ថុ វុត្តំ។ កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ លោកស្ស ច មោហស្ស ច
ព្យាបាទស្ស ច បហានមាហា។ រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ លោកស្ស ច មោហស្ស
ច ព្យាបាទស្ស ច ឆន្ទរាគវិនយមាហាតិ។ ទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតីតិ គាថា អលោកោ
កុសលមូលំ ភវតិ។ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ អទោសោ កុសលមូលំ ភវតិ។ សំយមតោ
វេរំ ន ចីយតីតិ អវេរោ អសបត្តា អព្យាបាទតាយ សទា។ កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ
ញ្ញាណុប្បាទា អញ្ញាណនិរោជោ។ ចតុត្ថបទេន រាគទោសមោហក្ខយេន រាគវិរាតា
ចេតោវិមុត្តិមោហក្ខយេន អវិជ្ជាវិរាតា បញ្ញាវិមុត្តិ, អយំ វិចយោ។

យុត្តតិ ទានេ បិតោ ឧភយំ ហិ បរិបូរេតិ។ មច្ឆរិយញ្ច បជហតិ។ បុញ្ញញ្ច បវុឌ្ឍតិ។ អត្ថិ
ឯសា យុត្តិ។

បទដ្ឋានន្តិ ទេតោ បុញ្ញំ បវុឌ្ឍតីតិ ចាតាធិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ សំយមតោ វេរំ ន
ចីយតីតិ បញ្ញាធិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ សច្ចាធិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។

រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ ឧបសមាធិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ អយំ បទដ្ឋានោ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ? ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ។ ទទតោបិ វេរំ ន ករិយាតិ កុសលោ ច ជហាតិ បាបកំ រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោ រូបក្ខយាបិ វេទនក្ខយាបិ, យេន រូបេន ទិដ្ឋំ, តេន តថាគតោ បញ្ញាបេន្តោ បញ្ញាបេយ្យ រូបស្ស ខយា វិភតនិរោធាតិ ឯវំ បញ្ចក្ខន្ធា។

ចតុព្យហោ ឥធិ ភគវតោ កោ អធិប្បាយោ? យេ មហាកោតានំ បត្តយិស្សន្តិ? តេ ទានំ ទស្សន្តិ បរិស្សយបហានាយ, យេ អវេរកិច្ចន្ទកា, តេ បញ្ច វេរានិ បដហិស្សន្តិ, យេ កុសលាភិច្ចន្ទកា, តេ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ កាវេស្សន្តិ អដ្ឋង្គំ មិច្ឆត្តានំ បហានាយ។ យេ និព្ពាយិតុកាមា, តេ រាគទោសមោហំ បដហិស្សន្តិតិ អយំ ភគវតោ អធិប្បាយោ។

អារដ្ឋោតិ យញ្ច អទទតោ មច្ចរិយំ យញ្ច អសំយមតោ វេរំ យញ្ច អកុសលស្ស បាបស្ស អប្បហានំ, អយំ ទុក្ខនិទ្ទេសោ ន សមុទយោ។ អលោភេន ច អទោសេន ច អមោហេន ច កុសលេន ឥមានិ តីណិ កុសលមូលានិ។ តេសំ បច្ចយោ អដ្ឋ សម្មត្តានិ, អយំ មគ្គោ។ តេសំ រាគទោសមោហានំ ខយា, អយំ និរោធា។

វិភត្តិតិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ ន ឯកំសេន យោ រាជទណ្ឌភយេន ទេតិ, យោ ច អកប្បិយស្ស បរិភោគេន សីលវន្តេសុ ទេតិ, ន តស្ស បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ សោ ចេតំ ទានំ អកុសលេន ទេតិ, ទណ្ឌទានំ សត្តទានំ អបុញ្ញមយំ បវឌ្ឍតិ, ន បុញ្ញំ។ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ ន ឯកំសេន កំ ការណំ យញ្ច យោ បទំ ទិដ្ឋធម្មិកំ បស្សតិ យទិ មម រាជានោ គហេត្វា ហត្ថំ វា ធិន្ទេយ្យ...បេ.... ន តេន សំយមេន វេរំ ន ករោតិ។ យោ តុ ឯវំ សមាទិយតិ បាណាតិបាតស្ស បាបកោ វិបាកោតិ, ទិដ្ឋេ យេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយេ ច ឯវំ សព្ពស្ស អកុសលស្ស ហេតុតោ អារតិ។ ឥមិនា សំយមេន វេរំ ន ចីយតិ។

បរិវត្តនាតិ ទទេតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ អទេតោ បុញ្ញំ ន បវឌ្ឍតិ។ យំ ទានមយំ, តំ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ, អសំយមតោ វេរំ ករិយតិ។ កុសលោ ច ជហាតិ បាបកំ អកុសលោ ន ជហាតិ។ រាគទោសមោហក្ខយា សនិព្ពុតោតិ ទូតំ បេសេត្វា បណីតំ បេសេត្វាបិ ន បក្កោសាមិ, សោ សយមេវ បន មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ អម្ពាគំ វសនដ្ឋានំ សម្បត្តោ អម្ពេហិ ច សន្តាគារសាលា [សន្តាគារសាលា (ក.)] ការិតា, ឯត្ថ មយំ ទេសពលំ អានេត្វា មង្គលំ កណាបេមាតិ ចិន្តេត្វា ឧបសង្កមីសុ។ យេន សន្តាគារំ តេនុបសង្កមីសូតិ តំ ទិវសំ កិរ សន្តាគារេ ចិត្តកម្មំ និដ្ឋាបេត្វា អដ្ឋកា មុត្តមត្តា ហោន្តិ។ ពុទ្ធា នាម អវញ្ញជ្ឈាសយា អវញ្ញារាមា អន្តោគាមេ វសេយ្យំ វា នោ វាតិ តស្មា ភគវតោ មនំ ជានិត្វាវ បដិជគ្គិស្យាមាតិ ចិន្តេត្វា តេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមីសុ។ ឥទានិ បន មនំ លភិត្វា បដិជគ្គិតុកាមា យេន សន្តាគារំ, តេនុបសង្កមីសុ។ សព្ពសន្តវិន្តិ យថា សព្ពំ សន្តតំ ហោតិ ឯវំ យេន ភគវា តេនុបសង្កមីសូតិ។ ឯត្ថ បន តេ មល្លរាជានោ សន្តាគារំ បដិជគ្គិត្វា នគរវិថិយោបិ សម្មជ្ជាបេត្វា ធរជេ ឧស្សាបេត្វា សុវណ្ណយដិកទលិយោ ច បេត្វាបេត្វា សកលនគរំ ទីបមាលាហិ វិប្បកិណ្ណតារកំ វិយ កត្វា ខីរបកេ [ខីរបកេ (បី. ក.)] ទារកេ ខីរំ បាយេថ, ទហេវ កុមារេ លហំ លហំ កោជាបេត្វា សយាបេថ, ឧច្ចាសទ្ធំ មាករិ, អដ្ឋ ឯកវត្ថុំ សត្វា អន្តោគាមេវ វសិស្សតិ, ពុទ្ធា នាម អប្បសទ្ធកាមា ហោន្តីតិ កេរិ ចរាបេត្វា សយំ ទណ្ហកទីបិកា អាទាយ យេន ភគវា តេនុបសង្កមីសុ។ ភគវន្តំ យេវ បុរក្ខត្វាតិ ភគវន្តំ បុរតោ កត្វា, តត្ថ ភគវា ភិក្ខុនព្វេវ ឧបាសកានព្វ មជ្ឈេ និសិន្នោ អតិវិយ វិរោចតិ។ សមន្តបាសាទិកោ សុវណ្ណវណ្ណា អភិរូបោ ទស្សនីយោ បុរតិមកាយតោ សុវណ្ណវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា គគនតលេ អសីតិហត្ថំ ហានំ គណ្ហាតិ។ បច្ឆិមកាយតោ ទក្ខិណហត្ថតោ វាមហត្ថតោ សុវណ្ណវណ្ណា ហេដ្ឋា បាទតលេហិ បវាឡវណ្ណរស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា យនបថវិយំ អសីតិហត្ថំ ហានំ គណ្ហាតិ, ឯវំ សមន្តា អសីតិហត្ថមត្ថំ ហានំ ឆត្តណ្ណពុទ្ធរស្មិយោ វិជ្ជោតមាទា វិតណ្ហមាទា វិជារន្តិ, សព្ពេ ទិសាភាគា សុវណ្ណចម្បកបុប្ផេហិ វិកិរិយមាទា វិយ សុវណ្ណយដតោ និក្ខន្ធសុវណ្ណរសធារាហិ សិញ្ញមាទា វិយ បសាវិតសុវណ្ណបដបរិក្ខិត្តា វិយ វេរម្ភវាតសមុដ្ឋិតកីសុកកីសុការកណិការបុប្ផចុណ្ណសមោកិណ្ណា វិយ វិប្បកសន្តំ

អសីតិអនុញ្ញាតព្យាប្បកា ទ្ធក្ខីសវេលក្ខណសមុជ្ឈលំ សរីរំ សមុគ្គតតារកំ វិយ គគនតលំ
វិកសិតមិវ បទុមវនំ សព្ពដាលិដុល្លោ វិយ យោជនសតិកោ បារិច្ឆតកោ បដិបាដិយា
បបិតានំ ទ្ធក្ខីសចន្ទានំ ទ្ធក្ខីសសុរិយានំ ទ្ធក្ខីសចក្កវត្ថិនំ ទ្ធក្ខីសទេវវាជានំ
ទ្ធក្ខីសមហាប្រហ្មានំ និព្ពតោ អសេក្ខស្ស នត្ថិ និព្ពតិ។

វេរចនន្តិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ, អនុមោទតោបិ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ។ ចិត្តស្ស
សមាទហតោបិ វេយ្យាវច្ចកិរិយាយបិ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ។

បញ្ញត្តិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ, អលោកស្ស បដិនិស្សយឃាតបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។
សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ អទោសស្ស បដិនិស្សយឃាតបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ កុសលោ ច
ជហាតិ បាបកន្តិ អមោហស្ស បដិនិស្សយឃាតបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។

ឱតរណោតិ បញ្ចសុ ឥន្ទ្រិយេសុ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ, សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ
សំយមេន សីលក្ខន្ធា។ ឱតិណ្ណោ ឆសុ ឥន្ទ្រិយេសុ សំវរោ, អយំ សមាធិក្ខន្ធា, យំ កុសលោ
ច ជហាតិ បាបកំ, អយំ បញ្ញាក្ខន្ធា, រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ វិមុត្តិក្ខន្ធា។
ធាតុសុ ធម្មធាតុ, អាយតនេសុ មនាយតនំ។

សោធនោតិ យេនារម្ភេន ឥទំ សុត្ថំ ទេសិតំ សោ អារម្ភោ សុទ្ធោ។

អធិដ្ឋានោ ទានន្តិ ឯកត្ថតាយ បញ្ញត្តំ។ ចាគោ បរិច្ចាគោ ធម្មទានំ អាមិសទានំ, អដ្ឋ
ទានានិ វិត្ថាវេន កាតញ្ញានិ, អយំ វេមត្តតា។ ន ច ទទតោ ឯកត្ថបញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ ខន្តិ
អនវជ្ជន្តិ បញ្ញត្តិយា បញ្ញត្តំ។ រាគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ
រោធជរិយបញ្ញត្តិយា [យោធជរិយបញ្ញត្តិយា (បី. ក.)] បញ្ញត្តា។

បរិក្ខារោតិ ទានស្ស បាមោជ្ជំ បច្ចយោ, អលោកោ ហេតុ។ សំយមតោ យោនិសោ

មនសិការោ ហេតុ, បរិច្ចាគោ បច្ចយោ។ កុសលោ ច ជហាតិ បាបកន្តិ យថាកូតទស្សនំ
បច្ចយោ, ញាណប្បដិលាគោ ហេតុ។ ភគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ បរតោ ច
យោសោ អជ្ឈត្តញ្ច យោនិសោ មនសិការោ មគ្គោ ច ហេតុ ច បច្ចយោ ច។

សមារោបនោតិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ គាថា តស្ស សីលម្បិ វឌ្ឍតិ។ សំយមោបិ
វឌ្ឍតិ។ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតីតិ។ អញ្ញេបិ កិលេសា ន ចីយន្តិ យេបិស្ស តប្បច្ចយា
ឧប្បជ្ឈេយ្យំ អាសវំ វិយាតា, តេបិស្ស ន ឧប្បជ្ឈន្តិ។ ភគទោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ
ភគទោសស្សាបិ ខយា ភគានុសយស្សបិ ខយា ទោសស្ស មោហស្សាបិ ស និព្ពតោតិ
សោបាទិសេសា និព្ពានធាតុ អនុបាទិសេសាបិ។ អយំ សមារោបនោ។

ថេរស្ស មហាកច្ចាយនស្ស បេដកោបទេសេ

ហារស្ស សម្មាតភូមិ សមគ្គា។

៨. សុត្តវេកង្គិយំ

១១៨. បុព្វា កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ ច កវតណ្ហាយ ច។ តត្ថ អវិជ្ជានីវរណានំ
តណ្ហាសំយោជនានំ សត្តានំ បុព្វកោដិ ន បញ្ញាយតិ។ តត្ថ យេ សត្តា តណ្ហាសំយោជនា,
តេ អជ្ឈោសានពហុលា មន្ទវិបស្សកា។ យេ បន ឧស្សន្នទិដ្ឋិកា សត្តា, តេ វិបស្សនាពហុលា
មន្ទជ្ឈោសានា។

តត្ថ តណ្ហាចរិតា សត្តា សត្តសញ្ញាភិនិវិដ្ឋា អនុប្បាទវេយទស្សិនោ។ តេ បញ្ចសុ ខន្ទេសុ
អត្តានំ សមនុបស្សន្តិ “រូបវន្តំ វា អត្តានំ, អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មី វា អត្តាន” ត្តិ។ ឯវំ បញ្ចក្ខន្ធា។
អញ្ញេហិ ខន្ទេហិ អត្តានំ សមនុបស្សន្តិ តស្ស ឧស្សន្នទិដ្ឋិកា សត្តា វិបស្សមាតា ខន្ទេ ឧជុំ

អត្ថតោ សមនុបស្សន្តិ។ តេ រូបំ អត្ថកោ សមនុបស្សន្តិ។ យំ រូបំ, សោ អត្តា។ យោ អហំ, តំ រូបំ។ សោ រូបវិនាសំ បស្សតិ, អយំ ឧច្ឆេទវាទី។ ឥតិ បញ្ចន្ធិំ ខន្ធានំ បប្បមាភិនិបាតា សក្កាយទិដ្ឋិយោ បញ្ច ឧច្ឆេទំ ភជន្តិ “តំ ជីវំ តំ សរីរំ” ត្តិ។ ឯកមេកម្មិ ខន្ធល តីហិ បទេហិ បច្ចិមកេហិ សស្សតំ ភជតិ “អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរំ” ត្តិ។ ឥតោ ពហិទ្ធាតេ បព្ពជិតា តណ្ហាចរិតា កាមសុខល្អិកានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ។ តេន យេ ច និស្សន្ទេន ទិដ្ឋិចរិតា អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ។ តេន យេវ ទិដ្ឋិសុខេន ឯត្តាវតា ពាហិរកោ បយោគោ។

តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា យេ អរិយធម្មវិនយំ ឱតវន្តិ, តេ ធម្មានុសារិនោ ហោន្តិ។ យេ តណ្ហាចរិតា សត្តា អរិយំ ធម្មវិនយំ ឱតវន្តិ, តេ សទ្ធានុសារិនោ ហោន្តិ។

តត្ថ យេ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា, តេ កាមេសុ ទោសទិដ្ឋិ, ន ច យេ កាមេសុ អនុសយា សមូហតា, តេ អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា វិហរន្តិ។ តេសំ សត្តា ធម្មំ ទេសេតិ។ អញ្ញោ វា សាវកោ កាមេហិ នត្ថិ អត្តោតិ តេ ច បុព្វេយេវ កាមេហិ អនត្ថិកា ឥតិ កាមេ អប្បកសិវេន បដិនិស្សជ្ឈន្តិ។ តេ ចេតសិកេន ទុក្ខេន អនជ្ឈោសិតា។ តេន វុច្ចតិ “សុខា បដិបទា” តិ។ យេ បន តណ្ហាចរិតា សត្តា, តេ កាមេសុ អជ្ឈោសិតា, តេសំ សត្តា វា ធម្មំ ទេសេតិ។ អញ្ញតរោ វា ភិក្ខុ កាមេហិ នត្ថិ អត្តោតិ, តេ បិយរូបំ ទុក្ខេន បដិនិស្សជ្ឈន្តិ។ តេន វុច្ចតិ “ទុក្ខា បដិបទា” តិ។ ឥតិ ឥមេ សព្ពសត្តា ទ្វីសុ បដិបទាសុ សមោសរណំ គច្ឆន្តិ ទុក្ខាយញ្ច សុខាយញ្ច។

តត្ថ យេ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា, តេ ទិដ្ឋា មុទិន្រ្ទិយា ច តិក្ខិន្រ្ទិយា ច។ តត្ថ យេ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា តិក្ខិន្រ្ទិយា សុខេន បដិនិស្សជ្ឈន្តិ, ឱប្បញ្ច អភិសមេន្តិ, តេន វុច្ចតិ “ឱប្បាភិញ្ញា សុខា បដិបទា” តិ។ តត្ថ យេ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា មុទិន្រ្ទិយា បបមំ តិក្ខិន្រ្ទិយំ ឧបាទាយ ទន្ធតរំ អភិសមេន្តិ, តេ សុខេន បដិនិស្សជ្ឈន្តិ, ទន្ធពញ្ច អភិសមេន្តិ។ តេន វុច្ចតិ “សុខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា” តិ។ តត្ថ តណ្ហាចរិតា សត្តា ទិដ្ឋា តិក្ខិន្រ្ទិយា ច មុទិន្រ្ទិយា ច។ តត្ថ យេ

តណ្ហាចរិតា សត្តា តិក្ខិទ្រិយា ទុក្ខេន បដិនិស្សជ្ជន្តិ, ខិប្បញ្ច អភិសមេន្តិ។ តេន វុច្ចតិ “ទុក្ខា បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា” តិ។ តត្ថ យេ តណ្ហាចរិតា សត្តា មុទិទ្រិយា បឋមំ តិក្ខិទ្រិយំ ឧបាទាយ ទន្ធតរំ អភិសមេន្តិ, តេ ទុក្ខេន បដិនិស្សជ្ជន្តិ, ទន្ធចញ្ច អភិសមេន្តិ។ តេន វុច្ចតិ “ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា” តិ។ ឥមា ចតស្សោ បដិបទាយោ អបញ្ចមា អធិដ្ឋា។ យេ ហិ កេចិ និព្ពតា និព្ពាយិស្សន្តិ វា ឥមាហិ ចត្វហិ បដិបទាហិ អនញ្ញាហិ អយំ បដិបទាចតុក្កេន កិលេសេ និទ្ទិសតិ។ យា ចតុក្កមគ្គេន អរិយធម្មេសុ និទ្ទិសិតញ្ច, អយំ វុច្ចតិ សីហាវិក្ខិឡិគោ នាម នយោ។

១១៩. តត្រិមេ ចត្តារោ អាហារា។ ចត្តារោ វិបល្លាសា ឧបាទានា យោគា គន្ធា អាសវា ឱយា សល្លា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ អគតិគមនាតិ, ឯវំ ឥមានិ សញ្ញានិ ទស បទានិ។ អយំ សុត្តស្ស សំសន្ននា។

ចត្តារោ អាហារា។ តត្ថ យោ ច កតឡីកា រោ អាហារោ យោ ច ផស្សោ អាហារោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតេន បហាតញ្ញា។ តត្ថ យោ ច មនោសញ្ចេតនាហារោ យោ ច វិញ្ញាណាហារោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតេន បហាតញ្ញា។

បឋមោ អាហារោ បឋមោ វិបល្លាសោ, ទុតិយោ អាហារោ ទុតិយោ វិបល្លាសោ, តតិយោ អាហារោ តតិយោ វិបល្លាសោ, ចតុត្ថោ អាហារោ ចតុត្ថោ វិបល្លាសោ។ ឥមេ ចត្តារោ វិបល្លាសា អបញ្ចមា អធិដ្ឋា។ ឥទេញ បមាណា ចត្តារោ អាហារា។

តត្ថ បឋមេ វិបល្លាសេ បិតោ កាមេ ឧបាទិយតិ, ឥទំ កាមុបាទានំ។ ទុតិយេ វិបល្លាសេ បិតោ អនាគតំ ករំ ឧបាទិយតិ, ឥទំ សីលព្ពតុបាទានំ។ តតិយេ វិបល្លាសេ បិតោ វិបរិតោ ទិដ្ឋិ ឧបាទិយតិ, ឥទំ ទិដ្ឋុបាទានំ។ ចតុត្ថេ វិបល្លាសេ បិតោ ខន្ធេ អត្តតោ ឧបាទិយតិ, ឥទំ អត្តវាទុបាទានំ។

តត្ថ កាមុបាទានេ បិតោ កាមេ អភិជ្ឈាយតិ គន្ធាតិ, អយំ អភិជ្ឈាកាយគន្ធា។
សីលព្ពតុបាទានេ បិតោ ព្យាបាទំ គន្ធាតិ, អយំ ព្យាបាទកាយគន្ធា។ ទិដ្ឋុបាទានេ បិតោ
បរាមាសំ គន្ធាតិ, អយំ បរាមាសកាយគន្ធា។ អត្តវាទុបាទានេ បិតោ បបញ្ចន្តោ គន្ធាតិ, អយំ
ឥទំសច្ចាភិនិវេសោ កាយគន្ធា។

តស្ស គន្ធាតា កិលេសា អាសវន្តិ។ កិញ្ចិ បន វុច្ចតិ វិប្បដិសារោ។ យេ វិប្បដិសារា [យោ
វិប្បដិសារោ (បី. ក.)] តេ អនុសយា។ តត្ថ អភិជ្ឈាកាយគន្ធនេ កាមាសវោ,
ព្យាបាទកាយគន្ធនេ ភវាសវោ, បរាមាសកាយគន្ធនេ ទិដ្ឋាសវោ, ឥទំ
សច្ចាភិនិវេសកាយគន្ធនេ អវិជ្ជាសវោ។

តេ ចត្តារោ អាសវា វេបុល្លការំ គតា ឱយា ហោន្តិ, តេន វុច្ចន្តិ “ឱយា”តិ។ តត្ថ
កាមាសវោ កាមោយោ, ភវាសវោ ភវោយោ, អវិជ្ជាសវោ អវិជ្ជោយោ, ទិដ្ឋាសវោ ទិដ្ឋោយោ។

តេ ចត្តារោ ឱយា អាសយមនុបវិជ្ជា អនុសយសហគតា វុច្ចន្តិ។ សល្លាតិ
ហទយមាហច្ច តិដ្ឋន្តា។ តត្ថ កាមោយោ រាគសល្លំ, ភវោយោ ទោសសល្លំ, អវិជ្ជោយោ
មោហសល្លំ, ទិដ្ឋោយោ ទិដ្ឋិសល្លំ។

ឥមេហិ ចត្វហិ សល្លេហិ បរិយាទិន្នំ វិញ្ញាណំ ចត្វសុ ធម្មេសុ តិដ្ឋតិ រូបេ វេទនាយ
សញ្ញាយ សង្ខារេសុ។ ឥមា ចតស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ។ តត្ថ រាគសល្លេន នន្ទូបសេចនំ
រូបូបគំ វិញ្ញាណំ តិដ្ឋតិ។ ទោសសល្លេន វេទនូបគំ មោហសល្លេន សញ្ញូបគំ ទិដ្ឋិសល្លេន
នន្ទូបសេចនំ សង្ខារូបគំ វិញ្ញាណំ តិដ្ឋតិ។

ចត្វហិ វិញ្ញាណដ្ឋិតិហិ ចតុត្ថិធំ អគតី គច្ឆន្តិ ឆន្ទា ទោសា ភយា មោហា។ រាគេន ឆន្ទា
អគតី គច្ឆតិ, ទោសេន ទោសា អគតី គច្ឆតិ, មោហេន មោហា អគតី គច្ឆតិ, ទិដ្ឋិយា ភយា
អគតី គច្ឆតិ។ ឥតិ ឥទេញ្ច កម្មំ ឥមេ ច កិលេសា។ អយំ សំសារស្ស ហេតុ។

១២០. តត្ថិមា ចតស្សោ ទិសា កពឡីកាវហារោ “អសុភេ សុភ”ន្តិ វិបល្លាសោ
កាមុបាទានំ កាមយោគោ អភិជ្ឈកាយគន្ថោ កាមាសវោ កាមោយោ រាគសល្លំ រូបុបតា
វិញ្ញាណដ្ឋិតិ ឆន្ទា អគតិគមនំ។ អយំ បឋមា ទិសា។

ផស្សោ អាហារោ “ទុក្ខេ សុខ”ន្តិ វិបល្លាសោ សីលព្ពតុបាទានំ ភវយោគោព្យាបាទោ
កាយគន្ថោ ភវាសវោ ភវោយោ ទោសសល្លំ វេទនុបតា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ ទោសា អគតិគមនំ,
អយំ ទុតិយា ទិសា។

មនោសញ្ចេតនាហារោ “អនត្តនិ អត្តា”តិ វិបល្លាសោ ទិដ្ឋុបាទានំ ទិដ្ឋិយោគោ
បរាមាសកាយគន្ថោ ទិដ្ឋាសវោ ទិដ្ឋោយោ ទិដ្ឋិសល្លំ សញ្ញុបតា វិញ្ញាណដ្ឋិតិ ភយា
អគតិគមនំ។ អយំ តតិយា ទិសា។

វិញ្ញាណាហារោ “អនិច្ចេ និច្ចេ”ន្តិ វិបល្លាសោ អត្តវាទុបាទានំ អវិជ្ជាយោគោ
ឥទំសប្បាភិនិវេសោ កាយគន្ថោ អវិជ្ជាសវោ អវិជ្ជោយោ មោហសល្លំ សង្ខារុបតា
វិញ្ញាណដ្ឋិតិ មោហា អគតិគមនំ, អយំ ចតុត្ថិ ទិសា។ ឥតិ ឥមេសំ ទសន្តំ សុត្តានំ បឋមេន
បទេន បឋមាយ ទិសាយ អាណោកនំ។ អយំ វុច្ចតិ ទិសាលោកនា។

ចត្វហិ វិបល្លាសេហិ អកុសលបក្ខេ ទិសាវិលោកនា កិលេសំ សំយោជេត្វា អយំ
អកុសលបក្ខេ ទិសាវិលោកនាយ ភូមិ បញ្ចន្តំ ទសន្តំ សុត្តានំ យានិ បឋមានិ បទានិ ឥមេសំ
ធម្មានំ កោ អត្ថោ? ឯកោ អត្ថោ, ព្យញ្ជនមេវ នានំ។ ឯវំ ទុតិយា ឯវំ តតិយា ឯវំ ចតុត្ថី។
អយំ បឋមា សំសន្ននា។

ឥមិនា បេយ្យាលេន សន្តេ កិលេសា ចត្វសុ បទេសុ បក្ខិបិតញ្ញា។ តតោ កុសលបក្ខេ
ចតស្សោ បដិបទា ចត្តាវិ ឈានានិ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ចត្តារោ វិហារា ទិញ្ចោ ព្រហ្មា
អវិយោ អានេញ្ចោ ចត្តារោ សម្មប្បធានា ចត្តារោ អច្ចរិយា អព្ពតធម្មា ចត្តារោ អធិដ្ឋានា

ចត្តារោ សមាធឯយោ ឆន្ទសមាធិ វិរិយសមាធិ ចិត្តសមាធិ វីរិយសមាធិ។ ចត្តារោ ធម្មា សុខកាគិយា នាញ្ញត្រ ពោជ្ឈង្គា នាញ្ញត្រ តបសា នាញ្ញតិទ្រិយសំវារោ នាញ្ញត្រ សព្ពនិស្សគ្គោ ចត្តាវិអប្បមាណានិ។

តត្ថ ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា ភាវិយមាណា ពហុលីកវិយមាណា បឋមំ ឈានំ បរិបូរេតិ, បឋមំ ឈានំ បរិបុណ្ណំ បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ បឋមំ វិហារំ បរិបូរេតិ, បឋមោ វិហារោ បរិបុណ្ណោ បឋមំ សម្មប្បធានំ បរិបូរេតិ, បឋមំ សម្មប្បធានំ បរិបុណ្ណំ បឋមំ អច្ចរិយំ អព្ពតធម្មំ បរិបូរេតិ, បឋមោ អច្ចរិយោ អព្ពតោ ធម្មោ បរិបុណ្ណោ បឋមំ អធិដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, បឋមំ អធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ ឆន្ទសមាធិ បរិបូរេតិ, ឆន្ទសមាធិ បរិបុណ្ណោ ឥន្ទ្រិយសំវារំ បរិបូរេតិ, ឥន្ទ្រិយសំវារោ បរិបុណ្ណោ បឋមំ មេត្តាអប្បមាណំ បរិបូរេតិ។ ឯវំ យាវ សព្ពនិស្សគ្គោ ចតុត្ថំ អប្បមាណំ បរិបូរេតិ។

តត្ថ បឋមោ ច បដិបទា បឋមញ្ច ឈានំ បឋមញ្ច សតិបដ្ឋានំ បឋមោ ច វិហារោ បឋមញ្ច សម្មប្បធានំ បឋមោ ច អច្ចរិយោ អព្ពតោ ធម្មោ សច្ចាធិដ្ឋានញ្ច ឆន្ទសមាធិ ច ឥន្ទ្រិយសំវារោ ច មេត្តា ច អប្បមាណំ។ អយំ បឋមោ ទិសា។

ទុក្ខា ច [ទុតិយា ច (ក.)] បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា ទុតិយំ ឈានំ ទុតិយញ្ច សតិបដ្ឋានំ ទុតិយោ ច វិហារោ ទុតិយញ្ច សម្មប្បធានំ ទុតិយោ ច អច្ចរិយោ អព្ពតោ ធម្មោ ចាគាធិដ្ឋានំ ចិត្តសមាធិ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា កុណា ច អប្បមាណំ, អយំ ទុតិយា ទិសា។

សុខា ច [តតិយា ច (ក.)] បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា តតិយញ្ច ឈានំ តតិយញ្ច សតិបដ្ឋានំ តតិយោ ច វិហារោ តតិយញ្ច សម្មប្បធានំ តតិយោ ច អច្ចរិយោ អព្ពតោ ធម្មោ បញ្ញាធិដ្ឋានញ្ច វិរិយសមាធិ ច ពោជ្ឈង្គា ច មុទិតា ច អប្បមាណំ។ អយំ តតិយា ទិសា។

សុខា ច [ចតុត្ថី ច (ក.)] បដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា ចតុត្ថំ ឈានំ ចតុត្ថញ្ច សតិបដ្ឋានំ

ចតុត្ថោ ច វិហារោ ចតុត្ថញ្ច សម្មប្បធានំ ចតុត្ថោ ច អច្ឆរិយោ អពុតោ ធម្មោ
ឧបសមាធិដ្ឋានញ្ច វិមំសាសមាធិ ច សព្ពនិស្សគ្គោ ច ឧបេក្ខា អប្បមាណញ្ច។ អយំ ចតុត្ថិ
ទិសា។ ឥមាសំ ចតុស្សន្នំ ទិសានំ អាណោកនា។ អយំ វុច្ចតិ ទិសាលោកនោ នាម នយោ។

តត្ថាយំ យោជនា។ ចត្តារោ ច អាហារោ ចតស្សោ ច បដិបទា, ចត្តារោ ច វិបល្លាសា
ចត្តារោ ច សតិបដ្ឋានា, ចត្តារិ ច ឧបាទានានិ ចត្តារិ ច ឈានានិ ចត្តារោ ច យោគា វិហារោ
ច, គន្ថា ច សម្មប្បធានា ច, អាសវា ច អច្ឆរិយា អពុតធម្មា ច, ឱយា ច អធិដ្ឋានានិ ច,
សល្លា ច សមាធម្មោ, វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ ចត្តារោ ច សុខកាគិយា ធម្មា, ចត្តារិ ច
អគតិគមនានិ ចត្តារិ ច អប្បមាណានិ ឥតិ កុសលាកុសលានំ បដិបក្ខវសេន យោជនា,
អយំ វុច្ចតិ ទិសាលោកនោ នយោ។

តស្ស ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ បរិយោសានំ, យោ ច ធម្មោ កុសលាកុសលនិទ្ទេសេ
បរមោ ទិសានិទ្ទេសោ, ឥមស្ស សោតាបត្តិផលំ បរិយោសានំ ទុតិយំ សកទាគាមិផលំ,
តតិយំ អនាគាមិផលំ, ចតុត្ថំ អរហត្តផលំ។

តត្ថ កតមោ តិបុគ្គលោ នយោ? យេ ច ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្វាកិញ្ញាយ
ខិប្បាកិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ ទ្វេ បុគ្គលា, យេ ច សុខាយ បដិបទាយ ទន្វាកិញ្ញាយ
ខិប្បាកិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ ទ្វេ បុគ្គលា។

ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ យោ បុគ្គលោ សុខាយ បដិបទាយ ទន្វាកិញ្ញាយ និយ្យតិ,
យោ ច បុគ្គលោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ខិប្បាកិញ្ញាយ និយ្យតិ។ ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលា ភវន្តិ។ តត្ថ
យោ សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាកិញ្ញាយ និយ្យតិ, អយំ ឧត្សជិតញ្ច។ យោ បច្ចិមោ
បុគ្គលោ សាធារណោ, អយំ វិបព្វិតញ្ច។ យោ បុគ្គលោ ទន្វាកិញ្ញាយ ទុក្ខាយ បដិបទាយ
និយ្យតិ, អយំ នេយ្យោ។ ឥមេ ចត្តារោ ភវិត្វា តីណិ ហោន្តិ, តត្ថ ឧត្សជិតញ្ញស្ស
សមថបុព្ពង្គមា វិបស្សនា, នេយ្យស្ស វិបស្សនាបុព្ពង្គមោ សមថោ, វិបព្វិតញ្ញស្ស

សមថវិបស្សនា យុគនទ្ធា។ ឧត្តជិតញ្ញស្ស មុទុកា ទេសនា, នេយ្យស្ស តិក្ខា ទេសនា, វិបញ្ចិតញ្ញស្ស តិក្ខមុទុកា ទេសនា។

ឧត្តជិតញ្ញស្ស អធិបញ្ញាសិក្ខា, នេយ្យស្ស អធិចិត្តសិក្ខា, វិបញ្ចិតញ្ញស្ស អធិសីលសិក្ខា។ ឥតិ ឥមេសំ បុគ្គលានំ ចត្វាហិ បដិបទាហិ និយ្យានំ។

តត្ថ អយំ សំកិលេសោ, តីណិ អកុសលមូលានិ តយោ ផស្សា តិស្សោ វេទនា តយោ ឧបវិចារា តយោ សំកិលេសា តយោ វិតក្កា តយោ បរិឡាហា តីណិ សង្ខតលក្ខណានិ តិស្សោ ទុក្ខតាតិ។

តីណិ អកុសលមូលានីតិ លោកោ អកុសលមូលំ, ទោសោ អកុសលមូលំ, មោហោ អកុសលមូលំ។ តយោ ផស្សាតិ សុខវេទនីយោ ផស្សោ, ទុក្ខវេទនីយោ ផស្សោ, អទុក្ខមសុខវេទនីយោ ផស្សោ។ តិស្សោ វេទនាតិ សុខា វេទនា ទុក្ខា វេទនា អទុក្ខមសុខា វេទនា។ តយោ ឧបវិចារាតិ សោមនស្សបរិចារោ ទោមនស្សបរិចារោ ឧបេក្ខោបរិចារោ។ តយោ សំកិលេសាតិ ភគោ ទោសោ មោហោ។ តយោ វិតក្កាតិ កាមវិតក្កោ ព្យាបាទវិតក្កោ វិហឹសាវិតក្កោ។ តយោ បរិឡាហាតិ ភគដោ ទោសដោ មោហដោ។ តីណិ សង្ខតលក្ខណានីតិ ឧប្បាទោ បិតិ វយោ។ តិស្សោ ទុក្ខតាតិ ទុក្ខទុក្ខតា វិបរិណាមទុក្ខតា សង្ខតទុក្ខតា។

តត្ថ លោកោ អកុសលមូលំ កុតោ សមុដ្ឋិតំ? តិវិធំ អារម្មណំ មនាបិកំ អមនាបិកំ ឧបេក្ខាហានិយញ្ច។ តត្ថ មនាបិកេន អារម្មណេន លោកោ អកុសលមូលំ សមុដ្ឋហតិ។ ឥតិ មនាបិកា អារម្មណា សុខវេទនីយោ ផស្សោ, សុខវេទនីយំ ផស្សំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតេ សុខវេទនា, សុខវេទនំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតេ សោមនស្សបរិចារោ, សោមនស្សបរិចារំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតេ ភគោ, ភគំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតេ កាមវិតក្កោ, កាមវិតក្កំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតេ ភគដោ បរិឡាហោ ភគដំ បរិឡាហំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតេ ឧប្បាទោ សង្ខតលក្ខណោ, ឧប្បាទំ

សង្ខតលក្ខណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ វិបរិណាមទុក្ខតា។

ទោសោ អកុសលមូលំ កុតោ សមុដ្ឋិតំ? អមនាបិកេន អារម្មណេន ទោសោ អកុសលមូលំ សមុដ្ឋិតំ។ ឥតិ អមនាបិកា អារម្មណា ទុក្ខវេទនីយោ ផស្សោ, ទុក្ខវេទនីយំ ផស្សំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ ទុក្ខវេទនា, ទុក្ខវេទនំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ ទោមនស្សបរិចាពោ, ទោមនស្សបរិចារំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ ទោសោ, ទោសំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ ព្យាបាទវិតក្កោ, ព្យាបាទវិតក្កំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ ទោសដោ បរិឡាហោ, ទោសជំ បរិឡាហំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ បិតស្ស អញ្ញាថត្ថំ សង្ខតលក្ខណំ, បិតស្ស អញ្ញាថត្ថំ សង្ខតលក្ខណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ ទុក្ខទុក្ខតា វេទនា។

មោហោ អកុសលមូលំ កុតោ សមុដ្ឋិតំ? ឧបេក្ខាឋានិយេន អារម្មណេន មោហោ អកុសលមូលំ សមុដ្ឋិតំ។ ឥតិ ឧបេក្ខាឋានិយា អារម្មណា អទុក្ខមសុខវេទនីយោ ផស្សោ, អទុក្ខមសុខវេទនីយំ ផស្សំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ អទុក្ខមសុខា វេទនា, អទុក្ខមសុខវេទនំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ ឧបេក្ខបរិចាពោ, ឧបេក្ខបរិចារំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ មោហោ, មោហំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ វិហឹសាវិតក្កោ, វិហឹសាវិតក្កំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ មោហដោ បរិឡាហោ, មោហជំ បរិឡាហំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ វយោ សង្ខតលក្ខណំ, វយំ សង្ខតលក្ខណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតេ សង្ខតទុក្ខតា, ឥតិ អយំ តិណ្ណំ កិលេសានំ និទ្ទេសោ, អយំ វុច្ចតេ កុសលបក្ខេ តិបុក្ខលោ នយោ។

ឥតិ តីណិ អកុសលមូលានិ ន ចតុត្ថានិ ន បញ្ចមានិ, តយោ ផស្សាតិ តិស្សោ វេទនា យាវ សង្ខតទុក្ខតាតិ, យោ កោចិ អកុសលបក្ខោ, សញ្ញោ សោ តីសុ អកុសលមូលេសុ សមោសវតិ។

តត្ថ កតមោ កុសលបក្ខោ? តីណិ កុសលមូលានិ, តិស្សោ បញ្ញា សុតមយី បញ្ញា ចិន្តាមយី បញ្ញា ភាវនាមយី បញ្ញា។ តយោ សមាធិ សវិតក្កសរិចាពោ...បេ.... តិស្សោ សិក្ខា អធិសីលសិក្ខា...បេ.... សិក្ខា។ តីណិ និមិត្តានិ សមថនិមិត្តំ បគ្គហានិមិត្តំ ឧបេក្ខានិមិត្តំ។

តយោ វិតក្កា នេក្ខម្មវិតក្កោ...បេ.... អវិហីសាវិតក្កោ។ តីណិ ឥន្ទ្រិយានិ
អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយន្តិ វិត្តារោ។ តយោ ឧបវិចារោ នេក្ខម្មបវិចារោ អព្យាបាទុបវិចារោ
អវិហីសូបវិចារោ។ តិស្សោ ឯសនា កាមេសនា ភវេសនា ព្រហ្មចរិយេសនា។ តយោ ខន្ធ
សីលក្ខន្ធនោ សមាធិក្ខន្ធនោ បញ្ញាក្ខន្ធនោ។

តត្ថ យំ អលោកោ កុសលមូលំ, តំ សុតមយិបញ្ញំ បរិបូរេតិ, សុតមយី បញ្ញា បរិបុណ្ណា
សវិតក្កំ សវិចារំ សមាធិំ បរិបូរេតិ, សវិតក្កោ សវិចារោ សមាធិ បរិបុណ្ណោ អធិចិត្តសិក្ខំ
បរិបូរេតិ, អធិចិត្តសិក្ខា បរិបុណ្ណា សមថនិមិត្តំ បរិបូរេតិ, សមថនិមិត្តំ បរិបុណ្ណំ នេក្ខម្មវិតក្កំ
បរិបូរេតិ, នេក្ខម្មវិតក្កោ បរិបុណ្ណោ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ,
អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ បរិបុណ្ណំ នេក្ខម្មបវិចារំ បរិបូរេតិ, នេក្ខម្មបវិចារោ បរិបុណ្ណោ
កាមេសនំ បដហតិ, កាមេសនប្បហានំ សមាធិក្ខន្ធ�ំ បរិបូរេតិ។

អទោសោ កុសលមូលំ ចិន្តាមយិបញ្ញំ បរិបូរេតិ, ចិន្តាមយី បញ្ញា បរិបុណ្ណា
អវិតក្កវិចារមត្តំ សមាធិំ បរិបូរេតិ។ អវិតក្កវិចារមត្តោ សមាធិ បរិបុណ្ណោ អធិសីលសិក្ខំ
បរិបូរេតិ, អធិសីលសិក្ខា បរិបុណ្ណា ឧបេក្ខានិមិត្តំ បរិបូរេតិ, ឧបេក្ខានិមិត្តំ បរិបុណ្ណំ
អព្យាបាទវិតក្កំ បរិបូរេតិ, អព្យាបាទវិតក្កោ បរិបុណ្ណោ អញ្ញិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ
បរិបុណ្ណំ អព្យាបាទុបវិចារំ បរិបូរេតិ, អព្យាបាទុបវិចារោ បរិបុណ្ណោ ភវេសនំ បដហតិ,
ភវេសនប្បហានំ សីលក្ខន្ធឱ បរិបូរេតិ។

អមោហោ កុសលមូលំ ភាវនាមយិបញ្ញំ បរិបូរេតិ, ភាវនាមយីបញ្ញា បរិបុណ្ណា
អវិតក្កអវិចារំ សមាធិំ បរិបូរេតិ, អវិតក្កោ អវិចារោ សមាធិ បរិបុណ្ណោ អធិបញ្ញាសិក្ខំ
បរិបូរេតិ, អធិបញ្ញាសិក្ខា បរិបុណ្ណា បគ្គហនិមិត្តំ បរិបូរេតិ, បគ្គហនិមិត្តំ បរិបុណ្ណំ
អញ្ញាតារិនោ ឥន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ, អញ្ញាតារិនោ ឥន្ទ្រិយំ បរិបុណ្ណំ អវិហីសូបវិចារំ បរិបូរេតិ,
អវិហីសូបវិចារោ បរិបុណ្ណោ ព្រហ្មចរិយេសនំ បរិបូរេតិ, ព្រហ្មចរិយេសនា បរិបុណ្ណោ
បញ្ញាក្ខន្ធឱ បរិបូរេតិ។

ឥតិ ឥមេ តយោ ធម្មា កុសលបក្ខិកា សព្ពេ កុសលា ធម្មា តីហិ តិកនិទ្ទេសេហិ
និទ្ទិសិយន្តិ តីណិ វិមោក្ខមុខានិ តស្ស បរិយោសានំ។ តត្ថ បឋមេន អប្បណិហិតំ, ទុតិយេន
សុញ្ញតំ, តតិយេន អនិមិត្តំ។ អយំ វុច្ចតិ ទុតិយោ តិបុក្ខលោ នាម នយោ។

តត្ថ យេ ឥមេ តយោ បុគ្គលា ឧត្សជិតញ្ញ វិបញ្ចិតញ្ញ នេយ្យោតិ។ ឥមេសំ តិណ្ឌំ
បុគ្គលានំ យេ ច បុគ្គលា សុខាយ បដិបទាយ ខិប្បាភិញ្ញាយ, សុខាយ បដិបទាយ
ទន្ធាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, តេ ទ្វេ បុគ្គលា។ យេ ច ទ្វេ បុគ្គលា ទុក្ខាយ បដិបទាយ
ខិប្បាភិញ្ញាយ, ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ឥមេ ចត្តារោ តេន វិសេសេន
ទ្វេ កវន្តិ ទិដ្ឋិចរិតោ ច តណ្ហាចរិតោ ច។ ឥមេ ចត្តារោ កវិត្វា តយោ កវន្តិ, តយោ កវិត្វា ទ្វេ
កវន្តិ។ ឥមេសំ ទិដ្ឋំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ, អវិជ្ជា ច តណ្ហា ច, អហិរិកញ្ច
អនោត្តប្បញ្ច, អស្សតិ ច អសម្បជញ្ញញ្ច, នីវរណានិ ច សំយោជនានិ ច, អដ្ឋោសានញ្ច
អភិនិវេសោ ច, អហំការោ ច មមំការោ ច, អស្សទ្វិយញ្ច ទៅចស្សញ្ច, កោសជ្ជញ្ច
អយោនិសោ ច មនសិការោ, វិចិកិត្វា ច អភិជ្ឈា ច, អសទ្ធម្មស្សវនញ្ច អសមាបត្តិ ច។

តត្ថ អវិជ្ជា ច អហិរិកញ្ច អស្សតិ ច នីវរណានិ ច អដ្ឋោសានញ្ច អហំការោ ច
អស្សទ្វិយញ្ច កោសជ្ជញ្ច វិចិកិត្វា ច អសទ្ធម្មស្សវនញ្ច, អយំ ឯកា ទិសា។

តណ្ហា ច អនោត្តប្បញ្ច អសម្បជញ្ញញ្ច សំយោជនានិ ច អភិនិវេសោ ច មមំការោ ច
ទៅចស្សតា ច អយោនិសោ មនសិការោ ច អភិជ្ឈា ច អសមាបត្តិ ច, អយំ ទុតិយា ទិសា។
ទសន្តំ ទុកានំ ទស បទានិ បឋមានិ កាតញ្ញានិ។ សំខិត្តេន អត្ថំ ញ្ញាបេន្តិ បដិបក្ខេ
កណ្តបក្ខស្ស សព្ពេសំ ទុកានំ ទស បទានិ ទុតិយកានិ, អយំ ទុតិយា ទិសា។

ឥតិ អកុសលានំ ធម្មានំ ទុក្ខនិទ្ទេសោ, អយំ សមុទយោ។ យំ តំ ធម្មំ អដ្ឋាវសតិ
នាមញ្ច រូបញ្ច ឥទំ ទុក្ខំ ឥតិ អយញ្ច សមុទយោ, ឥទញ្ច ទុក្ខំ, ឥមានិ ទ្វេ សច្ចានិ ទុក្ខញ្ច
សមុទយោ ច នន្ទិយាវដ្តស្ស នយស្ស បឋមនិទ្ទេសោ។

តត្ថ កតមោ កុសលបក្ខោ? សមថោ ច វិបស្សនា ច, វិជ្ជា ច ចរណញ្ច, សតិ ច សម្បជញ្ញញ្ច, ហិរិ ច ឱត្តប្បញ្ច, អហំការប្បហានញ្ច មមំការប្បហានញ្ច, សម្មាវាយាមោ ច យោនិសោ ច មនសិការោ, សម្មាសតិ ច សម្មាសមាធិ ច, បញ្ញា ច និព្ពិទា ច, សមាបត្តិ ច សទ្ធម្មស្សវនញ្ច, សោមនស្សញ្ច ធម្មានុធម្មប្បជីបត្តិ ច។

តត្ថ សមថោ ច វិជ្ជា ច សតិ ច ហិរិ ច អហំការប្បហានញ្ច សម្មាវាយាមោ ច សម្មាសតិ ច បញ្ញា ច សមាបត្តិ ច សោមនស្សញ្ច, ឥមេ ធម្មា ឯកា ទិសា។ វិបស្សនា ច ចរណញ្ច សម្បជញ្ញញ្ច ឱត្តប្បញ្ច មមំការប្បហានញ្ច យោនិសោ មនសិការោ ច សម្មាសមាធិ ច និព្ពិទា ច សទ្ធម្មស្សវនញ្ច ធម្មានុធម្មប្បជីបត្តិ ច, អយំ ទុតិយា ទិសា។ ឥតិ កុសលបក្ខោ ច អកុសលបក្ខោ ច នន្ទិយាវដ្តស្ស បន នយស្ស ចតស្សោ ទិសា។

តាសុ យានិ អកុសលបក្ខស្ស បឋមានិ បទានិ អកុសលានិ កុសលេហិ បហានំ គច្ឆន្តិ, តានិ កុសលបក្ខោ ទុតិយេហិ បទេហិ បហានំ គច្ឆន្តិ។ តេសំ បហានា រាគវិរាតា ចេតោវិមុត្តិ យានិ អកុសលបក្ខស្ស ទុតិយានិ អកុសលបទានិ បហានំ គច្ឆន្តិ, តានិ កុសលបក្ខស្ស បឋមេហិ បទេហិ បហានំ គច្ឆន្តិ។ តេសំ បហានា អវិជ្ជាវិរាតា បញ្ញាវិមុត្តិ បរិយោសានំ។ ឥមេសំ តិណ្ណំ នយានំ បឋមោ នយោ សីហាវិក្កិឡិតោ នាម។ អដ្ឋ បទានិ ចត្តារិ ច កុសលានិ ចត្តារិ ច អកុសលានិ ឥមានិ អដ្ឋ បទានិ មូលបទានិ, អត្ថនយេន ទុតិយោ តិបុក្ខលោ។ សោ ធិហិ ធម្មេហិ នេតិ កុសលមូលានិ ច នេតិ អកុសលមូលានិ ច, ឥតិ ឥមានិ ធិ បទានិ បុរិមកានិ ច អដ្ឋ មូលបទានិ ឥមានិ ចុទ្ធស បទានិ អដ្ឋារសន្នំ មូលបទានំ។ តត្ថ យោ បច្ចិមកោ នយោ នន្ទិយាវដ្តោ, សោ ចត្វហិ ធម្មេហិ នេតិ។ អវិជ្ជាយ ច តណ្ហាយ ច សមថេន ច វិបស្សនាយ ច, ឥមេ ចត្តារោ ធម្មា ឥមានិ អដ្ឋារស មូលបទានិ តីសុ នយេសុ និទ្ធិដ្ឋានិ។

តត្ថ យានិ នវ បទានិ កុសលានិ, តត្ថ សព្ពំ កុសលំ សមោសវតិ។ តេសញ្ច នវន្នំ មូលានំ ចត្តារិ បទានិ សីហាវិក្កិឡិតនយេ តីណិ តិបុក្ខលេ ទ្វេ នន្ទិយាវដ្តេ, ឥច្ចេតេ

កុសលស្ស បក្ខា។ តត្ថ យានិ នវំ បទានិ កុសលានិ, តត្ថ សព្វំ កុសលំ យុជ្ជតិ។ តត្ថ សីហវិក្កិឡិកេ នយេ ចត្តារិ បទានិ តីណិ តិបុក្ខលេ ទ្វេ នន្ទិយាវដ្តេ ឥមានិ នវំ បទានិ កុសលានិ និទ្ធិដ្ឋានិ។

តត្ថ យានិ នន្ទិយាវដ្តេ នយេ ចត្តារិ បទានិ, តត្ថ អដ្ឋារស មូលបទានិ សមោសវន្តិ។ យថា កថំ, សមថោ ច អលោកោ ច អទោសោ ច អសុភសញ្ញា ច ទុក្ខសញ្ញា ច ឥមានិ កុសលបក្ខេ បញ្ច បទានិ សមថំ កជន្តិ។ វិបស្សនា ច អមោហោ ច អនិច្ចសញ្ញា ច អនត្តសញ្ញា ច ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ វិបស្សនំ កជន្តិ។ ឥមានិ នវំ បទានិ កុសលានិ ទ្វីសុ បទេសុ យោជិតានិ, តត្ថ អកុសលបក្ខេ នវន្តំ អកុសលមូលបទានំ យា ច តណ្ហា យោ ច លោកោ យោ ច ទោសោ យា ច សុភសញ្ញា យា ច សុខសញ្ញា, ឥមានិ បញ្ច បទានិ តណ្ហំ កជន្តិ។ យា ច អវិជ្ជា យោ ច មោហោ យា ច និច្ចសញ្ញា យា ច អត្តសញ្ញា, ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ អវិជ្ជំ កជន្តិ។ ឯតានិ នវំ បទានិ អកុសលានិ សុសំខិត្តានិ។ ឥតិ តយោ នយា ឯកំ នយំ ន បរិដ្ឋា។ ឯវំ អដ្ឋារស មូលបទានិ នន្ទិយាវដ្តេនយេ និទ្ធិសិក្ខញ្ញានិ។

កថំ អដ្ឋារស មូលបទានិ, តិបុក្ខលេ នយេ យុជ្ជន្តិ? នវន្តំ បទានំ កុសលានំ, វិបស្សនា ច អមោហោ ច អនិច្ចសញ្ញា ច អនត្តសញ្ញា ច, ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ; អមោហោ ច សមថោ ច អលោកោ ច អសុភសញ្ញា ច, ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ; លោកោ ច ទោសោ ច, ឯវំ ឥមានិ នវំ បទានិ តីសុ កុសលេសុ យោជិតញ្ញានិ។ តត្ថ នវន្តំ បទានំ អកុសលានំ តណ្ហា ច លោកោ ច សុភសញ្ញា ច សុខសញ្ញា ច, ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ លោកោ អកុសលមូលំ; អវិជ្ជា ច មោហោ ច និច្ចសញ្ញា ច អត្តសញ្ញា ច អយំ មោហោ អយំ ទោសោ, យេ ច ឥមានិ នវំ បទានិ តីសុ អកុសលេសុ យោជិតានិ។ ឯវំ អដ្ឋារស មូលបទានិ កុសលមូលេសុ ច យោជេត្វា តិបុក្ខលេន នយេន និទ្ធិសិក្ខញ្ញានិ។

កថំ អដ្ឋារស មូលបទានិ សីហវិក្កិឡិកេ នយេ យុជ្ជន្តិ? តណ្ហា ច សុភសញ្ញា ច, អយំ បឋមោ វិបល្លាសោ។ លោកោ ច សុខសញ្ញា ច, អយំ ទុតិយោ វិបល្លាសោ។ អវិជ្ជា ច

និច្ចសញ្ញា ច, អយំ តតិយោ វិបល្លាសោ។ មោហោ ច អត្តសញ្ញា ច, អយំ ចតុត្ថោ វិបល្លាសោ។ ឥតិ នវំ បទានិ អកុសលមូលានិ ចតុស្ក បទេសុ យោជិតានិ។ តត្ថ នវន្នំ មូលបទានំ កុសលានំ សមថោ ច អសុកសញ្ញា ច, ឥទំ បឋមំ សតិបដ្ឋានំ។ អលោកោ ច ទុក្ខសញ្ញា ច, ឥទំ ទុតិយំ សតិបដ្ឋានំ។ វិបស្សនា ច អនិច្ចសញ្ញា ច, ឥទំ តតិយំ សតិបដ្ឋានំ។ អមោហោ ច អនត្តសញ្ញា ច, ឥទំ ចតុត្ថំ សតិបដ្ឋានំ។ ឥមានិ អដ្ឋារស មូលបទានិ សីហវិក្កិឡិតនយំ អនុបរិដ្ឋានិ។ ឥមេសំ តិណ្ណំ នយានំ យា ភូមិ ច យោ វាគោ ច យោ ទោសោ ច ឯកំ នយំ បរិសតិ។ ឯកស្ស នយស្ស អកុសលេ វា ធម្មេ កុសលេ វា ធម្មេ វិញ្ញាតេ បដិបក្ខោ អន្ធទេសិតញ្ចោ, បដិបក្ខោ អន្ធទេសិត្វា សោ នយោ និទ្ធិសិតញ្ចោ, តម្ហិ នយេ និទ្ធិដ្ឋោ។ យថា ឯកម្ហិ នយេ សព្ពេ នយា បរិដ្ឋា តថា និទ្ធិសិតញ្ចោ។ ឯកម្ហិ ច នយេ អដ្ឋារស មូលបទានិ បរិដ្ឋានិ, តម្ហិ ធម្មេ វិញ្ញាតេ សព្ពេ ធម្មា វិញ្ញាតា ហោន្តិ។ ឥមេសំ តិណ្ណំ នយានំ សីហវិក្កិឡិតនយស្ស ចត្តាវិ ផលានិ បរិយោសានំ។ បឋមាយ ទិសាយ បឋមំ ផលំ, ទុតិយាយ ទិសាយ ទុតិយំ ផលំ, តតិយាយ ទិសាយ តតិយំ ផលំ, ចតុត្ថាយ ទិសាយ ចតុត្ថំ ផលំ។ តិបុក្ខលស្ស នយស្ស តីណិ វិមោក្ខមុខានិ បរិយោសានំ។ បឋមាយ ទិសាយ អប្បណិហិតំ, ទុតិយាយ ទិសាយ សុញ្ញតំ, តតិយាយ ទិសាយ អនិមិត្តំ។ នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ អវិជ្ជាវិរាគា ច បញ្ញាវិមុត្តិ បរិយោសានំ។ បឋមាយ ទិសាយ រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, ទុតិយាយ ទិសាយ អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ។ ឥមេ តយោ នយា ឥមេសំ តិណ្ណំ នយានំ អដ្ឋារសន្នំ មូលបទានំ អាលោកនា, អយំ វុច្ចតិ ទិសាលោកនោ [ទិសាលោចនោ (ក.)] នយោ។ អាលោកេត្វាន ជានាតិ “អយំ ធម្មោ ឥមំ ធម្មំ ភជតី” តិ សម្មា យោជនា។ កុសលបក្ខេ អកុសលបក្ខេ ច អយំ នយោ អង្គសោ នាម។ ឥមេ បញ្ច នយា។

តត្ថិមា ឧទ្ទានតាថា

តណ្ហា ច អវិជ្ជាបិ ច, លោកោ ទោសោ តថេវ មោហោ ច;

ចត្តារោ ច វិបល្លាសា, កិលេសភូមី នវ បទានិ។

យេ ច សតិបដ្ឋានា, សមថោ ច វិបស្សនា កុសលមូលា;

ឯតំ សង្កំ កុសលំ, ឥន្ទ្រិយភូមី នវ បទានិ។

សព្ពកុសលំ នវហិ បទេហិ យុជ្ជតិ, នវហិ ចេវ អកុសលំ;

ឯតេ តេ មូលបទា, ឧភតោ អដ្ឋារស បទានិ។

តណ្ហា ចេវ អវិជ្ជា ច, សមថោ ច វិបស្សនា;

យោ នេតិ សព្ពេសុ យោគយុត្តោ, អយំ នយោ នន្ទិយាវដ្តោ។

យំ កុសលមូលេហិ, នយតិ កុសលអកុសលមូលេហិ;

ភូតំ តថំ អវិតថំ, តិបុក្ខលំ តំ នយំ អាហុ។

សោ នេតិ វិបល្លាសេហិ, កិលេសឥន្ទ្រិយេហិ ច;

ធម្មេ តំ នយំ វិនយមាហុ, សីហាវិក្កិឡិតំ នាម។

វេយ្យាករណេ វុត្តេ, កុសលតាហិ អកុសលតាហិ ច;

តយោ អាណេកយតិ, អយំ នយោ ទិសាលោចនោ នាម។

ឱលោកេត្វា ទិសាលោចនេន, ឧភិបិយ យំ សមាទេតិ;

សព្ពេ កុសលាកុសលេ, អយំ នយោ អង្គីសោ នាម។

នយសមុដ្ឋានំ។

បេដកោបទេសេ មហាកថាយនស្ស ថេរស្ស សុត្តន្តវិភង្គស្ស

[វេកង្គិស្ស (បី. ក.)] ទស្សនំ សមគ្គំ។

យានិ ចតុក្កានិ អកុសលានិ កុសលានិ ច សីហវិក្កិឡិតេ នយេ និទ្ធិដ្ឋានិ, តិកានិ កុសលានិ ច អកុសលានិ ច តិបុក្ខលេ នយេ និទ្ធិដ្ឋានិ, ទុកានិ កុសលានិ ច អកុសលានិ ច នន្ទិយាវដ្តេ នយេ និទ្ធិដ្ឋានិ។ យេសុ ទ្ធិសុ ធម្មេសុ [វិសុទ្ធិសុ (ក.)] កុសលេសុ សោ អត្ថោ តិកេសុ វិភង្គមានស្ស កវក្ខមិ, អថ ច សញ្ញោ [បុញ្ញោ (ក.)] ច អត្ថោ តីហិ ព្យញ្ញនេហិ និទ្ធិសតិ។ តត្ថកានិ វុច្ចតិ។ យោ អត្ថោ ចតូហិ បទេហិ អដ្ឋវិសតិកាគេហិ នត្តិក្ខមិ និទ្ធិសិគំ, អវចរន្តោវ ចតូហិ បទេហិ និទ្ធិសតិ។ ឥតិ យំ យថានិទ្ធិដ្ឋស្ស អវិកោសនា ឥទំ បមាណំ។ យថា សញ្ញេ សមាធមោ តីសុ សមាធិសុ បរិយេសិតញ្ញា, សវិតក្កសវិចារេ អវិតក្កវិចារមត្តេ អវិតក្កអវិចារេ ឥទំ បមាណំ, នត្តិ ចតុត្ថោ សមាធិ។ តថា តិស្សោ បញ្ញា ចិន្ទាមយី សុតមយី ភាវនាមយី សញ្ញាសុ បញ្ញាសុ និទ្ធិសតិ, នត្តិ ចតុត្ថី បញ្ញា ន ចិន្ទាមយី ន សុតមយី ន ភាវនាមយី, បញ្ញា នាស្ស អត្ថិ ឥមេសំ ធម្មានំ យា អវិក្ខេបនា, ឥទំ វុច្ចតិ បមាណន្តិ។

ថេរស្ស មហាកថាយនស្ស ជម្ពូនវាសិនោ បេដកោបទេសោ

សមត្ថោ។

បេដកោបទេសបករណំ និដ្ឋិតំ។

“Wherever the Buddha’s teachings have flourished,
either in cities or countrysides,
people would gain inconceivable benefits.
The land and people would be enveloped in peace.
The sun and moon will shine clear and bright.
Wind and rain would appear accordingly,
and there will be no disasters.
Nations would be prosperous
and there would be no use for soldiers or weapons.
People would abide by morality and accord with laws.
They would be courteous and humble,
and everyone would be content without injustices.
There would be no thefts or violence.
The strong would not dominate the weak
and everyone would get their fair share.”

~THE BUDDHA SPEAKS OF
THE INFINITE LIFE SUTRA OF
ADORNMENT, PURITY, EQUALITY
AND ENLIGHTENMENT OF
THE MAHAYANA SCHOOL~

With bad advisors forever left behind,
From paths of evil he departs for eternity,
Soon to see the Buddha of Limitless Light
And perfect Samantabhadra's Supreme Vows.

The supreme and endless blessings
of Samantabhadra's deeds,
I now universally transfer.
May every living being, drowning and adrift,
Soon return to the Pure Land of
Limitless Light!

~The Vows of Samantabhadra~

I vow that when my life approaches its end,
All obstructions will be swept away;
I will see Amitabha Buddha,
And be born in His Western Pure Land of
Ultimate Bliss and Peace.

When reborn in the Western Pure Land,
I will perfect and completely fulfill
Without exception these Great Vows,
To delight and benefit all beings.

~The Vows of Samantabhadra
Avatamsaka Sutra~

DEDICATION OF MERIT

May the merit and virtue
accrued from this work
adorn Amitabha Buddha's Pure Land,
repay the four great kindnesses above,
and relieve the suffering of
those on the three paths below.
May those who see or hear of these efforts
generate Bodhi-mind,
spend their lives devoted to the Buddha Dharma,
and finally be reborn together in
the Land of Ultimate Bliss.
Homage to Amita Buddha!

NAMO AMITABHA

南無阿彌陀佛

【柬埔寨巴利文：小部阿含經 - 彌蘭王問經、藏釋】

財團法人佛陀教育基金會 印贈

台北市杭州南路一段五十五號十一樓

Printed for free distribution by

The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation

11F., 55, Sec 1, Hang Chow South Road, Taipei, Taiwan, R.O.C.

Tel: 886-2-23951198 , Fax: 886-2-23913415

Email: overseas@budaedu.org

Website: <http://www.budaedu.org>

Mobile Web: m.budaedu.org

This book is strictly for free distribution, it is not to be sold.

សម្រាប់ចែកជូន

Printed in Taiwan

200 copies; January 2022

CA089-18470

